BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
18 G
67

13-22-a.54

Ad Usus R. Dominici Velliy Balestrae V. J. D. et Procuratoris Generalis in Curia Romana Cong. Vallisumbrosae ex Dormitione Palestrae ad Monasterium S. Praxedis ejusdem monasticae Congregationis

TRACTATVS
VERGINII DE BOCCATIIS A CINGVLO I. V. C. ROMANI.

De Cenſibus ſuper conſtitutionibus Pij Quinti, Martini, & Caliſti.
De Societatibus officiorum, iuxta conſuetudinem Romanę Curię.
De Pactis & promiſſionibus, cum declaratione conſtitutionum Bonifacij VIII. & Gregorij XIII.

Denuo typis impreſſi & à plurimis erroribus expurgati, adiecto duplici indice, altero ſuper cenſibus, altero autem ſuper pactis, qui in alijs impreſſionibus non extabat.

ROMAE, Ex Bibliotheca Io. Angeli Ruffinelli. MDCX.

Typis Gulielmi Facciotti.

SVPERIORVM PERMISSV.

Imprimatur ſi videbitur R.^mi *P. M. Sac. Pal. Apoſt.*

Cæſar Fidelis Viceſgerens.

Imprimatur. Fr. Thomas Pallauicinus Bononien. Mag. & Reuerendiſsimi P. F. Ludouici Yſtella Sacri Palatij Apoſtolici Magiſtri Socius Ord. Præd.

Illuſtriſs. & Reuerendiſs. D.

D. IACOBO SERRAE

S. D. N. PAVLI PAPAE V. THESAVRARIO GENERALI.

Dño, & Patrono meo Colendiſs.

CVM ad quotidianum fori vſum haud parum referre exiſtimarem, ſi Verginij Boccatij de Cenſibus, Societatibus officiorum, & de Pactis opera, à multis quæſita, & expetita prælo denuo committerentur, idq; laboris pro ſtudioſorum, & pragmaticorum vtilitate libenter ſuſcepiſſem; operæ quoq; pretium me facturum putaui, ſi quid poſteriore hac editione ad priores, induſtria mea, acceſſionis fieret. Deerat autem Autori Index, rerum inueniendarum facilis dux, quod ego animaduertens, dedi operam, vt accuratè collectus, in ordinem quamprimum digereretur, atq; ad Lectoris commoditatem, in calce totius operis, quod à plurimis quoq; mendis vindicandum curaui, diligenter excuderetur. Prodit itaq; Boccatius in lucem priſtino ſplendore reſtitutus, Indice locupletatus, ac nomine inſignitus tuo Illuſtriſſime Serra, cui haud ingratos fore meos hoſce labores ſpero, quoſq; tibi potiſſimum dicandos eſſe par erat, cum ob perpetuum in rem literariam ſtudium, tum ob ſingularem humanitatem, beneuolamq; in me voluntatem tuam, multis argumentis iam pridem comprobatam. Leuidenſe ſanè munus, ac amplitudini tuæ impar hoc eſſe fateor, eiuſq; tenuitatem verecundus ipſemet agnoſco, at in præſentiarum amplius maiuſq; quod offeram ex officina mea proficiſci nihil poteſt. Fecit profectò meum erga te incredibile ſtudium, ſummaq; obſeruantia, cum exploratum

mihi eſſet, quantopere iuris ſcriptis oblectareris, vt potiorem in munuſculo deligendo ſtudiorum tuorum, quam meritorum rationem haberem. Siquidem hac te iuris ſcientia, qua mirifice præſtas, cum eximia pietate, & prudentia coniuncta, ad tot publica munera, non ſine tua inſigni laude domi, foriſq; geſta, ac demum ad ampliſſimum Theſaurarij generalis officium à S. D. N. virtutis, ac meritorum tuorum æquo æſtimatore tibi delatum pari labore, ac honore prouexit. Fronte igitur ſerena accipere quæſo, digneris alteram hanc Boccatij editionem, quam Auctoris etiam ipſius eruditio commendat, qui ſi ſuperſtes eſſet, ob impenſam ſuis monumentis operam, multum ipſe quidem ſeſe mihi debere fateretur, ac certe haud tantum quantum tibi me debere palàm profiteor, dum eadem illa, pro inſolubili vinculo, quo tua me benignitas in perpetuum obſtrinxit, nitidiora, atq; auctiora tibi repræſento. Romæ Kal. Maij M D C X.

T. D. Illuſtriſs. & Reuerendiſs.

Addictiſſimus

Ioannes Angelus Ruffinellus.

INDEX RERVM NOTABILIVM

QVAE IN PRIMA, SECVNDA, ET tertia parte de cenſibus, continentur.

*A*CTIONE *perſonali in rem ſcripta vel potius reali agendum eſt pro cenſibus decurſis & contra quos & quomodo. parte ſecunda num.20.*

Actionem perſonalem non habet cenſuarius contra cenſuarium. p.2. num.187.

Alienandi & uendendi ſunt cenſus ſecundum conſtitutionem Pij V. p.1. num 89.

Alienatio quando ſit totaliter prohibita de aliqua re conceſſa in emphiteoſim leoſini. p.2. num.154.

Alienationis pro libirio facta ſuper domo ſuper qua poſtea imponitur cenſus, annullat contractum. p.2. num.159.

Alienare cenſus non poteſt minor ſine ſolemnitatibus à iure requiſitis. p.3. num. 62.

B

B*VLLAE Pij V. in proemio ſit declaratio ſuper cenſibus. p.3. num.19.*

Bulla Nicolai Quinti ſublata eſt ex conſtitutione Pij V. p.3. num.413.

Bullæ Datum Pij V. quomodo intelligatur. p.3. num.48.

Bulla Pij V. ſeruanda eſt in conſtitutione cenſuum. p.3. num.48.

C

C*ENSVS quid. p.1. num.17.*

Cenſus in conſtitutione, qua forma ſit ſeruanda. p 1. num eod.

Cenſus creandi forma ſumitur ex conſtitutione Pij V. p.1. num.1.

Cenſus forma, vide verbo forma.

Cenſus ſuper perſona conſtitui hodie non poteſt contra doctores antiquos. p.1. nu.18.

Cenſus primo aſſignatur ſuper re poſtea venditur, & forma venditionis. p. 1. num.21.

Cenſus emptus pecunia differt à cenſu reſeruatiuo. p.1. num.22.

Cenſuarius an pro ſolutione cenſus agere poſſit contra venditorem cenſus etiam vendita re ſuper qua eſt impoſitus cenſus. p.1. num.23.

Cenſus conſtitui debet ſuper re principaliter non ſuper perſona iuxta conſtitutiones Pontificum. p.1. num.48.

Cenſus emptus ſuper tribus prædijs quæ fuerunt diſtracta à venditore an poſſit exigi à quolibet in ſolidum. p. 1. num. 29. & 30.

Cenſus an poſſit conſtitui ſuper precio rei venditæ per emptorem ad fauorem venditoris rei. p.1. num.37.

Cenſus an præſumatur perpetuus ſi non apparet de eius conſtitutione vel cum pacto redimendi. p.1. num.36

Cenſus an poſſit conſtitui ſuper omnibus bonis. p.1. num.38

Cenſus pgopter obligationem perſonalem tantum eſt vſurarius preſertim ex conſtitutione Pij V. p.1. num 40.

Cenſus vt ſint liciti debent conſtitui ſuper re certa. p.1. num.41.

Cenſus ſuper alio cenſu an conſtitui poſſit.

p. 1. num 49 & 10.
Cenſus poteſt vendi & in alios transferri. p. 1. num. 51.
Cenſus noui ex cenſibus non ſolutis fieri non poſſunt. p. 1. num. 61.
Cenſus reſeruatiui qui ſint. p. 1. num. 81.
Cenſus an poſſit conſtitui ſuper grano, vino, & oleo. p. 2. num. 9.
Cenſum ſoluens an ſoluat ex emphyteoticario vel cenſuario. p. 2. num. 21. 22.
Cenſus reſeruatiuus qualiter conſtituatur & non ſubiacet conſtitutioni Pij. p. 2. num. 22.
Cenſus an poſſit conſtitutio ſuper turri. p. 2. num. 27.
Cenſus emere an liceat ſuper diuerſis prædijs & quomodo licitum ſit. p. 2. num 30.
Cenſus ſuper certa re & omnibus bonis ante Pium licitus p. 2. num. 36.
Cenſus perempta parte bonorum an perimatur pars. p. 2. num. 36.
Cenſus ad rationē quatuor vel quinque non poſſunt fieri perpetui & ſine pacto redimendi. p. 2. num. 32.
Cenſus an debeatur vel præcium reſtituendum ſit, ſi molendinum dirutum ſit propter mutationem curſus aquæ, ſi denuo conſtituatur per dominum iuxta curſum aquarum. p. 2. num 42.
Cenſus an exigi poſſit tuta conſcientia ſi emptus ſit re non libera vel ignoranter aliena. p. 2. num. 44.
Cenſus emens ignoranter in re aliena, an ſciens poſſit precium repetere. p. 2. num. 45.
Cenſum impoſitum eſſe ſciens in re aliena licet probari non poſſit, an in foro conſcientiæ poſſit cenſum emere. p. 2. nu. 47.
Cenſus fieri poteſt reſponſione grani, vini, & olei. p. 2. num. 48.
Cenſus conſtitui non poteſt ſuper credito. p. 2. num. 42.
Cenſus vocantur redditus pecunia empti. p. 2. num 66.
Cenſus ſuper re immbili, & ſuper omnibus bonis non eſt legitime factus, ſtante conſtitutione Pij V. p. 2. num. 67.
Cenſus imponi poteſt duabus rebus certis finibus aſſignatis. p. 2. num 68.
Cenſus an imponi poſſit in feudo vel ſuper re feudali. p. 2. num. 74.
Cenſus imponi non poteſt in fructibus beneficiorum p. 2. num. 75
Cenſum imponere non poteſt emphiteuta ſuper re emphiteotica p. 2. num. 76.
Cenſus imponi non poteſt ſuper dotali fundo per maritum. p. 2. num. 77.
Cenſus an poſſit imponi ſuper rebus ſubiectis fideicommiſſo. p 2. num. 78.
Cenſus an imponi poſſit ſuper bonis communitatis & quo modo. p. 2. num. 79.
Cenſus an poſſit imponi ſuper bonis minoris & quomodo. p. 2. num. 81.
Cenſus an poſſit imponi in bonis prohibitis alienari per teſtatorem. p. 2. num. 82.
Cenſus an imponi poſſit in bonis prohibitis alienari. p. 2. num. 83.
Cenſus perſonales qualiter fiant & ſunt prohibiti. p. 2. num. 84.
Cenſus conſtituitur & venditur eodem contextu ſuper re immobili. p. 2. 85.
Cenſuarius an poſſit propria autoritate capere fructus rei cenſualis ob cenſus in tempore non ſolutos. p. 2. num. 129.
Cenſus an poſſit imponi in re prohibita alienari in inſtrumento conceſſionis in emphyteoſim ſaltem ſuper melioramentis. p. 2. num. 153.
Cenſus ex impoſitione an deuoluatur emphyteuſis conceſſa ſuper caſali cum pacto de alienando ſub pæna deuolutionis. p 2. num. 153.
Cenſus an poſſit imponi ſuper melioramentis factis in re eccleſia. p. 2. num 156.
Cenſus ante conſtitutionem Pij eſt valide impoſitus ad rationem octo pro centum cum pacto redimendi p. 2. n. 167. & 168.
Cenſus impoſitus ſuper fructibus rei prohibitæ alienari valet, ſecus ſi hypothecatur res. p. 2. num. 171.
Cenſus decurſi & decurrendi ratione intereſſe, peti poſſunt à fideiuſſore. p. 2. num. 174.
Cenſuarius non habet perſonalem actionem contra cenſuarium. p. 2. 187.
Cenſus an ſit conſtitutiuus vel emphyteoticus vel emptitius quo modo cognoſcatur. p. 2. num 189.
Cenſualis contractus requirit ſcripturam. p 2. num. 188.

Cen-

Cenſuum in impoſitione quid ſtatuerit dux Vrbini in ſuo ſtatu. p.2. num.195

Cenſus contractus fraternizat cum vſuris antiquis. p.3. num.1.

Cenſus an eſſent liciti ante extrauagantes Martini, & Caliſti, dubium eſt. p.3. num.5.

Cenſus decimam partem excedere non debet ex conſtitutione Nicolai V. p.3. nu. 21.

Cenſus emptori perit pro rata, ſi prædium vel domus diruta ſit vel caſmate perempta in totum vel in parte. p.3. num. 25.

Cenſus conſtitutus ſuper duabus vel pluribus rebus an ſit bene conſtitutus & an quælibet res in ſolidum vel pro parte teneatur. p.3. num.26.

Cenſus hodie non poteſt imponi niſi ſuper vna re certis finibus deſignata. p.3. num.26.

Cenſus facti ante conſtitutionem Pij V. ſunt reducendi ad formam d. conſtitutionis. p.3. num.31.

Cenſuum contractus ex cenſibus decurſis fieri non poſſunt p.3. num.36.

Cenſus ſuper fructibus agrorum vel vineę formandi ſunt iuxta conſtitutionem Pij V. p 3. num.54.

Cenſus annui computantur inter immobilia. p.3. num.60.

Cenſum conſtituere non poteſt eccleſia ſine ſolemnitatibus iuris. p 3. num.64.

Cenſus an poſſit imponi ſuper emolumentis officiorum de patatorum ad iuſtitiam. p.2. num.83.

Clauſula quæ ponitur in contractu cenſus & aliæ ſecundum conſtitutionem Pij V. an tollat pacta illicita. p.2. num.95.

Collecta reſpectu cenſus in quo loco ſoluenda an vbi res ſita eſt, vel vbi cenſus eſt conſtitutus. p.2. num.49.

Conditiones appoſitæ à Martino, & Caliſto ſunt approbatæ à Pio V. p.3. num.30.

Contractus cenſus eſt nullus non ſeruata forma non obſtante proteſtatione. p.2. num.143.

Contrahens minor non ſeruata forma quando videatur ratificare contractum maior factus. p.2. num.144.

Contractum nullum facit inſtrumentū narrans falſum. p.2. num.146.

Contractus an ſit emphyteoticus vel locationis qualiter agnoſcatur. p.2. nu.153.

Contractus cenſualis requirit ſcripturam. p.2. num.189.

Contractus cenſualis emptitius requirit ſcripturam p.2. 190.

Contractus cenſuum liciti ſunt ſtantibus extrauagantibus Martini, & Caliſti & ideo erat ſeruanda illarum forma. p.3. num.8.

Contractus cenſus ſubſtantialia tria ſunt ſecundum modernos. p.3. num.15.

Conſtitutio Pij V. iuris naturalis & diuini eſt declaratoria. p.2. 10.

Conſtitutio Pij V. an ſit inductiua iuris humani tantum. p.2. num.11.

Conſtitutio iuris noui an trahi debeat ad præterita. p.2. num.12.

Conſtitutio Pij eſt ſeruanda in terris non ſubiectis Papæ propter peccatum. p. 2. num.14.

Conſtitutio Pij eſt in omni ſui parte ſeruanda vbique, quia facta ad tollenda peccata. num.16.

Conſtitutio Pij condemnat non ſeruantes formam illam non propter præſumptiones p.2. num. 17.

Conſtitutio Papæ Pij continet ius diuinum & humanum, & dat formam quæ ſeruanda eſt. p.2. num.18.

Conſtitutionem Pij per non vſum in totum vel in parte tolli. p.2. num.19.

Conſtitutiones Pij & aliorum loquuntur in cenſibus pecunia emptis non reſeruatiuis. p 2. num.65.

Conſtitutio Nicolai V. quid diſponat ſuper cenſibus & an ſit ſeruanda. p.2. num. 74.

Conſtitutio Pij dum prohibet vſuras in cenſibus, an contineat ius diuinum. p.2. num.126.

Conſtitutionis Pij V. publicatio an ſufficiat fieri in locis mandatis a papa. p.2. num. 131.

Conſtitutionis publicatio facta in locis publicis mandato Papæ, valet. p.2. num. 133.

Conſtitutionis Pij V. ſumptum impreſſum

sub

ſubſcriptum à prælato probat vbique locorum. p.2. num.134.
Conſtitutione in omni Pij V. eſt decretum irritans, quæ propterea ligat ſine publicatione. p.2. num.135.
Conſtitutiones Martini & Caliſti de cenſibus an ſint publicatæ. p.2. num.136.
Conſtitutio Pij V. an poſſit tolli non vſu, vel omiſſione formæ. p.2. num.205.
Conſtitutio Pij ſuper cenſibus propter vſuras vitandas, an contineat ius diuinum. p.2. num.206.
Conſtitutio Martini licet contractui non reſiſtat, reſiſtit tamen actioni vel exceptioni. p.3. num.17.
Conſtitutio papæ attendenda eſt in materia vſurarum & peccati. p.3. nu.26.
Conſtitutio Pij V. concepta eſt verbis negatiuis. p 3. num. 29.
Conſtitutiones Martini & Caliſti in quibus ſunt conformes cum conſtitutionibus Pij V non ſunt ſublatæ. p.3.num.44.
Conſtitutiones extrauagantes Martini & Caliſti non reprobant contractus cenſuum cum facultate redimendi p.3.nu 7.
Conſuetudo contraria an poſſit tollere conſtitutionem Pij V. in totum vel in parte. p.2. num.20.
Conſuetudo cenſuum ante extrauagantes Martini & Caliſti. p.3. num.30.
Conſuetudo cenſuum cum pacto redimendi confirmata fuit à Caliſto. p.3. num.18.
Conſuetudines contrariæ ſublatæ ſunt ex conſtitutione Pij V. p 3. num.45.
Creditores an ſint ſingulares ſucceſſores debitorum. p.2. num.182.

D

DECLARATIO quod non intendit contrauenire conſtitutioni Pij V. quid operetur. p.2. num.203.
Debitores cenſuum non poſſunt cogere creditores accipere in ſolutum aliquod prædium pro precio cenſus p 3. num.66.
Dictio ſemper quid ſignificet p.3. num 3.
Dictio expreſſe. p.3. num.10.
Dictio quandocunque. p.3. num.11.
Dictio libere. p 3. num.12.
Depoſitum actuale debet facere venditor poſt intimationē factam emptori de redimendo cenſu. p.2. num 116.
Depoſitum factum penes eamptorem qui decoxit cuius periculo currat. p.2. nu.117.
Depoſitum de precio cenſus qualiter fieri debeat. p.2 num 117.
Depoſitum debet eſſe integrum & nihil deficere debet. p.2. num 118.
Depoſitum fieri debet iudicis autoritate. p.2. num.119.
Depoſitum factum à minore poteſt repeti. p.2. num 122.
Depoſitum debet fieri ſine conditione & libere p 2. 121.
Depoſitum factum per venditorem ſi illud recuperet, non eſt depoſitum. p.2. num. 120.
In Depoſitum potius quam mutuo cenſetur data pecunia ſi detur mercatori ab aliquo. p.2. num.180.
Diuidere rem ſuper qua eſt impoſitus cenſus an liceat & an poſſit vendi. p.2. nu. 31.
Diuiſo fundo, an diuidentium quilibet inſolidum cenſum ſoluere teneatur. p. 2. num.32.
Donatio, donans Titius Caio mille, vt ei ſoluat quolibet anno 100. an ſubiaceat conſtitutioni Pij. p.2. num.64.

E

ECCLESIA Romana fundata inſtitutione diuina & à Chriſto. p. 2. num.210.
Emphytheotæ plures ſi ſunt, & vnus non ſoluat partem, ſuam præiudicat alteri ſoluenti & quare. p.2. num.33.
Emphytheota non poteſt cenſum imponere ſuper re emphytheotica. p.2. num.76.
Emptor cenſus quando poteſt agere contra venditorem cenſus quem alienauerit & quando non. p.2. num.32.
Emptor precium cenſus repetere poteſt ſi res eſt ſubiecta fideicommiſſo. p.2. num. 145.
Emptori quando debeantur damnum & intereſſe propter ignorantiam emptoris vel venditoris. p.3. num.162.
Emptori in quibus ſit prouiſum per bullam

Pij

Pij V. p.3. num.38.
Euictionis promiſſio eſt permiſſa in contractu cenſus. p.2. num.70.
Euictionis promiſſio eſt nulla appoſita in contractu nullo à principio. p. 2. num. 160.
Euictione venit intereſſe & ſic fructus cenſus p.2. num.161.
Euictionis ratione tenetur fiſcus ad damna & intereſſe. p.2. num.162.
Euictionis cauſa intereſſe intrinſecum & extrinſecum quod debetur, quod ſit. p.2. num.164.
In Euictione debentur intereſſe & damna propter pactum & promiſſum etiam al gnorante factum. p.2. num.165.
Euictione non tenetur venditor quando emptor ſcienter emit rem prohibitã alienari. p. 2. num.172.
Exceptioni vel actioni reſiſtit conſtitutio Martini, licet non reſiſtat contractui. p. 3. num.17.
Exceptionis iure poteſt quis ſe iuuare in redemptione cenſus. p.2. num.17.
Extinctio, an extinguatur cenſus ſterilitate fundi multorum annorum. p.2. num. 41.
Extinctio & redemptio cenſus intimari debet per duos menſes ante. p.3. num.57.
Executio perſonalis in hæredes an fieri poſſit ob non ſolutionem cenſus. p. 2. num. 125.
In Executione cenſus ſi duo ſuper eadem re emerunt cenſum quis præferatur. p. 2. num.126.
Executiue an poſſit agi contra venditorem cenſus ſuper re ſubiecta fideicommiſſo. p.2. num.151.
Extrauagantes Martini & Caliſti non reprobant contractus cenſus ſine facultate redimendi. p.3. num. 3.
Extrauagantis Pij V. publicatio in cancellaria & quare. p.3. num.46.

F

FIDEICOMMISSO prohibitiuo non eſt ſatisfactum conſenſu aliorum fideicommiſſariorum. p.2. num.149.
Fideiuſſor de euictione an liberetur primeua obligatione. p.2. num.147.
Fideiuſſoribus preſtitis an ſatisfactum ſit per venditionem quando res vendita eſt alteri obligata. p.2. num.148.
Forma ſeruanda in precio non augendo vel minuendo in venditione cenſus. p.2. nu.
Fructifera res an deſinat eſſe fructifera ſi nõ reddit tantum quantum reddebat tempore impoſiti cenſus. p.2. num.40.
Fructifera res qualiter intelligatur. p. 2. num.100.

H

HYPOTHECA, cenſu empto ſuper re alteri hypothecata, prior hypotheca excludit cenſuarium. p.2. nu. 187.
Hypothecata tantum eſt res non perſona obligata in ſolutione cenſus. p.3. num.26.
Hypotheca legali non habet locum excuſſio. p.3. num.68.

I

IMPERATOR & Reges debent Sedi Apoſtolicæ obedire. p.2. num.109.
Intentio principalis in qualibet depoſitione attendenda eſt, non clauſule executiue. p.2. num.13.
Ius congrui an habeat locum ſuper re redempto cenſu. p.2. num 61.
Ius congrui in prælatione an habeat locum cõtra proximiorem & quomodo. p 2.62.
Inſtrumentum factum eſſe de contractu cenſus qui dicit, probare debet. p.2. nu.191.
Inſtrumenti ſolemnitas intrinſeca & formalis. p.2. num.191.
Inſtrumenti rogati per notarium amiſſio per allegantem probari debet. p.2. nu.92.
Inſtrumenti amiſſio rogati qualiter & per quos ſit probanda & quomodo. p.2. nu. 192.
Inſtrumenti cenſus forma qua notarij in Romana curia vtuntur. p.2. num.196.

L

LEGITIMA quando debeatur filio ſi non fecit inuentarium. p.2. nu.150.

Libri

Libri mercatorum an probent contra tertium. p.2. num.183.

Libri mercatorum quando probent & quando non. p.2. num.182.

Legibus datis pro veritate ſeruanda obediendum eſt. p.2. num.207.

Lex prohibitiua habet decretum irritans in ſe. p.2. num.30.

M

MONTIS *pietatis loca an inter immobilia computentur. p.2. num.* 140.

Montes vacabiles per obitum an inter immobilia computentur. p.2. num.141.

N

NEGLIGENTIA *non debet eſſe in principibus & quare. p.2. num.* 208.

Ex Negligentia quæ mala reſultent. p.2. num.209.

O

OBLIGATIO *in forma cameræ non vitiat contractum cenſus ſed confirmat. p.2. num.38.*

Obligatio non nocet emptori, ſi emptor obligauit in ſpecie alicui cenſum ſi venditor redemit. p.2. num.115.

Obligatio cameralis exequi poteſt per emptorem etiamſi non fuerit preſens in confectione inſtrumenti. p.2 num.128.

Obligata bona omnia in caſu euictionis obligata in contractu cenſus pro damnis & intereſſe & ſic pro cenſibus decurſis, ſunt obligata p.2. num. 161. & 162

Obligare dominum non poteſt inſtitor fideiubendo. p.2. num.185.

Obligata non eſt perſona in ſolutione cenſus ſed tamen hypothecata eſt res. p.3. num.26.

P

PACTVM *quod ſi venditor ſit moroſus in ſoluendo cenſus poſſit contra venditorem agi ad repetitionem precij. p.2. num.3.*

Pacta illicita in contractibus factis ante conſtitutionem Pij ſunt reuidenda à religioſis vel iudicibus. p.2. num.24.

Pactum an fieri poſſit vt precium aliquo caſu exigatur. p.2. num.33.

Pactum quod venditor cenſus ſi voluerit rem vendere, teneatur cenſum redimere, improbatur. p.2. num.34.

Pactum repetitionis precij cenſus fieri non poteſt ſi res non ſit libera, quia talia pacta ſunt damnata in conſtitutione Pij. p.2. num.46.

Pactum vt emptor precium repetat quandocunque voluerit, fieri non poteſt. p.2. num.52.

Pactum redimendi cenſus non reſtringitur ad redimibiles ſed ad irredimibiles. p.2. num.54.

Pactum in quo fundatur facultas vt venditor moroſus in ſoluendo cenſum poſſit capere poſſeſſionem rei propria autoritate, quando ſit iniquum & quando non. p.2. num 72.

Pacta illicita poſita in contractu cenſus an tollantur per d. conſtitutionem Pij V. p.2. num.95.

Pactum redimendi ſi emptor vendit cenſum, tranſit in alium emptorem cum illo pacto. p.2. num.99

Pactum redimendi cenſum debet eſſe perpetuum & eſt de ſubſtantia contractus cenſus. p 2. num.101.

Pactum redimendi poſt decem annos & non infra eſt reprobatum p. 2. nu 102.

Pactum redimendi conceditur venditori & hæredibus. p.2. num.103.

Pactum redimendi poteſt ſeparatim apponi in apocà priuata. p.2 num.114.

Pactum quod quando venditor redimit, ſoluat gabellas ſolutas, an ſit licitum. p.3. num.123.

Pactum de impenſis factis propter euictionem non valet. p.2. num.125.

Pactum

Pactum quod infra quinquennium redimatur cenſus alias ſit perpetuus, vel quod poſſit precium repeti. p.2. num.152.

Pactum extinctionis cenſus appoſitum in locatione correſpectiua ad inſtrumentum cenſus, eſt illicitum. p.2. num.157.

Pactum quod emptor cenſus non poſſit expelli de domo niſi redempto cenſu, eſt illicitum. p.2. num.167.

Pactum quod emptoris arbitrio extinguatur cenſus, eſt reprobatum. p. 2. num. 169.

Pacti redimendi in inſtrumento cenſus forma. p.2. num.199.

Pactum redimendi ex conſtitutione Pij V. conceditur perpetuo. p 3. num.4.

Pacto non obſtante, venditor cenſus ſemper poteſt redimere. p.3. num.2.

Pactum redimendi cenſum in extrauagantibus Martini & Caliſti ſemper erat apponendum. p 3. num.2.

Pacta ſeruanda ſunt, quia pacto redimendi poteſt renunciari p.3. num.6.

Pacto redimendi in contractu cenſus ex extrauagantibus Martini & Caliſti non poteſt renunciari. p. 3. num. 14.

Pactum redimendi eſt de forma contractus cenſus. p.3. num 15.

Pacto redimendi cenſum perpetuo renunciari non poteſt. p. 3. num 16.

Pactum redimendi ſemper debet oſſe. p. 3. num.23.

Pacta quæ reprobantur à Pio V. in contractu cenſus. p.3. num.35.

Pactum quod cenſus non redimatur niſi infra quatuor annos & poſtea ſit perpetuus non valet. p.3. num.65.

Pactiones & alia quæcunque geſta contra conſtitutionem Pij V. ſunt illicitæ & vſurariæ. p.3. num.56.

Papa mandata pro correctione fidelium, ſunt vbique ſeruanda. p.2. num.14.

Papæ officium eſt corrigere omnes Chriſtianos de peccato mortali. p.2. num.15.

Papa eſt vicarius Chriſti, cui omnes chriſtiani de mundo debent obedire in ſpiritualibus. p.2. num 209.

Pœna ob non ſolutum canonem exacta eſt reſtituenda & quare. p.2. num.23.

Pœnæ poſitæ in contractibus cenſuum ante conſtitutionem an ſint ſoluendæ. p. 2. num.24.

Pœnas conuentionales eccleſia petere non poteſt. p.2. num.156.

Poſſeſſorium datur pro annuo cenſu & quomodo. p.2. num.127.

In Poſſeſſionem immitti quando quis poſſit vel non. p.2. num.170.

In Poſſeſſione exigendi cenſus manuteneri debet qui eſt in poſſeſſione exigendi. p.2. num 175.

Poſſeſſorium breue & ſummariſſimum dicitur ipſa manutentio. p.2. num.175.

Poſſeſſoris ius non mutatur ex mutatione perſonæ. p.2. num.2. 179.

Poſſeſſio certa debet pro cenſu aſſignari deſignata certis finibus & fructuoſa. p. 2. num.10.

Poſſeſſio ſuper qua imponitur cenſus debet eſſe fructuoſa ex ſui natura. p. 3. num. 28.

Poſſeſſio competens ſuper aliqua re, iure ſpeciali alicui debet iuſtificari titulo. p.3. num.49.

Poſſeſſorium intentari poteſt in cauſa cenſus propter retardatam ſolutionem cenſuum. p.3. num.65.

In Poſſeſſione cenſus qui eſt non poteſt ſpoliari ab hærede. p.2. num.176.

Pretium in venditione cenſus non poteſt augeri nec minui. p.2. num.26.

Precij partem an poſſit venditor cenſus alteri dare vt ſoluat ſibi partem cenſus. p.2. num.28.

Precium vt ex pacto exigi poſſit in aliquo caſu an liceat. p.2. num.51.

Precij quantitas maior non poteſt tollere pactum redimendi. p.2. num.59.

Precium cenſus in reſtitutione illius non poteſt augeri. p.2. num.57.

Precium competens exburſari debet in ipſo contractu. p.3. num. 21.

Precium ſemel conſtitutum non poteſt minui nec augeri. p.2. num.24.

Precium iuſtum in contractu cenſus quod ſit. p.3. num.40.

Probatio, terminus præfixus à iudice parti ad probandum, ſi non probat in termino, tollit ius parti lapſus termini. p.2. num. 194.

Fra-

Præſcriptione quacunque non tollitur pactum redimendi. p.2. num.82.
Præſcribitur annua præſtatio ſpacio 30. annorum. p.2. num.89.
Præſcribi an poſſit cenſus per emptorem rei per 30. annos, ſi venditor ſemper ſoluit cenſum. p.2. num.90.
Præſcribi an poſſit pactum redimendi per emptorem cenſus qui habet animum faciendi cenſum perpetuum. p.2. num.91.
Præſcribere non poteſt papa contra poſſeſſorem vt priuetur poſſeſſione ſed contra ſpoliatum & quare. p.2. num.177.
Præſcribi an poſſit annuus cenſus vel præſtatio & quomodo. p.3. num.67.
Promiſſio de ſoluendo centum tempore conuento ſub pœna dupli eſt prohibita. p. 2. num.71.
Promiſſio euictionis eſt nulla in contractu nullo à principio. p.2. num.160.
Promiſſio ſolutionis cenſus in inſtrumento. p 2 num.197.
Promiſſio euictionis in inſtrumento cenſus & quas promiſſiones facere debeat. p.2. num 198.
Promiſſio ſolutionis cenſus & facultas data emptori pro ſatisfactione. p.2. nu.198.
Proteſtatio declaratoria quæ fit in contractu cenſus, an poſſit ſaluare contractum contra formam conſtitutionis Pij V. p.2. num.138.
Proteſtationi renunciatur per vſus contrarios. p 2. num.139.
Proteſtatio & declaratio qualiter non intendit recedere à conſtitutione Pij V. p.2. num.200. & 203.

R

REDDITVS annui an inter immobilia vel mobilia computentur. p.2. num 80.
Redimi an cenſus poſſit compenſatione & quando & quomodo. p.2. num.58.
Redimi cenſus poteſt de pecunia numerata & alia re de conſenſu cenſuarij. p. 2. num.56.
Redemptionis cenſus denunciatio vel intimatio qualiter ſit facienda cenſuario. p.2. num.59.
Redemptionis cenſus intimatio qualiter ſit facienda emptori. d. num.59.
Redemptio cenſus ſi fiat infra annum pro rata, an cenſus pro toto anno ſolui debeat. p. 2. num. 60.
Redempto cenſu an habeat locum ius congrui. p 3. num 61.
Redimere an poſſit vnus partem ſuam quando ſunt plures hæredes. p. 2. num. 106.
Redimere cenſum quando poſſint cogi hæredes plures ab vno hærede. p. 2. num. 108.
Redimendi pactum an diuidatur, hæredibus diuidentibus bona ſita in diuerſis locis. & vna pars ſita in vna ciuitate vni, & alteri altera pars ſita in alia ciuitate. p.2. num.109.
Redimere vnus an poſſit, quando cenſus emptus fuit à pluribus inſolidum ſuper certis rebus cum pacto redimendi. p. 2. num.110.
Redemptio cenſus non probatur ex confeſſione de recepto p.2. num.158.
Redimendi cenſum pactum in inſtrumento quam formam habere debeat. p. 2. num. 199.
Redimere cenſus venditor inuitus obligari non poteſt. p.3. num.27.
Redemptio cenſus intimari debet per duos menſes ante. p.3. num.37.
Redemptio, cenſus venditus ante conſtitutione Pij V. cum pacto redimendi intra quinquennium, & poſtea ſit perpetuus, an poſſit amplius redimi à d. venditore. p.3. num.1.
Relatio facta in contractu cenſus ad conſtitutionem Pij V. an tollat pacta illicita ſi quæ ſint in inſtrumento. p.2. num.96.
Remiſſio cenſus quando fiat re perempta. p.3. num.69.
Remiſſio mercedis in locatione quando fiat ſi in vno anno ſterilitas, in alijs vbertas fuit p.3. num.70.
Remiſſio non fit ob ſterilitatem in contractu cenſus, quia æquiparatur colono partiario. p.3. num.71.
Re perempta in totum vel in parte ante conſtitutionē Pij V. peribat emptori. p.2. num.35.

Res

Res ſuper qua eſt impoſitus cenſus tranſit ad quemcunque cum onere ſoluendi cenſum. p.2. num.88.

Res immobilis cenſus an ſit in vrbe vbi facienda eſt ſolutio, vel in loco in quo eſt res ſita. p 2. num.98.

Res tranſit cum onere & cauſa ſua in alios p.2. num 181.

Ad Retrouendendum cenſum infans vel impubes citari non poteſt & quare. p. 2. num.104.

Retrouenditionis intimatio an fieri debeat vſufructuario, vel proprietario vel vtrique. p.2. num. 105.

Retrouendere, emptor cenſus relictis pluribus hæredibus, & vnus habuit cenſum ille poteſt retrouendere. p. 2. num 111.

Retrouendere, ſi hæredes plures inſolidum poſſideant cenſum, vnus poteſt retrouendere. p.2. num.112.

Retrouendere, ſi ſint emptores duo, quilibet poteſt cogi vt retrouendat partem ſuam. p.2. num.113.

Retrouendere qui promiſit, non tenetur niſi facto depoſito. p. 2. num 204.

Retrouenditio non fit tacite ſed expreſſe fieri debet. p.2. num 158.

Reges in materia peccati obedire debent Sedi Apoſtolicæ. p.2. num.142. & 109.

S

SENTENTIA indicis an poſſit conſtitui cenſus & quomodo. p. 2. num.4.

Soluere quis teneatur cenſus decurſos & non ſolutos. p.2 num.1.

Saluianum interdictum intentari poteſt pro ſolutione cenſuum decurſorum & non ſolutorum. p.3. num.51.

Soluere quis teneatur cenſus decurſos & non ſolutos, an venditor vel emptor rei. p.2. num.1.

Soluere partem debiti inuito creditore quando debitor poſſit. p.2. num.8.

Solutio cenſus in aliquo loco fieri debet per venditorem tam ex conuentione quam de iure. p.2. num.75.

Soluendus ſemper eſt cenſus emptori donec reſtituatur precium etiam ſi ſit ſequeſtratum. p. 2. num.93.

Solutionis annui cenſus denegatione an poſſit agi ſpolio. p.2. num.92.

Soluere omnes cenſus ſtatim quis tenetur re vendita cum onere ſoluendi cenſum. p.2. num.88.

Solutiones anticipate non poſſunt fieri ex conſtitutione Pij V. p.3. num.22.

Solutionem cenſus petens, inſtrumentum producere debet p.3. num 49.

Soluere cenſus tenetur hæres de penſionibus domorum. p.2. num.180.

Spolio an agi poſſit per denegationem ſolutionis annui cenſus. p.2. num.92.

Spoliare non licet propria autoritate exigentem cenſum. p.2. num.176.

Spoliare hæredi non licet eum qui eſt in poſſeſſione cenſus p.2. num 77.

Spoliare poſſeſſorem qui non habet ſe pro ſpoliato, non licet hæredi. p. 2. num. 178.

Spoliare poſſeſſorem an poſſit hæres cum beneficio legis & inuentarij. p.2. nu.179.

T

TVTOR propter moram de poſiti tenetur ad vſuras. p.3. num.5.

V

VENDERE poteſt cenſum emptor cenſus ſeruata forma conſtitutionis Pij V. p 2. num.25.

Venditor cenſus an poſſit dare precij partem alteri vt ſoluat ſibi partem cenſus. p.2. num.28.

Venditor rei non remanet obligatus facta intimatione venditionis cenſuario. p. 2. num.39.

Venditor quando poſſit precium alteri dare licite. p.2. num.28.

Venditor rei quando teneatur ſoluere cenſum & quando non. p. 2. num.32.

Venditor qui reſtituit precium cenſus emptori an faciat fructus ſuos non facta retrouenditione. p.2. num.94.

Venditor an poſſit tradere inſolutum rem emptori inuito, vt liberetur à cenſu. p.2. num.97.

Vendi-

Venditio rei prohibitæ alienari ſi vendatur cum pacto redimendi & redimatur, an vitetur pæna, & an ratione æquitatis excuſetur. p.2. num.156.

Venditor ignorans rem eſſe alienam, an teneatur ad damna & intereſſe. p.2. num.163.

Venditor rei non tenetur rei dominium transferre, ex quo tenetur ad intereſſe. p.2. num.165.

Venditor quid promiſit pro cautione emptoris p.2. num.202.

Vendita re cum onere ſoluendi cenſus omnes tenetur ſtatim ſoluere p.2. num 88.

Venditor cenſus ſemper poteſt redimere non obſtante pacto p. 3. num.2.

Venditori cenſus ſemper debet licere reſtituendo precium ſe liberare à ſolutione cenſus. p.3. num.9.

Venditio rei ſuper qua eſt impoſitus cenſus, debet emptori cenſus intimari. p.3. num. 34

Venditori in quibus ſit prouiſum per bullam Pij V. p.3. num.38.

Vendi poteſt cenſus fructibus vineæ vel agri. p.3. num.52.

Vendere non poteſt ciuitas cenſum ſine ſolemnitatibus à iure requiſitis. p.3. num. 63.

Vſuras ſoluere tutor quando teneatur. p.2. num.5.

Vſuras ſoluere quando teneantur ſocius depoſitarius & emptor. p.2. num.6.

Vſuram exigi poſſe abſque mora in depoſito ex nuda promiſſione ex conuentione depoſitarij. p.2. num.7.

VERGINII DE BOCCATIIS A CINGVLO I. V. C. ROMANI

TRACTATVS DE CENSIBVS SVPER CONSTITVTIONE PII V. MARTINI, CALISTI, ET NICOLAI.

Diuiſus in tres Partes

In Prima declaratur textus Conſtitutionis Pij V.
In Secunda ſoluuntur multæ quæſtiones.
In Tertia declarantur Conſtitutiones Martini, Caliſti, & Pij.

Rubrica Conſtitutionis Pij V. ſuper forma creandi cenſus.

PIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI
Ad perpetuam rei memoriam.

TEXTVS.

CVM onus Apoſtolicæ ſeruitutis obeuntes, cognouerimus innumeros celebratos fuiſſe, & in dies celebrari cenſuum contractus, qui nedum non continentur intra limites à noſtris anteceſſoribus eiſdem contractibus ſtatutos, verum etiam, quod deterius eſt, contrarijs omnino pactionibus, propter ardentem auaritiæ ſtimulum, legum etiam diuinarum manifeſtum contemptum præſeferunt; non potuimus animarum,

 prout

prout tenemur, ſaluti conſulentes, & piarum mentium petitionibus etiam ſatisfacientes, tam graui morbo letiferoque veneno, ſalutari antidoto non mederi. Hac igitur noſtra conſtitutione ſtatuimus, cenſum, ſeu annuum redditum creari conſtituive nullo modo poſſe, niſi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur de ſui natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus deſignata ſit. Rurſum, niſi vere in pecunia numerata præſentibus teſtibus ac notario, & in actu celebrationis inſtrumenti, non autem prius recepto integro, iuſtoque pretio, ſolutiones, quas vulgo anticipatas appellant, fieri, aut in pactum deduci prohibemus. Conuentiones directe, aut indirecte obligantes ad caſus fortuitos eum, qui alias ex natura contractus non tenetur, nullo modo valere volumus. Quemadmodum nec pactum auferens, aut reſtringens facultatem alienandi rem cenſui ſuppoſitam: quia volumus rem ipſam ſemper, & libere, ac ſine ſolutione laudemij, ſeu quinquageſimæ, aut alterius quantitatis, vel rei tam inter viuos, quàm in vltima voluntate alienari. Vbi autem vendenda ſit, volumus dominum cenſus alijs omnibus præferri, eique denunciari conditiones, quibus vendenda ſit, & per menſem expectari. Pacta continentia moroſum cenſum debitorem teneri ad intereſſe lucri ceſſantis, vel ad cambium, ſeu certas expenſas, aut certa ſalaria, aut ad ſalaria, ſeu expenſas medio iuramento creditoris liquidandas, aut rem cenſui ſubiectam, ſeu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu, ſeu aliunde acquiſitum perdere, aut in aliquam pœnam cadere, ex toto irrita ſint & nulla: immo & cenſum augeri, & nouum creari ſuper eadem vel alia re in fauorem eiuſdem, aut perſonæ per eum ſuppoſitæ, pro cenſibus temporis præſentis, vel præteriti, vel futuri omnino prohibemus. Sicut etiam annullamus pacta continentia ſolutiones onerum ad eum ſpectare, ad quem alias de iure, & ex natura contractus non ſpectarent. Poſtremo cenſus omnes in futurum creandos, non ſolum re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuoſa in totum, vel pro parte affecta, volumus ad ratam perire: ſed etiam poſſe pro eodem pretio extingui, non obſtante etiam longiſſimi temporis, ac immemorabili: immo centum & plurium annorum præſcriptione, non obſtantibus aliquibus pactis directe vel indirecte talem facultatem auferentibus: quibuſcunque verbis aut clauſulis concepta ſint. Cum vero traditione pretij redditus extinguendus erit, Volumus per bimeſtre ante id denunciari ei, cui pretium dandum erit, & poſt denunciam, intra annum tamen, etiam ab inuito precium repeti poſſe. Et vbi pretium, nec volens intra bimeſtre ſoluat, nec ab inuito intra annum exigatur; volumus nihilominus quandocumque redditum extingui poſſe,

præuia tamen ſemper denuncia, de qua ſupra, non obſtantibus his, de quibus ſupra : idq; obſeruari mandamus etiam quòd pluries, ac pluries denunciatum fuiſſet, nec vnquam effectus ſequutus fuiſſet. Pacta etiam continentia pretium cenſus extra caſum prædictum ab inuito, aut ob pœnam, aut ob aliam cauſam repeti poſſe omnino prohibemus. Contractuſque ſub alia forma poſthac celebrandos, feneratitios iudicamus. Et ita illis propterea non obſtantibus, quicquid vel expreſſe, vel tacite, contra hæc noſtra mandata dari, remitti, aut dimitti contingat, à fiſco volumus poſſe vendicari. Hanc autem ſalutiferam ſanctionem, nedum in cenſu nouiter creando, verum etiam in creato quocunque tempore alienando, modo poſt publicationem conſtitutionis creatus ſit, perpetuo & in omnibus ſeruari volumus. Declarantes pretium ſemel cenſui conſtitutum nunquam poſſe ob temporum aut contrahentium qualitatem, ſeu aliud accidens, nec quò ad vltimò contrahentes minui, vel augeri. Et licet legem ipſam ad contractus iam celebratos non extendamus; illos tamen omnes, in quos ſub alia formo peruenerunt cenſus, hortamur in Domino, vt ſingulos contractus cenſuræ bonorum religioſorum ſubijciant, & animarum ſaluti conſulant. Non obſtantibus quibuſuis conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, ſtatutis, & conſuetudinibus, necnon priuilegijs, & litteris, etiam per quoſcunque Rom. Pont. prædeceſſores noſtros, ac etiam nos ſub quibuſcumque tenoribus & formis, ac cum clauſulis quibuſuis etiam derogatoriarum derogatorijs, nec non irritantibus decretis, ex quauis cauſa, etiam per modum legis vniuerſalis, aut aliàs quomodolibet editis ſiue in fauorem Vniuerſitatum, Communitatum, Collegiorum, Congregationum, Ciuitatum, & locorum conceſſis, approbatis, & innouatis; quibus omnibus & ſingulis illorum tenores præſentibus pro expreſſis habentes, quatenus directe vel indirecte præſenti noſtræ conſtitutioni in toto vel in parte contrairent, ſpecialiter & expreſſe derogamus: cæteriſque contrárijs quibuſcumque. Volumus autem, quòd præſentes in Cancellaria, & in acie Campi Floræ publicentur, & inter conſtitutiones Extrauagantes perpetuo valituras conſcribantur. Et quia difficile foret præſentes ad ſingula quæque loca deferri; volumus, & etiam declaramus, quòd earum tranſumptis, etiam impreſſis manu alicuius Notarij publici ſubſcriptis, ac ſigillo alicuius prælati munitis eadem prorſus fides vbique adhibeatur, &c. Nulli ergo, &c. Siquis autem, &c. Dat. &c. 1568.

SVMMARIVM PRIMAE Partis.

1 Forma creandi cenſus ſumitur ex Rubr. conſtitutionis Pij V.
2 De forma eſt, vt cõſtituatur in re immobili, fructifera, & certis finibus deſignata, num. 3. & 4.
3 Fructifera res, quæ dicatur.
4 Super immobili re fructifera, & certis finibus deſignato, cenſus conſtitui debet.
5 De forma eſt, vt numeretur pecunia in contractu cenſus.
6 De forma eſt, vt non fiant ſolutiones anticipatæ.
7 Eſt de forma, non fieri conuentiones, vt quis non obligetur ad caſus fortuitos.
8 De forma eſt, quod non adſit pactum impediens rei alienationem.
8 Pactum auferens facultatem vendendi, eſt ſublatum.
8 In venditione rei cẽſuatæ præfertur cenſuarijs alijs.
8 Forma ſeruanda quando venditur res cenſui ſubiecta.
8 Emptor cenſus præfertur in venditione alijs.
9 Pactum redimendi cenſum debet eſſe perpetuum.
9 De forma eſt, quod non fiant certa pacta, & quæ.
10 Pactum redimẽdi in totum, vel pro parte, in tribus conſtitutionibus continetur.
10 Eſt contra formam, facere cenſus de cenſibus.
11 Eſt contra formam facere pactum, vt quis ſuſcipiat onera, ad quæ de iure non tenetur.
11 Venditores inuiti cogi non poſſunt ad redimendum cenſum.
12 De forma eſt, quod pereat vtrique, & non vni.
13 De forma eſt, quod poſſit cenſus pro eodem pretio extingui.
13 Redimi cenſus poteſt in totum vel in parte, & quomodo, & num. 14.
14 Scripturam qui dicit factam eſſe de cenſu, quid ſignificet.
14 Solutiones cenſuum non poſſunt anticipate fieri.
15 Forma in retrouenditione cenſus.
15 Forma etiam datur in retrouenditione cenſus, quæ pariter eſt ſeruanda.
15 Venditio rei ſuper qua cenſus impoſitus eſt, debet intimari emptori cenſus.
16 Contractus cenſus quomodo formari debet.
16 De forma eſt, quod non fiant pacta, quod pretium emptor aliquo caſu repetere poſſit ex pacto.
17 Cenſus quid ſit.
17 Cenſus conſtitutione, quæ forma ſit ſeruanda vt ſint liciti.
17 De forma contractus cenſus quot caſus numerantur.
17 Forma ſi nõ ſeruetur, cõtractus eſt nullus.
18 Cenſus ſuper perſona conſtitui non poteſt hodie, contra doctores antiquos.
19 Perempta re, an cenſus ſolui debeant per venditorem rei peremptæ, & num. 28.
20 Fortuitis caſibus in contractu cenſus renunciari non poteſt.
21 Cenſus primo aſſignatur ſuper re, poſtea venditur, & forma venditionis.
22 Cenſus emptus pecunia differt a cenſu reſeruatiuo.
22 Hypotheca, quæ ponitur ſuper contractu cenſus, cuius ſit natura.
23 Cenſuarius an pro ſolutione cenſus agere poſſit contra venditorem cenſus etiam vendita re ſuper qua eſt cenſus impoſitus.
23 Intimare non debet retrouenditionem faciendam venditor cenſus emptori cenſus.
24 Venditor cenſus debet intimare emptori venditionem rei, ſuper qua impoſitus eſt cenſus.
25 Venditor cenſus quãdo poſſit emptorem exceptione excludere ſuper ſolutione cenſus.
26 Emptor cenſus poteſt cogere emptorem rei, ſuper qua eſt impoſitus cenſus, vt recognoſcat ipſum in cenſuarium.

Cenſus

26 Cenſus conſtitui debet ſuper re principaliter, non ſuper perſona iuxta conſtitutiones Pontificum.

28 Emptor cenſus emit cenſum & ipſam rẽ ita vt perempta re perimat cenſus.

29 Cenſus emptus ſuper tribus prædijs, quæ fuerunt diſtracta a venditore, an poſſit exigi a quolibet inſolidum. & num.30.

31 Hypothecaria qualiter agi poſſit quando cenſus impoſitus eſt ſuper pluribus rebus.

32 Pactum redimendi tolli non poteſt pacto & præſcriptione.

32 Præſcribi non poteſt pactum redimendi, & quare.

33 Pacta contraria tollentia pactum redimendi, ſunt ſublata ex conſtitutione Pij V.

34 Pretium cenſus ſemel conſtitutum non poteſt augeri nec minui.

45 Pretium iuſtum cenſus quod ſit.

36 Cenſus an præſumatur perpetuus, ſi non apparet de eius conſtitutione, vel cum pacto redimendi.

37 Cenſus an poſſit conſtitui ſuper pretio rei venditæ per emptorem ad fauorem venditoris rei.

37 Venditor rei ſuper pretio rei non poteſt cenſum conſtituere.

38 Cenſus an poſſit conſtitui ſuper omnibus bonis.

39 Cenſus an poſſit conſtitui ſuper re, & quod fructus eius non ſint æquales cenſui.

40 Cenſus propter obligationem perſonalem tantum eſt vſurarius, præſertim ex conſtitutione Pij V.

41 Cenſus vt ſint liciti debent conſtitui ſuper re certa, immobili, & fructifera.

42 Pactum redimẽdi debet eſſe perpetuum.

44 Pactum redimendi infra certum tempus & non poſtea, non valet.

44 Pretium cenſus debet eſſe in numerata pecunia coram Notario & teſtibus.

45 Notarius debet ſcribere quæ vidit in inſtrumento, non quæ non vidit.

46 Pretium debet numerari in cõtractu cenſus, & non ex confeſſione de recepto.

47 Pretium debet eſſe totum in pecunia numerata, & non partim in pecunia, & partim ex confeſſione de recepto.

48 Veritas ſemper vincit, & quæ debent in contractu cenſus attendi.

49 Cenſus ſuper alio cenſu an conſtitui poſſit. & num.10.

49 Immobilis res quãdo ſit cenſus, & quando immobilis. & num 50

49 Perpetuus eſt cenſus reſpectu emptoris non venditoris.

49 Mobilis res eſt cenſus reſpectu venditoris, qui habet pactum redimendi. & num.50.

51 Cenſus poteſt vendi, et in alios transferri

52 Pretium cenſus an poſſit ſolui ex debito facto per venditorem ante conſtitutionem cenſus.

53 Compenſatio de liquido ad nõ liquidum non datur in contractu cenſus.

54 Ad fortuitos caſus an poſſit venditor cẽſus obligari.

55 Fortuiti caſus quando ad emptorem pertineant: Et quando poſsit illis renunciari. & num.56.

57 Venditor cenſus an poſſit ſe obligare non alienare rem cenſui ſubiectam.

59 Vendi poteſt res ſuper qua eſt impoſitus cenſus.

58 Laudemium omnino eſt ſoluendum in venditione rei cenſualis.

59 Pacta ſoluendi intereſſe lucri ceſſantis ob non ſolutionem cenſus non valent.

60 Pactum vt perdat rem cenſui ſubiectam non valent.

61 Noui cenſus ex cenſibus non ſolutis fieri non poſſunt.

62 Onerum ſolutiones, an ex pacto poſſint venditori applicari.

63 Onera quãdo imponãtur per æs & librã.

64 Collecta per æs & libram poteſt per communitates imponi.

65 Forenſes quando poſſint collectari a communitatibus.

66 Forenſes in prædijs tributarijs poſſunt collectari.

67 Onera realia, quæ ſint.

68 Collectas regulariter ſoluere non tenetur emens cenſum. & num.69.

70 Onera non ſoluunt non poſſidentes rem.

71 Onera realia emptor cenſus ſoluere tene-

tur cum venditore.

72 *Onus reale tranſit cum fructibus. Fallit in penſione ex pacto. & num. 74.*

73 *Onera, quæ ſoluit venditor, poteſt retinere in ſolutione cenſus.*

75 *Onera ad quæ non poteſt ſe obligare venditor cenſus.*

77 *Intimari debet emptori per venditorem venditio rei per duos menſes ante.*

78 *Venditor volens cenſum extinguere, debet per duos menſes ante denunciare emptori, & propter quid.*

79 *Intimatio verbalis non ſufficit vt in mora conſtituatur emptor.*

80 *Venditor debet intimare & facere depoſitum pretij, aliàs poteſt cogi intra annum.*

81 *Emptor poteſt cogere venditorem redimere infra annum, non poſt.*

82 *Facultas redimendi non expirat poſt denunciam factam per venditorem.*

83 *Præſcriptio immemorabilis differt a præſcriptione centum annorum.*

84 *Pretium ob pœnam ab inuito venditore non poteſt exigi.*

85 *Contractus ſub alia forma celebrati ſunt vſurarij.*

85 *Forma inducta a conſtitutione, conſenſu partium tolli non poteſt.*

86 *Cenſus reſeruatiui qui ſint.*

87 *Pactum redimendi habet locum in cenſibus redimibilibus, & irredimibilibus.*

89 *Cenſus creati vendendi & alienandi ſecundum conſtitutionem Pij Quinti.*

90 *Pretium ſemel conſtitutũ, ex quauis cauſa non poteſt minui vel augeri.*

91 *Contractus cenſus ante conſtitutionem celebrati ſunt reuidendi.*

91 *Hoc verbum hortamur, prolatum a Papa, importat conſilium reuerentiæ, & ideo obligat.*

92 *Pænitentiam fecit Adam poſt peccatum & pænitentia quis gratiam Dei recuperat.*

92 *Religioſi boni qui ſint, & qualiter debeant contractus reuidere:*

93 *Clauſulæ non obſtantiarum qualiter ſint intelligendæ remiſſiue.*

94 *Probari cenſus ex quibus actibus poſſit remiſſiue.*

1 EX Rubrica & conſtitutione Pii V. colligitur intentio eius, quæ fuit in hac conſtitutione dare formam, qualiter cenſus ſint creādi, vt liciti exiſtant: quia quando in conſtitutione & rubrica, ponitur, quæ forma ſit ſeruanda in contractu cenſus celebrandi; tunc diſpoſita in rūbrica, & cònſtitutione ſunt de forma. Felin. in ca. cum dilecta. col. 8. verſ. decimum ſignũ de reſcript. & Albertus Brunus in tractatu de forma, pagina 34. verſ. quinta concluſio. vbi ait, quòd ſi lex, vel ſtatutum, in rubrica, & nigro dicat, ſe tradere pro forma, tunc cenſeatur ibi forma tradita, a qua recedere non liceat: ita quòd actus aliter factus non valeat, Baldus & Angeles in l. 1. ff. de lib. & poſthum. verſ. ſecus autem, ſi de forma. & ponit exemplum in ſtatuto requirente in inſtrumentis deſcribi nomina, pronomina, & cognomina, quod non ſufficit demonſtrare per alia ſigna; & appellans ab interlocutoria, in qua requiritur ſigillatim expreſſio grauaminis, nõ eſt ſatisfactum formæ ſi referat ſe ad acta, & eſt textus in l. hac conſultiſſima. C. qui teſt. face. poſſunt. ibi autem late formæ. Et quod ſufficiat poni in rubrica de forma ſeruanda in creatione cenſus, tenet Felin. in d. c. cum dilecta. Marian. Socin. in c. 2. de libell. oblat. ſub num. 20. mihi. col. 10. circa medium. verſ. debet igitur res. ibi, niſi modus demõſtrandi eſſet de forma, & non de ſimplici demonſtratione: quia tunc debet ſpecifice illa forma ſeruari. & ibi ponit exemplũ poſitum per Angelum vbi ſupra, & dixi in tract. de contract. minorum & mulierum. gl. 6. num. 164.

& tunc

& tunc ab iſta forma recedere non licet, & actus aliter factus non valet, vt dicunt ſupradicti omnes Doctores. Igitur vt cōtractus cenſus validi ſint, forma tradita in infraſcripta conſtitutione ſeruanda eſt ad vnguem, & ſi non ſeruetur, contractus eſt nullus, & vſurarius ipſo iure, vt dicitur in hac conſtitutione, quia forma ad vnguem implenda & ſeruanda eſt in contractu, in quo a lege datur forma: & regulariter quicquid fit contra formam, nullum eſt. Felin. in d. c. cum dilecta. col 8. verſ. geſta. de reſcr. quam regulam ampliat duodecim modis, & limitat Tiraquell. de retract. parte 1. §. 37. glo. 2. num. 20. & quod ſit ad vnguem forma obſeruanda, & adimplenda, Tiraquell. in l. ſi vnquam. in verbo reuertatur. num. 63. C. de reuoc. don. & illius omiſſio etiam in minimo vitiat in totum: quia formæ nihil addi aut minui poteſt, cum ſit indiuidua. Tiraquell. de retract. par. 1. §. 1. gloſ. 21. num. 10. & ſeq. etiam in actis fauorabilibus & piis, & in formæ omiſſione vtile per inutile vitiatur. Tiraquel. de re tract. conuētionalis. §. 4. glo. 6. n. 31. & ſeq. nec ſuppletur per æquipollens, aut iuramentum. idem Tiraquell. ſuper leg. connubia. glo. 7. num. 159. & quando lex vel ſtatutum dat formā ſemper intelligitur eſſe preciſa. Alex. conſ. 50. nu. 4. vol. 5. Afflict. deci. 355. num. 4. Pedem. deciſ. 165. num. 16. & propterea ſeruanda eſt iſta forma expreſſe, & non per æquipollens.

Declaratio Textus Conſtitutionis Pij Quinti.

2 VNde in conſtitutione Pius V. dixit. Hac igitur noſtra conſtitutione ſtatuimus, cenſus ſeu annuum redditum creari conſtituiuè nullo modo poſſe, niſi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, de ſui natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus nominata ſit.] Hoc eſt primum requiſitum formæ traditæ a Pio V. quod non poſſit aliquo modo creari cenſus, niſi in re immobili, vel quæ habeatur pro immobili, & res immobilis eſt terra, & quæ ſuper terram ſunt conſtructa, aqua, aer, & ignis inter elementa ſunt mobilia. Sunt etiam mobilia omnia ſupellectilia, merces, pecuniæ, & ſimilia, animalia omnia, homines & ſe mouentia. Vnde ſolum terra, & ædificia ſuper terram ſunt immobilia: & ſuper iſtis immobilibus tantum cenſus conſtitui poſſunt, non autem ſuper mobilibus ſe mouētibus & iuribus, & actionibus, quia Papa hoc prohibuit, & eius prohibitio ſequenda eſt, & inobedientes excommunicantur. c. 2. diſt. 62.

3 De ſui natura fructifera, id eſt, apta ferre fructus de ſui natura, vt in l. frugem 77. ff. de verb. ſignif. nam frugis appellatione venit omnis redditus, qui nobis obtigit ex fructu terræ, ſiue in frumentis, vel aliis rebus, & arbores etiam dicuntur frugiferæ. l. æquiſſimum. §. fructuarius. ff. de vſufr. & ſilua cædua. l. ſilua cædua. ff. de verb. ſig. & cretifodinas, qui eſt locus, in quo creta foditur. l. promiſiſti. de præſcri. verb. & poteſt vti cretifodinis vſufructuarius. l. item ſi fundi. & l. æquiſſimum. §. 1. ff. de vſufruct. Item lapidicinæ, & ſimiles res ſunt fructiferæ connumeratæ à Rebuffo in d. l. frugem. ff. de verb. ſign. char. 497. & ſeq. Et ſi non eſt apta res immobilis ferre fructum, vt ſunt montes ſaxei, arenoſi, ripæ maris, fluminum, & paludum, & in quibus non patet tutus acceſſus, non poteſt ſuper ea re immobili imponi cenſus, quia eſſet contra formam huius conſtitutionis, quæ vult, vt res ſit fructifera de ſui natura, & vide infra parte 2. num. 100.

4 Et nominatim certis finibus deſignata, & iſta res immobilis debet eſſe certa finibus, quibus ſit deſignata ab omni ſui parte, & finis hic ponitur pro limite: quia fundus ſuos limites habere debet, vt toto tit. ff. de termino

mino moto. & l. 1. ff. ſi menſor falſum modum dixerit, & l. Titius 2. ff. de act. empt. Et ſic in re immobili grauanda cenſu, tria requiruntur. Primo, quod ſit immobilis: ſecundo, quòd ſit de ſui natura fructifera: tertio quòd ſit deſignata certis finibus, & hæc omnia tria copulatiue requiruntur. & nõ ſufficit vnum, vt dicunt quidam moderni, & ſi fiat præmiſſis omnibus non attentis, ſit contra formam huius conſtitutionis.

5 Rurſus, niſi vere in pecunia numerata præſentibus teſtibus ac notario, & in actu celebrationis inſtrumenti, non autem prius recepto integro iuſtoq. pretio. Pro declaratione huius particulæ, vide quæ dicam infra in hac prima parte nu. 44. & in tertia parte num. 21. & 57. Nauarrus de vſur. nu. 85. & ſi fiat ſine numeratione pecuniæ cum confeſsione de recepto, vel alias, ſit contra formã iſtius conſtitutionis.

6 Solutiones, quas vulgo anticipatas appellant, fieri aut in pactum deduci prohibemus.) De iſta clauſula dixi infra in 3. parte num. 22. vbi vide quare ſit prohibita iſta anticipata ſolutio, & præſertim quia minuitur ſors, & vſuræ pro illa parte diminutæ ſoluuntur. l. eos. §. ſed & ſi. C. de vſur. & ſi fiat ſolutio anticipata, cenſus ſit cõtra formam iſtius conſtitutionis.

7 Conuentiones directæ aut indirectæ obligantes ad caſus fortuitos eum qui alias ex natura contractus non tenetur, nullo modo valere volumus.) Caſus fortuiti regulariter ſpectant ad dominum rei. l. quæ fortuitus. C. de pignor. act. vbi quòd caſus fortuiti, qui prouideri non potuerũt, nullo bonæ fidei iudicio præſtantur, niſi conuẽtione partium, quæ conuentio ſublata eſt in iſta conſtitutione. l. ſi inter. §. quicquid. ff. de pign. Iaſ. in l. ſi quis nec cauſam. nu. 26. ff. ſi cert. petat. facit regul. Io. Petri Surdi conſ. 61. nu. 39. Et directæ conuentiones ad caſus fortuitos ſunt quando ſpecialiter & expreſſe facta eſt obligatio ad caſus fortuitos: l. ſed & ſi quis. §. quæſitũ. ff. ſi quis caut. vbi Barth. Socin. conſil. 123. nu. 5. lib. 4. Ripa in tract. de priuileg. contract. nu. 73. Surdus in dicto conſ. 61. n. 63. & qui dicãtur caſus fortuiti, numerantur per Surdum in conſil. 12. nu. 15. & quando aſcribantur culpæ in dicto conſ. 12. nu. 30. & late in d. conſ. 12. Et ſi fiant hę cõuentiones obligantes ad caſus fortuitos eum, qui ex forma cõtractus non tenetur ad eas, fiunt contra formam iſtius conſtitutionis.

8 Sicut ẽt eſt cõtra d. formã pactum auferens, aut reſtringens facultatẽ alienandi rem cenſui ſuppoſitam, quia volumus rem ipſam ſemper & libere, aut ſine ſolutione laudemii, ſeu quinquageſimæ, aut alterius quantitatis, vel rei, tam inter viuos, quàm in vltima voluntate alienari. De iſto pacto Nauarrus in tract. de vſur. num. 115. dicit non eſſe licitum, & non apponendum in contractu cenſus, ex quo prohibetur in dicta conſtitutione Pii, qui prohibet fieri hoc pactum, ex quo deterior conditio venditoris efficitur: nam pacta facientia deteriorem conditionem debitoris improbantur à iure. l. de die. 14. & l. Attilicinius 17. ff. de pact. dotal. Decius conſ. 536. col. 2. verſ. venio ad ſecundum. Tiraquell. in l. ſi vnquam. verſ. donatione largitus. nu. 31. C. de reuocand. donat. Surdus conſil. 78. nu. 2. in prin. Nam venditor tenetur ſe obligare ad ea omnia, quæ ſunt de natura contractus non autem ad ea, quæ non ſunt de natura contractus. Baldus in l. emptor. C. de act. empt, Petrus de Rauenna ſing. 776. Et vide infra hac parte nu. 58. & ſi fiat iſtud pactum, eſt contra formam iſtius conſtitutionis.

Vbi autem vendenda ſit res, volumus dominum cenſus aliis omnibus præferri, eique denunciari conditiones quibus vẽdenda ſit, etiam per menſem expectari, & in re emphyteotica. 1
Eſt ſimilis textus in l. ſi. C. de iure emphit. Nauar. in tract. de vſur. glo. 7. nu. 92. vide infra in 3. parte huius tra-

cta-

ctatus nu. 34. & infra parte 2. nu. 62. & 63. & hæc forma eſt ſeruanda, quando venditur res cenſui ſubiecta.

9 Pacta continentia, moroſum cenſus debitorem teneri ad intereſſe lucri ceſſantis, vel ad cambium, ſeu certas expenſas, aut certa ſalaria, aut ad ſalaria, ſeu expenſas medio iuramẽto creditoris liquidandas, aut rem cenſui ſubiectam, ſeu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius, ex eodem contractu, ſiue aliunde acquiſitum, aut in aliquam pœnam cadere, ex toto irrita ſint, & nulla. Iſta pacta fuerunt maxima ratione ſublata, ex quo venditor cenſus ſoluit maiorem quantitatem pecuniarum, ex re, ſuper qua cenſus eſt impoſitus quàm percipiat ex ipſa re ſtabili: nam computato vno anno cum alio ex terris valoris 100. ſcut. non recipit quatuor ſcut. quolibet anno, & nihilominus pro pretio cenſus 100. ſcut. ſoluit pro cenſu ſcut. 8. 9. & 10. quolibet anno. Vnde iniquum videtur propter moram non ſolutionis in tempore, grauare venditorem vltra dictũ cẽſum in vno, duobus vel pluribus ſcutis pro prætenſo lucro ceſſante, quod de iure nõ debetur, niſi probetur. Paulus de Caſt. in l. 3. §. fi. ff. de eo quod cer. loco. Moedan. deciſ. 102. & 103. Pute. deciſ. 137. lib. 1. dixi late in tract. vti poſsid. c. 18. num. 65. & pluribus ſeq. Nec etiam eſt grauandus venditor ad ſalaria etiam liquidanda medio iuramento cenſuarii, vel propter moram perdere rem immobilem, in qua eſt impoſitus cenſus longe maioris valoris: vnde iſta pacta ſunt illicita & vſuraria, & cum optima ratione à Sanctiſsimo Pontifice ſublata. Quoniam venditor eſt ſatis grauatus cenſu exceſsiuo, quem ſi non ſoluit emptor conueniat venditorem coram iudice. Et ſoluet ſponte vel mediante executore & hæc eſt tutior & melior praxis, quàm dicta pacta illicita apponere, & ſi apponantur iſta pacta, contra formam iſtius conſtitutionis apponuntur.

10 Immò & cenſũ augeri, & nouũ creari ſuper eadem vel alia re in fauorem eiuſdem, aut perſonæ per eum ſuppoſitæ pro cenſibus temporis præteriti, vel futuri, omnino prohibemus. Hæc prohibitio fuit facta optima ratione, quia vſuræ decurſæ nouas vſuras facere non debent. l. ſi non ſortem. §. 1. ff. de condit. indebit. l. fin. C. de vſur. & ſi fiant noui cenſus de cenſibus, fiunt contra formam iſtius conſtitutionis. Et praxis, erit vt cogat venditorem ad ſoluendum cẽſus decurſos & non ſolutos, vel intentare Saluianum interdictum, & in vim illius faciat ſe ponere in poſſeſſione rei, ſuper qua eſt impoſitus cenſus, retinenda quouſq. ſatiſfiat ex fructibus de cenſibus decurſis.

11 Sicut etiam annullamus pacta continentia ſolutiones onerum ad eum ſpectare, ad quem aliàs de iure, & ex natura contractus non ſpectarent. Pro declaratione, vide quæ dixi infra parte 2. nu. 62. vſque ad num. 73. Et nihilominus ſi fiat pactũ contrarium huic conſtitutioni, in hoc fit contra illius formam, quia iſta pacta in dicta conſtitutione ſunt prohibita.

12 Poſtremo cenſus omnes in futurum creandos non ſolum re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuoſa in totum vel pro parte effecta, volumus ad ratam perire. Iſta clauſula eſt declarata infra in iſta parte nu. 54. & ſeq. vbi vide. Tamen ſi fiant pacta diſponentia contrarium, ſunt facta contra formam iſtius conſtitutionis.

13 Sed etiam poſſe pro eodem pretio extingui, non obſtante etiam longiſſimi temporis, ac immemorabilis, immo centum & plurium annorum præſcriptione, non obſtantibus aliquibus pactis directe vel indirecte talem facultatem auferentibus quibuſcunque verbis, aut clauſulis concepta ſint. Nauarr. de vſur. num. 95. tenet ſuper iſta conſtitutione, quòd in totum vel pro parte poſſit cenſus redimi, & allegat multas rationes, quas vide: ſed quia iſta particula conſtitutionis ſequitur

quitur

quitur diſpoſitionem præcedentem, in qua ſtatuitur, quòd non ſolum re in totum perempta, vel infructuoſa reddita volumus ad ratam perire, vt ſupra nu.prox. Poſtea ſequitur continuando, ſed etiam poſſe pro eodem pretio extingui, ſcilicet in totum vel pro parte. Nam ſicut caſu, res pro parte perit vtrique, ſcilicet emptori & venditori, ita etiam pro parte poſſit cenſus extingui, & ita videtur textus in l. 1 in princ. in finalibus verbis. ff. de latina libert. tollenda, ibi, quis.n. patiatur, talem eſſe libertatem, ex qua ipſo tempore mortis, in eandem perſonam, ſimul & libertas & ſeruitus concurrant, & qui quaſi liber moratus eſt, eripiatur non ſolum in mortem, ſed etiam in ſeruitutem. Quia hæ dictiones non aduerſantur ſuperioribus, licet ponantur inter diuerſos actus, ſed ponunt identitatem iuris ſicut quando dictio, ſed, iungitur copulæ, & tunc licet denotet diuerſitatem facti, tamen identitatem iuris in eodem caſu denotat. l. ſed & ſi. ff. de petit. hæred. & ibi Bart. in princ. Alber. in dictionario in verbo, Sed.

14 Præterea hæc dictio, ſed, iungitur dictioni, etiam, quæ eſt implicatiua præcedentis orationis. Decius conſ. 466. nu. 17. & implicat caſum magis dubitabilem. Berous conſ. 57. nu. 49. & 50. lib. 3. & includit maiora & diuerſa ab expreſſis, & auget addendo, & multiplicando. Pariſ. conſ. 46. nu. 30. & 31. & conſ. 143. nu. 15. & 16. lib. 4. & eius natura eſt caſum implicare, in quo ſit maior vel par dubitatio. Alex. conſ. 116. nu. 14. lib. 2. Propterea videtur quòd ex conſtitutione Pii licitum ſit cenſus redimere in totum vel pro parte, & hæc opinio eo adiuuatur, quia in conſtitutione Martini, dicitur vel redimere cenſum in totum, vel pro parte eadem numerata pecunia, & dixi inf. in 3. par. n. 27. & ſic in conſtitutione Pii datur facultas redimendi in totum, & pro parte cenſum ſtantibus præmiſſis.

Et ſi quis pacto directe vel indirecte vellet talem facultatem auferre redemptionis cenſuum quibuſcunque verbis vel clauſulis, faceret contra formam præſentis conſtitutionis.

15 Cum vero traditione pretii redditus extinguendus erit, volumus per bimeſtre ante id enunciari cui pretium dandum erit, & poſt denunciam intra annum: tamen etiam ab inuito pretium repeti poſſe. Et vbi pretium nec volens intra bimeſtre ſoluat, nec ab inuito intra annum exigatur: volumus nihilominus quandocunque redditum extingui poſſe, præuia tamen denuncia, de qua ſupra, & non obſtantibus his, de quibus ſupra. Idque obſeruari mandamus, etiam quod pluries ac pluries denunciatum fuiſſet, nec vnquam effectus ſecutus fuiſſet.

Hæc particula eſt infra parte 3. num. 37. 38. & 39. ibi vide in hac particula datur forma ſeruanda in retrouenditione cenſus tantum facienda per cenſuarium venditori cenſus, & quid venditor facere teneatur, & emptor facere poſſit, & in quo tempore, & infra quantum tempus. Et quia hæc ſunt in dicta parte tertia declarata, ad ibi dicta remitto lectorē; & iſta forma in retrouenditione ſeruanda eſt., & ea non ſeruata, retrouenditio nulliter petitur.

16 Pacta etiam continentia pretium cenſus extra caſum prædictum ab inuito, aut ob pœnam, aut ob aliam cauſam repeti poſſe omnino prohibemus. vide quæ dixi inf. hac parte nu. 84. Vnde ſi fiat pactū quòd emptor poſſit pretium cenſus repetere à venditore, etiam quòd nolit dictum pretium reſtituere, & ſimiliter ſi fiat pactum quòd ſi venditor ſit moroſus in ſolutione cenſus per tantum tempus, in pœnam pretium præfatum reſtituere teneatur emptori; vel ob aliam cauſam, vt ſupra nu. 9. ſemper iſta pacta cenſentur facta contra formam præſentis conſtitutionis.

Contractusque ſub alia forma poſt hac celebrandos fœneraticios iudicamus.

mus.

mus. De hac clauſula, vide infra hac parte num.85.ſequitur in conſtitutione Pii. Et ita illis propterea non obſtantibus quicquid vel expreſſe vel tacite contra hæc noſtra mandata dari; remitti, aut dimitti contingat à fiſco, volumus vendicari, & in quibus caſibus poſſit fiſcus hæc exigere, connumeraui infra in 3.parte num.57.& 58.

17 Dictum eſt ſupra de forma contractus cenſus, & quod illa omiſſa declaratur in conſtitutione Pii contractus fœneraticius. Nunc videndum quid ſit cenſus, & Sotus de iuſt.& iure, lib.6.q.5. art. 1. col. 1. dicit, quod eſt penſio quam quis ſuper ſuis bonis, & perſona conſtituit. Hæc definitio non adaptatur huic conſtitutioni, quia ſuper omnibus, & in perſona in conſtitut. Pii cenſus imponi prohibetur. Alias definitiones cēſus refert Menoch. de præſumpt. lib. 3. præſumpt. 107. num. 1. Nauarrus in tractatu de vſur. num. 69. definit cenſum eſſe ius quoddam recipiendi aliquam penſionem pecuniæ, vel alterius rei, in annum, menſem, vel tempus. Hæc dinifitio non refert ſe ad conſtitutiones Pontificum: ideo poſſet definiri hoc modo. Quod cenſus ſit redditus emptus ſuper re immobili, iuxta formam conſtitutionis Pii PP. V. quæ autem ſit forma dictæ conſtitutionis numeratur ſupra. Et primo vult quod cōſtituatur ſuper re immobili de ſui natura fructifera, & certis finibus deſignata, vt ſupra nu.2.3.& 4. Secundo quod pretium ſit in pecunia numerata, vt num.5. Tertio quod non fiant ſolutiones cenſuum anticipatæ, vt nu. 6. Quarto, quòd non fiant conuentiones obligantes ad caſus fortuitos, contra naturam contractus, vt ſupra num. 7. Quinto, quòd non fiat pactum auferens facultatem alienandi rem cenſui ſubiectam, vt ſupra num.8. Sexto, quòd non fiat pactum vt venditor moroſus teneatur ad pœnas, vt ſupra nu. 9. Septimo, ne fiant noui cenſus de cenſibus decurſis, vt ſupra num. 10. Octauo, ne fiant pacta, quòd ſolutiones onerum ſpectent ad illū, ad quem de iure non ſpectat, vt ſupra nu. 11. Nono, quod res in totum vel in parte perempta vtrique, vt ſupra num. 12. Decimo, quòd ſemper poſſit extingui cenſus per venditorem eodem pretio, vt ſupra n. 13. Vndecimo, quod non fiat pactum, vt ab inuito venditore pretium ab emptore repeti poſſit, vt ſupra nu. 16. Hæc enim ſunt de forma contractus cenſus, & ſi illa omittantur, vel fiant contra dictam formam contractus, iudicatur vſurarius ab iſta conſtitutione ipſo iure, ſiue forma omittatur in omnibus dictis capitibus, ſiue in vno, quia illius omiſſio vitiat in totum contractum, quia formæ nihil addi, aut minui poteſt, cum ſit indiuidua. Tiraquell. de retract. parte 1.§.1.gloſſ.21.num.18.& ſeq. & formæ omiſſoriæ vtile per inutile vitiatur, vt declarat ibi nu. 12. & de retractu conuentionali §.4 gloſſ.6. nu.31.& ſeq. Nec ſuppletur per iuramentum, nec per æquipollens, idem Tiraquell. ſuper legibus connubialibus gloſſ.7.num.159. & quando actus peccat in forma, non valet contractus nec quoad proprietatem, nec quoad vſufructum, vt dixi in tract. de contractibus minorum & mulierum gloſ. 6.num.172.

18 Poſtquam vidimus quid ſit cenſus, diſcurramus parum, quæ dicunt Doctores de cenſibus ante Pii conſtitutionem, & Sotus in dicto lib.6.quæſt. 5. art. 1. col. 2. verumtamen de cenſu perſonali, vbi firmat multis rationibus, quòd cenſus ſuper perſona conſtitui poteſt. Didacus in tract. variarum reſolutionum lib. 3. c.7. num. 5. idem tenet Nauarr. in tract. de Vſur. num.75.& nu.81.82. & 83. tenet contra, quòd non poſſit imponi ſuper perſona, & in conſtitutione Pii V. ſtatuitur, quòd cenſus conſtitui non poſſit niſi in re immobili fructuoſa de ſui natura, vt dictum eſt ſupra in ſexto requiſito. Ideo hodie in hoc non eſt attendenda amplius opinio Doctorum

ſed conſtitutio Pii V.quę dat formam & modum,qualiter ſint formandi con tractus cenſuum ſuper re ſtabili tantum, non ſuper perſona, conſulendo ſaluti animarum, & petitioni piarum mentium, & malas conſuetudines remouendo, quæ conſtitutio præualet opinioni doctorum. cap.vbi doctores. diſtinctio. 20. Et illa conſtitutio hodie eſt attendenda, quicquid dicant tam ante eam, quàm poſt doctores, quia decretales ſunt obſeruandæ, & non obſeruantes ſunt temerarii. c. 2. diſt. 20. & dicta doctorum etiam Sanctorum vbi adſunt decretales in ſubſidium debent allegari, & ſolum quando deficiunt canones. c.2. de noui operis nunc. Dominicus Archid. & Turrec. num. 1. in d c.1.diſt.20. & in caſibus nõ deciſis ad Papam recurrere debemus, Præpoſit. in dicto c. 1. num 2.Turrec.num.1. & non fundare nos in opinionibus doctorum contra canones Papæ.

19 Verum Didacus in d. c. 7. num. 5. verſ. primum etenim, vult probare ex conſtitutionibus Caliſti, & Martini quòd peremptis rebus, ſuper quibus eſt impoſitus cenſus,nihilominus venditor teneatur ad ſolutionem cenſus ex eo ſolo, quod Pontifices in dictis conſtitutionibus non dixerunt, quòd peremptis rebus, eſſet perempta obligatio ſoluendi cenſus. Sed hæc ratio non eſt bona, quia ſi ipſi Pontifices hoc non dixerunt, non ſequitur quòd permiſerint cenſum ſolui per venditorem re perempta. Et ad tollendam iſtam rationem præſumptam, Pius V.ſanctę mem.declarando dictas conſtitutiones eodem Spiritu ſancto quo regitur & gubernatur ſemper Romana Eccleſia, addidit conſtitutionibus prefatis ſub his verbis,Poſtremo cenſus omnes in futurum creandos, non ſolum re in totum vel pro parte perẽpta, aut infructuoſa in totum vel pro parte effecta, volumus ad ratam perire. Et ex iſta cõſtitutione tollitur hoc motiuum Didaci, quia cenſus perit re perempta re in totum vel in parte, perſona non eſt,re perempta, obligata, vt dixi in 3.parte num. 25.

20 Vnde Nauarrus in tract. de vſur. num 90.in gl.5.infert, quòd ſi in contractu cenſus eſt renunciatum caſibus fortuitis, quòd talis renunciatio non valet, ex quo Papa in contractu cenſus ita mandauit. Et ratio eſt, quia eſt emptio annui redditus ſuper tali prædio, vel domo, & extincto prædio, vel domo perempta in parte, vel in toto extinguitur emptori redditus annuus in totum vel pro rata: nam perfecta emptione periculum eſt emtoris. l. neceſſario ſciendum. ff. de periculo & commodo rei venditæ, & per totum dictum titulum. Quare de tanta allucinatione doctorum mirandum eſt, &c.

21 Et idem Didacus in d. cap. 7. num. 5.verſ.quarto ſi contractum,vult probare, quòd ſolutio annui redditus ſit perſonalis, & quod fundus ſuper quo redditus conſtituitur acceſſorie apponitur,pro certiori, & ſaniori ſolutione; quia res accedit iure pignoris, & hypothecæ,& allegat pro caſu.l. fundus. ff.de annuis leg. Sed huic rationi reſpondetur, primo, quòd inſtrumentum venditionis annui redditus eſt principaliter ſuper re factum non acceſſorie: nam in contractu cenſus dicitur primo, impoſuit & aſſignauit vnum perpetuum annuum cẽſum ſcutorum x. ſuper domo ipſius Berardini, & dictæ domus fructibus, quem quidem annuum perpetuum cenſum x. ſcutor. idem Berardinus vendidit, ceſſit, & conceſſit, tranſtulit, & tradidit Ioanni pręſenti,ac pro ſe & ſuis hæredibus. Item ſimili titulo venditionis, ac iure proprio in perpetuum dictus venditor, vendidit, dedit, ceſſit,& conceſſit, & trãſtulit dicto Ioanni emptori præſenti, omnia & ſingula iura, quę d. venditor habet de & ſuper dicto annuo cenſu, ac d. domo, ſuper qua eſt aſſignatus cenſus, ponens, conſtituens, dans, quem cenſum,

ſum,vt ſupra aſſignatum & venditum, idem venditor promiſit ſoluere emptori præſenti,& de ſemeſtri in ſemeſtre: hanc autem venditionem, ceſſionem, fecit pro precio ſcutor. 150. quod pretium fuit numeratū in præſentia notarii & teſtium, Inſuper dictus venditor promiſit dicto emptori præſenti, quod d. domus,&c. & obligauit omnia bona,& in ſpecie dictam domum, ex iſto contractu venditionis demonſtratur quod cenſus primo conſtituitur ſuper re: ſecundo venditur cenſus conſtitutus: tertio tranſtulit omne ius emptori,quod habet venditor ſuper dicto cenſu,& domo transferens poſſeſſionem in emptorem per conſtitutum dans licentiam intrandi quarto obligat ſe ſoluturum cenſum. quinto declaratur pretium, promittens de euictione cum obligatione ſpeciali d. domus, vnde obligatio ſolutionis cenſus non eſt principaliter facta per venditorem ſuper ſua perſona,ſed acceſſorie, & ſic iſtud quartum motiuum tollitur ex facto, & nō eget alia reſponſione, & ex iſtis rationibus tolli videtur, quod dicit Sotus de iuſtitia & iure lib.6.q.5.art. 1. col.3.verſ.admonemus,dum reprehendit Caranza, quia non intellexit praxim conſtitutionis cenſus.

22 Hypotheca, quæ in contractu cenſus per venditorem imponitur, ſuper re, ſuper qua eſt cenſus conſtitutus non ſequitur legem aliorum pignorū & hypothecarum,quia ſi domus,ſuper qua imponitur cenſus alienetur per venditorem cenſus,& transferatur domus & poſſeſſio in alium,poſſeſſor domus conueniri poterit ad ſolutionem cenſus non facta nec præmiſſā excuſſione contra venditorem, cum conſtituatur quoddam ius ſuper domo,tanquam onus ipſius domus, quod tranſit in quemcumque eius poſſeſſorem, & ideo quilibet ſingularis ſucceſſor cogendus eſt cenſus ſoluere, ac emptorem cenſus in dominum recognoſcere pro ſolutione dicti cenſus. Guido Papæ quæſt. 41. & quæſt. 576. & Caſſan. ſuper conſuet.Burg.Rubr.11. §.ſexto.in prin.nu. 1.& in verſ.aduerte .nu.16.& Rub.5.§.2. n.33.& iſtam doctrinam refert Didacus in d. c. 8. num.6.licet dicat,quod hæc hypotheca accedat obligationi de ſoluendo annuo redditu, ſed errat quia non accedit obligationi perſonali, ſed reali venditioni cenſus, cuius natura eſt acquirere ius in re ſuper qua eſt impoſitus cenſus quod non poſſit alienari non requiſito emptore cenſus, vt cauetur in conſtitutione Pii V. ibi, Vbi autem res vendenda ſit volumus dominum cenſus aliiſque præferri, eique denunciari conditiones quibus res vendenda ſit, & per menſem expectari. Et dixi infra in tertia parte num.33.Nauarrus in tractatu de vſur. num.125.& in conſtitutionibus Caliſti, & Martini dicitur in bonis in ipſo contractu expreſſis & perpetuo obligatis pro ſolutione dicti cenſus.

23 Sed ſi emptor cenſus non vult agere contra poſſeſſorem domus, ſuper qua eſt impoſitus cenſus,quę per venditorem fuit alienata, an poſſit agere pro cenſu ſoluendo, omiſſo tertio poſſeſſore contra ipſum venditorem cenſus etiam quod non poſſideat rem. ſuper qua eſt impoſitus cenſus, vel eius hæredes, & videtur dicendum, quòd res ſit obligata, non perſona venditoris, ſi rem, ſuper qua eſt impoſitus cēſus,alienauit,intimata alienatione emptori cenſus, iuxta conſtitutionem Pii V. & quia in cōſtitutione Martini,& Caliſti dicitur in bonis in ipſo contractu expreſſis, & perpetuo obligatis pro ſolutione d. cenſus: præterea concludo,quòd ſtantibus dictis Martini, Caliſti, & Pii conſtitutionibus, & facta intimatione emptori cenſus, de venditione facienda de domo,ſuper qua eſt impoſitus cenſus, quod venditor & eius hæredes ratione perſonali hypothecæ conueniri non poſſunt amplius. ſed eſt conueniendus poſſeſſor domus, ſuper qua

eſt

eſt impoſitus cenſus: & ideo Pius V. voluit intimari venditionem domus ipſi emptori cenſus, quia poſt venditionem ceſſat cauſa ſolutionis cenſus, cum domus in alium tranſlata ſit, & cum in alium tranſlata ſit poſſeſſio domus, emptor cenſus debet agere contra poſſeſſorem domus, non contra venditorem domus, quam in alium tranſtulit: nam ceſſante cauſa ceſſat effectus. Tiraquell. late in tract. ceſſante cauſa, parte 1. nu. 142. ſecus vbi non fuit facta intimatio emptori cenſus, de venditione facienda, quia habet ignorantiam tranſlationis poſſeſſionis in alium, & tunc poſſet agere pro cenſu contra venditores domus, & eius heredes, etiam quod poſſideat, propter eorum culpam & negligentiam omittedo facere ea, quæ in lege iubentur.

24 Ea propter ſemper venditor quando vult vendere rem obligatam cenſui deſuper conſtituto & impoſito, debet iuxta conſtitutionem Pii V. intimare emptori cenſus, qualiter ipſe intendit rem, ſuper qua eſt impoſitus cenſus, vendere cum talibus pactis cõditionibus, & pretio. Et propterea ſi intendit eam rem emere, expectabit illum per menſem, iuxta conſtitutionem Pii V. alias elapſo termino alteri vendet; & tunc elapſo termino conſtitutionis, ſi alteri vẽdit dictam rem, ipſe venditor liberatur à ſolutione cenſus, quia emptor rei certioratus in emptione de dicto cenſu, tenetur ad illius ſolutionem, quia res empta tranſit in eum cum onere ſuo reali, & poſſeſſor rei tenetur cenſum ſoluere. c. ex litteris. de pignor. & facit totus titulus. ff. de periculo & commodo rei venditæ. & hoc tenet Nauar. de vſur. num. 116. verſ. 22. quæſtio.

25 Et ſi venditor cenſus, & rei, ſuper qua eſt impoſitus cenſus, conueniatur ab emptore cenſus, poteſt eum exceptione excludere, dicendo vendidiſſe alteri rem, ſuper qua eſt impoſitus cenſus, & intimaſſe eidem venditionem faciendam, iuxta conſtitutionem Pii V. & illum expectaſſe per menſem, & propterea vendidiſſe eam rem Titio, qui poſſidet dictam rem ſuper qua eſt impoſitus cenſus, ideo agat contra dictum poſſeſſorem. Et pro verificatione præmiſſorum, produxit & repetiit intimationem factam de venditione facienda & inſtrumentũ venditionis, & captæ poſſeſſionis, quare coram iudice agere debet, pro cenſu ſoluendo contra emptorem rei, quia cenſus eſt reale, & rem ſequitur. Aymo. conſ. 499. nu. 23. lib. 3. & Caſſan. ſuper conſuet. Burg. Rub. 5. §. 2. nu. 33. dicit, quòd in Gallia agunt contra poſſeſſorem redditus non excuſſo principali debitore cenſus, quem refert Didacus in tract. variarum reſolutionum lib 3. c 7. nu. 6. verſ. permittitur tamen idem eſſe, &c.

26 Et quando tertius emptor rei ſuper qua eſt impoſitus cenſus, non vult emptorem cenſus recognoſcere, poteſt illum cogere, vt recognoſcat ipſum in cenſuarium, & probat Didacus multis rationibus in d. c. 7. nu. 6. verſ. hinc etiam. lib. 3. variarum reſolutionum.

27 Dum vero idem Didacus ibi nu. 6. verſ. cõſtat igitur. ait, quòd in annuis redditibus conſtituendis non eſt neceſſarium quod conſtituantur hi redditus ſuper certis bonis, immo poſſe perſonali tantum obligatione præmiſſa conſtitui, non obſtantibus conſtitutionibus Martini & Caliſti, quia ſecũdum ipſum fit mentio in conſtitutionibus eorum de huiuſmodi bonis immobilibus ad maiorem ementis tutelam, & indemnitatem, & vt emptor cenſuum ſit certior & tutior in ſolutione cenſus, quam ſi in perſonã tantum agere poſſet, male loquitur: quia verba Summorum Pontificum Martini & Caliſti, non intelliguntur eo modo, quo ipſe Didacus dicit, ſed vt dicit Pius Papa V. Dei Vicarius ibi, Hac igitur noſtra conſtitutione ſtatuimus, cenſum ſeu annuũ reddituũ creari, con-

conſtitui ve nullo modo poſſe, niſi in re immobili de ſui natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus deſignata ſit. Et quæ dicta ſunt in dictis conſtitutionibus à Summis Pontificibus Dei Vicariis, ſunt attendenda in materia vſurarum, & peccati, non quæ dicunt doctores, præſertim quia Didacus ſequitur moderniores in tractatu vſurarum, quorum commentaria ſunt prohibita. Quare dicendum eſt, quod cēſus ſolū cōſtitui poſſunt tuta conſcientia in re immobili tantum fructuoſa de ſui natura certis finibus deſignata, non ſuper perſona venditoris. Et in hoc non ſunt attendendæ interpretationes doctorum, ſed conſtitutiones, & verba Summorum Pontificū, à quibus non eſt recedendum aliquo pacto, ſed ſemper eis inhærendū qui non poſſunt errare cum regantur à Spiritu ſancto, & idem tenet Nauar. in tract. de vſur. num. 75.

28 Dum vero dicit idem Didacus nu. 6. verſ. quod item dicimus. in dicto c. 7. lib. 3. variarū reſolutionum. quod emptor in his contractibus non emat ipſas res, ſuper quibus conſtituitur redditus, & illius iuris periculum ad eum non pertinet: nam ſi res perirent aut non ſuppoſitis rebus venditor moreretur abſq; hæredibus & bonis, profecto ius omnino vanum eſſet, & ipſius periculum emptori incumberet, & allegat dictos modernos de vſuris. Iſtud ſuppoſitum quod emptor non emat ipſas res, ſuper quibus cenſus imponitur, non eſt verum, immo emit cēſum conſtitutū & ipſas res, vt oſtenſum eſt ſupra nu. 21. & ſi res pereunt in totum vel in parte, pereunt emptori & venditori in totum vel in parte, vt dictum eſt ſupra nu. 19. & ita declarauit Pius. V. in ſua conſtitutione, vnde hoc aſſumptum Didaci non eſt verum, quia periculum eſt ipſius emptoris non venditoris, ſi res pereat pro rata rei peremptæ, & propterea hæredes venditoris, vel venditor re perempta in totum, vel pro parte tenebitur prout res erit perempta ad ſolutionē cenſus, vt dicitur in conſtitutione Pii V. Ideo non eſt verum, quòd de iure aut conſuetudine, & ex legibus ipſius contractus cenſus conſiſtat, & ſubſtineatur ex ſola perſonali actione ſimilis contractus, quia ex conſtituionibus Pontificum ſolum ſuper re immobili conſtituitur, & ſimiliter ex conſuetudine Romanæ Curiæ, & ex forma contractus cenſus ſupra poſita nu. 21. & infra in 2. parte num. 196.

29 Quærit idem Didacus quòd ſi conſtituatur annuus redditus decem aureorum ſuper tribus prædiis, aut domibus, quæ deuenerunt ad plures, & tertios poſſeſſores, qui nō erāt in perſona obligati emptori cenſus, an emptor poſſit in ſolidum exigere integrū annuum cenſum à quolibet poſſeſſore, vel teneatur omnes pro rata conuenire, ideſt quemlibet eorum poſſeſſorum pro tertia parte, vel quemlibet poſſeſſorem in ſolidum, & tenet idem Didacus in d. c. 7. nu. 7. verſ. quæritur deinde. lib. 3. variarum reſolutionum. recitatis hinc inde opinionibus quòd quilibet in ſolidum teneatur propter dictionem, omnis, poſitam in l. moſchis. ff. de iure fiſci. quæ dictio ſingularis numeri cuilibet inſolidum actum tribuit, & tamen n. 8. mutat opinionem, & tenet quòd in cenſu quilibet pro rata teneatur.

30 Sed aduertendum quod in venditione annui redditus in primis per vēditorem conſtituitur cenſus ſuper aliqua re ſtabili, & ſic ſi ſunt tria prædia, ſuper quolibet prædio redditus conueniens capacitati prædii & fructibus conſtitui debet, videlicet ſuper tali prædio ſito in tali loco iuxta bona capacitatis ſicut. x. ſuper tali ſito in alio loco ſcut. v. & ſuper tali ſito in alio loco ſcut. xx. & facta conſtitutione cenſus ſuper terris venditur cenſus cum re, vt dictum eſt ſup. nu. 21. & huiuſmodi prædia debent eſſe fructifera de ſui natura, iuxta conſtitutionem Pii V. vt dictum eſt ſupra nu.

nu.12.& hoc modo poteſt ſuper pluribus bonis cōſtitui,& tenet Didacus in d.c.7.nu. 8.lib. 3. variarum reſolutionum. & Nauarr. in tract. de vſur. nu.113.verſ.decima quæſtio, ſed non ita explicite, ſed in genere. Ideo aduertendum ad conſtitutionem cenſuum ſuper pluribus rebus, vt ſeruetur modus præfatus: Primo vt ſatisfiat conſtitutioni Pii V. Secundo vt tollatur omnis difficultas & lites poſtea futuras in caſu, in quo res tranſeat ad diuerſos poſſeſſores, vt in caſu Didaci, & dictum eſt ſupra nu. proximo, & in cenſibus conſtitutis ante conſtitutionem Pii V. diuiſio cenſuum impoſitorum ſuper tribus poſſeſſionibus arbitrio religioſorum & iudicum ordinariorum fieri debet ad tollendū grauamina & lites;& tunc cenſuarius agere poterit contra quemlibet poſſeſſorem pro rata cenſus conſtituti ſuper quolibet prædio, & non in ſolidum pro portione alterius cōtra vnū, ex quo quælibet res tranſit in alium cum onere ſuo, vide infra in 2. parte nu.30.& nu.137.

31 Præterea idem Didacus in d.c.7.lib. 2.variarum reſolutionum num.8.verſ. quod ſi abſolutionem, tenet, quod creditor cenſus poſſit agere quadam actione hypothecaria, contra quoslibet poſſeſſores bonorum vēditoris cēſus,vel pro rata contra quēlibet poſſeſſorem rerum,ſuper quibus eſt impoſitus cenſus,licet contra videatur terminari in l. 1. C. ſi vnus ex plurib. hæredibus. Tu dicas quod contra poſſeſſores rerum ſuper quibus eſt impoſitus cenſus, poteſt agi pro rata cenſus, vt dictum eſt ſupra proxime ſi facta eſt diuiſio, & ſi non eſt facta fiat arbitrio iudicis, ſuper aliis vero bonis nō poteſt,& tunc ſuper bonis obligatis, ſeu venditis pro cenſu agitur Saluiano interdicto, vt dixi in quæſtione de cenſibus in tertia parte nu. 51. retinendis donec & quouſque de fructibus ſatisfiat,& non actione perſonali in re ſcripta,vt infra dicetur. vide infra parte 2. nu.1.

32 Verum idem Didacus lib. tertio variarum reſolut. c. 8. ponit varias quæſtiones de pacto redimendi cēſus, & de pacto adiectionis in diem vel legis commiſſoriæ. Sed hodie in conſtitutione Pii expreſſe cauetur,quòd venditor cenſus poſſit cenſum extinguere pro eodem pretio, non obſtante longiſſimi temporis præſcriptione, etiam immemorabili, immo centum & plurium annorum, non obſtantibus aliquibus pactis directe vel indirecte, talem facultatem auferentibus quibuſcumq; verbis,aut clauſulis concepta ſint. Ex qua conſtitutione primo tollitur præſcriptio etiam immemorabilis,quæ per Papam in ſua conſtitutione tolli poteſt, & de hoc non eſt dubitandum,& quando lex,vel ius commune reſiſtit præſcriptioni, tunc non poteſt præſcriptio habere principium l. Titio vſufructus. ff. de condit. & demonſt. Bal. in tract. præſcr. in 1. parte ſextæ partis principalis nu.1.& caſu 28.& gl.in c.2.16.q.3.

33 Secundo tollit quæcunque pacta contraria pacto redimendi, ibi, Non obſtantibus quibuſcunque pactis directe vel indirecte talem facultatem auferentibus quibuſcumq. verbis aut clauſulis concepta ſint. & ſic ſi ſit factum pactum,quòd cenſus tantum redimi poſſint intra quattuor annos, non valet tale pactum. Primo, quia Papa derogat huic pacto. Secundo, quia Papa declarat contractus eſſe vſurarios, ſi fiant alio modo, quàm in hac conſtitutione cauetur. Tertio, quia hoc pactum redimendi perpetuo conceſſum venditori, vt poſſit ſe ab vſuris & cenſu liberari, eſt de forma & ſubſtantia iſtius contractus cenſus, & illo ſublato contractus non eſſet licitus,quia venditor eſſet ſuppoſitus perpetuo & exceſſiuo cenſu ſiue reſponſione præter id, quod numquam poſſet ſe liberare ab huius exceſſiua annui redditus reſponſione; ideo cum ſit vnum ex ſubſtantialib. dicti contractus,

tractus, cenſus fuit optima ratione à ſanctiſſimo Pontifice ſtatutum, vt non obſtante temporis etiam immemorabilis curſu, & quibuſcunque pactis factis per contrahentes, ſemper venditor his nō obſtantibus cenſum pro eodem pretio redimere poſsit. Vnde non videtur neceſſarium diſcurrere ſuper his, quæ dicit Didacus in d. c. 8. lib. 3. variarum reſolutionum, quia ea ſunt contra hanc conſtitutionem, & legem, quamuis num. 7. & 8. in d. c. 8. allegando Guid. Pap. conſ. 516. & Ant. Archiep. Flor. in tract. de vſur. c. 2. §. 13. num. 25. & Silueſt. in ſumma in verbo vſura il 2. q. 15. videatur hāc tenere opinionem, ſed valde dubitatiue. Tu vero lector non recedas à conſtitutione Pii V. quicquid dicant doctores, quia illa ſeruanda eſt ad euitandum vſuram & peccatum.

34 Et licet idem Didacus c. 10. num. 1. lib. 3, variarum reſolutionum dicat, quòd pactum redimendi appoſitum in dicto contractu cenſus ad fauorem venditoris, ſit pars pretii. l. fundi partem. ff. de contrahen. empt. tamen ipſe dicit quod hæc pactio redimendi cenſum perpetuum diminuit pretium cenſus. Sed prudentiſsimus Pontifex Pius V. hac dubitationes conſiderans, ſtatuit in ſua conſtitutione, pro eodem pretio cenſum ſemper poſse extingui, & in fine conſtitutionis dicitur pretium ſemel conſtitutum, nunquam poſse ob temporum, aut contrahentium qualitatem, ſeu aliud accidens, nec quoad vltimos contrahentes minui, nec augeri: & ſic ex iſta cōſtitur. Pii V. tollitur iſta opinio Doctorum, quod ex pacto redimendi diminuatur pretium, cum pretium ſemel conſtitutum non poſsit augeri, nec minui.

35 Iuſtum pretium cenſus, quod ſit, valde controuertunt doctores: nam Didacus in d. c. 10. num. 2. lib. 3. variarum reſolutionum, dicit illud eſſe quod communi prouinciæ vſu taxatū & definitum fuerit. Guido Papæ conſ. 180. & in c. 2. de empt. & vend. in extrauagan. Caliſti iii. dicitur redditus ſeu cenſus vendentes ex ſingulis marcis, certum competens pretium, ſecundum temporis qualitatem, prout ipſi vendentes & emētes in tractatibus ſuper his inter ſe firmauerint, & ſic conſuetudo præfata cōtrahentium ſeruanda eſt, dummodo non excedat x. pro centenario, vt dicitur in conſtitutione Nicolai quinti. Tiraquell. de retract. parte 1. §. 1. gloſſ. 6. num. 15. 17. & 18. & vide quæ dixi infra in quæſtione de cenſibus, num. 50. vbi collegi doctores controuertentes, & dixi quod erat iuſtum pretium, ibi vide, ne bis idem repetatur. Nauar. de vſur. num. 104. verſ. vnde in Aragonia. vide Follerium in praxi cenſuali §. dummodo. num. 1. & per totum.

36 Quid ſi non apparet de origine annui redditus? an ex curſu temporis præſumatur perpetuus, vel redimibilis? a conſtitutione Pii V. & citra conſtitutus annuus cenſus ſemper præſumendus eſt redimibilis, etiam ſi non conſtet de origine: quia ita cauetur expreſſe in dicta conſtitutione, & dictum eſt ſupra num. 13. Si vero ante conſtitutionem factus ſit cenſus & ſeruatus per multum tempus ante, & non apparet de eius initio, tunc formandæ ſunt plures concluſiones, quas format Didacus in lib. 3. c. 10. num. 4. & 5. variarum reſolutionum. quas tranſcribere non intendo, ibi vide, quia mea intentio eſt ſolum declarare conſtitutionem Pii V. quæ eſt magis clara, & facta ad tollendum omnes doctorum diſputationes, & controuerſias, necnon peccatum, & pro ſalute animarum: & vide infr. parte 2. nu. 188. & ſeq. & in hac 1. par. nu. 94.

37 Quæri etiam poteſt, quòd ſi quis habet fundum, & illum vendat Titio pretio 100. ſcut. cum pacto, quòd emptor, qui rem emptam accepit, & pretium præfatum non ſoluat venditori, cui promiſit emptor, donec pretium ſoluat quolibet anno ſcut. x. ſoluere

occaſione annui redditus redimibilis, & cum aliis qualitatibus in contractu cenſus requiſitus. Cui quæſtioni Didacus lib.3.variarum reſolutionum cap.11.num.1.& 5. & ſeq. dicit hunc non eſſe contractum cenſus, nec venditionis annui redditus,iuxta formam ſupra poſitam nu. 21. ſed eſſe proprie contractum emptionis & venditionis, ac ſimplicis traditionis rei venditæ, habita fide de pretio. & dum pretium ſoluit emptor, qui fructus rei percipit, ſoluat annuam præſtationem, & redditam ipſi venditori, cum pacto redimendi hunc cenſum ſic conſtitutum: & tamẽ Didacus nu.5.ibi firmat hunc contractum cenſus legitimũ:mihi vero videtur propter conſtitutionem Pii V.quòd hic non ſit verus contractus cẽſus: ſed valde ſuſpectus. Primo cõtractus cenſus ex dicta conſtitu. fieri non poteſt, niſi primo conſtituatur ſuper re fructifera de ſui natura, in pecunia numerata tempore contractus, in præſentia teſtium & notarii, vt dicitur in conſtitutione Pii V. in principio, hic autẽ non fuit numerata pecunia, ſed ſuper pretio numerando fuit conſtitutus cenſus cõtra formam dictæ conſtitutionis. Secundo licet emptor moroſus ſit in ſolutione pretii, & quod percipiat fructus rei emptæ,& quod pertinet rem,& pretium, teneatur ad vſuras æquitatis ratione. l.2.C.de vſur.& dicit Io.Baptiſta Lupus in tract. vſurarum commentario 1. num. 140. & ſeq. vt poſſit venditor vſuras legitimas exigere,ita tamen vt legem non offendat pro pretio non ſoluto per venditorem. Et ſumma vſurarum conſtitui debet arbitrio iudicis, non à contrahentibus.l.1.in prin. ff. de vſur. & vide gloſſam & doctores in d.l. 2. C. de vſur. & in caſu noſtro vſura non eſt taxata à iudice, ſed à partibus, & exceſſiue ad rationem 2. pro centinario: ergo. Tertio vt venditor nõ teneatur ad caſus fortuitos, ſed ſolus emptor contra conſtitutionem Pii V.quia re perempta debet perire cenſuario & venditori, hic perit tantum emptori rei, non cenſus, quia re empta periculũ eſt emptoris regulariter.ſ.cum autẽ.inſt.de emp.& venditione. & l.7. in princ.ff.de peric. & comm. rei vend. cum mille ſimilibus; At cẽſuarius hic nullum periculum incurrit, cum cenſus non debeatur emptori, ſed venditori, cui ſuper pretio rei cenſus eſt reſeruatus contra formam dictæ conſtitutionis. In omnibus autem valde dubito hodie de his, quæ Didacus ibi num. 5. & ſequentibus dicit.

38 Cenſus conſtitui poſſe ſuper omnibus bonis alicuius incertis, nec deſignatis, ſed indefinite expreſſis, & ſic tam ſuper bonis poſſeſſis, quam poſſidendis,eo quia obligatio in perſonam reſoluitur, vt dicit Sot. de iuſtitia & iure lib.6.c.5.art.1.col.3.verſ. ex hac concluſione ego miratus ſum,quod tãtus vir hæc dicat:nam eſt contra conſtitutiones Martini, & Caliſti in c. 1. & 2. de empt. & vendit. in extrauag. in quibus dicitur, quòd venditores cenſuũ aſſignarunt certas poſſeſſiones & bona ſtabilia, quæ fructarent tantum quantum erat quantitas cenſus. vt dictum eſt ſupra nnm. 12. Pius V. declarans iſtas conſtitutiones, ſtatuit in ſua conſtitutione, non poſſe conſtitui,niſi in re immobili, vel quæ pro immobili habeatur de ſui natura fructifera, & quæ certis finibus deſignata ſit. & ſic ex iſtis conſtitutionibus Pontificum demonſtratur, quòd iſta concluſio non eſt vera, & Nauarrus de vſur. num. 86. & 129. confirmat, quæ diximus.

39 Secundo infert Sotus vbi ſupra col. 3.verſ. ſequitur ſecundo, quod poteſt conſtitui cenſus ſuper re, etiam cuius fructus non adæquent cenſum, & hæc illatio eſt pariter contra conſtitutiones Martini, & Caliſti, cum prædia non debeant minus in fructu reddere, quam ſit ſumma cenſus, vt ex lectura dictarum conſtitutionum apparet, & reprehenditur à Nauarro in dicto tra-

tractatu de vſuris num. 73. & 74. vbi reprobat omnes eius rationes.

40 Et idem Sotus in dicta col. 3. verſ. denique in huiuſmodi, dicit, quòd propter obligationem perſonalem, in emptionibus cenſuum, non eſt vſura, nec iniuſtitia dummodo pretium cenſus iuſtum ſit: quia ſi res, ſuper qua cõſtituitur cenſus, tuta non eſt, aut non tantum fructum reddat, in emptoris vergit periculum. Sed huic rationi reſpondetur, quòd cenſus non poteſt cõſtitui ſuper perſona, ſed ſuper re fructifera ad minus in tanta quantitate, quanta eſt cenſus impoſitio, vt ſit licitus iſte contractus ex conſtitutionibus præfatis Martini, Caliſti, & Pii, qui poſſunt diſponere ſuper vſuris, & ſublatis conſtitutionibus, non poſſunt huiuſmodi contractus cenſuum fieri, & ſi fiant, non ſeruatis his, quæ diſponuntur in dictis conſtitutionibus cenſus ſunt vſurarii, vt declarat Pius V. in ſua conſtitutione. Cui ſtandum eſt, non dicto doctoris, vt dictum eſt ſupra num. 8. ex quibus conſtitutionibus reſpondetur his, quæ per Sotum allegantur, & quibus per eum non bene reſpondetur. Ea propter nõ diſcutiam illas duas quæſtiones, quas ponit in articulo 2. ibi de cenſu perpetuo ſuper omnibus bonis incertis, de quo dictum eſt ſupra num. 38. & de cenſu temporali certo, decem vel viginti annorum, vel de incerto ad vitam alicuius, quia huiuſmodi cenſus ſunt prohibiti in dictis conſtitutionibus, vnde Deciani conſil. 2. num. 141. lib. 1. dum tenet, quòd poteſt conſtitui cenſus ſuper actionibus perſonalibus, reprobatum eſt.

41 Nam cenſus, vt ſint liciti, debent conſtitui ſuper re certa, immobili, & fructifera de ſui natura ad minus in tanta quantitate in quanta cenſus imponitur, debent eſſe perpetui, reſpectu emptoris, vt ſcilicet nullo vnquam tempore poſſint ſortem repetere: nam ſi poſſent ſortem repetere eſſet, mutuum, & propterea vſurarii. Tertio, vt venditor ſemper poſſit cenſus redimere, & ſe liberare ab vſurarum ſolutione, & ſic debet eſſe temporalis cenſus, reſpectu ipſius venditoris: non debet habere pacta illicita, prohibita in conſtitutione Pii Quinti, & continere ea omnia, quæ ſupra in principio ſunt numerata, vſque ad num. 18.

42 Pactum redimendi in fauorem venditoris debet eſſe perpetuum, vt dicitur in conſtitutione Pii Quinti, videlicet vt ipſe venditor poſſit quandocumque voluerit, cenſum redimere, & ſe liberare ab vſuris, de quo dixi in quæſtione de cenſibus, num. 54. vt infra in tertia parte huius tractatus.

43 Pactum redimendi infra certum tempus, & non poſtea, non valet, & facit contractum vſurarium, vt dixi in quæſtione de cenſibus num. 55. Propterea non placent concluſiones formatæ à Soto de iuſtitia, & iure lib. 6. quæſtio. 5. artic. 3. ſ. per pacto redimendi, quia omnes ſunt contrariæ conſtitutionibus Martini, Caliſti, & Pii; ideo non ſunt quæſtiones doctorum attendendæ, ſed ea, quæ dicta ſunt ſupra in principio.

44 Dictum eſt ſupra num. 5. quòd pretii ſolutio, debet fieri in ipſo inſtrumento. Pius Quintus dicit vere in numerata pecunia præſentibus teſtibus ac notario, & in actu celebrationis inſtrumenti. Per quæ verba ſignificatur, quòd notarius, & teſtes debent videre ſolui pretium integre, & vere in pecunia numerata, qui videant realiter numerari, & tradi per emptorem venditori, & de hac numeratione in præſentia notarii & teſtium facta, in inſtrumento cenſus fides debet per notarium fieri, ad hoc vt pateat, quòd ſit ſeruata forma tradita in dicta conſtitutione Pii Quinti, & in inſtrumento dicere debet notarius, perſonaliter conſtitutus Titius, confeſſus eſt habuiſſe centum aureos, quos in mei præſentia,

& teſtium infraſcriptorum, habuit, & recepit in prompta, & numerata pecunia, pro pretio decem ſcutorum cenſus per dictum Titium vehditi, Meuio preſenti & acceptanti.l. prima C. de canone frum. vrbis Romæ. lib. 11. ibi, præſens aſpectus, probat gloſſa in l. ſi pluribus. ff. de ſolut. Roman. ſingul. 636. Franciſ. Crem. ſingul. 44. Felin.in c. ſi cautio.de fide inſtrument.

45 Et aduertat notarius, vt nunquam ſcribat, partem recepiſſe, niſi numeratio facta fuerit eo præſente, & vidente, ſed debet ſcribere, confeſſus fuit, habuiſſe, & recepiſſe, alioquin incidit in crimen falſi, quia affert teſtimonium de eo, quod non vidit. gloſſa in verbo, conſcriptum. in l. ſi expreſſio. C. ſi certum petat. & poteſt venditor, ſi vere non fuit numerata pecunia, allegare dictum inſtrumentum falſum, & probare, producendo teſtes, qui fuerunt præſentes, & per alios legitimos modos. Rebuff. ſuper conſtitut.Regiis in tractatu de chirographi, & cedulæ recognitione, in præfatione, num. 59. 60. & 61. in primo tomo, vbi tractat materiam exceptionis non numeratæ pecuniæ, & in quibus caſibus poſſit opponi, vel non, à num. 10. vſque ad num. 65. & ibi vide etiam in caſu iurato, vbi docet quid agendum ſit, vt habeat, vel non, locum hæc exceptio non numeratæ pecuniæ, vide etiam Nauarrum in tract. de vſur.num.88.

46 Et illa verba conſtitut. Pii V. non autē prius recepto integro iuſtoq; pretio,id eſt non fiat inſtrumentū per notarium deconfeſſione de recepto integro & iuſto pretio ante confectionem inſtrumenti, quia Papa non vult, vt cenſus conſtituatur ex confeſſione de recepto pretio ante confectionem inſtrumenti, ſed vult vt fiat numeratio tunc, & ſi facta eſſet confeſſio de recepto etiam cum iuramento, non valeret.l.fin.C.de non numer. pecu. Iaſ. in l.ſi conuenerit. ff. de iur.omn. iudicum. Alex.conſ.28.q.2.lib.1. & conſ. 89. num. 26. lib. 4. Rebuff. in dicta præfatione tract. de chirographo nu. 23. tomo primo conſtit. reg. Quia ſicut confeſſio habet tacitam conditionem,ſi pecunia numeretur,ita & iuramentum. Rebuff. ibi. num. 24. Immo inſtrumentum eſſet vſurarium, tamquam factum non ſeruata forma dictæ conſtitutionis, cum in ea dicatur, Contractuſq. ſub alia forma poſt hac celebrandos fæneratitios iudicamus. & ſic ipſo iure eſſent iudicati vſurarii: quia verbum, Iudicamus, eſt præſentis temporis, & importat ipſo iure. Felin.in c.Rodulphus.de reſcrip. num.28.

47 Nec ſufficit oſtenſio pecuniarum in tabula, vel ſolutio partis earumdem etiam cum confeſſione de recepto venditoris cenſus. l. 1. & fin. C. de dote cauta non numer. quia pro forma requiritur numeratio & ſolutio integri pretii cenſus, propter illa verba, Niſi vere in pecunia numerata, quia dictio, niſi, in oratione reſpiciente futurum tempus, negat potentiam, & quando reſpicit tempus præſens, negat actum, Rebuff. ſuper concordat. in tit de collation.§. ſtatuimus in 2.in glo.niſi.charta 243.

48 Dictio, vere, hic importat veritatem numerationis, quæ veritas ſemper valet, & viuit, & omnia vincit,& in æternum manet. c.8.diſt.8. vbi Dominic.not. 2. Turrecrem. in princ. & Præpoſit.nu.1.& 2. & ibi dixi num. 1. quæ ſemper eſt iuuanda,& probationibus non debet reſtringi, & illam colere debemus, & amare,& hæc attendi debet, cum ſit mater iuſtitiæ. Roland. à Valle conſ.4.nu.19.& ſeq. lib. 4.& Deus dixit,Ego ſum veritas. c.5. diſt 8.& in iudiciis veritas attendēda eſt, quam iudex inquirere debet, vt iuſte iudicet:nam qui iudicat quod nouit,eſt iudex iuſtitiæ. Turrecre. in c. 10.nu. 1.diſt.28.& veritas manifeſtata attenditur plus quàm ſententia,

quæ

quæ tranſitum fecit in iudicatum. c. inter cæteras.de re iud. & c. fraternitatis.de frig. & malef.& c.ſignificantibus.de purgat.vulg. & ratio eſt, quia præſumptio iuſtitiæ, quæ pro ſententia eſt, tollitur per notoriam veritatem.l.1.§.1.ff.de quæſt.

6 Nauarrus de vſur. num. 87. tenet, quòd cenſus poteſt conſtitui ſuper alio annuo cenſu, quia licet cenſus nō ſit proprie res immobilis; habetur tamen pro re immobili. clem. exiui. §. cumque. annui. de verb. ſign. & c. 1. iuncta gloſ. in verbo,iura,de reb.ecc. non alien. lib. 6. & idem tenet Follerius in praxi cenſuali. verſ. huiuſmodi cenſualia ſuper rebus. num. 49. Ego vero dubito de iſta concluſione doctorum, quia videtur contra conſtitutionem Pii V. quia in ea dicitur nullo modo poſſe conſtitui, niſi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur de ſui natura fructifera,& quæ nominatim certis finibus deſignata ſit:& ſic tria requiruntur. Primo,quod ſit immobilis, vel pro immobili habeatur. Secundo, quòd ſit de ſui natura fructifera. Tertio. quòd ſit certis finibus deſignata. Nunc videndum ſi hæc tria copulatiue contractui cēſus conueniāt. Primum requiſitum conuenire non videtur,licet contractus cenſus inter immobilia habeatur reſpectu emptoris tantum, qui numquam poteſt ſortem repetere, vt dictum eſt ſupra in principio. & firmat Tiraq. de retractu parte.1.§.1.glo 5.nu. 3. & 4. & dummodo dicti annui cenſus prouenianr,vt dicit Tiraquell. ibi nu. 11. ex rebus immobilibus, non autem ex actionibus perſonalibus. Reſpectu vero venditoris annui cenſus propter pactum redimendi perpetuo ad fauorem venditoris poſito, non computatur inter immobilia, ſed inter mobilia. dicit Caſſan.ſuper conſuet. Burg. rub 5. §. 4.gloſſa 1. nu.6.& 8.in conſtitutione Pii expreſſe cauetur, vt in contractu cenſus ponatur pactum redimendi ad fauorem venditoris perpetuo, & non obſtan.quacunque præſcriptione immemorabili, ex qua facultate redimendi cenſus huiuſmodi, reſpectu venditoris inter mobilia cōputatur. Nam ſi cenſus à venditore redimitur in quo loco remanebit, cenſus impoſitus ſuper dicto cenſu iam redempto.& ex iſtis rationibus videtur mihi, quod cenſus ſuper cenſu.redimibili conſtitui ſecure non poſſit, cum non ſit res perpetuo immobilis nec pro immobili habeatur reſpectu venditoris; quia cenſus non eſt fructifer de ſui natura, ſed eius fructus prouenit ex re, ſuper qua impoſitus eſt.

50 Et redditus non perpetuus non eſt immobilis res, ſed mobilis. Tiraqu. de retract.parte 1.§.1.nu. 119. & ſeq. & gloſſ. in extrauag. ad conditorem. Io.xxii. in verbo mobilibus. Bald.in l.hac edictali.§.his illud.C. de ſecun. nupt. & glo.in clem.exiui.§. cum annui.de verb. ſignif.

51 Sed melior cautela eſt, quòd vendatur illud ius cenſus alteri pro eodē precio. prout cauetur in conſtitutione Pii V. circa finem. verſ. Hanc.Vbi diſponitur de cenſu creato alienando, & ſub qua forma,& iſta alienatio placet. non autem conſtituere cenſum ſuper alio cenſu, quia eo redempto, pereunt illa tria, quæ requiruntur eſſe in re, ſuper qua cenſus conſtituitur, de qua re vide in 2. parte huius tract.num. 25. & 26.

52 Quærit etiam Nauarrus in d. tract. de vſur. nu. 88.verſ.eſt tamen quæſtio quotidiana. vbi præſuppones, quòd vendens cenſum debeat antea centum ſcut. ob aliquas cauſas veras emptori cenſus,vt centum in emptione x. ſcut. cenſus conſtituti pro illius pretio eidem venditori emptor ceſſit, & conceſſit, & eundem ab illo debito liberauit, an emptor cenſus percipiens annuatim cenſum ſic conſtitutum, ſit tutus in foro conſcientiæ, & Nauarr. vbi ſup.& num.121. dicit quod ſic, & primo, quia vere coram Deo ſoluit

B 3 iu-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

iuſtum pretium anticipate, de qua ſolutione anticipata nihil vtilitatis percipit. Secundo, quia lex fundata in præſumptione, non habet locum in foro conſcientiæ, quando veritas eſt cõtraria. c.15.qui.c.tua. cum ibi notatis, de ſponſalib. At rigor ſoluendi totum pretium in conſtitutione cenſus videtur inductus à Pio ad excludendam viam, malis dolis, & cautelis, quibus ementes cenſus ſoluebant male pretium, aſſignando creditum in pannis, vel aliis mercibus antea, vel tunc traditis, vel in pecunia apparenti, & non tradita, nec numerata, vel in alios fines malos: & ſic nõ videtur quoad forum conſcientiæ illos, qui bona fide vtil us ſolutionem anticiparunt, comprehendi. De hac reſolutione Nauarri valde dubito in foro conſcientiæ, reſpectu cenſus ſoluendi ex iſto conttactu, facto contra formam dictæ conſtitutionis Pii Quinti, in cuius rubrica dicitur, conſtitutio in quà forma creandi cenſus datur. Et pro forma in ea dicitur, quòd cenſus fieri debeat in numerata pecunia, coram notario, & teſtibus: non autem prius recepto integro, iuſtoque pretio, & in fine dictæ conſtitutionis dicitur, Contractuſque ſub alia forma poſthac celebrandos, fœneratitios indicamus. Nam Pius in ſua conſtitutione dat formam contractibus cenſuum, qualiter formari debeant numerata pecunia coram notario & teſtibus ipſi venditori, non autem prius recepto integro, & iuſto pretio, & ſic prohibet caſum iſtum in terminis, videlicet quòd non fiat cenſus cum pretio iuſto & integro prius recepto, & in fine dictæ conſtitutionis dicitur, Contractuſq. ſub alia forma poſthac celebrãdos fœneratitios iudicamus. Nã ſi Pius dat formam contractui, & aliter factos declarat fœneratitios, quomodo poteſt eſſe tutus in foro conſcientiæ, qui facit contractus contra formam traditam à Papa, qui declarat contractus eſſe vſurarios aliter factos; ideo recipiens cenſus ex tali contractu, recipit vſuram, non cenſum, & ob id non eſt tutus, nec in foro poli, nec in foro fori, ex quo eſt violator, & contemptor formæ traditæ à conſtitutione ſedis Apoſtolicæ, & tales condemnantur à ſanctis Patribus & à ſancto Spiritu dicitur in c.4. & 5. 25. q. 5. & diuinas conſtitutiones, & decreta ſedis Apoſtolicæ ſine ſui ſtatus periculo nulli licet violare; ideo ab huiuſmodi contractibus abſtinere debent omnes homines, pie viuere volentes in vtroque foro, præſertim quia dicta conſtitutio dicit animarum ſaluti prouidere volentes, & in illa conſtitutione in hoc adeſt animæ prouiſio, non in opinione doctorum, qui ſæpe falluntur. vide infra parte 2. num.16.

53 Idem Nauarrus declarando verba conſtitutionis Pii num.89. gloſſ.4. ibi, Non autem prius recepto iuſto & integro pretio, notat hic non dari compenſationem de liquido ad liquidum, contra regulas iuris. l.fin. C. de compenſat. prout non admittitur in depoſito. l. ſi quis. C. depoſito. & c.fin. de depoſiti. §. fin. vbi declarat, quòd non fiat in depoſito compenſatio, nec in toto nec pro parte, & in hoc eſt priuilegiata actio depoſiti, cum etiam prædoni reſtitui debeat. l.1. §. ſi prædoni. ff. depoſiti. In caſu iſto non fit compenſatio, ſed iſta non eſt proprie compenſatio, quia compenſatio fit de credito liquido, cum credito liquido hinc inde antea contracto. l. 3. C. de compenſat. ibi, ſi conſtat pecuniam inuicem deberi ipſo iure, pro ſoluto compenſationem haberi oportet. ſed vbi adeſt creditum emptoris, non adeſt creditum venditoris cenſus, niſi poſt perfectum contractum cenſus & illo perfecto poſtquam eſt concordatum de pretio cenſus conſtituti, nõ poteſt iſtud pretium debitum venditori compenſari cum credito emptoris antea contracto, ſed eſt neceſſe, vt emptor in numerata pecunia pretium

cenſus

cenſus ſoluat, & numeret ipſi venditori, vt dictum eſt ſupra num. 44. & ſeq. ſi dicitur creditor, eſt deterioris conditionis, quam debitor, in iſto caſu fateor, quia lege ita diſponitur, pro ſalute animarum.

54 In dicta conſtitutione Pii dicitur, Conuentiones directe, & obligantes ad caſus fortuitos eum qui aliàs ex natura contractus nō tenetur, nullo modo valere voluit. ſic non valet conuentio, vel pactum obligans eū ad caſus fortuitos, qui ex natura contractus non veniunt: Nam periculum & commodum rei venditæ poſtquam venditio eſt perfecta, ſpectat ad emptorem. l. id quod. & l. neceſſario. ff. de periculo, & commodo rei venditæ. in principio. ℱ. cum autem. inſtitut. de emtio. & venditio. & l. 1. & l. 5. C. de periculo & commodo rei venditæ. hæc eſt regula, & ſi vēditor cenſus oblige tur ad caſus fortuitos poſt perfectam cenſus emptionem, & venditionem, non valet talis obligatio, quia ex natura contractus caſus fortuiti ſpectant ad emptorem, non ad venditorem.

55 Non procedit hæc concluſio ſi res periit venditione non perfecta: nam ſi fuit facta venditio ſub conditione ea non exiſtente, nulla eſt venditio, nec ſtipulatio valet. dicta l. neceſſario. ℱ. quod ſi ſub conditione ff. de periculo & commodo rei venditæ, & vide per totum titulum. ff. & C. de periculo & commodo rei venditæ. & propterea emptor ad caſus fortuitos de iure non perfecta venditione non tenetur, &c.

56 Denunciatio caſuum fortuitorum aut eſt generalis, aut eſt ſpecialis certorum caſuum fortuitorum: generalis non valet, ſpecialis valet. textus eſt l. 4. ℱ. quæſitum. ff. ſi quis caut. vbi gloſſa magna, & Bart. & Iaſ. num. 2. etiam ſi diceret in generali renunciatione, quod voluit haberi pro ſpecificatis omnes caſus, qui contingere poſſent. Iaſ. ibi num. 2. & 28. & allegat Fulgoſium, Angelum, & Alexand. & ſic videtur communis concluſio: ſecus ſi prius ponit aliquam renunciationem ſpecialem, poſtea generalem renunciationem, tunc talis renunciatio generalis comprehendit caſus ſimiles ſpecificatis. capit. qui ad agendum. de procuratorib. lib. 6. Nauarr. de vſur. gloſſ. 5. num. 90.

57 Nec poteſt ſe obligare venditor cenſus cum pacto de non alienando rem cenſui ſubiectam, & ſi ſe obligat, non valet tale pactum, & renunciatio, quia ita ſtatuitur in conſtitutione Pii. & ratio eſſe poteſt: quia venditor cenſus, non vendit totum prædium, ſed cenſum ſuper fructibus prædii, vt dictum eſt ſupra numero decimo. Vnde vt poſſit ſe liberare, poteſt prædium vendere, quod eſt maioris valoris, & ſe liberare redimēdo cenſum, cum valore, & pretio prædii. & quia tale pactū eſt illicitum in contractu cenſus, & ſolum eo vti licet in contractu emphyteotico, & hoc quia res emphyteotica eſt propria ipſius, qui dat rem in emphyteoſim, & in re propria dando eam alteri ſub aliqua reſponſione, poteſt conditiones, quas vult apponere. l. prima, & ſecunda. C. de iure emphyte. & cap. cum dilectus. de religioſis domibus, & Nauarrus in tractatu de vſuris gloſſa ſexta, numero trigeſimo primo; in contractu cenſus res eſt venditoris, ſuper qua re venditoris, emptor non poteſt apponere dicta pacta, & apponendo ſunt illicita, & bene reprobata à ſummo Pontifice.

57 Immo Pius Quintus voluit, quòd res, ſuper qua impoſitus eſt cenſus alienari poſſit libere, & ſine ſolutione laudemii quocunque modo laudemium debeatur de re feudali ipſi domino fundi, vel de re emphyteotica domino rei emphyteoticæ, quando emphyteota vult ſuas meliorationes vendere: ſed tunc conſenſus directi domini requiritur, qui requirendus eſt, ſi velit emere dicta me-

lioramenta, & ius emphyteoticum, & eum expectare per duos menſes. qui ſi noluerit emere dicta melioramenta & ius, poteſt aliis vendere, accepta per dominum quinquageſima parte pretii, vel eſtimationis loci, quæ quinquageſima pars laudemium vocatur.l.fin.C. de iur.emphyt. Specul. de locato. §. 6. verſ. 104.107. & ſeq. Tiraquell. de retract. parte 1. §.6.gloſſ.1.nu.3.& ſeq.Cenſus non eſt res feudalis; ideo non debetur laudemium de venditione rei cenſualis, nihilominus dicitur in conſtitutione Pii ſine ſolutione laudemii quocumque modo, quaſi dicat etiam improprie, Adeo quod dominus rei poteſt rem vendere libere,& ſine ſolutione alicuius oneris emptori cenſus, facta tamen dicto emptori intimatione, de qua dictum eſt ſupra num.15, & vide, quæ dixi in quæſtione de cenſibus, num. 34; & licet Nauarr. in tractatu ve vſur. gloſſ. 8. num. 93. dicat, quòd non fuit intentio Pii V. liberare dominum rei cenſuatæ à laudemio, ſi alia ratione debeatur laudemium: nã vt dictum eſt ratione cenſus dominus rei non tenetur de iure vendendo, rem ſoluere laudemium emptori,quia hoc nullibi cauetur in iure, ſed voluit quod nec ex pacto, vel quocunque modo teneatur vendens rem cenſui ſuppoſitam ſoluere laudemium domino cenſus, vel quinquageſimam, aut aliam partem.

59 Pacta facta inter emptorem & venditorem continentia moroſum cenſus debitorẽ teneri ad intereſſe lucri ceſſantis, vel ad cambium, ſeu certas expenſas, aut certa ſalaria, aut ad ſalaria ſeu expenſas medio iuramento creditoris liquidanda, aut rem cenſui ſubiectam, ſeu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu,ſeu aliunde acquiſitum perdere, aut in aliquam pœnam cadere, ex toto irrita ſint, & nulla. Intentio ſummi & ſancti Pontificis fuit tantum remouere pacta illicita, quæ apponebantur in contractu cenſus,quæ pacta erant, quod venditor, & debitor cenſus teneatur ad intereſſe lucri ceſſantis ob non ſolutionem cenſus in tempore, & quando debeatur lucrum ceſſans, dixi in c. 18. in tract. vti poſſid. num. 73. & cambia quando debentur vel non,dixi in dicto c.18.num.67. & ſeq.ſeu ad certas expenſas, vel ſalaria taxata in inſtrumento, vel liquidanda & taxanda iuramento ipſius creditoris,præuia iudicis taxatione.Plotus in l.ſi quando. C.vnde vi. uum. 673.Nauarrus de vſur.gloſſ.9. ſub numero 93. dixi in quæſtione de cenſibus. num. 35.

60 Pactum,vt perdat rem cenſui ſubiectam,ſeu aliquam eius partem,ob non ſolutionem cenſus in tempore, vel aliud ius,ex eodẽ contractu,ſiue aliunde acquiſitum.aut in aliquam pœnam cadat, irrita & inania ſunt tamquam illicita, & lucroſa, & contraria contractui cenſus & in fraudem vſurariæ prauitatis, & de iure dicta pacta non valent. Bald. in l.rogaſti.§.ſi tibi.col. 2.verſ. quid ergo. vbi Decius in 2.lectura nu.14.& ibi Cagno.num.116.de ſententiis, quæ pro eo, quod intereſt. Plotus in l.ſi quando.num.452.& ſeq. C.vnde vi. Nauarr. de vſur.glo.9.ſub num.93. dixi in quæſtio.de cenſ.num. 3.

61 Statuit etiam prohibendo Pius V. quòd pro cẽſibus iam decurſis, & decurrendis,non fiant noui cenſus ſuper eadem re, & optima ratione: quia vſuræ non debent facere nouas vſuras.l.ſi.C. de vſur. & l. ſi non ſortem. ff.de condit.indebit. Nauarr. de vſur. num.94. glo. 10. aliqua dicit. & dixi in quæſt.de cenſib.num.36.

62 Sicut etiam (ſequitur in ea conſtitutione)annullamus pacta continentia ſolutiones onerum ad eum ſpectare, ad quem aliàs de iure, & ex natura contractus non ſpectarent,ſolutiones onerum, id eſt, impoſitionum,cameralium, vel aliorum imponi ſolitorum, per communitates, vel alios

quoſ-

quoſcunque ſuperiores, quæ mandantur ſolui per æs, & libram, & imponuntur perſonæ pro rebus, videlicet quantum quis eſt allibratus in cataſto tantum tenetur ſoluere pro libra, id eſt, pro immobilibus, pro ære, id eſt, pro mobilibus. Bart. in l. placet.num. 58.C.de ſacr.ſanct.eccl. vbi Iaſ.num. 3. & 4. Parpalia num. 12. Rolandus à Valle, conſil. 66. num. 16.& ſequen. lib.1.

63 In oneribus mixtis de iure imponuntur onera per æs & libram. Corneus conſ.217.num.5.lib.2.Pedemonta.deciſ.6.num.18. Ripa in l.4. in prin. nu. 30.ff.de re iud.

64 Hæc collecta per æs & libram, poteſt per communitates imponi ciuibus & oppidanis, & aliis poſſidentibus in territorio ciuitatum, dummodo ſint eiuſdem iuriſdictionis & non forenſes. Bart. in l. 2. C. de fund. patrimo. lib. 10. Parpalia in d. l. placet. num.15. & ſeq. C. de ſacr.ſanct.eccl. Roland. conſ. 66. num. 23. & ſeq.lib. 1. Alex. conſ. 35.lib.4. & hæc eſtimatio per æs & libram, fit per adæquatores ciuitatum. Petrus Anton.in tract. de muner. §. 2. num. 12. & ſequen. Anton. Gabriell.de conſuet.concluſ.1. num.16.

65 Forenſes pro bonis, quæ habent in territorio alicuius ciuitatis, per æs, & libram collectari non poſſunt.Bart. in l.1.C.de muli.& in quo loco Parpalia, in d.l.placet.nu.20. Roland.conſ. 32.num.7.lib. 1. & hoc quia pro oneribus perſonalibus forenſibus non imponitur collecta. Parpalia in d.nu.20. verſ. omitto. Ant. Gabriell. lib. 6. de iure immun. concluſ. 2.nu.2. dat plures declarationes.

66 Sed quando prædia effecta ſunt tributaria,forenſes & omnes, qui poſſident terras in territorio alieno,collectas, & onera communitati pro terris ſui territorii ſoluere tenentur ſaltem de conſuetudine Italiæ. Roland. conſil. 32.nu.8.lib.1. Aymo. conſil.3. lib.1.Neuizan.conſi.66.num.1.& 2.& nu. 33. maxime ſi bona forenſium ſunt accataſtata in libris communitatis, nam tunc ſunt tacite obligata,pro collectis. Parpalia in d.l.placet. num.30. verſ. item dicatis. Alex.conſ.52.num. 5.lia.5.& conſ. 101.nu.4. lib. 1.& conſil.68.lib.2.Ant.Gabriell.lib.6.concl. 2.de iur.immunit.num.12.

67 Onera realia ſunt cenſus taleæ,affictus, Equites mortui,portus Anconæ, & ſubſidium triennale,& ad iſta vigore alterius conſtitutionis Pii V. tenentur forenſes, vt vidi ſemel in Camera Apoſtolica reſolutum, & imponuntur huiuſmodi onera pro quantitate fructuum, quos quiſque percipit in quocunque loco. c. 36. conſtit. Aegid. lib.2. quia impoſitiones,vel indictiones fiunt rebus, non perſonis. l. 2.C.de annon. & tributis. lib. 10.vbi declaratur quantum quis ſoluere debeat de re quam detinet.

68 His præmiſſis, dici poteſt, quod emens cenſum ſuper aliquo prædio vel domo,non tenetur ad collectas ſuper prædio vel domo,vel ad onera realia pro rata fructuum rei vel domus, ſiue ſit forenſis, ſiue ciuis: nam dominus prædii, qui percipit fructus, & poſſeſſionem rei vel domus, tenetur onera ſoluere cameræ vel communitati. l.1. C. de annonibus & trib. §. annonas. lib. 10. & l.2.C.ſine cenſ. vel reliquis & hæc eſt regula.

69 Cenſuarius emit cenſum annuū, ſuper illa re vel domo,& ſic partem fructuum prædii vel domus, ab ipſo domino rei,vel domus,cui emptor nō eſt obligatus ad onera publica, ſed venditor qui poſſidet rem, & domum, & fructus rei, de quibus fructibus ſoluit redditum annuum. l. fin. C. ſine cenſu vel reliquis, vbi Bart. & Bald. num. 1. & Salic. in principio.dicunt, quod poſſeſſor ſoluere tenetur pro libra, & eſtimo fundi. Socin. conſil. 217. colum. ſecunda. verſi. nono. lib.2. & per totum conſilium. & Nauarrus in in dicto tractatu de vſuris. num. 132. verſic.ſextum.

70 Illi vero qui non poſſident prædia vel domus, nec bonis fruuntur, nec per eos ſtat quo minus fruantur, non tenentur ſoluere onera impoſita rebus. Socin. Iun. conſil. 70. numero 10. lib. primo. Aymo. conſil. 767. num. 2. lib. 5.

71 Sed præmiſſis non obſtantibus videtur mihi, quod emptor cenſus teneatur ſoluere onera realia vna cum ipſo venditore pro rata redditus vel cenſus, quia cenſum percipit ex fructibus prædii vel domus, ſuper quo eſt impoſitus cenſus, & ex fructibus onera ſoluuntur, vt dictum eſt ſupra numero 67. Ergo onus impoſitum fructibus ſpectat ad cẽſuariũ pro rata fructuum. Aret. conſil. 10. Tiraquell. de retract. parte 1. §. 32. glo. 1. numero 78. & ſequen. & de primo genitum q. 46. num. 9.

72 Facit etiam alia ratio, quia cenſus vel redditus tranſit in emptorem cenſus cum onere ſuo: nam ſi onus reale eſt impoſitum fructibus, & cenſus eſt emptus ſuper illis fructibus grauatis illo onere reali, vtique cenſuarius pro rata cenſus conſtituti ſuper fructibus onera realia ſoluere tenetur. vti dicimus in decimarum prouentu, quæ debentur ex fructibus: nam ſi dominus fundi, & fructuum vult transferre in alium fructus, non habet poteſtatem auferendi decimam, quæ debetur eccleſiæ ſuper illis fructibus. cap. 42. 16. quæſtio. prima. vbi gloſſa. & cap. primo. §. fina. 13. quæſt. prima. & cap. primo de decimis. in extrauag. §. & quia nonnulli obtinent, ibi, cum autem obtineant talia bona ex contractu, puta ad penſionem, vel firmam annuam, in qua non eſt facta gratia obtinenti, ſed in hoc vterque contrahentium ſtuduit ſuam conditionem facere meliorem, perceptores penſionis vel firmæ, de ipſa penſione vel firma decimam exhibebunt. Belenzinus de charitatiuo ſubſidio, quæſtio. 37. Caccialup. late examinat, & reſoluit hanc quæſtionem in tractatu de penſionibus quæſt. 17. quem refert. & ſequitur Gigas de penſion. quæſtio. 59. Rebuff. in tractatu de pacific. poſſeſs. numero 120. Caſſan. ſuper conſuet. Burg. Rub. 4. §. 6. in gloſſa, & Suppoter. numero 7. Decius conſil. 156. numero 4. dicit, quòd colonus & dominus tenentur ad decimas pro rata fructuum, & quilibet tenetur habere rem vel fructus cum onere ſuo. ita videtur dicendum in præſenti caſu, quòd cenſuarius, & dominus rei, ſoluant onera realia pro rata fructuum.

73 Non obſtant quæ dicta ſunt ſupra numero 67. quia verum eſt, quòd poſſeſſor rei tenetur ſoluere onera realia, & decimas, tamen poteſt ipſe poſſeſſor in ſolutione cenſus, vel penſionis pro rata onerum, vel decimarum tangente, cenſum vel penſionem retinere cenſuario in ſolutione cenſus, vel decimarum, ratas ei tangentes. Abbas in cap. cum non. col. prima. verſ. vlt. nota. de decim. Decius conſil. 156. numero 4. vbi reſpondet ad contraria. Gigas. de penſ. q. 59. num. 5.

74 In penſione libera, & exempta ab omni onere decimarum ſubſidii, non procedunt quæ dicta ſunt numero 72. vt declarat Gigas in dicta quæſt. 59. numero 6. ſed pacta ſimilia in cenſu per partes apponi non poſſunt, vt dicitur in conſtitutione Pii Quinti, vt ſupra numero 62. & ſi apponantur ſunt irrita, vt ibi dicitur. Secundo limitat Gigas in penſ. ſeptem ducatorum, vt numero 7. Tertio limitat in perſonis exemptis, vt numero 10. & ſeq. Ideo lector videat quando poſſint ſimiles limitationes accommodari cenſui.

75 Nec poſſunt ſe obligari venditores cenſuum ad ſubeundum alia onera, vt puta, vt dicit Nauarrus de vſur. ſub num. 94. gloſſ. 11. quòd ſuſcipiant hoſpitio familiares emptoris cenſus prout toto titulo C. ſine cenſu vel reliquis.

Dictum

76 Dictum eſt ſupra nu. 10. quòd pactum redimendi habet locum in totum & pro parte, prout venditori placuerit, & idem tenet Nauar. de vſur. num.95. qui ſubiungit, quòd non ſolum pereunt cenſus perempta re, ſuper qua ſunt impoſiti, ſed etiam pereunt pro rata partis perēptæ, & quod paria ſunt rem perire, vel naufragium fieri. & ita perit cenſus, ſi res fiat infrugifera, ſicut ſi pereat. Caſmote in l. 1. in fine. C. de iure emphyt. vbi dicitur, quòd ſi res pereat in totum, hoc non perit emphyteoticario, ſed rei domino. Si vero perit in parte, ex quo non perit tota res, hoc imputatur emphyteoticario. In contractu cenſus propter iſtam conſtitutionem, ſi res perit in totum, perit venditori, & emptori cenſus, ſi in parte, pariter vtrique pro rata in parte perit, circa redditus rei, & bene dicit Nauarrus in dicto num. 95. quòd eſt differentia inter contractum emphyteoticum, & cenſuarium, vt ſupra dictum eſt, & vide quæ dixi in quæſtione de cenſibus numero 25. vltra medium, poſita infra in tertia parte huius tractatus.

77 Cum vero traditione pretii redditus extinguendus erit, volumus per bimeſtre ante id denunciari cui pretium dandum erit, & poſt denunciam intra annum tamen, etiam ab inuito, pretium repeti poſſe. & vbi pretium, nec volens intra bimeſtre ſoluat, nec ab inuito intra annum exigatur, volumus nihilominus quandocunque redditum extingui poſſe præuia ſemper tamen denuncia, de qua ſupra, & non obſtantibus his, de quiqus ſupra, idque obſeruari mandamus etiam quod pluries ac pluries denunciatum, nec vnquam effectus ſequutus fuiſſet; ſuper qua clauſula vide quæ dixi in quæſtione de cenſib. numero 37. & duobus ſequentib. vide Nauar. de vſuris: glo. 13. num. 95.

78 Et ſic notandum ex hoc textu, primo, quòd venditor volens cenſum extinguere, tenetur per duos menſes ante denunciare extinctionem quam facere intendit emptori, & hoc factum optima ratione, ad hoc vt emptor poſſit prouidere iſto medio tempore, quid agere debeat de pretio dicti cenſus, & debet fieri denunciatio perſonaliter ipſi emptori, ſi pōt perſonaliter intimari, ſin autem ad domum, vel in eccleſia. clem. cauſam. de elect. & c. cauſam. de dolo & contum. & in d. clem. cauſam. datur modus intimandi. Si vero facienda eſt intimatio communitati, tunc congregata communitate in loco congruo, maioribus eiuſdum intimari debet c. 1. de poſtulat. prælat. & in hac intimatione facienda ſeruari poteſt ſtylus, & conſuetudo loci, in quo cenſus ſitus eſt.

79 Et ad hoc vt emptor conſtituatur in mora, non ſufficit verbalis intimatio, ſed requiritur, vt fiat depoſitum actuale pretii cenſus, apud perſonam idoneam, vel in manibus curiæ, ad hoc vt elapſo termino, vel ante fine contradictione emptor cenſus poſſit pretium recipere, & retrouendere, vt late declarat Tiraquell. de retractu conuentionali. §. 4. glo. 6. per totum. vbi vide.

80 Si vero venditor ſolum denunciat velle redimere, & non facit depoſitum, tunc in pœna poteſt cogi, ipſe venditor inuitus intra annum pretium cenſus ſoluere, quia de iure non licet alicui ſocium, vel alium deludere. l. ſi preter. ff. de iudic. vbi glo. Bar. & doctores.

81 Et ſi emptor ab inuito venditore, non exegerit infra annum pretium cenſus, nihilominus venditor poteſt quandocunque voluerit, emptorem cenſus cogere ad retrouendendum totiēs quotiens voluerit, facto tamen depoſito & ſeruatis ſeruandis, & hoc fauore ipſius venditoris, & ad demonſtrandum, quòd pactum redimendi in contractu cenſus, eſt de ſubſtantia. ad hoc vt venditor poſſit ſe liberare ab vſuris quando voluerit, contra opinionem

nionem illorum, qui tenent poſſe renunciari pacto redimendi, & facere, quòd cenſus ſit perpetuus, quod eſt contra conſtitutiones Martini,& Caliſti, vt declarat Pius Sanctiſs. Pontifex. Cui declarationi ſtandum eſt, non dicto ſimplicis doctoris, quia ſedes Apoſtolica Romana à Deo fundata eſt. c. 1.& 2. diſt.22.& c. 1. diſtin.21. & in re dubia ad Papam recurrendum eſt, c. 1. diſt.20.& leges Apoſtolicæ ſicut leges Petri ſunt obſeruandæ. ç. 2. diſt. 19. &c. per venerabilem, qui fil. ſint legitimi, maxime quia Eccleſia Romana eſt mater & magiſtra omnium eccleſiarum. in concil. Trident. ſeſſ.7. de baptiſmo. canone 3. Ideo ad illam eſt recurrendum ſemper in materia peccati, tamquam ad matrem, & quæ regitur à Spiritu ſancto, & non confidere in proprio iudicio, in quo quis facillime decipi poteſt.

82 Volumus nihilominus quandocunque cenſus extingui poſſe,non obſtantibus, de quibus ſupra, in verſ. ſed etiam poſſe eodem pretio extingui non obſtante præſcriptione centum, & plurium annorum, & temporis etiam immemorabilis. Vnde Nauarrus glo.14. in tract. de vſur. num. 96. dicit, quòd ſublata eſt per iſtam conſtitutionẽ illa magna difficultas, quod pactum redimendi non tollitur quacunque præſcriptione etiam centum & plurium annorum, etiam immemorabili. & iſto caſu præſcriptioni reſiſtit ius commune, & lex Pontificia, & ſi lex reſiſtens præſcriptioni, non remouetur, non currit præſcriptio.l. Ditio vſusfructus. ff. de condit. & demonſtr. Balb. de præſcript. in 1. parte ſextæ partis nu. 1. & quando reſiſtat ius commune præſcriptioni. Rota deciſ.1.de reſ.ſpol.in nou. in vltima additione declarat, & quia dicitur expreſſe in conſtitutione,quòd non tollatur centenaria præſcriptione. Fran. Veggius conſ. 34.num.6.& 9.

83 Præſcriptio immemorabilis differt à præſcriptione centum annorum. c. cum nobis. de præſcript. & cap. 1. de præſcript. in 6. nam præſcriptio immemorabilis eſt maioris virtutis, quam præſcriptio centum annorum cum habeat vim tituli. Felin. in c. ad audientiam. col. pen. verſ. limita quinto. de præſcript. Ant. Gabriell. lib. 5. de præſcript. concluſ. 1. num. 71. Centenaria præſcriptio requirit titulum contra Eccleſiam Romanam, vt dixi late. in tractat. de acquir. poſſeſſ. c. 34. num. 157. vſque ad numerum 162. Nauarrus de vſur. gloſſa 15. num.97. & hac conſtitutione tollitur preſcriptio immemorabilis, & cum tollatur immemorabilis, tollitur etiam centenaria. Felin. in rubrica de præſcrip. col. fin. Veggius d. conſ. 34. nu. 2. & ſeq. Tiber. Decianus conſil. 24. num. 114. lib. 1.

84 Sequitur in dicta conſtitutione Pii, Pacta etiam continentia pretium cenſus extra caſum prædictum ab inuito aut ob pœnam, aut ob aliam cauſam repeti poſſe omnino prohibemus. Et ſic prohibentur quæcunque pacta continentia pretium repeti poſſe, ab inuito venditore, ſiue ob pœnam, vel ob aliam cauſam. ex hac clauſula reprobatur opinio Innocentii in capit. in ciuitate. de vſuris. vt poſſit conſtitui cenſus cum pacto, vt poſt tres, vel quinque annos, vel aliud tempus, venditor cenſum præfatum redimere teneatur, vt dicit Nauar. de vſur. nu. 97. gloſſ. 16. & dixi in quæſtione de cenſibus nu. 27. quia ſi emptori daretur repetitio, non fuiſſet venditio ex numeratione pretii, ſed mutuum: nam emptor tenetur facere pretium vẽditoris.l. ex exempto §. 1. ff. de act. empt. Quia ſi emptor poteſt poſt certũ tempus pretium repetere, non emit, ſed mutuauit ad tempus, & ſic ex mutuo recepit cenſum, ideſt, vſuram, & propter iſta pacta tanquam vſuraria reprobantur in dicta conſtitutione,&c.

85 Contractusq; ſub alia forma poſthac celebrandos fœneratitios iudicamus,

mus, ex ſuperius notatis cenſetur data forma faciendi cõtractus cenſuum, quia ſi contractus huiuſmodi alia forma, vel modo facti exiſtant, vſurarii cenſentur, & declarantur ipſo iure: nam verbum, Iudicamus, poſitum hic in præſenti tempore, importat ſententiam latam à Papa ipſo iure, ſuper inualiditate, & vſuraria prauitate dictorum contractuum, vt declaraui in tract de pactis & promiſſ. nu. 116. & ſeq. & num. 120. Felin. in c. Rodulphus. nu. 28. de reſcript. & quod ex dictis verbis ſub alia forma cenſeatur data forma à Papa in contractu cenſus faciendo, late declarat Fel. in c. cum dilecta col. 7. verſ. quintum ſignum. de reſcript. quæ forma ſic inducta conſenſu partium tolli non poteſt. Felin. in cap. cum acceſſiſſent. col. 3. verſ. tertia declaratio. de conſtitut. Alber. Brun. in tract. de forma in articulo quid & quando aliquid cenſetur traditum pro forma. col. 1. verſ. aliquando vero. charta 32. Tiraquel. de retract. parte 1. §.8. gloſſ. 1. nu. 3. & dixi in c. vt minorum. de conſtit. Aegid. gloſſ. 6. num. 159. qui liber erat intitulandus, Tractatus de contractibus minorum vel mulierum. Sed Impreſſor tradidit titulum libro, quem voluit, me inſcio, & inuito, ſi Deo Opt. Max. placuerit, omnia corrigemus tempore ſuo, in qua gloſſa vide multa de forma data à lege in contractibus & aliis actibus. vide etiam Nauarrum de vſur. num. 98. in glo 17.

86 Cenſus vero qui reſeruantur in feudo, in donatione, in emphyteoſi, in legato, & in ſimilibus diſpoſitionibus, cum ſint reſeruatiui, vt dictum eſt ſupra, non comprehenduntur ſub iſta conſtitutione Pii, quę loquitur ſolum de contractibus cenſuum pecunia ſub titulo emptionis & venditionis quæſitis, vt declarat Nauarrus de vſur. nu. 88. gl. 17. vide infra in 2. parte num. 22. & Menoch. de præſumpt. lib. 3. præſumpt. 107. num. 5. & 7.

87 Verum quia Nauarrus de vſur. in glo. 18. num. 98. dicit hanc conſtitutionem habere locum non ſolum in cenſibus redimibilibus, ſed etiam in inredimibilibus, quia inredimibiles expreſſe prohibentur in hac conſtitutione in contractu emptionis & venditionis, vt ſupra conſtituti, & declara vt per Nauarrũ, & vide infra par. 2. num. 37. & 55. vbi declaraui doctrinam Nauarri.

88 Extendit præterea Sanctiſſimus Pontifex hanc conſtitutionem ad cenſus iam creatos antea, vendendos, & alienandos poſtea, in qua venditione voluit, quod obſeruentur contenta in hac conſtitutione, ac ſi crearentur de nouo, in omnibus, & per omnia, prout in nouo cenſu creando obſeruantur. & benefecit Optimus Pontifex, quia ſi in priori contractu erat aliquis error, in hoc faciendo remoueretur, & fieret ſine aliquo pacto illicito, pro ſalute animæ vtriuſque partis, vide quæ dixi infra in quæſtione de cenſibus, num. 58.

89 Præterea ſtatuit & declarauit, quod pretium ſemel conſtitutum, numquam poſſet ob temporum, aut contrahentium qualitatem, ſeu aliud accidens, nec quo ad vltimo contrahentes minui vel augeri. Hæc clauſula fuit neceſſaria, quia emptor ſemper quærit lucrum facere, & quærit ſemper bis eiuſdem rei extimationem quærere, vt dicitur in actione quanto minoris. l. quod ſi nolit. §. ſi quis egerit. verſ. ſed ait Iulianus. ff. de edilit. edicto. & ibi gloſſ. & hoc vult prohibere Sanctiſſ. Pontifex, ne ſit in facultate emptoris pretium minuere vel augere in damnum venditoris, & idẽ prius ſtatutum erat in conſtitutione Nicolai V. vt per Faller. in praxi cenſuali in §. nihil vltra. num. 1. & 2.

90 Sequitur in fine dictæ conſtitutionis, & licet legem ipſam ad contractus iam celebratos non extendamus, illos tamen omnes in quos ſub alia forma peruenerunt cenſus, hortamur in domino, vt ſingulos contractus,

cen-

cenſuræ bonorum religioſorum ſubiiciant, & animarum ſaluti conſulant. Et licet hæc conſtitutio non extendatur ad contractus cenſuum iam factorum, nam Papa hoc facere voluit ad euitandas lites inter ſuos ſubditos in vniuerſo orbe, & leges, & conſtitutiones futuris certum eſt dare formam negotiis, non ad facta præterita reuocanda. niſi nominatim de præterito tempore, & adhuc pendentibus negotiis cautum ſit. l. leges 7. C. de legibus; nihilominus lex noua, quæ aliquid noui diſponit, & vigorem ſuum ad præterita negocia refert, dicit textus in Authentica, vt cum. de appellat. Cagn. ℣. ideoque ſancimus. in fine. vbi gloſſa declarat, quòd lex noua ad facta præterita trahitur, in quibus iudicium non eſt inchoatum, ſed vbi iudicium in factis præteritis eſt inchoatum non extenditur, præſertim ſi Papa declarat non extendi ad facta ante conſtitutionem, prout hic declarauit. Verum licet non diſpoſuerit dictos contractus annullando, vel declarando eos vſurarios: tamen illos omnes in fauorem quorum ſub alia forma facti fuerunt contractus cenſus, hortatur, id eſt, monet, vel mandat. Quia in Papa verbum, Hortamur, eſt tantæ reuerentiæ, cui neceſſario parendum eſt. gloſſa in clement. 1. de teſtibus. in verbo exhortamur. vbi Bonifac. Vitall. numero 48. & duobus ſequentib. & gloſſam ſequitur ibi Cardinalis. colum. 2. ver. quarto oppono. Imol. col. fin. in dicta gloſſa exhortamur. Nam licet hoc verbum ſit conſilii; tamen eſt conſilium reuerentiæ, & ideo obligat. Anchar. ibi num. 12. Abbas in cap. 1. col. 2. de conſtitutionib. & ſic iſta exhoratio Papæ hic eſt præceptum omnibus habentibus huiuſmodi contractus, vt ſubmittant omnes contractus cenſuũ cenſuræ bonorum religioſorum, vt conſulant ſaluti animarum ipſorum. vide infra parte tertia num. 32.

92 Religioſi boni, qui ſint, & præter ea, quæ de religioſorum ſtatu dici deberent, ſciendum eſt, quòd Iacob. in 1. epiſt. canonica in fine ait, Si quis putat ſe religioſum eſſe, non refrenans linguam ſuam, ſed ſeducens cor ſuum, huius vana eſt religio. Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc eſt, viſitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſeculo. Hæc Iacobus. vbi gloſſa ordinaria dicit, quòd miſericordia & innocentia facit religioſos: Nam iuſsit viduas & pupillos viſitare. ex quibus oſtenditur, quæ erga proximum facere debemus, & vlterius eſſe nos immaculatos iubet, id eſt, caſtos & mundos in omnibus noſtris actionibus, & quo debeamus ab omnibus illicitis pactionibus, & ab his, quæ negantur in conſtitutione Pii abſtinere, vt ſaluti animarum noſtrarum conſulamus. & quę ſint prohibita in conſtitutione cenſus connumerantur ſupra numero 17. per modum epilogi, quæ qui commiſerint vindicantur a fiſco, cum iſta pacta ſint actiones contra legem, & quilibet poſſet ea remouere, & eſſe ſui ipſius religioſus & corrector, vt munde & caſte viuat: nam Adam poſt peccatum fecit pœnitentiam. cap. octauo. §. vt ſciamus. diſtinctione 35. vbi Archidiaconus, Dominicus, & Præpoſit. & ibi dixi numero tertio. nam homo per pœnitentiam recuperat gratiam Dei perditam propter peccatum: quia ante peccatum homo erat filius Dei, & quæ recuperamus per pænitentiam, late declarat Turrecrem. in cap. 14. numero ſecundo. diſtinctio. 50. & ibi dixi numero 4. & verus & pius religioſus ille, qui fecit cenſus pro ſalute animæ ipſius, nihil aliud dicere poteſt, niſi vt remoueat pactiones illicitas a ſuis contractibus cenſuum; vt iuſſit. & ordinauit Pius Quintus ſanctiſſimæ memoriæ, & qui hæc non facit, non conſulit animæ ſuæ, & venit

nit contra præcepta Sedis Apoſtolicæ, & denuo peccat: nam illa exhoratio eſt iuſſio, vt dictum eſt ſupra numero 90. & quicquid ordinat & ſtatuit Romana Eccleſia perpetuo & irrefragabiliter obſeruandum eſt. capit. quarto. diſtinctio. 19 & ibi vide, quæ dixi numero 2. poſt gloſſam Archidiacon. Dominic. Turrecrema. & Præpoſitum. quare boni religioſi conſulant, vt remoueantur pacta illicita in contractibus facta ante hanc conſtitutionem, quæ ſupra numerata ſunt.

93 Clauſulæ non obſtantiarum, & aliæ vſque ad finē dictæ conſtitutionis ſunt declaratæ infra in 3. par. à nu. 41. vſque ad num. 49.

84 Contractum cenſualem an ex ſolutione cenſuum per longum tempus probetur, Maſcard. de probat. concluſ. 269. tenet, quòd ſic, & an ex inſtrumento venditionis rei cum reſeruatione certi cenſus pariter probetur declarat in concl. 280. & an in dubio præſumatur cenſus, vel emphyteoſis in concluſ. 281. parte 1. ſed hæc dicta non videntur poſſe applicari cenſibus, de quibus in hoc tractatu, quia ex conſtitutione Pii V. contractus cenſus requirit formā, & multa alia, de quib. in dictis concluſionibus nulla fit mentio; ideo credo, quòd ad probandum contractum cenſus iuxta conſtitutionem Pii V. ſemper requiratur ſcriptura, ad hoc, vt poſſit videri, an forma dictæ conſtitutionis, & alia requiſita ſeruata fuerint, niſi probetur amiſſio ſcripturæ ex aliqua legitima cauſa. vide quæ dicam in 2. parte numero 189. & 190.

VER-

VERGINII DE BOCCATIIS A CINGVLO I. V. C. ROMANI

TRACTATVS DE CENSIBVS.

Secunda Pars:

IN QVA PLVRES TERMINANtur Quæſtiones.

SVMMARIVM SECVNDAE Partis.

1 *SOluere quis teneatur cenſus decurſos; & non ſolutos, an venditor, vel emptor rei. & num. 2.*

2 *An actione perſonali in rem ſcripta, vel potius reali ſit agendum pro cenſibus decurſis, & contra quos, & quomodo.*

3 *Pactum, quòd ſi venditor ſit moroſus in ſoluendo cenſus, poſſit contra venditorem agi ad repetitionem pretij.*

4 *Sententia iudicis an poſsit conſtitui cenſus, & quomodo.*

5 *Tutor propter moram depoſiti tenetur ad vſuras.*

5 *Vſuras ſoluere tutor quando teneatur.*

9 *Vſuras ſocius depoſitarius & emptor quando teneantur ſoluere.*

7 *Vſuram exigi poſſe abſque mora in depoſito ex nuda promiſsione, & conuentione depoſitarij.*

8 *Soluere partem debiti inuito debitore quando debitor poſsit.*

9 *Cenſus an po ſsit conſtitui ſuper grano, vino, & oleo,*

10 *Conſtitutio Pij. V. iuris diuini & naturalis eſt declaratoria.*

11 *Conſtitutio Pij V. an ſit inductiua iuris humani tantum.*

12 *Conſtitutio iuris noui an trahi debeat ad*

ad præterita;

13 *Principalis intentio in qualibet depoſitione attendenda, non clauſula exequutiue.*

14 *Conſtitutio Pij eſt ſeruanda in terris non ſubiectis Papæ propter peccatum.*

14 *Papæ mandata pro correctione fidelium ſunt vbique ſeruanda.*

15 *Papæ officium eſt corrigere omnes chriſtianos de peccato mortali.*

16 *Conſtitutio Pij, eſt in omni ſui parte ſeruanda vbique, quia facta ad tollendum peccata.*

17 *Conſtitutio Pij condemnat non ſeruantes formam illam non propter præſumptiones.*

18 *Conſtitutio Po continet ius diuinum, & humanum, & dat formam, quæ ſeruanda eſt.*

19 *Conſtitutio Pij per non vſum an poſſit in totum vel in parte tolli. & nu. 20.*

20 *Conſuetudo contraria an poſſit tollere conſtitutionem Pij in totũ vel in parte.*

21 *Cenſum ſoluens an ex iure cenſuario, vel emphyteoticario ſoluat. & num. 22. 64. 65. & 228.*

21 *Emphyteoticus an cenſuarius ſit contractus ex ſolutione cenſus quando cognoſcatur. & num. 153.*

22 *Cenſus reſeruatiuus qualiter conſtituatur, & non ſubiacet conſtitutioni Pij.*

23 *Pœna ob non ſolutum cenſum exacta eſt reſtituenda, & quare.*

24 *Pœnæ poſitæ in contractibus cẽſuum ante conſtitutionem an ſint ſoluendæ.*

24 *Pacta illicita in contractibus factis ante conſtitutionem Pij ſunt reuidenda a religioſis, vel iudicibus.*

25 *Vendere poteſt cenſum emptor cenſus ſeruata forma conſtitutionis Pij.*

26 *Pretium in venditione cenſus non poteſt minui, nec augeri, & quare.*

26 *Forma præfata debet ſeruari in pretio non augendo vel minuendo in venditione cenſus.*

27 *Turris an ſit apta, vt poſſit in ea conſtitui, & imponi cenſus.*

28 *Pretij partem an poſſit venditor cenſus alteri dare, vt ſoluat ſibi partem cenſus. & num. 29.*

28 *Venditor quando poſſit pretium alterĩ dare licite. & num. 29.*

30 *Cenſum emere an liceat ſuper diuerſis predijs. & quomodo licitum ſit.*

31 *Diuidere rem, ſuper qua eſt impoſitus cenſus, an liceat, & an poſſit vendi.*

32 *Diuiſo fundo, an diuidentium quilibet inſolidum cenſum ſoluere teneatur.*

32 *Venditor rei quando teneatur ſoluere cenſum, & quando non.*

33 *Emphyteutæ plures ſi vnus non ſoluit partem ſuam præiudicat alteri ſoluenti, & quare.*

33 *Emptor cenſus quando poteſt agere contra venditorem cenſus, quẽ alienauerit, & quando non & num 32.*

33 *Pactum an fieri poſſit, vt pretium in aliquo caſu exigatur.*

34 *Pactum quod venditor cenſus ſi voluerit rem vendere teneatur cenſum redimere, improbatur.*

35 *Perempta re in totum, vel in parte ante conſtitutionem Pij peribat emptori.*

36 *Cenſus ſuper certa re, & omnibus bonis ante Pium licitus, & perempta parte bonorum, an perimatur pars cenſus.*

37 *Cenſus ad rationem quatuor vel quinque non poſſunt fieri perpetui, & ſine pacto redimendi. & num. 55.*

38 *Obligatio in forma Cameræ non vitiat contractum cenſus, ſed confirmat.*

39 *Venditor rei non remanet obligatus facta intimatione venditionis cẽſuario.*

40 *Fructifera res an deſinat eſſe fructifera ſi non reddit tantum quantum reddebat tempore impoſiti cenſus.*

41 *Sterilitate fundi multorum annorum, an extinguatur cenſus.*

42 *Molendinum dirutum propter mutationem curſus aquæ, ſi denuo conſtruatur per dominum iuxta curſum aquarum. an cenſus deſuper impoſitus debeatur, vel pretium reſtituendum ſit.*

43 *Molendinum ex fiſtula, vel aquæductu, aut cluſa, & mola cum domo efficitur.*

44 *Re non libera vel aliena ignoranter emptus cenſus, an tuta conſcientia exigi poſſit.*

45 *In re aliena ſi ignoranter quis emit cẽſum, an ſciens poſſit pretium repetere.*

46 *Pactum repetitionis pretij cenſus, fieri non poteſt ſi res non ſit libera, quia talia pacta ſunt damnata in conſtitutione Pij.*

47 *In re aliena ſciens impoſitum cenſum, licet probari non poſſit, an in foro conſcientia poſſit cenſum exigere, vel in foro fori.*

48 *Grani, vini, & olei reſponſione fieri poteſt cenſus.*

49 *Collecta, reſpectu cenſus in quo loco ſoluenda, an vbi res ſita eſt, vel vbi factus eſt contractus.*

50 *Pretium cenſus partim in pretio mercium, & partim in pecunia numerata datum, an vitiet contractum ſtante conſtitutione Pij, quod in pecunia numerata.*

51 *Pretium vt ex pacto exigi poſſit in aliquo caſu, an liceat.*

52 *Super credito non poteſt conſtitui cenſus,*

53 *Pactũ vt emptor pretium repetat quandocumque voluerit fieri non poteſt.*

54 *Pactum redimendi cenſus non reſtringitur ad redimibiles, ſed ad irredimibiles.*

55 *Pretij quantitas maior non poteſt tollere pactum redimendi.*

56 *Redimi cenſus poteſt de pecunia numerata, & alia re de conſenſu cenſuarij.*

57 *Pretium cenſus in reſtitutione illius non poteſt augeri.*

58 *Redimi an cenſus poſſit compenſatione; & quando, & quomodo.*

59 *Denunciatio vel intimatio redemptionis cenſus qualiter ſit facienda cenſuario.*

59 *Intimatio redemptionis cenſus qualiter ſit facienda emptori.*

60 *Redemptio cenſus ſi fiat infra annum pro rata, an cenſus pro toto anno ſolui debeat.*

61 *Ius congrui an habeat locum ſuper re redempto cenſu.*

62 *Ius congrui in prælatione an habeat locum contra proximiorem, & quomodo, & num. 63.*

64 *Donans Titius Caio mille, vt ei ſoluat quolibet anno ſcut. 100, durante eius vita, an ſubiaceat conſtitutioni Pij.*

65 *Conſtitutiones Pij & aliorum loquuntur in cenſibus pecunia emptis non in reſeruatiuis.*

66 *Cenſus vocatur redditus pecunia empti.*

67 *Cenſus ſuper re immobili, & ſuper omnibus bonis non eſt legitime factus, ſtante conſtitotione Pij.*

68 *Duabus rebus certis finibus deſignatis cenſus imponi poteſt.*

69 *In aliena re conſenſu domini rei, cenſus imponi poteſt.*

70 *Euictionis promiſſio eſt permiſſa in contractu cenſus.*

71 *Promiſsio de ſoluendo cenſum tempore conuento ſub pœna dupli, eſt prohibita.*

72 *Pactum in quo datur facultas, vt venditor moroſus in ſoluendo cenſum poſsit capere poſſeſsionem rei propria auctoritate, quando ſit iniqum, & quando non.*

73 *Solutio cenſus in quo loco fieri debeat per venditorem tam ex conuentione, quàm de iure.*

74 *Conſtitutio Nicolai V. quid diſponat ſuper cenſibus, & an ſit ſeruanda.*

74 *In feudo, vel ſuper re feudali, cenſus an imponi poſſit.*

75 *In fructibus beneficiorum cenſus imponi non poteſt.*

76 *Emphyteota non poteſt cenſum imponere ſuper re emphyteotica.*

77 *Dotali fundo cenſus imponi non poteſt per maritum.*

78 *Cenſus an poſſit imponi in rebus fideicommiſſo ſubiectis.*

79 *Communitatis bonis an poſſit imponi cenſus, & quomodo.*

80 *Redditus annus an inter immobilia, vel mobilia computentur.*

81 *In minorum bonis, an poſſint cenſus imponi, & quomodo.*

82 *Præſcriptione quacumque non tollitur pactum redimendi.*

82 *In bonis prohibitis alienari per teſtatorem,*

rem, an cenſus imponi poßit.

82 *Alienari prohibitis bonis, an cenſus imponi poßint.*

83 *Officiorum emolumentis an cenſus imponi poßint.*

84 *Perſonales cenſus qualiter fiant & ſunt prohibiti.*

85 *Cenſus conſtituitur, & venditur eodem contextu ſuper re immobili.*

86 *Pactum, quod ſi non redimit cenſum intra triennium ſit datum in ſolutum emptori, eſt prohibitum.*

87 *Res ſuper qua eſt impoſitus cenſus tranſit ad quemcunque cum onere ſoluendi cenſum.*

88 *Re vendita cum onere ſoluendi cenſum omnes tenetur ſtatim ſoluere.*

89 *Præſcribitur annua præſtatio ſpatio xxx. annorum.*

90 *Præſcribi an poßit cenſu per emptorem rei per triginta annos, ſi venditor ſemper ſoluit cenſum.*

91 *Præſcribi an poßit pactum redimendi per emptorem cenſus, qui habet animum faciendi cenſum perpetuum.*

92 *Spolio an agere poßit per denegationem ſolutionis annui cenſus.*

93 *Soluendus ſemper eſt cenſus emptori, donec reſtituatur pretium etiam quod ſit ſequeſtratum.*

94 *Venditor qui reſtituit pretium cenſus emptori, an faciat fructus ſuos non facta retrouenditione.*

95 *Pacta illicita poſita in contractu cenſus an tollantur per dictam conſtitutionem Pij V.*

95 *Clauſula, quæ ponitur in contenctu cenſus, & alius ſecundum conſtitutionem Pij V. an tollat pacta illicita. & nu. 95.*

96 *Relatio facta in contractu cenſus ad conſtitutionem Pij Quinti, an tollat pacta illicita ſi quæ ſint in inſtrumento. & num 96.*

97 *In ſolutum rem tradere an poßit venditor emptori inuito, vt liberetur à cenſu*

98 *Immobilis res cenſus an ſit in vrbe vbi facienda eſt ſolutio, vel in loco, in quo res eſt ſita.*

99 *Pactum redimendi ſi emptor vendit cenſum tranſit in alium emptorem cum illo pacto.*

100 *Fructifera res qualiter intelligatur.*

101 *Pactum redimendi cenſum debet eſſe perpetuum, & eſt de ſubſtantia contractus cenſus.*

102 *Pactum redimendi poſt decem annos & non infra, eſt reprobatum.*

103 *Pactum redimendi conceditur venditori & hæredibus.*

104 *Infans ad retrouendendum cenſum, vel impubes citari non poteſt. & quare.*

105 *Intimatio retrouenditionis an fieri debeat vſufructuario, vel proprietario, vel vtrique.*

106 *Hæredum plurium venditoris cenſus vnus an poßit partem ſuam redimere.*

106 *Conſtitutio Pij dum prohibet vſuras in cenſibus, an contineat ius diuinum.*

107 *Heredes plures quando poßint cogi ab vno hærede, vt redimant cenſum.*

108 *Hæredum plurium vnus ſolus an poßit cenſus pro omnibus redimere, & quando.*

109 *Hæredibus diuidentibus bona ſita in diuerſis locis & vna pars ſita in vna Ciuitate vni & alteri altera pars ſita in alia ciuitate, an pactum redimendi diuidatur.*

110 *Cenſus emptus a pluribus inſolidum ſuper certis rebus cum pacto redimendi, an poßit vnus redimere.*

111 *Emptor Cenſus relictis pluribus hæredibus & vnus habuit cenſum, ille poteſt retrouendere.*

112 *Hæredes plures inſolidum poßidentes cenſus vnus poteſt cenſum retrouendere.*

113 *Emptores duo ſi emeruunt quilibet poteſt cogi vt retrouendat partem ſuam.*

114 *Pactum redimendi poteſt ſeparatim apponi in apoca priuata.*

115 *Emptor ſi obligauit in ſpecie alicui cenſum, ſi venditor redemit, illa obligatio non nocet venditori.*

116 *Depoſitum actuale debet facere venditor poſt intimationem factam emptori de redimendo cenſum.*
115 *Depoſitum factum penes campſorē, qui decoxit cuius periculo pereat.*
117 *Depoſitum de pretio cenſus qualiter fieri debeat.*
118 *Depoſitum debet eſſe integrum & nihil deficere debet.*
119 *Depoſitum fieri debet iudicis authoritate.*
120 *Depoſitum factum per venditorem ſi illud recuperet non eſt depoſitum.*
121 *Depoſitum debet fieri ſine conditione, & libere.*
122 *Depoſitum factum à minore, poteſt repeti.*
123 *Pactum quid quando venditor redimit ſoluat gabellas ſolutas an ſit licitum.*
125 *Pactum de impenſis factis propter euictionem non valeat.*
125 *Executio perſonali in hæredes an fieri poſsit ob non ſolutionem cenſus.*
126 *In executione cenſus ſi duo ſuper eadem re emerunt cenſum, quis præferatur.*
127 *Poſſeſſorium datur pro annuo cenſu & quomodo.*
128 *Obligatio Cameralis exequi poteſt peremptorem etiam quòd non fuerit præſens in confectione inſtrumenti.*
129 *Cenſuarius an poſsit propria authoritate capere fructus rei cenſualis ob cenſus in tempore non ſolutos.*
130 *Fructus cenſus non debentur amplius reſtituto pretio emptori etiam quod non ſit factum inſtrumentum retrouenditionis.*
131 *Publicatio conſtitutionis Pij V. an ſufficiat fieri in locis mandatis. à Papa. & num. 132.*
133 *Publicatio in locis publicis facta valet mandato Papæ.*
134 *Sumptum impreſſum conſtitutionis Pij V. ſubſcriptum à Prælato probat vbique locorum.*
135 *Decretum irritans eſt in conſtitutione Pij V. quæ propterea ligat ſine publicatione.*
136 *Conſtitutiones Martini, & Caliſti de cenſibus an ſint publicatæ.*
137 *Cenſus ſuper pluribus rebus inſolidum an valeat.*
138 *Proteſtatio declaratoria quæ fit in contractu cenſus an poſsit ſaluare contractum factum contra formam conſtitutionis Pij & 139.*
139 *Proteſtationi renunciatur per actus contrarios.*
139 *Proteſtatione receditur per actum contrarium.*
140 *Montis pietatis loca an inter immobilia computentur.*
141 *Montia vacabilia per obitum an inter immobilia computentur.*
142 *Obedire debent Sedi Apoſtolicæ Reges in materia peccati.*
143 *Nullus eſt contractus cenſus non ſeruata forma non obſtante proteſtatione.*
144 *Minor contrahens non ſeruata forma, quando videatur ratificare contractum maior factus.*
145 *Emptor pretium cenſus repetere poteſt ſi res eſt ſubiecta fideicommiſſo.*
146 *Inſtrumentum narrans falſum facit contractum nullum.*
147 *Euictione agi poteſt antequam res euincatur & quando.*
147 *Fideiuſſor de euictione an liberetur à primæua obligatione. & 148*
148 *Fideiuſſores præſtitos an ſatisfactum ſit per venditionem quando res vendita eſt alteri obligata.*
149 *In Fideicommiſſo prohibitiuo non eſt ſatisfactum conſenſu aliorum fideicommiſſorum.*
150 *Legitima quando debeatur filio ſi non fecit inuentarium.*
151 *Executiue an poſsit agi contra venditorem cenſus ſuper re ſubiecta fideicommiſſo.*
152 *Pactum quòd infra quinquennium redimatur cenſus alias ſit perpetuus vel quod poſsit pretium repeti.*
153 *In Re prohibita alienari inſtrumento conceſsionis in emphytheoſim poſsit imponi*

poſſit imponi cenſus ſaltem ſuper me lioramentis.
153 Emphytheoſis conceſſa ſuper caſali cum pacto de non alienando ſub pœna deuolutionis an ex impoſitione cenſus deuoluatur.
153 Emphytheoticarius vel locationis contractus qualiter cognoſcatur.
153 Contractus an ſit emphytheoticus, vel locationis qualiter cognoſcatur.
154 Alienatio quando ſit totaliter prohibita de aliqua re conceſſa in emphytheoſim.
156 Venditio rei prohibitæ alienari, ſi vẽdatur cum pacto redimendi, & redimatur, an euitetur pœna, & an ratione equitatis excuſetur.
156 Pœnas conuentionales eccleſia petere non poteſt.
156 Super melioramentis factis in re, eccleſiæ an poſſit cenſus imponi.
156 Eccleſia petere non poteſt pœnas conuentionales in contractu locationis appoſitas.
157 Pactum extinctionis cenſus appoſitum in locatione correſpectiua ad inſtrumentum cenſus eſt illicitum.
158 Redemptio cenſus non probatur ex con feſſione de recepto.
158 Retrouenditio non fit tacite, ſed expreſſe fieri debet.
159 Alienationis prohibitio facta ſuper domo, ſuper qua poſtea imponitur cenſus annullat contractum.
160 Euictionis promiſſio eſt nulla appoſita in contractu nullo à principio.
161 Bona omnia in caſu euictionis obligata in contractu cenſus pro damnis, & intereſſe, & ſic pro cenſibus decurſis, ſunt obligata. & 162.
162 Damna & intereſſe quando debeantur emptori propter ignorantiam venditoris, vel emptoris.
162 Euictione venit intereſſe, & ſic fructus cenſus.
162 Fiſcus tenetur ad damna & intereſſe ratione euictionis.
163 Ignorans venditor rem eſſe alienam an teneatur ad damna & intereſſe.
164 Intereſſe intrinſecum & extrinſecum, quod debetur propter euictionem quod ſit.
165 Intereſſe & damna in euictione debentur propter pactum & promiſſum etiam ab ignorante fructum.
165 Venditor rei non tenetur dominium rei transferre, ex quo tenetur ad intereſſe.
166 Nullo exiſtente contractu ex defectu materiæ non formæ, non annullantur acceſſoria.
167 Onera ex pacto ſpectare ad venditorem hodie prohibitum non ante.
167 Cenſus ante Conſtitutionem Pij eſt valide impoſitus ad rationem octo pro centum cum pacto redimendi.
167 Pactum quod emptor cenſus non poſſit expelli de domo niſi redempto cenſu eſt prohibitum & 168.
169 Pactum quòd emptoris arbitrio extinguatur cenſus eſt reprobatum.
170 Immitti in poſſeſſione quando quis poſſit, vel non.
171 Cenſus impoſitus ſuper fructibus rei prohibitæ alienari valet ſecus ſi hipothecatur res.
172 Euictione non tenetur venditor quando emptor ſcienter emit rem prohibitam alienari.
173 Ad cenſus decurſos non tenetur qui ſe non obligauit ad ſolutionem cenſus.
174 Cenſus, decurſi, & decurrendi ratione intereſſe peti poſſunt à fideiuſſore.
175 Manuteneri debet in poſſeſſione exigendi cenſus qui eſt in poſſeſſione exigendi.
175 Manutentio dicitur remedium breue, & ſummariſſimum poſſeſſorium.
176 Spoliare non licet propria authoritate exigentem cenſum.
177 Spoliare hæredi non licet eum qui eſt in poſſeſſione cenſus.
177 Papa non reſcribit contra poſſeſſorem, vt priuetur poſſeſſione, ſed contra ſpoliatum & quare.
178 Spoliare poſſeſſorem qui non habet ſe pro ſpoliato non licet hæredi.
179 Poſſeſſoris ius non mutatur ex mutatione perſonæ.

179 *Hæres cum beneficio inuentarij an poſſit ſpoliare poſſeſſorem.*

180 *Hæres teneatur de penſionibus domorum ſoluere cenſus*

181 *Res tranſit cum onere & cauſa ſua in alios.*

182 *Creditores an ſint ſingulares ſucceſſores debitorum & 183.*

182 *Libri mercatorum quando probent, & quando non.*

183 *Libri mercatorum an probent contra tertium.*

184 *Inſtitor quando poſſit vel non poſſit obligare rationem banchariam*

185 *Inſtitor fideiubendo non poteſt dominum obligare.*

186 *Mercatori ſi detur pecunia ab aliquo potius in depoſitum, quàm mutuo data cenſetur.*

187 *Actionem perſonalem non habet cenſuarius contra poſſidentem rem ex alio titulo.*

187 *Cenſu empto ſuper re alteri hypothecata, prior hypotheca excludit cenſuarium.*

187 *Cenſuarius non habet perſonalem actionem contra cenſuarium.*

188 *Cenſus an ſit conſtitutiuus vel emphyteoticus, vel emptitius qualiter cognoſcatur.*

189 *Cenſualis contractus ſcripturam requirit.*

189 *Scripturam requirit contractus cenſualis emptitius.*

190 *Scripturam qui dicit factam eſſe de cenſu probare debet.*

191 *Inſtrumentum factum eſſe de contractu cenſus qui dicit probare debet.*

191 *Solemnitas intrinſeca eſt formalis.*

191 *Inſtrumenti rogati per notarium amiſſio per allegantem probari debet, & quæ ſint probanda & per quos teſtes.*

192 *Amiſſio inſtrumenti rogati qualiter, & per quos ſit probanda & quomodo.*

193 *Scripturam multi actus requirunt, & quare.*

194 *Terminus præfixus à iudice parti ad probandum, ſi non probat in termino tollit ius parti lapſus termini.*

195 *Dux Vrbini quid ſtatuit in impoſitione cenſuum in ſuo ſtatu.*

196 *Inſtrumenti cenſus forma qua in Romana Curia vtuntur notarij.*

197 *Promiſſio ſolutionis cenſus in inſtrumento.*

198 *Promiſſio euictionis in inſtrumẽto cẽſus. Et quas promiſſiones facere debeat.*

198 *Itẽ promiſſio ſolutionis cenſus, & facultas data emptori pro ſatisfactione.*

199 *Pacti redimendi in inſtrumento cenſus forma.*

200 *Proteſtatio, & declaratio qualiter non intendit recedere a Conſtitutione Pij, & num. 203.*

201 *Ex forma dicti contractus tria neceſſario requiruntur, & quæ.*

202 *Venditor quid promittit pro cautione emptoris.*

203 *Declaratio quod nõ intendit cõtrauenire conſtitutioni Pij, quid operetur.*

204 *Retrouendere qui promiſit non tenetur niſi facto depoſito.*

205 *Conſtitutio Pij V. an poſſit tolli non vſu vel omiſſione formæ.*

206 *Conſtitutio Pij ſuper cenſibus propter vſuras vitandas an contineat, vt ius diuinum.*

207 *Legibus datis pro veritate ſeruanda obediendum eſt.*

208 *Negligentia non debet eſſe in principibus, & quare.*

208 *Ex negligentia quæ mala reſultent.*

209 *Imperator & Reges debent ſedi Apoſtolicæ obedire.*

209 *Papa eſt Vicarius Chriſti, cui omnes Chriſtiani de mundo debent obedire in ſpiritualibus.*

210 *Eccleſia Romana fundata inſtitutione diuina, & à Chriſto.*

1 QVidam P. impoſuit annuum perpetuum cenſum ſcut.xx. ſuper quadam eius domo, quam vendidit P. pro pretio 250. ſcutorum cum pactis tunc conſuetis. P. vendidit domum ſic oneratam cenſu Martino non facta mentione cenſus in inſtrumento venditionis

ditionis præfatæ, qui emptor locauit 2 dictam domum Mario pro annua penſione ſcut.40.quolibet anno dicto emptori ſoluenda. Hæres T.cenſuarii,qui non exegit cenſus per decem annos à poſſeſſoribus dictæ domus, agit pro cenſibus decurſis, & non ſolutis contra Marium conductorem & inquilinum,qui nominauit P. in dominum,& patronum dictæ domus: hæres cenſuarii egit ſemper contra Marium inquilinum, & lite ſic pendente ſuper ſolutione cenſus P. dedit in emphyteoſim dictam domum, ſic cenſu oneratam dicto Mario inquilino,qui de conductore factus eſt vtilis dominus domus ſic oneratæ cenſu xx. ſcut. Quæritur quis teneatur ſoluere cenſus decurſos ante dationem in emphyteoſim dictæ domus, & poſt dictam emphyteoſim, an P. dominus, vel Marius emphyteota. Moderni conſil. 47. lib. 1.num.6.&ſeq. dicunt, quòd emphyteota tenetur, quia cenſus eſt quædam obligatio ex qua afficitur res ipſa, quæ ad quemlibet ſucceſſorem cum eo onere tranſit. Et ad hoc allegat multas auctoritates num.6.& emphyteoticarius tenetur ad huiuſmodi onera,vt nu.57. & concludit, quod emphyteoticarius tenetur ad iſtos cenſus nu.8.& ſeq.Et bene. & hoc etiam tenet Foller.in praxi cenſuali.verſ.huiuſmodi cenſualia num.83.& 84.Afflictus deciſ.95. Aymo. conſil.217.lib.2. & ipſi moderni probant multis rationibus num.10.& multis ſequentib. & dictum eſt ſupra in prima parte huius tractatus nu. 22. & quia pro cenſu eſt res obligata, & ideo pignoris perſequutio in rem parat actionem creditori.l.pignoris.ff.de pig.act.& l.pignoris.C.eodem titulo,vbi quod pignoris vel hypothecæ perſequutio in rem eſt, & gloſſæ, & doctores in dictis locis. Hæres illius, qui poſuit cenſum, vel tertius, non poteſt perſonaliter conueniri pro cenſu. Aymoinus conſilio 339. num. 9. & conſilio 499. num.23. lib.3.

Verum ipſi moderni in dicto conſil. 47.num.14.lib.1. & conſil. 141.lib 2. dicunt, quò d quando pro huiuſmodi cenſibus agitur contra poſſeſſorem, quod poteſt à die poſſeſſionis pro decurſis, & decurrendis actione perſonali in rem ſcripta agi contra poſſeſſorem domus, non autem pro præteritis ante quæſitam poſſeſſionem allegat textum in lege empror. & ſeq. ff. de aqua plu. arc. & l.is cum quo. vbi Bart. dicto tit. de aqua plu. arc. præſertim quia cenſus huiuſmodi debentur ex contractu, emptori cenſus, vel eius hæredi, & concludit, quòd Marius non poſſit condemnari pro cenſibus decurſis ante acceptam domum in emphyteoſim & verâ poſſeſſionem acquiſitam dictæ domus, vigore contractus cenſus, ex quo reſultat actio perſonalis in rem ſcripta, vt nu. 16. vſque ad numerum 22. Mihi vero videtur quod emptor cenſus nullam habeat actionem perſonalem etiam in rem ſcriptam contra Marium ſucceſſorem P. qui impoſuit cenſum & Martinum,qui emit ab hæredibus P. & dedit domum in emphyteoſim Mario, ex quo perſona Marii ex contractu non eſt obligata aliquo modo emptori cenſus, vel eius hæredi, ſed ſolum domus eſt obligata,& ipſe Marius ratione poſſeſſionis & perceptionis fructuum domus, quia fructus ſunt pro cenſu ſoluendo obligati, & ſic nulla actio perſonalis competit cenſuario contra Marium reſpectu contractus cenſus, quia bona ſolum ſunt obligata, ex conſtitutionibus Martini, Caliſti, & Pii, non perſona, vt ſupra eſt declaratum in prima parte huius tractatus num. 23. maxime quia propter litem motam contra Marium poſſeſſorem domus ſuper cenſu ſoluendo ante factam emphyteoſim erat certificatus Marius qualiter domus erat pro cenſu obligata, & propterea Marius tenebatur ad omnes cenſus,etiam decurſos, & decurrendos, etiam ante factam emphyteoſim,ex hoc ſolo quia

erat vtilis dominus, & percepit illius fructus, quæ domus eſt perpetuo obligata, & non perſona Marii: vnde non videntur bene concludere dicti moderni, quòd Marius ſit abſoluendus à cenſibus decurſis ante acquiſitum vtile dominium, reſeruato actori iure agendi pro dictis cenſibus ab his, qui per eos annos domum poſſiderunt, & agendi hypothecaria contra Marium pro cenſibus decurſis poſt ſuam poſſeſſionem. quia cenſuarius poteſt Saluiano interdicto agere pro omnibus cenſibus decurſis, & non ſolutis à die ceſſationis ſolutionis cēſuum, vſque in præſentem diem contra poſſeſſorem domus, quæ eſt obligata, & non perſona primi venditoris domus, nec Martini directi domini; quia pro cenſibus decurſis competit actio realis tantum, contra poſſeſſores rei, ſuper qua eſt impoſitus cenſus, non obligatos in for. Cam. in ipſo contractu & non perſonalis ratione rei poſſeſſæ ſuper qua eſt impoſitus cenſus, vt dictum eſt ſupra in prima parte num. 23. & tenent ipſi moderni in d. conſ. 47. num. 6. & ſeq. ſed an hæc actio dicatur in rem ſcripta, vt dicunt ipſi moderni, valde dubito, quia actio in rem ſcripta datur ad exhibendum & ex contractu, vel quaſi vt declarat Iaſon in §. omnium. nu. 6. inſtitut. de act. quia pro cenſu eſt ſemper obligata res. non perſona, vbi non eſt obligatio in forma Cameræ; & ideo datur Saluianum interdictum contra poſſeſſorem pro auocanda poſſeſſione rei ab ipſo poſſeſſore, donec ſatisfiat, vt dictum eſt in tertia parte num. 51. ſed vbi eſt obligatio Cameralis in obligatum datur actio perſonalis. Rom. conſil. 311. Aymo. conſil. 342. num. 10. lib. 3. vide infra hac parte num. 87.

3 Idem moderni in dicto lib. 1. conſ. 152. num. 5. tenent, quòd poſſit apponi pactum in contractu cenſus, quòd ſi venditor ſit in mora ſoluendi cenſum poſſit pretium repetere, cum ex mora & culpa venditoris cenſus id liceat, quia mora eſt delictum, maxime in eo qui iurauit. l. ſi quis maior. cum ibi notat. C. de tranſact. & quia tunc pretium repetitur à venditore non inuito, ſed volente, quoniam delinquendo conſentit. l. 1. ff. beſtias. vbi gloſſ. in verſ. oneratſ. de poſtul. ideo non videtur prohibita repetitio, quæ fit culpa ipſius venditoris, & ibi ponit multa exempla. Mihi videtur huiuſmodi pactum eſſe conrra conſtitutiones Martini, & Caliſti, & tandem Pii V. in qua expreſſe hoc pactū prohibetur, vt dixi ſupra in prima parte num. 84. & huiuſmodi contractus non eſt licitus. Primo quia emens cenſum numquam poteſt ſortem repetere, quia ſi poſſet ſortem repetere, non eſſet emptio, ſed mutuum, cum emptor de iure teneatur facere pretium venditoris. l. exempto. §. 1. ff. de act. empt. & in hoc iſtud pactum eſt contra naturam contractus emptionis, & vlterius eſt contra conſtitutionem Pii Papæ V. quæ prohibet pacta continentia moroſum cenſus debitorem teneri ad intereſſe lucri ceſſantis, aut rem cenſui ſubiectam amitteee, aut in aliquam pœnam cadere. hic propter moram cadit in pœnam reſtitutionis pretii prohibitam in d. conſtitutione, ergo non eſt pactum licitum ſed illicitum, & contra formam contractus cenſus, & dictæ conſtitutionis formam, & per hæc reſpondetur omnibus adductis ex aduerſo videlicet quod iſtud pactum eſt contra caſum conſtitutionis Pii V. & contra naturam contractus emptionis & venditionis. vide etiam Nauarrum de vſuris. num. 3. & infra hac parte num. 22. & num. 157.

4 Cenſus annui an cōſtitui poſſint per perſonam iudicis, condemnantem alteram partem ad ſoluendum mille, vel cenſus, donec illa 1000. ſoluantur. Nauarrus in tractatu de vſuris format hanc quæſtionem & arguit pro & contra, vt nu. 99. & 100. & tandem

in verſ. pro concordia hinc inde allegatorum facit certas concluſiones, & dicit, quòd ſi lis fuerit mota ſuper rebus conſiſtentibus in numero, menſura, & pondere, quòd non poſſit per ſententiam conſtitui ſuper dictis rebus, quia pœna pecuniaria contra debitorem rerum quæ mutuo dari poſſunt, præſumitur impoſita in fraudem vſurarum, & vlterius eſt contra conſtitutionem Pii V. cum non habeat requiſita: nam non conſtituitur cenſus ſuper re, non venditur, nec emitur, quia hoc iudex facere non poteſt, non numerata pecunia, non datur pactum redimendi, & ſic nullas habet qualitates pertinentes ad contractum cenſus iuxta ſupradictas conſtitutiones, ergo per ſententiam iudicis cenſus contractus fieri non poteſt, &c.

5 Et licet tutor vſuras ſoluere teneatur, donec rationem tutelæ reddat, & reliqua reſtituat. l. 1. §. circa tutelæ. ff. de vſur. & l. tutor qui. ff. de adminiſtr. tut. §. ſi ddponi. verſ. ſi præceptum, vbi iudex fecit præceptum tutori, vt ſi non deponat pecunias, debitas vſuras ipſi minori præſtet. tamen iſtæ vſuræ debentur propter moram tutoris, vt declarat gloſſ. & Bar. in d. §. ſi deponi. Et facit c. per veſtras de donat. inter virum & vxorem. & nihilominus iſtud argumentum non facit ad contractum cenſus, qui habet certam formam ex conſtitutione Pii V. vt dictum eſt ſupra parte prima in principio, quæ non reperitur in decreto iudicis.

6 Et idem eſt dicendum, ſi ſocius communem pecuniam inuaſit, vel in ſuos vſus conuertit, etiam mora non interueniente, quòd tenetur ad vſuras. l. 1. §. 1. ff. de vſur. quoniam loco pœnæ vſuras ſoluit, & tantum quantum ſocii interſit. l. ſocium. in prin. ff. pro ſocio. & nihil facit hoc argumentum ad contractum cenſus. Et ſimili modo, ſi emptor poſt rem traditam à vanditore ad vſuras pretii tenetur, quia hoc preuenit ex æquitatis ratione, quamuis habeat pecunias loco depoſiti. l. 2. C. de vſur. Ioannes Baptiſta Lupus in tract. de vſur. comment. 1. num. 140. & ſeq. & nihilominus eſt res. valde diuerſa a contractu cenſus.

7 Et idem dicendum in depoſito ex nuda conuentione, & promiſſione depoſitarii abſque aliqua mora exigi poſſe vſuram. l. publia. §. 1. & l. Quintus. ff. depoſiti. quoniam depoſitarius conuerti voluit pecunias depoſitatas in ſui vtilitatem, & tunc officio iudicis tenetur ad vſuras. l. 3. C. depoſiti. l. qui furtum. ff. de condit. furt. & iſtis caſibus poteſt iudex mandare tutori, ſocio, depoſitario, & emptori, vt ſoluant aliquid loco vſurarum, donec ſoluant quod debēt: ſed iſta ſolutio fit loco damnorum expenſarum, & intereſſe, non cenſus, nec poteſt cenſui aliquo pacto accommodari, vt dictū eſt. & Nauarrns. num. 100. verſic. quæ tamen diſtinctio non approbat dictam concordiam per ipſum datam, ſed dicit, quod iudex poteſt condemnare, vt donec reſtituat dicta mille ſoluet cenſum in pæna vel loco damnorum, expenſarum, intereſſe, & in his caſibus tantum, in quibus debentur damna, & intereſſe, vel vſuræ de iure, & non in alio caſu. ſed ſtante conſtitutione Pii, non poteſt iudex cenſum conſtituere, quia non poteſt pecunia numerari, niſi debitor illam reſtituat creditori, & creditor illam pecuniam vere numeret, & det illi ad cenſum, iuxta conſtitutionem Pii V. & non alio modo.

3 Cenſum pro parte, vel in totum redimi poſſe ſupra parte prima. nu. 13. oſtenſum eſt. Nauar. in tract. de vſu. num. 101. quærit, an condemnatus ſoluere mille, poſſit ſoluere partem, donec cenſum ſoluat. vt liberet ſe à ſolutione vſurarum, & arguit, pro. & contra. tandem tenet, quòd ſic, per decem rationes: licet Alciatus in l. quidam eſtimauerunt 21. num. 2. ff. ſi cert. petat. dicat doctores regulariter

riter concludere creditorem inuitum non cogi particularē ſolutionē recipe re, quia huiuſmodi ſolutiones minutatim factas plerunque incommoda afferre. Volente tamen creditore particularis ſolutio admittitur, etiam in exactore publico l. fin. C. de Apoc. public. lib. 10. & in dicta l. quidam eſtimauerunt. Decius num. 6. Et emphyteota tenetur totum canonem ſoluere & ſolui non poteſt partem inuito domino. Iaſ. ibi num. 7. Tamen Nauarrus vbi ſupra tenet, quòd iudex poſſit cogere creditorem partem recipere dictæ ſummæ à debitore, vt poſſit ſe ab vſuris in parte liberare, contra communem opinionem; vt numero 102. verſ. ad quartum. in illa ſumma 1000. ſcut. debita: Tamen tenui in cenſu, ex conſtitutione Pii V. ſupra parte prima num. 13. & 14. quod poteſt in totum & pro parte cēſus redimi in vim dictæ conſtitutionis Pii Quinti, vbi vide. Sed iſte non erat cenſus, vt ſupra oſtenſum eſt numero proximo; & ideo opinio Nauarri videtur contra communem opinionem.

9 Quærit tertio Nauarrus, an poſſit conſtitui cenſus annuus, vel reſponſio annua ſuper alia re, videlicet, grano, vino, & oleo, quam in pecunia, & firmat hanc concluſionem, quòd etiam poſſit conſtitui ſuper reſponſione grani, olei, & vini Primo, quia in conſtitutione Pii non prohibetur. Secundo, quia hoc firmat Innocentius in c. in ciuitate. de vſuris. quem communiter ſequuntur doctores. Sed in quæſtione 30. numero 120. Idem Nauarrus dubitat, an cenſus ſic conſtitutus ſuper grano, vino, & oleo, debeat reduci ad pecuniam numeratam, quæ iuſte reſpondeat pretio pro eo dato, quando pretium grani, vini, & olei creuit, & excedat propterea pretium pro dicto cenſu ſolutum, licet cum fuiſſet conſtitutus iuſtum pretium eſſet. Aguit pro, & contra: tamen te-ſoluit, quòd iuſtum pretium grani, vini, & olei ſtatui poteſt à ſummo Principe, & ſecundum quod ſtatutum eſt exigere. Sed quando imponitur cenſus cum reſponſione grani, vini, & olei, debet haberi reſpectus ad communem eſtimationem grani, vini, & olei, in illa prouincia per decem annos ante, & ſecundum illam communem eſtimationem dicti temporis, fieri poteſt eſtimatio menſuræ grani, vini, & olei. Et hoc modo ſunt liciti hi contractus ſuper grano, vino, & oleo, vt dicit Corradus de contractibus quæſtio. 79. concluſ. 2. Guido Papæ quæſtio. 515. numero 2. Franc. Marci quæſt. 21. num. 7. parte 2. & dixi in quæſtione de cenſibus in tertia parte huius tractatus numero 52. Quia granum in vno anno plus valere poteſt, in alio minus; ideo eligitur medium, & illud quod eſt plus in vno anno, eſt minus in alio, & illud plus & illud minus compenſatur in pretio communi; & mediocri.

10 Quarta concluſio Nauarri eſt numero 105. an hæc conſtitutio Pii V. ſit naturalis, & diuini iuris declaratoria, vel iuris humani tantum. Primo arguit, quòd ſit iuris naturalis, & diuini declaratoria, vt colligitur ex proœmio, ibi verum etiam quod deterius eſt, contrariis omnino pactionibus propter ardentem auaritiæ ſtimulum, legum etiam diuinarum manifeſtum contemptum præſeferunt, non potuimus animarum (prout tenemur) ſaluti conſulentes, & piarum mentium petitionibus etiam ſatisfacientes; tam graui morbo letiferoque veneno ſaluti antidoto non mederi. Et in fine dicit, omnes contractus cenſuales ſub alia forma quam ab ea præſcripta, eſſe fæneratitios; & conſequenter contra ius naturale, & diuinum factos. Quia vſura damnatur iure diuino, & naturali, & vſurarius eſt maledictus ſuper omnes mercatores, quia rem datam à Deo vendit, & recipit fœnus, & rem datam fœnori ſine ali-

qua

qua diminutione. c. 11. diſtinct. 88. §. vnde: & vſurarius non habet imaginem Dei, ſed diaboli, vt dicitur in c. 11. in fine, cum ſint vſurarii contemptores legis Dei.

11 Sed contra hanc conſtitutionem arguit dicens, quòd hæc conſtitutio eſt inductiua iuris humani tantum, quia declarat non extendi ad præterita, vt per Abbatem c. fin. de præſcript. & Felin. in c. fin. de conſtitut. fallentia ſecunda principali, ſub num. 4. Et hac ratione, quia omnis conſtitutio iuris antiqui declaratoria extenditur ad præterita. c. ex antiquis diſtinct. 54. cum his quæ ibi notat Dominic. & ius naturale eſt antiquius, ergo. Pro reſolutione huius quæſtionis dicit Nauarrus quòd contractus fœneratitius eſt reprobatus per ius naturale, & diuinum, vt ſupra num. 1. hac parte oſtenſum eſt, vbi ex proœmio, & ex diſpoſitione huius conſtitutionis Pii expreſſe reprobatur contractus cenſus fœneratitius propterea ſtatuitur in ea, quod ſuper re immobili, & de ſui natura fructifera cenſus imponatur, vt ex fructibus cenſus ſolui poſſit, iuris humani eſt, quod ſoluatur pretium in pecunia numerata, & coram notario & teſtibus, & in alia partita dictæ conſtitutionis diſponitur, quod ſi contingat fieri venditio rei ſuper qua imponitur cenſus, fiat intimatio emptori, per duos menſes ante, & quod emptor cenſus aliis præferatur & contractus ſub alia forma celebrandos fœneratitios iudicamus, quæ iure naturali & diuino prohiberi non poſſunt, ſed humano tantum, & quia non extenditur ad prius celebratos cenſus, ad quos extendenda erat, ſi tota forma contrahendi inducta eſſet iuris diuini & naturalis, & quia coram Deo poteſt pretium conſtitui, & ſolui in alia re quàm pecunia numerata, de qua dictum eſt ſupra in prima parte num. 52. & Nauarrus num. 121. in tractatu de vſur. verſic. trigeſima prima quæſtio, & antea nu. 88. ſuper 5. gloſſ.

12 Iſta reſolutio Nauarri non placet reſpectu duarum rationum, quæ in ea allegantur nam licet concluſio vera ſit, vt conſtitutio iuris noui debeat trahi ad præterita, quia qui declarat nihil de nouo inducit. l. hæredes palam. ff. de teſtam. & potius ligit conſtitutio antiqua quàm noua declaratoria, & hæc dicit Felin. allegatus à Nauarro in c. fin. de conſtit. num. 4. verſic. Fallit ſecundo, quoniam Felin. ibi num. 6. declarat dictam concluſionem, niſi conſtitutio declaratoria reperiret communem obſeruantiam in contrarium prout Pius reperit, quæ communis obſeruantia in contractu cenſuum, erat contra conſuetudinem antiquam, quæ narratur & approbatur in conſtitutionibus Martini & Caliſti poſitis in titulo de empt. & vend. c. 1. & 2. in extrauag. Et iſto caſu, iſta conſtitutio non eſt declaratoria antiqui iuris ſed noui iuris editoria, & ideo non trahitur ad præterita, & propterea dixit de cætero, vt bene declarat Felin. in dicto c. fin. num. 5. & 6. de conſtitut. Et propter hoc dicta conſtitutio Pii, imponit pœnam de nouo, & reſpectu pœnæ non trahitur ad præterita, vt declarat idem Felin. ibi num. 8. verſ. 4. limit. & idem dicit Decius poſt Imolam ibi num. 45. & 49. Adeo quod reſolutio Nauarri non videtur ſubſiſtere, quia rationes per eum allegatæ non ſubſiſtunt, quoniam hæc conſtitutio non eſt declaratoria iuris antiqui, ſed noua conſtitutio, quæ dat nouam formam contractibus cenſuum non datam antiquitus. Secundo ſupradictæ clauſulæ additæ à Pio circa pecuniam numeratam, pactum redimendi, & alia ſunt addita pro maiori conſeruatione iuris diuini, ab illicitis & prauis pactionibus & cautelis, quòd fieri potuit, vt in c. 25. diſtinct. 50. nam pro ſalute animæ Papa hæc facere poteſt, ad quæ Nauarrus non animaduertit, &c.

Quan-

13 Quantum ad clauſulas conſecutiuas, in quibus ſe firmat Nauarrus. dicimus quòd in qualibet diſpoſitione principalis intentio eſt attendenda, non conſecutiua, nam intentio Summi Pontificis, primo fuit dare contractibus cenſuum formam, vt in Rub. dicitur. Secundo fuit tollere auaritiam, quæ concernit leges diuinas & humanas & non potuit conſulere ſaluti animarum alio modo, quam tollere ex huiuſmodi contractibus pacta iniqua, & dare nouam contrahendi formam, ex qua peccata tollantur. ideo voluit vt ſeruetur forma per eum data in contractu cenſuum, & illa non ſeruata declarauit cenſus fæneratitios, & hoc facere potuit, quia Papa vbi vertit periculum animæ poteſt tollere leges ciuiles c. nouit. de iudiciis. c. fin. de præſcript. & habet iuriſdictionem in temporalibus in toto orbe terrarum Chriſtianorum pro ſalute æterna populorum, & gregis ſibi commiſſi. Turrec. in c. 6. nu. 1. & 2. & Præpoſit. nu. 2. diſtin. 96. vbi dixi. nu. 5. vide etiam infra nu. 26. & poteſt addere per ſuam conſtitutionem iuri diuino quando tendit in acquiſitionē ſalutis æternæ populorum, vt probatur in c. vt conſtitueretur 25. diſtinct. 50. vbi Præpoſit. nu. 4. hoc notat ex dicto textu ita factum eſt hic, quia additum eſt iuri diuino in vſuris tollendis pro acquiſitione ſalutis æternæ populorū. & ideo iſta non eſt contemnenda, ſed adiuuanda, quia reſpicit ſalutem animarum &c. quia iura humana dicuntur diuina ex quo Deus illa diſtribuit generi humano per ora principum. c. 1. vbi Dom. in notabilibus & Præp. n. 7. diſt. 8. & ius canonicum dicitur ius diuinum quia ex authoritate noui & veteris teſtamenti proceſſit. c. qualiter il 2. de accuſ. Præpoſit. in dicto c. 1. n. 13. diſtinct. 8. & Turrecrem. in ſumma in dicta diſt. 8. nu. 2. declarat qualiter ius humanum dicatur ius diuinum. vide infra num. 106.

14 Quærit Quinto Nauarrus, an dicta conſtitutio Pii Quinti, ſit ſeruanda etiam in regnis non ſubiectis temporali dominio eccleſiæ, quo ad temporalia vt nu. 106. & reſoluit, quòd iſta conſtitutio in quantum eſt declaratoria iuris diuini, & naturalis, cum nihil noui inducat, ſed ſolum quid actum ſit monet, & ius naturale & diuinum ſit vbique ſeruandum c. quod iure. diſt. 8. & quod decreuit eſſe peccatum vſuræ contra ius naturale & diuinum, vbique gentium credendum eſt, eſſe peccatum vſurarium ſolo iure naturali vel diuino attento. hæc Nauarrus. nu. 106. verſ. omiſſa tamen, &c.

15 Hæc mandata Papæ pro correctione fidelium & emendatione ſceleratorum & pro interdictione imminentium vel futurorum malorum, ſi quis contempſerit, eſt excommunicatus. c. ſi quis dogmata 18. 25. q. 2. & gloſſa. 1. in c. 2. de regul. iur. in 6. dicit, quòd Papa in his in quibus vertitur periculum animæ, quo ad vtrumque forum, poteſt tollere legem Imperatoris Regis, vel cuiuſcumque Principis c. nouit §. cum enim de iudiciis, ibi poteſtas noſtra ex Deo eſt. & ad officium ſpectat de quocumque peccato mortali, quemlibet Chriſtianum corrigere, & ſi correctionem contempſerit, per diſtrictionem eccleſiaſticam coercere, & in c. fin. de præſcrip. dicitur, quòd omni conſtitutioni & conſuetudini eſt derogandum, quæ abſque mortali peccato non poteſt obſeruari c. pen. & vlt. de hæret. lib. 6. Nauarrus de vſuris ſub n. 106. verſ. ſecundo probat hanc concluſionem multis auctoritatibus.

16 Dum vero dicit Nauarrus dicto nu. 106. verſ. tertio, quòd dicta conſtitutio Pii, non ligat eos qui Regibus laicis ſubiiciuntur in illa clauſula poſita in dicta conſtitutione. quòd cenſuarius præferatur in emptione rei ſuppoſitæ cenſui alteri extraneo, neq; illa quo debeat redem-

ptionem faciendam ante bimeſtre denunciare, quia per illas clauſulas nihil declaratur eſſe peccatum, ſed contēta in illis viſa ſunt iuſta & æqua. hæc opinio Nauarri non placet, quia ſi iſtæ clauſulæ ſunt iuſtæ & æquæ etiam quod non contineant peccatum illas ſolum omittere etiam quòd cum aliis clauſulis continentibus peccatum coniunctæ, ita & taliter quòd omnes ſimul dant formam & eſſe contractui cenſus, propter iſtam coniunctionem & formam ſic conſtitutam pro tollendis peccatis ab omnibus Chriſti fidelibus, in quacumque parte mundi facientibus ſimiles contractus in hoc ſolum obſeruari debent, quia Papa poteſt addere hæc iure diuino, pro tollendis peccatis. c. 25. diſtinct. 50. & ibi Præpoſ. n. 4. remanentibus illæſis in aliis legibus ſæcularium principuum, ex quo ita Papa mandauit, cui in iſtis caſibus tollentibus peccatum, parendum eſt ab omnibus in vniuerſo mundo, & contemnens obedire Papæ, eſt excommunicatus dicto c. 18. 25. q. 2. quia hæc facta ſunt pro interdictione imminentium vel futurorum malorum, & à ſede Apoſtolica ſalubriter promulgata, & Pontificum ſtatuta ſicut legitima & iuſta cuſtodiri conuenit c. 19. 25. q. 2. ideo etiam in hac parte iſta conſtitutio in iſto ſolo caſu ſeruanda eſt in vniuerſo orbe fidelium, & præſertim per ea, quæ dicta ſunt ſupra nu. 13. in fine.

17 Dum vero dicit quòd nemo eſt iudicandus vſurarius in foro conſcientiæ propter præſumptiones per hanc extrauagantem inductas, ſi contrarium coram Deo eſt verum, quia nulla lex fundata ſuper præſumptione ligat quem in foro conſcientiæ, ſeu Dei, ſi contrarium eius quòd præſumitur eſt verum coram Deo. c. tua de ſpōſali. c. humanæ aures. 22. q. 5. & c. is qui cum eius annotationibus de ſponſalibus. ſuper iſta opinione Nauarri, dixi aliqua in prima parte huius tractatus n. 51. & ad ibi dicta remitto lectorem. nihilominus, quia Nauarrus hic dicit quòd tota intentio Papæ eſt in præſumptione, ſi pecunia non eſt numerata, parcat tantus vir, quia Papa intendit in hac conſtitutione dare formam contractibus cenſuum, & inter alia requiſita pro forma, vult quòd numeretur pecunia, ad tollendas omnes malas præſumptiones, tam apud contrahentes, quàm alios quoſcumque, & contractus non declarantur vſurarii in dicta conſtitutione propter præſumptionem, ſed propter formam non ſeruatam, quæ forma dat eſſe contractui cenſus, & forma ſublata contractus declaratur vſurarius, & hoc facere poteſt Papa contra contemnentes mandata ſedis Apoſtolicæ. c. 4. & 5. 25. q. 1. Quod aũt contractus ſit nullus forma data à lege non ſeruata dictum eſt ſupra parte 1. in principio.

18 Ex ſupradictis in proxima quæſtione, & in infraſcriptis reſoluitur, quod dicit Nauar. nu. 107. q. 6. an omnia contenta in hac conſtitutione ſint eiuſdem ſpeciei. & reſpondet, quòd quædam ſunt iuris naturalis, & diuini, quæ ligant omnes Chriſtianos in vniuerſo mundo, etiam non ſubiectos Papæ in temporali dominio, vt eſt prohibitio vſurarum, de quibus dixit quæſt. 5. & dictum eſt ſupra num. 5. Quædam non ſunt iuris naturalis, neq. diuini, ſed humani noui, de quibus in extraua. c. 1. & 2. de empt. & vēdit. quæ ſunt clarius inducta, & declarata in conſtitutione Pii ad præſumendum contractus cenſuales eſſe vſurarios, quæ ligat omnes etiam Papæ non ſubditos in temporali iuriſdictione. quædam tamen, quæ non continent nec ius naturale, nec diuinum, neque modum præſumendi cenſum eſſe vſurarium. Sed æqua, & digna, quæ in dicto contractu cenſus ſeruari debent, vt cenſuarius in venditione rei ſuppoſitæ cenſui præferatur aliis, & intimatio redemptionis cenſus facienda per

duos menſes ante,& quod denuncians teneatur infra annum redimere cenſum poſt denunciationem etiam inuitus,& quòd hæc vltima non declarant aliquid eſſe peccatum, nec præſumit contractum vſurarium, niſi voluerit. Quod ſi hæc non ſeruentur, non propterea declaretur contractus cenſus vſurarius, videlicet ex quo non denunciauit, vel non redemit in tempore. Iſta requiſita in hac conſtitutione non poſſunt diuidi, ſed omnia ſunt ſimul accipienda, quia iſta omnia dant formam in emptione & redemptione contractus cenſus & quicquid fit contra vel præter formam datam in contractu cenſus vel illius redemptione nullum eſt. Felin. in cap. cum dilecta col.8.verſi.geſta.de reſcript. Quam regulam ampliat duodecim modis,& limitat octo modis.Tiraquel.de retract. parte 1.§.37.gloſſ.2.num. 29. Et forma ad vnguem eſt adimplenda. Felin. in c.ex parte. col. 12. de reſcript. Tiraquel.in l.ſi vnquam.in verbo reuertatur. num. 63. C. de reuocan. donat. & illius omiſſio etiam in minimo vitiat in totum: quia formæ nihil addi aut minui poteſt, cum ſit indiuidua. Tiraquell.de retract.parte 1.§.1.gloſſ. 21. num. 10. & ſeq. etiam in actis fauorabilibus,& piis,& formæ omiſſione vtile per inutile vitiatur,& dixi in cap. vt minorum. in tractatu de contractibus minorum, & mulierum.glo. 6. num. 172. Vnde iſta reſolutio Nauarri non placet, quia omnia, quæ ſunt in hac conſtitutione poſita,, pro forma,poſita cenſentur in contractu cenſus, & in illius redemptione ſeruanda, quæ ſi omittantur in toto, val in parte, tam fauore emptoris, quàm vendituris, contractus eſt vſurarius, & nullus propter formam non ſeruatam, vt in dicta conſtitutione dicitur, & dictum eſt ſupra in prima parte num. 85. Ideo iſta diuiſio non admittenda, quia vt dictum eſt ſupra num. 13. Papa potuit hæc addere iuri diuino pro vſuris tollendis, & pro animarum ſalute.cap.25. diſtinct. 50. vbi Præpoſit. numero 4. & vide infra num.20.

19 In 7.quæſt.num. 108.Nauar.de vſuris quærit, an conſtitutio Pii V. per non vſum poſſit in totum vel in parte tolli, & diſtinguit prout ſupra quæſt. proxima.Quòd in his quę continentur in ea reſpicientia ius naturale & diuinum,tolli non poſſunt, in aliis concernentibus ius humanum tolli poſſe, & quòd ea quæ concernunt ius humanum in regnis non ſubiectis Papæ in temporalibus, poſſet omitti obſeruantia eorum,quæ concernunt ius humanum, quia in his non ligantur Reges, & regna temporalia, ad quæ animaduertat lector.

20 Nam conſtitutio præfata principaliter eſt facta ad tollendum vſuras quæ fieri ſolebant in conſtitutione & venditione annuorum cenſuum & ſic reſpicit ius diuinnm. Et naturale principaliter; & dicta conſtitutio eſt honeſta, iuſta, poſſibilis ſecundum naturam loco & tempore conueniens, neceſſaria, vtilis, & manifeſta. cap. 2. diſt.4.vbi Turrec. §.ideo autem. num. 2. & 3. Et clauſulæ appoſitæ vt puta quòd pecunia numeretur, & alia concernentia ius humanum ſunt appoſita prohibitiue tantum, ideſt non fiant cenſus, niſi in numerata pecunia, & niſi cum pacto redimendi perpetuo, & dat modum & formam qualiter ſit facienda redemptio cenſus, & ſemper procedit cum verbis negatiuis & contractus contra formam dictæ conſtitutionis factus, eſt nullus tamqnam factus contra legem. l.non eſt dubium C. de legibus, & quòd ibi gloſſ. Bart. Bald.& alii, & lex Papæ quæ annullat actus aliter factos, quàm in lege continetur, non poteſt tolli non vſu inferiorum, ſine expreſſo conſenſu Papæ. Archid. in c. cum de beneficio. col.2. verſic. ſed pone de pra beud. lib. 6. & ibi Geminianus col.3. Anchar.in fine. Franc. num. 4. Rochus. de conſuetudine.num. 523. Rota. deciſ. 3. de priuil.

uil. in antiquis. Felin.in c.cum acceſ-
ſiſſent col.13.verſic. quarto limita &
ibi Decius.col.3.verſic.tertia conclu-
ſio de conſtitut.& Alexand. conſ.103.
lib.2. Aut.Gabriell.lib.6.de clauſulis
concluſ.3. num.40. & vlterius decla-
rantur ipſo iure contractus aliter fa-
cti,vſurarii vt dictum eſt ſupra nu.85.
parte 2. Tertio adeſt clauſula, non
obſtantibus conſuetudinibus & qui-
buſcunque contrariis, & quando
Princeps ex certa ſcientia improbat
conſuetudinem contrariam in conſti-
tutione requiritur expreſſus cõſenſus
Papæ, ad tollendum conſtitutionem
Papæ, propter conſuetudinem con-
trariam. Ioannes Aandræas in additio-
ne ſpecul. in titulo de inſtrumento-
tum editione. §. compendioſe verſic.
ſed numquam gloſſa in ſumma diſtin.
11.vbi Ptæpoſit.col.fin.verſ. aut con-
ſuetudo, vbi etiam Domin verſic. aut
conſuetudo. Quia inferiores non vten
do, vel ex contrariis actibus non poſ-
ſunt conſtitutionem Papæ tollere, ſi-
ne ipſius expreſſo conſenſu. Felin. in
c. 1. in quarta quinta. & ſexta, decla-
ratione de tregua, & pace. Rochus de
Curte in tractatu de conſuet. numer.
354. & ſeq. & quando lex dicit te-
ſtamc.ıta vel contráctnm nullum,
conſuetudo non poteſt illud validare,
c.conſuetudo. diſtin.1. & c.fin.diſtin.
11. Brı. in l. ius publicum, & ibi
Iaſ. ff. de pactis. Nam ſi lex derogat
conſuetudini. prout in caſu præſen-
ti, non poteſt noua conſuetudo con-
tra illam legem induci, niſi ſpecifi-
ce per Papam conſuetudo approbe-
tur. Præpoſit. in c. Placuit. 13. num
4. diſtinct. 32. Nec credo quòd Papa
velit approbare conſuetudinem fa-
ciendi contractus cenſus ſub alia
forma factos, quos declarauit vſura-
rios ſi fiant alio modo, quia nil aliud
eſſet quàm tollere conſtitutionem
ita ſalubrem, & approbare vſuras.
Ideo miratus ſum, quòd tantus vir,
quærat ſub talibus diſtinctionibus
tollere conſtitutionem ita ſalubrem
pro anima, & quiete, & pace populo-
rum, ſub ſomniata conſuetudine malo
rum, quòd non tollitur ius diuinum &
naturale, ſed ius humanum, cum iſta
capita ſint ita connexa, quòd ſperari
non poſſint, nec valeant, & potuit Pa-
pa hæc addere iuri diuino, vt dicitur
in c.25.diſtinct.50.& ibi Præpoſit.nu.
4 vbi dixi num.6.& pœna facit homi-
nes virtuoſos, quia metu pœnæ quis
malum facere eſſent. c. 1. diſtinct. 4.
vbi Turrecr.num.12.& 3.& qui retra-
hitur à malo, facit habitum ad virtu-
tés. Turrec. ibi num.4.

21 Octauo quærit Nauarrus numero
109. an qui ſoluit cenſum ob ali-
quòd prædium, & neſcit an eum
debeat ex contractu emphyteotico,
vel cenſuali, & reſoluit quòd ſi aliud
non apparet, poſſe credere ſoluen-
tem in vtroque foro debere cenſum
ex iure cenſuario, non ex iure em-
phyteotico cap. ex parte de cenſibus,
vbi Abbas not. 4. etiam quando ſu-
mus in dubio. Comprobat Didacus
in tract. variarum reſolutionum.
lib.3. c. 7. num. 1. verſic. immo in eo
dubio dicit, quòd licet conſtet de
contractu, non tamen apparet an ſit
emphyteuticus an canſuali, præſu-
mendum eſt contractus cenſualis
potius quàm emphyteuticus Soccin.
conſil. 267. col. 2. lib. 2. quando non
apparet de contractu Aymo. conſil.
204. num. 20. lib. 2. vt pœna cadu-
citatis locum non habeat, & conſil.
279. in fine. Ruin. conſil. 92. numero
7. & conſil. 260. num. 5. lib.3. capit.
deciſ. 103. & 199. Paris. conſil. 85.
num. 7. & 9. conſil. 23. num. 9. lib.
4. Et quia mitior eſt obligatio de-
bendi cenſum quàm emphyteoſis,
quia in emphyteoſi ſi non ſoluit
canonem, perditur prædium. Non
ſoluendo cenſum nihil perdit cap.
cum dilectus, vbi gloſſa, & Innocer.
de relig. dom. & c. potuit locati. Iaſ.
in l, 2. numer. 165. C. de iur. emph.
tenet, quòd probata conſuetudine lo-
ci, præſumatur emphyteoſis, aliàs
cen-

cenſuarius. & ſimiliter ſi exhibeatur contractus in quo dicatur quòd in alienatione requiratur conſenſus Eccleſiæ, qui ſolet in emphyteoſi præſtari præſumitur emphyteuticus. l. fin. C. de iur. emphyt. Idem ſi promiſit ſoluere laudemium Bertr. conſ. 130. lib. 2. in antiq. Decius conſ. 310. Aymo. conſ. 132. num. 2. & cenſus eſt nomen generale. c. religioſi. de relig. dom.

22 Quærit etiam Nauarrus nu. 110. quæſt. 9. an hodie poſt hanc conſtitutionem Pii liceat alicui dare prædium valoris mille ducatorum, reſeruato ſibi annuo cēſu adiecta & pœna, vt ceſſante illo ſoluere per triennium, deuoluatur pro iure prædium traditum. Dicit quòd ſic, & reſpondet quòd non habet locum in hoc cenſu ſic reſeruato conſtitutio tamquam diuerſa ab iſto contractu cenſuali, & ex diuerſis non fit illatio. l. Papinianus. ff. de minor. & oſtenſum ſum eſt ſupra in prima parte, num. 86. nam iſti cenſus vocantur reſeruatiui. Quia ſi quis donat alicui rem ſuam, reſeruata ſibi facultate exigendi ab eo quolibet anno ſcut. xx. cum liceat vnicuique in re propria legem imponere, pro exactione ſummæ reſeruatæ, competit reſeruanti actio præſcriptis verbis. l. fi. C. de rerū perm. Immo poteſt iſte reſeruatarius penſiones exigere, & in pœnam ob nō ſolutionem cenſus rem vendicare. gloſſ. in c. conſtitutus de rel. dom. Sotus lib. 6. quæſt. 5. art. 4. Didacus lib. 3. variarum re ſolut. c. 7. num. 1. & deuoluitur res ob nō ſolutionem Afflic. deciſ. 80. intellige quando adeſt pactum deuolutiuum.

23 Decimo quærit idem num. iii. an qui exigit pœnam ob non ſolutum cenſum poſt nouam conſtitutionem Pii venditum in tempore promiſſo, teneatur illam in foro conſcientiæ reſtituere, & tenet quòd ſic, & bene, præſertim quia ex hac conſtitutione, datum remiſſum & dimiſſum contra ea quæ mandantur in conſtitutione Pii fiſco applicantur, vt dictum eſt in prima parte, numer. 90. & infra in quæſt. de cenſibus parte tertia, num. 36.

24 In cenſu vero conſtituto ante conſtitutionem Pii V. cum pacto quòd ſi non ſoluit in tempore ſoluat pœnam, Nauarrus in dicta quæſtio. 10. num. iii. verſ. ſi autem, dicit quòd ſi pœna eſt moderata, & abſque mente fœnerandi appoſita, & iuſte potuiſſet poni, etſi illam exegit, non tenetur illam reſtituere in foro conſcientiæ. ſed ſi fuit pœna exceſſiua, & contra iura, tunc illam retinere non poteſt. l. ſi pacto quòd pœnam. C. de pactis. & aduertatur quòd in pœnis imponendis conſideratur cauſe, perſona, ætas, & ratio ſcandali, & ideo pœna eſt imponenda vel leuanda cū cauſæ cognitione gloſſ. ſingularis in c. 8. §. notandum, in verbo voluntate, 2. quæſt. 3. & in contractibus factis ante conſtitutionem Pii, circa iſtas pœnas, & alia pacta illicita ſunt vocandi religioſi pro reuiſione dictorum pactorum, antea impoſitorū vt dicitur in dicta conſtitutione, & dictum eſt ſupra in prima parte. num. 93. & ſeq. vel Iudex & Canoniſta poteſt dictos contractus antea factos reuidere, tam circa pacta illicita, quàm circa pœnas, & ſuper illis per viam remiſſionis in vim facultatis tributē a dicta conſtitutione Pii decernere illud quòd iuſtum ſibi videtur, & ſic iſte pœnæ ſunt remittendæ arbitrio iudicis.

25 Vndecimo quærit Nauarrus, num. 112. an liceat emptori cenſus illud vendere alteri ad certum tempus, vel ad vitam ipſius, aut emptoris. Dicit quòd non, per ea quæ dixit ſupra gloſſa 16. in qua dixit quòd nullo pacto ſtatui poteſt, vt pretium à conſtituente cenſum inuito venditore repeti poſſit, ob pœnam vel aliam cauſam, niſi quando denunciauit velle redimere, quia tunc intra annum poteſt cogi ad reddendum

dum pretium. ſed quæ dicuntur in 16. gloſſa, non ſoluunt quæſtionem: quia ibi dicta loquuntur de emptore cenſus, quòd non poſſit cogere venditorem inuitum redimere cenſum, ſed quando emptor cenſus legitimè conſtituti alteri vendere voluerit, non poteſt alteri ad certum tempus vendere, vel ad vitam ipſius, aut emptoris, ſed tenetur in dicta venditione remouere omnia pacta, & conuentiones, quæ ſint contra conſtitutionem Pii V. in qua dicitur, ſed in cenſu exacto alienando dummodo poſt conſtitutionis publicationem vendendus ſit, perpetuo & in omnibus ſeruari volumus conſtitutionem præfatam perpetuo, ideſt etiam quòd fiant plures alienationes dicti cenſus ſic creati, & in omnib. alienationibus forma dictæ conſtitutionis ſeruari voluit, ne in translationes & venditione dicti cenſus de perſona ad perſonam fiat fraus, aut aliqua machinatio: & hæc eſt vera ratio, quare non poſſit vendi ad certum tempus, ex quo hæc venditio prohibetur in conſtitutione Pii.

26 Et dum quærit an poſsit emptor cenſus vendere dictũ cenſum ſic creatum, & conſtitutum, ſimpliciter reſpondit quòd ſic, modo eodem pretio vendat, & non maiori, neque minori, quàm fuit emptus, & hoc videtur ſtatutum ad vitandas fraudes vſurarum, licèt ipſe arbitretur in foro conſcientiæ, poſſe emptorem vendere cenſum, ſi egeat, minori pretio quando non reperit qui velit emere eodem pretio, mihi videtur, quod hæc venditio, maiori vel minori pretio cenſus conſtituti fieri non poſsit, quia prohibetur expreſſe in dicta conſtitutione, & eius forma eſt ſeruanda in venditione facienda alteri cenſus, ſic formati. vnde ſi non ſeruetur dicta formá in venditione alteri facienda, contractus vſurarii declarantur, vt dictum eſt ſupra proxime. Ideo ſemper forma dictæ conſtitutionis ſeruari debet, etiam in vtroque foro meo iudicio, quia ſi forma non ſeruetur, data eſt ſententia à canone, quòd contractus eſt vſurarius, vt dictum eſt ſupra parte prima num. 85.

27 Decimo tertio quærit Nauar. num. 119. an quælibet res, quæ pro pretio æquiualenti cenſui hominibus locari poteſt ad conſtituendum in ea cenſum, habilis cenſeatur, licet locari nunquam ſoleat, quales ſunt aliquot Turres non conſuetæ locari. Tenet quòd ſic. facit l. competit in principio. ff. quod vi, aut clam. vbi quod cupreſſus qui nullũ ferunt fructum, ſi amenitatis cauſa retinentur, poterunt dici fructiferi propter domini voluptatem. Ita domus, vel turris, quæ poteſt locari, ſi non locetur dicitur fructifera, quia apta eſt fructum reddere de ſui natura, eam alteri locando. Sed in turri, ideſt in fortilitio, quòd ſolet retineri pro cuſtodia ciuitatis, vel perſonæ, & non poſſunt, neque ſolent locari ſine periculo, credo imponi non poſſe. in turribus priuatorum, quæ poſſunt locari poſſe imponi, & quando res ſit fructifera, vide infra num. 100. in hac 2. parte, & ſupra in prima parte num. 3.

28 Decimoquarto quærit an vẽdens cenſum poſſit partem pretii pro eo accepti dare alicui, ea lege, vt partẽ cenſus, quæ illi reſpondet, ſoluat eius emptori, & tenet quod non, quia in effectu, id eſt mutuare, vt aliquid lucretur, & ita ad vſuram dare, quod eſt vetitum omni iure, vt ipſe notauit in eodem tractatu de vſuris num 8. vbi quod mutuum dantes nihil inde ſperantes, declarat eſſe præceptũ non conſiliũ, vt nonnulli dicunt, & probat multis rationibus, & bene, decimaquarta quæſtio Nauarri eſt, in eodem caſu: ideo bene reſpondit.

29 Sed quia vidi inſtrumentum cenſus, in quo Titius ſuper ſua poſſeſſione impoſuit cenſum 30. ſcut & recepit pretium ab emptore in numerata pecunia, & fecit inſtrumentum juxta conſtitutionem Pii Quinti, & incontinenti

D tinenti

tinenti eodem loco & teſtibus declarauit feciſſe huiuſmodi contractum cenſus ſuper ſua poſſeſſione, vt faceret rem gratam Gaio & Meuio, qui non habebant poſſeſſionem, & propterea conſignauit in præſentia eorundem teſtium, & notarii, pretium integrum dicti cenſus eiſdem Gaio & Meuio, qui recognoſcendo bonam fidem, receperunt pretium declarantes huiuſmodi contractum cenſus 30. ſcut. factum fuiſſe per Titium, ad eorum inſtantiam & preces, & pro eorum commoditate, & propterea promittunt Titium indemnem releuare, ac tempore debito Titio cenſus ſoluere vel emptori, & cenſum præfatum extinguere infra quinque annos, & plus & minus vel ad omnē petitionē Titii, obligarunt ſe in forma cameræ cum iuramento ad fauorem dicti venditoris. Quæritur, an contractus ſic factus ſit ſuſpectus, vel illicitus. Ego, ſalua ſemper ſaniori reſolutione, dico, quòd contractus ſic factus ſit licitus, quia cenſus conſtitutio eſt legitime facta per Titium, quod Titius non poſſit hoc facere pro alio, vt fideiuſſor, non video prohibitum de iure, nec hoc in dicta conſtitutione prohibetur, quinimo in dies videmus in vrbe in ſocietatibus officiorum hoc fieri, quòd vnus accommodat officium ſuum alteri, vt poſſit ſuper eo facere ſocietatem, & illa facta officialis capit pecunias, & illas conſignat amico & declarat, ſolum nudum habere nomen in dicta ſocietate. Amicus recipit pecunias & declarat ſocietatem ad ipſum pertinere, & promittit officialem indemnem releuare, tam à ſolutione fructuum, quàm ſortis principalis, & hoc fieri videmus in dies, & non prohibetur, nec iſta eſt vſura, ſed in caſu Nauarri fuit vſura, quia dans pecunias, & recipiens, non declarant, vt ſupra declaratum eſt: nam voluntas, & propoſitum diſtinguunt maleficia .l. qui iniuriæ. ff. de fur. & l. diuus. ff. ad legem cor. de ſic. in caſu iſto non eſt voluntas, nec propoſitum faciendi vſuras, ſed cautio, vel præſtare nudum nomen indigenti pecunia, & pro ea recuperanda habet fideiuſſores.

30 An liceat cenſum emere ſuper diuerſis prædiis ſeparatis, expreſſis tamen finibus eorum, & Nauar. in dicto tractatu de vſu. nu. 113. verſ. decimaquinta, tenet quòd ſic, quia Papa non prohibuit in ſua conſtitutione dum dicit, Super re immobili, & ſic in numero ſingulari cum non intendit excludere pluralitatem rerum immobilium, ſed res mobiles tantum; & quia lex vel conſtitutio loquens de vno habet locum in pluribus, vbi militat eadem ratio in illis. gloſſ. in c. ſi compromiſſarius. de elect. lib. 6. & mihi placent ſuæ rationes, dummodo exprimatur in conſtitutione cenſus ſumma ſuper tali prædio ſito in tali loco, videlicet ſcut. x. & in tali ſito in alio loco ſcut. v. & in alio ſito in tali contrata iuxta ſuos fines ſcut. iiii. & hoc modo habebitur reſpectus ad loca diuiſa, & fructus eorum ne contingat propter negligentiam cenſum conſtituere contra formam conſtitutionis Pii V. in damnum contrahentiū bona fide, quod poſſit imponi in pluribus poſſeſſionibus & prædiis, probatur in conſtitutionibus Martini, & Caliſti, vt dixi in prima parte huius tractatus ſupra num. 30. & 38. vide etiam infra hac parte nu. 137.

31 Quærit Nauar. num. 114. an liceat diuidere rem, ſuper qua eſt impoſitus cenſus, & vendere diuerſis diuerſas partes, & reſpondet, quòd ſic, primo, quia diuiſio non prohibetur in conſtitutione Pii, & hoc verum eſt, vendere vero rem diuiſam eſt permiſſum, ſeruata tamen forma conſtitutionis. videlicet cum cenſuario, vel emptore cenſus, intimando eidem ſi vult emere talem partem poſſeſſionis, ſuper qua eſt impoſitus cenſus, pro illa rata, quem tangit ipſum deuidentem, & vendere volentem, quia conſtitutio procedit in parte vendenda ſicut in toto:

to:nam pars in toto eſt, eadem enim res accipitur, & ſi pars petatur eius quod totũ petitũ eſt, nec intereſt vtrũ in cor pore hoc quæratur, an in quantitate vel in iu.l. ſi quis cũ totũ. ff. de exceptione rei iud. & in toto pars continetur. l. in toto 114. ff. de reg. iur. vbi Decius. Cagnolus, & Mainerius. vnde concludo quòd poteſt pars diuiſa vendi facta intimatione iuxta formam conſtitutionis præfatæ, & non alias. nam lex quæ habet locum in toto fundo, habet etiam locum in parte, & ſicut totus fundus non poterat alienari, non facta intimatione, ita pars fundi, & hoc modo eſt intelligenda concluſio Nauarri.

32 In 17. quæſt. dubitat idem Nauarr. ſub num. 114. an venditor, qui vendit aliquas partes fundi cenſualis, ipſe ſolus teneatur ſoluere totum cenſum, an etiam illi, qui illas partes eme runt, reſpondet, quòd cenſuarius poterit totum cenſum petere a quolibet illorum. Primo, quia ex multiplicatione hæredum non fit deterior conditio creditor. l. 2. §. ex his. ff. de verbo. oblig. & l. plane. ff. famil. herc qui textus §. ex his. eſt potius contra quam pro: nam ille textus loquitur in caſu, in quo res promiſſa non recipit diuiſionem, & iſto caſu quilibet hæredum tenetur inſolidum, ſed vbi res recipit diuiſionẽ prout in caſu præſenti, quilibet ex conſortibus, vel ex ſociis rei tenetur pro parte ſua, vt dicunt Bart. & omnes doctores ibi, & hæc eſt veritas vnde iſta reſolutio Nauarri non videtur vera quia emptori cenſus, pro cenſu habet actionem realem non perſonalem, vt eſt declaratum ſupra in prima parte num. 21. & 22. & pro cenſu ſoluendo intentari poteſt Saluianum interdictum, ex quo immittetur in poſ ſeſſione rei ſuper qua impoſitus eſt cenſus, in qua permanebit donec ſatisfiat, ſed non poteſt agere perſonali actione contra poſſeſſores, vel eorum quemlibet, vt inſolidum ſoluat quilibet poſſeſſorum cenſum impoſitum ſuper re communi, niſi in ipſa conſtitutione cenſus ſe in ſolidum obligaue rint in forma Cameræ.

33 Præterea aut in venditione partis prædii, vel domus, ſuper qua eſt impoſitus cenſus, fuit facta intimatio emptori cenſus de venditione partis poſſeſſionis vel domus, ſi fuit facta intimatio de dicta venditione partis non poteſt contra tertios poſſeſſores, illius partis agere, niſi pro parte cenſus, tangentis partem alienatam, quia permiſit illam partem alienari, & ſcit etiam alienatam partem illam propterea non poteſt agere pro illa rata cenſus tangente illam partem, niſi contra poſſeſſorem illius partis, pro reſiduo vero contra venditorem, qui vendidit ſeruata forma conſtitutionis Pii, ſciente & patiente emptore cenſus, & ſic pro illa parte ſe liberauit venditor, non autem pro alia parte: ſi vero nullam fecit intimationem in venditione partis, poteſt emptor agere in ſolidum pro toto cenſu contra venditorem, quia ex facto malo venditoris, non deterioratur conditio creditoris, & in hoc facit ratio dictæ l. 2. §. ex his. ff. de verborum obli. in emphyteota vero ſi vnus ex pluribus hæredibus non ſoluit, præiudicat illa non ſolutio ſoluenti. Iaſ. in l. 2. num. 57. & 58. C. de iure emphyteot. & idem in vectigali, quia non diuiduntur emphyteoſis & vectigal in præiudicium illius, cui debetur. l. communi diuidundo. ff. comm. diuid. in cenſu ſecus, quia eſt diuiſibilis, vt concluſum eſt ſupra, & pro emphyteoſi vide Iulium Clarum in §. emphyteoſis. q. 8. verſ. quæro, quòd ſi emphyteota, vide inf. hac parte nu. 110.

34 Decimo octauo quærit num. 115. an in conſtitutione cenſus liceat paciſci inter emptorem & venditorem, vt caſu quo venditor cenſus vel prædium vel partem eius vendere voluerit, teneatur cenſum redimere. Dicit, quod non licet hoc pactum apponere, ex quo prohibentur ſimilia pacta in con-

ſtitutione Pii, videlicet, vt venditor cogatur cenſum redimere, ſed bene cogitur intimare emptori cenſus venditionem faciendam, vt dictum eſt ſupra in 1. par. nu. 24. & bene.

45 Decimo nono quærit ſub num. 115. an cenſus factus ante conſtitutionem Pii Quinti, ſuper re certa, ea perempta, vel pro parte infructifera effecta, cenſus minui debeat in totum, vel pro parte. Reſoluit, quod non minuatur nec in totum, nec pro parte, ex eo ſolo, quod pars prædii cenſui ſuppoſita perdatur, cum venditor cenſus liberetur relicta & conſignata parte prædii remanente ipſi emptori cenſus. Quæ reſolutio non placet, quia in re tantùm poterat ante hanc conſtitutionem cenſus conſtitui, non in perſona, vt dictum eſt ſup. in prima par. num. 6. Et in conſtitutione Martini dicitur, in bonis ipſo contractu expreſſis, pro ipſius annui cenſus ſolutione obligatis: & ideo perempta re periit cenſus etiam ante conſtitutionem Pii, quia bona ſolum erant obligata pro ſolutione cenſus ex conſtitutione Martini, quam conſtitutionem Pius declarauit, & in conſtitutione Caliſti §. iidem, ibi, proceſſu temporis ad omnimodæ deſtructionis, ſeu deſolationis reduceretur, ob hoc pecuniam ipſam etiam agendo repetere non valerent. Et ſic iſte caſus eſt deciſus ante conſtitutionem Pii, & ita etiam iure cauetur, quia periculum rei emptæ ſpectat ad emptorem. §. cum autem, inſtit. de empt. & vendit. & l. 1. & 5. C. de periculo & commodo rei vend. & l. 7. & ff. eod. tit.

36 Vigeſimo quærit, an cenſus ſuper certis definitiſque rebus conſtitutus, & ſuper omnibus facultatibus vendentis pereat in parte, & parte illorum bonorum perempta cui pereat. Et reſpondit, quòd non perit venditori, quia ante hanc conſtitutionem Pii poterant cenſus creari ſuper omnibus bonis vẽdentis cenſum: ſed hodie non, ex quo prohibetur in conſtitutione Pii Quinti. Sed eſt aduertendum illud quod factum fuit ante conſtitutionem Pii V. potius ex praua quadam conſuetudine fiebat, quam de iure, quia Martinus dicit ſuper bonis ipſo contractu expreſſis, pro ipſius annui cenſus ſolutione obligatis, id eſt ſuper bonis particulariter deſignatis, & propterea huiuſmodi contractus ſunt reuidendi à bonis religioſis, vt dictum eſt ſupra parte 1. in fine. & faciunt ea omnia, quæ diximus ſup. num. prox.

Nec facit quòd conſtitutiones Caliſti & Martini non ſint prohibitiuæ, vt eſt conſtitutio Pii, ſed confirmatiuæ conſuetudinis, & propterea poſſunt tolli cõtraria cònſuetudine. Quia reſpõdetur, quòd conſtitutiones præfatæ ſunt iuſtæ, & æquæ, & dant formam contractibus cenſuum, & ſunt ordinatæ ad bonum commune, & tollendum peccatum vſurarum, cũ clauſula, Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ declarationis infringere, vel ei auſu temerario contraire: ſi quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, & Petri & Pauli ſe nouerit incurſurum. Et ſic ſunt excommunicati contrauenientes, & damnati à ſancto Spiritu. c. violatores, &c. generali. 11. q. 1. hæ conſtitutiones nõ ſunt conſtitutiones conſilii, ſed decreti, quia Papa non hortatur, ſed mandat dando formam in dictis conſtitutionibus. Ideo non poſſunt tolli conſuetudine laicorum, vt extra dictam formã liceat laicis facere contractus illicitos, & vſurarios, & videtur iſta conſuetudo contra præceptum Dei, Non fœneraberis, de qua dictum eſt ſupra num. 20.

37 Dixi in quæſtione de cenſibus, de qua infra in tertia parte huius tractatus, quòd ex conſtitutione Martini Quinti in contractu cenſus ſemper expreſſe dari debet facultas & gratia venditori, quòd annuum cenſum in toto, vel in parte pro eadem ſumma denariorum, quam

vendi-

venditor ab emptore recepit, quandocumque vellet libere abſque alicuius contradictione extinguere, & redimere poſſet, & idem firmat Caliſtus in c.1.in extrauag.de empt,& vendit. & Paulus Tertius dictas conſtitutiones Martini & Caliſti confirmat, Et Pius Quintus non ſolum confirmat quæ dicunt ſupradicti Pontifices, ſed addit poſſe pro eodem pretio ſemper extingui, non obſtante quocumque temporis lapſu, non obſtantibus aliquibus pactis, directe, vel indirecte talem facultatem auferentibus, quibuſcumq. verbis concepta ſint,& contractus ſub alia forma factos, fæneratitios declarat ipſo iure. Et hæc omnia expreſſimus in dicta quæſtione de cenſibus nu.15.15.16. 54. & 55.quæ nunc impugnantur á dicto Io. Franciſco de Bernardis Placentino, qui in ſuo tractatu de cenſibus ait, quòd contractus cenſuum fieri poſſint perpetuo ſine dicto pacto redimendi, dummodo fiant maiori pretio, videlicet ad rationem quatuor vel quinque pro centinario. Quaſi tunc non militet eadem ratio, quæ militat quando emitur cenſus ad rationem ſex,ſeptem, & octo pro centinario, & plus & minus, prout ipſi contrahentes inter ſe conuenerint, vt per Martinum quintum in dicto c. 1. verſ. & pro qualibet marca. de empt. & vend. Et ſic maius vel minus pretiũ non poteſt tollere pactum redimendi in contractu cenſus, ſed ſecundum dictas conſtitutiones Pontificum in omni contractu cenſus debet apponi pactum redimendi, alias contractus eſt vſurarius, quia forma dictarum conſtitutionum, & præſertim Pii non eſt ſeruata. Et per has conſtitutiones tolluntur quæ ex aduerſo dicuntur, & confirmantnr quæ dixi in dicta quæſt. de cenſibus poſita infra in 3.parte huius tractatus. Vnde non poteſt validari cenſus reiecto pacto redimendi, quia eſt declaratus vſurarius ipſo iure à Pio V.tamquam factus non ſeruata forma conſtitutionis,& nõ eſt opus ſententia iudicis in hòc,nec partis petitione, quia per illud verbum, Iudicamus, eſt data ſententia à Papa, & à iure in dicta conſtitutione Pii quinti, ſtatim vt eſt factus contractus non ſeruata forma conſtitutionis Pii Quinti, videlicet quod huiuſmodi contractus ſint vſurarii tamquam facti non ſeruata forma, vt ſupra pluries dictum eſt, Et Nauarrus in gloſſ. 18. num. 98. hoc expreſſe tenet, quod hæc conſtitutio procedat tam in cenſu redimibili, quàm in non redimibili, quia generaliter loquitur ſine vlla diſtinctione de omni conſtitutione cenſus, vide infra numero 55. & nu.152.

38 Vigeſimo primo quærit num. 116. vtrum conſtitutionem Pii tranſgrediatur qui vendit cenſum, & obligat ſe ad ſolutionem cenſus in tempore conuento in forma Cameræ. Nauarrus dicit quòd ſic, quia conſtituit & vendit cenſum in alia forma, quàm poſita in illa conſtitutione Pii Quinti, & obligat ſe ad pœnas & incommoda,quæ incurruntur per obligationem Cameralem, & pacta omnia & conuentiones contrariæ irritantur, ad quæ venditor iure communi non tenetur. Sed parcat mihi, non enim intellexit cauſam propter quam obligatio cameralis ponitur in contractu cenſus: nam poſtquam eſt perfectus contractus iuxta conſtitutionem Pii V. notarius dicit, pro quibus omnibus & ſingulis adimplendis & obſeruandis in ampliori forma Cameræ Apoſtolicæ ſe obligauit cum iuramento. Vnde obligatio in forma Cameræ non contrariatur conſtitutioni Pii V. ſed ponitur pro illius maiori obſeruatione,& non inducit pacta contraria,ſed ea,quæ licita ſunt ex conſtitutione magis confirmat. Vnde parcendum eſt illi,quia non erat curialis,nec verſatus in praxi Romanæ Cur. quæ eſt altera lex diuerſa à legibus, & canonibus, in qua ſæpe errant maximi Iuriſconſulti extra curiam venientes.

Quia obligatio in forma Cameræ nõ vitiat,ſed confirmat contractum cenſus, & vlterius toleratur à Papa, & à curia, cum clauſula, Salua conſtitutione Pii Quinti. & hæc eſt curiæ conſuetudo, quæ declarat qualiter ſit intelligenda dicta conſtitutio circa obligationem Cameralem,& quæ longam interpretationem habuerunt,non ſunt mutanda. l. minime. de legibus. Et in conſtitutione Nicolai Quinti de cenſibus datur inſtrumento cenſus exequutio, prout dat obligatio Cameralis Foller. in praxi cenſuali §. tamquam res iudicata. num. 1. & 2. & numero 50. & per totum §. præfatum. Et propterea obligatio Cameralis non eſt contra naturam contractus cenſus, ſed pro illius faciliori exequutione, eſt apponenda ad hoc, vt habeat exequutionem paratam,& vt nulla admittatur exceptio, & hæc à Nicolao ſunt approbata, quæ plus placent.

39 Vigeſimo ſecundo quærit Nauarrus num. 116. An Venditor cenſus deſinat eſſe obligatus ad ſoluendum illũ vendendo, & diſtrahendo rem cenſui ſubiectam. Reſpondit quòd non dummodo requirat cenſuariũ, dum illam vẽdit,& bene,quia res cenſualis tranſit cum onere ſuo. c. ex litteris. de pigno. & ceſſante cauſa ceſſat effectus, & dictum eſt ſup. in hac ſecunda par. num. 1. & ſeq.

40 Vigeſimo tertio,quærit an res cenſui ſuppoſita deſinat eſſe in parte frugifera, eo ſolo quòd non reddit tantum quantum tempore conſtitutionis & venditionis eius reddebat, Reſpondet quòd non. Conſtitutio Pii Quinti dicit non ſolum re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuoſa in totum vel pro parte effecta, volumus ad ratam perire. Mihi videtur, quod conſtitutio Pii, & dictum Nauarri pugnent inſimul: nam Pius vult ad ratam perire, Nauarrus non. Propterea videndum eſt, an in magna vel parua quantitate ſit effecta infructuoſa, ſiue tempeſtatis, vel alio cœli vitio, in vno anno vel pluribus annis, & tunc vide l. licet. C. locat. & quæ dixi infra in 3. par. nu. 70. alias ſunt oĩa iudicis arbitrio remittẽda. vt ſecũdum qualitatem temporum iudicet, vide infra nu. 97.

41 Vigeſimo quarto quærit Nauarr. num. 117. an propter ſterilitatem fundi multorum annorum extinguatur cenſus,& tenet,quòd non. Primo quia nullo iure cauetur quod extinguatur, & bene, tum quia relinquendo prædium emptori cenſus liberatur, quod ita ſimpliciter dictum non credo verum: nam in quæſtione de cenſibus, de qua infra in 3. parte num. 71. in fine,dixi quòd ſi ager ex aliquo accidenti ſit infructuoſus per plures annos, tunc efficitur pro rata infructuoſus emptori cenſus, vt dicitur in conſtitutione Pii V. & quanta ſit iſta ratio relinquenda arbitrio iudicis,& in dubiis ſemper recurrendum eſt ad arbitrium iudicis. Quia potuit fieri infructuoſus culpa venditoris, qui non fecit omnem diligentiam,vt coleretur fundus, & fieret fructuoſus, vt quilibet diligens paterfamilias facere tenetur de iure l. ex conducto. §. fi. ff. locati. vbi gloſſa. Nam ſi res diligentia domini eſt meliorata,non aufertur, ſi negligentia deſeritur, aufertur. l. fi. C. de alluuion. Et propterea non ita ſimpliciter credo verum quod dicit Nauarr. quòd relinquendo fundum deſertum culpa & negligentia debitoris cenſus, ipſe debitor liberetur, Quinimmo credo quòd teneatur ſi eſt obligatus in forma Cameræ, vel eſt de primis obligatus ſoluere cenſum, quia ſi prædium culpa ſua non fert fructus, ſi eſt hæres, & fuit negligens in colendo ſibi imputetur, quia damnum quod quis ſua culpa ſentit, ſibi imputari deber. cap. damnum. & ibi Dynus de reg. iur. in 6. Et propterea hæc ſunt iudicis arbitrio relinquẽda, & non permittendum vt venditor relinquat rem pro derelicta emptori

vt non ſoluat cenſum.

42 Quærit etiam Nauarrus quæſt. 25. numero 118. ſi imponatur cenſus ſuper aliquo molendino quod deſtruitur à domino, ex quo aqua mutauit curſum, & conſtruitur ab eodẽ dño in alio loco proprio, prope curſum dictæ aquæ, an cenſus impoſitus ſuper primo molendino deſtructo cenſeatur impoſitus ſuper ſecundo molendino denuo per dominum ædificato. Et reſoluit, quòd non tenetur dominus de ſecundo molendino ſoluere cenſum, licet pretium reſtituere teneatur. Fundatur hac ſola ratione, quia nauis, vel domus ædificata de materia deſtructæ domus vel nauis non dicitur eadẽ nauis, vel domus. l. inter ſtipulantem. §. ſacram. verſ. & nauiuis. ff. de verborum obligationib. Aut cogetur reddere pretium, vel conſtituere illum ſuper nouo molendino, vel alia eius re.

43 In iſta quæſtione conſiderandum eſt, quòd molendinum conſtat ex mola, & ex fiſtulis, in quibus ducitur aqua, domus defendit molendinarium & granum ab omni tempeſtate, cum mola fit farina, dum voluitur à curſu aquarum, cum fiſtulis ducitur aqua ad molam. Ceuſus eſt impoſitus ſuper molendino, & ſic ſuper iſtis tribus, videlicet domo, mola, & fiſtulis, cum quibus ducitur aqua, vnde ex deſtructione domus, non deſtruitur mola, nec fiſtulæ. in quibus aqua fluit. Et licet ſit facta mutatio aquæ de vno loco ad alium per eum, qui erat dominus molendini, in alio loco ſui fundi facere potuit molendinnm, ideſt, nouam domum, in qua conducit eaſdem fiſtulas cum quibus colligit aquas, quas ducit ad eandem molam, quæ erat in primo molendino, & ſic ex parua loci mutatione fit idem molendinum, in ſolo eiuſdem domini. Et ſic dominus primi eſt dominus ſecundi molendini, & appellatione molendini non venit domus ſola, ſed cluſa, fiſtula, & aquæductus. Ruin. conſilio 94. numero 7. lib. 4. & pars potiſſima molendini aquæductus eſſe cenſetur. Nam ſi aquæductus debeatur prædio, etiam ius aquæ tranſit ad emptorem cenſus, etiam ſi nihil dictum ſit, ſicut & ipſæ fiſtulæ, per quas aqua ducitur, licet extra ædes ſint, quamquam ius aquæ non ſequatur, attamen fiſtulæ & canales dum ſubſequuntur quaſi pars ædium ad emptorem perueniunt l. ſi aquæductus. & duobus ſubſequent. ff. de contrahen. empt. & ibi gloſſa, & Bart. Propter quod mihi non placet opinio Nauarri, ſed ſum in contraria opinione, quòd idem dominus molendini, cum eodem curſu aquarum teneatur ad ſolutionem cenſus, etiam quod domus molendini ſit ædificata in alio loco, quia domus non eſt molendinum, ſed pars, vt dicitur in dicta l. quamquam. & Salicet. in dicta l. ſi aquæductus. ff. de contrahen. emptio. Ruin. in dicto conſ. 94. nu. 7. & 8. lib. 4. Bald. in cap. ſignificante. numero 2. verſ. item quod ſine finibus. de reſcriptis, & duæ aliæ partes molendini eſt mola, aquæductus, & fiſtulæ, vt dicit Ruin. & Salicet. vbi ſupra, in quibus cenſus ſuſtinetur. Ideo dominus tenetur ad ſolutionem cenſus ſuper nouo molendino conſtructo, non obſtantibus his, quæ dicit Nauar.

44 Vigeſimo ſexto quærit numero 118. An qui emit cenſum ſuper aliare non libera, vel ſuper qua non poterat venditor cenſum conſtituere, & emptor ignorabat rem eſſe alienam, poſſit emptor exigere cenſum à venditore ſine peccato per totum tempus, quo probabilitèr ignorauit rem eſſe alienam, quia ignorans excuſatur à damno. capit. 2. de conſtitionib. & fraus, & dolus nulli debet prodeſſe. cap. ſedes. de reſcriptis. Et in hoc ſequor Nauarrum in omnibus, quia venditor, quando ſcienter vendit rem liberam, tenetur emptori ad intereſſe. l. prima. in princi-

cipio. ff. de actio. empti.& venditi. & ibi gloſſa Bart. & Salic.& ſic etiam ratione intereſſe poteſt cenſum exigere emptor contra doloſum venditorem. vide etiam infra nu. 161. & ſeq. hac parte 2.

45 Quærit vigeſimo ſeptimo ſub nu. 118.in ſuppoſito caſu præcedenti,An emptor ſtatim quòd ſciuit cenſum fuiſſe impoſitũ in re aliena per venditorem, poſſit illum cogere ad reſtituendum pretium. Et tenet quòd ſic, & bene, quia datum ob cauſam ea non ſequuta reddi debet danti, vt toto titulo ff.& C.de condit.ob cauſam Vt quia cenſus fuit conſtitutus ſuper re prius alteri obligata, vel vendita, & ſic ſuper re aliena, & nihilominus venditor tradidit rem præfatam,quando ſuper ea cenſus imponebatur pro libera ipſi emptori;ideo emptor cenſus poteſt agere cõtra venditorem ad intereſſe,niſi liberet rẽ,ſuper qua eſt impoſitus cẽſus,ab omni onere antea impoſito.l.cum tibi.& ibi Bald C.de euict. & idem Bald. in l. ex prædiis. num.1. C.dicto titulo. & ibi Salicet. dicens, quod emptori dari debet res libera,& ſi non detur libera exempto,agi poteſt ad pretium ratione improuiſi oneris impoſiti ſuper re tradita pro libera impoſitione cenſus. l. in venditione. 41. ff.de actio. empti. & venditi.& l. prima in principio.C. eodem titulo : vbi gloſſ.Bart. Salicet & alii. l. Iulianus. §. ex vendito. ff. de act. empt. vbi dicitur, quòd emptori in primis pretium rei venditæ, & vſuræ pretii reſtitui debent, & alia ibi numerata per doctores.vide inf.nu. 145. & ſeq.

46 Vigeſimo octauo quærit ſub d. nu. 118. An in contractu conſtitutionis cenſus poſſit fieri pactio, vt vendens teneatur ſoluere cenſum donec pretium reddat, caſu quo res non eſſet libera, vel eſſet alteri cenſui ſubiecta Nauarrus tenet, quòd non poſſit. fieri tale pactum, quia tale pactum videtur eſſe contra dictæ conſtitutionis formam, qua prohibetur conſtitui cenſus niſi ſuper re immobili,ſcilicet ipſius venditoris, & ſic præſupponit rem venditam eſſe venditoris. Quia nullus de iure poteſt rem alienã vendere,aut illius fructus,& ſi improbe verſatus eſt venditor, vt celaret rem alteri obligatam, vel alienam, tenetur ad intereſſe ipſi emptori. l. 1. §.venditor.ff.de act. empti & venditi. & qui rem alienam vendidit, dolo non caret;& ideo empti iudicio tenetur. l. emptorem. §.denique. verſ. qui autem. ff. de act. empti & venditi. Et venditor ſcire debet ſi res eſt libera, vel alteri pro cenſu ſubiecta, ſi hoc ſcit vendendo eſt in dolo,& ſi ſcit emptor quòd res non eſt libera,eſt etiam in dolo, quia contrahitur cum dicto pacto, vt repetat quando voluerit, & cenſus interim exigat. Quod pactum eſt contra conſtitutionem Pii, quia emptor non poteſt facere pactum repetitionis pretii in caſu quo res libera non ſit,quia qui cum alio contrahit. ſcire debet cõditiones eius cũ quo contrahit.l.qui cum alio.ff.de reg.iu.& ibi Decius, Cagnol. & Mainer.Et ſi ſcit illum habere plura debita, non deberet cum illo contrahere,quia ſcire debet quod emptori cenſus pretium repetere non licet.Ideo tale pactum non eſt admittendum, & ſi fiat tale pactum eſt contra formam dictæ conſtitutionis,& facit contractum cenſus vſurarium ipſo iure, vt in ipſa conſtitutione declaratur: Et vlterius ſequuntur inconuenientia multa, vt dicit Nauar. quare huiuſmodi,& ſimilia pacta ſunt fugienda in contractu cenſus.

46 Vigeſimo nono quærit num. 119. An iuſte poſſit accipere cenſum emptor, qui ſciuit rem eſſe alienam in conſcientia, licet non poſſit hæc ſcientia probari, ſuper qua conſtituitur ſibi cenſus, & ſimulat ſe id ignorare,vt poſſit quando voluerit cogere venditorem ad reddendum ſibi pretium, ea ratione quod conſtituit cenſum, ſuper re, quæ non erat venditoris. Dicit, quod in foro conſcientiæ non poteſt,

quia

quia illa ſimulatio doloſa non debet ei prodeſſe, & toto titulo plus valet, quod agitur, quàm quod ſimulate concipituur, & quia ſimulatio doloſa eſt peccatum. S. Thom. 2. 2. quæſt. 3. artic. 1. Et propterea emptor non poteſt bona conſcientia recipere cenſum illum ſic impoſitũ, & ſi recipiẽs tenetur reſtituere, vel computare in partem pretii. In foro autem fori, petere cenſũ poteſt, ſi non probetur ſcientia teſtibus vel confeſsione emptoris. l. duo ſunt Titii. ff. de tev. tutel. Et ſi probaretur, poſſet vti vſurarius puniri. Poſſet etiam dici hæc emptio cenſus eſſe quoddam mutuum mentale, ex quo quando vult ſortem repetere poteſt, quia ſcit rem eſſe alteri obligatam, cum propter hoc poſsit ſortem repetere quando voluerit, & mutuum mentale reprobatur, ſicut mentalis vſura, quo ad forum poli, vt dixi tract. vti poſsid. c. 18. num. 157. & ſeq. non autem quo ad forum fori, ſi non probetur vel confiteatur, vt ſupra.

48 Trigeſimo quærit Nauarrus numero 120. An cenſus conſtitutus ſuper fundo, vel vinea ad reſpondendum emptori, quolibet anno tot modia frumenti, vel cados vini, vel menſuſuras olei, & qualiter reduci poſſit ad pecuniam numeratam quæ iuſte reſpondeat pretio pro dicto cenſu ſoluto. Et facit multa motiua hinc inde, & tandem concludit quòd iuſte poteſt ſtatui pretium grano vino, & oleo, à Principe non recognoſcente ſuperiorem. Sed mihi videtur quòd in cenſus conſtitutione habeatur reſpectus, tam ad pretium eius quàm ad ipſam rem, ita. vt videatur poni cenſus in numerata pecunia, vt puta pro vno rubro grani ſoluendo quolibet anno pro pretio ſolui venditori debet ſcut. quattuor, quia communi æſtimatione à pluribus annis citra vendi ſolet ſcuta quattuor ad plus talis menſura aliquando ſcuta duo, aliquando tria. Et tunc Princeps taxare ad mediocrem taxam debet pretium grani, ſed antequam taxetur pretium venditor ſoluere debet quod promiſit, & hic videtur mihi ſenſus eorum, quæ dicit Nauarrus. Ego dixi in qu. de cenſibus, poſita infra 3. parte nu. 52. quòd habeatur reſpectus ad communem eſtimationem de tempore venditionis, & ideo nihil aliud dico, niſi ea quæ ibi dixi, quòd hæc taxatio pretii, grani, vini, & olei, non fit à Principe, ſed à communi eſtimatione habita per annos 10. ante conſtitutionem cenſus, quæ communis eſtimatio ſtat in pretio mediocri, non in maiori neque minori. Sed ad fugiendas omnes lites ſuper pretio dictarum rerum conſulo, vt non fiant cenſus ſuper dictis rebus, ſed in pecunia, & erit melius & ſecurius & certius.

49 Sed ſi vnus de Cingulo emat annuum redditum in prædio ſito in territorio Maceratenſi, vel econtra, an emptor cenſus teneatur ſoluere collectas vel onera in ciuitate Maceratæ, vel Cinguli, in quorum locorum territorio ſitum eſt prædium, ſuper quo redditus annuus impoſitus eſt. Breuiter dico, quod redditus reſpectu emptoris, qui numquam poteſt pretium repetere, eſt perpetuus & inter immobilia reputatur, vt dictum eſt ſupra in prima parte num. 49. & eſt ac ſi emiſſet rem immobilem in altero ex dictis territoriis, & non poterit pro dicto annuo redditu collectari niſi à communitate, in cuius territorio ſitum eſt prædium, ſuper quo redditus, eſt impoſitus, & non à communitate ciuitatis in qua eſt ortus & habitat emptor cenſus. Bart. in l. 1. C. de mulier. & in quo loco verſ. ſed quæro. lib. 10. & ibi etiam gloſſa & Guido Pap. quæſt 4. num. 1. tenent, quòd pro rebus ſitis extra territorium, quis non poſsit ab aliqua communitate collectari, ſed ſolum ab illa ciuitate in cuius territorio bona ſita ſunt. Maxime quia ciuitates Prouinciæ, habent de conſuetudine facultatem collectandi forenſes in bonis ſitis in eorum territoriis,

ritoris, & non in bonis ſitis in alieno territorio Anton. Gabriell. lib. 6. in titulo de iure immunitatum concluſ. 2. num. 5. & 6. Guido Pap. deciſ. 87. num. 6. Quare iſte cenſuarius poterit tantum collectari in loco, in quo ſita ſunt bona cenſualia, non in loco originis pro cenſibus.

50 Trigeſimo ſecundo quærit num. 121. Quid ſi quis non dedit pecunias ſed merces, quæ non fuerunt pro iuſto pretio eſtimatæ, & partem pretii in mercibus, partem in pecunia accipere fuit venditor coactus, an emptor cenſus teneatur ad damnum emergens & lucrum ceſſans, vel tantum ad ſupplendum iuſtum pretium. Reſpondet, quòd præfatus emptor tenebitur ad ſoluendum iuſtum pretium, & inſuper ad totum intereſſe, tam lucri ceſſantis, quàm damni emergentis. Primo, quia emptor tenetur offerre & ſoluere totum pretium. l. Iulianus §. offerri. ff. de act. empt. Mihi videtur contractum huiuſmodi eſſe vſurarium, & factum contra formam conſtitutionis Pii Quinti, in qua cauetur expreſſe, quòd cenſus vendi non poſſit, niſi in pecunia numerata, præſentibus notario & teſtibus, vt dictum eſt ſupra in prima parte num. 5. & infra in tertia parte num. 21. Sed hic non fuit numerata pecunia in totum, ſed fuerunt datæ merces & male eſtimatę, & ſic contra formam conſtitutionis Pii factus eſt contractus, & propterea vſurarius, vt dictum eſt ſupra hac parte. num. 18. & 37. Et emens iſto modo à fiſco puniri debet: nam in conſtitutione Pii dicitur, quòd ſi quid contra ſua mandata fiat tacite vel expreſſe, aut aliquid dari aut dimitti, vel remitti contingat, volumus à fiſco poſſe vendicari, & ſic quicquid datum eſt, dimiſſum vel remiſſum, poteſt à fiſco cum ſuis pœnis contra vſurarios de iure debitis vendicari. Vide quæ dixi ſupra num. 90. in prima parte, & infra in 3. parte. num. 56.

51 Trigeſimo tertio quærit num. 122, an poſſit iuſta venditio cenſus fieri cum pacto exigendi pretium à venditore aliquo caſu. Reſpondet, quòd non regulariter. Fallit, quando venditor intimat emptori redemptionem, tunc enim poteſt, illum cogere ad reſtituendum pretium infra annum in vim conſtitutionis Pii, & quando fuit impoſitus cenſus ignoranter ſuper re non libera, vt ſupra, num. 45. Pet. Duegn. de regulis iuris, regula 242, referr Mathæum de Afflicto. in c. 1. in §. Rurſus ſi fideles num. 14. & ſeq. vſque ad numerum 63. quibus modis feudum amittatur pagina 48. vbi ponit caſus in quibus emptor non agit de euictione, & ſic quando non poteſt pretium repetere.

52 Trigeſimo quarto quærit, An poſſit poni pactum in contractu cenſus, vt in aliquo caſu liceat emptori pretium repetere, & an propter huiuſmodi pactum contractus ſit vſurarius. Et dicit quòd ſic, propter illa verba conſtitutionis Pii, contractus ſub alia forma factos vſurarios iudicamus. Et bene, quia emptor numquam poteſt paciſci vt ſibi pretium reſtituatur in aliquo caſu, quia reſpectu ipſius emptoris pretium repeti non poteſt, vt dictum eſt ſupra in 1. parte, num. 84.

53 Trigeſimo quinto quærit, An à principio poſſit fieri pactum vt emptor pretium repetat quandocumque voluerit, computatis in eo omnibus cenſibus antea receptis, & dicit quòd non, & bene. Quia eſt contra formam dictæ conſtitutionis Pii V. & quia contractus iſte eſſet mutui, non autem emptionis & venditionis, nam emptor perfecto contractu non poteſt pretium repetere, vt dictum eſt ſupra, aperiretur enim via fraudandi leges prohibentes vſuras. c. ex parte de conſuetudine.

54 Trigeſimo ſexto quærit ſub dicto numero 122. An facultas redimendi conceſſa venditori, per hanc conſtitutionem Pii reſtringatur ad ſolum cenſum redimibilem tantum ex contractu,

ctu,

ctu, & dicit quòd non reſtringitur, quia habet locum in cenſu perpetuo irredimibili conſtituto eodem pretio quo irredimibilis conſtituitur. Et bene iudicio meo, & dixi etiam ſupra num. 32. Rationes Nauarri ſunt, quia conſtitutio Pii generaliter loquitur, & ita generaliter intelligenda, nam vbi lex non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus. l. de pretio. ff. de Publiciana 2. Quia cenſus irredimibilis poteſt in fraudem vſurarum conſtitui & vendi arg. l. illud. 32. in principio. ff. ad legem Aquiliam, & magis clare declarabitur infra num. ſeq.

55 Et licet Nauarrus in dicta gloſſa 18. reſtringat ſupradictam concluſionem ad cenſus redimibiles temporales vel perpetuos, qui eodem fere pretio, quo redimibiles conſtituūtur, non ad eos qui maximo pretio venduntur. Ego miratus ſum quòd hæc dicat, quia ex conſtitutione Pii non poſſunt conſtitui cenſus redimibiles ad certum tempus, ſed debent conſtitui redimibiliter reſpectu venditoris perpetuo, vt dicitur in dicta conſtitutione. Et dum dicit quòd non videtur includere illos perpetuos irredimibiles, qui longe maiori pretio, & quaſi duplo quàm redimibiles conſtituuntur, etiam ſi non adſit pactum redimendi, & propter hoc non præſumatur vſurarius accedente paruitate pretii, & iſto caſu non ſit locus conſtitutioni Pii ſecundum eum. Mihi non placet iſta opinio, quia in cenſu, ſiue magni, ſiue parui pretii, ſemper debet adeſſe facultas redimendi, vt ſit licitus, vt concluſum eſt ſupra numero proximo. Et nihil facit quòd cenſus non ſit ad rationem octo, ſed ad rationem quattuor ſcut. pro centinario, quia etiamſi ſint quattuor ſcuta nihilominus ſemper eſt certus cenſus quolibet anno ſoluendus, quæ quantitas certa eſt illa quæ grauat venditorem. Et ad tollendum illud grauamen, datur in conſtitutione Pii facultas redimendi, ideſt ſe liberandi ab hoc grauamine, & hoc modo iſte cenſus vel reſponſiones ſunt licitæ, & non alio modo. Quia poteſt eſſe caſus, vt quis pro liberatione huius reſponſionis non ſolum exponeret 200. ſed mille. Et ob hoc etiam iſte caſus videtur prohibitus in conſtitutione Pii, quæ eſt generalis, & non eſt reſtringenda reſpectu maioris pretii cenſus, ideo huiuſmodi cenſus etiam ſunt prohibiti à dicta conſtitutione, & ſi fiant ſunt vſurarii, vt dictum eſt ſupra num. 37.

56 Trigeſimo ſeptimo quærit num. 123. An liceat pretium redemptionis, ſiue eſtimationis cenſus ſoluere vel reſtituere emptori in aliis rebus equiualentibus, quàm in pecunia numerata, de conſenſu ipſius emptoris. Reſpondet affirmatiue; & bene, comprobatur eius opinio, tum ex l. ſolutionis 54. ff. de ſolutionibus, & ex l. ſolutionis verbo 176. ff. de verborum ſignif. & ibi Rebuff. tum quia in conſtitutione Pii dicitur, ſed etiam poſſe pro eodem pretio extingui, & non dicit in pecunia, quia ſi dixiſſet in pecunia tunc non poſſet, ſed opus fuiſſet numeratione pecuniæ. l. ſolutum. 49. ff. de ſolut. ſoluere enim eſt ſatisfacere, & deſiderium creditoris implere, ac ſe liberare. l. decem. ff. de verb. oblig. & de his vide late Rebuff. in dicta lege 176. ff. de verb. ſignif. pag. 806. & ſeq. Nam ſi emptor contentus eſt, & retrouendit, res eſt finita quia ex ſolo inſtrumento retrouenditionis extinguitur cenſus, & in retrouenditione, & receptione pretii ſiue in pecunia, ſiue in alia re, non eſt timor vſurarum, quia emptor non recipit pretium animo lucrandi ex pretio, ſed recipit pretium animo perdendi lucrum, vel redditum, quòd ex dicto pretio recipiebat. Et ſicut aliud pro alio inuito creditore ſolui non poteſt. l. 2. §. mutui in fine. ff. ſi certum petatur, & l. eum à quo. C. de ſolut. cum authent. ibi poſita, & ibi gloſſa

gloſſa Bart. Bald. Sal. & alii qui declarant quando aliud pro alio ſolui poſſit. & auth. de fideiuſſ. §. quòd autem Abbas in c. quando. col. 5. ad finem de iure iur. tamen eo volente ſolui poteſt, vt dictum eſt. vide infra hac parte num. 158.

57 Trigeſimo octauo quærit, An poſſit aliquid plus recipere circa pretium, quàm dederit, vel numerauerit. Et dicit quòd non, & bene, ſiue vna vice redimat, ſiue pluribus vicibus, exceptis cenſibus decurſis vſque in illam diem: quia dicitur in conſtitutione Pii, pro eodem pretio, & non maiori. Et ſi daretur maius pretium, eſſet contra formam dictæ conſtitutionis, & datum plus eſſet vſura, & applicaretur fiſco, vt in dicta conſtitutione dicitur. Sic habemus caſum legis decidentem dictam quæſtionem, & ſuper ea ſuperfluum eſt dubitare. vide infra in tertia parte num. 23. & ſeq.

58 Trigeſimo nono quærit ſub num. 124. An cenſus redimi poſſit per compenſationem debiti liquidi, & reſpondet quòd ſic. Quia per compenſationem tollitur omnis actio. l. fin. C. de compenſat. & proterit debitor cenſus proponere coram Iudice, quòd emptor cenſus debet ſibi ſcut. centum quantum valet pretium ſui cenſus, & petere à dicto Iudice vt iubeat cenſuario, vt habeat cenſum pro redempto. Sed hæc praxis mihi non placet inuito cenſuario. In primis enim venditor debet ſuum debitum liquidare in iudicio cum emptore cenſus, & facta liquidatione crediti moneat, & certum faciat emptorem cenſus qualiter ipſe vult redimere cenſum iuxta conſtitutionem Pii Quinti. Ideo facta iſta monitione poteſt etiam citare cenſuarium, ad videndum mandari fieri compenſationem pretii cenſus, cum tanta quantitate pecuniarum ſibi debitarum & liquidatarum apud acta, cauſæ huiuſmodi ita & taliter, quòd poſt huiuſmodi decretum non curarant amplius fructus dicti cenſus. Quo decreto facto, erit facta compenſatio pretii cenſus, quòd poſt intimationem redemptionis faciendæ debetur ipſi emptori cenſus. Poſt autem liquidatum creditum venditoris cum emptore cenſus, tunc ex decreto iudicis fit compenſatio ipſo iure debiti liquidi, cum credito liquido, vel via iuris cogat emptorem venditor ſibi ſoluere creditum ſuum, & illo ſoluto facta intimatione declaret velle redimere, & deponat pretium, & obtineat a Iudice cogi emptorem ad retrouendendum cenſum. Vel facto depoſito mandet caſſari inſtrumentum cenſus, ita vt venditor penitus liberatus exiſtat à dicto cenſu & illius ſolutione, & ſuper eo emptori imponat perpetuum ſilentium. Et hoc modo eſt reſoluenda & declaranda quæſt. 39. & 40. ſequen: num. 125. cum ante intimationem redemptionis cenſus, emptor cenſus non eſt creditor pretii, & non poteſt pretium repetere poſt intimationem, ſic cum poſſit pretium petere per annum, vide Io. Baptiſtam lupum in tractatu de vſuris comment. 2. §. 3. & 4. num. 115. pag. 81.

59 Quadrageſimo primo quærit numero 126. An denunciatio facienda per debitorem cenſuario, quòd vult redimere cenſum poſt bimeſtre, poſſit fieri in qualibet parte anni. Reſpondet quòd poteſt ex eo, quia in conſtitutione Pii nullum tempus aſſignatur, quia etiam qui vult liberari ab vſuris poteſt declarare voluntatem ſuam cenſuario intimatam. Nam ſicut venditor cenſus ligatur venditione cenſus in ſui fauorem facienda ex conſtitutione & pacto diſſolui debet mediante denunciatione. l. prout. 80. ff. de ſolut. vbi gloſſa & Bart, & tempus bimeſtre ad redimendum conceſſum incipit currere à die factæ denunciæ, vt dicitur in conſtitutione Pii. Puteus deciſ. 168. lib. 3. Et a die denun-

denũciæ incipit currere emptori tempus ad cogendum inuitum venditorem ad reſtituendum pretium ipſi emptori, & ſoluitur pignus ſolutione pretii. l. ſoluitur hypotheca. ff. quibus mod. pign. vel hypot. ſol. & l. ſi eum venditor de euict.

60 Quadrageſimo ſecundo quærit ſub dicto num. 126. An ſi fiat retrouenditio cenſus intra annum, cenſus ſolui debeat pro toto anno vel rata temporis decurſi. Nauarrus tenet quòd pro rata temporis decurſi, & ſi cogeretur cenſum integrum totius anni ſoluere, non poſſet quandocumque vellet ſe liberare ab vſuris, & ille libere dicitur facere poſſe actum, qui ſine vllo damno actum facit quandocumque voluerit. c. 1. de regular. lib. 6. vbi Dominic. & Franciſc. Nec eius facultas reſtringitur ad aliquod tempus, propterea poteſt quandocumque voluerit denunciare & redimere cenſum poſt duos menſes elapſos à die denunciationis, & bene.

61 Quadrageſimo tertio quærit num. 127. An ius congrui & prælatio quæ conceditur cenſuario ſuper re in qua eſt cenſus impoſitus, duret redempto cenſu per venditorem ſi alteri vendere voluerit, dicit quòd non durat cenſuario ius prælationis niſi pro eo tempore quo eſt cenſuarius. Quia in conſtitutione dicitur, vbi autem vendenda ſit, volumus dominum cenſus aliis omnibus præferri, ſi res eſt redempta à cenſus ſolutione, non adeſt amplius dominus cenſus, & ſic dominus rei liberatæ à cenſu poteſt cuicumque voluerit vendere, & olim cenſuarius poſt redemptũ cenſum nõ habebat hoc ius prælationis, quo ceſſante ceſſat priuilegium. c. cum ceſſante de appellat.

62 Quadrageſimo quarto quærit dicto num. 127. quia in conſtitutione Pii dicitur, vbi autem res vendenda ſit, volumus dominum cenſus omnibus aliis præferri, an ſtante dicta conſtitutione dominus cenſus præferatur proximiori, qui habet ius prælationis in re proximioris ratione ſtatuti iuris congrui, & tenet quòd non præferatur: Quia non credit eſſe intentionem Papæ, velle alteri præiudicare, qui habet ius ex alia lege vel ſtatuto, & quia aperiretur via fraudibus. Pro iſta opinione facit, quia verba vniuerſalia prolata à lege vel ſtatuto, recipiunt reſtrinctionem de habilitate, ne aliter generaliter intelligendo induceretur legis correctio, quæ eſt vitanda. l. 1. C. de inoffic. dot. Curt. Iun. conſ. 1. num. 3. Rolan. à Valle. conſ. 61. nnm. 42. in tertio caſu, lib. 1. Hic iſta verba vniuerſalia proferuntur à lege, ergo recipiunt interpretationem reſtrictiuam ne inducatur alterius legis correctio, vel ſtatuti, ideſt quòd cenſuarius præferatur omnibus aliis emptoribus non habentibus priuilegium prælationis, non vero illis qui habent priuilegium prælationis à lege vel ſtatuto.

63 Mihi videtur, quòd etiam ſuſtineri poſſit contraria opinio. Nam Pius voluit proximioribus & vicinis præiudicare, quia ius congrui non competit omnibus, ſed certis perſonis videlicet proximioribus tantum vel vicinis ex ſtatuto vel conſuetudine, & propterea voluit quòd dominus cenſus præferatur omnibus aliis, & ſic proximioribus & vicinis. Quia dictio omnis eſt vniuerſalis, & comprænhendit omnes, nam qui omne dicit, nihil excludit. l. à procuratore. C. mãd. c. ſolitę de maior. & obedient. & hæc prælatio eſt priuilegium conceſſum ſolum cenſuario, ideo dixit præferatur aliis omnibus, & dictio iuncta ſigno vniuerſali ab homine prolata, non recipit reſtrictiones. Rolan. à Valle. conſ. 61. num 42. libro primo. In fine dictæ conſtitutionis adeſt clauſula non obſtantibus quibuſuis conſtitutionibus & ordinationibus Apoſtolicis, ſtatutis & conſuetudinibus, necnon priuilegiis, ex quibus tolluntur conſtitutiones, ſtatuta, & conſuetudines contrariæ, in hoc caſu tantum, vt dixi in quæſt. de cenſu, infra in 3. parte num. 42. Et non eſt

lex

lex generalis correctoria iuris antiqui, ſed particularis pro cenſuario tantum in iſto caſu, ideo voluit in hoc particulari caſu tollere ſtatuta & conſuetudines contrarias, quòd potuit. Rota deciſ. 1. do præben. in no. c. 1. de conſtitut. lib. 6.

64 Quadrageſimo quinto quæritur n. 128. an Titius qui donauit 1000. Gaio ſub modo quòd Gaius teneatur ei ſoluere quolibet anno ſcut. 100. durante eius vita. Iſta donatio facta ſub modo non compræhenditur in conſtitutione Pii Quinti, quia licet donatori ponere legem quàm vult in rebus donatis, cui legi donatarius parere debet, l. 3. C. de contrahen. empt. & l. hæreditatem 28. ff. de donat. Vnde in hoc loco bene reſoluit Nauarrus hanc reſeruationem centum ſcut. non ſubiacere conſtitutioni Pii, quia non eſt cenſus emptus pecunia, ſed reſeruatus in donatione, in qua potuit ponere legem quàm voluit, & illam donatarius acceptare vel reprobare poteſt arbitrio ſuo, vt in l. donatio. 25. C. de donat. & l. 2. ne fiſcus vel Reſp. maxime quia donator ſi moritur ante decem annos perdit rem donatam, & donatarius illam lucratur. Decius conſ. 123. & videtur eſſe contractus do, vt des, vt toto tit. de donat. quę ſub modo fiunt & Petrus Follerius in praxi cenſuali ſuper verbo huiuſmodi cenſualia num. 2. verſ. cenſus vero, declarat qualiter reſeruetur iſte cenſus ex donatione rei.

65 Conſtitutiones Pii, & aliorum Pontificum de cenſibus, loquuntur ſolum in cenſibus pecunia emptis, ixuta formam traditam in dictis conſtitutionibus, non autem in cenſibus conſtitutis ad certum tempus vel in perpetuum, in donationibus, in legatis factis ad piam cauſam, vel alias ſuper bonis ſtabilibus per teſtatores vel quoſuis alios, & iſti cenſus vocantur reſeruatiui, de quibus dictum eſt aliquid ſupra parte prima. num. 86. Et in cenſibus, de quibus in dictis conſtitutionibus habet locum pactum redimendi, & omnia alia quæ in eis continentur in iſtis cenſibus reſeruatiuis, non habent locū dictæ conſtitutiones ſed remanent in diſpoſitione iuris communis c. conſtitutus & ibi gloſſa de relig. domibus Bart. in l. 1. §. 1. ff. de public. & Soccin. conſ. 165. col. 2. lib. 2. vide etiam Follerium in Praxi cenſuali in clauſula huiuſmodi num. 52. allegat Aymonem conſ. 207. lib. 2.

66 Nam cenſus proprie ſecundum iſtas conſtitutiones vocantur redditus pecunia empti ſuper aliqua re immobili vt declarat Tiraquell. de retract. part. 1. §. 1. gloſſa 6. per totum, & habens redditum, vel cenſum non dicitur dominus rei, nec habet laudemium, aut retē tionem, & alia priuilegia, quæ habet dominus cenſus, vt declarat Caſſan. ſuper conſuet. Burg. Rub. 11. de cenſib. §. 3. in gloſſ. con l'aſſignal. n. 5. vdi quod cenſus ſecundum Gallos eſt proprie, quando quis vendit ius quod habet in re pro certo pretio, cum hoc, quod ſibi præſtetur annuus cēſus duorum denariorum quolibet anno, vt declarat idē Caſſan. in d. Rub. 11. Et propterea quæ dicit Caſſan. in tit. de cēſib. nō applicātur iſtis conſtitutionibus. vide etiam Alex. in l. ſi finita. §. ſi à vectigalibus. nu. 39. & 40 ff. de damno infecto.

67 Quadrageſimo ſexto quærit num. 129. an cenſus conſtitutus ſuper re immobili ſuis finibus deſignata, & generaliter ſuper omnibus aliis bonis venditoris, mobilib. & immobilibus poſt conſtitutionem Pii V. eſſet iuſte conſtitutus: & reſpondet quod non, & bene, & vide etiam ſupra in prima part. nu. 38. Nam in conſtitutione Pii dicitur, Statuimus cenſum, ſeu annuū redditū creari, conſtitui ve poſſe nullo modo, niſi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, quæ nominatim certis finibus deſignata ſit, ſed ſi imponitur cenſus ſuper re certa, immobili, & certis finibus deſignata, & ſuper omnibus aliis bonis mobilibus, & immobilibus, & ſic contra formam d. conſtitutionis in duobus. Primo ſuper omnibus

bus bonis immobilibus non deſignatis aliquibus finibus; ſecundo ſuper mobilibus, ſuper quibus non poteſt redditus conſtitui, & Papa in conſtitutione præfata negatiue procedit, dum dicit, Cenſus creari nullo modo poſſe, niſi in re immobili deſignata certis finibus. Si fiat ſuper re non deſignata certis finibus, & ſuper re mobili, primo contractus eſt nullus, tãquam factus contra legis prohibitionem. l. non dubium. C. de legib. & ibi gloſſa Bart Bald. & alii. C. de legib. & dixi in quæſt. de cenſib. inf. in 3. par. num. 29. & 40. Caſſan. in cathalogo gloriæ mundi, parte 12. conſid. 99. fallentia 25. comprobat multis auctoritatibus conſtitutionẽ cenſus, quod debeat imponi ſuper vna re tantum, quem refert Didacus lib. 3. varia. reſol. c. 7. num. 5. licet ipſe teneat conſtitui poſſe ſuper actione perſonali, & male vt dictũ eſt ſupra part. 1. num. 38. & 40. Secundo declaratur vſurarius à conſtitutione Pii, tamquam factus non ſeruata forma vt dictum eſt ſup. hac par. num. 12.

68 Idem Nauar. nu. 131. verſ. quartum, dicit poſſe imponi cenſum ſuper duabus rebus immobilibus ſuis terminis deſignatis, quarũ vna ſit vnius, altera alterius, quia non prohibetur aliquo iure, nec ab iſta conſtitutione. arg. c. legatum. 24. q. 2. & §. conſideremus in auth. de triente, & ſemiſſe. vide ſupra in hac 2. part. num. 30. quomodo hoc procedat, & fieri poſſit.

69 Præterea cenſus poteſt imponi ſuper re immobili aliena de conſenſu domini præſentis, & acceptantis, vel ratificantis expreſſe impoſitionem cenſus factam ſuper re ſua. l. rem alienam. ff. de contrahen. emptio. ibi, rem alienam diſtrahere quem poſſe. Quia emptio & venditio eſt, ſed emptori poteſt res auferri; ideo ne poſſit auferri, conſenſus, vel ratificatio domini requiritur, & ſine domini ratificatione expreſſa non poteſt conſtitui, & vide, quæ dixi ſupra num. 45. hac parte ſecũda, Nauarrus etiam, ſupra num. 131. verſ. quintum. dicit quod ſi dominus conſentit dictæ impoſitioni, non poteſt contrauenire, cap. quod ſemel. de reg. iur. lib. 6. & l. qui poteſt. ff. de regulis iuris. vbi Decius. Vide quæ dixi in tractatu ſocietatis officiorum, num. 108.

70 Promiſſio euictionis facta per venditorem ad fauorem emptoris cenſus eſt permiſſa ex conſtitutione Pii, eo quia non prohibentur ea quæ ſunt de natura contractus emptionis & venditionis, qualia ſunt obligatio ſolutionis cenſus, cautio de euictione rei venditæ. iuxta l. ſi fundus ex toto. ff. de euict. & l. pacta conuenta. iuncta gl. ff. de contra. empt. Nau. vbi ſupra n. 135.

71 Promiſſio de ſoluendo cenſum in tempore conuento ſub pęna dupli non valet, dicit Nauarr. hic num. 136. quia pacta pœnalia ſunt in conſtitutione Pii prohibita, & bene.

72 Quinquageſimo quærit num. 138. an clauſula poſita in contractu cenſus, in qua datur facultas emptori cenſus capiendi propria auctoritate poſſeſſionem rei, ſuper qua eſt impoſitus cenſus, ob ceſſationem ſolutionis dicti cenſus, ſit iniqua & contraria conſtitutionibus Pii, & Martini, & Caliſti: & tenet quòd ſic. Quia per ceſſationem ſolutionis vnius aurei perderetur fundus valoris mille aureorum & vt detur facultas capiendi propria auctoritate cenſum, quod fieri non debet. Sed alia ratio aſſignari poteſt, ſcilicet quia iſtud pactum videtur poſitum in pœnam ipſius venditoris, non ſoluentis, & propter hoc non valet, quia pacta pœnalia prohibentur in conſtitutione Pii Quinti, aliàs iſtud pactum non eſſet improbabile. Quia ſi venditor eſt moroſus in ſoluendo propter hypothecam appoſita in contractu cenſus, datur emptori cenſus contra venditorem Saluianum interdictum, quo diſponitur, vt mittatur in poſſeſſionem, & poſſit rem retinere tanto tempore, quanto de fructibus rei ſatisfiat pro cenſibus decur-

decurſis & non ſolutis, vt dixi in quæſtione infra poſita in 3. parte num. 51. facit Romanus conſ. 311. Aymo. conſil. 342. nu. 10. lib. 3. Immo poteſt ille, qui capit poſſeſſionem in vim pacti propter cenſum non ſolutum pro tota illa parte, pro qua cenſus non eſt ſolutus, declarare quod capit poſſeſſionem pro capiendis fructibus ex ea ad effectum integralis ſatisfactionis cenſus non ſoluti, vſque quo integre ſatisfiat, & non vltra. Rebuff. in l. recte. §. Quintus Mutius. verſic. ſeptimo fuit decilum. ff. de verborum ſignific. Maxime quia iſtud ius cenſus dicitur reale, & rem ſequitur, & poſſeſſorem. Aymo. conſil. 499. lib 3. num. 23. Vnde ſi poteſt mitti in poſſeſſionem, emptor donec ſatisfiat de cenſu, ex Saluiano interdicto à iudice, poterit immitti à parte in poſſeſſionem dictæ rei donec ſatisfiat. Propterea non eſt clauſula iniqua, nec contraria conſtitutionibus, ſed prouenit ex iure communi, quatenus ſic intelligatur, ſed ſi intelligatur, quod poſſit rem perpetuo retinere in pœnam, eſt iniquiſſima, & vſuraria, & propterea reiicienda.

73 Solutio cenſus per venditorem in quo loco fieri debeat, Dicas, quòd ſi eſt conuentum de loco, ſeruetur conuentio, dummodo non ſit onerosa. Si non eſt conuentum de loco, facienda eſt ſolutio in illo loco, in quo reus voluerit. l. is qui. ff. de eo quod certo loco. vbi Bart. & Alex. in l. qui Romæ, in princ. ff. de verb. obli. & concludunt quòd eſt facienda in loco, in quo res cenſui ſubiecta reperitur.

75 Super conſtitutione Nicolai V. aliquid dicere decreui, quæ diſponit, quod cenſus ſuper rebus, facultatibus & emolumentis quorumcunque imponi poſſint, dummodo cenſus, ſeu redditus non excedat x. pro centinario quolibet anno, & cum cautione contrahentium, & cum facultate perſonas; & eorum proprietates, redditus, iura, iuriſdictiones, & cenſus, & omnia & ſingula immobilia bona, obligandi & obligari faciendi, cum quibuſcumque pactis conuentis inter emptores & venditores, pœnis & iuramentis, & aliàs prout in praxi cenſuali Follerii in principio. Et Foller. in praxi eadem, verſ. huiuſmodi cenſualia, ponit quæſtionem num. 6. & ſequen. numquid ſuper re feudali poſſit imponi cenſus. & num. 9. dicit pro parte negatiua, quòd res feudalis non poteſt alienari, obligari, neque in ea aliquod ius conſtitui. c. Imperialem. de prohibita feudi alien. per Feder. & ibi per Andręam de Iſern. Tamen. nu. 11. & ſeq. tenet, quòd fructus feudi vendi poſſint in vita feudatarii, & cõſequenter firmat, quòd cenſus poteſt conſtitui ſuper re feudali ſecundum conſtitutionem Nicolai. Hodie ex mutatione iuris, credo contrarium, quia cenſus ex parte ementis debet eſſe perpetuus, vt probatum eſt ſup. in 2. parte num. 49. ex parte venditoris poteſt redimi quandocumque, vt hac par. nu. 82. Sed ponamus quod non redimatur, & venditor moriatur, ſuccedens in feudo, quod non poteſt alienari, nec in totum, nec pro parte, dicat non teneri, prout non tenetur, non ne cenſus morte venditoris euaneſcit? quia eſt impoſitus ſuper re, quæ perpetuo alienari non poteſt, prout perpetuo debet eſſe alienata ad fauorem emptoris, vt in l. Imperialem. C. de prohib. feu alien. per Fed. vbi dicitur, vt nulli liceat feudum totum, vel partem aliquam vendere vel pignorare, vel quocumque modo diſtrahere, ſeu alienare, etiam pro anima ſine per miſſione domini, ad quem feudum ſpectat, & vẽditor & emptor, vltra quod alienatio nulla ſit, feudum amittat, & reuertatur ad dominum vltra alias pœnas ibi poſitas. Propter quod dico, quod ſuper feudo cenſus nec vẽdi, nec emi poteſt ex quo cẽſuarius non habet ius quod nõ poteſt habere, nec acquirere, ſine conſenſu domini. Vnde dici poteſt, quòd cẽſus perpetuus in feudo

ſine

ſine conſenſu domini imponi non poſſit, quia vt diximus ex conſtitutione Pii Quinti, emptor acquirit ius in re. & ſic cenſus eſt realis non perſonalis, ex qua conſtitutione tolluntur omnia, quæ dicit Follerius ibi vſque ad numerum 17.

75 Dum conſequenter dicit num. 17. & ſeq. ibi quod in fructibus beneficiorum poteſt conſtitui cenſus per Prælatum, vel alium Rectorem ad vitam tantum Prælati, vel Rectoris, male infertur iudicio meo. Quia vltra quod res eccleſiæ alienari non poſſit, nec locari vltra trienninm, vt in c. ambitioſe. de rebus eccl. non alie. in ext. minùs cenſus ſuper bonis, & fructibus eccleſiæ conſtitui, & vendi poteſt, niſi pro vtilitate eccleſiæ, & de conſenſu, & auctoritate Papæ. Nec obſtat, quòd dicit Abbas in c. fi. ne præla. vices ſuas quòd prælati poſſunt ad vitam ſuam fructus eccleſiæ locare, quia hodie eſt ſublata dicta facultas, per cap. ambitioſe. de reb. eccl. non ali. in ext. Et dum dicit, quòd Prælatus & feudatarius remanent obligati ad vitam ipſorum, & non poſſunt contrauenire. Reſpondetur, quòd hodie ex conſtitutione Pii Quinti iſti cenſus perſonales ſunt ſublati, ſed debent hodie cenſus eſſe reales & perpetui, hi autem ſunt perſonales & temporales ad vitam prælati, & propterea ex pluribus prohibiti in conſtitutionibus Pontificum.

76 Quærit etiam num. 21. idem Follerius numquid emphyteota ſuper rebus emphyteoticis abſq; domini conſenſu, poſſit cenſum conſtituere, & tenet quòd poſſit conſtituere cenſum ſuper rebus emphyteoticis ideſt ad vitã ipſius emphyteotæ. Sed ſecundum conſtitutionem Pii non poteſt, quia debet conſtitui in fructibus rei immobilis certis finibus conſtitutæ, & perpetuo reſpectu emptoris obligatæ pro cenſibns, & prætio exburſato, ſed res emphyteotica ſine conſenſu domini non poteſt alienari. l. 2. C. de iur. emphytheu. tum quia huiuſmodi cenſus ad vitam ſunt perſonales, & propterea prohibiti, vt proxime dictum eſt.

77 Quærit etiam num. 22. ibi an poſſit imponi cenſus ſuper fundo dotali: & tenet quòd ſic ad vitam mariti. Sed hodie non poteſt ad vitam cenſus emi vel vendi ab aliquo, ſed debet emi, & vendi perpetuo, cum pacto redimendi, ſtante conſtitutione Pii V. vt dictum eſt ſupra.

78 Et num. 23 quærit, an poſſit imponi cenſus in rebus reſtitutioni fideicommiſſi, vel alias ſubiectis: & tenet quod poſſit durante vita illius qui reſtituere tenetur. Fundatur hac ratione, quia durante vita reſtituere debentis poſſit res alienari, ſed eueniente caſu reſtitutionis, alienatio reuocatur. l. fin. §. ſed quia. C. communi de leg. Tiraqu. de vtroq. retract. part. 2. §. 1. gloſſa 7. num. 10. & ſic loquitur in cenſu prohibito hodie ideſt in cenſu perſonali, non in cenſu perpetuo & reali, de quo in conſtitutione Pii V. in qua ſimiles cenſus prohibentur.

79 Quærit etiam nu. 24. & 36. an poſſit imponi cenſus ſuper rebus communitatis. & dicit, quòd ſic interuenientibus debitis ſolemnitatibus, quæ debent interuenire in alienatione rerum ciuitatis. l. fin. & ibi Bart. & Ioan. de Platea. C. de vendit. rerum ciuit. lib. 11. & interuenientibus omnibus quæ in conſtitutione Pii continentur examinatis ſupra in prima parte per totum, dixi in quæſtione de cenſibus infra tertia parte num. 63. Hodie ex conſtitutione Siſti V. communitates pro aliis obligari non poſſunt, & obligatæ infra annum liberari debent.

80 Redditus annui an inter mobilia, vel immobilia bona computentur, Follerius in praxi cenſuali. verſic. huiuſmodi. numero 25. & multis ſequentibus recitat varias opiniones tenentes, partim inter immobilia, & partim inter mobilia reputari, ibi num. 33. 34. & 35. dat tres declarationes, vide Tiber. Decian. conſil. 2. num. 69. & ſe-

E quen.

quen. & num. 161. lib. primo. Et ego dixi in quæſtione de cenſibus infra num. 60. & ſequen. & vide quæ dixi ſupra parte prima numero 49. vbi declaraui. Nam reſpectu venditoris pro pter pactum perpetuum redimendi, inter mobilia computatur, reſpectu emptoris eſt perpetuus, & hæc videtur veritas in iſtis cenſibus pecunia emptis cum pacto redimendi, iuxta Pii conſtitutionem.

81 In rebus minorum, & pupillorum concurrentibus ſolemnitatibus à iure requiſitis, cenſus conſtitui poſſunt, iuxta conſtitutionem Pii Quinti, & non aliàs, vt dicit Follerius in verſ. huiuſmodi cenſualia num. 40. & numerat octo requiſita in alienatione bonorum minoris. Pariſ. conſ. 98. 99. & 100. lib. 1. vide etiam Roland. à Valle conſ. 33. lib. 1. Quæ ſint neceſſaria in alienatione bonorum minoris, poſui in tractatu de tutore c. 26. per totum, vbi vide.

82 Et idem Follerius ibi num. 41. quærit numquid cenſus conſtitui poſſit ſuper bonis prohibitis alienari per teſtatorem in teſtamento: & concludit quòd non, & bene, Bald. in c. ad audientiam il 2. col. 2. de reſcript. l. fina. C. de rebus aliena. non alienandis. & cap. non liceat. eodem titulo. Dum vero dicit, quòd poſſit ſuper fructibus rei prohibitæ alienari cenſus conſtitui, obligando ſe actione perſonali ad dandum cenſus de dictis fructibus, male loquitur. Quia huiuſmodi cenſus debent eſſe reales, non perſonales, & perpetui: non temporales, nec ad vitam alicuius, vt dictum eſt ſupra numero 74. & ſequen. & quæ dicta ſunt ibi, hic non repetam.

83 Quærit etiam idem Follerius numero 42. an poſſit cenſus conſtitui ſuper emolumentis officiorum deputatorum ad iuſtitiam, quia in conſtitutione Nicolai diſponitur quòd cenſus poſſit conſtitui ſuper emolumentis. Verumtamen ipſe tenet contrarium in dictis officiis deputatis ad adminiſtrationem iuſtitiæ, ſed in certis aliis officiis dicit poſſe conſtitui. Sed tu dicas, quod hodie in conſtitutione Pii Quinti prohibetur, quia in ea dicitur, In re immobili, & quæ pro immobili habeatur de ſui natura fructifera, & certis finibus deſignata vt dictum eſt ſupra parte prima num. 2. & alibi ſæpe. Et propterea non ſolum excluduntur dicta officia, ſed quæcunque alia officia, etiam ſi habeant ſcripturas, quæ ſcripturæ tranſeant ad hæredes officialis, ex quo dictæ ſcripturæ ſunt mobiles, & non habent certos fines, & non ſunt de ſui natura fructiferæ. Ideo conſulo, ne aliquo pacto ſuper officiis cenſus huiuſmodi imponantur, ſed bene poſſunt ſuper dictis officiis, ſocietates officiorum fieri, vt dixi in tractatu de ſocietates officiorum.

84 Quærit etiam num. 50. ibi numquid poſſit conſtitui cenſus non relatus ad aliquam rem, ſed aliquis obligat ſe ad dandum vnum florenum, ex quo dati ſunt ei x. Reſoluit quòd non, & bene, ſtante conſtitutione Pii, quæ prohibet cenſum conſtitui ſuper alia re, quàm immobili, & de ſui natura fructifera, vt dictum eſt ſupra. Hic non eſſet poſitus ſuper re, ſed ſuper perſona, & cenſus perſonales prohibentur, vt dictum eſt in 1. parte. & ſi, x. data repeti poſſunt, eſt vſura; ideo ab iſtis contractibus cauendum eſt.

85 Quærit num. 51. an cenſus ſint prius conſtituendi, quàm vendantur. Doctores prius tenebant, quòd prius erant conſtituendi, poſtea vendendi. Sed hodie eodem contextu conſtituuntur, & venduntur in eodem inſtrumento, & ita ſeruatur, vt declaratum eſt ſupra in prima parte. num. 25. & infr. num. 196.

86 Quærit etiam numero 75. in dicto ꝟ. huiuſmodi cenſualia. Quidam emit annuum cenſum ſuper aliquo fundo, cum pacto de retrouendendo infra triennium, & ſi infra triennium

ium non redimatur, fundus ſit da-
is in ſolutum ipſi emptori cenſus.
n iſte contractus ſit licitus. Di-
t quòd de iure communi pactum
alet, quando dicat ſit emptum pro
iſto pretio. l. ſi fundum. §. vltimo.
ibi gloſſa & Bart. ff. de pignorib.
lexan. conſilio 178. numero 8. li-
ro ſeptimo. Si vero dicat quod ſit em-
toris pro eodem pretio, tunc con-
actus eſt illicitus. Tiraquellus de
tractu conuentionali in fine. quæ-
o. 24. numero 118. & ſecundum
ragmaticam Nicolai eſt illicitū, quia
rohibentur in eo pacta, quod res in-
dat in commiſſum, & tandem impro-
t dictum pactum. Ex conſtitutione
ro Pii Quinti hoc pactum eſt pro-
bitum, quia facultas redimendi de-
t eſſe perpetua, pacta pœnalia
ohibentur, & ſi ſub alia forma fiant
ntractus, ſunt vſurari ipſo iure de-
arati, vt dictum ſupra plures tam
prima, quàm in hac ſecunda parte
.50.

Quærit etiam in dicto tractatu in
cto ꝟ. huiuſmodi. numero 83. num-
id onus ſoluendi cenſum ſequatur
emcunque poſſeſſorem rei, & dicit
òd ſic. clement. prima, de cenſi-
s, & ibi gloſſa. Immo ſi ad eccle-
m vadit res cenſualis, tranſit cum
ere ſoluendi cenſum. Innocent. in
p. verum. de foro compet. Iaſ. in
lacet. ſecunda lectura. C. ad leg.
. de vi pub. Aymo. conſilio 217.
.2. & dictum eſt ſupra numer. 1. &
hac parte, & quod teneatur non
um pro futuris, ſed pro præteri-
. Anchar. conſil. 386. Afflict. deciſ.
Licet idem Follerius vbi ſupra nu-
ro 84. dicat poſſe poſſeſſorem ex-
tari pro præteritis cenſibus, quan-
cenſuarius fuit negligens. Sed hæc
gligentia eſt probanda, & ſuadet
c non eſſe agendum actione per-
ali, ſed hypothecaria actione, vel
lius interdicto Saluiano, vt dictum
ſupra n. 2. hac parte, & nu. 51. infra
te 3.

88 Quærit etiam idem Follerius n. 85. quod ſi dominus rei vendidit rem cum onere ſoluendi cenſum, tunc emptor tenetur cenſum ſoluere, etiam ſi non appareat de inſtrumento cenſus, allegat Aym. dicto conſ. 216. Guido Pap. quæſt. 24. ponit quædam requiſita, vide dictum Follerium in dicto nu. 85. 87. & 88.

89 Cenſus vel annua præſtatio præſcribitur ſpolio xxx. annorum. Idem Foller. in d. ꝟ. huiuſmodi. num. 90. & ſeq. facit certas diſtinctiones, quem vide & num. 93. Quod ſi quis tenetur ſoluere x. ſoluat tantum quinque, an præſcribat illa quinque: & tenet quod non, & quare ibi vide, & in ꝟ. tamquam res iudicata. numer. 35. vide infra in tertia parte numero 67. vbi declaratur.

90 Quærit idem Follerius in dicto §. cenſualia. numero 95. an cenſu impoſito ſuper quodam fundo, vel prædio, quod prædium poſtea venditur pro franco, & libero ab omni cenſu emptor poſſedit prædium pro libero per xxx. annos, per quod tempus venditor cenſus & prædii ſoluit cenſum emptori cenſus, demum obiit venditor, hæredes nolunt ſoluere cenſum, emptor agit contra poſſeſſorem prædii, ſuper quo cenſus eſt impoſitus, qui dixit poſſediſſe prædium liberum per xxx. annos & præſcripſiſſe, quia omnes res præſcriptibiles ſpatio xxx. annorum præſcribuntur. l. omnes. & l. ſicut. C. de præſcipt. triginta annorum. & poſſeſſor non ſoluit cenſum per xxx. annos, ergo. Tamen Caſſan. ſuper conſuet. Burg. in tit. de cenſib. Rub. 11. ꝟ. 2. in gloſſa, & ſemblament. num. 36. verſic. nunc ſuccedit. & num. 37. concludit in ſupradicto caſu, quod nulla currit præſcriptio contra cenſuarium, ex quo à venditore ſemper exegit cenſus, & non poterat ad rem recurrere, niſi in defectu ſolutionis, & ſic actio realis ad rem non erat nata, niſi tempore denegatæ ſolutionis, & non valenti agere, non currit præſcriptio. l.

1.§.ſi quis.ff.de itin.act. quæ priuato. l.1. in fine. C. de annali præſcript. Et ita concludit Caſſan. ibi num. 38. & ſequen. quem refert. & ſequitur Follerius in d.§. huiuſmodi cenſualia.nu. 95. dixi in tractatu de acquir. poſſ. c. 34. num. 338. & res cenſu onerata tranſit ad quoſcumque ſemper cum ſuo onere, vt dixi infra par.3.num.25. in fine. & idem Follerius in §. tamquam res iudicata num.25.& 36.

91 Pactum redimendi an poſſit præſcribi per emptorem cenſus, qui habet animum faciendi cenſum perpetuum & faciat quietationes animo præſcribendi facultatem redimendi cenſum, qui animus debet fieri notus ipſi venditori. Nam ſi venditor ſoluit ſimpliciter cenſum, ſemper ſoluit animo redimendi. l. cum notiſſimi. §. immo. C. de præſcript. 30. vel 40. annorum. Soccin. conſil. 15. lib. 4. Tiraq. de præſcrip. gloſſ. 12 pag. 112. Et conſuitur ob id ipſi venditori cenſus, vt non permittat fieri quietationes per emptorem de cenſu perpetuo, & non redimibili per 30. annos, quia poſſet præiudicare. Licet moderni Pariſienſes de vſuris num. 203. dicant dicta verba non præiudicare, ex eo quia ex productione inſtrumenti cenſus apparet de contrario, quod inſtrumentum non poteſt tolli verbis enunciatiuis. Decius conſ. 164. in fin. Tiraquell. de retract. conuentionali §. 1. gloſſ. 2. num. 6. & multis ſeq. Hodie eſt ſublata omnis dubietas ex conſtitutione Pii V. vt dictum eſt ſupra.

92 Pro annuo cenſu, quem exegi longo tempore à Titio & eius hæredibus qui hæredes denegando ſolutionem ſpoliarunt me, dubitatur, an poſſim agere interdicto reſtitutorio, & Guido Papa. quæſt. 629. tenet quod ſic. Foller. in d. §. huiuſmodi cenſualia. nu. 97. Puteus deciſ. 151. lib. 3. Menoch. de reintegranda remedio. 1. num. 89. Sed melius eſt quod cenſuarius vadat ad iudicem, coram quo citet poſſeſſorem rei ad ſoluendum cenſus decurſos, & non ſolutos, quia tunc agens non videtur à poſſeſſione exigendi eiectus eſſe, ſed retinet ciuilem, & petit cogi aduerſarium ad ſoluendum, & ſic manuteneri in ſua quaſi poſſeſſione, & decretum de ſoluendo ſapit potius manutentionem cenſuarii, quam reſtitutionem. Afflict. deciſ. 395 num. 7. Put. deciſ. 419. Ratio eſt, quia cenſuarius numquam habuit ſe pro ſpoliato, & hæc praxis magis placet, & vide quæ dixi in tract. vti poſſidet. c. 8. & 9. vbi quod per denegationem ſolutionis faciendæ ad eo, qui ſoluere tenetur, quis non dicitur ſpoliari in iſtis præſtationibus annuis. Aegid. conſil. 21. verſic. item tenet. Afflict. deciſ. 395. num. 7. Et propterea turbatus in iſtis incorporalibus debet manuteneri in poſſeſſione exigendi in qua turbatur. Put. deciſ. 419. lib. 2. vide infra num. 175.

93 Cenſus currit debitori, vel venditori illius vſque quo ſortem vel pretium reſtituat emptori cenſus etiamſi ſors principalis fuerit ſequeſtrata in manibus venditoris. Caputaq. deciſ. 103. lib. 1. Coadiuuatur hæc deciſio à conſtitutione Pii V. quia venditor ſemper tenetur cenſum ſoluere emptori, donec illi denunciet velle redimere cenſum, & illum cum effectu redimat in pecunia numerata, vt dicitur in dicta conſtitutione, ibi, Cum vero traditione pretii redditus extinguendus erit, volumus per bimeſtre ante denunciari, cui pretium dandum erit, & ſic vſque ad vltimam diem bimeſtris, cenſus pro rata ſoluere tenetur. Hæc opinio comprobatur à Follerio in §. inſtrumento gratiæ. num. 59. reprobata alia opinione, & bene.

94 Formari poſſet hic alia quæſtio. Factus fuit contractus cenſus cum pacto redimendi, iuxta conſtitutionem Pii, venditor non facta intimatione, nec retrouenditione cenſus, reſtituit pretium cenſus emptori, qui emptor reſtituit ius, quod habebat in re venditori, an venditor cenſus conſtituti faciat

ciat

ciat fructus ſuos, non facta ei ab emptore retrouenditione cenſus. Videtur quòd non, quia aliud eſt retrouendere aliud promittere de retrouendendo Iaſ conſ. 117. lib. 1. Tiraq. de retract. conuentionali ad finem tit. nu. 63. vſq. ad num. 67. Sed opinio contraria magis placet, quòd cenſeatur facta retrouenditio cenſus ex traditione rei, tam propter pactum retrouendendi, & ſic propter ſpem futuræ retrouenditionis, quàm ex pretii ſolutione, quia ſoluens partem pretii facit pro rata fructus ſuos. Soc. in l. ſi ante. ff. ſoluto matrim. & conſ. 160. lib. 2. Tiraq. vbi ſupra nu. 7. & multis ſeq. Præſertim quia ex commiſſione retrouēdēdi oblato pretio eſt perfecta venditio, cū ſtet per eū, qui tenetur vendere, vel retrouendere. Tiraq. vbi ſup. n. 73. & ſeq. & ita vidi ſeruari iuxta conſil. Soc. 170. vide etiam infra nu. 130. & l. 2. C. de act. empt. & vend. & inf. num. 204.

Si factus ſit contractus cenſus ad rationem x. pro 100. cum aliquibus pactis illicitis, & cum pacto redimendi, & non iuxta conſtitutionem Pii V. an cēſeatur contractus vſurarius propter dicta pacta illicita. Videtur dicendum quòd propter dicta pacta illicita contractus ſit vſurarius ſtante cōſtitutione Pii V. reprobans dicta pacta illicita & dans formam, qua non ſeruata contractus vſurarius declaratur, & hæc de iuris rigore vera ſunt. Sed quia partes non habuerunt intentionem cōtraueniendi dictæ conſtitutioni, ſed dixerunt in fine contractus iuxta formam dictæ conſtitutionis Pii Quinti, videtur quòd intentio partium fuerit velle facere venditionem & emptionem cenſus contra formam dictæ conſtitutionis, ſed ſecundum illam. Vnde quod pactum illicitum eſt appoſitum in contractu, tollatur & reducatur ad ſuum, videlicet ad formam dictæ cōſtitutionis, quia illud dicitur contineri in ſcriptura referente quod continetur in ſcriptura, ad quam fit relatio. l. 2it Prætor. §. ſi iudex. ff. de re iudic. l. ſi ita in teſtam. ff. de cond. & demonſtr. & relatio cenſetur facta cum omnibus qualitatibus ſuis. Dec. conſ. 47. col. 2. verſ. ſed prædictis. Tiraq. de retr. parte 1. §. 8. gl. 1. nu. 27. vide infra nu. 137. & ſeq.

96 Sed ſi non eſt dicta relatio, aliud credo. Ideo animaduertant contrahentes, tā in appoſitione pactorum, quia in illorū exequutione; nam ſi pacta præfata exigerentur, vel mandarentur executioni contra venditorem cenſus, tunc dicta proteſtatio eſſet contraria facto & credo, quod in eo caſu contractus eſſet vſurarius, & contra formā dictæ cōſtitutionis factus Ideo melius eſt, vt non apponantur pacta illicita, & contraria dictæ conſtitutioni, & ſi ponantur, vel poſita ſint renuncientur dictis pactis illicitis, aliàs erit in arbitrio iudicis illa exequi, & declarare contractum vſurarium, vide infra hac parte nu. 137. & ſeq. quinimmo per iſtā relationem ad conſtitutionem Pii V. non eſt ſeruata forma illius. l. hac conſultiſſima C. qui teſt. fac. poſſ. Bal. & Ang. in l. 1. ff. de lib. & poſth verſ. ſecus autem. & dictum eſt ſup. in 1. par. nu. 1. & vide inf. n. 137. & ſeq.

97 In contractu cenſus an poſſit venditor inuito emptore ei rē tradere, & relinquere inſolutum, ſuper qua eſt impoſitus cenſus ipſi venditori ita vt liberetur à ſolutione cenſus. & emphyteoſis. Dicas inuito domino renuntiari non poteſt. l. 2. C. de iure emphyt. ibi ſi dominus voluerit, & ibi Bald. col. 2. Iaſ. colum. 7. verſ. ſexto principaliter. At Tiraquell. de retract. parte prima §. 34. gloſſa 1. num. 1. & 2 declarat hoc procedere in loco, in quo eſt conſuetudo quod poſſit renunciari, alias fieret res inutilis domino & emptori. Sed hæc remittantur arbitrio iudicis, nam ſi adeſt cauſa, poteſt cogi emptor à iudice vt accipiat fundum & liberet venditorem: ſi non eſt cauſa iuſta & legitima, non credo poſſe credere inuito emptore prædium ipſi emptori, propterea omnia iudicis

E 3 arbitrio

arbitrio remittenda. Menoch. de arbit. id. lib. 2 centur. 2. caſu 163. num. 25. & 28 pro quibus, vide §. fin in authen. de fideiuſſ. gratia hoc fit nam ex ab Imperatore. Follerius vero in §. tamquã res iupicata nu. 49. dicit quòd ſi adeſt obligatio perſonalis pro ſolutione cenſus, non debet admitti allegatio Tiraq. in prima parte §. 1. gloſſa 6. nu. 20. & 21.

97 Contractus in vrbe factus ſuper emptione annui redditus ſuper re ſita Peruſii, & venditor ſe obligauit cenſus ſoluere in vrbe emptori, & retrouenditio cenſus pariter in vrbe fieri debet, & cautiones in vrbe ſimiliter præſtari pro euictione & ſolutione cenſus, an iſte contractus poſſit connumerari inter bona immobilia exiſtentia in vrbe. Videtur quòd res dicatur eſſe illius loci, in quo exactio vigore contractus fieri debet. l. Titium, & Mæuium §. tutores ff. de adminiſt. tut. Aret. conſ. 10. num. 3. & 5. Lapus vero allegat 91. col. penult. verſ. contrarium dico, ait, quòd nomina debitorum ad illum locum pertinent, vbi exactio de iure, & de facto fieri poteſt, nam vbi eſt collata reſolutio ibi debitor reperitur. l. ex facto §. rerum, & l. quæro. ff. de ſolut. & Oradin. deciſ. 478. Et hæc loquuntur in nominibus debitorum, quæ an ſint mobilia vel immobilia dubitant doctores. Tiraquellus de retract. §. 1. gloſſa 5. numera 1. & gloſſa 7. numero 9. & 17. & addentes ad allegationes Lapi 91. plures allegant. Sed contra faciunt quæ dicta ſunt ſupra in prima parte numero 49. & in hac parte numero 49. vbi concluſum eſt cenſus ex parte emptoris inter immobilia computari. Quare pro re exiſtente Peruſii non facit contractus celebratos eſſe Romæ, cuius rei exiſtentis Peruſii, pars eſt redditus emptus ſuper dicta re immobili, qui redditus eſt in vrbe ſoluendus. Quæ ſolutio non facit quòd dictus cenſus dicatur eſſe in bonis exiſtentibus in vrbe, quia reſpectu ipſius emptoris res immobilis reputatur, & ſic eſt immobilis in loco in quo res poſita eſt, & iſta ſolutio cenſus facienda in vrbe, prouenit ex partium conuentione, non ex natura contractus. Et ſi venditor grauaretur ex illa ſolutione facienda in vrbe ex pacto, crederem, quod iſtud pactum eſſet illicitum & tollendum ex diſpoſitione dictæ conſtitutionis Pii Quinti, cum in ea dicatur, Sicut etiam annullamus pacta continentia ſolutiones onerum ad eum ſpectare, & ſolutio facienda in vrbe, eſt onus propter impenſas, quæ fiunt in tranſportatione pecuniarum de Peruſio ad vrbem. Ideo concludo quòd cenſus impoſitus ſuper rebus exiſtentibus Peruſii, eſt in ipſis rebus immobilibus Peruſii exiſtentibus, non in vrbe in quo fit ſolutio ex pacto, & conuentione, quæ conuentio non poteſt rem immobilem exiſtentem Peruſii transferre in vrbe. Non obſtant allegata in contrarium, quia loquuntur in nominibus debitorum, nos autem ſumus in cenſu impoſito ſuper re immobili, qui eſt pars rei immobilis. Bald. de contr. inter Vaſal. & Epiſcopum c. 1. numero. 5. in fine Hier. Gabriell. conſ. 141. numero. 15. lib. 2. Oradin. deciſ. 116. circa medium lib. 1. dicit quod eſt communis opinio.

99 Pactum redimendi factum cum emptore cenſus, ſi emptor vendit cenſum alteri, ille alius tenetur retrouendere dictum cenſum venditori, licet pactum reuendendi ſit perſonale non reale, Didacus lib. 3. variarum reſolutionũ c. 8. verſ. hinc apparet ſub numero 3. Paul. de Caſtro in l. ſi cum venderet. ff. de pignor. act. Guido Pap. conſ. 49. Boerius deciſ. 182. Aymo conſ. 1. Follerius in practica cenſuali §. inſtrumento gratiæ num. 15. Ruin. conſ. 82. lib. 2. col. 1. & 2.

100 Dicitur in conſtitutione Pii nullo modo poſſe cenſum ſeu annuum redditum imponi niſi in re immobili de ſui natura fructifera, id eſt frugife-

ra vel fructum ferens,& res frugiferæ de ſui natura ſunt arbores, ager, arua,ſiluæ,& cupreſſi, propter amœnitatem l. competit §.ſi quis,in ff. quòd vi aut clam, vbi gloſſa. & l. frugem 77.ff.de verb.ſign.ibi frugem pro redditu appellari. Vbi Alciat. dicit reddi tus eſſe nomen generale,ſicut prouentus,ſeu obuentiones,& compræhendit omnia iura, ſeu vtilitates quæ percipi poſſunt, & quòd Plinius appellat frugiferas arbores omnes, quæ fructiferæ ſunt,ſequitur in textu d.l. frugem, non ſolum quòd frumentis aut leguminibus, ſed quòd ex vino ſiluis ceduis certifodinis & lapidicinis capitur. Vbi Rebuff. ait quòd quicquid vtilitatis & redditus ex fundo habeo poteſt fruges vocari, & fructus à fruendo vel ferendo dicuntur. & de iure canonico frugum nomine fructus compræhenduntur. cap. 1. & cap. cum homines de decimis, & ſic omnis res quæ fructum fert frugifera vel fuctifera dici poteſt, & fructuum nomine venit penſio domus prouentus, obuentiones & emolumenta. Guiglielmus Benedicti in c.Rainutius verſ.Cetera bona. numero. 32. de teſtam. & numero trigeſimo tertio vult quòd compræhenduntur etiam iura feudalia,& emphyteoticaria,& ſic res fructifera eſt illa quæ apta eſt ad fructum faciendum,ſiue redditum: Ideo Nauarrus in tractatu de vſuris, num. 113..quæſt.13.dicit,quòd poteſt imponi cenſus ſuper turri, quæ non eſt ſolita locari, licet locari poſſit, de qua quæſtione vide ſupra num. 27. in hac ſecunda parte,& vide etiam ſupra in prima parte num.3.

101 Pactum redimendi eſt de forma contractus cenſus, vt oſtenſum eſt infra parte tertia num.15.& ſemper in contractu cenſus debet apponi, vt dictum eſt in dicta tertia parte nu. 23. Follerius in praxi cenſuali §. inſtrumento gratiæ pro conſimili pretio num. 1.& 5. dicit ita demum contractus cenſus approbatur pragmatica ſanctione ſi fiat pactum de retrouendendo,& non aliter, & dicit concordare extragantes Martini, & Caliſti. Et hodie in ſua conſtitutione P us voluit quod pro eodem pretio extingui poſſit, non obſtante tempore immemorabili centum annorum & non obſtantibus pactis directè aut indirectè dictam facultatem auferentibus quibuſcumque verbis aut clauſulis conceptæ ſint, vt dixi infra parte tertia num. 23. & ſupra parte prima nu. 15.Preſertim quia dicit Follerius,quòd ex verbis dictæ Pragmaticæ conditionaliter loquentis videtur dari forma, qua non ſeruata contractus eſt nullus, allegat Felin.in c. cum dilecta de reſcriptis, & in hoc eſt conformis conſtitutio Nicolai cum aliis conſtitutionibus Pontificum.

102 Pactum redimendi poſt tale tempus & non infra, an valeat in contractu cenſus, Guido Pap. quæſtion. 616. & alii relati à Follerio in dicta praxi cenſuali §. inſtrumento gratiæ num. 9. dicunt facere contractum illicitum & vlterius non eſſe tutum in foro con ſcientiæ, nec licitum in terminis dictæ pragmaticæ.Quia requirit pactum retrouendendi liberum, licet fiat ex voluntate emptoris & venditoris, & huiuſmodi pactum ſic formatum, facit præſumi contractum ſimulat m Tiraquell.de retractu conuentionali §.1. gl.2.nu.62.Alex.conſ.46.lib. 3 Hodie tale pactum eſt reprobatum ex conſtitutione Pii V.

103 Pactum redimendi cenſum non ſolum conceditur venditori cenſus, ſed eius hæredibus, & ſucceſſoribus, etiam ſi in pacto de eis mentio facta non fuerit l. ſi. pactum. ff. de probation. Bart. Bald. Angel. & alii in l. 2.C. de pactis inter emptor. & venditor Follerius in praxi cenſuali §. inſtrumento gratiæ numero vigeſimo ſexto etiam ſi facultas redimendi venditori dumtaxat conceſſa ſit, quia dictio dumtaxat excludit extraneum,nō hæredem & ſucceſſorem, & ibi num.

27.& ſeq. Hodie eſt ſublata omnis diſputatio per conſtitutionem Pii V. quia quilibet dominus rei ſuper qua impoſitus eſt cenſus, poteſt redimere cenſum, & ſe liberare ab vſuris etiam poſt centum annos, vt ſupra pluries dictum eſt.

104 Et non ſolum maior facere tenetur retrouenditiones, ſed minor etiam ſine decreto iudicis poteſt retrouendere. Alber. in l. 2. C. de pact. inter emptor. & venditor. in principio, & eſt textus in l. 1. C. quando decret. opus non eſt Follerius in d. praxi ¶. inſtrumento gratiæ, num. 33. Si hæres eſt infans & impubes ad conſtituendum eum, in mora retrouenditionis faciendæ in vim pacti, vel ex conſtitutione Pii Quinti, citari poteſt ad retrouendendum, & recipiendum pecunias. Et Afflict. deciſ. 262. tenet quòd minor ſit citandus ad legitimè comparendum, non ad retrouendendum, & recipiendum pecunias, quia ſolutio non poteſt fieri pupillo ſine authoritate tutoris, nec oblatio, ſed ſi non habet infans vel pupillus tutorem ſunt monendi conſanguinei, & cognati, vt cōpareant legitimè pro infante, aliàs videndum illis deputare tutorem & curatorem ad lites, vel in tali actu particulari, & ſi citetur infans, nulla eſt citatio. l. quique. ff. de in ius vocando. l. 3. ff. de condit. furt. Io. And. in titulo de reo. ¶. 1. in additione ſpecul. Si autem infans debet tutorem, debet tutor citari pro infante, qui iudicium ſuſcipiat pro eo, qui fari non poteſt. l. 1. ¶. ſufficit. ff. de admin. tut. Sed in maiore ſeptemnio, poteſt talis minor citari ad legitimè comparendum, aliàs videndum deputari curatorem ad illum actum, vt dixi in tractatu de tutore. c. 11. num. 10. Ideo plus placet hæc praxis, quàm quòd citetur infans vel impubes ad retrouēdendum, vel recipiendum pretium, quicquid dicat Follerius in dicto §. inſtrumento gratiæ, numero 34. licet ipſe alleget Afflictum. deciſio. 262. qui dicit quòd infans citari non poteſt. num. 1.

105 Mortuo emptore cenſus, qui condidit teſtamentum, & vxorem reliquit vſufructuariam, & aliam hæredem proprietarium, venditor cenſus vult in vim facultatis ei conceſſæ à iure vel ab homine retroemere cenſum, cui debet intimare retrouenditionem faciendam proprietario, vel vſufructuario, aut vtrique. Cagnol. in l. 2. num. 32. C. de pact. inter empt. & vend. tenet, quòd vtrique ſit facienda intimatio. l. is qui fundum. ff. de vſu. & vſuf. leg. Tiraquell. de retr. conuenit. §. 1. gloſſa 6. num. 29 licet pretium cenſus redempti manere debet apud vſufructuarium. l. vxori meæ. ff. de vſuf. leg. Foller. in dicto §. inſtrumento gratiæ num. 35. & 36. vbi tenet quòd pretium debet remanere apud vſufructuarium, vt eo dum viuit vtatur, & fruatur, data cautione de reſtituendo pecunias in caſu reſtitutionis, vel penes hæredem proprietarium, qui reſpondeat de vſufructu ſimili dum viuit, vt dicit idem Follerius ibi num 36.

106 Venditore cenſus mortuo qui plures reliquit hæredes, vel forte plures venditores fuerunt, & vnus vult ſuam partem redimere, an poſſit. Follerius in dicto ¶. inſtrumento gratiæ, num. 37. recitat varias opiniones doctorum; & tandem interponit ſuam & facit diſtinctiones. Ego vero dico ſecundum conſtitutiones Martini, Caliſti, & Pii declaratas vt ſupra in prima parte, quod redemptio cenſus fieri poteſt in totum & in parte & ille qui redemit, facta intimatione emptori qualiter vult cenſum iuxta conſtitutionem Pii redimere, non tenetur amplius emptori pro illa rata cenſum ſoluere, vt hac ſecunda parte nu. 39. An vero pro parte aliorum, & tūc diſtinguo, quòd ſi in ſolidum, & vti fideiuſſores aliorum ſunt obligati, tenentur ipſis viuentibus, pro portione aliorum. Si vero non ſunt obligati in ſolidum, neque vti fideiuſſores alio-

rum,

rum, redempta parte ſua cum illa intimatione liberatur à ſolutione cenſus illius partis, & aliarum partium, nec adaptatur cenſui. Afflict. deciſ. 153. allegata per Follerium vbi ſupra num. 37. in fine, quia loquitur in emphyteoſi, & emphyteoſis eſt indiuiſibilis. Nos ſumus in cenſu, qui eſt diuiſibilis, vt declaratum eſt ſupra hac parte num. 33. Iulius Clarus in §. emphyteoſis quæſt. 8. verſ. quæro quòd ſi emphyteota. Nec obſtat conſil. Ruini. 82. numero quarto, & ſeqq. lib. 1. Tiraquell. de retract. conuentionali, ✗. 1. num. 30. & 31. quia loquuntur in facto indiuiduo non diuiduo prout nos ſumus, nàm venditor ex conſtitutione Papæ, poteſt in totum & in parte redimere cenſum, & ſic ex conſtitutionibus Pontificum tolluntur contraria in hoc caſu tantum: in aliis caſibus remaneat diſpoſitio iuris communis.

107 Et ſemotis conſtitutionibus Pontificum in pacto redimendi cenſus de iure communi, ſunt variæ doctorum ſententię, quando quis ex pacto habet ius redimendi. Nam ſi ſunt plures hæredes illius, qui habet pactum redimendi, & vnus vult redimere, alii hæredes non volunt partem ſuam redimere, an hic qui vult redimere partem ſuam poſſit cogere cohæredes, vt & ſuam quoque partem ſimul rediment, ne emptori ſit ius contradicendi. Tiraquell. de retract. parte 2. ✗. 1. gloſſa. 6. num. 32. tenet quòd ſic de iure ciuili. l. his conſequenter, ✗. Celſus, & l. hæredes, §. idem iuris, ff. famil. hærc. Cagnol. in l. 2. quæſt. 15. C. de pact. inter emptorem, & venditorem. Follerius in dict. praxi cenſuali §. inſtrumento gratiæ num. 38. idem in cenſu dici poſſet, quia cohæres non cogitur ab emptore cenſus ad redimendum, quia tunc non poſſet, ſed à cohærede, in quo caſu nihil diſponunt Pontificum conſtitutiones, ſed remanet ius commune. Quòd ſeruandum eſt, vbi non diſponunt dictæ conſtitutiones, vel non eſt illis contrarium ius commune.

108 Sed maius dubium eſt, an vnus ex pluribus hæredibus venditoris poſſit ſolus partem ſuam, & aliorum redimere, offerendo emptori totum pretium, & Tiraquel. in dict. ✗. gloſſa 6. num. 33. vſque ad numerum 39. refert quattuor opiniones. Tandem confirmat vltimam opinionem nu. 37. & 38. quòd emptor teneatur integram rem retrouendere vni ex venditoribus, vel hæredibus offerentibus integrum pretium, ſiue alter hæres dicat velle redimere, ſiue non, quia ſi non repudiat redimere poteſt cogere ſocium, vt ei partem ſuam retrouendat reſtituto pretio ſibi tangente. Paulus de Caſtro conſ. 227. ante finem lib. 1. Soc. conſil. 15. lib 4. Boer. deciſ. 257. & refert Tiraquell. d. num. 37. ita iudicatum in curia Pariſienſi. Et num. 38. dicit, quod ſocius qui redemit pro aliis, debet cauere de reſtituenda aliis portione eorum per l. 1. §. ſi pecuniam verſ. ſed ſi res, ff. depoſit. Foller. in d. ✗. inſtrumento gratiæ, num. 39.

109 Actio de retrouendendo competens duobus fratribus, in aliqua domo, vel prædio ſito Peruſii, & in diuiſione fratrum vni data ſint in partem bona exiſtentia Peruſii, alteri bona exiſtentia Romæ, ex iſta diuiſione non venit actio & pactum redimendi competens alteri fratri Romæ vel Peruſii. Quia ea quæ in nominibus ſunt, non recipiunt diuiſionem, nam in diuiſione non veniunt nomina, l. ea quæ C. famil. hercîſ. Alex. conſ. 75. latè declarat Aret. conſil. 6. relati à Tiraqu. in dicto ✗. 1. gloſſa 6. num. 39. Niſi in inſtrumento diuiſionis diuidentes ſibi ad inuicem cedant iura quæcumque & actiones competentes ipſis fratribus, vni videlicet omnia iura quæ ipſis quomodolibet cõpetunt in ciuitate Peruſii, & alteri omnia iura competentia eis in Vrbe Roma, vt declarat additio ad Alexandrum in dicto conſ. 75. libro ſexto in principio, & in fine.

fine vide infra numero 111.

110 Aliquis emit à pluribus inſolidum ſe obligantibus, ſuper certis bonis annuum cenſum, cum pacto redimendi, & emptor admiſit vnum ad redimendum portionem ſuam, numquid à ſolutione cenſus pro aliis partibus non redemptis liberaſſe eum videatur. Alciat. in l. ſi creditores num. 9. C. de pactis, primo dicit, quòd non liberatur, ex quo in ſolidum erat ad ſolutionem cenſus cum aliis obligatus. poſtea num. 10. tenet contrarium, quia emptor retrouendendo partem videtur illi actioni renunciaſſe eamque partem liberam retrouendidiſſe. l. pen. §. fin. ff. de pignor. Rom. ſing. 605. ſecus in emphyteoſi vt per Alciatum in dicta l. ſi creditores, num. 11. & 12. & 13. vide ſupra hac parte num. 33. Refert Tiraquell. Alciat. in dicto §. 1. gloſſa 6. num. 40. Follerius in dicto §. inſtrumento gratiæ. num. 41. tenet idem niſi retrouendens reſeruaſſet ſibi ius exigendi reſiduum cenſus inſolidum expreſſè, vel ex coniecturis appareat hoc agere ſolum voluiſſe.

111 Sed quid ſi emptor cenſus qui promiſit retrouendere, deceſſit pluribus hæredibus relictis, quorum vnus habet cenſum, vel rem ita venditam, an ille ſolus teneatur retrouendere, vel omnes. Tiraquell. de retract. conuentionali. §. 1. gloſſa 6. num. 41. & duobus ſequent. primo recitat opinionem quorumdam, qui tenēt quòd omnes teneantur, & non ille ſolus qui poſſidet cenſum, vel rem, poſtea refert doctores tenentes contrarium num. 42. & 43. quos ſequitur, vide ſupra num. 109.

112 Sed ſi omnes hæredes inſolidum poſſideant communiter dictam rem, vel cēſum nihilominus inſolidum quilibet dictorum hęredum conueniri poteſt. Quia non ſolum nec ſimpliciter teneatur emptor ad reſtituendam rem ſed etiam ad eam tradendam, & obligatio rem tradi tranſit ad quemlibet hæredum inſolidum, ſicut aliæ obligationes, quę in factis conſiſtunt. Socin. conſil. 253. lib. 2. Cagn. in l. 2. q. 14. C. de pact. inter empt. & vend. Tiraq. in d. §. 1. glo. 6. nu. 44. Follr. in d. §. inſtrumento gratiæ. nu. 42.

113 Etſi fuerunt duo emptores cenſus quilibet eorum cogi poteſt, vt retrouendat partem ſuam ſoluto pretio pro redemptione dictæ partis. Quia licet ſit vnus contractus, tamen in eo ſunt duæ obligationes, ita vt quilibet eorum retrouendere teneatur, l. reos, §. cum in tabulis, ff. de duobus reis. Tiraquell. in dicto §. 1. in gloſſa 6. nu. 45. Follerius in d. §. inſtrumento gratiæ, num. 43.

114 Pactum de retrouendendo licet non ſit appoſitum in inſtrumento cenſus, ſed poſtea appoſitū in apocha priuata ex intervallo, tamen cenſetur in inſtrumento cenſus appoſitum à principio, quia pacta, quæ ex interuallo fiunt, ad diminutionem emptionis, cenſentur in contractu ineſſe. Et hoc tanto magis in contractu cenſus, ex quo in conſtitutione datur hæc facultas redimēdi emptori perpetuo. Quin imo ſi auferatur dicta facultas redimendi, contractus eſt vſurarius, quia eſt de forma huius contractus cenſus nu. 15. & 23. infra in tertia parte huius tractatus, & Follerius tangit in dicto §. inſtrumento gratiæ num. 43. & ſupra par. 1. nu. 13.

116 Quid ſi emptor cenſus obligauit illum in ſpecie quibuſdam ſuis creditoribus, demum venditor in vim dictarum conſtitutionum redemit, an reſoluantur dictę obligationes, & hypotecæ ſpeciales impoſitæ per emptorem cenſus ad fauorem ſuorum creditorum. Bart. in l. ſi ex duabus, §. ſed & Marcellus, & ibi Baldus, ff. de indiem adiect. Cagnol. in l. 2. in 5. quæſt. C. de pact. inter emptor. & vendit. tenent, quòd reſoluatur, & non præiudicent venditori cēſus. Ratio eſt, quia cum dictis ſpecialibus hypotecis præiudicare emptor cenſus venditori non

non potuit ; quia reſpectu venditoris propter facultatem redimendi, cenſus eſt res mobilis, reſpectu emptoris eſt immobilis. Dictum eſt ſupra parte prima, numero 49. & 50. Et diſtinctio Follerii in caſu harum conſtitutionum in dicto §. inſtrumento gratiæ, numero 44. non adaptatur huic quæſtioni propter conſtitutionem Pii, quia pactum redimendi eſt perpetuum non ad tempus.

116 Venditor ſi vult cenſum redimere ab emptore facta intimatione ipſi emptori, vel hæredibus eius, debet de pretio cenſus facere actuale depoſitum. Tiraquell. de retractu conuentionali §. 4. gloſſ. 6. num. 1. & ſeq. & numero 4. Follerius in dicto §. inſtrumento gratiæ, num. 45. & 46. Et quo ad fructus ex forma conſtitutionis Pii Quinti, debet intimari retrouenditio per duos menſes ante, & durantibus iſtis duobus menſibus currunt fructus emptori. Illis elapſis, & facto depoſito (vt dictum eſt) non currunt amplius fructus emptori. Si non fecit depoſitum, currunt fructus & poteſt infra annum cogi venditor ad redimendum cenſum, vt dictum eſt infra in tertia parte, numero 38. Et ſi cogatur vſque ad diem redemptionis cenſus, currunt fructus emptori propter venditoris culpam, moram, & non obſeruantiam conſtitutionis Pii Quinti, vt infra numero 205.

116 Et facto depoſito apud campſorem per venditorem, ſi campſor decoxit cuius erit periculum? Diſtinguunt doctores, quòd ſi ſtetit per emptorem cenſus ex iuſta cauſa perit venditori, ſi ex iniuſta emptori. Ioannes Baptiſta Lupus de vſuris commentario 2, §. 3. num. 103.

117 Et depoſitum fieri debet vel in ſacculo numerato penes campſorem vel aliam perſonam idoneam, vel per cedulam bancariam & parte citata coram iudice ordinario ſub iſta forma. Intimetur. N. qualiter B. venditor cenſus talis intendit illud iuxta diſpoſitionem conſtitutionis Pii Quinti, redimere, & citetur idem ad recipiendum pretium cenſus in pecunia numerata in fine duorum menſium, incipientium à die præſentis intimationis, aliàs fieri depoſitum dicti pretii penes N. vel alium ſuis riſico & periculo in die quæ erit. I. vel alia menſis Septembris, vel alterius menſis currentis. Inſtante B. venditore. Facta intimatione & citatione, poſt elapſos dictos duos menſes coram iudice ordinario ipſius venditoris compareat venditor, & inſtans in die iuri dica cum pecunia, ſi erit præſens emptor, offerat ei illam ſoluere facta retrouenditione. Si erit contumax, accuſata contumacia, faciat reale depoſitum penes campſorem, vel aliam perſonam idoneam, cum proteſtatione de riſico & periculo depoſiti propter contumaciam emptoris non comparentis ad recipiendum dictum pretium. Et quòd ab inde in poſterum non intendit amplius fructus dicti cenſus ei ſoluere, quia per ipſum non ſtat quòd non redimat & numeret pretium ipſi emptori, ſed ſtat per ipſum emptorem contumacem in facienda retrouenditione, & recipiendo pretium iuxta requiſitionem præfatam. Et hæc videtur bona praxis. Vide tamen Tiraquell. de retractu conuentionali §. 4. gloſſa 6. numero 5. & ſeq. & numero 8. & ſeq. Foller. in dicto §. inſtrumento gratiæ, numero 47. quia cum ſupradicta praxi vitabuntur diſputationes, de quibus per Tiraquell. & Foller. vbi ſupra. Et ad fugiendum periculum depoſiti dicta citatio, & proteſtatio fieri debet. Et faciunt quæ dicit Follerius ibi numero 50. & 51. & numero 58. & quòd debeat citari, tenet Ioannes Baptiſta Lupus in tractatu de vſuris comment. 2. §. 3. num. 105. in fine cum ſeq. & num. 112.

118 Præterea depoſitum quando totus cenſus

cenſus redimendus eſt, debet eſſe integrum, & ſi deficeret vnus nummus, non tenetur emptor illud recipere Tiraquell. in d.§.4 gloſſ.6.num.13. & ſeq. & Foller.in d.§.inſtru.gratiæ.nu. 49. Et ſimili modo quādo quis vult aliquam partem redimere, tunc totam illam partem integrè ſoluat vel deponat. Io. Baptiſta Lupus in tract. de vſuris. comment.2.§.3.num.104.

119 Depoſitum vt legitimè fiat auctoritate iudicis fieri debet vel in ſacris ædibus,aliàs non erit legitimè factum ſecundum aliquos doctores, licet ſecundum alios erit legitimè factum,vt dicit Follerius in dicto §. inſtrumento gratiæ, num. 51. poſt Tiraquell. in dicto §. 4. gloſſa 9. num. 11. Quæ doctrinæ poſſunt concordari ſecundum praxim poſitam ſupra hac parte num. 117. quæ praxis cum ſit ſecura, & inuenta ad tollendas diſputationes & lites,ſeruanda eſt.

120 Quid ſi venditor pro redemptione cenſus fecit depoſitum pretii citato emptore, poſtea depoſitum recuperauit, an videatur depoſuiſſe. Videtur quòd non, immo videtur depoſito renunciare.l.debitor.ff.de vſur. & l.1.in fine,& ibi Angel. C.de diſtr.pig. Caſſan.conſ.71.col.fin.Tiraqu.de retract. parte 1.§.7.gloſſa 3.num.4.& parte 2. §.4. gloſſa 10. per totum, Follerius in dicto §.inſtrumento gratiæ num.57.

121 Præterea depoſitum fieri debet ſine aliqua conditione, & liberè vt legitimè factum dicatur, Bart.in l.ſi ſoluturus in fine ff. de ſolut. Alex. conſ. 26.col.fin.lib.6.Follerius in dicta praxi cenſualia §.inſtrumēto gratiæ n.52. & nu. 54.dicit, quòd ſi venditor facto depoſito, non declarauit velle depoſitum recipere, poteſt depoſitum recuperare Bart.in l. acceptam C. de vſur. Tiraq. de retract. conuent. §.4. gloſſa 9. idem Foller. vbi ſupra declarat hoc dictum,quando venditor non fecit citare emptorem,quia ſi fuit citata pars ad videndum deponi pretium, acquiritur ius parti per citationem, Foller. ibi nu.55.& 56.& tunc ſine decreto iudicis depoſitum non eſt reſtituendum.

122 Quid ſi ruſticus minor vel mulier non fecerit legitimè vel integrè depoſitum, an reſtituatur in integrum Iaſ. in l. 2. C. de iur. emphyt. tenet quòd non, quia ruſtico & mulieri non ſubuenitur niſi in certis caſibus expreſſis,in l.pen.in principio ff.de iuris, & fact.ignor. Tiraquell. de retract. conuent. §.4. gloſſa 7. numero 13. Foller. in dicto §. inſtrumento gratiæ num. 53. tenet quòd in caſu illius pragmatice datur reſtitutio. Ego in caſu conſtitutionis Pii Quinti, dico poſſe fieri millies ſine reſtitutione in integrum, quia facta denuntia ſi non redemit infra bimeſtre, poteſt quandocumque redimere præuia denuntia, etiam quòd pluries & pluries denunciauerit & non redemerit, vt dixi infra in tertia parte num.39.

Depoſitum confeſſatum ab aliquo coram notario & teſtibus, de tali ſumma pro tali contra talem, non ſufficit, cum requiratur actuale depoſitum. Io.Baptiſta Lupus in tractatu de vſuris comment. 2.§.3.num.108. & ſeq.pag.80.& ibi num.111.dubitat, an tale depoſitum præiudicet tertio.

123 Quoad pactum appoſitum in cōtractu cenſus, quòd venditor in euentum redemptionis cenſus teneatur ſoluere gabellas ſolutas per ipſum emptorem in contractu emptionis cēnſus. Follerius in praxi cenſuali §. nihil vltra num. 24. ea conſtitutione Nicolai tenet,quòd non valet. Idem videtur dicendum in caſu conſtitutionis Pii Quinti, quia prohibet pacta ſolutionis onerum ſpectantium ad emptorem non ad venditore ex natura contractus: in caſu iſto onus iſtud ſpectat in emptione ad emptorem, & in retrouenditione ad venditorem. ergo ab obſeruantiam iſtius pacti non tenetur venditor reſpectu ſolutionis dicti oneris. Tiraquell. de retract. conuent. §.4.gloſſ.2.num.1. & 2.declarat.quid de iure tenendum, ſed non in caſu

huius

huius conſtitutionis.

Idem dicendum de his, quæ ſoluit emptor cenſus proſenetis, qui interfuerunt in emptione cenſus. Dicendum eſt quòd non, ex rationibus ſupra poſitis, & idem de impenſis inſtrumentorum, quoniam hæ impenſæ ſoluuntur in ipſo rogitu inſtrumentorum, partim per emptorem, partim per vendiorem. Si vero extrahatur inſtrumentum à notario ad effectum producendi in iudicio, quia venditor eſt moroſus in ſoluendo, & tunc venditor tenetur ſoluere iſtas expenſas de iure factas culpa ſua. Sed hæc non poſſunt in pactum deduci, ſtante conſtitutione Pii, & ſi deducerentur, contractus factus contra formam dictæ conſtitutionis eſt vſurarius. Foller. in d. ℣. nihil vltra. num. 28. Et licet ſtatim contrarium teneat, tamen non ſequor eius opinionem propter dictam conſtitutionem Pii.

124 Pactum vero circa expenſas, quæ fierent in lite, propter euictionem, & ſimilia, cum hæ veniant culpa, & facto venditoris, qui vendidit cenſum ſuper re, quam dixi liberam, & erat aliena, fieri poteſt, quia non ex cauſa cenſus, ſed ex cauſa rei. l. 5. §. nunc videamus. ff. iud. ſol. & ibi gloſſ. & doctores. Foller. in dicto ℣. nihil vltra. num. 30.

125 Exequutio an fieri poſsit in perſona hæredum, & quando ob non ſolutionem cenſus. Dixi infra parte 3. num. 51. quòd iſtud ius eſt reale, non perſonale, & ſi hæredes non ſoluunt, intentari poteſt contra eos Saluianum interdictum ad effectum, vt emptor mittatur in poſſeſsionem rei retinendam donec exequatur. & hoc quando non adſit principalis, vel fideiuſſor obligatus ad ſoluendum in forma Cameræ. Nam quoties adeſt obligatio Cameralis, contra perſonam agi poteſt pro ſolutione cenſus; ſi non adeſt, ſecus dicendum eſt. Vide etiam Follerium in praxi cenſuali §. tamquam res iudicata. num. 22. & ſeq.

126 Duo prætendunt emiſſe cenſum ſuper aliquo fundo, & vterque petit exequutionem, quis præferatur? Caſſan. ſuper conſuet. Burg. in Rubrica des cenſes. ℣. 1. in gloſſa Amende. pag. 349. tenet, quòd prior in tempore præferatur, quem refert & ſequitur Follerius in d. ℣. tamquam res iudicata num. 33. & ſeq. Sed ibi loquitur de conſtitutione cenſus ex confeſsione pretii de recepto, & illa confeſsio vult quòd præferatur ex iure antiquo. Hodie ſecus dicendum arbitror, quia cenſus ex confeſsione de recepto fieri non poteſt, vt dictum eſt infra par. 3. num. 57. ſed in numerata pecunia præſentibus teſtibus, & non ex confeſsione de recepto, vt dictum eſt ſup. part. 1. num. 46. & 47. Vnde ex confeſsione de recepto tamquam factus contra formam conſtitutionis Pii, eſt nullus, & vſurarius, & propterea ex eo hodie non orietur aliqua hypotheca, quæ poſſet præferri reali ſolutione pretii, iuxta formam dictæ conſtitutionis Pii. Et in iſto caſu non poteſt cenſus contractus ex confeſsione de recepto pretio ante contractum factum ſecundum conſtitutionem Pii præferri, etiam ſi poſterior in tempore.

127 Dixi in quæſtione de cenſib. in 3. part. infr. num. 49. 51. & 65. quòd pro annuo cenſu datur poſſeſſorium, & hæc eſt praxis Curiæ Romanæ. Tamen multi tenent contrarium, vt dicit Follerius in dicto ℣. tamquam res iudicata. num. 34. Mihi vero placet praxis Curiæ Romanæ, quæ fundata eſt in iure communi, vt dixi in tertia parte vbi ſupra.

128 Obligatio Cameralis facta pro cenſu ſoluendo per venditorem in fauorē emptoris abſētis vel alterius ſtipulantis nomine ipſius emptoris cenſus, eſt exequenda ad inſtantiam dicti emptoris, cenſus etiam ſi ille, qui ſtipulatus eſt pro emptore non ceſſerit dicto emptori actiones, quia notarius ſtipulatur pro ipſo abſente tāquam pu-

blica

blica perſona, vt eſt notum omnibus. Quod tenet Follerius in praxi cenſuali. §.tamquam res iudicata. num.51.& viterius procurator ſpecialis poteſt petere exequutionem inſtrumenti cenſus pro domino. Foller. ibi. num. 52. Nam iſta inſtrumenta habent promptam, & paratam exequutionem, id eſt ſine vlla oppoſitione, vel exceptione, cum non admittant aliquam exceptionem, niſi illas tres videlicet ſolutionis, falſitatis; & pacti de non petendo, vt per Ant. Galleſium in tractatu obligat. Camer. late diſcutitur.

129 An cenſuarius in caſu non ſolutionis cenſus poſſit propria auctoritate capere fructus rei cenſualis, vel bona cenſuarii, quouſque fuerit ei ſolutus cenſus: Follerius in dicta praxi cenſuali §. tamquam res iudicata. nu. 54. dicit quòd ſic, & refert Caſſan. ita tenentem. Ego credo quòd non, quia debet iudicis auctoritate hoc facere, non ex ſe ipſo; & ideo datur Saluianũ interdictum, vt dictum eſt infra parte 3. num. 51. & ſi hoc fieret, daretur materia ſcandali & rixarum, ad quas fugiendas ſemper ad iudicem recurrendum, ad hoc vt fructus capiantur auctoritate iudicis, ſubhaſtentur, & deliberentur, & de pretio ſatisfiat. Et hæc eſt praxis, reliqua non placent quia ſunt periculoſa.

130 Fructus pecuniarum ad cenſus datarum cum pacto redimendi, ſi pretium reſtituatur emptori, de quo quietauit venditorem non aliter facta retrouenditione fructus debiti pro cenſu, fiunt ipſius venditoris. Soccin. in l. ſi ante. ff. ſoluto matrimonio. Tiraquell. de retract conuentionali ad finem tituli quæſt. 8. num. 63. & 67. cum ſequentibus. Et licet Iaſon in dicta l. ſi ante. & conſil. 117. lib. primo, contrarium teneat, ſi res non fuiſſet reſtituta, & liberata ab emptore cenſus, tamen quando illam dimittit venditori, & non petit amplius cenſus, non habet difficultatem, quòd venditor cenſetur liberatur. Vide ſupra num. 94. hac parte. rationes Iaſ. in l. ſi ante. numero 4 quæ videntur bonæ, quia qui promiſit vendere, vel retrouendere, tenetur actione perſonali ad vendendum, & ex promiſſione de vendendo non transfertur nec ius, nec dominium, igitur requiritur retrouenditio. Secundo ex quo dominum non eſt translatum, clarum eſt, quòd ad eum non ſpectat periculum; ideo facienda eſt retrouenditio pro cautione vtriuſq. partis. Sed oblato pretio emptori per venditorem, emptor conſtituitur in mora, & propter moram non tenetur ad fructus. l. 2. C. de act. empt. & vendit. Vide ſupra nu. 94. & infra nu. 204.

131 Dixi infra in tertia parte numero 46. quòd publicatio conſtitutionis Pii V. facta in Cancellaria, & in acie Campi Floræ, ſufficit, & à die publicationis in vrbe, vel in prouinciis poſt duos menſes ligat. Multi dicunt, quòd hæc publicatio facta in vrbe de conſtitutione Apoſtolica in locis ſolitis, non ſufficit, ſed vt liget requiritur, quòd fiat in prouinciis, & in quolibet loco prouinciæ, Felin. in c. 2. num. 7. de conſtit. deciſ. Pedemontana 141. num. 2. Alex. conſ. 52. num. 7. lib. 1. Additiones Gabriell. libro ſexto in tit. de legibus conclu. 4. in principio. Roland. in terminis conſ. 8. nu. 25. & ſeq. lib. 3. Pariſ. conſil. 171. numer. 5. lib. 4. Aufr. in additione ad deciſ. Toloſana 444. Sed iſtis non obſtantibus, in contrarium eſt veritas in cõſtitutione Papæ, quod ſit ſolũ publicãda in vrbe, vt infra patebit, & non in prouinciis.

132 Nam 10. Monachus. in cap. in generali. de reg. iur. lib. 6. numer. 6. & 7. & 8 facit differentiam inter legem imperatoris & conſtitutionem Papæ, dicens, quòd lex Imperatoris debet in prouinciis publicari, quia habet pedes plumeos: conſtitutio vero Papę, qui habet pedes plumbeos, cum ſit ſtabilis, & immobilis, ſufficit quòd publicetur in vrbe, cum auribus aliorum

eius

eius ſtatuta non ſint inculcanda. Vbi Probus in additione dicit, quòd licet ſit communis concluſio in contrariũ, tamen conſuetudo eſt contra dictam opinionem, quam conſuetudinem non negat, Alexand. conſil. 52. lib. 7. vbi allegat Anton. de Butrio in cap. 2. de conſtitut. qui defert conſuetudini vrbis, vt ſolum publicetur conſtitutio Papæ in Vrbe in Acie Campi Floræ, in Cancellaria Apoſtolica, & in Valuis Eccleſiæ ſancti Petri. Pro iſta opinione eſt deciſione Toloſana q. 444. verſ. quoad ſecundum. Gomeſius in prooemio reg. Cancellariæ, q. 2. mihi, col. 2. verſ. nec obſtat quod regulæ. Alex. de Imo. in additione ad Bar. in l. omnes populi, q. 5. principali, nu. 37. litt. L. dicit quòd in conſtitutione Papæ ſufficit, quòd publicatio fiat in Curia, & facit c. 1. de poſt. prælat. ibi, aut publicæ promulgetur.

133 Secundo facit, quia Papa mandat dictam conſtitutionem publicari in Cancellaria, & in acie Campi Floræ, & poni inter extrauagantes perpetuo valituras, & iuxta huiuſmodi mandatum fuit publicata in dictis locis per Curſores die 29. Ianuarii 1569. vt in fide Curſorum in calce dictæ conſtitutionis poſita. Cui mandato Papæ ſtandum eſt, non opinioni doctorum. Tum quia omnes iudicium Romani Pontificis ſubire debemus, tum etiam quia eſt ſummus Sacerdos, de quo dominus dixit. Qui vos audit, me audit, & vlterius ratione ſupremæ eius poteſtatis. cap. 12. & 18. 9. q. 3. Turrecrem. in ſumma diſt. 93. nu. 4. verſ. tertia pars, Præpoſit. num. 3. Et propterea iſta ſola publicatio facta in Vrbe in dictis duobus locis ſufficit, ſtantibus præſertim his, quæ dicta ſunt ſupra num. proximo. Præterea hoc mandatum Papæ habet vim conſtitutionis Ioan. Franc. Pauinus in prooemio extrauag. Io. 22. col. 2. verſ. debent autem in fine dicti verſ. Ideo ſi Papa mandauit tantũ publicari in his duobus locis, non eſt aliquo pacto in aliis locis hæc conſtitutio publicanda.

134 Tertio magis præmiſſa confirmantur ex clauſula ſubſequẽti. Vnde quia difficile foret pręſẽtes ad ſingula quoque loca deferri, volumus & etiã declaramus, quod earum tranſumptis, et impræſſis, manu alicuius notarii publici ſubſcriptis, ac ſigillo alicuius Prælati munitis, eadem prorſus fides vbiq. adhibeatur, quæ præſentibus adhiberetur, ſi forent exhibitę, vel oſtenſæ. Iſta clauſula non reſpicit publicationem d. conſtitutionis, ſed fidem authenticam illius in omni parte mundi Chriſtianorum. Quia cum reſpiciat ſalutem animarum in omni parte mundi ſeruanda eſt à quibuſuis Chriſtianis, c. quo iure. diſt. 8. & dictum eſt nu. 14. & 15. hac par. Ideo ſtatuitur à Summo Pontifice, quod ad probandũ hanc conſtitutionem eſſe pontificiã, & quod propterea vbique fidem faciat, ſtatuit, quod copia illius impreſſa, cum ſigillo Prælati vbique locorum fidem faciat in iudicio, & extra. Prout faceret conſtitutio præfata ſignata manu Papæ, vel eius ſigillo, aut plumbo munita, cui mandato, & ordinationi Papæ ſtandum eſt cap. 2. diſtinct. 11. vbi Archid. Præpoſitus, Turrecrem. & alii. Maxime, quia fuit facta hæc particula pro vtilitate populorum, quia vbi pro habendo ſumptu huius conſtitutionis, quis expoſuiſſet ducatos duos, ad minus cum vno iulio poteſt habere ſumptum, vt faciat fidem vbique locorũ mundi. Ideo hæc particula nihil facit ad publicationem, & quod extrauagantes, quando de eis dubitatur ſunt exemplandæ ſub plumbo, declarat Pauinus in prooemio extrauag. Ioan. XXII. col. 2. verſ. debent. & Hier. Clarus in prooemio extrauag. communium in fine.

135 Quarto iſta conſtitutio negatiue concepta, vt dictum eſt inf. in 3. parte num. 40. habet in ſe propterea decretum irritans. Imola in l. cum lex. col. pen. ff. de fideiuſſ. Iaſon in l. non dubium. nu. 17. C. de legib. Fabius dec. 2.

Decius conſ. 17. num. 3. Alex. conſil. 24. num. 3. lib. 1. & dixi in tract. de contract minor. & mulierum. glo. 6. num. 110. & 141. Imma quoties in conſtitutione eſt decretum irritans, tũc ſtatim ligat. Ant. de But. Imol. & Felin. in c. 2. num. 7. verſ. quarto limita. de conſtit. & ibi Decius nu. 31. in 2. lectura. vbi additio in littera E. plures concordantes allegat, hic adeſt decretum irritan. Propterea afficit ignorantes reſpectu nullitatis contractus non pœnæ, vt dicunt omnes ſupradicti doctores etiam allegati ſupra in contrarium nu. 131. vt late declarat Turrec. in c. 3. §. leges. num. 4. diſt. 4. & ibi dixi num. 10.

136 Extrauagantes Martini & Caliſti inſertæ in volumine extrauagantium communium in tit. de empt. & vend. ſunt indubitatæ, vel tales præſumuntur. Primo, quia reperiuntur in Archiuio publico Romano, & hodie ſunt publicatæ de mandato & ordine S. D. N. Siſti V. auth. ad hæc. C. de fid. inſt. Secundo, quando reperiuntur inter extrauagantium volumen, ob id præſumuntur indubitatæ, & præſertim ſi reperiuntur gloſſatæ per doctorem famoſum, vel fuerint diu obſeruatæ, vt declarat Hier. Clarus in procemio extrauagantium communium. colum. 1. verſic. dicuntur indubitatæ. Præterea fuerunt commentatę & allegatæ dictæ extrauagantes à diuerſis doctoribus, & Theologis relatis à Corrado in tractatu de contractibus quæſt. 83. col. 2. quarum extrauagantium copiam ponit in fine dictæ quæſtionis pag. 432. & 433. & Couarruu. lib. 3. variarum reſolutionum. cap. 2. verſ. contrariam ſane opinionem, & verſ. ſexto. allegat has conſtitutiones Martini, & Caliſti, & Corradum de contractibus vbi ſupra, Ioannem Maior. in quarto ſententiarum, diſtinct. 15. quæſt. 42. Caſſan. in cathalogo gloriæ mundi parte 12. conſ. 99. fallentia 25. Tiraq. lib. 1. retract. §. 1. gloſſa 6. numero 15. Modern. Pariſienſes de contractibus, & multos alios. Miratus ſum, quòd Natta conſilio 498. numero 19. & 20. vir iuriſconſultiſſimus dicat dictas extrauagantes non fuiſſe publicatas, & non fuiſſe factas a dictis Pontificibus, vel dubitet an ſint ab ipſis promulgatæ. Sed parcendum eſt tanto viro, quia forte non vidit hos doctores, & ſuam propriam opinionem ſequtus eſt, in qua facillime quis decipi poteſt.

136 Quando cenſus impoſitus fuit ſuper pluribus rebus diuiſis in tres partes, & ſuper qualibet earum inſolidum, cũ facultate, quod emptor cenſus poſſet ſingulis annis eligere ex cuius partis fructibus vellet ſibi perſolui cẽſum ad effectum, vt ad caſus fortuitos contingentes ſuper aliqua parte emptor ex electione non teneretur, & vlterius promiſit venditor has tres petias terrarum eſſe idoneas ad ſolutionem cenſus, aliàs voluit eſſe impoſitum ſuper omnibus bonis. Quid iuris? Venditor cenſus dicebat huiuſmodi contractum cenſus factum fuiſſe contra formam conſtitutionis Pii Quinti. Primo, quia conſtitutio prohibet non poſſe conſtitui, niſi ſuper reimmobili, & loquitur in numero ſingulari. Hic autem facta eſt impoſitio cenſus ſuper tribus rebus, id eſt, prædiis, & in quolibet eorum in ſolidum: & ſic videtur factum contra formam conſtitutionis, vt dictum eſt ſupra parte 1. nu. 2. Secundo, illa res debet de ſui natura eſſe fructifera, id eſt quolibet anno fructus ſufficientes reddere ad ſoluendum cenſum ſic conſtitutum: at hic datur electio emptori quolibet anno, ex cuius prædii fructibus voluit exigere, quòd non eſt ex forma dictæ conſtitutionis, quæ vult grauari ſolum rem certam & vnicam, & quæ ſit fructifera quolibet anno de ſui natura. Tertio, venditor promiſit dictas tres petias terrarum eſſe ſufficientes ad ſolutionem cenſus, & quatenus non eſſent ſufficientes, impoſuit cenſum huiuſmodi ſuper omnibus

ſuis

ſuis bonis, ſine finium expreſſione. Et propterea videtur quòd talis impoſitio cenſus ſic facta, ſit contra formam conſtitutionis Pii, quæ vult, quòd res ſuper qua imponitur, ſit deſignata certis finibus, vt dictum eſt ſupra in prima parte num. 4. Cum igitur non ſit ſeruata forma dictæ conſtitutionis, contractus eſt vſurarius declaratus in dicta conſtitutione, vt dictum eſt in dicta prima parte num. 17. Moderni conſ. 47. per totum lib. 2. volunt ſubſtinere contractum validum, & quòd non ſit contra conſtitutionem Pii V. Quia in eo ſolum requiritur, quòd fines exprimantur, hic ſunt expreſſi fines in dictis trib. rebus. Salua pace, in primo requiſito dictæ conſtitutionis, tria requiruntur, primo quod ſit vna res, cum loquatur in numero ſingulari, ſecundo quòd ſit fructifera, tertio fines. Hic ſunt tres res cum confinibus, non tamen fructiferæ, & vlterius ſuper qualibet earum inſolidum conſtitutus ille cenſus, ſic contra formam conſtitutionis, vt dixi ſupra in prima parte num. 30. præſertim, quia dicitur in contractu, quòd quatenus non eſſent dictæ tres petiæ terrarum idoneæ, ſuper omnibus bonis venditoris cenſum conſtitutum eſſe voluerũt dicti contrahentes, & ſic contra formam dictæ conſtitutionis, vt dictum eſt ſupra parte prima, nu. 38. Didac. in tractatu variarum reſolutionum lib. 3 cap. 7. num. 5. aſſerit hanc ſententiam communem, licet ipſe teneat contrarium, & male Nauarrus in tractat. de vſur. num. 129. quæſt. 46. vide ſupra num. 29. hac parte, & quando forma non eſt ſeruata actus corruit etiam ſi defectus ſit in minimo, Decius conſ. 12. num. 16. Roland. conſ. 72. num. 64. lib 3. Io. Pet. Surdus conſ. 124. nu. 5. & ſeq. vbi declarat quando forma non ſeruatur.

138 Nec poteſt ſaluari contractus ex proteſtatione declaratoria facta tã ab emptore, quàm a venditore, videlicet, quod contractus intelligeretur factus cum omnibus conditionibus, & capitulis dictæ conſtitutionis, & caſu, quo aliquid eſſet appoſitum contra formam dictæ conſtitutionis, ex nunc illud caſſarunt, & pro caſſato habere voluerunt. Quoniam iſta proteſtatio magis annullat contractum factum contra formam dictæ conſtitutionis, quam validet, quia partes quando eſſet formatus contractus contra formam dictæ conſtitutionis, dictum contractum caſſarunt, & annullarunt, hic autem eſt factus contractus contra formam dictæ conſtitutionis. ergo eſt annullatus à partibus, & ab ipſa conſtitutione, & ſic dicta proteſtatio non ſaluat cõtractum factum contra conſtitutionem, ſed annullat.

139 Sed ſi emptor exegit fructus, ſeu cenſum ex iſto contractu annullato à conſtitutione, & a partibus vtique non exegit cenſum, ſed vſuras, in hoc intrat fiſcus in eo quod recepit emptor ab ipſo venditore, ratione cenſus exacti, vt dixi infra in 3. par. num. 56. & 57. & proteſtatio non iuuat proteſtantes a qua receditur per ſolutiones factas per venditorem emptori vigore iſtius cenſus, per quas ſolutiones vigore iſtius contractus factas, tollitur proteſtatio, & ab illa receditur, approbãdo contractum factum contra formã conſtitutionis præfatæ. Bart. in l. non ſolum. §. morte, n. 17. vbi Iaſo. num. 14. ff. de noui operis nunciatione. Felinus in cap. cum M. de conſtitutionibus numero 44. vbi Decius nu. 17. & Ripa numero 83. Ioan. Petrus Surdus conſilio 8. numero 28. Rolan. conſilio 69. num. 46. lib. 4. & propterea ſimiles proteſtationes mihi non placent. Vide ſupra hac parte numero 95.

140 Loca Montium Fidei, & ſimilium in vrbe, quæ non vacant per obitum obtinentis, ea inter bona immobilia computari credo, quia tranſeunt ad hæredes reſpectu ipſorum dominorum locorum Montium, cum poſſint

legari, donari, vendi, & de illis diſpo ni prout placuerit domino locorum Montium. & de iſtis loquitur Oradinus deciſ. 116. & Hier. Gabriell.conſil. 141. nu. 23. & ſeq.lib.2.Sed reſpectu Papæ non ſunt perpetua, quia poteſt illa loca Montium redimere quando voluerit, vt vidimus in Monte Fidei hoc præſenti anno 1587. & ſic reſpectu ipſius Papæ habentis facultatem redimendi, ſunt mobilia, vt dictum eſt ſupra.

141 Loca vero Montium vacabilium, cum concedantur tantum ad vitam alicuius, & non tranſeant ad hæredes poſt obitum retinentis ea, non computati inter immobilia, ſed ſit quędam tertia ſpecies iuris percipiendi certos redditus durante vita illius. Licet poſſint cedi, & renunciari, & vendi cum auctoritate ſuperioris cui voluerit ipſe poſſidens dicta loca Montium. Quæ loca ſunt ſimilia officiis Romanæ Curiæ, ſed non poſſunt alicui relinqui in quacunque voluntate ſine auctoritate ſuperioris deputati, id eſt Theſaurarii ad admittendum reſignationes huiuſmodi, vel Datarii, aut Papæ.

142 Dictum eſt ſupra hac parte nu. 19. quòd Principes, vel alii impedientes Romanorum Pontificum decreta, vel conſtitutiones, ſunt anathematizati. cap. 11. 25. quæſt. 1. & in c. 12. ſequenti. vbi dicitur, omnia decretalia & cunctorum deceſſorum noſtrorum conſtituta, quæ de eccleſiaſticis ordinibus, & canonum promulgata ſunt diſciplinis, ita ab omnibus cuſtodiri debere, vt ſi quis in illa commiſerit, veniam ſibi deinceps nouerit denegari. Et in cap. 12. ſeq. dicitur, quòd non ſit dignus ſacris adminiſtrari, nec in altaribus communionem capere. Quin immo recuſans ſedi Apoſtolicæ obedire Chriſtianus paganitatis & idololatriæ peccatum incurrit, c. 15. diſt. 81. Ideo caueant omnes non obedire conſtitutioni Pii V. ſuper cenſib. quæ dat formam qualiter contractus cenſuum ſine peccato celebrari poſſunt, & ſciant omnes, quòd dicti cenſus ſine d. conſtitutione Papæ licite fieri non poſſunt, vt apparet in conſtitutionib. Martini, & Caliſti, & Pii, & quæ decernit Romana ſedes obſeruare oportet. c. 16. §. oportet. 25. q. 1. & nullus decretis Apoſtolicis ſuperbe reſiſtat, ſed per obedientiā, quæ iuſſa ſunt à S.R.E. ſalutifere impleantur. Et qui non ſeruat hæc præcepta hoſtis illius eſt c. 2. diſt. 12. & c. 2. diſt. 20. & non obedientes ſunt excōicati c. 2. de maior. & obed. & iugum ab eadem Eccleſia impoſitum, ferendum & pia deuotione tolerandum. c. 3. diſt. 19. quia vniuerſalem Eccleſiam fundauit Chriſtus ſuper Petrum. Quia Petrus dixit Chriſto, Tu es Chriſtus filius Dei viui, & ipſe dixit Petro, Et tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam. Secundo, Petrus fuit primus, qui fidem in nationibus prædicauit, & impoſuit. cap. 54. diſt. 50. Tertio, quia in Petro, id eſt, in Vicario Chriſti eſt firma fides, cum Dominus dixit, Ego enim rogaui pro te, ne deficiat fides, tua: & tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos. Et hanc prærogatiuam conceſſit Dominus Ieſus Petro, & Vicariis ſuis. Quarto, quia Petrus primus accepit à Domino auctoritatem ligandi & ſoluendi. Turrecrema. in dicto cap. 2. diſt. 12. nu. 1. & quia tota Eccleſia eſt fundata ſuper Eccleſia Romana. Præpoſ. in dicto c. 2. nu. 2.

143 Forma, quæ traditur in hac conſtitutione ſuper cenſibus creandis, licet partes illas ſeruare intendant, & non alias, aliter, nec alio modo, nihilominus non fuit ſeruata, ſed contrahentes contenta in inſtrumento promiſerunt cum iuramento ſeruare, cum eorum animus erat contrahere cum dicta forma, cum qua non contraxerunt. & ſic deficit voluntas & animus contrahendi alio modo, hæc forma non ſuppletur iuramento. gloſſ. in l. fina. C. de non num. pecu. Bart. in l. ſi

quis

quis pro eo. quæſt. 8. in fin. de fideiuſ. Grat. conſ. 12. nume. 15. Pedem. deciſ. 172. num. 19. Tiraq. de conſtit. parte tertia limit. 7. num. 37. Quia iuramentum intelligitur rebus ſtantibus prout certe contractus ſtare debebat, & credebat. cap. quemadmodum. de iure iur. vbi Hoſtien. Ioan. Andreas, & alii. Et eſt ratio, quia errans non conſentit. Bald. & Salic. in l. fin. C. de non numerata pecunia: Vide quæ dixi in tract. de contractib. minor. in c. vt minorum. glo. 2. num. 20. & propter formæ defectus etiam in minimo corruit actus, etiam ſi ommiſſio facta fuit ſine dolo, vt puta ex negligentia, vel ignorantia, cum forma conſenſu partium remitti non poteſt. Roland. à Valle conſil. 60. num. 28. & tribus ſequentibus lib. 4.

144 Venditio cenſus facta per minorem xxv. annis maiori ſine ſolemnitatibus conſtitutionis, an validetur ex ſolutione cenſuum facta per minorem factum maiorem xxv. annorum, quia minor factus maior intelligitur ratificare re ipſa, & facto, contractum nullum factum in minori ætate ſoluendo cenſum, & redditum, Bald. conſil. 184. verſ. nunc venio. lib. 2. Areti. conſil. 127. col. 1. & 2. verſ. ſed quando, qui vult, quod nedum verbo, ſed facto, puta recipiendo ſolutionem, vel ſoluendo, dicitur ratificare, & deciſ. Pedemontana 58. num. 11. Et iſta ratificatio non trahitur retro, ſed confirmat, vt ex nunc, & idem operatur quod nonus contractus operetur Roland. conſil. 60. numer. 39. & 40. lib. 4. Et iſta concluſio habet locum, niſi in contractu minoris interueniſſet dolus, quia tunc nunquam validatur actus doloſus ex ſimplici ratificatione. Curt. Iun. conſ. 50. col. penult. & fin. Rolan. in dicto conſ. 60. numer. 41. & 42. & 43. quia contrahentes contrauueniendo legi, vel ſtatuto, dicuntur verſari in dolo. Alex. conſ. 196. lib. 6. col. 2. Ceſal. conſil. 115. in fine. dolus autem proueniens ex non ſeruata forma ſtatuti vel legis, aut huius conſtitutionis, non eſt neceſſe vt aliter probetur, quam ex non obſeruantia formæ. Roland. ibi nu. 44. & 45. & dixi in c. vt minorum in d. tract. de contra. minorum. glo. 8. nu. 184. vide in tract. ſociet. offic. num. 198.

Deciſio in cauſa Romana cenſus coram R. P. D. Seraphino.

145 DE anno 1556. N. vendidit annuum cenſum 405. ſcut. ſuper quodam caſali, Cornelio pro pretio ſcut. 4500. monetæ, cum narratiua, quòd huiuſmodi caſale erat ipſius venditoris, & ad ipſum pleno iure domini vel quaſi ſpectabat, & nulli alii ceſſum, pignoratum, ſeu quomodolibet alienatũ, alienationis latiſſime ſumpto vocabulo, nec de eo factum eſſe, nec apparere quomodolibet aliquem aliũ contractum diſtractum, vel quaſi in præiudicium dicti Cornelii emptoris. Et promittebat facere conſentire omnem perſonam, necnon ſuſcipere in ſe omnem litem, alias de euictione in forma iuris valida, & ad duplum, & omnia damna, & aliàs prout inſtrumẽto de anno 1573. Deuenit ad notitiam Cornelii, huiuſmodi caſale eſſe ſubiectum fideicommiſſo per patrem N. in ſuo teſtamento facto, & cum expreſſa prohibitione alienationis, & fideicommiſſo pœnali in euentum alienationis; & ideo Cornelius pro recuperatione pretii cenſus in Rota agit, in qua excitabantur infraſcriptæ difficultates, & quod ſuper re ſubiecta fideicommiſſo cenſus imponi non poſſit dictum eſt ſupra hac par. n. 78. Et primo, an aliquid. N. narrauerit in cenſus inſtrumento contra rei veritatẽ, & quid. Secundo, dato quod res aliter ſe habeat quã narratũ ſit, an euictione nondũ ſequuta, teneretur ad aliquid dandũ Cornelio. Tertio, an ſatisfactum ſit obligationi per præſtationem fideiuſſorum ab inito præſtitorum. Quarto, an ſatisfa-

ctum eſſet obligationi, ex quo oēs prætendentes fideicommiſſum cōſenſerunt huic inſtrumento cēſus. Quinto, an rōne debitorū per N. ſolutorū, & portionis legitimæ poſſit ſibi N imputare dictum Caſale ad effectum, vt cenſus deſuper conſtitutus ſit validus. Sexto an iſto caſu poſſit procedi exequutiue pro repetitione pretii.

146 Quantum ad primam difficultatem, fuit dictum, quod rei veritas aliter ſe habet, quia narratū fit: nā quicquid ſit in illa quæſt. numquid prohibitio facta alienationis per teſtatorem, impediat N. alienare quatenus capit ſua legitima hac ſuper eſt dicendum quod talis prohibitio reſpectu hæredis eſſet onus, per quòd minueretur aliquo modo legitima l. fœminæ. §. illud. & §. fin. C. de ſecund. nupt. vbi Bald. & Aret. in l. ſi quis. §. 1. num. 7. ff. de acquir. poſſ. Rub Alex. conſ. 27. num. 1. textus in l. fin. §. ſed quia in fine. C. commun. de legat. In qua quidem quæſtione differentiam conſtituere oportet, inter fideicommiſſum conditionale, & expreſſam alienandi prohibitionem, quia in poſteriori caſu, opinio Bald. videtur procedere ſine difficultate, vbi agitur de vtilitate eſtimationis rei, & bene declarat Aret. conſ. 19. num. 3. Quod conſilium applicatur in hoc caſu, in quo talis enunciatio & aſſertio quòd caſale ſit liberum, tendit ad hunc effectum, vt facilius emptor induceretur ad emendum cenſum ſuper dicto caſali, quicquid ſit ad alium effectum, quo caſu poſſet procedere, dicta per Bald. l. Iulianus §. fin. de rei vendit. Ruin. conſ. 138. num. 7 lib. 2. Tiraq. de retr. conuent. §. 2. gloſſa 1. nu. 52. & in l. ſi vnquam in fine nu. 11. C. de reuocand. don. Alex. conſ. 208. corruptè allegatum per Tiraquell. Ibi tamen in propoſita facti ſpecie ceſſat omnis difficultas, ex quo dictum fuit de iſto caſali nullum alium fuiſſe factum contractum, nec quaſi contractum, & tamen contrarium apparet ex eo quòd N. adiuerat patris hæreditatem, & aditione quaſi contraxit cum creditoribus hæreditariis & fideicommiſſariis. §. hęres quoque inſtit. de obl. quæ ex quaſi contractu.

147 Quantum ad ſecundam difficultatem fuit concluſum, quòd quamuis ante euictionem ſequutam regulariter non poſſit agi de euictione l. qui non C. de euictione. l. ſi plus §. mora. ff. de euict. tamen huic regulæ plures applicantur limitationes, quæ deſeruire poſſunt caſui de quo agitur. Prima eſt, quando venditor ſciens vendidit rem alteri obligatam, quia antequam euincatur poteſt agi ad intereſſe, vt eſt textus in l. ſeruus quem §. fin. ff. de actio. empt. l. ſi homines. ff. de ſolut. & dicunt omnes in l. qui rem vbi Butrigar. qui optime deducit intereſſe ex eo quòd volens rem alienare vel obligare, non poteſt de facili reperire emptorem, vel contrahere volentem Scientia. N. eſt indubitata, tū ex eo quod fuit præſens confectioni teſtamenti, tum etiam quia prius de anno 1554. idem N. conſtituerat cenſum 360. ſcut. ſuper Palatio paterno, enunciando fideicommiſſum.

Secunda eſt, quando ſpecialiter aliquid promittitur, hoc vel illo pacto ex quo emptor minori pretio emiſſet, vel non emiſſet, ſi veritas narrata foret, vt dicitur in l. ſi is qui hæres §. quanto minoris. ff. de except. rei iudic. & l. cum eiuſdem §. interdum de ædili. edict. Corn. conſ. 226. numer. 3. lib. 2. & conuentio expreſſa auget obligationem. l. venditores. ff. de verbor. oblig. Cagnol. in l. 1. nu. 114. de ſent. quæ pro eo quòd intereſt.

Tertia, in qua doctores omnes concordant, eſt quod hoc caſu detur actio quanto minoris Bal. in l. cum ſtipulatus. ff. de verb. oblig. Angel. in l. ſi ſeruus. la 2. ff. de condit. furt. Pedem. deciſ. 24. nu. 5.

Quarta limitatio ex qua videtur tolli difficultas, eſt ex l. ex his prędiis iuncta gloſſa. C. de euict. dum dicit textus,

tus, quòd re nondum tradita ſi reperitur à venditore obligata emptor poteſt actione ex empto, vt liberetur ab obligatione etiam ſi agatur ad pretium, exceptione ſe tueri, & ſubdit gloſſa, quòd ſi res fuerit tradita, aget emptor actione ex empto vt liberetur, allegat l. creditor §. prædium, de act. empt. Ne deterioris ſit conditionis emptor re tradita, quàm ſi non eſſet tradita. Idem dicit gloſſa, in l. qui rem, quàm referunt & ſequuntur moderni Pedem. dicta deciſ. 24. num. 2. verſ. in contrarium & numero 4.

Corroboratur hæc limitatio ex eo quòd obligatio rem tradi in venditionem, habet admixtam obligationem dari, Bald. in l. certi conditio, nu. 22. & 23. ſi cert. per. & ibi Dec. num. 11. & 12. Idem Bart. in l. inconuentionalibus de verb. oblig. Quotiens autem in obligatione eſt rem dari, poteſt agi vt res libera tradatur l. Iulianus §. qui fundus ff. de verb. oblig. quia tenetur ita dare, vt dominum auocari nequeat Iaſ. in d. §. qui fundus numero 5.

Nec obſtat, ſi dicat. N. quod fuit cautum de euictione, & datæ fideiuſſiones. & propterea ipsũ liberatũ a primæua obligatione. Bart. in l. cum quis §. qui hominem. ff. de ſolut. & in l. ſi quis aliam, num. 2. etiam de ſolut. Quia hoc dictum limitatur per Cuman. in d. § qui hominem, & per Alex. in dicto §. qui fundus num. 2 in fine, vt procedat quando non appareret quòd res eſſet obligata. Secus ſi appareret obligatam eſſe, tũc enim nõ liberatur venditor ad obligatione de tradẽdo. Nec procedunt in caſu iſto, in quo propter obligationem alienationis factam à teſtatore, non potuit dominium transferri in emptorem, vt communiter tradunt doctores in l. filius familias. §. diui. ff. de leg. 2. & Dec. conſ. 102 ad finem, & Alciat. in d. §. qui fundum.

148 Quantum ad tertiam difficultatem, an ſatisfactum ſit per fideiuſſores preſtitos à principio, fuit dictum non eſſe ſatisfactum, cũ ex ſupra traditis, quòd vbi apparet rem eſſe obligatam per fideiuſſorem, non ſatisfit obligationi de dando, quæ ineſt obligationi de tradendo, tum etiam quia fideiuſſores cogentur eadem actione ad præſtandum rem liberam, quia promiſſioni principali vti principales acceſſerunt, ideo abſurdum eſt dicere, quòd iidem ſint obligati, & obligationem tollant. Sed & animaduertendum eſt, eos fuiſſe acceptatos ſub eadem narratiua, quòd nullus fuerat de iſtis bonis factus contractus, nec quaſi: ideo cum ſuperuenerit noua cauſa, nempe notitia fideicommiſſi & prohibitionis alienationis, poteſt agi, vt idoneè caueatur in hunc caſum, Pedem. deciſ. 24 nu. 2. verſ. 2. & nu. 8. verſ. nec aduerſatur.

Nonobſtat, quòd tradit Bald. in l. ex prædiis in fine C. de euict. dum dicit emptorem non poſſe paciſci, vt ſibi caueatur, quia loquitur in obligatione conditionali. Hic vero nedum adeſt obligatio conditionalis fideicõmiſſi, ſed etiam prohibitio alienationis, quæ impedit dominii translationem, quæ per ſolum fideicommiſſum non impeditur durante vita fideicommiſſarii licet poſt eius obitum reuocari poſſit, Paul. de Caſt. conſ. 370. lib. 2. Præterea loquitur quando venditor idoneus erat facultatibus, de qua quantitate hic per fideicommiſſum ambigi poteſt, & ita intelligit dictum Baldi, Afflict. deciſ. 341. circa finem.

149 Quantum ad quartam difficultatem, fuit quoque dictum, quod cum fideicommiſſum ſit prohibitiuum alienationis non eſt ſufficienter cautum Cornelio per conſenſum præſtitum per iſtos futuros fideicommiſſarios, qui ſunt in rerum natura, & ideo difficile eſſe inuenire modum cauendi Decius conſ. 123. Præterea idem conſentientes huic alienationi propter prohibitionem alienandi cadunt iure

 ſuo,

ſuo, vt fuit reſolutum in illa Romanã vinearum, & ideo eorum conſenſus non reddit ſecurum Cornelium.

150 Quantum ad quintam difficultatem, ſi exceptio N. eſſet liquida, non diſpliceret dominis, quia ſatis diceretur proſpectum indemnitati Cornelii, Sed quia adeundo. N. non confecit inuentarium, dato quòd fuerit legitimatus, & poſſit petere legitimam ſecundum opinionem relatam per Phamitium in ſeptima parte tractatus de inuentario, num. 5. & ſeq. licet. nu. 12. vbi tenet quod illam amittat & nu. 13. ponit opinionem mediam. quem vide, tamen non conſtat neque de quantitate bonorum, neque de quantitate legitimæ, ideo cum exceptio non ſit clara, non releuat. Vt aliàs fuit reſolutum in vna Tiburtina caſalis coram Robuſterio 24. Nouemb. 1574. quòd onus probandi, quòd quis non fuiſſet plus conſequutus legitimam, incumbebat allegati detractionem legitimæ ſibi deberi.

151 Sexta & vltima difficultas, an poſſit procedi exequutiue, hæc exceptio ſublata videtur ex his quæ ſupra deducta fuerunt. Nam in effectu fuit aſſertiuè dictum, caſale eſſe liberum & fideicommiſſo non ſubiectum, & nullum fuiſſe de eo factum contractũ, nec quaſi, & iſta obligatio ſic appoſita ſuper contractu emptionis, vtique ſortitur eius naturam. l. ſi ſtipulatus, ff. de verb. oblig. notant doctores in rub. dicti tituli. Si ergo agi poteſt ex empto vigore obligationis cameralis ſuper dicto contractu appoſitæ, & ex iis virtualiter ſublata ſunt omnia, quæ in contrarium deducta fuerũt, viſa eſt hæc ſententia maxima æquitate niti, cum ex cautionis præſtatione nullum afferatur præiudiciũ N. & ex eius ommiſſione maximum periculum Cornelio afferri videatur.

Alia Deciſio coram eodem.

152 Die ſeptimo Nouembris deciſum fuit, propter pactum appoſitum in contractu cenſus, videlicet quòd ſi Antonius infra quinquenium cenſum non redemiſſet, cenſeretur perpetuus, aut arbitrio emptoris pecunias ſiue pretium repetere poſſet, vt inſtrumento rogato per Matthæum notarium Cameræ Apoſtolicæ ſub die 26. Iulii. Anni 1557. cum ſit pactum contra ſubſtantiam dicti contractus, vitiare, & ſic dictum contractum cenſus, per regulam c. fin. de cõdit. appoſ. cum ibi notatis, & notatur in l. per ſeruum §. fin. de vſu & habit. Bald. in l. ſi pater, ff. de adopt. Bart. in l. 2. num. 7. C. de iure emphyteot. latè doct. in auth. ingreſſi C. de ſacroſ. eccleſ. Huius concluſionis potiſſima eſt illa ratio inter alias, quam annuit. Bald. in c. 1. §. fin. num. 3. per quos fiat inueſtit. quia hoc pactum in ipſo contractu cenſus appoſitum, tendit ad dirimendum ipſum actum, cum ſit contra ipſius actus ſubſtantiam, qua remota remouetur ipſe actus. Abbas in dicto c. fin. de cond. appoſ. num 4. defecit enim conſenſus, qui requiritur pro ſubſtantia ipſius actus. Adeo quòd videtur, vel quod partes voluerint facere actum eluſorium. l. an inutilis in principio, ff. de acceptilat. vel quòd voluerint in aliã ſpeciem contractus conſentire, vt in caſu modo præpoſito, in quo potius videtur, quòd voluerint contractum pignoris, & fœneratitium à iure reprobatum conſtituere, vt Laur. de Rodulf. de vſur. parte 2. num. 9. Guido papæ quæſt. 516. cũ aliis alias allegatis. Vbi vero pacta non ſunt contra ſubſtantiam, ſed circa accidentia contractus, tunc licet ſint illicita, non vitiant, conſenſu enim circa ſubſtantiam contractus non deficit. Non obſtat textus in l. cum precario, de precario, tum quia pactum illud potius eſt contra naturalia contractus, quam contra ſubſtantialia, vt multi doctores tenuerunt.

runt. Tum etiam quia non procedit, vbi pactum facit, vt contractus in aliā ſpeciem tranſeat, ita poſt. Bart. in l. vbi ita donatur, de donat. cauſa mortis tradunt ſcribentes in auth. ingreſſi, Decius conſ. 293. col. fin. Cagnol. in l. contractus, num. 7. de reg. iur. & hanc deciſionem ſequitur Signatura ſanctiſſimi Domini noſtri, vide infra parte tertia nu. 55.

Pro iſta deciſione, faciunt quæ dixi infra in tertia parte num. 14. 15. & ſeq. nam cenſus huiuſmodi ſunt promiſſi facultas dummodo, redimendi cenſus perpetuo venditori concedatur, alias contractus cenſus non valet. Siluester in ſumma in verbo vſura 2. quæſ. 15. verſ. eſſet illicitum. Et ſi facultas redimendi cenſum eſt collata in voluntate emptoris, non valet contractus. Dominic. Soto de iuſtitia, & iur. quæſt. 5. art. 3. col. 2. Didacus lib. 3. variarum reſolutionum. c. 9. num. 4. Et quòd in conſtitutione Martini ſtetur iſta facultas perpetuo redimendi venditori, poſui verba dictæ conſtitutionis infra in tertia parte num. 2. & num. 9. & ſeq. Conradus de contractibus quæſt. 74. Didacus lib. 3. variarum reſolut. c. 8. num. 7. Et quotiens ſubſtantialia in contractu cenſus omittuntur, vel illa quæ pro forma data ſunt, contractus eſt nullus, vt dictum eſt ſupra parte prima nu. 1. & ſeq. & Præpoſit. in c. 1. col. 2. diſtinct. 66. & dictum eſt ſupra hoc nu. in principio.

R.P. D. Seraphino Romana Caſalis Marcigliani die 19. Iunij, 1587. Deciſio.

153 FActum ſic ſe habet. Reuerendi fratres ſancti Marcelli de vrbe de anno 1543. locauerant in emphyteoſim perpetuam DD. Caruſiis Caſale Marcigliani ad habendum fruendum, vendendum, donandum, & faciendum & diſponendum prout fieri ſolent de ſimilibus rebus emphyteoticis perpetuo locatis, & de iure permittitur cum pactis expreſſis quòd non poſſit alienare emphyteota iura ſua irrequiſito capitulo, & quòd non poſſit locare caſale huiuſmodi perſonis illuſtribus ad longum tempus, item quòd non poſſit dictum caſale, vendi, alienari, obligari, neque hypothecari, etiam pro dote ſine conſenſu fratrum, & poſtremo quòd dd. conductores teneantur præmiſſa omnia ad vnguem ſeruare & obſeruare, & in euentum inobſeruationis, vel contrauentionis, quòd Caſale eo ipſo deuoluatur vna cum melioramentis, & liceat authoritate propria accipere poſſeſſionem. Hoc Caſale prius deuenit titulo emptionis de fratrum conſenſu ad quemdam Stephanum cū eiſdem pactis & conuentionibus, deinde ex teſtamēto Stephani deuenit ad Lampadium, qui vltimo illud vēdidit Dño Annibali Ceulo cum eiſdem pactis & conditionibus de conſenſu fratrum. Poſt emptionem Ceulus de anno 1580. de menſe Septembris impoſuit cenſum ſuper dicto Caſali ſcut. 42. pro pretio 600. ſcut. & de anno 1583. ceſſit bonis, & creditores eius immiſſi in poſſeſſionem, cœperunt agere ad diuiſionem bonorum. Fratres de menſe Aprilis eiuſdem anni declararunt deuolutionem ob pacta non ſeruata, & ob cenſus impoſitionem, & petierunt mandatum de aſſociando. Dubitatum fuit coram R. P. D. Panario iudice delegato an per huiuſmodi cenſus impoſitionum Caſale Marcigliani ſit deuolutum vnà cum melioramentis etiam in præiudicium creditorum Annibalis. Vnde quia cauſa erat granis multi creditores, conuenerunt, vt dubium proponeretur in Rota, me proponente, fuerunt plures excitatæ difficultates. & Primo non inutile viſum eſt ſtatuere, an iſte contractus eſſet emphyteoticus, vel locationis, & pro parte fratruum non eſſe iudicandum de eo aliter quàm iudicarunt

contrahentes. qui hunc contractum emphyteoſis appellarunt, vt per Bart. in l. cotem. §. qui maximos. quæſt. 5. de public. Oldrad. conſ. 159. Angel. conſ. 2. Aret. conſ. 55. Decius conſ. 32. Contrahentium enim voluntas non præſumitur à verbis aliena. l. habeo §. idem Tubero de ſupell. leg. c. vltimo de verborum ſignificat. & talis præſumitur contractus in ſui eſſentia qualis apparet in figura. Bald. in l. rogaſti. §. ſi tibi. ff ſi cert. petat. & in rub. C. de iur. emphyt. Contrarium tamen tenuerunt Domini in ſpecta penſione, quæ eſt magna, & correſpondet fructibus, maxime in ſpecto tempore primæ alienationis, quòd abhorret à natura emphyteoſis, in qua ſoluitur quid minimum pro recognitione directi dominii, vt per doctores in l. 2. C. de reſcind. vend. Ioannes Andreas in addition. ad ſpeculat. de empt. & vendit. §. nunc dicendum, & de locato §. 6. verſic. quarto. Et iſtum eſſe verum modum diſcernendi locationem ab emphyteoſi, tradit Barth. in l. 1. numero quarto, & ibi Iaſ. numero 35. C. de iure emphyt. Doctores communiter in c. potuit de locato. Aret. conſ. 55. nu. 4. Bellon. conſ. 21. num. 18. Natta atteſtatur de communi conſ. 49. num. 7. Cagnolus in l. 2. C. de reſcindenda vend. Iul. Clarus in §. emphyteoſis, quæſt. 1. prope finem, Maſcard. concluſ. 251. num. 9. vol. 1. & ita deciſum fuit coram me in Romana de Maximis 16. Nouembris 1575. quã Deciſionem Rota in pluribus aliis cauſis ſequuta eſt. Non obſtant nominatio partium, quia vt inquit Bald. in l. 2. C. commod. verba magis deſeruiunt naturæ contractus, quam natura verbis: & ideo denominatio partium non immutat naturam contractus Dec. conſ. 164. n. 3.

154 Secundo ſeſe obtulit quæſtio, an ſtantibus pactis de quibus ſupra, poſſit dici abſolutè prohibita omnis alienatio, & obligatio facta ſine conſenſu fratrum, ita vt locum habeat deuolutio. Pro creditoribus adducebatur clauſula ad habendum, tenendum, propter quàm prætendebat, ad euitandam contrarietatem alienationis prohibitionem, intelligendam de ea quæ fieret in Barones, Magnates, & Prælatos, de quibus fuerat immediatè actum, vel de alienatione quæ contineret totalem tranſlationem iurium ſuorum, non autem de cenſus impoſitione, per quàm conſtituitur ius quoddam ſuper re diſtinctum & ſeparatum ab ipſa re, & à dominio, vt per Aymo. conſ. 217, num. 4. Couarr. variarum reſolut. lib. 3. c. 7. num. 6. Sed hæc interpretatio non placuit Dominis, quia pactum illud de non alienando, obligando, ſine conſenſu partium eſt diſtinctum & ſeparatum ab aliis, & eſt clarum, adeo quòd non poteſt ex alio habente reſtrictionem tolli. Nam prior illa clauſula, ad habendum, habet reſtrictionem illam, & prout de ſimilibus rebus in emphyteoſim locatis fieri ſolet, & de iure debet & iuris diſpoſitionem habemus in l. 2. C. de iur. emphyth. Et quamuis de iure communi non ſit prohibita obligatio ſeu hypoteca rei emphyteoticæ, quia non eſt proprie alienatio vt per Clarum in §. emphyteoſis. quæſt. 18. & 21. Gratus conſ. 54. num. 5. lib. 1. Ruin. conſ. 150. nu. 14. lib. 3. Capella Toloſana deciſ. 462. tamen hic habemus expreſſam legem conſtitutam à contrahentibus, quàm inficiari non poſſumus. Neque obſtat, quòd aliàs Rota, in eadem Romana de Maximis, ſub die 4. Decembris 1577. propter ſimilem clauſulam excuſauerit d. Horatium à caducitate propter alienationem, quoniam in illo caſu non aderat pactum expreſſum de non alienando neque obligando ſine conſenſu fratrum cum adiectione pœnæ caducitatis, ideo non bene applicatur huic caſui deciſio illa. Neque omnino contrariatur clauſula illa pacto de quo agitur, quia tota poteſt intelligi de conſenſu fratrum, & ita interpretari

tari debemus ad euitandum contrarietatem, etiam ſi redderetur ſuperflua Dominic. Gemin. in c. ſi Papa de priuil. lib. 6. Alexandr. conſ. 33. num. 5. lib. 1.

Neque in contrarium faciunt allegata ex Decio conſ. 164. num. 3. Emanuel Suares in comm. opin. in verbo emphyteota num. 81. & Clar. q. 13. ſub fine, quia loquuntur in caſu in quo ſimpliciter datur facultas à principio alienan. prout per clauſulam, & quibus dederit ſine aliqua limitatione, aut contraria pactione, prout in caſu iſto, & ideo in illo caſu non eſt locus deuolutioni.

155 Quare tertio loco ſeſe offert quæſtio, an hic poſſit habere locum aliqua ex excuſationibus quæ deducuntur pro parte creditorum. Sunt autem plures, prima quòd excuſandus ſit Annibal ex quo vendidit cenſum cum pacto de redimendo, & poſtea fuit per creditores redemptus, iuxta ea quæ tradit Cagnolus in l. 2. num. 174 C. de pact. inter emptorem & venditorem.

Iſta excuſatio patitur difficultatem, quia ante redemptionem fuerat per fratres acceptata caducitas. Aluar. quem ſequitur Decius conſil. 160. in fine Tiraquell. de retract. lig. §. 8. gloſſa 7. num. 26. Secundam afferunt excuſationem ex capite ignorantiæ pacti illius deuolutiui appoſiti in contractu inito cum Caruſiis. Hæc excuſatio fuit omnino reiecta per dominos, tam in inſtrumento venditionis factæ Annibali, in quo habetur relatio ad illud inſtrumentum, & ideo locum habet doctrina Bart. in l. qui Romæ §. duo Fratres, num. 17. & ibi Ial. num. 66. Ripa num. 53. cum aliis de verborum obligat. Præterea iſta ignorantia non ſolum eſt inuerifimilis, ſed etiam ſaperet fatuitatem, ſi præſumendum eſſet Annibalem emiſſe caſalem ſub pactis & conditionibus per eum prius nec viſis nec conſideratis, ad l. latæ culpæ. ff. de verbor. ſignif. Et cum ſcientia, quæ eſt difficilis probationis, probetur per coniecturas, vtique hæc coniectura eſt tanti momenti, vt ex ea probetur non ſolum præſumpta, ſed etiam vera ſcientia. Quod maxime eſt dicendum, cum huiuſmodi inſtrumentum fuerit in iudicio productum per Procuratorem Annibalis contra creditores Stephani & Lampadii de menſe Iunii 1580. prout in præſuppoſito 6. & 7. dubii, & ſic ante impoſitionem cenſus, quæ facta eſt de eodem anno menſe Septembris. Dec. conſ. 318. nu. 6. Caputaq. deciſ. 110. lib. 2. in non impreſſis, quia loquuntur de ſcientia præſumpta, quæ oritur ex publica voce & fama.

156 Tertia affertur excuſatio quæ placuit omnibus dominis ratione æquitatis, quam ſeruare tenetur eccleſia quæ eſt pietatis cultrix, & quæ non debet locupletari cum aliena iactura, quoties conditio eius non eſt facta deterior, prout tradit Butr. conſil. 34. num. 2. quòd conſilium ſequutum eſt Rota coram me in vna Zamocenſis caſtri 11. Decembris 1576.

Nam quòd non ſit factum deterius ius eccleſiæ apparet ex celeri redemptione cenſus facta antequam fuiſſet facta intimatio creditoribus acceptationis deuolutionis. Nam licet acceptatio deuolutionis facta fuiſſet contra Annibalem, qui foro ceſſerat, agebatur tunc principaliter de præiudicio creditorum, ipſe enim habebatur tanquam ſi in humanis eſſe deſiiſſet propter decoctionem, & ideo celeri recuperatione videntur ſibi creditores prouidere potuiſſe, ad effectum damni euitandi, vt per Beroum. in c. potuit num. 164. de locato, vbi in fine teſtatur in emphyteoſi eccleſiæ ſeruandam eſſe æquitatem. Secundo iuuatur hæc æquitas ea ratione, quòd in iſto contractu, ſiue ſit locationis, ſiue emphyteoſis de iure communi non incurrebatur caducitas, vt ſupra ex Claro & aliis dedu-

deductum eſt. Ex pacto vero poterat dubitatio oriri propter clauſulam in principio appoſitam, & ſupra ponderatam ad habendum. Vnde ad excuſationem, ſatis probabilis videtur error iſte, cum etiam ad damnum euitandum iuris error excuſet. l. Labeo. & ibi Bart. de aqua pluuia arcenſa. l. iuris. l. 2. & l. error. in ff. de iur. & fact. igno. Caſtr. conſ. 412 viſis punctis ſeu caſibus num. 4. lib. 2. & cauſa dubitabilis habens originem ab inſtrumento non bene claro, excuſat à caducitate. Put. deciſ. 248. & 401. lib. 3.

Tertio coadiuuatur hæc æquitas ex eo, quòd Annibal poſſet ſua melioramenta hypotecare etiam non requiſito domino, & cum iſti creditores ſint anteriores reſpectu deuolutionis, potuerunt pro eorum intereſſe celeri recuperatione purgare moram prout fecerunt extinguendo cenſum. Neque eſt quòd illis imputetur, ſi prius non fecerint, quia in eis cadit iuſta ignorantia, & pro conſeruatione eorum ex iuris æquitate etiam eſſent reſtituendi, vt voluit Alex. conſ. 45. num. 3. & 4. lib. 5.

Et licet hæc quæſtio, an reſoluto contractu ex aliqua cauſa reſoluantur hypotecæ ratione cauſæ antiquioris, cui res erat affecta ante obligationem & hypotecam, ſit controuerſia, nam pro affirmatiua tenet Bald. Salic. Pantaleo de Crema, & Alex. citati per moder. Pariſ. in conſuet. Pariſienſ. §. 22. nu. 45. Tamen negatiuam tenent. Ioan. And. Bart. Petrus de Ancar. & idem Alex. ibidem citati, adeo quòd in re controuerſa benigniorem partem amplecti debet eccleſia.

Quarto facit, quia cum ſimus in contractu locationis, non autem emphyteoſis, vt ſupra fuit deductum, apparet hanc deuolutionem non eſſe extra naturam contractus, ſed merè conuentionalem, & etiam pœnalem cum appoſita ſit in caſu contrauentionis. l. 2. & ibi gloſſa prima & 2. de his quæ pænè nomine, Aret. in l. 4. §. Cato in primo not. & num. 22. & ibi Iaſ. num. 2. Buttigella nu 13. de verb. oblig. Sed neque de iure communi eccleſia poteſt petere pœnas conuentionales niſi quatenus interſit, vt per Corn. conſ. 344. num. 3. lib. 2. Hoſt. in c. dilecti §. quia tamen & ibi doctores de arbit. Gram. conſ. 66. num. 76. Gabriell. in titulo de maleficiis concluſ. 34. num. 4. & 10. Et hanc ſententiam tenuit Rota in vna Romana contrauentionis coram Oradino. die 3. Maii 1570. neque etiam inſpectis ſtatutis vrbis lib. 2. c. 148. & lib. 5. c. 26. in antiquis, & lib. primo c. 163. in nouis. Quæ ſtatuta cum ſint confirmata à Papa, immo & condita de mandato Papæ dicuntur Papalia, & ligant etiam clericos, vt fuit reſolutum in cauſa Portuenſis Plani. Vlmi. coram R. P. D. meo Robuſterio, & in vna de Comitibus, vigeſimo primo Iunii 1577. coram illuſtriſſimo D. meo Aldobrandino, vide tamen numero 171. infr.

Sed omnem iuris rigorem de medio tollere poteſt, ſi id in facto verificatur, quòd per informantes deducitur, Annibalem in hoc Caſali feciſſe notabilia melioramenta, & quæ longo interuallo ſuperant valorem cenſus deſuper impoſiti. Nam hoc ſolo reſpectu, quòd tam benè ſe geſſit in meliorando bona Eccleſiæ, dignus eſt omni excuſatione. Vnde cum Eccleſiæ conditio non ſit effecta deterior, & facta ſint tam notabilia melioramenta, & cenſus fuerit extinctus, & agatur de maximo præiudicio plurium creditorum, quorum etiam ſunt miſerabiles perſonæ, & eccleſia non debet locupletari cum aliena iactura. ,, concluſum fuit per dominos excuſandum eſſe Annibalem, à deuolutione, non obſtante quòd aſſeruerit caſale ad ſe ſpectare. Quia hoc non ſimpliciter aſſeruit, ſed alternatiuè pleno iure dominii, vel quaſi, quòd verificari poteſt in emphyteota, vt per Bart. in l. ſi mater, §. eamdem num. 4. de ex-

de exception. rei iudic. Iaſ. in l. 1. in principio num. 60. vbi Soc. Iun. num. 268. de acquir. poſſeſſ. Idem Soc. in l. naturaliter ſ. nihil commune num. 20. eodem titulo.

Lunæ 3. Decembris 1571. Peruſina coram Illuſtriſs. Lancellotto tunc in minoribos.

157 FVit concluſum, quòd pactum extinctionis cenſus appoſitum in locatione de qua agitur, ſic illicitum & vſurarium, quia cum dictus paris vere emiſſet cenſum, non autem Raphael, cuius nomen ſimulate fuit appoſitum in inſtrumnento cenſus, vt ipſe Raphael declarauit, aſſerens in dicto contractu cenſus non habere niſi nudum nomen, non potuit ipſe Paris in dicta locatione ad faciendam dictam extinctionem. Nam licet venditori cenſus ſit permiſſa illius redemptio iuxta conſtitutiones Martini, & Caliſti, & tandem Pii V. cuius permiſsiones plures rationes & authoritates affert Corradus de contractibus in foro conſcientiæ. q. 85. per totum, & declarat Couarru. lib. 3. variarum reſolutionum c. 8. nu. 5. §. tandem emptori eſt prohibitum, quia tunc certus eſſet de lucro, & propterea doctores concludunt hoc pactum eſſe illicitum, vt declarat Dominicus Soto de iuſtitia & iure, lib. 6. q. 5. art. 3. in 1. concluſione, & Corrad. in d. tract. de contractibus quæſtio. 84. in 5. concluſ. quam ampliat: Summa Antonina parte 2. cap. 8. §. 14. circa finem, vt procedat etiam ſi hoc pactum non ſit deductum in ſtipulationem, ſed emptor ipſe ſit aliunde obligatus. Hæc autem intentio d. Paridis coadiuuatur ex eo, quia voluit, quòd vxor domini Hieronymi, quæ eſt venditrix dicti cenſus, eſſet ſibi obligata de faciendo ratificare locationem faciendam per Petrum ſub pœna eſtinctionis dicti cenſus, ex quo arguitur enixa eius voluntas deſiderans cenſus extinctionem. Non quod Pariſ. voluerit cenſum debere extingui, vt rem gratam faceret Hieronymo, & venditori, vt dicitur in dicto inſtrumento locationis. Quia reſpondetur non haberi in conſiderationem hunc fauorem, quia venditori cenſus hoc permiſſum eſt de iure, vt dictum eſt, ſed neceſſitas redimendi cenſum impoſita emptori, eſt illa, quæ facit contractum vſurarium. Ex quibus infertur, illum eſſe contractum ſimulatum de perſona in perſonam, & de contractu ad contractum quia ſub ſpecie cenſus fuit factum mutuum cum certo pacto lucri, quod reddidit illum vſurarium, non autem propter illud pactum vſurarinm reddatur. Propterea illicitus totus contractus locationis, ita vt locator non poſſit dicto pacto reiecto agere ad illius exequutionem. Pro terminis decurſis, & non ſolutis, nihil fuit reſolutum, ſed de eo particulariter videbitur, quæ difficultas pendet ab hoc, an dictus contractus ſit diuiduus vel indiuiduus, vide etiam ſupra hac ſecunda parte numero 3.

Coram eodem 28. Iunÿ 1574.

158 FVit reſolutum, non conſtare de extinctione cenſus ex quadam confeſſione de recepto certarum pecuniarum. Nam illa confeſſio non importat quietationem pretii, & ſortis principalis, ſed fructuum debitorum ex cauſa cenſuum: nam cenſus fuit inſtitutus titulo emptionis, & cum pretium in numerata pecunia ſolutum fuerit, non ſufficit nuda voluntas, ſed requiritur actus priori ſimilis videlicet retrouenditio. l. 1. in fine. C. quando liceat ab empt. reced. ſ. hoc amplius. inſtit. quibus mod. toll. obli. vide etiam ſupra hac parte numero 56. & 58.

Rom.

Rom. de Alexijs die 29. Martij 1585. coram Cantucio.

159 DOmini tenuerunt, Alex. Peregrino nullos fructus cenſus impoſiti ſuper domo, de qua igitur, nullaq; damna & intereſſe deberi. Quia huiuſmodi impoſitio cenſus facta per Iacobum 7. Iunii 1573. ad fauorem authorum Alexandri fuit ab initio nulla ipſo iure, propter expreſſam prohibitionem alienationis factam in teſtamento Pauli patris Iacobi, quæ expreſſa alienationis prohibitio inducit venditionem cenſus nullam eſſe ipſo iure ab initio. Bart. in l. filius familias. §. diui. num. 6. verſ. certe. & ibi Caſtren. num. 7. verſ. & interdum. Claud. num. 12. Iaſ. in prima lectura num. 66. in ſecunda num. 100 Rip. nu. 47. Cror. nu. 32. Ferd. Loaz. num. 114. ff. de leg. 1. Ruin. conſ. 23. nu. 13. lib. 5. Grat. conſ. 91. num. 3. cum ſeq. lib. 1. Tiraquell. alios citans ſuper leg. connub. gloſſ. 7. nu. 57. & fuerit reſolutum in vna Romana. Palatii corã me 8. Martii 1577. Vnde ſtante nullitate impoſitionis cẽſus ab initio, promiſſio quoque euictionis tamquam acceſſoria nulla fuit. Grat. in termin. conſ. 91. nu. 20. & 21. lib. 1. Tiraquell. de conſtit. poſſ. limitatione 7. nu. 28. cum ſequen. Licet ſecus eſſet ſi venditio cenſus à principio fuiſſet valida, & ea poſt facto reſoluta, per ea, quæ tradit Tiraquell. dicta limitatione 7. num. 41. cum ſequen. Et præmiſſa domini firmarunt, niſi Alexander probauerit Iacobum falſo, & cum fraude aſſeruiſſe domum ſuper qua impoſitus eſt cenſus, fuiſſe liberã nec alicui fideicommiſſo ſubiectam, tunc impoſitio cenſus valuiſſet. Tiraquell. ſuper leg. connub. gloſſ. 5. num. 135. cum ſeq. Quæ probatio pendet ab eo, an conſtet Iacobum tempore impoſitionis cenſus habuiſſe notitiam, quód prædicta domus eſſet ſubiecta fideicommiſſo, & expreſſe alienari prohibita. vide ſupra hac part. 2. nu. 78 & 153. in re prohibita alienari per eccleſiam. hæc deciſio reuocatur deciſione ſeq. & num. 166.

Eadem coram R.P.D. Seraphino 1. Iunij 1587. Deciſio.

161 DIſcuſſis reſpõſionibus datis per D. Gaſparem Gabbaiatum ad obiectiones & dubitationes dominorum excitatis contra deciſionem aliàs factam corã b.m Cantucio. fuit vnanimiter diſceſſum ab ea deciſione, & cõcluſum omnia bona dicti Iacobi eſſe obligata in caſu euictionis, & ſic pro cenſibus decurſis, de quibus agitur. Potiſſimum fundamentum deciſionis ſumitur ex inſtrumento venditionis cenſus, in quo Iacobus diſcretis & apertis verbis ſeſe obligat ad damnà & intereſſe in caſu euictionis. Vnde cum habeamus expreſſum pactum, & iuratus ſit contractus, non videtur ambigendum de huiuſmodi obligatione, cum contractus ex cõuentione legem accipiant. l. contractus. ff. de reg. iur. & euictio ſequuta ſit.

162 Neque obſtat, quod ratione ignorantiæ prohibitionis excuſetur à præſtatione dãnorum & intereſſe, ex doc. Abb. poſt Hoſtien. in c. eccleſia S. Mariæ. num. 10. vt lite pend. & ibi Imola nu. 4. cum aliis allegatis, vbi alienans rem litigioſam ignoranter non incurrit pœnas impoſitas ſcienter alienantibus. Quia diſtinguendi ſunt caſus nõ ſolum ratione diuerſitatis facti, ſed etiam ratione diuerſitatis ipſius intereſſe. Nam pro regula ſtatui poteſt, quòd venditor etiam ignorãs tenetur de euictione, & ad damna & intereſſe, & hoc probãt textus in dicto diſcurſu allegati. Hoc. n. eſt ex natura ipſius actionis ex emp. l. contractus. C. de fi. inſtrum. nempe vel vt impleatur contractus, vel præſtetur intereſſe. Et in hoc nulla ſit diſtinctio inter venditorem ſcientem, vel ignorantẽ: quia ex igno-

rantia

rantia eius non minuitur intereſſe emptoris, & ideo propter ignorantiã rei alienæ non excuſatur venditor ab obligatione euictionis, toto tit. de euict. & à pari procedũt reſtitutio pretii, & præſtatio intereſſe intrinſeci, vt optime declarat Afflict. poſt Iſerniam in tit. de prohibita feudi alien. per Feder. not. 13. nu. 7. verſ. quęrit tamen hic Andreas.

163 Confirmatur egregie ex dec. Rotæ facta in cauſa Volaterrana terrarum coram R.P.D. meo Blanchetto 18. April. 1586. in qua fuit dictum, quod textus in l. ſi procurator. de iure fiſci. quamuis dicat procuratorem fiſci, qui rem aliquam vendidit, & duplum, vel triplum pro euictione promiſit, non teneri, niſi ad ſimplum, non tamen excludit obligationem ad damna & intereſſe reſpectu illius ſimpli, & fuit eadem deciſio confirmata ſub die 28. Maii eiuſdem anni. Et pro huius concluſionis confirmatione, textus eſt apertus in proprio caſu nullitatis alienationis in c. ſi vaſſallus feudum. & ibi Afflict. ſi de feudo fuer. contro. inter dominũ. ibi, vaſallus, qui ignorans feudum vendidit, tenetur ad intereſſe. Quod vero deducitur ex Abbate habet locum in pœna, quæ extrinſecus venit, & quæ non præſtatur ab ignorante, non autem in intereſſe, quòd venit ex natura ipſius actionis. Et quamuis Bart. in l. cum lex, nu. 1. ff. de fideiuſſ. videatur diſtinguere inter venditorem ſcientẽ, & ignorantem, & ignorans ſaltem teneatur ad reſtitutionem pretii, & ita videatur ſentire, quod non teneatur ad aliud, tamen re vera hoc non dicit. Dictio enim, ſaltem, eſt implicatiua non autem limitatiua. Et licet Aret. & Iaſ. in additione ad Portium in ſ. fi. inſt. de empt. & vend. videantur eadem diſtinctionem ſequi: tamen Ang. in d. l. cum lex. nu. 2. hanc diſtinctionem reprobat, & duobus caſibus ait venditorem teneri ad intereſſe, vel cum vterq. tam venditor, quàm emptor eſt ignorans, vel cum emptor ſaltem. & allegat l. vt liberi. cum glo. de contrahen. emptio. Eandem ſententiam latius, & optimis fundamentis defendit Cuman. ibidem. num. 5. & 6. Caſtr. ibi circa fi. & Imola num 4. Fabian. de Monte in tract de empt. & vẽdit. in 4. quæſtione principali. num. 5. verſic. tertio quæro.

164 Neq. obſtat, quod aliqui doctores dicant venditorem ignorantem nõ teneri ad totale intereſſe, prout inquit Bar. in l. Iulianus, in fi. principii, ff. de actio. empt. & Iaſ. in d. additione ad Port. in § fin. inſt. de emp. Cepolla in l. 1. ſ. cauſa. num. 14. de edilit. edict. cũ aliis, qui nõ faciunt ad rem. Nos enim loquimur de intereſſe intrinſeco circa rem, ad quod ſiue ſciens, ſiue ignorans venditor tenetur, nõ autem ad intereſſe extrinſecum iuxta terminos dictæ l. Iulianus. in princ. iuncta l. ſi ſterilis, ſ. cum per venditorem. eod. titu. nam ab eius præſtatione propter ignorantiam excuſatur vẽditor. Neque ab his diſcrepat Ant. Gomeſ. de emp. to. 2. n. 50. verſ. adde tamen, quia non agit de eo caſu, in quo vterque tam venditor quam emptor eſt ignorans, ſed tantũ quãdo emptor ſcit & emit ab ignorante, vel quãdo ignorat, & emit à ſciẽte.

165 Sed etiam ſi demus diſtinctionem, inter ſcientem, & ignorantem iure probari, tamen non applicatur ad hũc caſum, in quo ſpecialiter fuerunt promiſſa damna, & intereſſe, vt dictum eſt. Et ideo etiam quod ex natura actionis venditor hoc caſu propter ignorantiam non teneatur, tenetur propter pactum ſpecialiter appoſitum. In hac enim materia ſpecialis promiſſio attenditur, l. ſi fundum. C. de euict. maxime cum contractus fuerit iuratus, qui eſt caſus, quem excipit Ang in d. l. cum lex. ſub nu. 1. Gab. de clauſ. concl. 10. nu. 4. Neque obſtat id, quod principaliter deducitur cum huiuſmodi vẽditio ab initio fuerit nulla propter expreſſam prohibitionem alienationis, de qua in teſtamento Pauli, omnes etiam clauſulas acceſſorias

eſſe

eſſe nullas,vt voluit Grat.conſ.91.nu. 20.lib.1.Gab.in d.cõcl.10. Nam pluribus modis reſpondetur. Primo, quia abſumptum eſt falſum,nempe emptionem abſolute fuiſſe nullã a princ. fuit enim nulla reſpectu alienationis, non autem reſpectu præiudicii venditoris. Nam ſi inſpiciamus naturam huius contractus, non tenetur preciſe venditor dominium rei in emptorem trãsferre,ſed tantum ad intereſſe tenetur, l.contractibus.C.de fin. inſtru. neque venditione transfertur dominium,ſed traditione, l. qui tibi. C. de his qui a non domino man. ſunt. Vnde cum fuerit prohibita alienatio, hæc prohibitio non expreſſe reſiſtit venditioni, ſed alienationi, ideſt, vt inquit Bart. in d.l.cum lex num.1.translationi dominii, & ideo obligationi perſonali poteſt accedere fideiuſſor. Et licet in quandam conſequentiam cenſeatur prohibita venditio, quia per eam deueniri poteſt ad id,quod prohibitũ eſt tamen ea prohibitio eſt tacita, vt inquit idem Bar.ſub nu. 10. & prohibitio expreſſa eſt illa,quæ reddit actum ipſo iure nullum à principio, non autem tacita.l.fin.§.fin. C.commun. de leg.Et ideo doctores, qui cautius loquuti ſunt in l.filiusfamilias,§.diui.de leg.2.agentes de hac prohibitione,dicunt alienationem nullam,non autem venditionem Bart.ibi.nu.6.Caſtr.nu.7 Ripa nu.48.& cæteri.

166 Secundo ex doctorum argumentis in dicta l. cum lex. quod tunc contractu nullo exiſtente, acceſſoria quoque veluti fideiuſſoria obligatio corruit, quando contractus annullatur propter defectum formæ, ſecus ſi propter defectum materiæ. Quæ doctrina caſui noſtro propriè conuenit: peccat enim contractus in ſola materia, quia res vendita erat prohibita alienari,& hanc diſtinctionem in effectu licet diuerſis verbis ſenſit Caſtrenſis ibidem numero 2.verſ.aliquando. vbi ait, quòd ſi alienatio eſt prohibita fauore alterius quam alienantis, prout eſt caſus noſter,nam prohibitio hæc facta eſt fauore vocatorum ad fideicommiſſum, tum quod attinet ad eius præiudicium, contractus tenet, neque cenſetur prohibitus. Tertio poteſt reſponderi, quòd vbi non militat eadem ratio in clauſula acceſſoria quæ militat in principali, non tolluntur clauſulę acceſſoriæ ſublato principali contractu,vel ſi talis clauſula poteſt de per ſe ſtare, prout vtrãque limitationem multis auctoritatibus probat Gabriell.in dicta concluſ. 10.num. 9. & 10. Hic autem adeſt diuerſa ratio: nam prohibitio reſpicit tantum effectum alienationis ex contractu reſultantem. Quare in cæteris ſuſtineri poteſt contractus ex ſui propria natura, quæ, vt dictum eſt, non obligat præciſe venditorem ad tranſlationem dominii. Et quæ allegantur. in contrarium ex Tiraquell.de conſtitut.in 7.limitatione num. 28. & Gab. &aliis,ſunt intelligenda ſecundum diſtinctionem ſupradictam. Non obſtat conſilium Grati. 91. cuius auctoritas non eſt tanta,vt debeamus à receptiſſimis concluſionibus recedere. Et ex his tolluntur omnia, quæ contra conſiderationes factas in diſcurſu per dominum Gaſparem deducta, & ideo domini cenſuerunt à dicta reſolutione recedere.

Cantucio 4.Februarij 1583.Romana nullitatis cenſus.

167 FVit concluſum cenſum de quo agitur fuiſſe valide impoſitum ſecundum formam conſtitutionum Martini, & Caliſti, ad rationem octo pro centinario, & cum pacto redimẽdi quandocumque. Corradus de contract.quæſt.83.Couarru.variarum reſolutionum lib.3. cap.8. num.5. verſ. tandem ex prænotatis apparet.Non obſtat,quod ſit appoſitum pactũ,quod cenſus ſit liber ab omni onere, quia hoc non repugnabat ante cõſtitutione

ne Pii V. naturę contractus cenſus: nihil enim impediebat quominus poſsē emere annuum cenſum immunē & exemptum ab omni onere. Et Natta cōſ. 198. nu. 18. lib. 1. Rol. conſ. 40. num. 33. cum ſeq. lib. 2. ex aduerſo allegati loquuntur in venditione rei immobilis, cum pacto, quod onera pertinerent ad venditorem, quod pactum cum ſit contra naturam contractus venditionis inducit præſumptionem vſurarum. Id quod aperte oſtenditur ex verbis Bal. quem ſupradicti conſulentes citarunt conſ. 311. num. 10. lib. 5. vbi firmat, pactum, quod venditor teneatur ſoluere gabellam, & agnoſcere alia onera contractus, & rei venditæ, eſſe contra naturam contractus venditionis. Et inducere præſumptionem vſurarū & eo modo procedat in venditione rei immobilis pactum, quod venditor teneatur ad impēſas quaſcumque, quoniam iſtud pactum inducit præſumptionem ſimulationis, vt per Veronen. de ſimulatis contract. præſump. 6. Non obſtat quòd emptor cenſus in inſtrumēto locationis domus ſuper qua eſt impoſi ſitus cenſus factæ cum ipſo venditore cenſus, pactum appoſuerit quòd non poſſit expelli de domo etiam finita locatione, niſi facta per venditorem redemptione & extinctione cenſus, ex quo pacto videtur per quandam viam indirectam compelli venditor cenſus ad illum redimendum, quod eſt contra naturam cenſus. Quia licet huiuſmodi pactum videatur parum licitum & honeſtum, non tamen vitiat contractum cenſus. cum enim reſpiciat locationē, & non ſit contra ſubſtantiam contractus cenſus, vitiatur & non vitiat, ad tradita per Bart. & doctores in l. vbi ita donatur. ff. de donat. cau. mor. & in ſpecie Couar. lib. 3. var. reſol. c. 8. nu. 7. verſ. verum ex eo.

168 In hac deciſione tria pacta eſſe in inſtrumento cenſus & locationis dicuntur, quæ ſunt contra naturam contractus cenſus, ſtante conſtitut. Pii V. quæ declarat conſtitutiones Martini, & Caliſti. Primum, quod cenſus liber ab omni onere exiſtat, hoc pactum reprobatur in conſtitut. Pii V. vt declaratum eſt ſupra nu. 61. par. 1. Secundum, quod ex quocumq. caſu fortuito, & penitus incogitato, nulla poſſit peti reductio, vel defalcatio, iſtud pactum eſt etiam illicitum, vt dictum eſt ſup. par. 1. nu. 20. 54. & 56. Tertium pactum eſt etiam illicitum, quia per indirectum in contractu correſpectiuo ad cenſum imponit pactū reprobatum, quod venditor non poſſit illum eiicere de domo locata, niſi facta redemptione, & extinctione cenſus, vt dictum eſt ſup. hac part. 2. nu. 34. & quia ex iſto pacto appoſito in locatione demonſtratur enixa voluntas emptoris rehabendi pretium, & propter hoc pactum redditur contractus illicitus, quia intentio emptoris fuit dare pecunias mutuo venditori, & pro mutuo recipere penſionem domus locatæ ſub velamine contractus cenſus, & propterea hoc pactum eſt illicitum, & vſurarium, vt dicitur in deciſ. poſita ſupra num. 157. hac part. 2. ſecundum quam debet iſte cenſus reduci, & moderari ſtante conſtitut. Pii V. in cenſibus antea factis, vt ſupra part. 1. num. 92.

Coram R.P.D. Vicecomite die 11. Ianuarij 1585. Ro. cenſus.

169 Cenſus non poteſt validari ex libris mercatorum ſociorum, quoniam libri ſocietatis non probant pro ſocietate, quod exegerit fructus dicti cenſus, Bart. & alii in l. admonendi. ff. de iure iur. Sed bene probatur ex libris ſocietatis, quòd emptor cenſus egerit ad ſortem principalem repetendam in exequutione pacti appoſiti in inſtrumento cenſus de illo extinguendo ad arbitrium emptoris. Aymo. conſil. 101. num. 3. Roman. conſil. 277. num. 4. Et cum actus ſit nullus, & reprobatus, vt alias reſolutum fuit, & cenſus prædictus erat impoſi-

tus

tus cum pacto, quòd venditor infra quinquennium redimeret, vel quod eſſet in facultate emptoris illum repe tere, & hoc pacto vſus fuit emptor cenſus, iſtud pactum eſt reprobatum, vt dictum eſt ſup. par.1.nu.19 & hac a part.num.101.& pacta tollentia redemptionem cenſus perpetuo ſunt ſublata ex conſtitutione Pii V. vt ſup. part.1.num.33.

R.P.D. Decano Rotæ 4. Febr. 1577. Rom. Vineæ.

170 DOmini pro reſolutione puncti diſtinxerunt materiam in tres difficultates, quarum prima fuit, an prætenſio D D. de Maximis dicatur requirere altiorem indaginem, ita vt non poſſunt impedire D. Margaritam immitti in poſſeſſionem Vineę, de qua agitur in hoc ſummario poſſeſſorio. Et in iſta prima difficultate nõ potuit capi reſolutio, propter diuerſitatem opinionum: nam aliqui tenebant contra Margaritam, ex adductis per informantes pro D D. de Maximis: aliqui vero fuerunt in contrario voto, per ea quæ ſcribit Iaſ. conſ 44. num. 4. ad fi. lib. 1.

171 Secunda difficultas fuit, an Iacobus dicatur cecidiſſe ab omni iure ſibi competenti ſuper domo magna ratione impoſitionis cenſus, & circa hãc difficultatem fuit reſolutum ſecũdum maiorem partem D D. quod aut cenſus fuit impoſitus ſuper fructibus domus, & tunc Iacobus non diceretur cecidiſſe. Aut fuit impoſitus cenſus ſuper domo, vna cum hypotheca, & iſto caſu Iacobus cecidit, per tex. in l. fin. C. de reb alien. vbi Bart. & alii, Fulg. conſil. 92. num. 2. & ita alias fuit deciſum coram Accorambono die 16. Nouembr. 1551. Foller. in pract. cenſuali fol. 159. num. 11. & ſeq. Et fuit hæc diſtinctio Bart. in l. codicillis. §. inſtitutus. ff. de leg. 2. & in terminis de cenſu impoſito ſuper re prohibita alienari. Idem Petrus Foll. in d. praxi cenſuali. fol. 162. num. 41. Et pro confirmatione facit illa concluſio, quòd vbi quis prohibetur etiam actum facere, per quem alienatio ſequi poſſit, vt per Dec. in conſ. 44 nu. 5. & conſ. 282. nu. 2. cum aliis cumulatis, per Tiraquell. retract. part. 1. §. 1. gloſſ. 14. verſ. quibus male accedere, & ibi citat Aret. in l. in duobus. §. vbi duo in fi. de duobus reis. & alibi quod prohibitus alienare ſub pœna, incidit in pœnam, licet immediate non alienet ſi præcedit factum ipſius, ex quo ſequitur alienatio. Et aliqui ex DD. allegarunt Alex. in conſil. 158. num. 3. vol. 5. & ita fuit concluſum per maiorem partem dominorum in iſta ſecunda difficultate, non obſtantibus allegatis in contrarium, quæ poſſunt verificari in primo capite ſupradictæ diſtinctionis. Vnde ſi cenſus impoſitus ſuper domo magna eſt talis, vt comprehendatur ſub ſecundo capite diſtinctionis, Margarita eſt in tuto reſpectu iſtius domus. vide ſupra num. 156.

162 Tertia fuit difficultas, quæ videtur neceſſaria ſi intrat ſupradicta diſtinctio D D. & Margarita teneatur de euictione. In qua difficultate fuit concluſum Margaritam non teneri, quia Iacob. ipſe de euictione vineæ non teneretur, & ita non habet locum text. in l. cum á matre. C. de rei vend. Pinellus in l. 1. C. de bon. mater. part. 3. num. 83. in 10. limit. qui alios allegat. Quod autem Iacobus non tenetur, probatur, quia contractus venditionis vineæ fuit nullus, ſtante prohibitione teſtatoris, & ſtante proteſtatione per eum facta, quæ ſicut ſuffragatur Margarita ſuffragaretur ipſi Iacobo. Et addebant aliqui ex dominis ex abundanti, quod DD. de Maximis non poſſunt agere ad pretium, ratione euictionis vineæ, ex quo b. m. Lucas eorum auctor emit ſcienter rem prohibitam alienari, & fuit alias reſolutum, & vide ſupra nu. 145. vſq. ad num. 151. Pro iſta deciſ. in 2. difficul-

ficultate faciunt dicta ſup.n.161.& ſeq. in deciſ.DD.& quæ dixi ſup. n.74.vbi examinatur quæ dicit Folle. vſq.ad n. 172.Præterea emptor ex conſtitut.Pii V.acquirit ius in re,& ſic céſus eſt rea lis, non perſonalis, vt dicit Foller. & alii allegati per ipſum.

R.P.D.SerafinoRo.Cenſus S.Spiritus die 10.Decemb.1583.

173 FVit dubitatum,an ſententiæ latę ſuper Saluiano interdicto ad fauorem Venerab.Hoſpitalis S.Spiritus, contra Io.Bapt. de Blanchis eſſent exequendæ.Et pro parte Blanchi dicebant domini non exequēdas,attente earum notoria iniuſtitia,quæ ex pluribus deducebatur.

Primo, quia Vincentius fideiuſſor Palloni non ſe obligauerat Buccabellæ pro cenſibus decurſis, & decurrendis, & ideo non potuiſſe condemnare Blanchum poſſeſſorem domus, quæ erat tunc temporis d.Vincentii ad ſoluendum cenſus decurſos. Hieronymus Gabr.conſ.47.lib.1.nu.14.

Secundo,quia Ludouicus habēs ſpecialem hypothecam ſuper domo cenſuata nō poterat redire ad generalem niſi facta diſcuſsione, ex his quæ tradunt doct.in l.2.C. de pig. & hypoth. Bald.in l.præſcriptionē,& auth.hoc ſi debitor.C.de pig.& hyp.Nat.cōſ.521.

Tertio, quia agens contra tertium poſſeſſorem, tenetur probare rem hypothecatam fuiſſe poſſeſſam per debitorem.Bar.in l rem alienam.nu.6.de pig. actio. cum per teſtes ſuper hac re examinatos huiuſmodi poſſeſsionem non probare,pateat.

Quarto, quia prætendebatur conſtare de reſtitutione 200.ſcut. ſolutorum pro pretio cenſus,& ideo ſolutione extinctam eſſe omnem obligationē, & ſolutionem probari dicebant ex cōfeſsione Ludouici probata per Dñicū, & Iuliū,hancq.confeſsionem ſufficere ad liberandum, per ea quæ tradit Fel. in cap.ſi cautio.num. 27. de fide inſtr. Dec.conſ.163.Pariſ.conſ.120. n.4.lib. 1.Soc.Iun.conſ.32.nu.18.lib.2.Put.deciſ.2.lib.2.

Quinto & vltimo,ex eo quia legitime non conſtitit de euictione domus cenſuatæ,cuius euictionis prętextu Ludouicus habuit recurſum aduerſus domum ipſius Blanchi vt poſſeſſam per Vincentium fideiuſſorem, & fidem productam non facere fidem, cum habet relationem ad acta Senatoris,de quibus non conſtat, & hæc ſunt, quæ deducuntur contra ſententias.

Quibus non obſtantibus in contrariam ſententiam itum eſt.Et primo nō obſtaredicitur,quod Vincētiusnō obligauerit ſoluere cenſus,quia cū ſe obligauerit ad dāna,& intereſſe, potuerīt peti cenſus decurſi & decurrendi rōne intereſſe,cum iſtud ſit intereſſe, ex ſui natura certum,& liquidum.

Secundo,non obſtare,quod nulla facta diſcuſsione non poſſet Ludouicus 1 agere contra tertium poſſeſſorem,tum quia iſta exceptio eſt dilatoria,& ideo debet opponi ante litē cōteſtatā. Aret. §.in fraudē.col.4.verſ.aduertas.de act. Neguſ. de pig. 1. mēbro 7.partis n.34. Alex.cōſ.32.& 34.lib.4.Gabr. de fideiuſſ.concl.1.n.12.& 57.& ideo neceſſarium erat appellare,vt fuit alias coram me deciſum in vna Romana dom' 29:Mar.1574.poteſt etiam dici ex ſententia Soc. conſ. 80.col.2.lib.3. hanc exceptionem non habere locum in Saluiano interdicto, quamuis Natta d. conſ.521.eam confutet.vide ſupra hac par. n.2.& infra par. 3. n. 51.

Tertia obiectio quoq. ſublata eſt ex lectura duorum teſtium Petri & Sertorii pro Ludouico examinatorum, qui bene probant poſſeſſam fuiſſe domum per Vincentium,quod ſufficit,cū obligauerit bona tam præſentia,quam futura.

Quarta quoque oppoſitio non placuit,quia non eſt concludenter probata, nec dicta teſtium ſuper confeſsione Ludouici concludunt,maxime ſtaq-

tibus circunſtantiis, facti cum nullibi appareat de noua cenſus conſtitutione, nec de prioris caſſatione, nec eſt veriſimile virum ſenem & cautum fuiſſe ita contracturum, vt ex aduerſo prætenditur, & depoſitio Chriſtinæ Pullonæ videtur optime declarare quomodo factum ſe habuit.

Quinta obiectio quod non cōſtiterit legiptime de euictione domus cenſuatę, fecit ſubſiſtere dominos. Quia licet adſit fides in actis, tamen ex ea nō conſtat de iuſtitia ſententiæ Capitolinæ, & ex quo Rota non ſolet approbare ſententias extra Rotam latas, ſi hæc cauſa eſſet Rotalis, non daret exequutionem niſi guſtata aliqualiter iuſtitia ſententiarum latarum extra Rotam.

R.P.D. Robuſterio Ro. cenſus 8. Februarij 1577.

175 Maior pars tenuit, quòd Petronii & alii qui reperiuntur, ſunt manutenendi in quaſi poſſeſſione exigendi cenſum, in qua exiſtunt, quia cum ſemel fuerint in poſſeſſione, ſi denegatur ſolutio, aut alius fructus quaſi poſſeſſionis, poteſt poſſeſſor cogi, & in iſtis incorporalibus retinere ciuilem poſſeſſionem, & adire iudicem, & petere, vt in primis manuteneatur in ſua quaſi poſſeſſione, ſeu ſtatu, durante controuerſia tantum. Io. Faber in §. retinendæ nu. 21. de interdict. Floria. de S. Petro in l. ſi forte. §. ſciendum. circa med. ff. ſi ſeruit. vend. Salic in l. 1. nu. 3. C. vti poſſid. Afflict. decif. 395. per totum. Iaſ. in l. clam poſſidere. §. qui ad nundinas. nu. 23. de acquir. poſſeſſ. Soc. Iun. conſ 152. num. 16. in 4. Ruin. conſ 58 nu 6 in 4. Marant. in Specul. Iud par. 4. diſt. 7. nu. 17 Rebu. in tract. de decimis queſt. 9. nu. 8 & ſuper conſtit. Regiis tomo 3. de cauſis ben. poſſ. nu 7. Menoch. de reti. poſſ. remedio 3. nu. 131. cum ſeq. & fuit reſolutum in Placentina decimarum, & in Lucana penſionum. Quod remedium dicitur breue, & ſummariiſſimū poſſeſſorium, iuxta conſ. Pauli de Caſt. 3. col. 2. in 2. Couar. practicarum quæſt. c. 17. Menoc. in tract. de retin. poſſeſſ. c. vlt. nu. 7. cum ſeq. & admittit ſuſpenſionem petitorii, & nō admittit exceptionem defectus proprietatis durante lite. Aegid. in c paſtoralis. nu. 31. cum ſeq. de cau. poſſeſſ. & prop. & Ferret. conſ. 7. num. 3. cum ſeq. in prin. Plotus in l. ſi quando. num. 105. & 112. C. vnde vi. Neuiz. conſ. 81. num 19. & ſeq. & fuit reſolutum coram bon mem. Oradino in vna Bononien. iuriſdictionis de anno 1569. Et tamen in facultate ipſius, cui eſt denegata ſolutio, habere ſe pro ſpoliato & tunc intentare remedium recuperandæ, vel ſi non habet ſe pro ſpoliato, intentare remedium retinendæ, vt ſupra, & vtrumque remedium ponit Bald. in l. 2. num. 44. C. de ſeruit. Afflict dicta decif. 395. Ripa in c. cum Eccleſia Sutrina num. 9. de cauſa poſſeſſ. & propriet. Iacob. Venent. de annua præſtatione, quæſt. 2. num. 2. Ideo cum præſuponatur quòd Petronii ſint in quaſi poſſeſſione & aliquis ex ipſorum hæredibus, & ſuſpenderint petitorium, debent in primis manuteneri in iſto caſu durante controuerſia prioritatis & potioritatis. Vide quæ dixi in tract. de vti poſſid. c. 8. num. 8 & ſeq.

176 Secundo, quia non licet priori, ſicut cuicumque alteri proprietario ſibi ius propria authoritate dicere, & poſſeſſorem turbare capiendo abſque citatione propria authoritate poſſeſſionem, quouſque per viam agendi, vel præfixionis termini illa quaſi poſſeſſio ſit ab ipſo poſſeſſore euicta in petitorio c. conſultationibus, cum ibi notatis, de iur. patron. Cald. conſil. 23. de præbend. Rota dcif. 14. de iure patron. in ant. Io. de Silua de beneficio parte 2. q. 7. num. 16. etiam ſi proprietarius eſſet fiſcus, Guido Papa. q. 37. vel eſſet ordinarius qui viſitaret. c. ordinarii de offic. ordinar. vbi Gemin. Franc. & alii lib. 6. vel eſſet de lega-

legatus ſummi principis. c.ſi quando. de reſcript.l.ſi non cognitio.C.ſi contra ius vel vtil.publ.& ibi Paul.de Caſtro col. 1. Anchar.conſ.240.col. 1. & 2.Cald.conſil.4.de dilat.Neuiz.conſil. 81.nu. 13. & poſſeſſio illius eſſet infecta ſine fomento iuris, dicto. c. licet Epiſcopus, de prebend. in 6. vbi Gemin.& Franc.& in 3. & 4.uor. & Neuiz.dicto conſ.8.num.8.cum ſeq.

77 Immo licet ſollemnitatibus iuris poſitiui ſupremus Princeps ſit ſolutus,& quòd quadrata æquet rotundis, & ex poteſtate ordinaria poſſit tollere ius poſſeſſionis, & decernere vt de ſolo petitorio, vel ſimul de eo, cum petitorio cognoſcatur. Abbas & alii, per Capit. deciſ. 69. num. 13. Aymo. conſ. 182.num.13. cum ſeq. Id tamen numquam facit in retinentibus poſſeſſionem, ſed ſolum in iam expulſis & eiectis à poſſeſſione, & tunc id facit cum cauſa,vt notum eſt. Et ſi intruſus ab occupatione quandocumque eiecit & controuerſias decidit, & ſilentium imponit, id tamen ſemper facit præfixo termino, & parte citata ad faciendas ſuas defenſiones c. Paſtoralis. §. cæterum. de re iud. l. vt vim. de iuſt. & iure. l. defenſionis. de iure fiſc.lib.10.Bald.in c.cum olim.num.4. de re iud. Socin. conſil. 266. num.45. in 2. Decius conſ.498.in fine,& conſ. 518.col. 2. Hæc enim termini præfixio vel interpellatio ad ſe defendendum, numquam prætermittitur à ſupremo patre in quibuſuis diſpoſitionibus tertio præiudicialibus.Socin.in l.ſi quis arbitr.num.33.de verb.oblig. & conſil. 27. num. 11. in 3. Natta in Clem. ſæpe §. & quia col. 27. & ſeq. de verb. ſignif. Capic. deciſ. num.36. Ideo cum iſti poſſeſſores pluries exegerint cenſum,& hodie ſint in poſſeſſione, nephas eſſet, quòd hæres cum beneficio legis & inuentarii, illis non auditis poſſit propria authoritate ſub prætextu, quòd ipſe eſt anterior & potior creditor, ſpoliare alium, & ius ſibi dicere.

178 Non obſtat, quòd quicquid ſit in aliis poſſeſſionibus, tamen in annua præſtatione ſecus eſt, vt dictl moderni de annua præſtatione quæſt. 10. teneant contrarium in hærede cum beneficio legis & inuentarii,& poſſit denegare excauſa iuſta, & legitima, videlicet ſi eſt potior & auterior creditor concurrente iuſta cauſa, ſpoliatur licet deneget ſoluere.c.quærelam. & ibi notatur, de electione. Quoniam opinio iſtorum modernorum poſſet procedere, vbi illa qui erat in quaſi poſſeſſione, propter denegationem hæredis habet ſe pro ſpoliato, & agit ſpolio; tamen hæres, ſi eſſet anterior & potior, recte poteſt dicere non ſpoliaui te, quia iuſta cauſa ſibi ſoluere denegaui, & ita fuit reſolutum coram bo.mem. Grato de anno 1565, Vbi beneficiatus,qui per plures annos ſoluerat penſionem, & quia non potuerat habere poſſeſſionem beneficiorum, denegauit ſoluere penſionem, fuit dictum quòd cauſa erat iuſta, & illa percutiebat & abſorbebat petitorium, & poſſeſſorium, & ſic nullum erat commiſſum ſpolium. Et in iſtis terminis intrant allegata per dictos modernos, & per Informantes de Alfonſis.Diuerſum tamen eſt,vbi poſſeſſor non habet ſe pro ſpoliato, ſed retinet ciuilem poſſeſſionem, & adit iudicem, & prætendit nullam adeſſe iuſtam ceſſandi cauſam à ſolutione, & ſuſpendit petitorium & petiit in primis manuteneri in poſſeſſione in qua exiſtit durante controuerſia, & iuſta cauſa, prout hic contingit. Tunc enim intrant ſupra pro iſtis creditoribus adducta, quòd non liceat propria authoritate ſibi ius dicere & poſſeſſorem ſpoliare, ſed poſſeſſor eſt manutenendus in ſua poſſeſſione controuerſia durante. Et ſi illi moderni ſenſerunt contrarium, tamen illorum opinio non poteſt de iure ſubſiſtere, vt tenebant domini.

179 Non obſtat, quòd ex reſolutionibus factis conſtet de hypotheca d.Al-

ſonſi. Quoniam vltra quòd non eſt finita liquidatio bonorum vera, præſertim circa valorem bonorum maternorum, & auitorum, & nihil eſt actum donec aliquid ſupereſt ad agendum, tamen nondum liquet quòd bona q. Pauli Antonii non ſufficiant ad ſatiſfaciendum Alfonſo & iſtis creditoribus, qui ſunt in quaſi poſſeſſione exigendi hos cenſus. Præſertim data cautione de reſtituendo anterioribus, & potioribus creditoribus, iuxta facultates A. C. quæ ſunt etiam in facultatibus Gubernatoris Vrbis. Et tanto magis cum ſimus in cauſa diſcuſſionis, in qua data ſententia graduationis, interim non dicitur conſtare de non iure, quouſque poteſt conſtare de iure. Egi. deciſ. 103.

Non obſtat, quòd iſti hæredes non ſint in poſſeſſione exigendi iſtos cenſus à domino Alfonſo. Nam reſpondebant, quòd ius metitur à poſſeſſore, quia non mutatur nec variatur ex mutatione perſonarum. Guido Papæ. deciſ. 619. & fuit pluries in Rota reſolutum.

180 Non obſtat, quòd confecto inuentario hæres non tenetur vltra vires hæreditarias. Quia non dicitur quòd Alfonſus ſoluat de ſuo, ſed de penſionibus domorum ſuper quibus eſt impoſitus cenſus, in cuius poſſeſſione exigendi exiſtunt iſti creditores, qui non ſunt turbandi in ſua poſſeſsione, non obſtante exceptione inuentarii quę nō debet eſſe bettonica, vt plures dicunt.

181 Non obſtat, quod Alfonſus eſt in poſſeſſione iſtarum domorum, & quod nec ipſe ſpoliandus vel turbandus eſt in dicta poſſeſſione. Quia reſpondetur. Primo, quòd Alfonſus dicitur in poſſeſſione iſtarum domorum cum ſua cauſa, & ſic cum illo onere reali ſoluendi cenſus iſtos, nam res tranſiuit cū onere & cauſa ſua. Paulus in l. priuilegia. C. de ſacr. ſan. eccl. Decius in c. eccleſia ſanctæ Mariæ. col. 20. nu. 53. verſ. non obſtant iura allegata de conſtit & in c. nouit. col. 7. n. 13. verſ. ſed contra iſtam ampliationem. Secundo, quia in iſtis fructibus iſti venditores ſunt anteriores poſſeſſores, & poſſeſsio Alfonſi iunior, dicitur clandeſtina, turbatiua, & ſine fomento iuris, cum iſti venditores hoc allegent quòd clam ab ipſis poſsidet c. licet cauſam de probat. Ideo nullius eſt conſiderationis hæc allegatio.

Non obſtat, quòd poteſt peti ſeparatio bonorum, & adſunt alii creditores, qui prætendunt ſe eſſe anteriores & potiores. Quoniam interim iſti creditores ſunt manutenendi in ſua quaſi poſſeſsione exigendi, in qua exiſtunt.

Romana cenſus R. P. D. Rebuſte rio 21. Februarij. 1578.

182 IN dicta cauſa Romana cenſus dedi dubium, An conſtet pecunias cenſus de quo agitur ita acceptas verſas eſſe, ſeu concernere cauſam vel negotium rationis bancharię de Monte acutis, vt Nicolaus inſtitor potuerit obligare eandem rationem ad effectum de quo agitur. Et die Veneris 21. Februarii 1678. propoſita cauſa domini dixerunt ex iſto dubio duas principales difficultates colligi quarū prima eſt reſpectu probationis, videlicet an liber illius rationis ſeu partitæ in eo contentæ probet contra creditores. Secunda, an pecuniæ cenſus huiuſmodi dicantur acceptæ & verſæ, ſeu concernere cauſam vel negotium banchi.

Circa primam difficultatem, domini pro maiori parte tenuerunt, quòdin caſu de quo agitur, partitę libri probent. Nam licet regulariter loquendo libri mercatorum non probent contra tertium, prout Rota ſæpe tenuit, & eſt concluſio in iure clara, vt patet ex multis quæ ad hoc allegabant informātes pro venditoribus, quàm concluſionem omnes dd. admittebant; nihilominus in caſu iſto maior pars dicebat hoc

hoc non procedere vbi concurrunt coniecturæ, ac adminicula prout in dote confeſſata eſt deciſ. Afflict. 402. & in expreſsione meritorum facta in donatione per Decium in l. ſi donatio. num. 31. C. de collat. & in confeſsione mulieris, ſeu minoris. Achilles deciſ. 1. de confeſsis. Huiuſmodi autem adminicula & coniecturas colligebant aliqui.

Primo, quia partita cantat ſub eodem die quo factum eſt inſtrumentum cenſus, nam ex iſta vicinitate reſultat quędam correſpectiuitas inducens veriſimilitudinem, quòd partita ſit vera. Tum etiam quia partita ipſa in ſe multa exprimit, ex quibus augetur iſta veriſimilitudo veritatis, vnde ſuccedit quòd ſcriptura etiam priuata, quando veriſimilia continet, dicitur facere fidem, vt de lib. ſociorum dicit Socin. conſ. 291. num. 14. in 2.

Secundo, colligebant adminicula, quia Banchum per plures annos ſoluit cenſum, de quo agitur, & iſta eſt obſeruantia. Aymo. conſ. 101. col. pen. verſic. 5. ex obſeruantia, & conſ. 118. col. 2. in principio. Et dicebant apparere de obſeruantia ex partitis eiuſdem libri: obſeruantia enim ſubſequuta operatur, vt inſtrumentum minus ſolemne fidem faciat. & poſt Cin. & Bald. habetur per Aymon. in conſ. 101. num. 4.

Tertio, quia Paulus Antonius de Soderinis geſſit multa negotia cum illo bancho, & præſertim apparet ex partitis concernentibus computum ad partem, & propterea multum veroſimile eſt, quòd illæ pecuniæ redactæ ex venditione cenſus fuerint tranſmiſſæ ad banchum. Maxime ſi appareret, qnòd tunc temporis d. Paul. Ant. eſſet debitor banchi, quia tunc etiam videtur affuiſſe cauſa neceſſaria tranſmittendi præfatam pecuniam.

Aliqui vero mouebantur, quòd iſta partita fidem faceret, quia partita ipſa tendit ad declarationem eius quòd geſtum eſt & aliunde probatur, ſcilicet, ex dicto inſtrumento cenſus vt per Ruin. conſ. 134. num. 13. verſ. & quamuis dictus liber non probet lib. 5.

Aliqui mouebantur, quod partitæ iſtæ probant contra creditores tamquam ſingulares ſucceſſores, vt per Aret. conſ. 112. ad finem Aymo. conſ. 29. num. 1. Quod vero ſint ſingulares ſucceſſores, dicebant apparere ex eo quia iſti creditores vendiderunt bona iſtorum de Mõte Acuto, vt per Caſtren. conſ. 247. poſt principium lib. 1.

183 Alii autem domini dicebant contrarium in iſta prima difficultate, mouebantur ex præfata regula quod libri mercatorum non probent contra tertium, & adducebant textum in authent. quod haber. iunctis duobus legibus præcedentibus. C. de probat. Quòd vero creditores dicantur, allegabant doctrinam Franchi, inter conſil. Felin. conſil. 21. num. 5. & Cephal. conſil. 101. num. 27. lib. 1. Et ad illud fundamentum de obſeruantia ſubſequuta, reſpondebant dupliciter. Primo, quòd adminicula debebant ſumi aliunde quàm ex partitis ipſius libri de cuius fide agitur Bald. conſil. 149. lib. 1. Secundo, quòd obſeruantia ſubſequuta operatur, vt inſtrumentum faciat fidem non obſtante defectu ſolemnitatis, non autem vt libri probẽt contra tertium, & ita loquuntur. Cin. & Bald. allegati per Aymon. dicto conſ. 101. num. 4. Quòd autem iſti creditores vendiderint bona iſtorũ mercatorum, dicebant adhuc in actis non conſtare, & propterea in hoc non poſſe fieri fundamentum quòd ſint ſingulares ſucceſſores. Et ad illud motiuum de declaratione, dicebatur non intrare in iſtis terminis, in quibus obligatio inſtitoris eſt clara & non indiget declaratione.

148 Quo vero ad ſecundam principalem difficultatem, retenta opinione maioris partis dominorum, quòd partitæ probent, domini fuerunt varii. Sed maior pars tenuit quòd ſi iuſtificetur in facto, Paulum Antonium fuiſſe

debitorem banchi eo tempore, quo vendidit iſtum cenſum, iſto caſu potuit inſtitor obligare rationem fideiubendo pro ipſo Paulo Antonio, vt fecit. Et pro iſta opinione allegabant, inſtitorem poſſe obligare banchum dummodo principaliter, vel ſecundario pecunia per eum accepta tangat ipſam rationem banchi, vt per doctores in l. pen.§.ſeruus.ff.de inſtitor. Vnde cum pecuniç redactç ex venditione iſtius cenſus peruenerint ad banchum, ſatis dicũtur tangere ipſam rationem, cum ex illis extinguatur debitum Pauli Antonii. Corroboratur hoc motiuum ex eo, quia Nicolaus inſtitor poterat extinguere debitores ipſius banchi, & ſolutionem recipere, vt in l. quòd ſeruus. & in l. filiæ vbi Bart. in principio de ſolut. Sicut igitur vigore mandati poterat facere ea quæ ſint neceſſaria pro exactione, ita dicendum eſt, quòd poſſit facere ea, quæ ad faciliorem & commodiorem exactionem tendunt, vt per Aret.conſ.29.num.20.& l.ſi inſtitorem quàm legit. in l. venditor. ff.ſi cert.pet. Vnde cum facilior eſſet exactio ipſius Pauli Antonii, qui non habebat promptas pecunias fideiubendo pro huiuſmodi cenſu, valida dicitur fuiſſe inſtitoris fideiuſſio, & ratio bancharia remanet obligata. Et ad hoc allegabatur Riminal. in l.ſi inſtitorem. ff. ſi cert. pet. & ad text. in l. fin. ff. de exercit. Reſpondebant aliqui habere locum ſpecialiter in mutuo, vt per Albericum ibi nu.2. & per Angel. nu.3. & ſimiliter ad conſilium Alex. 44. num. 6.lib.2. cuius opinionem multi ſequuntur, vt per Decium in d.l. inſtitorem, & Curt. Iun. conſ. 272. lib. 3. reſpondebatur, illam opinionem poſſe procedere in inſtitore particulari ad certum negotium deputato, non autem in inſtitore vniuerſali, & ad hoc allegabant Alciat.in d. l.Si inſtitorem, & Ronchagallum in l. eadem num. 162. de duobus reis, in fine præſertim, quòd ſi verum eſſet, text.in l.fin. de exercit. in qua fundat ſe Alexand. non haberet locum niſi in mutuo. Addebant inſuper aliqui, quòd in caſu iſto verſamur in fideiuſſione præſtita in fauorem Pauli Antonii, qui multa habebat negotia cum iſtis mercatoribus. In quo caſu potuit inſtitor in ipſius honorem expenſas facere, vt per Barr. in l. filius de donat.num.7. ſequitur Petrus de Vbald. in tract.de duobus fratribus.quæſt.1. nu.89. Mouebantur etiam quia in caſu iſta ſatis pecuniæ dicuntur verſæ in rem banchi, vt per Card. in c. quòd quidam col.pen.verſ.ſed in eo qui mutuat eccleſiæ, Alber. in l. ſi pro parte. §.in rem.num.3.de in rem verſo.

185 Contrariam ſententiam tenebant nonnulli ex dd.tenẽtes regulam, quòd inſtitor non poteſt fideiubendo obligare dominum, per text.in l.pen.§.fin. de inſtit. & ibi Caſt. in principio, & per textum in l. fin. dicto titulo, ſed quia videbatur, vt ibi tradunt, Bart. Bald. & Cuman. & omnes in princip. & Alber. in vltimis verbis, etiam quando concurrit conſuetudo domini qui ſit ſolitus pro alio fideiubere, vt per Angel.in d.l.fin.ante num.2.& ibi Cuman. in princip. & Latus Caſtren. pariter in principio.

186 Pro iſta etiam opinione addocebatur doct.Bal.in l.incendium.num 3. C.ſi cert.per.vbi etiam Salic.qui concludit quòd ſi pecunia per d. alicui mercatori tradatur, in dubio prçſumitur, potius depoſitum quàm mutuum; & ſic recipiens nõ poteſt vti quia non eſt rei permiſſum. Vnde infertur, quòd pecunia Pauli Antonii ratione cenſus venditi, licet peruenerit ad banchum, cenſetur potius tradita in depoſitum quàm in mutuum, & per conſequens non poteſt cenſeri in cauſa ipſius banchi accepta, neque in extinctione debiti ipſius Pauli Antonii. Ex quo inferebant etiam huiuſmodi pecunias nõ poſſe dici verſas in vtilitatem banchi, quod etiam admittebant plures ex dominis, qui tenebant contra creditores

quate-

quatenus domini de Petroniis niterentur ſolum actione de in rem verſo. Nã quantum ad hoc, placebent iſtis dominis allegata pro parte creditorum, ſed dicebant dari actionem inſtitoriã, ſecundum ea quæ ſupra allegata ſunt. Quòd ſi non verificaretur in facto, Paulum Antonium fuiſſe debitorem banchi eo tempore, quo vendidit cenſum, & pecuniæ huiuſmodi ad banchũ peruenerunt, iſto caſu domini non fuerunt concordes propter diuerſitatem opinionum, & propterea non potuit capi reſolutio, niſi quòd firmetur in facto, videlicet, quod Paul. Ant. de dicto tempore eſſet debitor banchi.

187 Fabritius filius & hæres Hieronymi vendidit Dominico quendam furnum, qui erat in hæreditate Hieronymi eius patris, grauatum vno annuo cenſu ſcut. nouem, impoſito per eumdem Hieronymum de anno 1544. in fauorem Berardini, & de illius pretio ſatisfactum fuit eidem Hieronymo. Artemiſia præfati Hieronymi vxor, & mater Fabritii, eſt creditrix de ſua dote ſoluta Hieronymo de anno 1531. per quam dotem furnus præfatus eidem hypothecatus eſt antequam ſuper eo imponeretur cenſus per Hieronymum maritum dictæ Artemiſiæ. Berardinus emptor dicti cenſus, conuenit Dominicum emptorem dictæ domus pro cenſibus decurſis, & non ſolutis. Vnde Artemiſia habita notitia de lite mota, ſic vt præfertur pro cenſibus decurſis contra Dominicum, comparuit, & ratione ſuæ hypothecæ dotis admiſſa fuit ad cauſam, & productis inſtrumentis dotalibus, ex his apparet de anteriori hypotheca dotis Artemiſia, tam ſuper dicto furno quã ſuper aliis bonis Hieronymi eius viri. Et quia inſtabatur declarari emptorem dicti furni nullatenus eſſe moleſtandum a Berardino, fuit dubitatum quid iuris. Et pro parte Dominici emptoris dictum fuit, quòd ſium domus, ſeu furnus fuit venditus per Fabritiũ, ad effectum ſatisfaciendi de pretio partem dotis Artemiſiæ potiori, & anteriori creditrici prout fuit ſatisfacta, ſi Berardinus qui habet ſuper domo cenſum eſt poſterior ipſa Artemiſia, non poteſt dictum Dominicum emptorem moleſtare; licet non habeat a dicta Artemiſia ceſſionem. Quia quando emptor poſſidet, ex æquitate, datur ſibi exceptio ad repellendum alium creditorem poſteriorem tempore. gloſſa fin. in fine, in l. cum prior, ff. de diſtr. pign. gloſſa 2. in l. 1. ff. quibus modis pignor. vel hypoth. ſol. vbi omnes doctores, & tradit Corne. conſil. 245. num. 13. verſ. ſi autem dicta bona pro ſoluendis dotibus. Neguſan. de pignor. in tertio membro quintæ partis numero tertio, verſ. tamen eſt aduertendum. Secundo dicebatur, quod ſi duraret hypotheca, vtique duraret etiam illa Artemiſiæ pro reſiduo ſuæ dotis; pro qua in iſta domo tamquam anterior creditrix eſſet immittenda, & præferenda poſteriori, etiam habenti ſpecialem hypothecam in re ſpecialiter ſecundo hypothecata l. 2. ff. qui pot. in pign. hab. Rip. in l. priuilegia, numero quinto, ff. de priuileg. cred. Et Berardinus, qui habet cenſum contra Dominicum emptorem domus non habet aliquam perſonalem actionem, quia cum eo nullum contractum geſſit, ſed ſolum hypothecam contra domum. In qua cum ſit anterior Artemiſia vtiq. per eam excluditur, quia anterior vincit poſteriorem in hypotheca, l. generaliter vbi Bald & Salic. C. qui pot. in pign. hab. & ſecundum iſtam opinionem fuit reſolutum in Rota.

188 Cenſus contractus, an ſit conſtitutiuus, vel emptitius. qualiter cognoſcatur. Didacus Couaruuias in tractatu variarum reſolut. cap. 10. num. quinto. verſ. primum. libro tertio, ponit plures opiniones. Prima eſt, quod annua præſtatio, conſtituta iure proprii cenſus, nempe in fauorem eius, qui dominium rei tranſtulit in alterum, qui penſionem ſoluere tenetur,

& eam ſuper eadem re conſtituit, nec de conſtitutione huius redditus conſtat, ſed tantum conſtat quod res propter quàm ſoluitur cenſus, fuit à creditore cenſus debitori illius donata. Vnde quia dominii translatio eſt perpetua, erit etiam perpetua ipſa annua præſtatio vel redditus pecuniarius & conſtitutiuus. Sed ſi apparet aliquo modo in conſtitutione cenſus mentio pretii, tunc cenſebitur annuus redditus pecunia conſtitutus, quia pretii mentio, emptionem & venditionem arguit, lege prima ff. de contr. empt. §. pretium inſtit. de empt. & vend. Sed ſi non apparet quæ ſit origo annui cenſus, & ex præmiſſis præſumendum eſt cenſum pecunia conſtitutum ex conſuetudine loci, & contrahentium ad diffiniendum, an ſit annuus redditum perpetuus, vel redimibilis. Quarto ſi probatur origo cenſus per ſcripturam, vel per teſtes, quòd is redditus ſit redimibilis vel perpetuus, tunc præſumendum redditum eſſe perpetuum, ſecundum Didacum in dicto cap. decimo, numero quinto, verſ. quarto. Et hæc procedere poſſunt in contractibus cenſus ante conſtitutionem Pii Quinti. Sed poſt conſtitutionem Pii non ita erit præſumendum, ſed quod ſit cenſus redimibilis, cum aliter licite celebrari & conſtitui non poſſit, vt dictum eſt ſupra parte prima n. 13. & ſeq. Et Idem Didacus. in d. c. 10. col. fin. verſic. quinto, tenet quod cenſus probatus tantum ex diutina præſtatione decem annorum, præſumitur redimibilis iuxta legem cum de in rem verſo. ff. de vſur. & aliis per eum allegatis, & hodie ex conſtitutione Pii nullam habet difficultatem. vide ſupra parte prima n. 36.

189 In conſtitutione Pii Quinti dicitur, niſi verè in pecunia numerata præſentibus teſtibus ac notario, & in actu celebrationis inſtrumenti, non autem prius recepto integro iuſto que pretio. & in fine dictę conſtitutionis dicitur, contractus ſub alia forma celebratos fœneratitios indicamus, & ſic contractus ipſe cenſualis requirit ſcripturam, & ſcriptura eſt idem quod forma. l. non figura. 37. ff. de actio, & obligat. & Bald. in l. fin. num 4. C. de ſuis & legitimis ibi forma dat eſſe rei. Sicut quando contrahitur in ſcriptis, ſcriptura eſt idem quod forma, cui formæ nihil addi vel detrahi poteſt. Bart. in l. Gallus. ff. de lib. & poſth. Et ſic pro forma hic debent eſſe teſtes, & notarius in actu celebrationis inſtrumenti, & contractus in ſcriptis faciendus, in quo fiat in ſcriptis à notario, ad hoc vt videatur, an ſit numerata pecuna, an ſit impoſitus cenſus ſuper re immobili, an adſit pactum redimendi perpetuo, & alia requiſita pro forma, & alia numerata pecunia, an ſit impoſitus cenſus ſupec re immobili, an adſit pactum redimendi perpetuo, & alia requiſita pro forma, & alia numerata ſupra nu. 3. & ſeq. parte prima, contractus eſt nullus. Quia quod eſt de forma dicitur introductum ad publicam vtilitatem, & ei renunciari non poteſt. Bald. in l. omnes populi in penult. col. ff. de iuſtit. & iure. Nam ſi ſtatutum, vel lex requirit tempus, obſeruandum eſt tempus. Card. in Clement. 1. in quæſtione prima de iur. patron. dicit, quod forma debet obſeruari in faciendo, & exprimi, voluit quoque Oldrad. conſ. 130. in 2. col. Et Archid. in c. quorumdam diſtinct. 23. quòd quando lex vel ſtatutum dicit, quod aliquid debeat fieri, ſemper illud dicitur de ſubſtantia, & ſubſtantia eſt talis naturæ, quod ea omiſſa actus eſt nullus. l. 1. § 1. ff. de verb. oblig. Bart. in l. cum quid. ff. ſi cert. pet. & plus eſt defectus formæ quàm perſonæ. Bald. in lege ſi duo patroni §. ſi quis iurauerit. ff. de iure iur. Dec. conſ. 222. col. 2. & forma data à ſtatuto, vel à lege, cenſetur ſubſtantialis. Probus in additione ad Ioannem Monachum. in c. 1. de cenſibus nu. 6. lib. 6.

190 Et ſi quis prætendit eſſe factam ſcripturam & inſtrumentum contra-

ctus

ctus cēſus, debet probare inſtrumentū factum eſſe ſcriptura, & illud producere, ad hoc vt videri poſſit, an ſit ſeruata forma conſtitutionis, quoad omnia Qui vero dicit formā ſeruatā probare debet, non autem ille qui negat formam ſeruatam eſſe. c. ſacro de ſententia excomm. vbi prohibetur quòd ſententia excom. non feratur niſi competenti admonitione præmiſſa, & perſonis præſentibus idoneis, per quas poſſit probari monitio. Innoc. in c. innotuit de eo qui furtiue ord. ſuſc. & Io. And. in c. ſicut de re iud. & ibi Felin. n. 39. verſ. fallit ſecundo. Iacob. Menoch. in tract. de præſumpt. lib. 3. præſump. 132. nu. 27. vide inf. par. 3. n. 49.

Et licet probetur factum eſſe inſtrumentum cenſus per teſtes, niſi expreſſe deponant de ſolemnitate intrinſeca requiſita in inſtrumento cenſus, illa nō præſumitur interueniſſe in dicto inſtrumento. Bart. & omnes in l. 1. C. de vſur. Butr. Abbas. Imol. & Felin. num. 40. in dicto c. ſicut de ſententia, & re iud. Quia talis ſolemnitas intrinſeca eſt formalis, & ſolemnitas formalis non præſumitur. Vt puta ſi principaliter tractetur de numeratione pecuniæ in contractu cenſus, illa non præſumitur niſi teſtes in ſpecie deponant de numeratione. Felin. in dicto c. ſicut numero 51. de re iud. Iacob. Menoch. de præſumpt. lib. 3. præſumpt. 132. numero 26.

192 Sed ſi teſtes dicant inſtrumentum ſuper cenſu factum fuiſſe, & de eo rogatum eſſe Petrum notarium, ſub tali die & tali anno, & facta diligentia in ſcripturis dicti Notarii quæ illeſe in libro ſuorum rogituum exiſtunt, tamen inſtrumentum cenſus de quo deponunt teſtes Rogatum fuiſſe in illa, die & anno non reperitur in protocollo illius notarii, & non probatur quòd ſcripturæ illius notarii ſint deperditæ, an inſtrumentum præſumatur deperditum a notario vel potius ab eodem notario non fuiſſe rogatum. & Bart. in l. teſtium. C. de teſtibus, numero quinto dicit quod quando ſcriptura eſt de ſubſtantia, & quis non poteſt habere ſcripturam, debet probare tria, ſcilicet actum eſſe celebratum, & ſcripturam eſſe inde confectam, & deperditam, referens ſe ad ea quæ dicit in l. ſicut de fide inſtrumen. vbi numero primo dicit, quandoque probantur inſtrumenta perdita dolo, & de inſtrumentorum tenore nihil probatur, vel de veritate eorum quæ contineantur in inſtrumento; & tunc talis probatio nihil releuat, niſi probentur inſtrumenta perdita dolo aduerſarii. quandoque probatur inſtrumentorum amiſſio, & tenor inſtrumenti, de veritate autem eius quod ibi continebatur nihil probatur; tunc talis probatio non facit plenam fidem, ſicut nec exemplum inſtrumenti auth. ſi quis in aliquo C. de edendo. & illi qui deponunt de tenore, debent eſſe magni aduocati, doctores, vel notabiles notarii, vt numero ſecundo. Quandoque probatur amiſſio & tenor inſtrumenti, & tunc facit plenam fidem, perinde ac ſi inſtrumentum produceret. Bart. in d. t. ſicut, & quòd teſtes debeant probare amiſſionem inſtrumenti originalis, & non ſufficiat probare quòd teſtes viderint inſtrumentum, ſed requiritur quòd probetur amiſſio inſtrumenti originalis, & quòd illi teſtes ſint valde periti. Ruin. conſ. 179. num. 5. lib. prim. Afflict. deciſ. 13. Io. Ceph. conſ. 171. n. 7. lib. 2. & n. 46 vbi dicit, quod amiſſio quādo probatio exigit ſcripturam, ſi vult probare teſtibus id quod per ſcripturam probare tenetur, cogetur cauſam, & rationem oſtendere & demōſtrare probando iuſtam ſcripturæ amiſſionem.

193 Actus requirentes ſcripturam multi ſunt numerati per gloſſam in c. 1. §. poſtquam autem. de cenſibus lib. 6. & ibi Io. Mon. n. 16. & ſeq. alii caſus adducūtur perdoct. ibi & pręſertim per Probum in additione ad Io. Monach. nu. 3. verſ. ſcriptura. & num. 45. & ſeq. & nu.

n.8.dicit quòd in guarentigia,vel obligatione Camerali ad hoc vt habeat exequutionem paratam requiritur ſcriptura.allegat Alex.conſ.93. in fine lib. 6. & de clericatu an ſit per ſcripturã probandus in illegitimo requiritur ſcriptura,in legitimo poteſt probari per teſtes.Probus ibi nu.5.

194 Et quid ſi à iudice præfigitur terminus vnius menſis ad producendum inſtrumentum, an elapſo termino, & non producto inſtrumento in termino, fiat parti præiudicium, Caſſad. deciſ. 4. numero 4 & 5. de dilat. dicit quod ex præfixione termini iudicialiter facta, tollitur ius parti, maxime quando termini præfixio eſt peremptoria. l. in peremptorio, & l. poſt edictum ff.de iud.& cap. coram.de reſtitut.in integrum. Rota Faſtol. dub. 61.Bar. in l. is apud quem.in prima lectura. verſ. ſed circa hoc. C. de edendo. Afflict.ſuper conſtitut.Regni Siciliæ in conſtitutione dilationis. not. 1. Felin. in cap. licet cauſam. de probat. nu.20. & ſeq. quòd ſi eſt præfixus terminus ad probandum, & probatum habendum per omne genus probationis, quod iſte terminus excludit probationem, & inducit concluſionem in cauſa Felini. ibi num.23.

195 Audiui quod in ſtatu Vrbini ille Sereniſſimus & Catholichiſs. Dux ſtatuit,vt quando eſt imponendus cenſus ſuper aliquo fundo,vel domo,eligãtur extimatores ad extimandum fundum, vel domum,an ſit habilis pro ſubſtentatione dicti cenſus:& electio extimatorum videtur facta cum multa ſapientia,maturitate,& conſilio, ne contrahentes inter ſe decipiant & oriatur aliquo tempore lis ſuper eo,quòd cenſus non eſt conſtitutus ſuper re habili ad ſupportandum cenſum impoſitum.

Placuit inſerere formam inſtrumenti cenſus,qua hodie vtuntur in Romana Curia,& eſt,vt infra ſequitur.

Forma Inſtrumenti Cenſus.

196 IN nomine, &c. Petrus N. ſponte,&c.in & ſuper eius Caſali ſito in loco detto,Malagrotta,ab Oriente iuxta bona Ioan. ab Occidente iuxta bona Franciſci, à Meridie iuxta bona Andreæ, ab Aquilone inxta bona Pauli,ſaluis aliis finibus, magis ſpecificis, verioribus, ſi qui ſint, & dicti Caſalis fructibus, redditibus,prouentibus,& pertinentiis vniuerſis conſtituit, creauit, & impoſuit annuum cenſum ſcut. 80. monetæ Iuliorum x. pro quolibet ſcuto, & ſic primo creat dominus rei cenſum ſuper ſuo Caſali, ſicut præfertur,confinato & ſico deinde ſequitur.

Quem cenſum ſic conſtitutum, & creatum,& impoſitum ſuper dicto Caſali vendidit,ac titulo perfectæ venditionis dedit, ceſſit, aſſignauit,& tranſtulit d.Antonio præſenti, ementi, & ſtipulati pro ſe, ſuiſq. hæredibus, & ſucceſſoribus quibuſcunque ad habendum, &c. transferens idem venditor ſuper eodem cenſu dicto emptori omnia iura,omneſque actiones,&c. conſtituens.&c.

Hanc autem annui cenſus creationem,conſtitutionem,& venditionem, ac omnia & ſingula in dicto inſtrumento contenta dictus Petrus fecit, ac facit erga d. Antonium pro pretio ſcut. mille ſimilium,quæ ſcuta in prompta & numerata pecunia argentea, in mei Notarii, teſtiumq. infraſcriptorum præſentia à dicto Ant. præſente,& realiter & cum effectu ſoluente habuit,recepit, & ad ſe traxit. de quibus ſic acceptis pro integro & iuſto dicti cenſuspretio ſe contentum,& ſibi ſatisfactum eſſe vocauit, & eundẽ emptorem quietauit,abſoluit,& penitus liberauit,renunciando quibuſcunque exceptionibus,cum pacto de nunquam amplius petendo.

197 Quem cenſum annuum promiſit ſoluere prædicto emptori præſenti, & vt præfertur ſtipulanti de ſemeſtri

in

in ſemeſtre, & in fine cuiuslibet ſemeſtris proportionabiliter & pro rata in ſimili, bona; & currenti moneta, hic Romæ libere, &c. Et ſi plus dicto pretio cenſus prædictus valeret, ſeu valere poſſet, totum illud plus condonauit, & remiſit irreuocabiliter dicto emptori; quia ſic ex liberalitate facere placuit, & placet.

198 Et promiſit dictus Petrus venditor dictum Caſale ad ſe ſpectare, & pertinere pleno iure dñii, vel quaſi, & de ſui natura fructiferum eſſe, & capax dicti annui cenſus, & etiam maioris, & eſſe liberum, & exemptum ab omni alio cenſu, canone, reſponſione, liuello, & ab omni, & quocunque fideicommiſſo purificato & purificando, ſeu euentuali, & quibuſcunque aliis oneribus, impedientibus huiuſmodi annui cenſus impoſitionem, vel quæ dicto emptori obſtare & præiudicare poſſint.

Hæc clauſula eſt maximæ importantiæ, & quando hic contenta non ſint vera, poteſt emptor pretium repetere, vt dictum eſt ſupra hac parte nu. 153. & ſeq. & ſupra pluries.

Et non fuiſſe alicui venditum, datũ, donatum, permutatum, diſtractum, aut alias vtcunq. alienatum, alienationis etiam largiſſime ſumpto vocabulo, nec in totũ vel in parte quicquã factum fuiſſe pro aliquo modo reſpectu prioritatis, vel potioritatis hypothecæ, aut aliàs in dicti emptoris præiudicium, & quod nihil fiet in futurum.

Et promiſit etiam hanc cenſus impoſitionem & venditionem, etiã bene & valide factam, & in eas facere conſentire omnes perſonas, &c. ius habentes, aut habere prætendentes in & ſuper dicto Caſali, & cenſu, ad omnem ſimplicem etiam extraiudicialem requiſitionem, aut interpellationem per dictum emptorem, aut eius hæredes & ſucceſſores, vel cauſam & ius ab eo habentes faciendam; præterea ſuſcipere in ſe omnem litem, cauſam, & controuerſiam, & moleſtiam in omni iudicio petitorio, & poſſeſſorio, & in quacunque inſtantia, & parte iudicii, ſi quæ moueantur ſuper dicto annuo cenſu, ſeu Caſali, & ſuſceptas proſequi, & terminare cum ſuis procuratoribus, aduocatis, atque impenſis, abſque cura, interuentu, labore, & impenſa dicti emptoris, eiuſque ſucceſſorum. Amplius promiſit eundem emptorem, eiuſque ſucceſſores in dicto annuo cenſu illiuſque pacifica perceptione conſeruare, & ſemper defendere, & liberare ab omni lite, cauſa, controuerſia, moleſtia, & moleſtante perſona; aliàs teneri voluit, & ſe obligauit ad omnem euictionem generalem & particularem dicti cenſus annui in forma iuris valida, & in vrbe conſueta, tam in petitorio, quàm in poſſeſſorio, & quouis eorum inſolidum, erga d. D. emptorem, & ad omnia damna, impenſas, & intereſſe, & ſi quæ dictus emptor & ſui hæredes, & ſucceſſores, ob dictas lites, moleſtias, vel euictionem paterentur. Ita quod ſub prætextu quod per incuriam, iniuſtitiam, nullitatẽ, & imprudentiã iudicantium, talis euictio ſequuta fuerit, venditor prædictus, illiuſque in poſterum hæredes, & ſucceſſores quicunque nullo modo valeant ſe excuſare, vel teneri.

Conuenerunt inſuper iidem contrahentes, quod in omnibus & ſingulis præmiſſis, & in præſenti inſtrumento contentis dictus D. emptor non teneatur ad aliquam ſolemnem intimationem litis faciendam, ſed quæcunque ſimplex notificatio, etiam extraiudicialis, & ſine aliqua ſolemnitate, & forma iuris, & ſtatutorum adhibita, ſeruata vel non ſeruata ipſi venditori, vel alicui ex infradicendis fideiuſſoribus, aut alicuius hæredibus facta ſufficiat, abſq. vlla penitus notificatione per d. emptorem, ſuoſq. hæredes & ſucceſſores, quomodolibet in futurum in iudicio vel extra faciendam, quia ſic actum, &c.

Item conſenſit venditor, & ita conuenit,

uenit, quod ſi, & quotieſcumq. ipſe venditor, eiuſque ſucceſſores & fideiuſſores ceſſauerint in ſolutione dicti annui cenſus de ſemeſtri in ſemeſtre, vt ſupra, facienda, tunc ſit in arbitrio, & liceat eidem emptori, eiuſq. ſucceſſoribus agere & experiri pro conſequendis terminis dicti annui cenſus, tam contra dictum venditorem, & fideiuſſores inſolidum, eorumq. hæredes, quàm contra conductores colonos, ac omnes & ſingulos dictum Caſale pro tempore tenentes, & quoſcumque ipſius venditoris debitores, ex quauis cauſa præſentes & futuros, Ita tamen quod vna via electa ex parte dicti emptoris, & ſuorum numquã emptori, & ſuis præiudicetur, quin ad alteram redire poſſint, vel vtraq. eodem tempore experiri, vt ſatisfactionem conſequantur. Quinimo liceat etiam emptori, & ſuis variare ſemper vſque ad conſequutionem terminorum decurſorum. Ad quæ præmiſſa peragendum idem venditor conſtituit, & fecit dictum emptorem, eiuſq. ſucceſſores procuratores irreuocabiles, & in rem propriam cum iuramento, cum facultate, omnes, & quoſcumque, opus fuerit quietandi de pecuniis exigendis, pro concurrenti ſumma cenſuum decurſorum, etiam iura, & actiones in fauorem ſoluentium transferendi, cum clauſulis ad lites facultate ſubſtituendi, & aliis clauſulis in ſimilibus mandatis poni ſolitis, & quomodolibet opportunis.

199 Declarantes vlterius, & conuenientes prædicti contrahentes, quòd liceat dicto venditori, ſuiſq. hæredibus, & ſucceſſoribus, ac etiam fideiuſſoribus infraſcriptis, & eorum cuilibet inſolidum ſemper, & quandocumque voluerint in perpetuum, etiam non obſtante longiſſimi temporis, centum & plurium annorum præſcriptione, dictum cenſum ſcut. 80. pro eodem pretio ſcut. mille in numerata pecunia, hic Romæ libere, & in ſimili ſpecie vna cum cenſibus, in illum, vſque diem decurſis, & non ſolutis reſtituto redimere, & extinguere: & dicti dominus emptor, ſuique hæredes, & ſucceſſores retrouendere teneantur, præcedente tamen intimatione, ſeu denunciatione per duos menſes ante redemptionem ex parte venditoris faciendam, iuxta formam conſtitutionis fel. rec. Pii Papæ Quinti, de forma creandi cenſus promulgatæ ſub Dat. Romæ apud ſanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ 1568. 14. Kal. Februar. Et denique contrahentes cõuenerunt, & voluerunt ſeruari debere hinc inde omnes conditiones & requiſita dictæ conſtitutionis, & omnia, quæ conſtitutio huiuſmodi requirit pro appoſitis haberi.

200 Sed quatenus ex præmiſſis, vel infra dicendis ab ipſa conſtitutione omittendo, vel faciendo quouis modo receſſum ſore dici, aut dubitari poſſit, declararunt, & conuenerunt etiam ad tollendum penitus omne dubium, & pro validitate contractus haberi pro appoſitis omnia quæ apponenda ſunt, & pro non appoſitis non apponenda, redigentes totum contractum, & contenta in eo ad verum ſenſum & diſpoſitionem dictæ conſtitutionis, quia contrahentium intentio fuit, & eſt in omni clauſula, & parte huius contractus cum eadem conſtitutione ſe conformandi, & ſic, & non alio modo contraxerunt, & promiſit dare in fideiuſſores N. & N. quos, &c. pro quibus, &c. & extende obligationem Cameralem.

201 Ex ſupradicta forma contractus tria neceſſaria mihi videntur adeſſe. Primo, conſtitutio cenſus ſuper re immobili de ſui natura fructifera, ſita in certo loco iuxta ſuos fines. Secundo, venditio, & emptio dicti cenſus ſic conſtituti ſuper dicto Caſali in pecunia numerata. Tertio pactum redimendi perpetuo, & hæc pertinent ad conſtitutionem cenſuum, vt ſupra ex diſcurſu oſtenſum eſt.

202 Pro cautione emptoris venditor aſſerit

aſſerit, & promittit Caſale ad ſe ſpe-ctare, non fuiſſe venditum, venditio-nem cenſus eſſe bene, & valide factã, & facere conſentire omnem perſonã, & de euictione & lite ſuſcipienda. & ſic ex ſupradictis omnibus clauſulis tendentibus ad conſeruationem cen-ſus, & illius validitatem ad fauorem emptoris non videtur mihi appoſita aliqua clauſula cõtraria conſtitutioni Pii: quia ad hæc omnia venditor de iu re tenetur, vt dictum eſt ſupra pluries:

103 Declaratio, quod non intendunt contrauenire conſtitutioni Pii facta eſt ad maiorem cautelam, tàm empto-ris, quàm venditoris; ideo iſta forma contractus vbique locorum ſeruanda eſt, & ei nihil addendum vel minuen-dum ne contraueniatur conſtitutioni Pii V. alias illa proteſtatio nihil ope-ratur, vt dictum eſt ſupra.

104 Qui promiſit retrouendere cen-ſum, non tenetur retrouendere, niſi venditori quandocumque ei venditor pretium offerat in pecunia numerata, ad hoc, vt poſt lapſum duorum men-ſium fructus cenſus lucrari poſſit, etiã nõ facta retrouenditione propter mo-ram ipſius emptoris, vel actione præ-ſcriptis verbis, vel actione ex vendi-to poſſunt à venditore fructus dene-gari, l. 2. C. de pact. inter emptor. & vendit. vbi Bart. dicit, quòd ex mora emptoris non recipientis pretium, & non facientis retrouenditionem non tenetur ad fructus poſt oblatum pre-tium ipſi emptori. Salic. not. 2. Bald. in ſummario. Tiraqu. de retract. parte 1. §. 15. gloſſa 2. num. 16. & par. 2. §. 4. glo. 6, nu. 4. vbi dicit, quòd ad lucran-dum fructus eſt opus depoſito actua-li, & non ſufficit oblatio verbalis. & §. 5. glo. 2. nu. 4.

105 Dictum eſt ſupra hac parte 2. nu. 20. quòd hæc conſtitutio Pii non vſu populi tolli non poteſt ſine conſenſu Papæ. Quibus videtur addendum, quòd conſuetudo, vel non vſus, non tollit legem, in qua contrauenienti eſt impoſita pœna ipſo iure; quia cõ-mittens contra talem legem, ſtatim incidit in factum damnatum, & præ-ſertim ſi in lege eſt appoſitum decre-tum irritans. Quia talis conſuetudo non valet quantocumque tempore ſeruata ſit, niſi dato conſenſu papæ: Quia auctoritas Papæ non eſt ab ho-mine, ſed à Deo. cap. nouit. de iu-diciis, & conſtitutiones Papæ pro v-niuerſali bono, Spiritu ſancto dictan-te, ſtatutæ ſunt, quia canones à Spiri tu ſancto dictati ſunt, cap. 5. 25. q. 1. vbi etiam dicitur, contrauenientes peccare in Spiritum ſanctum, & c. 2. diſt. 10. vbi Arch. Ideo inferiores ſi-ne permiſſu Papæ contrauenire non poſſunt. cap. 2. diſtin. 11. Præpoſit. in cap. 3. num. 3. diſtinct. 4. Verallius deciſ. 204. par. 3. Quia inferiores non vtendo, vel ex contrariis actibus non poſſunt conſtitutionem papæ tollere ſine expreſſo conſenſu ipſius, & non vſus inferioris eſt improbabilis non probata ſcientia Papæ. Felin. in cap. 1. num. 4. 5. & 6. de tregua, & pace. Aymo. de antiquit. temp. par. 4. nu. 124. Iaſ. in l. ius publicum. ff. de pactis. Præpoſ. cap. 13. numero 4. diſt. 32. & dixi in cap. 3. §. leges. num 14. & 15. diſtinct. 4. & ibi etiam Præpoſit. col. fin. Et conſuetudo declarata à iure ir-rationabilis non excuſat a pœna, Præ poſit. in cap. 6. num. 30. diſt. 4. in 1. fallentia. Prout declaratur irrationa-bilis quando derogat conſuetudini cõ trariæ ſuæ conſtitutioni rationabili, iuſtæ & æquæ. Papæ enim auctoritas plena eſt, & Epiſcoporum ſemiplena, qui ſunt vocati in partem ſolicitudi-nis non in plenitudinẽ poteſtatis. glo. in d. cap. 2. diſt. 11. vbi Domin. Præp. & Turrecrem. & propterea inferiores leges ſuperiorũ tollere non poſſunt. c. inferior. de maior. & obed. Et lex, vt tollatur a conſuetudine, oportet quòd totus populus, vel maior pars non re-cipiat eam, alias non poteſt diſſuetu-do introduci. argu. l. quod maior. ff. admunic. Nec ſufficit ſimplex non vſus. Et vbi ſubeſt aliqua cauſa ſcan-

dali

dali, vel metus, tunc per non vſum non tollitur lex. Præpoſit.in c.3.col. fin. diſt. 4. & in omnem euentum requiruntur quadraginta anni.ca.fin.de conſuet. Dummodo non ſimus in his, quæ ſunt iuris diuini vel naturalis, cum propter ipſius dignitatem aliis iuribus præferatur, & eſt immutabile. Domin. Præpoſit. & Turrecrem. in prin. in c.1.§.dignitati, diſt.8. vbi dixi, num.11. Hic ſumus in prohibitione vſurarum, quæ committuntur in emptione cenſus, & ſic iure diuino & naturali, & propterea hæc conſtitutio conſuetudine tolli non poteſt. cap. 1. & per totum diſt. 10. & iura principũ dicuntur diuina, vt dictum eſt ſupra num. 13. in fine, hac ſecunda parte.

106 Conſtitutio Pij ſuper forma ſeruanda in confectione cenſuum an contineat ius diuinum, vt conſuetudine contraria tolli non poſſit. Videtur dicendum, quod ſic, ex quo Deus conſtitui fecit illam ſalubrem conſtitutionem pro tollendo peccato vſurarũ per os Papæ Vicarii ſui generi humano. c. 1. vbi Dominic. in not. & Præp. num. 7. diſt 8. & conſtitutio Papæ dicitur ius Canonicum, & ius Canonicum dicitur ius Diuinum: quia prohibitio vſurarum ex auctoritate noui, & veteris teſtamẽti proceſſit. c. qualiter, il 2. de accuſ. Prep. in d. c. 1. nu. 13. diſtinct. 8. & Turrecrem. ibi in ſumma num. 2. Nam iura & leges per Imperatores & Reges Deus diſtribuit generi humano, c. 1. diſt. 8. ibi quia ipſa iura humana. Et ſic conſtitutiones Principum, & Papæ, quando ſunt iuſtæ, & naturali æquitate reguntur, & implentur naturali ductu rationis, diuinæ leges exiſtunt. Archi. in cap. 1. diſt. 1. Vbi Turrecrem. dicit quod illas tollere contraria illicita, irrationabili, & praua conſuetudine homini non licet, quia Deus eſt veritas, & vita, & conſuetudo contraria veritati nutrit peccatum, prout eſt conſuetudo, qua quæritur tolli conſtitutio Pii V. contra facientes cenſus vſurarios. cap. 5. vbi Turrecrem. num. 1. & 2. & Præpoſit. num. 2 diſt. 8. Quare veritati manifeſtatæ ex dicta conſtitutione cedat conſuetudo. dicit textus in cap. 6. dicta diſt. 8. & nitentes facere contra veritatem, peccant in Spiritum ſanctum, dicit Turrecrem. in dicto cap. 6. num. 1. quia releuationi Sanctorum eſt ſtandum quando fundatur euidenti ratione. Hæc autem cõſtitutio ſanctiſſimi Pontificis fundata eſt euidenti ratione pro tollendis vſuris. cap. cum ex iniuncto de hæretic. Præpoſit. & Turrecrem. in d. cap. 6. in fin. vbi dixi num. 3. & qui non vult ſequi veritatem per ſanctos reuelatam, eſt inuidus & ingratus, quia veritati reuelatæ à Deo per ſanctos ſuos parere non vult. Turrecrem. in dicto cap. 6. verſ. inuidus. diſt. 8. Vnde qui nituntur tollere dictam conſtitutionem cõſuetudine, forſan peccant in Spiritum Sanctum; quia veritas. Et quæ in melius à Spiritu ſancto ſunt reuelata, ſequenda ſunt, non conſuetudo. cap. 7. vbi Archid. & Præpoſit. d. diſt. 8. Præſertim quia conſuetudo ſine veritate eſt antiquus error, & talis ſic errans obſtinate, videtur contemnere veritatem, & ea quæ ſunt prohibita, & qui ſic obſtante peccat, non eſt dignus aliqua venia. c. 8. vbi Arch. Domin. Præpoſit. & Turrec. diſt. 8. Quare cedendum eſt veritati reuelatæ Pio V. Sanctiſſimo Pontifici, iuxta c. 9. diſt. 8. Et prauum vſum lex & ratio vincat. c. 1. diſt. 11. & conſuetudo mala eſt extirpanda. cap. 5. diſt. 68. & ea quæ à iure reprobantur. cap. cum venerabilis. de conſuet. & quæ dicatur praua conſuetudo, numerat Turrec x. caſus. c. 1. nu. 1. diſt. 11.

107 Facit in confirmatione præmiſſorum, quòd quicumque legibus, quæ pro Dei veritate feruntur, non vult obedire, acquirit grande ſupplicium. cap. 1. §. quicumque. diſtin. 9. vbi Dominic. Turrecrem. & Præpoſit. num. 1. & leges iuſtæ habent vim præcepti in foro conſcientiæ à lege æterna à quada-

damnantur. Et leges iuſtæ dicuntur quæ ad bonum commune ordinantur ex auctoritate,& forma. Turrecr. in c. quis autem,nu.2.& 3.diſt. 10. Iſta conſtitutio eſt iuſta, quia prohibet vſuras in contractu cenſus: eſt ordinata ad bonum commune ex auctoritate ſanctiſſimi Pontificis,cum præſcriptione formæ vel regulę,ad hoc vt ea ſeruata vitentur vſuræ, vnde habet vim præcepti. vt in c.8. nu.15. in Prouer. Sal.Per me Reges regnant,& legum conditores iuſta decernunt. Si habet vim præcepti, conſuetudine tolli non poteſt, vt ſatis ample dictum eſt ſup. num.proximo,& non obedire legi rationabili ſuperioris, eſt peccatũ mortale. Abbas in c.nam concupiſcentiã. de conſtit.nu.2.Felin.in princ. Dec.n. 9.Hæc autem eſt lex præceptiua,&nõ conſilii,cum prohibeat,& lex prohibitiua, vel negatiua efficacius obligat, & magis præciſe conſtringit. Dec. in d.c.nam concupiſcentiam. nu.8.

208 Papa, Imperator, Rex, vel alius Princeps debet in regno ſuo leges,vel conſuetudines iniuſte poſitas reuocare,& cuilibet in officio ſuo negligentia ad graue peccatum imputatur.c.1 & 2.diſt 83. cum præſumantur non habere rectam fidem,qui patiuntur leges iniquas obſeruari contra Dei veritatem in regno ſuo.Prælati negligẽtes in correctione culparum, aſſimilantur dormienti, de cuius manu cadit baculus paſtoralis, quia dormientes in negligentia virgam correctionis amittunt. Turrecr.in d. c.1. nu.3. diſt.83.quoniam prælati ſcelera ſubditorum redarguere debent; quorum officium quale eſſe debeat,late declarat Turrecr.ibi nu.5.6.& 7.vbi etiam dicit, quod ex negligentia tria mala reſultant. Primum,infectio populorum. Secundum difficultas corrigendi.Tertium rebellio,& in exemplum culpa vehemẽtis extenditur,& qui non corrigit,magis dicendus eſt Canis impudicus,quàm Prælatus.c.2.vbi Archid. Domin.Turrecrem.&Præpoſit.diſt.83 Nam error cui non reſiſtitur,approbatur,& veritas quando non defenditur opprimitur.c.3.diſt.83.vbi doct.Et nihil prodeſt dicenti,errorem non facio qui conſenſum præſtat erranti.c.4. & 5.diſt.83.Igitur ſanctiſſimus Pontifex videns tot errores committi in venditione cenſuum, qui numerantur, tàm in prima, quàm in ſecunda parte in hoc tractatu,voluit hac ſalubri,& diuina conſtitutione illos tollere,ponẽdo formam, & regulam, cum quibus cenſus conſtitui poſſit licite.Prohibẽdo contraria ſub pœnis fiſco applicandis, & declarando contractus aliter factos, vſurarios. Ideo hæc conſtitutio conſuetudine tolli non poteſt, & non recipientes eam in Regnis ſuis, pœnis negligentium punientur, ex quo videntur vſuris conſentire, qui cum poſſint eis obuiare, hac ſalubri conſtitutione illam non recipiunt, & per totam diſt. 83. declaratur. Quam rogo videri, vt tanto malo vſurariæ prauitatis prouideatur ad Dei laudem & gloriam: quia præſumantur non habere rectam fidem,qui patiuntur leges iniquas contra veritatem Dei obſeruari in Regno ſuo. Præpoſit.in c.1 diſt.9.num.2.

209 Imperator, & Reges debent collũ ſubmittere Eccleſiæ Romanæ etiam ſi dura ab ea præcipiantur. c.3. diſt.19. Præpoſit.in c.3. diſt.10. num.3. & ibi Turrecrem. num. 3. Quia poteſtas ſacerdotis eſt maior poteſtate Imperiali, & Regali: quia ſacerdotium eſt inſtitutum à Deo, & per ſacerdotium iubente Deo regalis poteſtas eſt ordinata.c.10.in primo lib.Reg. Turrecr. in d.c.3.nu.2.diſt.10. Et Chriſtus fuit Rex,Petrus autem & ſucceſſores ſunt eius vicarii,& omnes homines sũt ſuppoſiti Deo,& Chriſto,ergo & ſucceſſoribus Chriſti.Dicit Turrecr.in ſum. diſt.93.n.3.& Præpoſ.n.1.quòd Chriſtus dixit Petro,Simon antequam vocarẽte,noui te,& ſuper plebem meam principem te cõſtitui,& ſic Petrus, & ſucceſſores ſunt conſtituti Principes à

Domino,c.35.2.q.7. Quod autem Petrus,& ſucceſſores ſint Reges, & Pontifices, pulchre declarat Card. Baronius in Annal.Eccleſ.anno 57.Chriſti fol.433.litt. E. Maxime quia Imperator eſt filius Eccleſiæ,non dominus;& ideo debet ſe Vicario Chriſti inclinare. c.11. diſt. 96. & ei in ſpiritualibus obedire.Præpoſit.in d.c.3.diſt. 10.n.4. & Chriſtus dixit Petro: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Super quo verbo in c.16. Matth. Io.Chryſ.dixit,Chriſtus eſt filius Patris,&ipſius filii poteſtatem Petro vbiq.terrarum conceſſit ſuper omnes homines. Quem refert Turrecr.in c.ſuſcipitis,6.in principio.& Præpoſ. nu.4.& ibi dixi nu.5.diſt.10. & idem Turrec. in c.8.nu.1.d.diſt. 10. & Eccleſia Romana eſt fundata ex inſtitutione diuina.c.rogamus, & c. fundamenta.de elect. lib. 6. & iuſſu Chriſti Petrus collocauit ſedem Romæ. Nam cum Petrus ex Vrbe exiiſſet quaſi ab ea diſceſſurus, obuiam ei factus fuit Chriſtus in via Appia, quem cum Petrus interrogaſſet, Domine quo vadis? Reſpondit, Venio Romam iterum crucifigi. Quod intelligens Petrus in ſuā admonitionem,Romam reuerſus eſt, & ibi martyrio vna cum Paulo ſibi & ſucceſſoribus ſedem ſtabiliuit. c.beati,2.q.7.& cap.2.diſt.22.Quod probat multis auctoritatibus Præpoſitus in c. nolite.3.n.2.diſt.11.& dicit,quod Pontifex nō poteſt mutare ſedem poſitam à Deo in Vrbe per Petrū, pro qua Dominus orauit, ne deficeret fides eius. Quam Sanctiſſima Trinitas in ęternum conſeruet ad ſui gloriam.
Amen.

VER-

VERGINII DE BOCCATIIS A CINGVLO I. V. Ç. ROMANI

TRACTATVS DE CENSIBVS.

Tertia Pars.

QVAE EST QVAESTIO DE CENSIbus, quam poſuit in tractatu vti poſſidetis ſub c. 18.

SVMMARIVM TERTIAE Partis.

1 *CEnſus venditus ante conſtitutionem Pij Papæ V. cum pacto redimendi intra quinquennium, & poſtea ſit perpetuus, an poſſit amplius redimi à dicto venditore.*

1 *Cenſus contractus fraternizat cum vſuris antiquis.*

2 *Venditor cenſus ſemper poteſt redimere, non obſtante pacto.*

2 *Dictio ſemper, quid ſignificet.*

2 *Pactum redimendi cenſum, in Extrauagantibus Martini, & Caliſti ſemper erat apponendum.*

3 *Conſuetudo cenſuum ante Extrauagantes Martini, & Caliſti.*

4 *Pacta redimendi ex conſtitutione Pij V. perpetuo conceditur.*

5 *Cenſus an eſſent liciti ante Extrauagantes Martini, & Caliſti, dubium eſt.*

6 *Pacta ſeruanda ſunt, quia pacto redimendi poteſt renunciari.*

7 *Martini, & Caliſti Extrauagantes non reprobant contractus cenſuum ſine facultate redimendi.*

8 *Cenſuum contractus liciti ſunt ſtantibus extrauagantibus Caliſti, & Martini, & ideo erat ſeruanda illarum forma.*

9 *Venditori cenſus ſemper debet licere reſtituendo pretium ſe liberare à ſolutione cenſus.*

10 *Dictio expreſſe, quid ſignificet.*

11 *Dictio quandocumque quid ſignificet.*

12 *Dictio libere quid ſignificet.*

13 *Clauſula abſque alicuius contradictione, requiſitione, vel aſſenſu, quid ſignificet.*

14 *Pacto redimendi in contractu cenſus extrauagantibus Martini, & Caliſti non poteſt renunciari.*

15 *Pactum redimendi eſt de forma contractus cenſus.*

15 *Contractus cenſus ſubſtantialia, tria ſunt ſecundum modernos.*

16 *Pacto redimendi cenſum perpetuo renunciari non poteſt.*

17 *Martini conſtitutio licet contractui non reſiſtat, reſiſtit tamen actioni, vel exceptioni.*

17 *Exceptionis iure quis poteſt ſe iuuare in redemptione cenſus.*

18 *Caliſtus confirmauit conſuetudinem cenſuum cum pacto redimendi.*

19 *Prohœmio bullæ Pij V ſuper cenſibus fit declaratio.*

20 *Poſſeſſio certa debet pro cenſu aſſignari deſignata certis finibus & fructuoſa.*

21 *Pretium competens exburſari debet in ipſo contractu.*

21 *Cenſus decimam partem excedere non debet, ex conſtitutione Nicolai Quinti.*

22 *Solutiones anticipatæ fieri non poſſunt ex conſtitutione Pij V.*

23 *Pactum redimendi ſemper debet adeſſe.*

24 *Pretium ſemel conſtitutum non poteſt minui, nec augeri.*

25 *Prædium, vel domus diruta, vel caſmate perempta in totum, vel in parte, perit emptori cenſus pro rata.*

26 *Hypothecatæ tantum eſt res, non perſona obligata in ſolutione cenſus.*

26 *Cenſus conſtitutus ſuper duabus vel pluribus rebus, an ſit bene conſtitutus, & an qualibet res inſolidum, vel pro parte teneatur.*

26 *Cenſus hodie non poteſt imponi, niſi ſuper vna re certis finibus deſignata.*

26 *Bona in contractu cenſus deſignata ſunt obligata, non autem perſona, nec alia bona.*

26 *Prædium ſuper quo imponitur, debet fructare quanta eſt quantitas cenſus, & nu. 28.*

26 *Papæ conſtitutio attendenda eſt in materia vſurarum, & peccati.*

27 *Redimere cenſus venditor inuitus obligari non poteſt.*

28 *Poſſeſſio ſuper qua imponitur cenſus, debet eſſe fructuoſa ex ſui natura.*

29 *Negatiuis verbis concepta eſt conſtitutio Pij V.*

30 *Conditiones appoſitæ à Martino, & Caliſto ſunt approbatæ à Pio V.*

31 *Cenſus facti ante conſtitutionem Pij V. ſunt reducendi ad formam dictæ conſtitutionis.*

32 *Contractus cenſuum celebrati ante conſtitutionem Pij V. ſunt reuidendi à Pijs religioſis,*

33 *Religioſi præpoſiti ad reuiſionem contractus cenſuum, quid debeant facere.*

34 *Venditio rei ſuper qua eſt impoſitus cenſus, debet emptori cenſus intimari.*

35 *Pacta quæ reprobantur à Pio V. in contractu cenſus.*

26 *Cenſuum contractus ex cenſibus decurſis, fieri non poſſunt.*

37 *Extinctio, & redemptio cenſus intimari debet per duos menſes ante.*

38 *Emptori in quibus ſit prouiſum per bullam Pij V.*

38 *Venditori in quibus ſit prouiſum per bullam Pij V,*

30 *Lex prohibitiua habet decretum irritans in ſe.*

41 *Clauſula non obſtantibus conſtitutionibus Apoſtolicis, quid importet.*

Clauſula

42 Clauſula non obſtantiarum, reſtringitur ad contraria tantum.

43 Bulla Nicolai V. ſublata eſt ex conſtitutione Pij V.

44 Martini, & Caliſti conſtitutiones, in quibus ſunt conformes cum conſtitut. Pij V. non ſunt ſublatæ.

45 Conſuetudines contrariæ ſublatæ ſunt ex conſtitutione Pij V.

46 Publicatio extrauagantis Pij V. in Cancellaria & quare.

47 Clauſula, nulli ergo omnino hominum, quid operetur.

48 Datum bullæ Pij V. qualiter declaretur.

49 Solutionem cenſus petens, inſtrumentum producere debet, & quare.

49 Poſſeſſio competens ſuper aliqua re, iure ſpeciali alicui debet iuſtificari titulo.

50 Pretium iuſtum in contractu cenſus quod ſit.

51 Saluianum interdictum intentari poteſt pro exactione cenſuum decurſorum & non ſolutorum.

52 Fructibus vinea, vel agri cenſus vendi poteſt.

53 Fructus menſurandi in Ara, vel in Vaſca, ſi menſurantur extra, deduci debent expenſæ.

54 Cenſus ſuper fructibus agrorum, vel vineæ formandi ſunt iuxta conſtitutionem Pij Papæ V.

55 Pactum quòd cenſus non redimatur niſi infra quatuor annos, & poſtea ſit perpetuus, non valet.

56 Pactiones, & alia quæcunque geſta contra conſtitutionem Pij V. ſunt illicitæ & vſurariæ.

57 Pecunia debet eſſe numerata in contractu cenſus.

58 Bulla Pij V. ſeruanda eſt in translatione cenſuum, quæ fit poſt bullam de cenſibus antiquis.

59 Vſurarij declarantur contractus cenſuũ facti, non ſeruata forma bullæ Pij Papæ V.

60 Cenſus annui computantur inter immobilia.

61 Satiſdatione de iudicio ſiſti excuſantur qui habent annuos cenſus.

62 Minor non poteſt cenſus alienare ſine ſolemnitatibus requiſitis à iure.

63 Ciuitas non poteſt cenſum vendere ſine ſolemnitatibus requiſitis à iure.

64 Eccleſia non poteſt cenſum conſtituere ſine ſolemnitatibus iuris.

65 Poſſeſſorium intentari poteſt in cauſa cẽſus propter retardatam ſolutionem cenſuum.

66 Debitores cenſum non poſſunt cogere creditores accipere in ſolutum aliquod prædium pro pretio cenſus.

67 Præſcribi an poſſit annuus cenſus, vel præſtatio, & quomodo.

68 Excuſſio non habet locum in hypotheca legali.

69 Remiſſio cenſus quando fiat re perempta.

70 Remiſsio mercedis in locatione quando fiat, ſi in vno anno ſterilitas, in alijs vbertas fuit.

71 Remiſsio non fit ob ſterilitatem in contractu cenſus, quia æquiparatur colono partiario.

Quæſtio de Cenſibus.

SVPRA de vſuris, intereſſe, & cambiis aliquid diximus, ob id non eſt inconueniens pro declaratione Extrauagantium Martini, Caliſti, & fel. rec. Pii Papæ V. annectere hanc quæſtionem de cenſibus emptis pecunia, cum materia ſit ſatis ſimilis.

1 Titius vendidit annuum cenſum decem ſcutorum auri Mæuio ſuper fructibus cuiuſdam domus ſitæ in Vrbe pretio centum quatuordecim ſcutorum auri, cum pacto redimendi infra terminum quinque annorum, & illis quinque annis elapſis cenſus eſſet perpetuus. Elapſi ſunt quinque anni dati ad redimẽdum, iam ſunt anni 20. ab hodie, & ſic ante conſtitutionem Pii Papæ V. per plures annos, cenſus per venditorem numquam fuit redemptus, vnde prætendit quòd ſit effectus ex pacto perpetuus, & inuitus amplius retrouendere non teneatur. Replicat venditor, quòd in cõſtitutionibus Martini, & Caliſti, ab hoc vt conſtitutio cenſus ſit valida, debet gratia concedi venditori redimendi cenſum perpetuò: ad hoc, vt quis à curſu vſurarum ſe liberare poſſit, cum hic redditus ſit ſimilis contractibus vſurarum. l. alumna. ff. de adimend. legat. ibi interim tamen redditus eius, ideſt vſuras ſemiſſes ei præſtes, & l. Titius ff. de præſcript. verb. ibi, vt ex reddit u eius pecuniæ tributum, quod Titius impendere debet Sempronius præſtet, computatis vſuris ſemiſſibus, & l. fin. in fine, C. de iur. dot. & melius in auth. de vſuris nouella 160. Et ad hoc, vt cenſus huiuſmodi valeant, facti eſſe debent iuxta depoſitionem præfatarum conſtitutionum Martini, & Caliſti, ante conſtitutionem Pii V. Et ſi facti nõ ſint iuxta dictas conſtitutiones, illiciti, improbi, & vſurarii iudicari debent, vt per Nauarrum in manuali confeſſorum cap. 17. num. 232. & Io. Baptiſta Lupus in tract. de vſur. commentario 2. §. 2. num. 62. vbi reprehendit Analiticos Pariſienſes, qui formarunt plures quæſtiones reddituum ex ſenſu ſuo ſine auctoritate aliquarum legum, vel conſtitutionum præfatarum, ea propter pro venditore ſupradicta quæſtio eſt reſoluenda.

2 Nam ſi venditor à ſolutione vſurarum, vel reddituum pręfatorum liberari vult, debet eſſe in ſua facultate ſe liberare. Quia dicitur in dicta conſtitutione Martini, ibi, ſemper in ipſis contractibus expreſſe ipſis venditoribus data fuit facultas atque gratia, quòd ipſum annuum cenſum in toto, vel in parte, pro eadem ſumma denariorum quàm ab ipſis emptoribus receperint, quandocumque vellent, libere abſque alicuius cõtradictione, vel aſſenſu extinguere, & redimere poſſent, ac ſe ab ipſius cenſus ſolutione, ex tunc pœnitus liberare. Et hanc conſuetudinem Caliſtus, cum iſta facultate, & gratia redimendi approbat, confirmat, & innouat, & declarat cõtractus huiuſmodi licitos cũ eadẽ facultate redimẽdi.

3 Et hæc erat conſuetudo ante dictas Extrauagantes, quæ forſan fundata erat in dicta conſtitutione 160. in auth. de vſuris, ibi, hoc magis annuo redditui, quàm vſurarum pręſtationi ſimile videtur, & ibi, quamdiu aurum reſideret apud ipſum, tamdiu ſuſcepiſſet. Ergo quamdiu aurũ non reſidebat penes debitorem, aliquid annuũ ſoluere non tenebatur, & propterea erat in facultate debitoris aurum acceptum reſtituere, vt ſe liberaret à ſolutione annui cenſus. De qua conſuetudine faciunt

ciunt mentionem Innoc. & alii canoniſtæ, in c. in Ciuitate de vſuris, & Didacus Couar. in tract. variarū reſolut. lib. 3. c. 7. n. 2. verſ. 6. & Tiraq. de retractu parte 1. §. 1. gl. 6. n. 15.

4 Et dictas conſtitutiones fel. rec. Pius Papa V. in ſua cōſtitutione de cenſibus cum ſimili facultate redimendi perpetuo venditoribus cenſuū confirmauit. Adeo quòd hodie habemus legem certam, quàm quiſque catholicus ſeruare tenetur.

5 Sed, an eſſent liciti ante dictas Extrauagantes Martini, & Caliſti in foro conſcientiæ hi cenſuum contractus valde dubito. Quia Innocent. in c. in Ciuitate, de vſuris, & Tiraquell. de retractu parte 1. §. 1. glo. 6. num. 16. dubitant de horum cenſuum validitate, cum Bertrando conſil. 170. lib. 3. primæ impreſsionis, Didac. in tract. variarum reſol. lib. 3. c. 7. num. 2. in princ. & c. 8. ante num. 7. & Io. Baptiſta Lupo in tract. de vſur. comment. ſecundo §. 2. nu. 61. Sed poſt illas conſtitutiones ſeruata illarum forma mihi dubium eſſe non videtur; quia quicquid fit auctoritate ſedis Apoſtolicæ, quæ nunquam errauit, videtur licitè fieri. Sed dubium facit an forma dictarum conſtitutionum ſeruata ſit.

6 Et in præſenti quæſtione faciebat difficultatem pactum redimendi appoſitum ad quinquennium tantum, & illo elapſo cenſus eſſet perpetuus, & iam erat elapſum quinquennium, propterea venditori obſtabat lapſus temporis, & pactum quòd elapſo tempore cenſus eſſet perpetuus. Et videbatur dicendum, quòd non poterat amplius redimere, quia pacta inter partes ſeruari debent: ait enim prætor pacta quæ neque dolo malo, neque aduerſus leges ſeruabo, l. iuriſgentiū §. prætor ait ff. de pact. Et Ang. conſi. 199. Tiraquell. de retract. conuentionali §. 1. num. 41. & ſeq. & nu. 59. dicit, quòd videtur poſt illud tempus quinque annorum venditor dictæ facultati redimendi renuntiaſſe. al legat Odofredum, Bald. & alios in l. 2. in 8. quæſt. C. de reſcind. vend. Cagnol. in l. 2. num. 63. C. de pact. inter empt. & vend.

7 Et hoc videbatur maximè, quia Extrauagantes Martini, & Caliſti non reprobant venditionem annui cenſus ſine dicta facultate redimendi, licet cum dicta facultate approbauerint. Et Doctores in dicto c. in Ciuitate, videntur probare dictos contractus perpetuos ſine pacto redimendi, ideo non debet ſubintelligi pactum redimendi in iſtis contractibus.

8 Sed ſupradictis obiectionibus reſponderi poteſt, quòd huiuſmodi contractus cenſuum recipiunt robur, & vim à dictis Extrauagantibus Martini & Caliſti, nam prius licet fierent, erant tamen ſuſpecti apud viros timoratos Dei, quia ſunt multum proximi contractibus vſurariis, vt dictum eſt ſupra n. 1. & Nauarr. in c. 1. 14. quæſt. 3. n. 77. & ſeq. Ea propter ex dictis conſtitutionibus dicti contractus liciti facti fuere cum in eiſdem conſtitutionibus detur dictis contractibus aliqua forma, quę forma à fel. rec. Pio Papa V. approbata videtur in ſua conſtitutione de cenſibus, vt infra dicetur. Adeo quòd ſi non ſit ſeruata dicta forma tradita in dictis Extrauagantibus, contractus huiuſmodi vſurarii, & illiciti declarantur. Et inter alia requiſita pro forma dictorum cōtractuum erat, quòd pactum, facultas, & gratia redimendi dictum annuū cenſum, vel redditum ad fauorem venditoris ſemper adeſſet, vt in Extrauaganti Martini, ibi ſemper.

9 Nam venditori ſemper debet licere ſortem, vel pretium cenſus emptori reſtituere, & ſe liberare à ſolutione cenſus, qui loco vſurarum ſubrogatus eſt. Nam dictio ſemper, ſignificat omni tempore, & omni caſu, l. ſemper ff. de iure immunit. Et eſt vniuerſalis affirmatiua, Tiraquell. de retractu parte 1. §. 1. gloſ. 9. num.

 221. &

121.& d.§.r.gloſſa 10.numero 34.Capitur etiam multoties pro frequenter, pro omni tempore, pro quotidie, vel aſſidue, vt declarat Rebuff. in lege non eſt ſine liberis 148. pagina 736. de verb. ſignificat. Ponitur etiam pro quotidie ſecũdum ſubiectam materiã, vt dicit idem Rebuff. ibi verſic. & ſic iſtæ dictiones.

10 Et ſequitur in dicta Extrauaganti Martini, expreſſe ipſis venditoribus facultas redimendi, quæ dictio expreſſe denotat quòd verbis expreſſis fiat iſtud pactum redimendi, non autem verbis obſcuris. Clem. quandiu, vbi gl. de appellat. expreſſa enim nocent,l.expreſſa ff. de reg. iur. Et ſic ſi in contractu cenſus pactum redimendi non exprimitur, annullatur contractus cenſus, vt declarat Decius in dicta l. expreſſa, & Rebuff. in l. hæredis appellatione 171.de verbor. ſignif. in fine pag.799.

11 Et ſequitur in dicta Extrauaganti, quandocumque vellet liberè, & dictio quandocumque eſt aduerbium diſtributiuum temporis, & multiplicatiuum. Bald. in lege precibus 16. column. verſic. in contrarium oſtendo, C. de impub. & aliis ſubſt. & denotat infinitatem. Alexand.in lege tertia ff. qui ſatiſ. cogantur, & importat conditionem ſecundum Alberic.in dictionario, in verbo Quando, & intelligitur ſecundum ſubiectam materiam, Tiraquell. de retract. parte prima §. primo gloſſa 10. numero 34. Et Bart.in lege prima numero 2.ff.quibus mod. vſuſfr. amitt. dicit,quòd hæc dictio operatur quòd licet legata plura ſint ſublata pręſcriptione,tamẽ ea quę de nouo debentur.non ſunt ſublata,& multa ad hoc adducit Gigas de penſio, quæſt.83.Ita dici poſſet in caſu noſtro, quòd licet dictum pactum auferat facultatem redimendi poſt quinquenniũ, tamen ex quo legis diſpoſitione ſemper competit dicta facultas redimendi,quòd non obſtante lapſu dicti temporis quinque annorum, nihilominus ex legis diſpoſitione cenſus præfatus redimi poſſit.

13 Sequitur etiam in dicta conſtitutione Martini, libere: quæ dictio ſignificat quòd redimi poſſit cenſus huiuſmodi ſine contradictione alicuius, & ſine requiſitione, non vocato aduerſario.c. irrefragabili de offic. ord. Et importat liberam voluntatem, ideſt prout liberè voluerit redimere, Bart.in Extrauaganti ad reprimendum in verbo videbatur, Matheſil. notabili 15.Barbat.conſi. 59. col. 12. in 2. vol. vide etiam Iaſ.in l.ſi ſic.ff.de lege prima & in §. in bonæ fidei. inſtit. de actio.

16 Sequitur etiam in textu dictæ Extrauagantis abſque alicuius requiſitione,contradictione, vel aſſenſu, ac ſe ab huiuſmodi ſolutione ex tunc penitus liberare. Et dictio penitus importat ipſo iure,& eſt latæ ſententiæ, gloſſa in l.ſi qui aduocatorum in verbo arceantur, vbi Angel. & alii C. de poſtulan.Tiraqu.il. in l. ſi vnquam in verbo reuertantur, nu. 105. & ſeq. C. de reuocan.donat. & c. Romana §. in vniuerſitatem, & ibi glo: in verbo penitus de ſententia excom. in vi. vbi Domin.col.4.verſic.ex gloſſa habes.Et eſt canon latæ ſententiæ,glo.in l.ſi qui aduocatorum in verbo penitus C. de poſtulando,Abbas in c. quibuſdam,de pœnis.

14 Ex quibus Didacus Couarruuias in tractatu variarum reſolut. lib. 3.c. 8.num.7.vide ſupra parte 2.num. 152. dicit, quod ex conſtitutionibus Martini, & Caliſti ſunt conceſſi huiuſmodi contractus, modo libera maneat venditori redimendi facultas.Cui nec per pactũm, nec per tempus poteſt huic iuri renuntiari: quia eſt de forma ſubſtantialis dicti contractus, & his quæ ſunt de forma ſubſtantiali, renuntiari non poteſt.Guiglielmus Benedicti in c. Raynutius de teſta. verſ. eodem teſtamento num. 24. dixi in c. vt minorum, gloſſa 8. num. 308. Et probatur ex dicta conſtitutione,quod dictum

dictum pactum redimendi ſit de forma contractus cenſus, cum ſine eo celebrari fieri non poſſit, alias dicta verba geminata, & prægnantia poſita eſſent in dictis conſtitutionibus ſine effectu operandi. Quod dici non debet, immo dictum pactum redimendi eſt neceſſarium in contractu cenſus. Syluester in ſumma in verbo vſura q. 15. verſ. eſſet illicitum. Præſertim ſi pretium non eſſet iuſtũ, & tempus lapſum ſit, ſiq. facultas redimendi ſit collata in voluntatem emptoris non valet cõtractus. Dom. Soto. de iuſtitia, & iure. q. 5. art. 3. col 2. Didac. lib. 3. variarum reſolut. c. 8 num. 4.

15 Moderni compilat. de vſuris. q. 55. & 58. ſed melius hoc declarant dicti moderni q. 5. nu. 125. & q. 50. nu. 351. ponunt tria eſſe ſubſtantialia contractus cenſus. Primo, quòd ſit ad rationem octo pro centinario. Secundo, quod ſors perpetuò alienetur, & non poſsit repeti per emptorẽ. Tertio quod adſit ſemper pactum redimendi, ad hoc, vt ſe quilibet ab vſuris liberare poſsit. Conradus de contractibus q. 74. dicit quinimo ſublata hac pactione contractus videtur eſſe vſurarius. Guido Papæ q. 515. & in tract. de contractibus illicitis num. 26. Syluester in ſumma de vſur. 2. q. 15. Quæ opinio fuit amplexa à felic. recor. Pio Papa Quinto in ſua conſtit. de cenſibus, & propterea hęc opinio ſequẽda eſt, quod cenſus ſine pacto redimendi perpetuò non valeat.

16 Quibus non obſtant contraria ex eo, quia huic pacto redimendi perpetuo renuntiari non poteſt per venditorem; nam renuntiaret iuri publico, cum in hoc verſetur auctoritas, & imperium Papæ, qui prohibuit fieri contractus cenſuum ſine dicto pacto, vt dictum eſt, & de iure, iuri publico renuntiari non poteſt. l. iuriſgentium §. ſi paciſcar ff. de pactis. Quinimo ſi ſola libertas redimẽdi ablata ſit venditori, contractus cenſus vitiatur, Bald. conſ. 487. lib. 1. & conſ. 114. lib. 3. Alex. conſil. 54 lib. 5. Et vlterius contraria loquuntur in venditione fundi cum pacto redimendi ad tempus, vt declarant moderni compilatores de vſuris, numero 352. ad finem, & Didacus in tractat. variarum reſol. libro tertio c. 8. num. 7. dicit, in Granatenſi concilio ſæpe hanc pactionem reiectam fuiſſe, quia tradit formam ſubſtantialem contractui cenſus, cui formę renuntiari non poteſt, vt dictum eſt ſupra.

17 Vel ſecundo dici poteſt, quod licet lex, ſeu conſtitutio Martini, non reſiſtat contractui alio modo facto, reſiſtit tamen actioni ſeu petitioni; quia dat facultatem venditori redimendi ſine alicuius contradictione, & aſſenſu emptoris, cui eſt ſublata contradictio; & ſic denegata eſt ei audientia, vel contradictio, aut oppoſitio dicti pacti, iuxta doctrinam Bart. in l. cum lex num. 9. ff. de fideiuſſ. vbi etiam Paulus de Caſtro col. 1. Vnde ſi venditor vult redimere, non poteſt dicere emptor, nolo retrouendere ſtante pacto, ſed iudicis officio retrouendi tio fieri debet, ad hoc vt venditor poſſit ſe liberare a ſolutione vſurarum. Quæ cum ſit fauorabilis, cuicunque concedenda eſt, & faciunt dicta per Tiraquell. de retractu parte 2. §. 1, gloſ. 2. num. 29. vbi quòd ſi eſt venditus annuus cenſus pro centũm, cum pacto redimendi, & elapſi ſunt. 30. anni, quòd venditor iure actionis audiri non poſſit, ſed bene iure exceptionis dicendo. Quod non vult amplius ſoluere cenſus, ſed velle pecunias reſtituere, vt redimat dictum cenſum, & liberet ſe ab illius ſolutione. Quia ex hoc venditori quęritur ius excipiendi, vt vlterius cogi non poſſit ad ſoluendum cenſum, cum natura exceptionis perpetua ſit, l. pure §. vlt. ff. de dol. except. & ibi etiam quam plura allegat pro comprobatione præmiſſorum, quem vide.

18 Facit etiam pro præmiſſis, quia Caliſtus requiſitus, vt confirmaret ſi-

milem conſuetudinem, ipſe non recuſauit illam confirmare, ſed adiecit pactum de redimendo, vt in dicta Extrauaganti Caliſti verſi. hnc adiecto quòd ipſi venditores pro rata, qua huiuſmodi per eos receptam dictis emen tibus reſtituerent in toto, vel in parte pecuniam à ſolutione redditum, ſeu cenſuum huiuſmodi reſtitutam pecuniam contingentium liberi forent penitus, & immunes. Quæ additio Caliſti demonſtrat, quòd dicta conſuetudo non erat perfecta, & ſic dicta conſtitutio Caliſti circa pactum redimendi declarat conſtitutionem Martini. l.ideo, vbi Bar. ff.de legib. dicit quod vbi aliquid ſuppletur per legem nouam, illud videtur intereſſe in antiqua. Cum quo communiter tranſeunt Doctores, Iaſ.in l. tranſigere num. 15. C. de tranſact.& glo.in l.quòd vero contra ff.de legibus.

19 Et pro maiori declaratioue dictarum conſtitutionum, facit ſolemnis conſtitutio fel. rec. Pii Papæ V. ædita ſuper huiuſmodi contractibus cenſuum, in cuius prohœmio dicitur. Cognouimus innumeros celebratos fuiſſe, & in dies celebrari cenſuum contractus, qui nedum non continentur intra limites à noſtris anteceſſoribus ſtatutos, verum (quod deterius eſt) contrariis pactionibus, propter ardentem ſtimulum auaritiæ, legum etiam diuinarum manifeſtum contemptum præſeferunt. Ex quo prohœmio colligitur cauſa finalis dictæ conſtitutionis Pii Papæ V. quæ fuit dare formam magis expreſſam contractibus celebratis extra limites poſitos in conſtitutionibus Martini, & Caliſti ſuorum prædeceſſorum: quos limites, & terminos ipſe poſtea repetit in ſua conſtitutione, vt inferius apparebit. Quod autem ex prohœmio colligatur cauſa finalis legis, vel conſtitutionis, probat Bart.in l. fin. ff de hęred. inſtituend.& dixi in gl.1.in tract.de contract.min.& mul.in c.vt minorum conſtitut.Piceni per totum.

20 Sed hic libet recenſere, quæ continebantur in conſtitutionibus Martini & Caliſti, & quę contineantur in conſtitutione Pii Papæ V. ad hoc, vt videamus quæ fuerunt neceſſaria in con tractibus antea, & quæ hodie ſint pariter neceſſaria ex conſtitutione Pii Papæ V. Primo in cōſtitutionibus Martini, & Caliſti diſponebatur, quod venditores aſſignarent certas poſſeſſiones, & bona ſtabilia, ſuper quibus cenſus imponi potuiſſet. Pius V. in ſua conſtitutione ſtatuit, non poſſe conſtitui niſi in re immobili, vel quæ pro immobili habeatur de ſui natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus deſignata ſit, & hęc eſt prima conuenientia Bullæ Pii V. cum conſtitutionibus Martini & Caliſti, & in Summa Conciliorum Bartholomęi Caranza par. 387. in prima conditione, dicitur Rerum deſignatarum debet fieri venditio & emptio, & ea ſola debent obligata manere ad ſolutionem cenſus, & non alia bona vendentis. Et ſi fiat obligatio aliorum bonorum, & perſonæ, erit pignoratio, & contractus illicitus.

21 Secundo, ex conſtitutionibus Martini, & Caliſti cauebatur, quòd pretium competens exburſari debebat tempore celebrati contractus cenſus, & in totum. Pius Papa V. in ſua conſtitutione vult, quòd vere in pecunia numerata præſentibus teſtibus; & notario in actu celebrationis inſtrumenti, non autem, prius recepto integro, iuſtoque pretio. Et in hoc magis declarat dictas Extrauagantes Martini, & Caliſti, & ſic pretium debet eſſe in pecunia numerata, & receptum ab ipſo venditore, & non ſufficit confeſſio de recepto, vt dictum eſt infra nu.56. 57.

22 Addit Pius V. in ſua conſtitutione quòd non fiant ſolutiones anticipatæ, nec poſſint etiam pacto deduci. Et hæc additio fuit facta cum maxima conſideratione, quia venditor ſoluendo anticipate cenſum, non recipiebat integrum

grum pretium ex eo, quia emptor retinebat cenſus futuros pro ſex menſibus,& ſic exigebat cenſum ante recollectionem fructuum, & nondum maturatum, nec debitum, & illam pecuniam retentam pro cenſu anticipato, computabat in pretio cenſus. Et ſic venditor non recipiebat integrum pretium, & nihilominus ſoluebatur cenſus, ac ſi venditor integrum recepiſſet pretium ab ipſo emptore. Et ideo fuit ſalutaris, & optima additio pro qua facit l. qui Romæ. in princ. ff. de verb. oblig. l. ſi tibi decem in princ. ff. de pact. & l. cum vltra. C. de non numerata pecu. & l. eos. §. ſed & ſi. C. de vſuris. ibi, interdicta licentia creditoribus ex pecuniis fœnori dandis aliquid detrahere, vel retinere quouis prætextu, & ſi quid detrahitur, minuitur ſors, & vſuræ pro illa parte exigi non poſſunt.

23 Tertio in dictis Extrauagantibus dicitur, quòd in eodem cõtractu expreſſe venditori detur facultas, quòd ipſum annuũ cenſum in toto, vel in parte pro eadem ſumma denariorum, quã ab emptore recepit, quandocumque velit, libere abſque alicuius requiſitione, aut contradictione poſſit extinguere, vel redimere, & ſe ab illius cenſus ſolutione ex tunc penitus liberare. In conſtitutione Pii Papæ V. dicitur, ſed etiam poſſe pro eodem pretio extingui, non obſtante tempore immemorabili 100. ann. & non obſtantibus pactis directe, aut indirecte talem facultatem auferentibus, quibuſcumque verbis aut clauſulis concepta ſint: Per iſtam clauſulam Pius V. declarat dictas Extrauagantes Caliſti, & Martini circa pactum redimendi, videlicet, quòd talis facultas redimẽdi non circumſcribatur tempore, nec minus poſſit pacto tolli, aut illi renunciari.

25 Præterea voluit Pius V. quòd pretium ſemel conſtitutum, amplius augeri non poſſit ob temporum, aut contrahentium qualitatem, ſeu aliud accidens, nec quo ad vltimo contrahentes minui, vel augeri. Hæc additio videtur valde neceſſaria, quia ſunt quidam, qui dicunt cenſus factos fuiſſe perpetuos, & propterea hodie eſſe maioris pretii, volentes cenſum retrouendere ad rationem quatuor vel quinque pro centinario, & ſic vbi ipſi expoſuerunt centũ pro decem ſcutis cenſus, volunt recipere ducenta, & vltra. Quod eſt iniquum, & iniuſtum. & propterea ſanctiſſimus Pontifex voluit huic iniquitati & iniuſtitiæ per hanc ſanctiſſimam additionem prouidere, quòd pretium cenſus non poſſit augeri, nec minui ex quacunq. cauſa.

25 Quarta conditio erat (vt cauetur in dictis Extrauagantibus) quòd ſi contingat aliquando bona ipſa obligata pro ſolutione cenſus, & ſuper quibus emptio cenſus facta eſt, aliquo tempore deſtrui, ſi erat domus, prædium, vel alia res, caſmate, vel alio modo, penitus perire ementes pecunias ſeu pretium dictorum bonorum quod exburſarunt, amplius repetere non poſſunt. Quoniam res empta periculo ementis perire debet, aliàs non fuiſſet vera emptio, ſed contractus mutui, ſi pretium repeti poſſet. Pius V. ſtatuit, quod cẽſus omnes infuturũ creandos, nõ ſolũ in re totũ vel pro parte perempta, vel reddita infructuoſa, in totum, vel pro parte ad ratam emptoris, infructuoſa effici voluit. Et ſic res, & fructus rei, ſuper qua eſt impoſitus cenſus, pro cenſu ſoluendo ſunt obligati, nõ aliorum bonorum fructus, nec perſona venditoris remanet obligata re peremptа, vel reddita infructuoſa. Et ſic res ſola remanet obligata, contra auctoritate multorum, quos reprehendit Nauarr. in repet. c. 1. 14. q. 3. nu. 90. Et res præfata remanet ita obligata pro cenſu, quod quilibet tertius poſſeſſor etiam nulla facta excuſſione, teneatur ad ſolutionem cenſus deſuper impoſiti, cum ſemper tranſeat ad quoſcumque cum iſto onere. Guido Pap. deciſ. Del fin 42. & deciſ. 576. Canſſan. ſuper conſuet. Burg. rub. 11. §

6. in

6. in princ. num. 6. Didacus in tract. var. reſol.lib.3.c.7.nu.6.Ioan. Lupus in tractatu de vſur.commentario 2.u. 67. & ſeq. † quærit,quando cenſus eſt conſtitutus ſuper duabus, vel tribus poſſeſſionibus, quę peruenerunt ad diuerſas manus, & poſſeſſores, an quilibet poſſeſſor inſolidum pro cenſu conueniri poſſit, vel pro rata. ibi vide, cum quæſtio ſit valde controuerſa. Bene credo, quod hodie non poſſit imponi cenſus ſuper pluribus fundis ſeparatis, ſed ſuper vno tantum propter conſtitutionem Pii V. quæ dicit, quod cenſus imponatur ſuper re immobili, & quæ certis finibus deſignata ſit. Nam dicit ſuper re,non ſuper rebus in plurali numero, & certis finibus deſignata, & non certis finibus deſignatę. Et propterea res debet eſſe certa, non incerta, quia tunc contractus cenſus non eſſet licitus, vt dicit Innoc.in c. in ciuitate. de vſur.& ibi Io.de Lignano & alii, Aret.conſ. 151. col.3.Caſſan.in catalogo glorię mundi parte 12.conſ.99.in 25.limitatione verſ. aduerte tamen ad vnum. Vbi dicit,quod hypotheca generalis nō procedit in emptione annui redditus propter Extrauagantes Martini & Caliſti,in quibus dicitur,bonis in ipſo contractu tunc expreſſis pro ipſius annui cenſus ſolutione in perpetuum obligatis.Et Caliſtus dicit,ſuper domibus terris. agris, prædiis, &c. & cum iſte caſus tãgat animam, & non ſit eadem ratio in generalitate ſicut in ſpecialitate,quia in generalitate obligationis & hypothecæ partes habent ſolum reſpectum ad lucrum pecuniarũ cum generalis hypotheca fiat tantum pro ſecuritate debiti. Summa Angelica in verbo vſur.ver.78.dicit,quod ad hoc, vt talis contractus non ſapiat vſuram debet fieri ſuper bonis, & non debet obligari perſona,& idem dicit Caſſa. vbi ſupra,& Io.Baptiſta Lupus in tractatu de vſur. comment. 2.§.2.nu. 63. Vbi reprehendit modernos compilatores vſurarum numero 22. qui tenent ſuper incertis rebus poſſe conſtitui, & creari annuos cenſus, & venditor obligari perſonaliter vnà cum omnibus bonis, quod eſt contra diſpoſitionem dictarum conſtitutionum, & præſertim Pii Papæ Quinti, qui voluit, quòd ſuper re tantum deſignata certis finibus, non ſuper pluribus rebus. Et hoc modo ſunt intelligendæ Extrauagantes Martini, & Caliſti ad fugiendas vſuras, & illarum ſuſpicionem. Quare contrahentes debent multum animaduertere quando emunt cenſum, ſi res ſuper qua emitur cenſus, certis finibus deſignata, eſt fructuoſa & talis, quòd ſit ſufficiens omni tempore pro ſolutione cenſus ſuper dicta re impoſiti, etiam pro cautione pretii exburſati pro emptione dicti cenſus, vt conſiderat Siluester in verbo vſura 11. §. 12. dum dicit. Illicitum eſſe contractum, ſi fundus non ſit tanti redditus, qui ſufficiat pro ſolutione cenſus. Et faciunt alii allegati per Didacum libro 3. variar. reſolut. capitulo 7. numero 5. in principio. pagina 814. & ſeq. Licet ipſe contrarium tenere conetur contra communem opinionem, & male: nam pro communi facit conſtitutio Pii Papæ Quinti quæ ſuperat omnes alias auctoritates doctorum, ideo illa ſeruanda eſt in toto orbe Chriſtianorum, remota quauis opinione contraria Doctorum; cum in iſta materia vſurarum & peccati attendenda ſit deciſio,ordinatio, & conſtitutio Romani,& vniuerſalis Eccleſiæ Pontificis. Ex cuius auctoritate permittuntur tales contractus cenſus non ex auctoritate doctorum,qui non habent auctoritatem legis condendæ in materia peccati,& vſurarum,vt dicit etiam Caſſan. conſil.63.num.9. & multis ſequentibus.

27 Quinta conditio eſt, vt dicitur in dictis Extrauagantibus, quòd ad redimendum annuum cenſum venditor inuitus nullo modo obligari poſſit, ſed liberum ſit illi, vel ſoluere cenſum.

ſum, vel redimere in toto, vel in parte eadem numerata pecunia. Pius vero Papa V. omnino prohibuit pacta continentia pretium cenſus ab inuito aut ob pœnam, aut ob aliam cauſam repeti poſſe. Et factum fuit à Sanctiſs. Pontifice ex iuſta cauſa, quia ſi poſſet pretiũ repeti ex parte emptoris à venditore cenſus, eſſet mutuũ; ſed ex quo ſors perpetuo alienatur, loco dictæ ſortis perpetuo alienatæ ſoluitur ius annui redditus; ideo hic non poteſt cadere vera vſura. Quia vſura eſt illud, quod accedit ſorti, hic non debetur ſors, quę ab inuito venditore peti non poteſt, merito hoc caſu in contractu cenſus non cadit vſura. Et ideo iſta quinta conditio eſt vnum de ſubſtantialibus contractus cenſus. Emptor enim cogitur facere nummos venditoris. l. ex empto. §. 1. ff. de actio. empt. & l. prima. in principio. ff. de rerum permut. ibi, niſi emptor fecerit nummos accipientis, tenetur ex vendito ſi ergo emptor tenetur facere pretium accipientis, non poteſt repetere, & quando paciſcitur, quòd poſſit pretium emptor repetere, tunc non eſt facta emptio, ſed mutuum, ex quo contra naturam contractus pretiũ poteſt repetere, vt in mutuo, moderni compilatores de vſur. nu. 19. & nu. 351.

28 Sexta conditio erat in dictis Extrauagantibus, quod poſſeſſio ſuper qua imponebatur cenſus, redderet tantum quantum erat quantitas cenſus ad minus. Quia ſi minus redderet res ſuper quia imponitur cenſus, quàm eſſet annuus redditus, emptio annui redditus ſuper dicta re nihil valeret, vt dicitur in ſumma conciliorum Bartholomæi Caranz. Pius vero V. in ſua conſtitutione ſtatuit, annuum redditũ creari. conſtitutiuè nullo modo poſſe, niſi in re immobili, fructuoſa de ſui natura. Quia ſi non eſt fructuoſa de ſui natura, non eſt ſatisfactum emptori, vt cenſum percipere poſſit de re infructuoſa, & propterea pro cenſu eſſet obligata perſona venditoris, vel alia bona, & fructus aliorum bonorum. Quod fieri non poteſt, vt dictum eſt ſupra num. 25. & ibi dicta deſeruiunt pro declaratione dictæ conſtitutionis Pii

29 Papæ V. † quæ cõcepta eſt per verba negatiua. Vnde ſi quis contrahit non ſeruata forma conſtitutionis Pii V. contractus eſt nullus, tamquam factus contra legis prohibitionem. l. non dubium. C. de legib. & quod ibi gl. Bart. Bald. & alii.

30 Ex quibus apparet, quòd conditiones appoſitæ per Martinum, & Caliſtum ſunt approbatæ à Pio Papa V. licet cum maiori declaratione. Et propterea procedit diſpoſitio textus in l. non eſt nouum. cum duabus ll. ſeq. ff. de legibus. vbi quod diſpoſitum in lege antiqua, cenſetur diſpoſitum in lege noua. Et è contra, diſpoſitum in lege noua, cenſetur diſpoſitum in lege antiqua, vt declarant Bart. Bald. Ang. Paulus de Caſtro, & cæteri omnes in

31 dicta l. non eſt nouum. * Et ideo pro cõſeruatione cenſuum conſtitutorum in vim Extrauagantium Martini, & Caliſti, ante conſtitutionem Pii Papæ Quinti, ſunt reducendi ad formam dictæ conſtitutionis Pii Papæ V. & non ſolum contractus huiuſmodi conſeruantur, ſed contrahentes ſi viuunt, liberantur ab omni ſuſpicione, & forſan à peccato, & ſi non viuunt illorum hæredes.

32 Ea propter Pius V. licet ſuam conſtitutionem ad contractus iam celebratos non extendat, tamen omnes contractus antea celebratos ſub alia forma ſubmittit cenſuræ bonorum religioſorum, vt animarum ſaluti conſulant. Et hæc particula dictæ conſtitutionis nihil aliud ſignificare intendit, niſi quòd examinentur contractus antea facti per religioſos, id eſt, Theologos, & Canoniſtas. Et ſi repererint eſſe factos iuxta formam dictarum Extrauagantium, videlicet ſi habeant conditiones ſupra poſitas, quæ ſunt de ſubſtantia contractus cenſus, & neceſſaria, vt tenet Nauarrus in dicto

ćto cap. 1. 14. quæſt. 3. num. 87. & Didacus in dictis cap. 7. & 8 lib. 3. variarum reſolutionũ, & alii quamplures, tunc poſſunt dicti religioſi, & Canoniſtæ dictos contractus confirmare. Sin autem eos reducere ad ſupradictam formam, & iuxta ſupradicta requiſita neceſſaria, & ſubſtantialia, & tollere pacta, ex quibus ſit ſublata facultas redimendi perpetuo, & omnia alia illicita, quæ connumerantur in dicta conſtitutione Pii Quinti, vt latius dicetur infra per diſcurſum. Et quoniam dicta hortatio Pontificis importat mandatum, eſt ei neceſſario parendum, gloſſa in clement. prima. de teſtibus. Belenz in. de charitatiuo ſubſidio, quæſtio. 57. num. 4. & 5. in quintodecimo volumine tractatuum pag. 298. vide etiam ſupra parte prima num. 91.

33 Qui religioſi, & Canoniſtæ, poterunt ex dictis contractibus remouere conuentiones obligantes venditorem ad caſus fortuitos. Quas conuentiones improbauit Pius Quintus in dicta conſtitutione, & pactum auferens poteſtatem alienandi rem cenſui ſuppoſitam, ex quo in dicta conſtitutione voluit, quòd poſſit libere alienari ſine ſolutione laudemii ſolui ſoliti in alienatione rerum eccleſiaſticarum, vt in l. fin. C. de iure emphy. vide ſup. par. 1. num. 92.

34 Statuit etiam Pius Quintus, quòd venditio rei, ſuper qua eſt impoſitus cenſus, debet intimari emptori cenſus, & ſi ipſe vult emere dictam rem præfertur omnibus, cum eiſdem tamen pactis, conditionibus, & conuentionibus vere cum aliis factis. Et vlterius debet per menſem expectari, & non poteſt emptor inuitus cogi, vt capiat rem, ſuper qua eſt impoſitus cenſus, etiam in ſolutũ. Paulus de Caſtro conſ. 47 col. fin. lib. 2. Tiraquel. de retract. parte 1. §. 1. gloſſ. 6. num. 21.

35 Statuit etiam, quòd pacta appoſita in contractu cenſus diſponentia, vt venditor moroſus in ſolutione cenſus teneatur ad intereſſe lucri ceſſantis, vel ad cambium, ſeu certas expenſas aut certa ſalaria etiam medio iuramento creditoris, vel emptoris liquidanda, aut rem cenſui ſubiectam amittere, aut aliud ius quomodolibet quęſitum perdere, aut in aliquam pœnam incidere, ſint illicita, & propterea dicti religioſi, vel canoniſtæ dicta pacta tamquam illicita à Pio Quinto declarata de contractibus antea factis caſſare, & delere. & illos purgare, quia in hoc conſulitur ſaluti animarum, vt dicitur in fine dictæ conſtitutionis.

36 Statuit etiam prohibendo, quòd nouos contractus cenſuum ex cenſibus decurſis, & non ſolutis fieri ſuper eadem re, vel alia in fauorem emptoris, vel alterius perſonæ ſuppoſitæ nullo modo poſſint. Et optima ratione, quia vſuræ non debent facere vſuram. l. fin. C. de vſur. l. ſi non ſortem §. 1. ff de condit. indeb.

37 Statuit etiam quando cenſus extinguendus erit traditione pretii, quòd per bimeſtre ante, id denunciari debeat ei, cui pretium dandum erit. Et poſt denuntiam intra annum tamen, etiam ab inuito pretium repeti poſſe. Et vbi pretium, nec volens intra bimeſtre ſoluat, nec ab inuito intra annum exigatur, voluit nihilominus quandocumque redditum extingui, præuia tamen ſemper denuncia, de qua ſupra, & non obſtantibus his, de quibus ſupra. Idque obſeruari mandauit etiam ſi pluries, ac pluries denunciatum fuiſſet, nec vmquam effectus ſequutus fuiſſet. In iſta particula Pius ſanctæ memoriæ conſulere voluit emptori, & venditori cenſus. Emptori, dum voluit, quòd ei ante bimeſtre denuncietur ſolutio pretii facienda per venditorem, & hoc fecit, vt emptor poſſet reperire aliam rem, ſuper qua collocare poſſet dictas pecunias, vel ob aliam cauſam ipſi emptori magis proficuam.

38 Secundo prouidit emptori, quòd

infra

infra annum à die denutiæ poſſet cogere venditorem ad pretium cenſus reſtituendum ipſi emptori. Et ſic noto, quod in ſolo iſto caſu licet emptori infra annum poſt denuntiam ei factam à venditore, cogere poſſe dictum venditorem etiam inuitum ad reſtituendum pretium dicti cenſus. Et hoc fuit factum optima ratione, ne eſſet in poteſtate venditoris emptorem paratum recipere pretium deludere, non ſoluendo pretium. Sed hoc non ſemper facere poteſt emptor, ſed Solum infra annum. Poſtea ei non licet, quia conceſſa ad tempus, poſt tempus prohibita cenſentur, cum iuri ſuo renunciare cenſeatur. l. ſi ea, C. qui accuſare poſſ. Ceſal. conſi. 266. num. 3.

39 Venditori pluribus modis Sanctiſſimus Pontifex prouidit. Primo, quòd facta denuntia, poſſit redditum redimere. Secundo, quòd ſi poſt denuntiam infra bimeſtre non redemit cenſum, poteſt quandocumque redimere ſemper præuia denuntia, etiam ſi pluries, & pluries denuntiauerit, & non redemerit. Et hoc fecit Sanctitas ſua, vt venditor quantumnis moroſus, quando haberet commoditatem, poſſet cenſum redimere, & ſe ab vſuris liberare, quod eſt fauorabile ipſi venditori.

40 Et quoniam iſta conſtitutio Pii Papæ V. loquitur ſemper prohibitiue, nempe, quòd cenſus nullo modo creari poſſit, niſi in re immobili, & niſi vere in pecunia numerata, prohibens fieri per anticipatas ſolutiones, pacta illicita apponi in contractu prohibet & annullat, & contractus ſub alia forma poſthac celebrandos iudicat eſſe fœneratitios: & propterea videtur habere in ea decretum irritans. Quia licet inhibeat ſimpliciter dicta conſtitutio, tamen illi cui ſit inhibitio, recipit poteſtatem ab ipſa conſtitutione. Quoniam cenſus alio modo fieri non poſſunt, niſi ſeruata forma tradita ab ea, & tunc non ſeruata dicta conſtitutione non valet actus. l. nō dubium. C. de legib. Et eſt ratio, quia lex prohibitiua ſemper loquitur, & intelligitur habere clauſulam derogatoriam, & annullatiuam actus, vnde nō eſt neceſſe, quod lex vltra annullet. Imol. in l. cum lex. col. pen. verſ. vndecimo caſu. ff. de fideiuſſ. & ibi Iaſ. nu. 17. Decius conſ. 17. num. 3. & Alex. conſi. 24. nu. 3. lib. 1. & dixi in c. vt minorum. glo. 6. num. 110. Legis officium eſt, aut permittere bona, aut mala prohibere, vel punire mala facientes. c. 2. & 4. diſt. 3. & c. 3. §. officium. dicta diſtin. 3. Mala enim prohibentur prout omnia quæ in hac conſtitutione prohibentur, ſunt mala. Quia ſine re immobili, ſine pecunia numerata, ſine pacto redimendi licite non conſtituitur cenſus, & declarantur vſurarii, tamquam facti non ſeruata forma, vt dictum eſt ſupra par. 1. in prin. Et leges factæ ſunt, vt earum metu humana coerceatur audacia, tutaq. ſit inter improbos innocentia, & formidato ſupplicio, refrenetur nocendi facultas. cap. 1. diſtin. 4. Hæc conſtitutio propter hæc erat neceſſaria, vt dictum eſt ſup. parte prima & ſecunda, in quibus ſunt multi errores declarati, qui ante hanc conſtitutionem committebantur in contractu cenſus; ideo erat hoc modo procedendum, prohibendo fieri cenſus ſub alia forma cum pœna, & non alio modo: quia propter pœnas homines fiunt virtuoſi, & recedunt à malo, & hæc fuit mens Pii V. vt declarat Turrecrem. in d. c. 1. num. 4. & l. 2. §. ſed & Phyloſophus, ff. de legib. & debuit ſic formari, vt eſſet clara, nec aliquam obſcuritatem contineret, & hæc ſunt de ſubſtantia legis. cap. 2. dicta diſt. 4. vbi Turrecrem. num. 2. & ſeq. & Præp. num. 1. & ſeq.

41 Præterea Pius V. tollere voluit in ſua conſtitutione quaſuis contrarias conſtitutiones ſuæ conſtitutioni. Et ideo in eius conſtitutione dixit, Non obſtantibus quibuſuis conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, ſta-

ſtatutis, & conſuetudinibus, necnon priuilegiis, & literis, etiam per quoſcunq. Romanos Pontifices prædeceſſores noſtros, ac etiã per nos, ſub quibuſcumque tenoribus & formis, ac cũ quibuſuis clauſulis etiam derogatoriarum derogatoriis, necnon irritantibus decretis, ex quauis cauſa, etiam per modum legis vniuerſalis, aut aliàs quomodolibet editis, ſiue in fauorem vniuerſitatum, communitatum collegiorum, congregationum, ciuitatum, & locorum, conceſſis, approbatis, & innouatis; quibus omnibus, & ſingulis illorum tenores præſentibus pro expreſſis habentes, quatenus directe, vel indirecte præſenti noſtræ conſtitutioni in toto, vel in parte contrarietur ſpecialiter & expreſſe derogamus, cæteriſque contrariis quibuſcunque.

42 Hæc clauſula non obſtantiarum, licet generalis ſit, tamen reſtringitur à Summo Pontifice ad conſtitutiones ſtatuta, conſuetudines. & ſimilia contraria ſuæ conſtitutioni de cenſibus, directe, vel indirecte, in toto, vel in parte, quibus ſpecialiter, & expreſſe derogare voluit. Rota deciſ. 1. de præben. in no. c. 1. de conſtitut. lib. 6. Vbi Pontifex dicit, quòd condendo poſteriorem conſtitutionem, priorem reuocare cenſeatur. Statuta vero, quæ facti ſunt, niſi expreſſe in dicta conſtitutione reuocentur; non ſunt reuocata; & ideo in hac conſtitutione expreſſe derogauit ſtatutis, conſuetudinibus contrariis huic ſuę conſtitutioni, cum clauſula. quorum tenores, quæ operatur, vt totus tenor ſtatutorum, & conſuetudinum, conſtitutionum, & aliorum contrariorum poſſit inſeri, regiſtrari, & ſcribi in dicta conſtitutione Pii V. ad hoc, vt videatur, quod ex certa ſcientia tollere voluit quæcunque contraria obſtantia huic ſuæ conſtitutioni, vt per Ant. de Butrio. conſil. 2. Caſſad. ſuper reg. deciſ. 10. & deciſ. 38. Sarnen. in proœmio reg. q. 6. Felin. in c. ſuper litteris col. 6. verſ. quarta reg. de reſcrip. Pariſ. conſ. 1. num. 84. lib. 4. Rebuf. ſuper concordatis in forma mandati in gloſſa pro expreſſis. pag. 310. & in gloſſa non obſtantibus. pag. 338. & ſequen. vbi dicit quòd iſta clauſula, non obſtantibus, non eſt neceſſaria in lege. gloſſa in c. veniens. de præſcript.

43 Quare ex dicta conſtitutione ſublata eſt bulla Nicolai V. & pragmatica Regis Alfonſi. Quia dicta conſtitutio. eſt contraria in multis conſtitutioni Pii V. vt ex lectura illius manifeſte apparet, quam Io. Baptiſta Lupus in tractatu de vſur. dicit eſſe valde periculoſam commentario ſecundo. §. 2. num. 84. & num. 88. vbi dicit in quibus ſit contraria conſtitutioni Pii V. & in quibus ſit periculoſa ſaluti animarum, quem vide. Et Papa poteſt priuilegium canonis ex cauſa, & ſine, & ius poſitiuum tollere, c. propoſuit. de conc. præben. Rebuf. ſuper concord. in rub. de protectione, concord. in gloſſ. 1. verſ. ex quo infertur. pag. 428.

44 Conſtitutiones vero Martini, & Caliſti, in quibus ſunt conformes cum conſtitutione Pii Papę Quinti non reuocantur. Sed vbi contrarię ſunt dictę conſtitutioni, expreſſe renocantur. Quia reuocat conſtitutiones directe vel indirecte dictæ conſtitutioni contrarias, quibus conſtitutionibus inferior à Principe derogare non poteſt. clemen. ne Romani. de elect. Rebuf. ſuper concordat. in tit. de forma mandati Apoſtolici. pag. 339.

45 Conſuetudines contrariæ, & quæuis opiniones Doctorum inducentes forſan conſuetudinem etiam in dicta conſtitutione Pii Quinti expreſſe reuocantur. Adeo quod hodie ſolum tenor dictæ conſtitutionis eſt attendendus in vniuerſo orbe Chriſtianorum, quia concernit ſalutem animarum in materia vſurarum, ſuper quibus Papa tamquam vniuerſalis Eccleſiæ catholicæ Epiſcopus ſolus diſponere poteſt, & debet. Et ſic omnes ſanctiones Apoſtolicæ ſedis accipiendæ

piendæ

piendæ ſunt, tamquam ipſius diuina voce Petri firmatæ, quia Papa ſanctitatem recipit à cathedra, vt in c. ſic omnes. 19. diſtinct. & ibi gloſſa & in concilio Tridentino ſeſſione 14. c. 7. pro ſuprema poteſtate ſibi in Eccleſia vniuerſa tradita, de qua etiam vide Rebuff. in procemio concordatorum in gloſſa reuerentiæ, & in gloſſa ſanctiſſimo. pag. 20. & ſeq. & in titulo de forma mandati, in verbo conſuetudinibus contrariis. pag. 341. vbi multa de derogationibus conſuetudinibus contrariis.

46 Volumus autem, quòd præſentes in Cancellaria, & acie Campi Floræ publicentur, & inter conſtitutiones extrauagantes perpetuo valituras conſcribantur. Lex enim publicari debet, & à die publicationis in vrbe, vel in prouinciis poſt duos menſes incipit valere, vt in authent. vt nouæ conſtitutiones. §. vt autem. Et ideo mandauit dictam conſtitutionem publicari, ad hoc, vt omnibus innoteſceret. Mandauit eam inſeri inter extrauagantes perpetuas, & de publicatione legis, & quando liget, & cuius auctoritate facienda, & in quo loco, vide Reb. in l. 1. C. de ſent. quæ pro eo quod intereſt. not. vlt. per tot. pa. 33. & ſuper concord. de firma & irreuocabili côc. ſtabil. in gl. volumus. pag. 395.

7 Sequitur in dicta conſtitutione, Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ prohibitionis, annullationis, ſtatuti, mandati, iudicii, hortationis, derogationis, declarationis, & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Siquis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurū. Et hæc clauſula ſignificat priuationem beneficiorum Bald. in c. 1. §. porro. col. 2. ver. item noto quæ ſit prima cauſa beneſ. amit. in vſibus feud. Et in hac clauſula Papa minatur contrauenientibus & attentantibus venire contra hanc conſtitutionem, & quæ ſit illa pœna ponitur in cap. 2. de maior. & obed. Eſt etiam excommunicatus, qui non ſeruat conſtitutiones Papæ. c. violatores. & c. ſunt quidam. & c. generali. & multis ſeq. 26. q. 1. Et intelligitur hæc clauſula de contrauenientibus de facto & non de iure. Card. in clem. 2. §. contradictores de relig. dom. Fel. in c. 1. de offic. deleg.

8 Sequitur, Dat. Romæ apud S. Petrū anno incarnationis Dñicæ 1568. Pont. noſtri anno 4. De qua data vide in c. fin. de reg. iur. lib. 6. & ibi gloſſ. late declarant omnia verba eiuſdē datæ. Ideo ad datam ſexti recurrito, & ad Rebuff. ſuper concord. in titulo de forma mandati Apoſtolici, in glo. datum pag. 344. vbi multa ponit de data litterarum Apoſtolicarum.

9 Nota vnam quæſtionem. Nam ſi aliquis petit ſolui ſibi cenſum, vel redditū in iudicio, debet inſtrumentum cenſus producere, etiam ſi ſit in poſſeſſione exigendi, quia redditum vigore dicti contractus exigere poteſt, & non aliàs, contra l. cogi poſſeſſorem, C. de petit. hæredit. Nam cenſus pecunia empti ex conſtitutionibus Pontificalibus, cum certa forma, & ſolemnitate conſtitui ſuper rebus immobilibus poſſunt, & ſi non ſunt conſtituti iuxta dictas conſtitutiones, vt eſt ſuperius demonſtratum, contractus deſuper facti ſunt vſurarii, & illiciti. Ideo dictis poſſeſſoribus obſtat, & reſiſtit ius commune, & eis fauet tantum dictum priuilegium Pontificum. Et ideo pro continuanda eorum poſſeſſione exigendi cenſus, non debent emptores, vel creditores audiri, etiam in iudicio poſſeſſorio, niſi docto de titulo ſuæ poſſeſſionis, vel quaſi, argumento c. ad decimas, de reſtitut. ſpoli. in vj. & Afflictus deciſ. 361. numer. 15. & ſeq. Iacob. Venetus in tract. de annua præſtat. parte prima quæſt. 25. num. 4. fallentia 4. Afflictus ſuper fœudis in rub. de controuerſia inueſtituræ. num. 98. fallentia 20. ad dictam l. cogi. Vbi dicit

cit, quòd quando allegatur poſſeſſio iure ſpeciali, puta priuilegii, non reuelat, niſi docto de titulo. Idem in penſionibus tenet Io. Andr. Gambarus de offic. & poteſt. delegati lib. 6. n. 520. Quia penſio non conſtituitur niſi ſuperioris auctoritate, vt num. 522. & ſeq. & ita dicendum in exactione cenſuum, qui non conſtituuntur niſi auctoritate Extrauagantium Martini, Caliſti, & Sanctiſſimæ memoriæ Pii Papæ V. vide ſupra parte c. num. 290. Maxime ſi ille, qui cogitur cenſum ſoluere, excipit quòd exhibeatur per actorem inſtrumentum cenſus, ex qua exhibitione apparebit inſtrumentum non habere ſubſtantialia, de quibus dictum eſt ſupra hac parte, nu. 15. Et ad coadiuuandam hanc exceptionem, cogi debet exhibere publicum inſtrumentum cenſus. Felin. in c. 1. de probat. num. 24. verſ. decimo, fallit in fine, & num. 25. ſeq. fallentia 11. Et de æquitate canonica, actor edere tenetur reo. Rota deciſ. 5. de probat. in nouis. Gomeſ. deciſ. 26. in ſecunda parte.

50 Iuſtum pretium in contractu cenſus quod ſit. Aliqui dicunt, quòd decem ducati pro vno ducato quolibet anno, alii ſex pro centinario, alii quinque pro centinario. Tiraquell. de retract. parte. 1. §. 1. gloſſ. 6. num. 18. & 19. compilatores in tractatu vſurarum. q. 5. num. 118. Didacus Couarruuias in tractatu variarum reſolutionum libro 3. cap. 9. numer. 5. & 10. Ioan. Baptiſta Lupus in tractatu de vſuris, comment. 2. á num. 72. vſque ad num. 82. Ex quibus nullus firmat certam opinionem. Mihi videtur, quòd iuſtum pretium erit illud, quod communiter in foro apud vendentes, & ementes eſt ſtatutum ab omnibus in qualibet regione, vel Ciuitate. Quia ex more Prouinciarum pretium cenſus conſtituitur. Ita tamen, vt legem non offendat. l. 1. in prin. ff. de vſur. nam in Piceno iuſtum pretium cenſus communiter ſunt 10. pro vno, & hoc permittitur propter penuriam pecuniarum in Vrbe. Si quis capit pecunias ad cenſum, & non ſit multum diues, dantur ei communiter pecuniæ ad cenſum ad rationem nouem, octo cum dimidio, & octo pro centinario. Si ille qui accipit pecunias eſt ditiſſimus, reperit pecunias ad cenſum communiter ad rationem ſeptem, & ſex cum dimidio, & ſex pro centinario, & ita inter iſtas perſonas communiter emuntur, & venduntur in Vrbe. Quando vero cenſus in Vrbe ſunt impoſiti ad rationem decem, vel vndecim pro centinario, Papa in ſua ſignatura reducere ſolet hos cenſus ad rationem octo, vel ſeptem cum dimidio, vel ſeptem pro centinario, prout perſona petens reductionem cenſus eſt miſerabilis, vel talis, cui Summus Pontifex ex aliqua rationabili, & iuſta cauſa moueri poſſit ad faciendum reductionem cenſus ad ſeptem, vel octo pro centinario. Sed non petita reductione á Summo Pontifice, cenſus legitimè impoſiti ad nouem, vel decem pro centinario ſoluendi ſunt iuxta conuentiones, & obligationes ipſius debitoris, quæ ſunt ſeruandæ donec reuocentur. Probâtur præmiſſa ex conſtitutione Martini in Extrauagantibus de emptione, & vendit. ibi, & pro qualibet marca annui cenſus decem, vndecim, treſdecim, & quatuordecim marcæ, aut plus, vel minus ſecundum temporis qualitatem, prout ipſi contrahentes tunc inter ſe conuenerant. Quæ repetuntur in Extrauaganti Caliſti, dicto titulo ibi redditus, ſeu cenſus vendentes pro ſingulis ex marcis huiuſmodi ab eis qui cenſus emerit certum competens pretium ſecundum temporis qualitatem, prout ipſi vendentes, & ementes in contractibus ſuper his inter ſe firmauerint. Et ſic conſuetudo præfata vendendi, & emendi pro certo pretio, & pro certo cenſu ſumpta eſt ex dictis Extrauagantibus, quæ non fuerunt innouatæ á Pio

à Pio V. Et interueniente iuſto pretio cum ſolemnitatibus, de quibus in conſtitutione Pii Papæ V. valet cenſus conſtitutio, vt per Tiraquellum de retract. parte 1.§.1. gloſſ.6. num. 15. 17. 17. & 19. & in bulla Nicolai V. dicitur, dummodo decimam partem non excedat, & ad hoc eſt conſilium Soc.261.lib.2.

51 Sed ſi debitor cenſus ſit moroſus in ſolutione cenſuum decurſorum, & non ſolutorum; creditor cenſus agere poteſt contra debitorem poſſeſſorio, intentando Saluianum interdictum, & probando incumbentia in Saluiano, vt dixi in tractat. de acquirenda poſſeſ. cap. 13. ad effectum, vt habita ſententia in Saluiano, creditor ponatur in poſſeſſione rei, ſuper qua cenſus impoſitus eſt; & illam retineat & fructus ex ea percipiat, donec & quouſque ipſi fuerit integrè ſatisfactum de cenſibus decurſis, & non ſolutis. Et hoc, quia ex dictis Extrauagantibus Martini, & Caliſti bona ſuper quibus cenſus impoſitus eſt, perpetuo obligata ſunt creditori pro cenſu, & pecunia exburſata in contractu cenſus, vt in conſtitutione Martini, ibi bonis in ipſo contractu tunc expreſſis pro ipſius cenſus annui ex ſolutione in perpetuum obligatis. Quæ verba repetuntur in Extrauaganti Caliſti, ibi, illa ex domibus, terris, quæ in huiuſmodi contractibus expreſſi fuerint prædictorum ſolutione redditum, & cenſuum efficaciter obligantes. Et in conſtitutione Pii Papæ Quinti dicitur, vbi res vendenda ſit, volumus dominum cenſus omnibus aliis præferri. Et in contractu cenſus res ſuper qua imponitur cenſus ſpecialiter obligatur. Et propter iſtas hypothecas prouenientes ex iure, & obligatione vendentiū, pro cenſibus datur Saluianum interdictum, tam contra vendentem, quam eius hæredes, & tertios poſſeſſores. Quia res ſemper tranſit cum onere, & hypotheca ſua. Guido Pap. quæſt. 42. & 576. Couarruuias lib. 3. variarum reſol. c. 7. num. 6. Et ſi cenſus impoſitus ſit ſuper pluribus corporibus, quæ peruenerunt ad manus plurium, tunc quilibet tenetur in ſolidum pro ſolutione cenſus. l. moſchis in princ. & ibi Bart. ff. de iure fiſci, & Io. Lupus in tractatu de vſuris, commentario ſecundo, num. 68. Sed ſi venditor, vel fideiuſſor eſt obligatus in forma Cameræ ſoluere cenſus, poterit via exequutiua conueniri, prout placuerit emptori. Et hoc iure vtimur in Vrbe, licet etiam Saluianum interdictum intentari poſſit (vt dictum eſt) contra hæredes, & tertios poſſeſſores. Vide ſupra parte ſecunda.

52 Præterea cenſus vendi poteſt ſuper fructibus vineæ, vel agri, vt pro quadraginta ſcutis ſoluatur quolibet anno vna ſalma grani in area, quæ eſt valoris, & communis eſtimationis computato vno anno cum alio, trium, vel quatuor ſcutorum, licet aliquādo minus, aliquando plus valeat. Propterea computato vno anno cum alio, poteſt valutari ſcutis quatuor pro qualibet ſalma grani, & ſic emi poteſt cenſus ſuper vinea trium cadorum, vel barilium vini ad vaſcam, vel in vindemia ſoluendi, & menſurandi pro pretio decem aureorum. Quia cadus vini, ſeu muſti ad vaſcam, vel in vindemia in Piceno eſt valoris, & communis eſtimationis Iul. trium pro quolibet cado, computato vno anno cum alio, licet plus, & minus valeat. Romæ aliud dicerem, quia cadus vini ad vaſcam communi eſtimatione nunc, & a viginti annis citra, eſt valoris, & communis eſtimationis iuliorum octo, vel nouem, computato vno anno cum alio. Et propterea verum pretium dicti cadi Romani erit ſcutorum decem quatuor cadorum erit verum pretium ſcutorum quadraginta; quia debet pretium regulari ſecundum valorem cuiuslibet cadi, vel barilis vini, ſeu muſti ad vaſcam. Et hoc modo ſunt liciti contractus huiuſmodi cenſuum

ſuper fruct bus. Conradus de contra-ctibus quęſt.79.concluſ.2.& moderni compilatores de vſuris quæſt. 21. nu. 215. Guido Papa quæſt. 516. num. 2. dicit, quòd debet interuenire iuſtum pretium ſecundum conſuetudinem regionum. Franciſ. Marc. quæſt. 21. num. 7. parte 2. qui infinitos allegat pro validitate cenſuum huiuſmodi ſuper fructibus. Sed caute agendi ſunt, ne ſint exceſſiui, & ſuſpecti de vſura propter modicitatem pretii ipſius annui redditus: & propterea ſemper reſpectus habendus eſt ad communem valorem grani, & vini de tempore emptionis dicti cenſus, ſaltem per decem annos ante. Bene eſſet exprimere in contractu emptionis dicti annui redditus ad fugiendum timorem vſurarum, & probationem poſtea faciendam, & reductionem dicti annui redditus, quorum reductio cauſaretur ab exceſſiuo valore grani, vel vini poſtea ſubſecuto ex temporum mutatione, vt referunt decisum moderni compilatores de vſuris, in ſenatu Pariſienſi, num. 216. & ſeq.

53 Dixi ſuperius, quòd ſi fructus, ſcilicet granum, & vinum menſurandum, & conſignandum eſt ad vaſcam tempore vindemiarum, vel in area tempore recollectionis grani, ſi eorum conſignatio, & menſuratio peteretur alio tempore, eſſent defalcandæ expenſæ factæ in recollectione, & portatione grani ad horreum, & vini ad vegetes, cum fructus debeantur deductis expenſis, & creditor teneatur mittere ad domum debitoris pro fructibus redditus. Bart. Bald. Paulus, & omnes in l. item illa. ff. de con. pecun. Imola in l. cum filius familias §. fina. de verborum obligationibus. Et in deferendis fructibus ex natura rei requiritur ſumptus, & labor, & ideo creditor expenſis & periculo ſuis mittere debet pro dictis fructibus. l. 1. §. licet autem ff. de peric. & commodo rei venditæ. Paulus de Caſtro in d. l. item illa, in fine principij, aliàs propter iſtud onus eſt facienda reductio cenſus, quia etiam propter hoc erit exceſſiuus.

54 Et huiuſmodi cenſus ſunt formandi iuxta conſtitutionem feliçis recordationis Pii Papæ V. de cenſibus, videlicet cum pacto redimendi perpetuò ad fauorem venditoris, ad hoc, vt venditor poſſit ſe liberare à ſolutione cenſuum, ſiue vſurarum. Quæ facultas redimendi non poteſt tolli per pactum, nec per tempus, nec huic facultati renuntiare poteſt venditor, vt dictum eſt ſupra, quia eſt de forma ſubſtantiali contractus cenſus propter decretum irritans appoſitum in bulla Pii Quinti, vt ſupra. Quia lex vbi requirit certam formam, ſeu ſolemnitatem in aliquo actu, talis lex videtur tradere formam ſubſtantialem, cui renunciari non poteſt. Bart. in l. vniuerſa. C. de precibus Imperatori offerendis, Bald. in c. 1. qui ſuccedere teneatur. Guigliel. Bened. in c. Raynutius verſic. in eodem teſtamento il primo. num. 24. extra de teſtam. & dixi in c. vt minorum, gloſſa octaua num. 208.

55 Immo ſi fieret pactum quòd venditor ſolum poſſet redimere cenſus infra quatuor annos, & poſtea cenſus ſit perpetuus, tale pactum non valet, & facit contractum cẽſus vſurarium, vt tenet Guido Papa deciſ. 516. Ant. Florent. in ſumma, titulo de vſuris c. 2. §. 13. num. 25. Sylueſter in ſumma verſic. vſura 2. q. 15. Couariuuias in tractat. variarum reſolutionum cap. 8. num. 7. qui atteſtatur de obſeruantia in Granatenſi prætorio, & moderni compilatores de vſuris quæſt. 50 num. 352. plura arreſta Senatus Pariſienſis allegant, quòd tale pactum annullat contractum tamquam vſurarium poſt Bald. conſil. 487. lib. 1. & conſil. 114. lib. 3. Imol. conſil. 25. Guido Papa in tractatu de contractibus nu. 26. & ſingu.. 477. Conrad. de contract. q. 74. concluſ. 5. Alex. conſil. 54. lib. 6. partim quorum refert Ioan. Bapti-

Baptiſta Lupus in tract. de vſuris commentario ſecundo num. 69. Licet ipſe teneat contrarium, quòd per dictum pactum non reddatur contractus iniuſtus, neque vſurarius, nec debere dictam pactionem reiici ab huiuſmodi contractu, ſed obſeruari, dummodo interuenerit iuſtum pretium. Allegat Conradum de contractibus quęſt. 83. concluſione octaua, & Sotum de iuſtit. & iur. lib. 6. quæſt. 5. articulo tertio, in tertia concluſione. Sed dictis auctoritatibus non obſtantibus, ſtante conſtitutione Pii V. de qua ſupra, non videntur bene loqui: quia in ea dicitur non obſtante tempore immemorabili centum annorum, & non obſtantibus pactis, directè aut indirectè talem facultatem auferentibus, quibuſcumque verbis, aut clauſulis concepta ſint. Et ſequitur in dicta conſtitutione, contractuſque ſub alia forma poſthac celebrandos fœneratitios iudicamus: per quam clauſulam Pius Quintus declarat, contractus fœneratitios celebratos contra formam dictæ conſtitutionis, & ideo hodie eſt expeditum. Maxime quia Pius ſanctæ memoriæ amplectitur opinionem illorum, qui dicunt pactum præfatum non valere, & facere contractus cenſuum vſurarios. Quàm opinionem amplector, & ſequor, & tenere contrarium propter dictam conſtitutionem Pii Papæ Quinti, eſt valde periculoſum. vide ſupra parte ſecunda num. 152.

56 Sequitur in dicta conſtitutione alia particula, & illis propterea non obſtantibus, quicquid vel expreſsè, vel tacitè contra hæc noſtra mandata dari, remitti, aut dimitti contingat à Fiſco, volumus poſſe vendicari: & ſic ſi aliquid contra prohibitiones dictæ conſtitutionis tacitè, vel expreſsè detur, remittatur, aut dimittatur à Fiſco, poteſt vendicari. Exemplum poteſt poni in pecunia confeſſata, non numerata in ipſo contractu cenſus coram notario, & teſtibus, non obſtante quòd fateatur recepiſſe ante contractum, & renuntiet exceptioni non numeratæ pecuniæ, quo caſu fatendo tacitè remittit, & renuntiando exceptioni non numeratæ pecuniæ expreſſè remittit. Poteſt poni etiam exemplum in ſolutione cenſus anticipate facta, & in faciente aliqua pacta prohibita, vt ſunt pacta moroſum teneri ad intereſſe lucri ceſſantis, cambia, expenſas, ſalaria, & quæ ſoluat moroſus cenſuarius, & ſi fierent noui cenſus, ſuper cenſibus decurſis, & non ſolutis, & ſi debitor ſoluat onera quæ debet ſoluere creditor, & ſi re perempta in parte, vel in totum, creditor exigat à debitore integrum cenſum, & ſi fecit pactum quòd debitor non poſſit cenſum redimere, niſi per certum tempus, & illo elapſo ſit perpetuus. In iſtis omnibus caſibus Fiſcus poteſt vendicare datum, remiſſum, vel dimiſſum, ex quo contractus eſt vſurarius factus ſub alia forma quàm ſub dicta conſtitutione continetur: quia illa omnia in dicto contractu cenſus ſunt de illius ſubſtantia, & illa omiſſa contractus eſt vſurarius, vt dicitur in dicta conſtitutione.

57 Et cum maxima ratione factum eſt à dicto Sanctiſſimo Pontifice, quia pecunia debet eſſe numerata coram notario, & teſtibus in ipſo contractu, ad hoc, vt ſit certum pretium reſtituendum, & vt ſciatur, an venditio facta ſit iuſto pretio. Quia is qui dicit tantam pecuniam numeraſſe, probare debet tantam numeraſſe. l. ei qui fide probat. ſi pecunia eſt numerata probatur per inſtrumentum, & vlterius per teſtes aſcriptos in inſtrumento. Si pecunia non eſt numerata, probatur ſolum confeſſione partis, quæ confeſſio de recepto ſolet eſſe ſuſpecta: & quia ſumus in caſu prohibito per Papam, quo caſu durante cauſa prohibitionis, & ſuſpitionis nō ſtatur confeſſioni de recepto partis, ſed aliunde probanda eſt numeratio pecuniarum. l. cum quis decedens. §.

codicillis & §. Titia, & ibi Bart.ff. de legat. tertio, Paulus, Bart. Bald. & omnes in lege per diuerſas C. mandati. Bald. in l.rogaſti §. ſi tibi col. 2. & ibi Purpur.num.39 & ſeq.ff.ſi cert. pet. Et nihilominus noluit Sanctiſſimus Pontifex, vt ſi fierent contractus cenſuum non numerata pecunia, quod creditor per lat pecuniam remiſſam, & datam tacite, vel expreſſe, & applicetur Fiſco. Et ſic dicendum de omnibus aliis in conſtitutione prohibitis, & ob id quòd creditor contrahens forma non ſeruata, non poſſet ſortem repetere, ſi Fiſcus inſtat pro illius vendicatione, etiam debitore contradicente. Et ideo non faciunt quæ dicit Tiraqu. de retractu parte 2. ad finem q.28 nu. 148. & ſeq. & Ioan. Baptiſta Lupus de vſuris commentario 2.n.90. ſed quæ dicunt compilatores de vſuris n.157. vide etiam ſupra n. 21.

58 Præterea Pius ſanctæ memoriæ in dicta conſtitutione ordinauit, quòd dicta forma non ſolum ſeruetur in contractibus faciendis poſt conſtitutionem, ſed aliis factis antea, poſtea tamen venditis. Nam in inſtrumento venditionis cenſus, ideſt quando cenſus conſtitutus transfertur de perſona ad perſonam pro eodemmet pretio, ſeruanda eſt forma dictæ conſtitutionis. Si autem nó ſeruetur, translatio, & venditio eſt vitioſa, & ſubiacet dictæ conſtitutioni in omnibus eius partibus.

59 Non omitto, quòd in hac conſtitutione Pii Papæ V. declarantur omnes contractus cenſuum vſurarii celebrati non ſeruata forma præfatæ conſtitutionis, vt dictum eſt. Adeo quòd contractus huiuſmodi per iudicis ſententiam latam ſeruatis ſeruandis, confirmari non poſſunt: quia ſententia eſſet nulla ipſo iure tamquam lata contra caſus legis prohibentis fieri contractus cenſus ſub alia forma. l. non dubium C. de legibus, vbi textus dicit quòd ſufficit legem prohibere. Aymo.conſ. 170.in fine. Quare hodie non faciunt, quæ dicunt Doctores relati per Tiraq. in tractatu retrac. parte 2. § 1.gl.2.n.30. & Io.Baptiſtam Lupum in tract. de vſur.commentario 2.n.91.& multis ſequentibus vſque ad finem §. Quia habemus legem certam, quæ lex ſeruanda eſt, non opiniones Doctorum.

60 Annui redditus, vel cenſus, an inter immobilia computentur, & Abbas in c.nulli.col. 3. verſ. quid autem de rebus Eccleſ. non alien tenet quòd ex propria ipſorum cenſuum natura, nec immobiles eſſe nec mobiles, ſed tertiam quamdam ſpeciem conſtituere. Quem ſequitur Alex. in additione ad Bart. in l. mouentium ff. de verb. ſignif. quos refert Tiraquell. de retractu lib. 1. §. 1. gloſſa 6. num. 3. Sed inter immobilia annui cenſus connumerantur á iure; & propterea iidem retineri non poſſunt á fratribus Sancti Franciſci, dicit texus in Clemen. exiui de Paradiſo col.7. §. cumque annui redditus. de verb. ſignif. & Bart. in l. iubemus nulli in fine. C. de ſacroſanct. Eccleſ. vbi Bald. & alii. Tenet Tiraquel. de retract. parte 1. §. 1. gloſſ. 6. numero 4. & numero 5. quòd Fratres Prædicatores ſunt incapaces redditúum annuorum. Aliqua dicunt moderni compilatores num. 271 in tractatu de vſuris. Anton. Gabriell. in de verb. ſignif. concl. 8. ponit regulam cum limitationibus. declara vt ſupra parte 1.num.49.& 50. & parte 2. numero 18.

61 Ea propter qui habent annuos cenſus, vel redditus excuſantur a ſatiſdatione, quę ſolet peti ab illis qui de fuga ſuſpecti ſunt. Nam poſſeſſor rerum immobilium ad ſatiſdandum compelli non poteſt. l. ſciendum ff. qui ſatiſd. cogant. vbi Bart. Bald. Alber. & cæteri omnes. Tiraquell. late in d. gloſ. 6. de retract. nu. 6.

62 Et ideo minor non poteſt hos cenſus alienare ſine decreto iudicis, & auctoritate tutoris, vel curatoris. Bald. conſ. 548. lib. 5. Barba. conſi. 22.

col.

col.1.lib.3.Bertr. conſ. 283. col.1.lib. 3.Tiraquell.in d. gloſſa 6.num.6.verſ. minatorem. compilatores moderni de vſur.q.37.nu.273. verſ. igitur vſque ad finem numeri, vbi ampliant, & nu. 274. declarant poſſe conſtitui ſine decreto hos annuos redditus, ſi redundet in vtilitatem minoris conſtitutio cenſus per text.in l.quid §.conſequitur de contraria act. tut. & vide quæ dixi in tract.de tutore c.27.n.26. & multis ſeq.& n.33.

63 Nec Ciuitas poteſt cenſum ſuper bonis Ciuitatis conſtituere, aut vendere ſine ſolemnitatibus, quæ in venditione rerum immobilium Ciuitatis requiruntur iuxta l.fin. C. de venden. rebus Ciuitatis lib. 11. & ibi Bart. & Io. de platea. Tiraquell. in dicta gloſſ. 6. num.6. verſ. ſicuti requiſita in alienatione bonorum Ciuitatis poſui in c. vt minorum conſtit. Aegidian.gloſſ. 6.num.31. & ſeq. Vide Follerium in praxi cenſuali numero 36. fol. 164. & ſeq. vide etiam ſupra parte 2. num.79. Sed hodie communitates pro aliis fideiubere non poſſunt, & ſi fideiuſſerunt, debent infra annum liberari, vt in conſtitutione Xiſti V. ſub datum Kalend. Octobris 1586.anno ſecundo. Ideo caueant,qui dant pecunias ad cenſum,ne capiant in fideiuſſores communitates.

64 Idem dicendum eſt in Eccleſia per textum in dicta l. iubemus nulli C. de ſacroſan.Eccleſ.vbi Doctores, & Dominic. in c.2. col. 3. verſi. de redditibus,de rebus Eccleſ.non alien. lib. 6. & Tir. in d.6.gl n. 6.verſ.nec annuos quoque.Ratio eſt,quia qui non poteſt vendere res immobiles ſine ſolemnitate,hos annuos redditus vendere non poteſt.Bal.in c.ad audientiam il 1.col. 2.verſ.in gl.1.de reſcript.& Tiraq. vbi ſupra

65 Dixi ſupra numero 51. quòd intentari poteſt Saluianum interdictum pro conſecutione cenſuum decurſorum,& non ſolutorum, qui Arreragia in Francia nuncupantur, vt dicit Tiraq. de retractu parte 1.§. 1. gloſ.6 n. 10. Tamen ibi nu.12.dubitat an poſſit ſuper annuo reddito intẽtari poſſeſſoriũ & allegat plures Doctores,ad quos remittit. Sed vltra eum vide tractatu, vti poſſ.iu c.8.nu.8.& 9. Puteus deciſ. 418.lib.1.Sed mihi placet quæ dixi ſupradicto n.51. in hac quæſtione, & à ſententia lata in cauſa cenſus, quando agitur poſſeſſorio, non datur appellatio. Afflictus deciſ.395.n.8.Decius cõſ. 136. Ripa in l. fin. num.4. C. quorum bono.

66 Sed an debitores cenſuum poſſint cogere illorum emptores,vel creditores, vt pro eis capiant in ſolutum aliquem fundum. Tiraquell.in d.9.gloſſa num. 20.& 21. plures adducit tenentes poſſe cogi emptorem, & plures contrarium tenẽtes.Mihi vero videtur,quod non poſſit cogi per ea quæ dicuntur in conſtitutione Pii Papæ Quinti, de qua ſupra n.32.Quia dicitur in ea a ipſe emptor vult emere,præfertur omnibus,ergo à contrario ſenſu ſi non vult emere,cogi non poteſt in ſolutum capere,quæ datio in ſolutum eſt ſimilis emptioni,& venditioni.

67 Poteſt etiam hic annecti quæſtio valde neceſſaria, puta ſi emptor cenſus,vel redditus ſtetit per triginta annos quòd non exegit à venditore annuum redditum,an ſpatio triginta annorum hæc annui cenſus præſtatio præſcripta ſit. Certe non præſcribitur hæc annua præſtatio, quia in his promiſſionibus, vel legatis, vel alis obligationibus quæ dationes per ſingulos annos,vel menſes continent, non à principio talis obligationis, ſed ab initio cuiuſque anni, vel menſis computatur præſcriptio. vt dicit textus in l.cum notiſſimi.C.de præſcriptione triginta vel quadraginta annorum, videlicet ab initio temporis quo ceſſatum eſt, vt declarat ibi gloſſa, quam ibi ſequuntur Bart. Bald. & alii. Ideo præſcriptiones annuæ præſtationis tot ſunt; quot anni præſcripti ſunt ſpatio triginta, vel quadraginta annorum,

norum. Nam quælibet annua præſtatio indiget ſua præſcriptione triginta, vel quadraginta annorum. Balbus de præſcript. parte quarta, quartæ partis principalis. q. 4. Aymo. de antiquit. tempor. parte 4. n. 180. & ſeq. Gigas de penſ. q. 83. & 84. Moderni compilatores de vſuris, q. 16. n. 201. & ſeq. Guido Papæ q. 406. & Boerius deciſ. 336. per totum. Et in fine dicit, quòd tollitur centinaria præſcriptione hæc annua præſtatio, quam concluſionem reprehendit Aymo in d. 4. parte de antiq. tempor. nu. 180. verſ. ſed adverte.

68 Et quia ſupra numero 25. & 26. diximus, quod res ſuper qua cenſus imponitur perpetuò obligata remaneat ex legis diſpoſitione, & ſi contingat debitorem cenſus, vel venditorem deficere in bonis, an iſto caſu reſpectu emptoris ſit neceſſaria excuſſio. Videtur dicendum, quòd iſta res particularis ſuper qua cenſus eſt impoſitus, ſpecialiter obligata exiſtat ex legis, ſeu Extrauagantium huiuſmodi diſpoſitione, & non videtur iſto caſu neceſſaria excuſſio, vt dicit Bald. in rub. C. de his quæ in fraud. cred. & Neguſan. de pignor. parte octaua, membro primo numero vigeſimo primo. Anton. Gabriell. de fideiuſſor. concluſ. prima num. 75. limit. 20.

69 In conſtitutione Pii Papæ V. dicitur, quòd re in totum, vel pro parte perempta, vel reddita infructuoſa in totum, vel pro parte, ad ratam emptoris infructuoſam effici voluit vt dictum eſt ſupra numero vigeſimo quinto. Quia quando res perit, emptori cenſus perire debet. Vt puta ſi ager terræ motu corruat, vt non ſit amplius ager, damno domini eſſe; & conductor non tenetur ad fructus, quia oportet agrum præſtari conductori, vt frui poſſit. dicit textus in lege ex conducto §. ſi vis tempeſtatis, & §. ſi labes ff. locati, in fine. Et in hoc caſu peremptionis rei, eſt locus conſtitutioni Pii V: quia agro ſuper quo cenſus eſt impoſitus, frui non poteſt venditor, & ſi venditor non habet fructus ex agro, cenſum ſoluere non tenetur.

70 Res etiam redditur infructuoſa, ſi tempeſtate, vel alio cœli vitio accidiſſent damna in vno anno. Si in aliis annis damna illius anni non fuerunt in fructibus recompenſata, debet de dicto anno ratio damni præfati haberi in conductione fructuum lege licet C. locati. Et Simili modo ſi à locuſtis damnum datum ſit, fructus ſequentis temporis damna illius anni reſarciet lege excepto C. eodem titulo locati, & lege ex conducto §. fin. ff. locati. Nam licet ex caſu fortuito modicum damnum habuerit colonus, æquo animo ferre debet, quia non aufertur immodicum lucrum ſequentium annorũ lege ſi merces §. vis maior ff. locati. Quia quando fit remiſſio damni colono ob ſterilitatem, ſi ſequentibus annis contingat vbertas, nihil nocet domino remiſſio vnius anni. Quia in aliis annis vberibus dictam penſionem remiſſam exigere poteſt, etiam ſi fuerit vltimus annus ſterilis, in quo non fit remiſſio, ſi anni præcedentes vberes fuerunt. l. ex conducto §. Papinianus, alias eſt lex, quæ incipit ſi vno anno ff. locati.

71 In colono vero partiario, damnum, & lucrum cum domino partitur, l. ſi merces §. vis maior, verſ. alioquin, vbi Bar. not. 3. ff. locati, & gloſ. in l. ſi apes §. item ff. de furt. Et in hoc caſu mihi videtur, quòd ſit venditor cenſus ſuper aliquo fundo, nam ſi vendit decem annuos cenſus ſuper fructibus dicti fundi, ſuper quo fuit ſterilitas vnius anni, ex quo vberiores fructus illius fundi percepit emptor illo, & aliis annis non poteſt remiſſionem petere, prout non petit colonus partiarius propter ius ſocietatis, quod habet colonus partiarius in fundo. Et ita propter ius quod habet venditor in dicto fundo, ſuper quo cenſus impoſitus eſt,

tus eſt, in contractu cenſus non habet locum remiſſio propter ſterilitatem vnius anni: quia non venditur fundus iuſto pretio, ſed venditur cenſus ſuper fructibus dicti fundi. Et ſic remanet poſſeſſio fundi penes venditorem cenſus, & licet de fructibus ſoluat cenſus, tamen remanent maiores penes eum. Et ideo debet eſſe res, ſuper qua imponitur cenſus, fructuoſa de ſui natura, vt dicitur in conſtitutione Pii V: Si vero dictus fundus efficiatur ex aliquo accidenti per plures & plures annos infructuoſus, tunc efficitur pro rata infructuoſus emptori cenſus. Et quanta ſit iſta rata, dico quod eſt arbitraria cuicumque iudici, ad quem ſi caſus occurrat, me remitto. vide Menoch. de arbitr. iud. lib. 2. centur. 1. caſu 76. & 77.

TRACTATVS
DE CONTRATIBVS ET SOCIETATIBVS OFFICIORVM
VERGINII DE BOCCATIIS A CINGVLO I. C. ROMANI

INSTRVMENTVM SOCIETATIS Officiorum ſecundum conſuetudinem Romanæ Curiæ.

IN NOMINE DOMINI, &c. Per præſens publicum inſtrumentum, &c. in mei, &c. perſonaliter conſtituti domini, Petrus N. Sacri Palatij Apoſtolici cauſarum notarius, ex vna, & Iacobus N. ex altera, ſponte, &c. inierunt inter ſe ſocietatem ſuper dicto officio notariatus, quam tenere & durare voluerunt ad ſex menſes proxime venturos, & deinde ad beneplacitum ambarum partium, cum diſdicta, & intimatione quindecim dierum præcedente, quæ fieri poſſit domi dimiſſa copia, in qua ſocie-

tate dictus Iacobus poſuit ſcut. 200. auri in auro, quæ dominus Petrus ab eodem domino Iacobo præſente in mei notarij, præſentia, &c. in prompta, & numerata pecunia recepit, & ad ſe traxit, de quibus, &c. Exceptionis, &c. Et illa reſtituere promiſit eidem Iacobo præſenti, &c. ſeu cui ipſe Iacobus ceſſerit in ſimili ſpecie ſtatim finita præſenti ſocietate, abſque exceptione, & illa durante facere participem dictum Iacobum in fructibus ordinarijs & extraordinarijs dicti officij, pro rata parte. Quam partem propter incertitudinem fructuum dicti officij, & faſtidia computorum, quæ deſuper oriri & eſſe poſſent, dictus Iacobus conduxit ab eodem Petro ad rationem ſcut. duodecim ſimilium pro quolibet centinario in anno, quæ ſolui debeant de ſemeſtre in ſemeſtre, & in principio cuiuſlibet ſemeſtris, & ſint libera, & exempta ab omni onere ordinario & extraordinario, decima, ſubſidio impoſitione quauis authoritate impoſitis, & imponendis etiam in euetum belli, peſtis, obitus Pontificis, concilij, etiam ipſo domino Petro officium amittente, ſeu dimittente, & in quoſcumque alios caſus, & euentus qui eſſe poſſent; Cum pacto, quod dicta ſcut. duodecim ſimilia ſemper currant & debeantur ad eamdem rationem etiam in omnes dictos euentus, ac poſt finitam, ſeu diſdictam ſocietatem vſque ad integram, & realem dictorum 200. ſcut. reſtitutionem loco damnorum & intereſſe, quæ ad tantumdem dicti contrahentes eſtimarunt, & taxarunt. Super morte autem conuenerunt, quod moriente domino Iacobo ante dominum Petrum durante ſocietate huiuſmodi, morte tamen naturali, non violenta, non vi, ferro, nec veneno, ſeu alitercumque inflicta ab homine violenter, quod dictus Petrus lucretur dicta ſcut. 200. & teneatur tantum ad ſolutionem fructuum decurſorum non ſolutorum. In omnes autem alios caſus & euentus, idem dictus Petrus teneatur ad dictorum ſcut. 200. ſolutionem & reſtitutionem. Et dictus Iacobus ſponte, &c. confeſſus fuit habuiſſe dictam ratam partem conductam, ſeu fructus primi ſemeſtris ab eodem domino Petro de quibus, &c. Vlterius conuenerunt, quod dictus

domi-

Dominus Iacobus poſſit nominare aliam perſonam, & in eam periculum mortis, ac dicta ſcut. 200. cum omni iure quod habet virtute præſentis obligationis & inſtrumenti, tam coniunctim, quàm diuiſim, dictaſque pecunias in totum, ſeu in partem arbitrio ſuo transferre, & ſe in totum, vel in parte excludere. Quæ perſona poſſit & valeat vti præſenti inſtrumento, & contra quoſcumque illius virtute agere, & experiri in iudicio & extra; in omnibus & per omnia, prout ipſe Iacobus poſſet, ſi illam non nominaſſet. Adiecto pacto, quod dictus Iacobus teneatur eamdem nominationem, & translationem intimare, & viuere per decem dies poſt factam intimationem, quæ etiam valeat domi dimiſſa copia. Et idem dictus Petrus promiſit dare in fideiuſſorem huic ſocietati, qui perſonaliter & inſolidum accedent, dominos N. & N. Quos licet abſentes me notario, &c. in demnes reuelare promiſit. Et promiſit, quòd moriente ſeu conditionem deteriorante vno, ſeu quolibet ipſorum, dare alium, ſeu alios æque idoneos, qui eodem modo accedant. Alias voluerunt dicti contrahentes, quod ipſe dictus Petrus teneatur ad reſtitutionem & ſolutionem omnium, & quorumcunque, ad quę teneretur ſi ſocietas eſſet finita. Præſentibus, &c. teſtibus.

INDEX TRACTATVS DE SOCIETATIBVS OFFICIORVM.

ABSENTIBVS fideiuſſoribus, ſunt reuocandæ cautiones. num 114.

Abſenti pro quo notarius ſtipulatus eſt, an quæratur ius ante ratificationem. n. 112.

Abſenti quando diſſolui ſocietas poteſt. num. 13.

Abortu mulieris non ſit lucrum pecuniæ. nu. 35.

Alienare prohibitus intelligitur in totum nō reſpectu ſocietatis n. 205. & 208.

Aqua mortuus ex pacto non perditur pecunia. n. 119. & n. 167.

B

BONA fides debet eſſe in ſocietate. n. 8. in fine.

C

CEDVLA quæ ſit pro numeratione pecuniæ, qualis eſſe debet. n. 142.

Ceſſio actionū uni fideiuſſori qui ſuit etiā ex interuallo fieri poteſt. n. 116.

Ceſſionarius fideiuſſor pōt agere contra Correos detracta portione ſua. n. 55.

Ceſſio facta per illum qui poſuit pecunias ad fauorem tertij quando ſit ſimulata. n. 100. & 101.

Cedere actiones tenetur fideiuſſori ſoluenti creditor contra alios confideiuſſores & principales n 51.

Ceſſio hypotecæ non ſit extraneo ſoluenti ad hoc, vt ſibi cedat nomen. n. 52.

Ceſſio non ſit quando principalis conuentus eſt qui ſoluit, vel dedit alium fideiuſſorem. n. 53.

Cedere omnes actiones creditor fideiuſſori ſoluenti tenetur. n 54.

Ceſſio ſimulata præſumitur niſi conſtet de veritate pretij n. 101.

Clauſulæ additæ inſtrumento antiquo ſocietatis numerantur à n. 109. & multis ſeq.

Conſenſus in ſocietate reſpectu periculi vitæ, an tacitus ſufficiat, vide infra, ratificatio

Conſuetudo exigendi fructus ad rationem duodecim pro centinario finita ſocietate, nihil operatur in vſuris. n. 134.

Conſuetudo ſoluendi fructus in ſocietate etiā illa finita ad rationem duodecim pro centinario, an ſit contra ius. n. 177.

Conuentio in ſocietate ad rationē duodecim pro centinario finita ſocietate loco damnorum, an ſit licita n. 174 & ſeq.

Conuentio facta diſſolута ſocietate inter dantem pecuniam, & recognoſcen bonā fidem de ſoluen. duodecim pro centinario pro ſex menſibus ſub periculo vitæ creditoris, an valeat. n. 196. & 197.

Creditum

Creditum ex cauſa fundari an poſſit ex ſola confeſſione de recepto & transferri in ſocietatem. num.192. & 198.

Creditum verum poteſt in ſocietatem transfundi per ſtipulationem & caſſationem primi contractus & non aliàs num.193. & 195.& num 66.& 68.

Creditor alicuius an poſſit ſuper ſuo credito facere ſocietatem & quomodo. num. 25. & vide infra.

Creditor qui non poſuit creditum in periculo ſocietatis, ſed finxit eſt in dolo. num.24.

Creditoris dolus ex nimia diligentia & ex alijs probatur. num.28.

Creditori ſcribenti in ſuo libro habuiſſe pecunias ab officiali qui negat illas dediſſe an credatur. num.29. & 30.

D

DEBITVM ex vno contractu quando ex alio contractu ſubſequent. ſublatum cenſeatur. num. 67. & 193. & ſequen,

Debitum ex cauſa venditionis quando transferatur in alium contractum. num. 68. & 193.

Defenſio quæ vni ex ſocijs competit, an proſit alteri ſocio quando dicitur de nullitate contractus. num.129.

Diſdicta ſocietate ſolum dies 15. currunt non in alijs caſibus. num.164.

Diſdicta ſocietate infra tempus in quo fideiuſſor eſt obligatus, fideiuſſor tenetur. num.12.

Diſdicta ſocietas declaratur finita & quid in diſdicta debet contineri. num.9.

Diſdicta ſocietatis an abſentis ab vrbe fieri poſſit num.13.

Diſdicta ſocietatis per curſorem debet apud acta reproduci. num. 14.& num. 154. & 190.& 163.

Diſdicta ſocietatis exequuta durat poſt ſex menſes per 15. dies. num.14.

Diſdictæ quindecim dierum quando currere incipiant, an à die intimationis, vel reproductionis. numero 163.& 190. & 154.

Diſdicta intra ſemeſtre nihil operatur niſi elapſo ſemeſtri. num.157.

Diſdici poteſt ſocietas per procuratorem ſpecialem ad ita facien. numero. 17. & 190.

Diſdici ſocietas poteſt officiali & fideiuſſoribus, tam perſonaliter, quam domi. num.107.

Diſdici poteſt ſocietas ſocio etiam extraiudicialiter. num.154.& 190.

Diſdictæ ſocietatis forma quæ ſit. num. 160.

Diſſolutio ſocietatis ex quibus actibus inducatur. num.180.

Diſpenſatio Papæ ſuper damnis & intereſſe ad rationem duodecim pro centinario quando ſuſtineatur. num.201.

Diuiſio non fit inter fideiuſſores & principalem, etiam ſubalternum. num.85.

Dolus qualiter probetur, vide ſupra creditor & num.24. & ex falſa aſſeueratione dolus probatur. num.171.

Donare quando videatur fructus, illos ſcienter ſoluens finita ſocietate. num. 173. & num.191.

E

EMPTOR officij non eſt obligatus in ſocietatibus prædeceſſorum factis ſuper dicto officio, num.99.

Exceptio non numeratæ pecuniæ in ſocietate nihil operatur & quare. numero. 142.

Excuſſionem quando vnus ex fideiuſſoribus petere poſſit. num.56.

Exilium neceſſarium duplex eſt & quod. num.96.

Extraiudiciales actus omni tempore fieri poſſunt. num.54.

F

FERRO mortuus non perdit pecunias. num.112.

Fideiuſſor qui recognouit bonam fidem facit quod officialis ſit fideiuſſor. num.200.

Fideiubere quis poteſt ad tempus certum & non vltra. num.11.

Fideiuſſores an ſint liberati liberato officiali qui illos dedit. num.131.& ſeq.

Fideiuſſor ad tempus quando poſt tempus tenea-

teneatur .n.12.
Fideiuſſores duos dare promittẽs & non det niſi vnum an lucretur pecunias,num.143. 144 & 145.
Fideiuſſores principaliter obligati an ſint principales.num.44.
Fideiuſſore recognoſcente bonam fidem,an talis recognitio noceat ei qui dedit pecunias. num 45.
Fideiuſſor s ſi omnes acceperunt pecunias,an ſint inter ſe fideiuſſores num.46.
Fideiuſſores omnes obligantur in fauorem illius qui dedit pecunias num.47.
Fideiuſſor quando poſſit vel non,beneficium diſcuſſionis opponere num,48.
Fideiuſſor ſi ſit principaliter obligatus,ſoluẽs creditori, cedere creditor ei tenetur actiones contra alios num. 50
Fideiuſſor qui acceſſit pro officiali quem pro teſtatur nulle indemnem releuare,an ſoluendo poſſit pro indemnitate agere, numero 60.
Fideiuſſores ſimplices qui ſint.num.61.
Fideiuſſores plures quando habeant beneficium diuiſionis. num. 62.
Fideiuſſor minoris an ſit obligatus, etiamſi minoris obligatio non valeat. nu. 63.
Fideiuſſor pro releuatione indemnitatis habet mandati iudicium.num. 69.
Fideiuſſor pro indemnitate agit pro ſorte, & vſuris.num.70.
Fideiuſſor pro releuatione indemnitatis non poteſt conſequi niſi quantum ſoluit, num. 71.
Fideiuſſor poteſt agere contra mandantem antequam ipſe ſoluat.num.72.
Fideiuſſor ſi fideiuſſit in pluri quam ſit rogatus in illo pluri,non releuatur indemnis. num.73.
Fideiuſſor & principalis obligati in certo tẽpore ſoluere,an poſſit fideiuſſor ante ſoluere.num.74.
Fideiuſſor an probet ſolutionem ex ſola confeſſione creditoris num.75.
Fideiuſſor citatus ad ſoluen.coram vno iudice poteſt coram eodem citare mandantem. num 76.
Fideiuſſor qui acceſſit obligationi nullæ,non obligatur num.77.
Fideiuſſorem certum dare promittens ſi eſt in mora tenetur alium dare & ſoluere intereſſe.num 79.
Fideiubere non licet,quia nullus debet in homine confidere.num 80.
Fideiubere minor non poteſt num 211.
Fideiuſſor principalis & ſubalternus qui,& an inter eos fiat diuiſio num 85.
Fideiuſſores in quibus caſibus renouandi ſint ad inſtantiam ſocij num.118.
Finitur ſocietas ex pluribus cauſis,infra ſocietas.num 9.
Fraus & dolus debet abeſſe à ſocietate. num 24.
Fraus & dolus qualiter in ſocietate interueniſſe probetur.num.25.
Fructus indebite ſoluens ſcienter quando videatur donare.num.191.
Fructus ſocietatis durante ſocietate ad rationem duodecim ſcut. debentur,& ea diſſoluta ad quantam ſummam debeantur.n. 10.& num.178.& 179.
Fructus non debentur ex ſocietate ſi contractus eſt nullus num 26.
Fructus finita ſocietate ad quam rationem ſoluendi.num 37.
Fructus promiſſi debentur ex conducto. num. 2.6.
Fructus quos recepit ſocius dans pecunias in inſtrumento ſocietatis in ſorte computantur.num.38.
Fructus finita ſocietate debentur quando in totum & quando in parte.n.174.& 175 & 178.& 179.
Fructus officij ſocio pro ſocietate proportionabiliter obligati num.108.
Fructus ſint liberi & exempti conueniri poteſt.num 20.
Fructus conuenti ad rationem duodecim pro centinario,finita ſocietate non ſunt ſoluendi.num.133.& num.136.
Fructus loco damnorum & intereſſe ad rationem duodecim pro centinario finita ſocietate debentur.n.139 & 180.
Fructus ſoluens finita ſocietate quando poſſint repeti num.173.
Fructus an ſint reſtituendi per hæredes dantis pecunias ſi moriatur infra ſex menſes. num.15

Mortuus

I

IGNE mortuus ſocius non perdit ſortem. num. 111.
Implementi exceptio quando poſſit allegari vel non. num. 134. & 145.
Infirmitas grauis qualiter probetur & per quos. num. 184.
Inſtrumenti ſocietatis pars prima. nu. 2.
Item pars ſecunda num. 18. pars tertia, nu. 31. pars quarta nu. 81. pars nona. nu. 110.
Intimatio diſdictæ ſocietatis declarat ſocij voluntatem & interpellat. num. 161. & 162.
Interpellatur iuramentum poſt ſcientiam. num 145. & 162.
Iuramentum in contractu doloſo & ſimulato an aliquid operetur. num. 28.
Iuramentum interpellat. nu. 145. & n. 162. & 182. in fine.
Indemnis ſeruatur officialis ex fideiuſſoribus præſtitis. num 207.
Ignorantia quis excuſatur à damno. num. 209.

L

LAVDANS aliquem in officio publico ſi deiubere videtur. num. 78.
Lucri & damni conuentio in ſocietate fieri poteſt num. 20.

M

MINOR faciens ſocietatem ipſemet dicit de nullitate non alius. nu. 110.
Minor non poteſt pro alio fideiubere. num. 211.
Mora quando non poteſt purgari. nu. 181. in fine.
in Mora non eſt ignorans nu. 181.
Moroſus officialis finita ſocietate tenetur ad intereſſe taxan per iudicem nu. 137.
Morte violenta ab homine non perditur pecunia numero 110 vide etiam numero 121.
Mortuus in bello an dicatur mortuus naturaliter. num. 121. in fine.
Mors naturalis inferri alicui non poteſt niſi in quatuor caſibus. num. 92.
Mortuus eſt ſpiritualiter excommunicatus. num. 93.
Mors ciuilis voluntaria & meritoria quæ ſit num. 94.
Mors ciuilis neceſſaria quæ. nu. 95.
Mortuus reſuſcitatus an perdat pecunias. n. 97.
Morte officialis finitur ſocietas. nu. 98.
Morte ſocij expirat ſocietas. nu. 32.
Mors naturalis quæ ſit. nu. 33.
Mors violenta quæ ſit. num. 34.
Moriente muliere in partu, vel in abortu quando fiat lucrum pecuniæ nu. 35. & n. 120.
Morte ſocij dantis pecuniam pecunia cadit ſub lucro. num 36.
Mors quam quis ſibi intulit, non dicitur violenta, ſed voluntaria nu. 122.
Mortuus natando in flumine dicitur mortuus morte naturali. num. 167.
Mortuus in duello an dicatur mortuus morte naturali. nu. 87.
Mors violenta cauſata à ſocio quid operetur num. 88.
Mors à ſeipſo illata an ſit violenta. num 80. & 122.
Morte proueniente à iudice an quis lucretur pecunias. num. 91.
Mors proueniens ex prægnantia, vel partu mulieris excipitur. num. 115.
Mors quando ſit probanda per teſtes de viſu, vel publica voce, & fama. n 122 quid ſi ſi probetur per litteras de partibus. nu. 123. & quid in morte de recenti n 124.
Mors ſi probetur per vnū teſtem de viſu an ſufficiat nu. 125 & ibi de morte militis bellum ingredientis 126.
Mortuus telo, quomodo intelligatur, & quid veniat teli appellatione. num 122.
Mortuus an ſit dicendus morte violenta ſeu potius voluntaria, ille qui vulneratus lethaliter proiecit ſe è feneſtre nu. 168
Mortuus propter vulnus. vide verbo. Vulnus.
Mortuus aqua ſi quis ſit, ex pacto non perditur pecunia num. 119. & 167.
Mulieris periculo poſitæ pecuniæ in ſocietate quando non cedant lucro. num. 117.

N

NOMINATIO facta de notario rogato de ſocietate an valeat.nu. 153.

Nominari alia perſona in ſocietate ex pacto poteſt ponendo in ea periculum mortis & quando nu. 39.& nu. 141. 109. & 117.

Nominatio quando ſit facta ſine fraude.num 182 & 184.& 186.

Nominata perſona uti poteſt inſtrumento ſocietatis.num. 42.

Notariatu ſuper officio facta ſocietas an vendito officio diſſoluatur in totum. nu. 165. & 199.

Nudum nomen aſſerens habere facit ſocietatem ſimulatam.nu. 100.

O

OFFICIALIS qui vendidit officium illo die, in quo contraxit ſocietatem, non lucratur pecunias & quare.nu. 150. & ſeq.

Officialis qui promiſit dare ſocio qui dedit pecunias duos fideiuſſores & non dedit niſi vnum,non lucratur pecunias morte ſocij. num. 143.

Officium morte,dimiſſione,& renunciatione perditur.num 10.

Officialis qui non poteſt officium vendere & fructus percipere,an poſſit facere ſocietates num.204 & ſeq.

Officialis qui recepit pecunias,promittit dare certos fideiuſſores num 43.

Officialis, quando alius recognoſcit bonam fidem & declarat pecunias ad ipſum ſpectare.an ſit fideiuſſor vel principalis.nu. 58.59.84.& 85.

Officialis ſi declarat nonvelle fideiuſſores releuare indemnes, an contra eum fideiuſſores pro indemnitate agere poſſint.num. 60. & 130.

Officialis tenetur exprimere quot ſocietates ſint ſuper eius officio num.103.

Officialis eſt fideiuſſor reſpectu illius,qui recognouit bonam fidem.num. 100.

Officialis tacens vel dicens falſum in ſocietatibus priuatur officio num. 104.

Officiis duobus an poſſit fieri ſocietas ita vt vendito vno ſuſtineatur in alio. num. 185.& ſeq.

P

PACTVM,quod ſi diſſoluatur ſocietas nihilominus fructus ad rationem duodecim ſoluantur,an ſit licitum.nu. 10.

Pactum de oluendo fructus ad rationem duodecim pro centinario, finita ſocietate non eſt licitum. num. 134. & 235. immo eſt illicitum omni iure 178. & 191. & 179.

Pacto reſolutiuo ſi non ſoluat fructus tali die finitur ſocietas.num 140.

Pactum appoſitum in ſocietate ſuper perſona forenſi, quod teneatur docere de ſuperuiuentia.eſt vtile.num.170.

Pactum ſuper fructibus ad duodecim pro cẽtinario finita ſocietate validum eſſe. nu. 178.& 191.

Pactum factum inter dantem pecuniam & recognoſcentem bonam fidem poſt diſdictã ſocietatem quod ſoluantur fructus & interim pecuniæ ſtent ſub periculo vitæ dantis,an licitum.num.196.& 197.

Pactum reſolutiuum ſtatim contractum non impletum reſoluit num.140.

Papa an poſſit diſpenſare ſuper fructibus officiorum finita ſocietate.num. 201.

Partu ſi moriatur mulier, pecuniæ non cadunt ſub lucro. ñum 130.

Pecunia in ſocietate officij debet eſſe prompta & numerata num.64 & ſeu.

Periculum vitæ ſi perſona non nominatur remanet in his qui receperunt pecunias nu. 183.

Mortuus ferro non perdit pecunias nu. 112.

Mortuus igne ſocius non perdit pecunias nu. 111.

Periculũ vitæ ſuper perſonis nominatis per M in ratificatione ſocietatis.n.31.& 109

Periculum vitæ in perſona alterius infra quindecim dies poni debet.nu. 117.

Peſte mortuus non perdit pecunias ex pacto nu. 113.nu 198.verſ.& licet.

Periculum vitæ ſuper perſona nominanda fieri debet antequam ſoluantur fructus ſo-

ſecundi ſemeſtris & quomodo. numero. 186.

Periculum vitæ ſi aſſerat officialis in ſocietate, quod eſt poſitum in perſona ſua abſente eo qui dedit pecunias, quid agendum ad hoc vt valeat dicta aſſertio. numero. 212.

Periurium an poſſit remitti tacite, vel expreſſe. num 145 circa medium.

Prægnans mulier ſi moriatur non lucratur officialis pecunias. num. 115.

Pretio veſtu contracta ſocietas quando ſuſtineatur, vel non. num 64. & ſequen.

Principalis ſocius an ſit officialis, vel ille qui declarauit commodum ſocietatis ad ipſum ſpectare. num. 58.

Procurator poteſt diſdicere ſocietatem. num. 17. & per eum fieri poteſt. numero. 159.

Promiſit officialis dictum ſocium qui dedit pecunias facere participem ſuper omnibus fructibus pro rata. num. 18. & 108.

Q

QVATVOR ſi ſunt nominati in inſtrumento tamquam ſocij & duo ſoluerunt pecunias & receperunt fructus, an illi qui non ſoluerunt, cenſeantur ſocij, vel illi tantum qui ſoluerunt num. 198.

R

RATIFICATIO ſocietatis expreſſe fieri debet num. 156. & 185. quia conſenſus verbis declarari debet. num. 211.

Ratificatio tacita an ſufficiat in ſocietate. num. 183.

Ratificatio ſocietatis per eum, qui poſuit pecuniam qualiter ſit facienda. num. 141. & 156.

Ratificatio ſocietatis qualiter probetur. num. 183. ſtilus circa ratificationem. num. 185.

Ratificata an cenſeatur ſocietas ex ſolutione pecuniarum & receptione fructuum. num 198.

Ratificare periculum vitæ an poſſit capſerius dantis pecunias. num. 214.

Ratificatio expreſſe requiritur circa periculum vitæ. num. 215.

Recognoſcens bonam fidem liberato officiali à creditore, ipſe non liberatur & quare. num. 132.

Renouata quando dicatur ſocietas, nu. 171. & 172.

Renuncians omni iuri & legum auxilio non renunciat beneficio cedendarum. num. 49.

Renunciatio generalis beneficiorum non extenditur ad id, quod quis habiturus eſt num. 57.

Reſtituere ſortem tenetur ſi non dat alium fideiuſſorem loco minori. num. 83.

S

SCIENS vnus ex ſocijs contractum ſocietatis illicitum, an poſſit illi ſe opponere vel ſit in culpa num. 127. 128.

Scire debet qualitatem ſocij, qui cum eo contrahit. num 148

Societas facta ſuper duobus officijs, an vendito vno ſuſtineatur in alio. num. 187. & 188.

Societas, vt dicatur finita & diſſoluta, probari debet & clare. num. 155.

Societas renouata in tempore diſdictæ in quo obijt qui dedit pecunias, eſt reſcindenda & danda pecunia officiali. num. 147.

Societas finitur reſignato officio. numero. 151.

Societas facta de nouo per fideiſſorem pro ſoluendo primo debito, ſi moriatur dictas pecunias lucratur principalis debitor non fideiuſſor. num. 146.

Societas ſine officio fieri non poteſt, & pro tota ſumma debent officij fructus ſufficere. num. 126.

Societas non perficitur niſi vere ponatur pecunia in ſocietate & quomodo. numero. 124.

Societas non perficitur ſi non ratificetur per dantem pecuniam infra quindecim dies. num. 125.

Societatis contractus conſenſu perficitur. nnm 149.

Societates fictitiæ & ſimulatæ nullam habent

bent exequutionem. num. 109.

Societates fiunt à notarijs, & quomodo valide fieri poſſint. num 123.

Societas 500 ſcut. facta ſuper officio militis pij qui non reddit niſi 50. quolibet anno & officialis promiſit ſoluere 60. an ſit valida. num 102.

Societatis contractus habent effectum ſuum ſi legiptime, & valide conſtitutæ ſint. num. 105.

Societates officiorum ad hoc vt ſint licitæ, conſuetudo ſeruanda eſt. num. 1.

Societas eſt ius quodammodo fraternitatis. num 3.

Societas contrahitur conſenſu. num. 4.

Societas coire poteſt in perpetuum, vel ad tempus num. 5.

Societas durat quouſque ſociorum conſenſus durat num 6.

Societas coire poteſt ſi alter pecuniam conferat, alter non. num 7.

Societas ex quibus cauſis finiatur. num 9.

Societate lucri & damni particularis conuentio fieri poteſt. num. 19.

Societas quando poteſt dici facta fraudandi cauſa. num. 24.

Societate doloſa non debentur fructus. numer. 26.

Societas quod facta ſit ſuper officio, probatur ex inſtrumento. num. 177.

Societas ſi facta ſit ſuper notariatu A. C. an vẽdito officio reſeruatis ſcripturis notario, remaneat ſuper ſcripturis in totũ vel in parte. num. 165.

Societas 200. ſcut. ſolutis 100. remanet ſocietas in 100. num. 166.

Societate facta ſuper vita perſonæ forenſis, in reſtitutione pecuniarum cui onus incumbat probandi vitam, vel mortem. num. 169.

Societas quando ſit, vel non ſit renouata vere vel doloſe. num. 171. & 172.

Societas ſuper officio quando facta dicatur. num. 177.

Societas ex ſolutione ſortis quando finita dicatur & quando non. num. 80

Societas contracta cum Lazaro qui ceſsit iura ſua Iacobo, ex cuius morte finiatur. num 18..

Societas facta ſuper duobus officijs, vno vendito an diſſoluatur. num. 187. 188. & 189.

Societas ſine officio an fieri poſsit & recipere fructus & ponere ſub periculo vitæ pecunias num. 196 & 197.

Societas ſuper ſcripturis officij ſuſtinetur. num. 199.

Societas an ſit perfecte ratificata ex ſolutione pecuniarum & fructuum receptione. num. 198. per totum.

Societas facta cum N abſente, qui expreſſe ſocietatem non ratificauit, exegerit licet fructus an valeat. num. 2. 2.

Societas non eſt, vbi periculum vitæ non eſt ratificatum per dantem pecuniam numer 212.

Societas contrahi poteſt ſuper officio emendo per eum qui accepit pecunias. num. 213. & quando non valeat. 214.

Socius qui dedit pecunias, ſi liberauit principalem officialem an liberauerit fideiuſſores per eum datos num 131. & ſequen.

Socius qui dedit pecunias, ſi obijt, iam ſunt decem anni & officialis ſemper ſoluit fructus computantur in ſorte. num 138.

Socius finita ſocietate poteſt petere quod poſuit in ſocietate cum fructibus num. 21.

Socius qui promiſit ponere rem in ſocietate & eſt in mora, cogi poteſt. num. 22.

Socij morte vel venditione officij finitur ſocietas num. 40. & 40.

Socius principalis quis ſit, an officialis vel ille qui recognouit bonam fidem. num. 58. & 84.

Socius condemnatus ſententia iudicis ad mortem, quæ ſecuta eſt, an fiat lucrum pecuniarum. n. 81.

Socius quid ſi declarat in ſocietate non habere niſi nudum nomen & commodum ſpectare ad alium cui ceſſit actiones, an ceſſio ſit valida. num. 100.

Socius non eſt ceſſionarius fructuum ſocietatis. num. 81.

Socij ſi ſint nominati quatuor in inſtrumento, & duo ſoluerunt pecunias, & receperunt fructus, an illi qui non ſoluerunt, cenſeantur ſocij, vel illi tantum, qui ſoluerunt. num. 198.

Solutione ſortis quando dicatur finita ſocietas & quando non. num. 180.

Solu-

Solutio facta ſocio non diſdicta ſocietate, non extinguit ſocietatem & quid requiratur vt ipſa finiatur. num. 80.

Stilus Aud. Cam. in ratificatione ſocietatum. num 185.

Stilus in nominatione perſonæ ſuper periculo vitæ perſonæ, nominandæ. num.186.

Stipulatio notarij pro abſentibus quid operetur. num.198.verſ.quibus.

T

TELO mortuus quomodo intelligatur & quid veniat teli appellatione. num.122.

V

VITAE periculum poni poteſt ſuper perſona exiſtente Venetiis, ſi autem contingat ſocietatem diſdici, an vita illius ſit probanda & per quem. nu.222.

Veritas à quocunque dicta ſequenda, quia CHRISTVS eſt veritas.num.203.

Vtile per inutile quando vitietur in ſocietate. num.126.

Vſuræ prohibitæ omni iure. num.135.

Vulneratus lethaliter ſi proijciat ſe ex feneſtra, an morte violenta, vel voluntaria mortuus ſit. num.168.

Vulneratus lethaliter qui ſuperuixit vltra 40 dies, & poſtea obijt, an mortuus ſit ex vulnere. num. 215. & ſi moriatur infra duos dies, intelligitur mortuus ex vulnere. ibi in fine.

Vulnus ſi non eſt lethale, vulnerans non tenetur de occiſo. num.216.

Vulneratus mortifere ſi poſtea naufragio moriatur, an vulnerans teneatur de occiſo. num.217.

Vulnerans lethaliter, alius poſt illatum vulnus occidit, vterque tenetur de occiſo. num.218,

Vulnus quando præſumatur lethale.nu.21.

Vulnere illato debili, quando vulnerans teneatur de occiſo, attenta quatitate vulneris. num.220.

Vulnus illàtum alicui, qui ſuperuixit per multos dies, an ſit lethale, eſt in arbitrio iudicis. num.221.

PROOE-

PROOEMIVM.

1 QVONIAM in ſocietatibus officiorum ſi non ſeruentur conſtitutiones Apoſtolicæ,& ſtylus Romanæ Curiæ,antiquitus laudabiliter obſeruatus, poſſet vſura facillime comitti, in graue damnum & periculum contrahentium , tam reſpectu animæ , quàm fiſci,quia vbi dicitur fieri ſocietas ſuper officiis, non fiat ſocietas, ſed mutuum verum vel palliatum, & ſic vſura. Propterea decreui aliqua ſuper dictis ſocietatibus dicere,vt eas facientes vitare poſſint prohibita, & ſeruare. Nam permiſſa ſunt ea, quæ in forma inſtrumenti contractuum huiuſmodi narrantur: prohibita vero ſunt omnia quæ inſtrumento non conſonant. Ad hoc autem vt poſſint prohibita & permiſſa cognoſci, capiam antiqui inſtrumenti ſocietatis formam , per partes inſeram cum ſtylo, & conſuetudine moderna: & quæ neceſſaria ſunt declarabo , vt præmiſſa facilius pro veritate cognoſci poſſint.Non inſeram conſtitutiones deſuper æditas per Leonem X. Paulum IIII. & Pium etiam IIII. quia in eis non datur forma contrahendi ſocietates ſuper officiis , ſed in dicto inſtrumento datur forma qualiter ſint contrahendæ , & quatenus licitæ efficiantur ſocietates , ex quo inſtrumento cenſuetudo temporis immemorabilis reſultat , quæ in hoc eſt altera lex , & propterea ſeruanda , & interpretatione iuuanda .

PRIMA PARTICVLA INSTRVMENTI *antiqui ſocietatis officiorum.*

2 IN Nomine Domini noſtri IESV CRISTI anno,&c. Perſonaliter conſtituti domini P. ſcutifer Apoſtolicus ex vna,& M. partibus ex altera, inierunt inter ſe ſocietatem ſuper dicto officio ſcutiferatus , quam tenere & durare voluerũt ad ſex menſes proxime venturos, & deinde ad beneplacitum ambarum partium cum diſdicta & intimatione præcedente , quæ fieri poſſit domi dimiſſa copia. In qua ſocietate.M.poſuit ſcuta 200.monetæ quæ. P.ab eodem.M.præſente.in præſentia mei Notarii in prompta & numerata pecunia recepit,& ad ſe traxit de quibus, &c.exceptioni, &c.& illa reſtituere promiſit eidem. M.præſenti , ſeu cui idem . M. ceſſerit in ſimili ſpecie,ſtatim finita præſenti ſocietate abſque exceptione, &c.

3 Societas Ius quodamodo fraternitatis in ſe habet.dicit tex.in l.verum eſt in princ.ff.pro ſocio & ob id ſocii debent eſſe quaſi fratres, & fit vel ſuper omnibus bonis,vel aliquo particulari negotio,vel negotiationis alicuius.l.5 ff.pro ſocio,& inſtit.de ſociet.in prin.

4 Conſenſu ſocietas contrahitur,nam non poteſt eſſe ſocius meus, quem ego ſocium eſſe nolui. l. qui admittitur.ff. pro ſocio . §. 1. inſtit. de obligat. ex conſenſu . & §. 1. de ſocietate , & poteſt ſocietas fieri re, verbis,& per Nũtium. l.4.ff.pro ſocio. Ideo requiritur conſenſus vtriuſque partis, propterea dicitur in principio inſtrumenti ſupra num. 2. perſonaliter conſtituti. d. P. ſcutifer Apoſtolicus ex vna , & M. partibus ex altera,inierunt inter ſe ſocietatem ſuper dicto officio ſcutiferatus , & ſic mutuo conſenſu inierunt ſocietatem ſuper dicto officio , ideſt

ſuper

ſuper re, ſuper qua, & illius fructibus ſocietas fundatur per ipſos ſocios ver bis expreſſis ipſorum contrahentium, dũ in inſtrumento dicitur inter ſe inie runt,& ſic iſtud principium inſtrumen ti in dictis legibus fundatum eſt. vide inf.n.212.& 185.& 186.

5 Prӕterea ſocietas coiri poteſt in per petuum, vel ad tempus, vel ex tempore,aut ſub conditione vt.l.1.in prin. ff. pro ſocio, in perpetuum, ideſt ad vitam hominis, vt dicitur in d.l.1. & ibi gloſſa quam ſequuntur Doctores. Ad tempus, ideſt ſex menſes proximè futuros,vt dicitur in inſtrumento, quã tenere & durare voluerunt ad ſex men ſes proxime venturos,m deinde ad beneplacitum ambrarum partium, ideſt prout ipſis placuerit partibus durare ſocietatem.Quia officialis poteſt,quan do vult finitis ſex menſibus, pecuniam reſtituere ſocio,qui illam dedit ad ſocietatem,& ſocius qui dedit pecunias, poteſt diſdicta ſocietate,vt infra dicetur pecuniam repetere & recuperare: nam ita eſt conuentum,& hæc eſt conſuetudo.

6 Durat autem ſocietas eouſque,ideſt, donec in eodem conſenſu perſeuerane rint, & cum aliquis renunciat ſocietati,ſoluitur ſocietas, vt dicit textus in §.manet autẽ,inſtit.de ſocietate,& tã diu ſocietas durat, quamdiu conſenſus partium integer perſeuerat. l.5.C. pro ſocio. Ideo dicitur in dicto inſtru mento, cum diſdicta quindecim dierumtnam diſdicta ſocietas dicitur,quã do per Curſorem intimatur parti perſonaliter, vel domi dimiſſa copia qualiter M.qui dedit pecnnias non intendit amplius continuare in dicta ſocietate,& intendit ſuas pecunias recuperare. Ideo &c. & hoc ſignificant illa verba poſita in dicto inſtruméto,& quę dicuntur in ſupradictis leg bus. Bart. conſ.96. Aret.inſtit. de interdictis. §. retinendæ. Imola in cap. fin. de precario.Decius in l.inomnibus.ff.de reg. iur.Formam diſdictæ,vide infra n.160 & ſeq.

7 Societas coiri poteſt ſi alter pecuniã conferat, alter non conferat,& tamen lucrum inter eos cõmune ſit. §.nam & ita inſtit. de ſocietate.& l.1.C.pro ſocio, & ideo in dicto inſtrumento dicitur.In qua ſocietate M poſuit ſcu.200. monetæ,quæ P.ab eodem M. præſente in præſentia mei Notarii, in prompta & numerata pecunia recepit, & ad ſe traxit,& ſic vnus tantum ponit pecuniam vt lucretur fructus officii,vt declarabitur infra.

8 Sed iſta pecunia debet eſſe prompta, & numerata, vt dicitur in inſtrumento, & ex conſuetudine Vrbis cauetur, cum non ſufficiat confeſsio de recepto, quia is qui dicit tantam pecu niam numeraſſe probare debet tantum numeraſſe.l.ei qui.ff.de probat.Probatur autem pecunia eſſe numerata per inſtrumentum, & vlterius per teſtes ſcriptos in inſtrumento. Et in ſocietatib. officiorum probatur vltra inſtrumentum per cedulam ſubſcriptam ab officiali de receptione pecuniarum quæ ſemper fieri ſolet. Et vbi non reperitur dicta cedula ſubſcripta ab officiali qui recepit pecunias; ego valde dubito de ſimilibus ſocietatibus quod ſint fictæ, doloſæ, & non veræ, quæ fictiones, dolus, & fraudandi cauſa non debent eſſe in ſocietate. Nam ſi dolo malo. & fraudandi cauſa ſocietas coita ſit,ipſo iure nullius momenti eſt: quia bona fides contraria eſt fraudi, & dolo. l. 3. §. fin. ff. pro ſocio, & in ſocietate debet eſſe bona fides, quia rerum inhoneſtarum nulla eſt ſocietas l. nec permittendum 58. ff. pro ſocio,& velle lucrari ad rationem duo decim ſcut.pro centum,& non ponere pecuniam numeratam in ſocietate & periculo vitæ alicuius, eſt vſura maxima, vt infra declarabitur. Ideo ad vitandum vſuras vel malamfidem,fraudem, fictionem, & dolum,debet pecunia eſſe numeratata, officiali, & de nnmeratione apparere, & per inſtrumentum, & cedulam ſubſcriptã manu officialis. Et quotiens non producitur

tur cedula ſubſcripta ab officiali ſi re-
quiratur ab ipſo officiali, vel ab eo cu
ius intereſt; ſemper fraus, dolus, & ma
la fides præſumi poteſt in ſocietate,
cum pecunia numerata non appareat,
aut probetur.

9 Societas finitur ex perſonis, ex re-
bus, ex voluntate, & ex actione. Ideo ſi
ue homines interierint, videlicet ille
qui dedit pecuniam, vel officialis, vel
maximam, aut mediam capitis diminu
tionem, patiatur, finitur ſocietas: nam
per mortem, & confiſcationem bono-
rum officialis ſocietas finitur. Quia
ſi officialis non exiſtit, vel non habet
officium, non poteſt durare ſocietas
officii ſuper officio, quod non poſſide-
tur ab officiali. Voluntate, etiam diſ-
ſoluitur per diſdictam, in qua diſdicta
declaratur mens illius qui dedit pecu-
niam, non habere voluntatem conti-
nuandi ſocietatem, & ſimili modo ſi
officialis citat eum, qui dedit pecuniā
ad illam recipiendam, aliàs viden. fieri
depoſitum. Actione diſtrahitur ſocie-
tas, iudicio, vel ſtipulatione, & hæc om
nia declarantur in l. verum 63. ꝟ. fin.
ff. pro ſocio, & §. ſoluitur. inſtit. de ſo-
cietat. & l. 5. C. pro ſocio. Et non ſolū
ſoluitur morte ſocietas, ſed & egeſta-
te, vt ſi quis ex ſociis bonis ceſſerit vt
dicit glo. fin. in l. 4. & §. 1. ff. pro ſocio.
& ꝟ. ſi quis. inſt. de ſocietate. Item fini-
tur renunciatione officii, quia de
officio reſignato Papa prouidet alteri,
non obſtantibus ſocietatibus Papa
de officiis per reſignationem vel alio
modo prouidere poſſit ad ſui libitum.
Vnde multi ſolent dare memorialia Da
tario, ne recipiat reſignationem de off.
ſcutiferatus quod retinet P. attento
quòd eſt debitor M. in maxima pecu-
niarum quantitate, & dubitat frauda-
ri, & deludi ab eo in eius credito. Et
Papa ſolet huiuſmodi querelas admit-
tere, & non recipere reſignationes of-
ficiorum in fraudem creditorum. Item
finitur ſocietas publicatione bonorum
§. publicatione, inſtit. de ſociet. quia ſi
publicatur officium, in locum officia-
lis alius ponitur, cum ipſe officialis
pro mortuo habeatur.

10 Ob id in ſocietatibus officiorum ſo
let aliquando apponi pactum, quod ſi
ipſe P. officialis officium amittat ſeu
dimittat; vel renunciet, ſoluat ſcut. 12.
pro 100. qui fructus ſemper currant,
& ſolui debeant per ipſum officialem,
ex quo ſe obligauit illos ſoluere etiam
dimiſſo officio. Loco tamen damnorum
expenſarum & intereſſe non ratione
fructuum officii, quia iam officium di-
miſit, vel amiſit, & ipſe poſt dimiſ-
ſionem, vel amiſſionem eſt in mora
non reſtituendi pecunias, propter quā
moram prouenientem ex culpa & fa-
cto officialis debet dicta ſcuta 12. ſol-
uere iuxta doctrinam Pauli de Caſtro
in l. 3. ꝟ. fin. ff. de eo quod certo loco &
ibi Iaſ. Abb. in c. conqueſtus de vſur.
col. 2. Afflict. deciſ. 20. Dec. in c. cum ve
nerabilis. num. 59. de except. & conſi.
322. col. fin. & dixi in tractatu vti poſ-
ſid. c. 18. numero 68. Sed quia poſt di-
miſſionem officii. fructus ſoluere ad
rationem 12. ſcut. pro centinario, eſt
intereſſe nimis exceſſiuum, poſt ſcien-
tiam illius qui dedit pecunias de amiſ
ſione & dimiſſione officii, debet per
iudicem iſtud intereſſe moderari ad ra
tionem quinq; ſex, vel ſeptem, pro cen-
tinario, non obſtāte dicto pacto & iu-
ramēto. Quę promiſſio habet locū tam
in officiali principali, quā in eius fide-
iuſſore, qui recognouit bonam fidem
nam ea quæ præiudicant principali,
præiudicant fideiuſſori principaliter
obligato, vide tamen infra nu. 179.

11 Sed quid ſi fideiuſſor promiſit pro
officiali, pro vno anno tantū & non vl
tra. Vtrū elapſo anno teneatur dictus fi
deiuſſ. ſi diſdicatur ſocietas poſt annū
cū dimidio Poteſt reſpōdere quod non
remanet obligatus reſpectu ſortis, ſed
pro fructibus decurſis, & nō ſolutis tā-
tum pro illo anno l. ſi cū hermes C. lo-
cati. Quia de periculo poſterioris tem-
poris non obligatur fideiuſſor, & tem-
pus fuit appoſitum ad limitandum o-
bligationem fideiuſſoris, quo elapſo, fi
deiuſſor.

deiuſſor liberatur l.ſi fideiuſſor 27. C. de fideiuſ. ibi in tantum ea extendi in quantū atteſtatio fuerit expreſſa. Bertran.conſ.88.col.1. & 2.lib.1. Alciat. conſ.24.lib.7.tom.2.nu.3. Qui loquitur in eo qui decoxit poſt terminum appoſitum fideiuſſioni & conſ.5.nu 4. & 15. lib.8.tom.3. Et quod ille qui fideiuſſit ad annum voluerit ſuam obligationem limitare;ita quod elaſpo an no non teneatur,eſt textus in l.ſi fideiuſſor §. fin. & ibi gloſſ. 1.ff.mandati, Vnde licet principales continuauerint & prorogauerint ſocietatem,iſta continuatio præiudicat ipſis principalibus,non fideiuſſoribus, vt dicit textus in l.ſi cum hermes,in fine C.de locato. Tiraquell.da retract.conuentionali §.1.glo.7.nu.32.præſertim quia ſi deiuſſor potuit limitare ſuam obligationem,& poſt tempus limitatum amplius non tenetur. Bertran.conſi.188. col.2.in princ. lib.1. facit l. Valerianus ff.de prætoriis ſtipulat.

12 Sed ſi ſocietas fuit diſdicta officiali intra tempus promiſſionis fideiuſſionis, tenetur fideiuſſor ſoluere pecunias in ſocietate poſitas,quia cenſetur fideiuſſor conueniri poſſe,quando ſocietas intra ſex mēſes diſſoluitur.Bar. in l. cum ita ff. de dolo. Ang. & Bald. in l.ſi vltra. C.de fideiuſſ. Et hoc quia fideiuſſores voluerunt teneri vt principales & inſolidum ad omnia, quæ principales tenebantur,ſed principales diſdicta ſocietate tenentur ad ſortem,ergo & fideiuſſores.Puteus deciſ. 58. lib. 3. Et ita etiam ſeruari vidi in aliis cauſis poſt factam diſdictam ſocietatis in tempore, quia per diſdictā finitur ſocietas,& principales & fideiuſſores promiſerunt reſtituere ſortem finita ſocietate, vt dicitur in inſtrumento, ergo fideiuſſor ad annum tantum finita ſocietate infra annum per diſdictam,tenetur poſt annum ſoluere ſummam poſitam in ſocietate ſocio, qui poſuit pecunias.

13 Abſenti ab vrbe non poteſt fieri diſdicta, & ſi fiat abſenti, ei non nocet.l. ſed & ſi.ſ. ſi abſenti 17. ff. de ſoc. Sed ſi habet domum in vrbe, fieri poteſt domi dimiſſa copia citationis, & per contradictas etiam fieri poteſt ex con uentione, de qua in inſtrumento, & valet,vide tamen infra num.107.

14 Diſdicta vero ſocietate per curſorem, debet dicta diſdicta reproduci per eum,qui dedit pecunias apud acta Notarii rogati de ſocietate ante obitum dantis pecuniam, ad hoc vt non poſſit officialis lucrari pecunias. Nam ſi non eſt ante obitum dātis pecuniam reproducta apud acta,officialis lucratur pecunias propter fraudem quæ oriri poſſet ex non reproductione diſdictæ. Nam ille qui dedit pecunias, potuiſſet fructus recipere poſt diſdictam ſocietatē ab officiali,quod facere non poterat reproducta diſdicta,quia diſdicta ſocietate finitur ſocietas, & pecuniæ ſunt in ſecuro & morte non amittūtur.Vnde ad tollendas iſtas fraudes Rota tenuit coram Achille, quod per diſdictam non reproductam apud acta Notarii rogati ante obitum illius,qui dedit pecuni as in ſocietate, pecuniæ perduntur.Caputaquen.deci.105. lib.2.in non impreſſis. Ratio eſt,quia diſdicta facta à Curſore coram A.C.videtur facta animo reproducendi eam Coram A.C. & penes notarium dimittendo,quod cum non fecerit, videtur intimans declaraſſe animum ſuum,nolle ea amplius vti,vt.dicitur de citatione.Anchar in Clem.2.ad finem,vt lit. pendente, Felin.in cap. illud col.pen. verſ.2.concluſ. de præſumpt. vide infra num.154.& 190.

15 Societas diſdicta durat poſt ſex mēſes per xv.dies,adeo quod ſi moriatur infra dictos 15. dies,ille qui dedit pecunias,officialis eas lucratur, quia ex forma conuentionis quindecim dies diſdictæ debent præcedere tempus reuocationis ſocietatis,Puteus deci.58. lib.5. & de tranſaction. deciſ.8 non obſtante conſil. Bart. 96. & Decio in l. in omnibus de reg. iur. & dictum eſt ſupra num. 6. Ratio poteſt eſſe, quia

quia qui ante tempus renunciat ſocietati,ſocium à ſe,non ſe a ſocio liberat, quia diſpédii portionem præſtabit per illos quindecim dies decurrendos poſt ſex menſes l. actione 66.§.item qui ſocietati ff.pro ſocio.

16 Societas pro emendo officio ex illa pecunia quæ datur, fieri poteſt dummodo officium alterius dolo vel culpa emptum non ſit,& tamen per eum qui officium emere volebat dati ſunt fideiuſſores vti principales pro cautione illius,qui dedit pecunias,cõtra quos pro pecuniis recuperandis agi poteſt pro ſocio,vt dicit textus in l.ſi fratres §. ſi ſocietatem, & l.cum ſocietas ff. pro ſocio,& vtroq; loco gloſſæ,ſuper quo ca ſu.Put.deciſi.67. lib. 3 facit 95. Bald. 210.lib 3.& conſi.Oldradi 207.

17 Diſdici poteſt ſocietas per procuratorem ſpecialem ad ita faciendũ conſtitutum l.actione 66.§.renunciare ſocietati ff.pro ſoc. & curatori ſocii poteſt diſdici ſocietas l.7.C.pro ſocio,& diſdicta pariter procuratori officialis fieri poteſt l. actione 5. item ſcriptum eſt ff.pro ſocio.

Secunda particula Inſtrumenti Societatis.

18 SEquitur in inſtrumento ſocietatis, & illa duráte facere participem dictum M. in fructibus ordinariis & extraordinariis dicti officii pro rata parte,quam partem propter incertitudiné fructuum dicti officii,& faſtidia computorum,quæ deſuper oriri & eſſe poſſent, dictus P. conduxit à dicto M. ad rationem ſcut.duodecim ſimilium pro quolibet centinario in auro, quæ ſolui debeant de ſemeſtre in ſemeſtre, & in principio cuiuslibet ſemeſtris. Et ſint libera & exépta ab omni onere ordinario,& extraordinario,decima,ſubſidio impoſitione,quauis authoritate impoſito & imponendo, etiam in euentum belli, peſtis,obitus Pontificis,concilii, etiam ipſo P. officium amittente, ſeu dimittente & in quoſcumq; alios caſus, & euentus qui eſſe poſſent. Cum pacto quod dicta ſcuta duodecim ſemper currant & debeantur ad eãdem rationem, etiam in omnes dictos euentus ac poſt finitam, ſeu diſdictam ſocietatem,vſque ad integram & realem dictorum 200.ſcut.reſtitutionem loco damnorum & intereſſe,quæ ad tantum dem dicti contrahentes eſtimarunt,& taxarunt,vide etiam inf.n.108.

19 In ſocietate lucri & damni nominatim & particulariter conuentio fieri poteſt, & ſi expreſſe aliquæ partes lucri factæ ſint, hæ ſeruari debent.Et valet conuentio ſuper lucro facta §. & quidem inſtit de ſocietat. l. ſi non fuerint 29. in princ.ff.pro ſocio, & ideo dictus officialis promiſit facere participem lucri dicti officii eum, qui dedit pecunias in ſocietate,quam partem conduxit, ad rationem 12.ſcutor. pro quolibet centinario quolibet anno eidem ſoluenda de ſemeſtre in ſemeſtre, & in principio cuiuslibet ſemeſtris.Et hæc conuentio valet ſocietate officiorum, quia officia habent redditus incertos, & quando plus & quando minus in fructu reddere ſolent:Nam communiter officia cancellariæ Apoſtolicæ, ad rationem duodecium ſcutor. pro quolibet centinario, officiali reſpondere ſolent, licet aliquando plus, aliquando minus reſpondeant. Et ad tollendas iſtas incertitudines, códucit officialis iſtam ratam fructuum ad rationé 12.ſcu.pro quolibet centinario, quæ conuentio & locatio fructuum in hoc caſu valet cum omnis conuentio in lucro, & in damno ſpectatur, & ſi partes expreſſe conuenerunt, hæ conuentiones ſeruandæ ſunt, §. & quidem 2.inſtit.de ſociet.

20 Poteſt etiam in ſocietate conueniri, vt portio eius lucri,quod fit per ſociũ, ſit omni damno deducta,ita vt quis ferat partem lucri, & de damno non teneatur l. Mutius 30.ff pro ſocio §. de illa ſane. inſtit. de ſociet. & iure conuentionis hæc pacta valent non iure ſo-

ſocietatis l. 1. §. ſi conueniat ff. depoſiti, & in dictis locis gloſſę & doctores Propterea in dicto inſtrumento ſocietatis dicitur, quę ſcut. 12 pro centinario, ſint libera & exempta ab omni onere ordinario & extraordinario, & omni periculo & caſu fortuito, & ſicut Papa poteſt penſionem liberam & exēptam reſeruare alicui ab omni onere, vt dicit Gigas vel penſionibus, quæſt. 59. nu. 6. ita etiam partes in iſtis ſocietatibus officiorum facere poſſunt licet in cenſu non poſſit apponi hoc pactum, ex quo Pius Quintus illud prohibuit in ſua conſtitutione; vt dixi in tractatu de cenſibus part. 1. nu. 62. quare in ſocietatib. ſeruandum. Maxime quia eſt pactum iuratum cum obligatione Camerali, & eſt fundatum in iure vt ſupra oſtēſum eſt, licet multi doctores teneant in aliis ſocietatibus nō valere pactum quod ſocius ſit particeps lucri, & damnum non cogatur agnoſcere l. ſi non fuerint, in principio, vbi glo. ff. pro ſocio Io. Petrus Surdus conſ. 150. num. 39. & 40. in primo, ſed hic toleratur propter periculum pecuniæ poſitæ in ſocietate per mortem ſocii dantis pecuniam.

21 Socius finita ſocietate, aut quod poſuit in ſocietate habuit, aut non. Si habuit tūc pro ſocio agere poteſt, adhoc vt cōſequatur quod ſua intereſt, ideſt fructus vel intereſſe. Si non habuit, poteſt exigere quod ſibi promiſsū eſt ratione fructuum eodem priuilegio, quo prius poterat l. ſi fratres 53. §. idem reſpondit ff. pro ſocio, & ibi gloſſa. Ideo dicitur in dicto inſtrumēto ſocietatis, cum pacto quod dicta ſcut. 12. ſemper currant, & in omnes dictos euentus, ſcilicet belli, peſtis, obitus Pontificis, &c. & poſt finitam ſocietatem vſque ad realem dictorum 200. ſcut. reſtitutionem loco damnorum & intereſſe, & hoc quia in ſocietatibus fructus communicandi ſunt l. videamus 38. §. ex cauſa etiam ff. de vſur. & l. pro ſocio 38. §. fin. ff. pro ſocio, & vide infra num. 178.

22 In ſocietate ſi eſt conuentum, vt per M. detur pecunia pro emendis rebus ponendis in ſocietate, & M. dedit pecunias, tenetur pro ſocio & cum eo agendum eſt l. cum ſocietas 70. ff. pro ſocio. & l. ſi fratres 35. §. idem reſpondit verſ. idem nulla, ibi, nec præſtet alteri quod conuenit pro ſocio actionem, eodem titulo. Et ſic ſocius qui ponere promiſit in ſocietate pecunias, vel aliquid aliud, & non poſuit, cogi poteſt, vt ponat in ſocietate actione pro ſocio. Sed in iſtis ſocietatibus ſocius debet in pecunia numerata ponere in ipſo contractu ſocietatis factę ſuper officio certam ſummam, ſub periculo mortis ſuæ, vt poſſit dictos fructus lucrari, alias nihil poteſt. Et ſi lucraretur, eſſet vſura, quia ſine pecunia & ſine periculo mortis, ſocietas non eſt licita ſed vſuraria.

23 Sed quid ſi creditor alicuius in ſumma 500. ſcut. requirat debitorem, vt de dicto debito faciat ſocietatem officiorum, qui conſenſit & creditor reperiit P. officialem, qui confeſſ. s eſt, non à creditore, ſed à Io. recepiſſe 500. ſcut. in ſocietate, & fecit inſtrumentum in forma cum cautionibus, prout fieri ſolet. Et inter alios debitor acceſſit, & recognouit bonā fidem, & dixit, quòd hæc ſocietas ad ſui contemplationem facta eſt, & ad ipſum ſpectat commodum & incommodum dictæ ſocietatis. Poſtea Io. qui prætenditur dediſſe pecunias, apud acta comparuit, & ceſſit actiones creditori contra debitorem, & quoſcūque alios, & declarauit in hac ſocietate non habere niſi nudū nomen, ſed commodum & in commodū ſpectare ad creditorē. Et P. officialis interrogatus an aliquas pecunias habuerit à Io. dixit in iuditio, quod nullas habuit pecunias. Creditor dictam ſocietatem vt ceſſionarius Ioannis diſdixit, & elaſpo tempore diſdictæ petit à debitore 500. ſcut. cum fructibus decurſis. Replicat debitor, quod creditor non poſuit ſuum creditum in ſocietate vt conuenerat, & quod P. officialis,

pecunias à Ioanne non habuit, & Io. declarauit in iudicio non habuiſſe, & quod propterea ſocietas eſt ſimulata, fictitia, & nulla, & non debet habere aliquam exequutionem, præſertim reſpectu fructuum, qui non debentur ex eo, quod pecunia debita non eſt poſita ſub periculo mortis creditoris. Et ſi prætenſi fructus exigerentur, non fructus ſocietatis, ſed vſura, exigeretur, quæritur quid iuris.

24 Et videtur dicendum, quod hæc ſocietas dolo malo & fraudandi cauſa inita ſit, & ipſo iure, nullius momenti ſit. Quia fides bona contraria eſt fraudi & dolo l. 3. §. fin. ff. pro ſocio, nam dolus creditoris qui noluit ponere creditum ſuum in periculo mortis ſuæ naturalis cum alio modo quàm ſub iſta fictione & fraude, non poterat ſuũ creditum ſaluum & ſecurum facere, ex quo modo dolus, & fraus arguitur & probatur, l. & eleganter ff. de dolo malo. Salicet. in d. l. 3. §. fin. dicit, quòd ſocietas dolo & fraude contracta non eſt ſocietas, quia contractus ſocietatis eſt bonę fidei, vbi eſt dolus & fraus nõ eſt bona fides, & ibi Alber. Idem tenet cum gloſſa contra Petrum. Et in c. quiſquis Epiſcopus §. fin. 12 q. 2. dicitur, quod ſi calliditate vſus fuerit, & à clerico emerit princeps agrum Eccleſiæ, irrita ſit venditio, & reſtituatur Eccleſiæ. Et ſic ea quæ dolo & fraude facta ſunt in contractu ſocietatis, ſunt nulla ipſo Iure, vt probatum eſt.

25 Quod autem in ſupradicta ſocietate interuenerit fraus & dolus, probatur ex intentione creditoris & debitoris probata per vnum teſtem, qui fuit mediator, & fuit conuentum inter creditorem, & debitore, quod ſocietate poneretur debitum & creditum reſpectiue creditoris & debitoris. Et tamen non fuit poſitum in ſocietate, quia remanſit accẽſum in libro creditoris, & in apocha debitoris producta per creditorem in iudicio. Secundo probatur ex confeſſ. P. officialis, qui dixit in Iudicio, nullas recepiſſe pecunias à Ioanne à quo ipſe confeſſus eſt habuiſſe in inſtrumento. Tertio probatur confeſſione Io qui dixit nullas dediſſe pecunias P. officiali, ſed ſolum nudum nomen habuiſſe, & quicquid fecit ad cõmodum creditoris feciſſe aſſeruit. Ergo ex iſto facto probatur, quod Societas ſine aliqua pecunia facta fuit, & cũ iſta imaginata ſocietate creditor voluit fructus 500. ſcut. lucrari ſine periculo ſui crediti ad rationem 12. ſcut. pro cẽtinario. Nam dolus eo ipſo probatur, quando aliquis facit actum prohibitum, hic prohibetur fieri ſocietas officiorũ ſine pecunia numerata, quæ ponitur ſub periculo mortis illius qui dedit illã, hic non eſt numerata pecunia, quæ poſita ſit ſub periculo mortis Ioannis, qui illam dediſſe finxit, & eſt facta ſalua pecunia debita creditori cum iſta imaginata ſocietate: ergo ex ſupradictis in actu prohibito, à cõſuetudine & à iure dolus creditoris perſpicuis indiciis probatur l. dolus. C. de dolo malo. Aym. conſ. 8. nu. 1. Pariſ. conſ. 46. lib. 1. Rolan. conſ. 1 t. n. 9. lib. 3. dixi in c. vt minorum, de contract. min. & mulierum, gloſ. 8. num. 282. & ſequen. probato dolo, & fraude contractus ſocietatis eſt nullus ipſo Iure, vt in d. l. 3. §. fin. pro ſocio.

26 Si cõtractus eſt nullus, nõ debentur fructus ex ſocietate, doloſa imaginaria, & ſine periculo amiſſionis pecuniarum in euentum mortis illius qui finxit illam dediſſe. Et malus animus creditoris probatur, qui voluit ſine periculo ſuum creditum conſequi, & fructus lucrari, Ceph. conſ. 62. nu. 28. Boer. deciſ. 101. num. 2. & declarant Bart. Bald. Salic. Paul. de Caſtro in d. l. dolum, C. de dolo, & declarat Imol. in c. Quintauallis col. fin. de iur. iur. Et per ſupradictas probationes verus dolus probatur. Ruin. conſ. 4. num. 10. lib 1. & eo ipſo quod quis non facit illud quod de iure facere tenetur, & ſcit ſe teneri, probatur dolus præſumptus. Paul. de Caſtro, in d. l. dolus num. 3. C. de dolo. Aym. conſ. 15. num. 2. dixi late

in

in d. gloſſ.8. c. vt minorum num.283. & 284. Hic creditor ſciebat quod in ſocietate pecunia debet numerari, & poni in periculo mortis ſuæ, ad hoc vt fructus poſſet in ſocietate lucrari dicti ſui crediti, quod non fecit, ergo eſt in dolo. Si eſt in dolo, contractus ſocietatis eſt ipſo iure nullus, vt d. l. 3.§.fin. ff. pro ſocio, & fructus ex ea non debentur.

27 Et ad magis declarandum dolum & ſcientiam creditoris, ipſe creditor reperiit officialem, quem facto inſtrumento ſocietatis, coram eodem Notario, & teſtibus promiſit indemnem releuare ab ipſa ſocietate, vti principalis principaliter, & in ſolidum: nam ex nimia diligentia dolus arguitur l. ſi quis ſub conditione ff. de condit. inſti. Natta.conſ.436.num.4. ex nimia feſtinantia pariter dolus arguitur Bal cōſ. 219.lib.2. Aym.conſ.18.nu.2 t. Et qui facit eodem inſtanti plura quę ſunt facienda cum inter poſitione temporis. pariter dolus, arguitur. Aym.conſ.35. nu.5. Paul.de Caſtr.conſ.172.in fi.lib. 2. & vide multa exempla quæ congeſſi in tractatu de contractibus minorum glo.8.nu.28. Hic creditor reperit officialem, quem fecit obligare, & quem poſtea releuauit indemnem, & conſtituit ſe principalem debitorem illius, qui dedit pecunias, & reperit etiā Io. qui dediſſe pecuniam finxit, quam nō dedit, & ſollicitauit vt fieret hæc ſocietas, vt lucraretur ſine periculo fructus ad rationem 12. pro cētinario. Et ſic ex iſtis omnibus manifeſtus dolus probatur etiam ex ipſius creditoris confeſſione, qui fatetur non fuiſſe. Io. Petro officiali numeratā pecuniā.

28 Et licet creditor opponat de iuramento & obligatione Camerali & quod propterea executio dicti inſtrumenti ſocietatis nō poſſit retardari tā contra debitorem quàm eius fideiuſſores, tamen reſpondit debitor quòd cōſtat ex confeſſione officialis & ipſius creditoris, quòd pecunia non fuit numerata. Per quam confeſſionem probatur dolus & ſimulatio; & Iudex poteſt non obſtante iuramento pronunciare ſuper dolo, ſimulatione contractus, & ſimilibus. Ant.Galleſ.in tract. obligationis Cameralis parte 4. q. 4. pag.93.num.2. & 3. ita declarat Alex. in l. nemo poteſt, col. 3. verſ. quorum d.ff.de legat. 1. Præterea iuramentum non confirmat contractum ex falſa cauſa factum. Pariſ. conſ.96.num.24. lib.1. quia ſi cauſa eſt falſa, non adeſt conſenſus, & iuramētum non ſupplet conſenſum l.fin.C.de non num.pecun. Bald. conſ.349.in fine lib.3. & vbi eſt defectus conſenſus, iuramentum nihil operatur. Tiraquell.in præfatione l.ſi vnquam C.de reuocandis donat.num. 148. Maxime quia iuramentum non habet tres comites, veritatem, iudicium, & iuſtitiam & vbi iſta deſunt, non eſt iuramentum, ſed periurium, & illicitum iuramentum eſt illud, cui deſunt iſta tria vel aliquod eorum c. 23.§.iuramentum 22.q.4. Hic deeſt veritas, quia pecunia non eſt numerata nec poſita in periculo, & deeſt iuſtitia, & propterea non ſeruandum, quia interpoſitū ex falſa cauſa, non obligat vltra conſenſum. Tiraq.in dicta præf. de reuocand. donat. num. 163. & non auget obligationem, ſed ſequitur naturam actus, ſuper quo interponitur & addit religionis vinculum. Tiraqu. ibi num.165. & recepit omnes conditiones ac vires actus principalis ſuper quo interponitur Bart. Bald. Salic. & alii in dicta l.fin. C.de non nu. pecun. Et dixi late in tractatu de contractibus minorum & mulierum gloſ.8.nu. 50 Hic actus principalis eſt nullus ipſo iure, quia pecunia non fuit numerata, ergo & iuramētum, præſertim quia debitor ignorauit non fuiſſe numeratam pecuniam, immo putauit illam vere numeratam & ſolutam creditori, quod non eſt verum, vt apparuit poſtea, ex quo creditor volebat ſuam pecuniam fore tutam, & lucrari cum iſta ſimulatione fructus ad rationem duodcim pro centinario pro dicto ſuo

credito, & ſine aliquo illius periculo.

29 Creditor dicit quòd in ſuo lib.ſcripſit habuiſſe pecunias, à Petro officiali die 30. Septembris, debitor replicat, quòd ipſe faſſus fuit habuiſſe illas pecunias à Petro officiali die 27. Septembris, & officialis dicit nullas habuiſſe pecunias. Vnde hic adſunt tres contrarietates, prima officialis qui dicit nullas habuiſſe pecunias, ſi ergo officialis nullas habuit pecunias, quomodo poteſt illas ſoluere primo debitori die 27. ſecundo creditori die 30 Nam regula iuris eſt, quod nemo dat quod nõ habet c. Daibertus 24. 1. q. 7. ibi qui nihil habuit, nihil dare potuit & c. 5. in fin. de de iur. patr ibi pro non dato habetur, quod ab illo datur, qui non poteſt de iure donare. Vbi gloſ. fin. dicit, quia non erat in poſſeſſione, vel quaſi, & l. traditio. 20. ff. de acquiren. rerum dom. ibi traditio, nihil aliud transferri debet, vel poteſt ad eum qui accepit, quam quod eſt apud eum qui tradit. Si habuit officialis pecunias; potuit alteri dare, ſi non habuit, non potuit alicui dare, videlicet, nec debitori, nec creditori, prout neutri dedit.

30 Et ſi debitor licet nihil habuiſſe cõfeſſus ſit ſub ſpe futuræ numerationis, tamen de eo quod habuit, facienda erat quietatio ad partem iuxta conſuetudinem vrbis, quæ non fuit facta à debitore, officiali, vel Io. qui prætenditur dediſſe pecunias officiali. Nec minus fuit facta à creditore officiali, vel Io. ſimilis quietatio, ex eo quod alter nihil dedit, & alius nihil habuit. Et ſi habebat officialis ſcut 500. illa ſoluit prius debitori, ſi ſoluit prius debitori non potuit ſecundo loco ſoluere creditori, quia nemo præſumitur velle ſuum iactare bisdando duobus, & præſertim illud quod non habuit. l. cum de in debito 25. §. qui enim. ff. de probat. ibi numquam ita reſupinus eſt, vt facile ſuas pecunias iacter, & indebitas effundat, & maxime ſi ipſe qui indebitas dediſſe dicit, homo diligẽs eſt, quia incredibile eſt quod erret. Hic officialis eſt pauper, & accomodat officium pro mercede & pecunia: & propterea nõ præſumitur quod bis ſoluerit illud, quod fatetur non habuiſſe. Et dicta partita libri creditoris eſt valde ſuſpecta, ex quibus videtur reſolui poſſe ſupradictam quæſtionem, de qua ſupra n. 22. vide etiam infr. n. 65. & 192.

31 Sequitur in dicto inſtrumento ſocietatis ſecundum antiquam conſuetudinem facto. Super morte autem conuenerunt, quòd moriente M. ante P. durante ſocietate huiuſmodi: morte tamen naturali, non violenta non vi, ferro, nec veneno, ſeu aliter cumq; inflicta quòd P. lucretur dicta ſcut. 200. & teneatur tantum ad ſolutionem fructuũ decurſorum non ſolutorum. In omnes autem alios caſus & euentus, idem P. teneatur ad dictorum ſcut. 200. ſolutionem, & reſtitutionem, & M. confeſſus fuit habuiſſe dictam ratam partem fructuum conductam, ſeu fructus primi ſemeſtris, ab eodem P. de quibus vide infra num. 109.

32 Morte ſocii expirat ſocietas, & qui ſocietatem contrahit, ſocium eligit, & etiam ſi plures ſocii ſint, ſoluitur ſocietas, etiam ſi plures ſuperuiuant, niſi aliter conuentum ſit. §. ſoluitur, inſtitut. de ſocietate, & l. 4. in fine, & l. adeo 60. in princ. & l. actione 66. §. morte. ff. pro ſocio. Ideo dicitur in dicta particula inſtrumenti, quòd moriente M. ideſt ille qui dedit pecunias ante P. ideſt officialem, quia ex morte officialis vel dantis pecunias diſſoluitur ſocietas. Ideo dixi moriẽte M. qui dedit pecunias ante P. officialem lucretur: nam ſi P. fuiſſet primò mortuus, fuiſſet diſſoluta ſocietas, & ea diſſoluta, non potuiſſet P. nec eius hæredes pecunias poſitas in ſocietate ab M. lucrari, quia lucrum pecuniæ fit ab officiali durante ſocietate. Non autem ea diſſoluta per mortem P. officialis, & ideo dicitur aperte in inſtrumento, quòd moriente P. ante M. durante ſocietate, huiuſmodi finitur ſocietas, quia officialis eſt ſocius eius, qui de-

dit

dit pecunias. Hier.Gabriell.conſi.63. num. 5.lib. 2.

33 Morte tamen naturali, mors autem naturalis eſt cum quis moritur.l.ex ea parte.§.inſulã.ff.de verb.oblig. ibi cũ morieris dari? non niſi moriente eo committitur,vbi declarat moriente eo ſcilicet naturaliter.Quia mortis appellatione de naturali intelligitur non de ciuili.l.cum Pater.79. §. hæreditatem ff. de legatis 2. vbi dicitur quòd mors naturalis facit cõditionem exiſtere fideicommiſſi, non mors ciuilis, & in vtroque loco Bart & Doctores. Nam mors naturalis eſt ea, quæ prouenit à natura,& appellatione mortis intelligitur, non ciuilis,præterquam in caſibus à iure expreſſis. gloſſa fin. in cap. placuit.il 2.16.q.1.Iaſ.in l. ex ea parte. §. Inſulam num.1. & 2.ff.de verb. obli.Iaſ.in l.Gallus §.& quid ſit tãtũ. ff.de lib.& poſt. in 3. not. Socin. Iun. ibi nu.13. mors naturalis prouenit. ex infirmitate ex ſenectute, & aliis caſibus improuiſis,de quibus vide Guglie. Benedict.in c.Raynutius in ver. mortuoque teſtatore il 1.n.10.& n.19. vbi dicit,quòd moriens combuſtione, præcipitatione,ſtrangulatione,ſubmerſione,vel fame, largo modo dicitur mors naturalis,& nu.21.dicit,quòd qui moritur ſua morte etiam in carcere, naturaliter moritur.

34 Mors violenta infertur ab hominibus homini,vt quando quis occiditur, iſta mors dicitur mala,& contra naturã.Bal.in c.1.quibus modi feud.amit. Benedict.in dicto ver. mortuo itaque il 1.n.20.& iſte non moritur naturaliter,qui occiditur,& apellatione mortis interfectio continetur.Benedict.ibi nu.24.& 25.veneno etiam,& artibus, odioſis, & magicis quis occiditur, §. eadem lege.inſtit. de public. iud. & l. 1.in princ.ff.ad leg.Corn.de ſicar.quia ligno, lapide & ferro, quis occiditur. §. telum.ff.de verb. ſig. vbi Rebuff. & Alciat.declarãt,quid nomine teli contineatur,& l.pen.§. telorum ff. ad leg. Iul.de vi publ.& homicidæ vltore ſerro necantur à magiſtratu, §.l ex cornelia inſtit.de public. iudic. & ſic nemo pecunias poſitas in ſocietate officiorum per mortem violentam venenum, & ſimilia, ex pacto & conuentione ipſorum ſociorum, quod ſeruandum eſt, lucratur, & ſi lucraretur pecunias præfatas etiam morte violenta, multi dantes pecunias occiderentur. Et propterea appoſitum eſt iſtud pactum,non tamen violenta. Gugliel. Benedict.ponit rationem in dicto verbo mortuo nu.31. vide etiam infra nu. 110.

35 Seu aliter qualitercumque inflicta, veputa quòd mulier dederit pecunias in ſocietate & factũ pactũ,quòd ſi mulier periret ex cauſa partus,non fieret lucrum pecuniæ. Quæ cum eſſet grauida durante ſocietate,& propter ventrem paſſa ſit multa incommoda, & ei ſuperuenit febris,& abortus,& obiit, Dubitatur an mulier ſi ex febri, vel ex abortu obierit, officialis lucretur pecunias,& videtur dicendũ quòd abortus & obitus prouenerit ex vẽtre, tanquã ex prima cauſa,nõ ex febri proueniente, ſed ex incõmodis & paſſionib. ventris, quæ cauſant febrem, propter continuum dolorem mulieris,& inde, debilitas vel maius malum,ex quo abortus,ſicut dicimus in lethaliter vulnerato, cui poſt multos dies ſuperuenit ſpaſmum, & poſt ſpaſmum mors. Ita in abortu dicendum, quod fuit cauſatus ex aliqua cauſa, cui ſuperuenit febris,& poſt febrem,mors. Boerius deciſ.323.num.16. verſ.quinta coniectura, Præſertim ſi medici referant quòd mors eſt cauſata ab ipſo abortu & febre:nam primò febris,poſtea abortus, tertiò.mors. Adeo quod nõ põt cognoſci, an ex febri deceſſerit, & effectus mortis abortui attribuendus eſt. Verum relationi medicorum ſtandũ eſt. l. ſemel.9. C. de re milit. lib. 12. cum aliis allegatis à Boerio deciſ. 323. nu. 11. Et vlterius eſt conſiderandũ, quòd ſi mors ex duplici cauſa occurrat, illa præualet ex cuius parte eſt ille qui

vult damnum euitare, & præfertur illi qui certat de lucro. Sic dicendum in caſu iſto, quia officialis tractat de lucro, hæredes mulieris de damno vitando, illis fauendum: quia in obſcuris benignior interpretatio eſt facienda. l. ſemper in obſcuris. ff. de reg. iur. l. merito. ff. pro ſocio Hippolyt. de Marſiliis ſingulari 151. pro præmiſſis, facit Oradinus deciſ. 345. lib. 2. vide infra num. 119. & 120.

36 Lucretur dicta ſcut. 200. dicitur in dicto contractu ſocietatis ſupr. nu. 31. & ſic ſi obierit M. qui dedit pecunias durante ſocietate ante diſdictam & finitam ſocietatem, P. officialis lucratur ſortem & propter hoc pactum ſolum ſunt licitæ dictæ ſocietates officiorum. Nam iſtud periculum vitæ eſtimabile eſt pecunia, ideſt cum reſponſione 12. ſcut. pro centinario quolibet anno, quia ſi moritur in dicto tempore M lucratur officialis ſortem & hoc approbat Sotus de iuſtitia & iure lib. 6. q. 6. art. 2. ad finem. Approbantur etiam huiuſmodi ſocietates officiorum à Leone X. à Paulo IIII. & à Pio IIII. & ab omnibus Pontificibus ſcientibus & patientibus fieri iſtas ſocietates palam & publice in vrbe ab omnibus & vlterius à conſuetudine immemorabili.

37 Sed poſt finitam ſocietatem diſdicta, vel morte, vel alio modo exigere fructus ad rationem duodecim pro centinario, ex quo ſors non eſt in periculo propter moram debitoris tantum, fraudem ſapere videtur. Quia nihil in mutuo recipi poteſt ſupra capitale niſi damnum emergens non lucrū ceſſans, & niſi hæc pecunia licitæ negotiationi fuiſſet expoſita, iſto caſu contractus eſt licitus, aliàs non, dicit Sotus in dicto lib. 6. de Iuſtitia & Iure. q. 6. art 2. in fin. Et eſt ratio, quia capitale tunc eſt ſecurum, quo caſu nihil quis poteſt lucrari, prętertim ex pacto, Sylueſter in ſumma. parte 2. in verbo ſocietas. 1. num. 2. q. 2 Ideo hodie dictum pactum poſt diſdictam ad tantam ſummam 12. ſcut. reprobatur, ſed taxatur tantum per A. C. ad rationem quinque, ſex, vel ſeptem ſcut. propter moram reſtitutionis dictæ ſortis pro quolibet centinario: Vide diſtinctionem & declarationem infra num. 178. & 179.

38 Quos fructus fatetur recepiſſe is qui dedit pecunias, & de his facit quietationem ipſi officiali. Et ſic in iſtis ſocietatibus ſolutio fructuū fit anticipate & demitur de ſorte principali 200. ſcut. 12. anticipate, & in iſtis ſocietatibus permittitur, eo quia tota ſors eſt poſita in periculo, ſi decedat ille, qui dedit pecunias infra ſex menſes. Et hæc conſuetudo immemorabilis in cenſu eſt prohibita, vt dixi in tractatu de cenſibus par. 3. num. 22. Et in vſura pariter eſt prohibita. l. eos §. ſed & ſi C. de vſuris. Et nō poteſt negari quòd ſolutione anticipata non minuatur pars pecuniæ datæ ad ſocietatem, & de illa parte anticipate ſoluta ſoluuntur fructus, tam in primis, quam in reliquis ſex menſibus: venturis tamen permittitur, quia tota pecunia eſt in periculo propter mortem ipſius ſocii.

SEQVITVR ALIA *particula dicti Inſtr.*

39 Vlterius conuenerunt, quòd dictus M. poſſit nominare aliam perſonam, & in ea periculum mortis de dicta ſcut. 200. cū omni iure quòd habet virtute præſentis obligationis, & inſtrumenti ponere, tam coniunctim quàm diuiſim dictas pecunias in totum vel in parte excludere. Quæ perſona poſſit & valeat vti præſenti inſtrumento, & contra quoſcumque illius virtute agere & experiri in Iudicio & extra in omnibus & per omnia, prout ipſe M. poſſet, ac ſi illam non nominaſſet. Adiecto pacto, quod dictus M. teneatur eamdem nominationem intimare, & viuere per decem dies poſt factam intimationem,

quæ

quæ etiam valeat domi dimiſſa copia.

40 Socii morte vel mutatione perſonę ſocietas diſſoluitur, niſi in coeunda ſocietate aliter conuentum ſit, §. ſoluitur inſtit.de ſociet. & l.actione 66. §. morte. ff. pro ſocio, ibi niſi in coeunda ſocietate aliud conuenerit. Propterea poſſunt ſocii cõuenire dum fit ſocietas, quòd poſſit nominare vel mutare aliam perſonam & in ea periculũ mortis ponere, & morte illius perſonæ mutatæ officialis lucratur dicta ſcut. 200. poſita in ſocietate ex conuẽtione & pacto inter eos inito. Nec per hoc diſſoluitur ſocietas propter pactum ita conuentum inter ſocios, ſed iſta mutatio perſonæ debet parti intimari & ſuper viuere poſt ſocius qui mutauit perſonam per decem dies quia ita conuentum eſt. Si autem perſona nominata obierit durte ſo ăcietate, lucratur dictas pecunias officialis.

41 Poteſt etiam ſocius transferre dicta ſcut. 200. in aliam perſonam cum omni lure virtute præſentis obligationis in totum, vel pro parte arbitrio ſuo, & ſe in totũ, vel pro parte excludere à ſocietate, facta tamen intimatione præfata officiali cum ſuperuiuẽtia decem dierum. Quod pactum eſt licitum, quia non vergit in damnum alicuius perſonæ, ſed in vtilitatem ſocii diuidentis bona ſua in filios vel familiares ſuos, vel prout ſibi videtur, & ne totum vel maiorem partem bonorum, quæ habet, perdat, ſed in eis conſeruetur: facta tamen intimatione traſlationis præfatæ officiali.

42 Voluerunt etiam ſocii ex conuentione, quòd perſona nominata poſſit & valeat vti contra ſocium, & eius fideiuſſores præſenti inſtrumento, & agere, & experiri in Iudicio & extra, in omnibus & per omnia, prout ipſe M. poſſet, ſi nominationem non feciſſet. Intellige poſt intimationẽ factam officiali & non aliàs, quia ceſſionarius ad hoc vt agere poſſit contra debitorẽ cedentis, intimare debet ceſſionem iurium in eum factam ipſi debitori & hoc ex pacto, vt dicitur ſupra nu. 39.

43 Et idem P. promiſit dare in fideiuſſores huic ſocietati, qui principaliter & in ſolidum accedent N. & N. & ſic iſti fideiuſſores obligabunt ſe vti principales debitores principaliter & inſolidum, quæ obligatio facit quòd iſti fideiuſſores poſſint conueniri antequã principalis excutiatur, vt tradit Hippol. de Marſil. in rubrica de fideiuſſ. num 62. & 63. Alex.conſ.29.num.36. lib.7. vbi additio. Tiraquel.de retract. par. 1.nu.8 & 9.§.31.in gloſſ.1. Et iſti nominati ab officiali ſunt fideiuſſores licet vti principales & principaliter ſe obligauerint, quia eorum intentio eſt, vt vti fideiuſſores ſe obligent. Moderni conſ.63.num.6.& 7.lib.2.

44 Et licet ille qui accepit pecuniam ſit vere principalis, alii fideiuſſores, tamen omnes ſunt principales debitores reſpectu creditoris: inter ipſos vnus alteri fideiubere videtur. Aret. conſ.33. num. 8. Hippolyt. de Marſil. ſing.2. & in rubrica de fideiuſſor. nu. 95. Ioannes de Anania conſ.90. Ruin. conſ.144.num.8.lib.1.

45 Et quamuis vnus ex fideiuſſoribus recognoſcat bonam fidem, & dicat pecunias acceptas in ſocietate ad ipſum ſpectare, & promittat indemnem releuare officialem, hæc non nocet illi qui dedit pecunias l. Iulianus. ff. ad ſenatus conſ. Macedonian. vbi Paul. de Caſtr. in princip. verſ. pone. & nu. 112. Romanus conſ. 114. in terminis. Tiraquell. de retract. parte. 1. §. 31. gloſſ. 1. additio ad Alexand. conſil. 29. num. 36. lib. 7. Ant. Gabriell. de fideiuſſor. concluſ. 2. num. 1.

46 Et quid ſi omnes acceperunt pecunias & omnes inſolidũ obligati ſint, tunc alter pro altero fideiubet pro ea parte, quæ peruenit ad alterum. Bart. in l. reos. col. 1. verſ. ſi ergo quæritur. ff. de duobus reis. Salic. in l. vir vxori. §. mulier & Titius. col. 3. in principio verſ. tu tamen. ff. ad Senatus conſult. Velleian. Alex. conſil. 116 lib. 6. Anto. Gabriell. lib. 3. de fideiuſſor. con-

cluſ.1.num.1.& Iaſ.conſ.48.col. 1.ad finem lib.3.

47 Et in fauorem creditoris omnes fideiuſſores obligantur vti principales & in ſolidum,cum iuramento renũciãdo epiſtolæ diui Hadriani, & ſic beneficio diuiſionis, diſcuſſionis, & omni iuri & legum auxilio.Per quam renunciationem creditor poteſt quemcunq; fideiuſſorem cõuenire, quando voluerit in ſolidum. Angel. in auth. de duobus reis.col. 1. Ant. Gabriell. lib. 3. de fideiuſſor. concluſ. 1.num. 8. & ſeq. & Roncagallus in l. reos.ff. de duobus reis in princ. num. 57. dum dicit, quòd hæc renunciatio prodeſt creditori, non fideiuſſori contra fideiuſſorem.

48 Et propterea fideiuſſor vbi adeſt dicta renunciatio iuris & legum auxilio,non poteſt opponere beneficium diſcuſſionis contra principalem creditorem. Ant. Gabriell. in d. concl. 1. de fideiuſſor. num. 83. Sed quia non ſemper apponitur dicta clauſula renũciationis.ideo põt eſſe locus diſcuſſioni,ob id idem Gabriell.format in dicta prima concluſ.regulam, ampliationes & fallentias,quem vide.

49 Nota etiam quòd cedens omni iuri, & legum auxilio,non renunciat beneficio cedendarum actionũ.Decius cõſ. 99.nu. 4. Sed quando in ſpecie renunciat beneficio,de duobus reis, eſt renũciatum dictæ Ceſſioni actionum.Idem conſil. 27. num. 7.

50 Verum vbi nullum eſt pactum,ſed fideiuſſores omnes ſimpliciter vt principales, & inſolidum acceſſerunt, & vnus ex fideiuſſoribus cogitur ſoluere creditori integrum debitum, tunc creditor ante ſolutionem contra fideiuſſores ad fauorem fideiuſſoris actiones hypothecarias cedere tenetur. Quas confideiuſſor non habet in bonis confideiuſſoris; ſed creditor tantum, & facta ceſſione in fauorem ſoluentis, poteſt fideiuſſor ſoluens illis actionibus vti contra confideiuſſorẽ. l. cum alter. & l. mandati. C. de fideiuſſor. Et quemadmodum ſubuenitur creditori, vt eligat fideiuſſorem, quem vult,ita ſubuenitur fideiuſſori, vt faciat pignorum ceſſionem. l. ſicut C.de fideiuſſ.

51 Quam ceſſionem pignorum facere non tenetur creditor principalis, ſi habet ex alia cauſa hipothecas in bonis fideiſſoris, donec integrè ex illa alia cauſa ei ſatisfactum ſit. l. 2. C.de fideiuſſ.

52 Nec ſit ceſſio hipothecæ quando extraneus ſoluere paratus eſſet debitũ extranei, ad hoc vt nomen ſibi cedat. l. nulla.C.de ſolut. vbi Salicet. & alii Roncagallus in l. reos num. 50. verſ. quod non procedit.ff.de duobus reis.

53 Nec minus quando eſt conuentus principalis, qui via executiua ſoluit in tot pignoribus ſubaſtatis creditori, vel dedit alium fideiuſſorem, qui dixit ſe habere in depoſitum executionem,quam poſtea conſignauit de mandato iudicis creditori,qui ceſsit actiones ſoluenti.Tunc enim in executione liberatur fideiuſſor.Guido Pap. deciſ. 248.Hyppol.de Marſil.in rub.de fidei. nu.372.

54 Et non ſolum hipothecarias actiones creditor fideiuſſori inſolidum ſoluẽti cedere tenetur, ſed omnes actiones compellitur cedere contra principalem fideiuſſorem inſolidum l. fideiuſſoribus. ff.de fideiuſſ. & l. modeſtinus.vbi. Bart. numero 12. ff. de ſolut. Contra vero confideiuſſores pro parte, quia inter fideiuſſores ſit diuiſio. Paulus de Caſt. in dicta l. fideiuſſoribus in principio Bart. in dicta l. modeſtinus num.9.ff.de ſolut.Bald.autem in dicta l.fideiuſſoribus,dicit quòd creditor tenetur cedere omnia iura fideiuſſoribus Cin.in l.2.C.de fideiuſſoribus.

55 Ceſsionarius fideiuſſor poteſt agerè contra correos detracta portione ſua,in eo quod ſupereſt ſupra pertionem ſuam. Afflict. deciſ. 319. in fine capit. deciſ.41.num.8.Quia fideiuſsores inter ſe habent beneficium diui-

ſionis

ſionis.l.non recte. C. de fideiuſs. & in nouella 99.de fideiuſs.tranſlata ab Holoandro, Gabriel. de fideiuſſ.concl. 2. num.11.

56 Et quando plures fideiuſsores ſunt inſolidum obligati & condemnati ſimpliciter, poteſt vnus petere quod fiat excuſsio periculo ſuo contra correos ad quos pecunia deuenit Bart. & Alber.in auth. hoc ita. q. 7. C. de duob. reis, & in l. 3. ff. de duobus reis Gomeſ. deciſ. 34. lib. 2.alias 143. incipiente excuſsio.Et fideiuſsor qui petit diuiſionem debiti contra confideiuſſores,debet cauere quod alii fideiuſſores ſunt ſoluendo l. ſi dubitetur. ff.de fideiuſs. vbi Bart. & Paulus de Caſt. & Bald. in l. fideiuſsor num. 2. C. de fidei. vide Petrum Duegnas. reg. 334. declarantem Gabriell.de fideiuſs.concluſ.2.

57 Nec obſtat huic oppoſitioni renũciatio,quæ fit in obligatione Camerali.Quoniam obligatio Cameralis continet renunciationem omnium exceptionum competentium obligato de tempore factæ obligationis. Sed hæc exceptio non competebat obligato de tempore obligationis,ſed poſtea quãdo fuit decreta executio contra omnes correos inſolidum obligatos, & generalis ademptio beneficiorum non extenditur ad illud beneficium, quod quis poſtea habiturus eſt Roman. conſil.471.num.3. Alex.conſil. 196 in fine.lib.5.Dec.conſil.99. num.3.Pariſ. conſil.110 num.10.& 109.lib.1.Additio ad conſilium Romani 471. multos allegat.

58 Sed hic videndum eſt, quòd ſi vnus officialis Romanæ Curiæ capit in ſocietate à Tirio 100.numerata pecunia, ſuper ſuo officio, vt dictum eſt ſupra, & promittit dare in fideiuſsores duos ſupra nu. 43. vti principales & inſolidum obligatos cum renunciatione Epiſtolæ diui Hadri. & tertius declarat apud acta Notarii, quod huiuſmodi pecuniæ ſibi ſeruiunt, & quòd officialis qui pecunias accepit ſuper ſuo officio, non habet in hac ſocietate niſi nudum nomen,& promittit dictum officialem & alios fideiuſſores principaliter obligatos indemnes penitus releuare,modo videdũ an ille officialis ſit fideiuſsor principalis reſpectu confideiuſsorum, vel principalis ſocius. Et videtur dicendum quòd ſit fideiuſsor. l. ſi plures. §. ſi fideiuſsor. ff.de fideiuſsor. Paulus de Caſt. conſi. 331. num. 1. lib. 1. dicit quòd principalis dicitur ille,ad quẽ peruenit vtilitas contractus,alter vero etiam principaliter obligatus dicitur fideiuſsor. Rom. conſi. 114. num. 3. & ſeq. Tiraquell.de retract.parte 1.§.31.gloſsa 1. num. 8. additio ad Alex. conſi. 29. num. 36. lib. 6. Ant. Gabriell lib. 3. de fideiuſs. concluſ. 2. num. 1. verum officialis eſt vere ſocius cum eo qui dedit pecunias, licet aliud geſserit inſcio is, qui dedit pecunias, vide infra num.84.

59 Præmiſsa vera videntur inter ipſos correos, vel fideiuſsores qui videntur adinuicẽ vnus pro alio fideiubere,quatenus pecunia perueniat ad alterum ipſorum.Sed quo ad creditorem, non videntur inuicem fideiubere.Aret.conſil.33.num.8.& ideo alicui eorum contra creditorem nõ competit beneficiũ excuſsionis. Bart. in l. reos in princ. ff.de fideiuſs.& eſt textus in dicta auth. de duobus reis circa princ. Alex. conſil. 116. lib. 6. Bart. in auth. hoc ita.num. 14. verſ. hæc concluſio patet in principali & fideiuſsore. C. de duobus reis.Et quia obligatio officialis eſt reſpectu fructuum officii, cum eo qui dedit pecunias,& obligatio illius qui recognouit bonam fidem, eſt quòd finita ſocietate promittit ſortem reſtituere, & ſic diuerſa eſt obligatio. & hæc obligatio acceſsoria ad contractum ſocietatis,non immutat eius naturam.Io.Maria Riminald.conſi. 100. num.29.& 30.lib:1. Paul. de Caſt. in l. eundem. §. fin. num. 2 ff.de duobus reis.

60 Sed quid ſi officialis declarat nolle in-

indẽnes, ex quouis capite fideiuſſores ſeruare, de qua proteſtatione fideiuſſores certificari nihilominus acceſſerũt ſponte vti principales, & inſolidum, poſtea in abſentia principalis vel officialis illi fideiuſſores conuenti á creditore, ei ſoluunt pecunias, & habuerunt ab eo ceſſionem iuriũ contra dictum officialem, nunc vellent in vim ceſſionis recuperare à principali eorum portionem beneficio diuiſionis vel alio quocũque Iure, quia inter eos debet fieri diuiſio ex beneficio Epiſtolæ diui Hadrian. Et videtur quòd ſic iuxta conſilium. Aret. 33. & Angel. in auth. de duobus reis col. 1. verſ. eſt & tertia lex. Sed in nouella 136. ſecundũ interpretationem Oloandri ſub rub. de argentariorum contractibus, quæ non eſt in communibus authenticis in princ. ibi ſi pacta vero adſcripta ſimul formam & regulam addant contractui, ſimul exinde auferatur actio. Et ſic ex dicta nouella colligitur, quòd diuiſio fieri debet inter fideiuſſores, vbi non eſt aliqua pactio, ſed vbi eſt pactum ſeruetur pactum, quod dat formam & regulam contractui, & in nouella 99. ſub tit. de duobus rei promittendi. verſ. ita enim & illius pacti cõuenti ratio conſeruabitur. Neque actor aliquod ſuſtinebit damnum, & maxime ſi ignorãte creditore, aliquid illi inter ſe pacti ſint, nihilominus vnuſquiſq; tenebitur quemadmodum initio ſcripto cõprehenſum fuerit non habituus licentiam, vt artibus vel dolis vel tranſactionibus tranſcendat, ea quæ conuenerunt. Vbi gloſſa in verbo aliquid ait, & propter hoc pactũ principalis vel officialis quocumque modo non tenetur fideiuſſores indemnes releuare, non obſtante. l. modeſtinus. Angel. in dicta auth. de duobus rei col 1. verſ. conceditur aliud, etiam ex iure ceſſo non tenetur illos indemnes releuare. Nec minus ex beneficio diuiſionis, vel alio caſu, quia clãuſula ex quouis capite, tanquam generalis comprehendit omnẽ caſum, quo fideiuſſor principalis à confideiuſſore conueniri aut moleſtari poteſt. Maxime quia confideiuſſor certificatus de voluntate officialis, ſciens & prudens ſponte acceſſit, & ſe obligauit in fauorem creditoris, etiam ſi non reueletur indemnis ex quocumque capite, & ſic videtur donare voluiſſe. Et in hoc nõ videtur ei auxilium præſtandum, licet pium ſit fideiuſſori auxilium præſtare, vt dicit textus in Auth. vt creditores prius aggrediantur, quæ eſt quarta conſtitutio ſecundum interpretationem Holoandri in princ.

61 Fideiuſſores vel mandatores ſimplices ſunt illi, qui alieno nomine obligantur. l. 1. §. aut proprio. ff. de act. & obligat. & inſtitut. de fideiuſſ. in princ. & pariter illi qui accedunt alienæ obligationi. Paulus de Caſtr. conſ. 341. num. 1. lib. 1.

62 Et ſi plures dati ſint ex Epiſtola diui Adriani, fit diuiſio inter eos. l. inter eos. ff. de fideiuſſ. etiam ſi in ſolidum obligati ſint creditori, cui inſolidum ſoluere tenentur. Sed ex Epiſtola diui Adriani compellitur creditor à ſingulis, qui ſunt ſoluendo tempore litis conteſtatæ partes petere, & hanc exceptionem fideiuſſor opponere tenetur, quando proceditur contra eum, ſi confideiuſſor, vel reus ſit ſoluendo. Aliàs non datur ei repetitio contra fideiuſſorem. §. ſi plures. inſtit. de fideiuſſ. & ſufficit quod fiat iſta petitio diuiſionis ante condemnationem, l. vt is, C. de fideiuſſ. Et hac exceptione non oppoſita ante condemnationem, ſi ſoluat creditori, nihil repetit à confideiuſſoribus. l. ſi teſtamento. §. quod ſi duo, in fine. ff. de fideiuſſ. & inſtit. eodem titulo. §. ſi plures. Et ſibi eſt imputandum, cum potuerit diuiſionem petere & non petiit. l. cum alter. ff. de fideiuſſ. Præmiſſa ſunt intelligenda ſi non eſt renunciatum Epiſtolæ diui Adriani, vt dictum eſt ſupra num. 47.

63 Sed ponamus caſum, quod principalis obligatio minoris non valeat, an fideiuſſ.

fideiuſſ.obligatus exiſtat ex tex.in l.in cauſæ la prima in princ. ff. de minor. & §. in ſumma, vbi quod non eſt ſubueniendum fideiuſſori qui pro minori ſe obligauit,quia fuit affirmator & ſuaſor, vt cum eo contraheretur, & ideo minor petere debet reſtitutionem in integrum aduerſus creditorem & fideiuſſores agẽtes pro releuatione indemnitatis contra minorem. Bart. ibi. Et ſic ſi minor. 25.annorum contraxit ſocietatẽ ſuper eius officio ſine tutoris,vel curatoris auctoritate, pupillus non tenetur. l. in conductione 33. §. fin. ff. pro ſocio & illi, qui dedit pecunias, minor dedit fideiuſſores.ſi minor conueniatur petita abſolutione à iuramento præſtito ſuper ſocietate, poteſt dicere ſi contraxit ſine ſolemnitate nullam ſocietatẽ,& propterea nolle pecuniam receptam reſtituere ei,qui illam dedit in ſocietatem & aduerſus contractum ſocietatis petere reſtitutionem tam contra eum qui dedit pecunias, qnam contra fideiuſſores, ex dicta l. in commune la prima ff.de minor.

64 Quidam N. vendidit veſtem Titio pro 100.ſcut. & de illis fecit ſe debitorem illius vigore cedulæ priuatæ, vel aliàs,poſtea idem debitor qui erat officialis, fecit de dictis 100.ſcut. vnã ſocietatem officii ſuper dicto eius officio ad rationem 12. pro quolibet centinario pro ſex menſibus futuris, & deinde ad beneplacitum in forma ad fauorem dicti N.creditoris. Dubitatur ex quo non eſt facta numeratio 100. ſcut.in ipſo contractu, prout requirit conſuetudo immemorabilis,ſed facta ſuper debito vero ipſius officialis, an ſit valida. Et videtur quod ſit valida, & pro iſta parte facit quæ dicit Nauarrus de vſuris.nu.83.verſ.eſt tamen quæſtio quotidiana, vbi tenet quod in foro conſcientiæ ſuper iſto credito poteſt cenſus fieri non obſtãte conſtitutione Pii V.Mouetur.quia coram Deo ſoluit iuſtum pretiũ anticipate.ſecundo quia lex fundata in præſumptione non habet locum in foro conſcientiæ. Sed ego in ſecunda parte tractatus de cenſibus. num.52. tenui contrarium in cenſu propter conſtitutionem Pii, quæ dat formam.

65 Moderni in conſil. 81.lib.1. per totum tenent,quod hęc ſocietas ſic facta non eſt ſimulata taliter quod annullet contractum ſocietatis, & de qua ſimulatione poſſit excipi.Allegant Bart.in l.ſi ex pretio.ff.ſi cert.pet.& Decium, in l. certi conditio. §. fin.num.2. ff. ſi cert. pet. vbi firmat quòd debitum ex vna cauſa in aliam conuerti poteſt,& talis conuerſio in effectu non videtur ſimulatio, quia habet fomentũ ex veritate cauſæ præcedentis, & ideo non haberet in iſto caſu locum ſtatutum de ſimulatione.Et licet in ſocietate nõ ſit facta numeratio pecuniæ, prout ex conſuetudine requiritur quòd fiat in ipſo contractu,vt dictum eſt ſupra nu. 8. nihilominus ipſi moderni putãt valere ſocietatem, ex quo omnia licita ſunt quę prohibita non reperiuntur.l. nec non. §.quod eis ff.ex quibus cauſis maior.l. ab ea parte de probation. & reſpondent num.20.doctrinæ Bart, in l. ſingularia num.21. ff.ſi cert. Vbi facit tres concluſiones, ad hoc vt vnũ debitum conuertatur in aliud,& dicit Aut contractus, vel quaſi eſt vniuerſalis, vt mandatum adminiſtrationis omnium bonorum, vel tutelę, aut ſocietatis,& tũc deuoluitur in aliud debitum. Si verò contractus eſt ſpecialis vt eſt iſta ſocietas, tunc regula eſt quod debitum ex alia cauſa non conuertitur, ſi primum non tollatur,quia nihil ad ſocium peruenit durante prima obligatione. l. ſi renunciandi. §. apud Iulianum. ff. mandati. Hæc regula fallit in duobus caſibus, primo ſi fieret in 2. contractu ſtipulatio, animo nouandi. Secundo in conſtituta pecunia. Aut tertio loco quæritur,an primum transferatur in ſecundum,ita quod primũ tollatur;& tunc per ſtipulationem poteſt fieri. l. 1.ff. de nouat. Per alium vero contractum, qui perficitur

citur interuẽtu cuiuslibet rei, & põt fieri, & idem ſi ſolo conſenſu, dummodo in ſecũdo cõtractu agatur vt tollatur primus, vt. l. ſi mandato meo. ff. mand. Si vero cõtractus qui fit, requirit certas res conſiſtentes in pondere numero, & menſura, tunc aut illæ res extant ſolutioni paratæ, & poteſt conuerti in aliud debitum, ſi non extant, tunc non poteſt conuerti. l. qui negocia. ff. mandat. Et hic vltimus eſt caſus noſter, quia in contractu ſocietatis ex conſuetudine vrbis requiritur prõpta & numerata pecunia, vt dictũ eſt ſupra num. 8. & ita cantant omnia inſtrumenta ſocietatum, & non fiunt nec fieri poſſunt alio modo ſtante dicta conſuetudine, hic non interuenit pecunia, merito.

66 Cui doctrinæ Barthol. & communiter dicti moderni, nu. 2. conantur in dicto conſi. 81. reſpõdere dicentes quod contractus ſocietatis fiunt ſuper quacumque re, & conſenſu perficiuntur, allegant Paulum de Caſtro conſi. 170. lib. 2. Et vlterius dicunt, quod dictus contractus non requirit aliquam rem certam, allegant. l. 1. ff. de action. & oblig. in qua dicitur, quòd contractus ſocietatis conſenſu perficitur, & facit. l. qui admittitur. ff. pro ſocio. Sed reſpondetur, quòd ſocietas fit ſuper re vniuerſali, vtputa ſuper omnibus bonis, aut ſuper re particulari, vt in l. 5. in princ. ff. pro ſocio. Si ſuper re particulari, vtputa ſuper officio alicuius, tunc ſine pecunia fieri non poteſt, nam qui vult participare de fructibus officii, debet pecuniam conferre. §. nam. & ita. inſtit. de ſocietate, & dictum eſt ſupra num. 7. hic non contulit pecuniam, ergo non fuit contracta ſocietas ſolo conſenſu, quia in hoc caſu requiritur pecunia, quæ debet eſſe prompta & certa. Vnde non eſt verum, quòd res non requiratur in ſocietate, & quòd ſufficiat ſolus conſenſus, quinimmo requiritur conſenſus & res in ſocietate, vt dicta l. 5. pro ſocio.

67 Dum dicunt, quòd hoc debitum venditionis fuit ſublatum ex contractu ſocietatis ſubſequuto, ex quo fuit liberatus ab eodem debito, & quia cõtractus, venditionis & ſocietatis ſubſequutæ inter ſe non compatiuntur, & tunc vltimus contractus tollit primũ abſque alia expreſſione, vt dicunt dicto conſi. 81. num. 3. allegant. Bald. in l. pacta nouiſsima. num. 10. C. de pactis. vbi Bald. finaliter concludit, quòd ſi ſecundus contractus eſt cum derogatione primi, tunc ipſo iure eſt receſſum a primo? Et hic non eſt caſus noſter, quia non fuit caſſatus primus contractus, nec minus apparet liberatio à debito primi cõtractus. Aut eſt celebratus cum ſuppletione vel diminutione primi contractus, & tunc nõ eſt receſſum à primo, ſed à forma, ſecundum quid non ſimpliciter, vnde iſte contractus appellatur reformatio non interitus primi contractus. Et hic videtur caſus noſter, quia in contractu ſocietatis additur ſumma ſex ſcut. pro centenario pro fructibus primi ſemeſtris, & ſic vitiatur cõtractus, & non tollitur primus, qui debet expreſſe tolli, & caſſari, hic non fuit expreſſe ſublatus, & caſſatus meritò.

68 Quare videntes dicti moderni non ſubſiſtere quæ dixerunt in 2. col. dicti conſi. 81. dicunt, quòd debitum ex cauſa venditionis fuit transfuſum in cauſa ſocietatis, quia fuit adiecta ſtipulatio in contractu ſocietatis. allegant. Bart. in dicta l. ſingularia. num. 20. ff. ſi cert. quia per ſtipulationem quilibet contractus in alium transfertur, vt dicit ibi Bart. num. 21. Sed Bart. in dicto numer. 21. dum loquitur de ſtipulatione allegat l. 1. ff. de nouat. in qua l. dicitur quod ſi ex ſubſequẽti ita noua conſtituitur obligatio, vt prior perimatur, & hæc eſt vera nouatio, ſed in præſenti caſu nõ fuit hoc actum vt ex facto narrato in dicto conſi. 71. colligitur, dũ ibi in principio dicitur, quod partes conuenerunt, vt ex pretio debito fieret ſocietas quæ fuit facta cum illa additione ſex ſcut. vt dictum eſt

ſupra

ſupra num. proximo, & non animo perimendi & tollendi primam obligationem, vt declarat gloſſa ſingularis. in l. ſi ex precio. C. ſi cert. pet. & Bart. in dicta l. ſingularia. num. 21. relatus ſupra num. 65. Quibus doctrinis non reſpondetur concludenter, vnde non placent rationes dicti conſulentis, maxime quia ex conſuetudine immemorabili inſtrumenti ſocietatum officiorum ſunt in pecunia numerata, vt videri poteſt in omnibus inſtrumentis ſocietatum apud omnes Notarios vrbis, quare videtur hæc ſimulata ſocietas. Propterea ſi vere & expreſſe per creditorẽ fuiſſet caſſatus primus contractus, crederem quod poſſet ſuſtineri ſocietas ſaltem in foro conſcientiæ, per ea quæ dicit Nauarrus num. 88. de vſuris, & dixi ſupra num. 64. Sed ſi non fuit caſſatus primus contractus, ſentio contrarium, vt dictum eſt ſupra; & vide infra num. 192. & ſeq.

69 Quod fideiuſſores licet abſentes me notario præſente, indemnes & penitus ſine damno reuelare promiſit ad omne ipſorum fideiuſſorum beneplacitum, ex iſta promiſſione releuationis indemnitatis habet fideiuſſor contra eum pro quo fideiuſſit, pro recuperatione eius quod ſoluit, mandati iudicium. §. ſi quid inſtit. de fideiuſſ. Et ſimiliter ſi hæres fideiuſſoris ſoluerit, habet mandati actionem, & ſi ſeruus vel filiusfamilias fideiuſſerunt, pater & dominus habent mandati actionem pro indemnitate. l ſi veeo. §. Marcellus. ff. mandati.

70 Et fideiuſſores habent hanc actionem pro indemnitatis releuatione, contra eum pro quo fideiuſſerunt, vel eius hæredes tam pro ſorte, quàm pro vſuris quantitatis ſolutæ poſt moram l. poſt ſolutionem. C. mandati, & ſi fideiuſſit pro pluribns contra omnes habet actionem. l. cum mandato. 21. & l. qui fide. 53. ff. mandati. Et ſi contraxerunt nouam ſocietatem pro ſoluenda prima, tenetur etiam ad fructus ſecundæ ſocietatis, & ad omnia tamquam ad damnum emergens. Innocent. & Abbas. in c. 1. de vſur.

71 Et fideiuſſor pro releuatione indemnitatis, non poteſt plus conſequi, niſi quantum ſoluit l. inter cauſas, 26. §. abeſſe. verſ præterea. ff. mandati, & vlterius vſuras poſt moram commiſſas. l. poſt ſolutionem. C. mand. Præſertim ſi fideiuſſor ad effectum ſolutionis debiti cœpit in ſocietate, vel ſub vſuris pecunias, principalis debitor pecunias cum vſuris ſoluere tenetur. l. 1. C. mandat. Et qualiter tunc ſint accipiendæ pecuniæ pro ſolutione debiti alterius, docet Roman. conſil. 101. & vlterius expenſas ſoluere debet factas in hoc iudicio. l. ſi vero. 12. §. ſi mihi. ff. mandati, vbi etiam loquitur de pecuniis captis ſub vſuris grauiſſimis per fideiuſſorem ad effectum ſoluendi quod promiſerat, & l. ſi mandato 45. § ſi fideiuſſor. & l. ſi is qui §. fin. ff. mandati.

72 Præterea fideiuſſor agere poteſt contra mandantem antequam ipſe ſoluat, vt ſoluat quod pro eo promiſit, ne cogatur vendere bona ſua pro eo, vel vt caueat ne patiatur damnum, vel caueat ipſum defenſurum ab omni moleſtia & damno & ab aliis quæ numerantur in l. ſi mandato meo 45. ff. mandati. Et vlterius ſi longo tempore ſtetit fideiuſſor in obligatione, & reus numquam ſoluit, vel bona ſua diſſipauit, vel fideiuſſor nõ habeat pecunias, poteſt tunc fideiuſſor agere contra eũ antequam ſoluat. l. Lucius Titius 48. in fine. ff. mandati. Et regulariter fideiuſſor antequam ſoluat, agere non poteſt. l. ſi pro ea, & ibi per omnes doctores. C. mand. Hippolyt. de Marſil. in Rub. de fideiuſſor. num. 216. ponit caſus in quibus fideiuſſor agere poſſit contra principalem antequam ſoluat, & Caſſan. ſuper conſuet. Burg. Rub. 5. §. 2. gloſſ. 1. num. 25. & 26. cap. 207. & fideiuſſor obligatus in forma Cameræ poteſt agere antequam ſoluat, Guido Pap. q. 107. Caſſan. vbi ſupra num. 27. & 28.

Sed

73 Sed ſi aliquis rogatus, vt fideiubeat pro centum tantum, ipſe voluit fideiubere pro 200. ſcut. recte poteſt principalis dicere non teneri pro tanta ſumma, quia ſine mandato ſuo ad tantam ſummam fideiuſſit, & fideiuſſor tunc non habet actionem niſi pro ſumma mandata. l. Rogatus. 33. ff. mandati. & §. is qui exequitur, inſtit. mand. Et idem quando fideiuſſor infra voluntatem mandatoris principalis plus ſoluit creditori. l. Quintus Mutius. in princip. 48. ff. mandati.

74 Sed quid ſi principalis & fideiuſſor ſunt obligati incerto tempore, & fideiuſſor ſoluit ante tempus, non poteſt agere etiam poſt ſolutionem ante tempus. l. ſi mandauero, in princip. 22. & l. fideiuſſor. ff. mand. & l. ſi fideiuſſor. ff. de fideiuſſ. Et hæc ſunt intelligenda. niſi fideiuſſor ſit condemnatus a Iudice ſoluere ante tempus, l. fideiuſſor. 46. ff. de fideiuſſ.

75 Et ſi fideiuſſor repetit ſolutum creditori, an ex ſola confeſſione creditoris probet ſolutionem, Hippolyt. de Marſ. in Rub. de fideiuſſ. quæſt. 35. num. 295. ex communi opinione tenet quod ſic.

76 Præterea ſi fideiuſſor moleſtatur a creditore coram aliquo iudice, poteſt coram eodem iudice repetita promiſſione indemnitatis, vel inſtrumento Camerali, & citato debitore principali ad dicendum contra moleſtationes ſibi præſtitas à creditore occaſione fideiuſſionis factæ pro eo, ad releuandum ipſum indemnem, aliàs videndum decerni mandatum. l. cum eorum. C. de ſenten. & inter l. omnium Iud. & l. fin. C. de vſur. rei iud. Caſſan. ſuper conſuet. Burb. rub. 5. §. 2. num. 9. pag. 206.

77 Fideiuſſor qui acceſſit obligationi nullæ & inualidæ & factæ ſine cauſa, non obligatur, ex eo quia ſicut confeſſio ſine cauſa non obligat cum effectu principalem debitorem, ita non obligat fideiuſſorem qui acceſſit. c. acceſſorium, de reg. iur. l. cum indebito §. fin. ff. de probat. In quo dicitur, quòd ſi fideiuſſor plene probat quòd indebitum promiſit, non tenetur ſtare ſue obligationi, & ibi gloſſę declarant. Alex. conſil. 4. num. 1. & 2. lib. 1. vbi additio, & vide quæ dicta ſunt ſupra num. 26. Et contra tale inſtrumentum fideiuſſor poteſt illas exceptiones opponere, quas poteſt principalis Bald. in l. conſtitutionibus. C. de vſur. Hippolyt. in rubrica de fideiuſſor. num. 267. Decius in c. inter. num. 28. de except.

78 Laudans aliquem in officio publico promouendum, pro eo fideiubere videtur. l. eleganter. §. fin ff. de dolo. l. 2. ad manic. Gugliel. Benedict. in c. Raynutius. in verſ. & vxorem nomine Adalaſiam num. 117. Berous conſ. 193. num. 55. lib. 1. & fideiuſſor dicitur debitor, Decius & doctores. in l. 1, ff. ſi cert. pet. num 97. & 98. Caſſan. ſuper conſuet. Bur. Rubr. 4 §. 10. gloſſ. 2. num. 1.

79 Promittens dare in fideiuſſorem certam perſonam, ſi fuit in mora tenetur alium dare, vel ſoluere intereſſe, ſecus ſi non fuit in mora. l. qui autem. §. ſed & ſi quis. ff. de conſtit. pecun. vbi Bart. Ang. Paul. & alii. Hippolyt. de fideiuſſor. num. 313. & Angel. in d. l. qui autem. §. ſed, & declarat alternatiuam ibi poſitam, vel quod intereſt fideiuſſorem habere, vel quatenus alium æque idoneum det, & quòd promiſſio dandi fideiuſſorem non eſt promiſſio facti alieni, ſed proprii. Et propterea ſi ille qui promiſit dare fideiuſſorem ex propria voluntate, non dedit, ſi eſt ſuſpectus, poteſt poni in carceribus. l. ſi fideiuſſor. §. fin. ff. qui ſatiſdar. cogantur.

80 Fideiubere non licet, quia nullus in homine debet confidere & hoc generaliter. l. 1. & 2. C. de fideiuſſ. dot. dentur. & Hermolaus Barbarus in c. 32. lib. 7. Plinii dicit, quòd fideiuſſio fuit prohibita ab oraculo Apollinis, & fideiubens dicitur male vti ſubſtantia ſua. Angel. in l. perſonæ. §. 1. ff. de

de pact. Alex. in l. ſi conſtante.col.8. ff. ſolut. matr. Caſſan. ſuper conſuet. Burgh. Rubr. 5.§.2. gloſſa fin. vbi dicit quòd fideiuſſor dicitur infœlix,eo quod cliens eſt creditoris & eſt ſeruus fœneratoris, & facile fideiubenti debet dari Curator ſicut prodigo., ex quo male vtitur ſubſtantia ſua. l.ſi furioſo.§.fin.ff de Curat. furioſi,de quibus pro ligis dixi in tract. de Tutore. c.11.num 73.& ſeq.

81 Promiſit quòd moriente fideiuſſore, ſeu conditionem deteriorante vno ſeu quolibet ipſorum dare alium,ſeu alios æque idoneos qui eodem modo accedant, aliàs voluerunt ipſi contrahentes, quòd ipſe P. teneatur ad reſtitutionem & ſolutionem omnium & quorumcumque, ad quæ tenetur ſi ſocietas eſſet finita.

82 Et ſic officialis obligat ſe,ſi moriatur vel deterioretur conditio vnius, vel plurium ex fideiuſſoribus datis dare alium vel alios æque idoneos.iuxta l.1.§.quod ait Prætor. ff. quorum leg. Tiraquell. in l. boues. §. hoc ſermone num.19. in prima parte, in fine dicti numeri. Et fideiuſſor idoneus dicitur quando poſſidet immobilia in loco,ſecus ſi non poſſidet immobilia. l. 2.& l. ſciendum.ff. qui ſatiſdare cog. Hippol. in rubr. de fideiuſſ num.227. & Caſſan. ſuper conſuet. Burgh.rubr. 6. §. 6. in gloſſa, en balliant.num. 1. pag. 221. Et propterea videndum eſt, quando forenſis idoneus dicatur, Hippol. de Marſ. in dicta rubr.de fideiuſſor. num. 261. & ſi Iudex recipit in fideiuſſorem minus idoneum, tenetur parti ad intereſſe. Hippol. in dictam rubr.num.345.

83 Et ſi nō dat fideiuſſorem æque idoneum,ex pacto voluerunt contrahentes,quòd teneatur ad reſtitutionē pecuniarum poſitarum in ſocietate, & ſolutionem fructuum ad quæ tenetur ſi ſocietas eſſet finita.Hoc pactum eſt legis commiſſoriæ,vt declarat gloſ.in c.ſignificante,de pignoribus,quòd pactum moderni Pariſienſes in tractatu de vſuris. num. 376. dicunt eſſe licitum in omnibus contractibus præter quam in mutuo, & num. 377. dicunt quòd ſi hoc pactum non valet, non propterea vitiat cōtractum,quod hoc pactum legis commiſſoriæ non valet in pignore, & propter quod. l. fin. C. de pactis pign. dicto c. ſignificante de pign. Tiraquell.de retract. conuentionali in præfatione.num.7.

84 Sed quid ſi P. officialis cæpit pecunias ad ſocietatem ab M. & dedit fideiuſſores in ſolidum, vt principales principaliter nominatos, & poſt datos fideiuſſores P. officialis dedit pecunias Titio,inſcio tamen M. qui dedit pecunias, qui Titius faſſus eſt habuiſſe pecunias à P. & bonam fidem recognouit, & tam officialem quam fideiuſſorem releuare promiſit indemnes, an Titius dicatur reſpectu ſocietatis principalis ſocius cū M.cum quo nullam cōtraxit ſocietatem, neque in eodem inſtrumento ſe obligauit, nec propterea habet officium. Videtur dicendum, quòd non, quia non poteſt eſſe ſocius qui non habet officium, & quem nolui pro ſocio habere. l. qui admittitur.ff. pro ſocio, & dixi ſupra num. 4. Et licet ab officiali Titius acceperit pecuniam, non propterea Titius eſt effectus ſocius M. nec ſocius P. officialis, ſed debitor & tamquam talem promittit indemnes releuare fideiuſſores & ipſum officialem. Et per mortem officialis diſſoluitur ſocietas l.verum.§.fin.ff.pro ſocio.Bald.conſi. 448. lib. 4. Rom. conſil. 106. Decius conſi. 213. non per mortem illius qui recognouit bonam fidem. Et fideiuſſores principaliter obligati quoad creditorem, omnes ſunt principales, & quia renunciauerunt beneficio diſcuſſionis, Paulus de Caſt. in l. ſed Iulianus. num.2.& 3.ff.ad Maced. Et Hieronymus Gabriell. conſi. 63.num.13. lib 2. dicit officialem cenſeri principalem ſocium,& cęteros fideiuſſores, & liberato per acceptilationem principali ab eo qui pecuniam dedit,cenſeri

ſeri

ſeri fideiuſſores alios liberatos, vt infra num. 130. quia principaliter obligati ſunt fideiuſſores, & non correi debendi, nam qui alieno nomine obligatur, fideiuſſor vocatur. l. 1. §. ſed pro prio. ff. de act. & oblig. & inſtit. de fideiuſſor. in princ. vide tamen quæ dixi ſupra num. 58. & 59.

85 Euenit in alia ſocietate quod quidam Scipio miles Pius ſuper eius officio contraxit ſocietatem cum Petro ad commodum Fran. & Scipio promiſit dare in fideiuſſorem Ioannem, & dedit, quos Ioãnem, & Scipionẽ Fran. indemnes reuelare promiſit. Obiit Franc. qui non erat ſoluendo, Scipio prætendebat pecunias eſſe reſtituendas Petro, videlicet à ſe pro dimidia. & pro alia dimidia à Ioanne fideiuſſore, ex eo quia licet Scipio vti principalis ſocius contraxerit ſocietatem, tamen illam contraxerit ad commodũ Frandecocti, & ſic vti fideiuſſor replicabat Io. quòd Scipio non eſt fideiuſſor, ſed principalis ſocius, & promiſit dare eum in fideiuſſorem, quem dedit, adeo quòd principalis eſt Scipio. Fideiuſſor Scipionis eſt Ioannes, per textum in l. ſi plures. 28. §. fin. ff. de fideiuſſo. vbi dicitur quod fideiuſſor, principalis cum fideiuſſore ſubalterno nõ poteſt deſiderare, vt inter eos fiat diuiſio. Sed moderni in dicto conſ. 63. num. 14. lib. 2. tenent, quòd officialis, & fideiuſſor ſint fideiuſſores illius qui bonam fidem recognouit, & propterea ſit locus diuiſioni inter eos. Sed iſta opinio videtur contra caſum dicti §. fin. dicta l. ſi plures. ff. de fideiuſſ. nam officialis non eſt fideiuſſor, ſed principalis ſocius cum eo, qui dedit pecunias, ergo non poteſt cum eo fieri diuiſio ſicut ſit inter fideiuſſores, vt in dicto §. fin.

86 Dixi ſupra aliquid de morte naturali. nu. 33. & de morte violenta. num. 33. hic etiam pro maiori declaratione aliquid etiam de morte dicendum eſt. Mors qualitercumque contingat dicitur caſus fortuitus. l. interdum. §. 1. vbi gloſſa, & doctores. ff. de Iudic. & ſemper ex diſpoſitione Dei contingit, licet quis occidatur. gloſſa in §. 2. inſtitut. de capit. dim. Felin. in c. fin. de homic. Gugliel. Bened. in c. Rainutius il pr. num. 26. & 27. de teſtam.

87 Vnde ſi aliquis dedit pecunias ad ſocietatem, & durante ſocietate fuerit vocatus ad duellum in quo obiit, an dicatur mortuus morte violenta. quia fuit occiſus ab alio, an morte naturali & cauſali largo modo ſumpta. Et duellum quando eſt permiſſum à Principe licitum videtur, vt dicit Gugliel. Bened. in c. Raynutius, in verbo mortuo itaque teſtatore, il pr. nu. 28. & ſeq. & in duello mortuus dici poteſt quod ſit naturaliter mortuus, vt in c. ſi non licet. 23. q. 5. Et idem dicendum videtur ſi duellum eſt prohibitum, quia ex ſe obtulit morti, & Dei voluntate non violenta occiſus, & propterea credo, quòd in hoc caſu lucretur pecuniam ab officialis, & dicetur infra verſ. mors naturalis. num. 92. vide etiam infra num. 110.

88 Regulariter quis morte naturali ſocii lucratur pecunias poſitas in ſocietate ex pacto, vt dictum eſt ſupra. Hæc regula non procedit in morte violenta ſocii, vt ſupra num. 34. præſertim ſi eſſet cauſata à ſocio, vt lucrifaceret dictas pecunias, nam tunc ſocius non eſt dignus, vt lucretur illas pecunias, nec ſi eſſet hæres, eſſet dignus ſuccedere teſtatori, quem occidit, vel necari mandauit, Gugliel. Benedict. in c. Raynutius, in verbo mortuo itaque teſtatore il pr. num. 31. & multis ſequen.

89 Quid ſi ſocius ſeipſum interfeciſſet, an officialis lucretur pecunias datas in ſocietate, & videtur, quòd non poſſit illas lucrari, cum bona ſe occidentis ipſo facto confiſcentur. Bart. in l. fin. C. de his, qui ſibi mortem conſciuerunt, & eſt inteſtabilis. l. 2. C. qui teſt. fac. non poſſunt. Gugliel. Benedict. in dicto verſic. mortuo itaque teſtatore il pr. num. 41. & ſequen.

Præte-

Præterea quia iſta eſt mors violenta, ſi à ſeipſo illata eſt contra præceptum domini. c. ſi non licet, per totum. 23. q. 5. nam ſibi fecit violentiam, vide infra num. 110. ſed quia eſt violentia ab alio homine, propterea declarat, vt infra num. 122.

90 Veneno ſi ſocius moriatur, ex pacto non lucratur pecunias, quia plus eſt veneno occidere quam gladio. l. 1. C. de maleſ. & mathem. Gugliel. Benedict. in dicto verſ. mortuo itaque num. 85. de teſtam.

91 Et quid ſi ſocius moriatur ſententia Iudicis condemnantis eum ad mortem propter delictum commiſſum, & videtur, quod hęc ſit mors violenta reſpectu condemnati, quia occiditur ab alio ligatus, itaque nullam poteſt facere defenſionem, & violentia miniſtri Iuſtitiæ occiditur. Tamen videtur quòd iſte non ſit caſus exceptuatus ex pacto, vt dictum eſt ſupra num. 34. quia eſt mors naturalis non violenta, Gugliel. Bened. in dicto verſ. mortuo itaque teſtatore. num. 87. & ſeq. in c. Raynutius de teſtam. & nu. 276. quia Iudices contra malos homines, ſunt vltores Iræ Dei, vnde non ſine cauſa gladium portant. c. non ſolum. 23. q. 5. & miniſter domini eſt qui malos iugulat. c. 29. & miniſter legum non eſt homicida. c. 31. & c. 41. & 42. dicta. 23. q. 5. ergo occiſus à miniſtro Iuſtitiæ, non eſt violenter occiſus, vide infra num. 110.

92 Mors naturalis inferri alicui non poteſt niſi in quatuor caſibus. Primò in bello iuſto authoritate principis legitimè indicto, ſecundo ex poteſtate, ſicut Iudex extinguit latronem, vt ſupra num. proximo, tertio ex diuino præcepto, ſicut Abraham voluit occidere Iſac. Geneſis. c. 22. quarto ex Iudicio Dei occulto, ſcilicet per occultam Spiritus ſancti inſpirationem, ſicut Sanpſoni nec iſti caſus continentur ſub generali præcepto. Non occides. Hi quatuor caſus probantur in c. ſi non licet. 9. in fine, & multis ſequentibus. 23. q. 5. colligit, Gugliel. Bened. in d. c. Raynutius. verſ. mortuo itaque teſtatore. il pr. num. 276. & nota iſtos quatuor caſus, in quibus ſi aliquis moriatur, dicitur mortuus morte naturali, & ſic officialis lucratur pecunias poſitas in ſocietate. vide etiam infra num. 121.

93 Excommunicatus eſt mortuus ſpiritualiter, quia excommunicatio principaliter ſpiritum, ſeu animam percutit, & dat eam Sathanæ. Io. And. Abbas. & alii in rubrica de ſententia excomm. Gugliel. Bened. in dicto verſ. mortuo itaque num. 277. & ſeq. Et in his non habet locum pactum de lucrandis pecuniis in ſocietate poſitis, quia iſta non eſt mors naturalis, ſed ſpiritualis.

94 Mors ciuilis voluntaria & meritoria eſt, quando pius propria voluntate reliquit mundum & ingreditur religionem, & profitetur aliquam regulam approbatam, nam monachus mundo mortuus eſt, Deo autem viuit, & ideo prohibitus eſt non exire monaſterium pro lucro terreno. c. 8. 16. q. 1. vbi gloſſ. dicit quod morti æquiparatur ingreſſus religionis, & donatio cauſa mortis confirmatur ex ingreſſu religionis, ſicut morte naturali, quæ eſt mors ciuilis, de qua vide per Gugliel. Bened. in d. c. Raynutius. verſ. mortuo itaque teſtatore, il pr. num. 297. & ſequen. & num. 306. Et per ingreſſum religionis quis non lucratur pecunias, quia iſta non eſt mors naturalis, & monaſterium lucratur iſtas pecunias, quia bona intrantis monaſterium, non habentis libros, ſunt monaſterii. c. 9. vbi gloſſa & Archid. 19. q. 3. & per ingreſſum religionis finitur ſocietas.

95 Mors ciuilis neceſſria eſt, quando quis per Iudicem propter delictum perpetratum condemnatur, & per iſtam mortem perditur libertas. Et ſimiliter ſi quis ab hoſtibus capiatur, quia ſeruus hoſtium efficitur, & ſeruitus morti naturali æquiparatur. l.

ſeruitutem.ff.de reg.iur. Item deportati per ſententiam Iudicis ſunt ciuiliter mortui.Gugliel.Bened.d.c.Raynutius. verſ.mortuo itaque.num.308. & ſeq. & per hanc ciuilem mortem quis non lucratur pecunias in ſocietate poſitas, quia non eſt mors naturalis.

96 Exilium neceſſarium duplex eſt, primum propter vtilitatem exulis, vt quando quis fugit perſecutionem alicuius Principis.& illo exilio durante exules nihil perdunt. l. decernimus. C. de ſacroſ. eccleſ. Quoties enim Princeps aliquem perſequitur priuato odio, fugiendum eſt, vt dicit Dominus in Matthæo. c. 10. Secundo indicitur auxiliũ neceſſarium alicui, ita quod neceſſe habet recedere non propter ſui delictum, ſed ob virtutes, & ſic ex inuidia, vt de Ariſtide, de quibus vide Bened. vbi ſupra num. 308. & ſeq. Nec per iſtud exilium, officialis lucratur pecunias, ſed ſi quis mittitur in exilium propter delictum, & hęc non eſt mors naturalis,ſed ciuilis.

97 Quid in mortuo naturaliter, qui poſt mortem miraculoſe reſurrexit. l. ex his. cum ſeq. & ibi gloſſa. ff.de legibus. Per talem mortem ſequuta reſurrectione, credo quò officialis non lucretur pecunias,quia ex reſurrectione recuperat iam mortuus bona, ſed hoc eſt maturius conſiderandum.

98 Morte officialis, & venditione officii,ſuper quo eſt ſocietas, extinguitur ſocietas ex conſuetudine immemorabili vrbis Romæ fundata in l. verum. §. fin. & aliis Iuribus allegatis ſupra num. 9. & poſt mortem officialis, vel venditionem officii, ſocius qui dedit pecunias non eſt amplius in periculo mortis naturalis perdendi illas, nec minus poteſt illas lucrari qui bonam fidem recognouit. Quia ex forma pacti requiritur quòd moriatur qui dedit pecuniam durante ſocietate, & ſimiliter ſoluta, vt ſupra ſocietatas, fructus non currunt ad rationem 12. pro centinario, & non poſſunt licitè percipi, quia ceſſante periculo mortis, lucrum ceſſare debet c. cum ceſſante. de appell. & poſt mortem ſocii ad rationem 12. pro centinario fructus peti non poſſunt. Bald. conſi.109.lib.2. Ruin.conſi 90. in fin. & conſi.91.col.pen.lib.1.Hieron.Gabriel.conſil.78 num.3.lib.1.& conſil. 63.num.15.& 16.lib.2.

99 Emptor officii non eſt obligatus pro pecuniis poſitis in ſocietate ſuper officio á prædeceſſore officiali, quia officia Romanæ Curiæ poſſunt obligari pro illo tempore, pro quo quis officium retinet. Sed ſi quis morte vel reſignatione dimittit officium, tranſit in alium ſine aliquo onere,obligatione,& hipotheca appoſita à prædeceſſore, ex eo quia libere reſignatur officium in manibus Papæ & Papa libere contulit alteri ex priuilegio conceſſo officiis à ſummis Pontificibus, quòd non poſſint aliquo pacto grauari hipotheca, vel obligatione à retinente in præiudicium ſucceſſoris, & hoc iure vtimur in Romana curia. vide etiam Gabriel. conſi.63.num.17. & 18.lib.2.

100 Quid ſi ille ſocius qui pecunias poſuit in ſocietate,poſtea cedat actiones ad fauorem tertii,& declaret ſocietatem huiuſmodi ſpectare, & pertinere ad tertium, & ipſe non habuiſſe nec habere niſi nudum nomen, & eidem tertio omne commodum & incommodum dictæ ſocietatis ceſſit, & tranſtulit contra omnes in dicta ſocietate obligatos & omnia iura,&c.in forma an dicta ceſſio valida ſit. Videtur dicendum quod non,quia ipſe vere non poſuit aliquas pecunias in dicta ſocietate officii,& propterea dixit non habere niſi nudum nomen, & ſocietas officii ſine pecunia numerata fieri non poteſt,vt dictum eſt ſupra num.8. & num.66. Ideo dixit habere nudum nomen, & ſic fuit nuda ſocietas & imaginaria, & pro non facta habenda eſt,dicit text.in.l. nuda. ff. de contrahenda emptione & in l. eum qui emit.

mit. ſ. cum igitur. ff. de in diem adiectione, & non habere niſi nudum nomen, ſignificat non habere aliquam cauſam. Bart. in l. filius fam. lias. ſ. diuiſ, in fine. ff. de legat. 1. vbi Alex. num. 29. Et propterea ab initio ſocietas fuit ſimulata, cum declaret hanc ſocietatem ſpectare, & pertinere ad tertium non ad ipſum, quia ipſe habuit ſolum nudum nomen. Bald. in. l. 1. q. 10. C. ſi ſeruus extero allegat. l. 4. ſ. ſi ab ignoto. ff. de manumiſſis. vide quæ dixi in tractat. de cenſibus parte 2. num 157.

101 Præterea ſimilis ceſſo facta ſine aliqua cauſa ad fauorem tertii eſt ſimulata de iure. l. per diuerſas & l. ab Anaſtaſio. C. mandati, vbi Bart. Bald. Angel. & omnes ſcribentes. Et hæc eſt regula Ant. Gabriel. in titulo de actionibus concluſ. 5. in princ. Puteus deciſ. 22. lib. 3. Plotus. in l. ſi quando num. 538. C. vnde vi. quia debet conſtare de veritate prætii ſoluti aliterquam per confeſſionem cedentis. Put. d. deciſ. 22. num. 1. lib. 3.

102 Sed quid ſi quis fecit ſocietatem ſuper officio militis Pii, qui reddit in fructu quolibet anno ſcuta quinquaginta ad plus, & nihilominus cepit ad ſocietatem in dicto officio, ſcut. 500. ad rationem 12. ſcut. pro quolibet centinario, & aſſignauit fructus dicti officii ad dictam rationem eidem ſocio qui dedit pecunias & ſic ſcut. 60. ſoluenda ex dictis fructibus officii, quod eſt impoſſibile, an in illo pluri in quo non ſunt fructus officii poſſit eſſe ſocietas. Et videtur dicendum quod non ſicut dicimus in cenſu qui non poteſt conſtitui niſi ſuper re, quæ ad minus tantum fructum reddat, quantum importat quantitas cenſus, vt dixi in parte 3. tract. de cenſibus. num. 28. Ita dicendum eſt ſuper officio, quod non habet tot fructus quod ſocietas facta requirit, & ſic vltra valorem officii, contra conſtitutionem Pii Papæ IIII. qui permittit fieri ſocietates officii, non tamen vltra valorem officiorum ſuper quibus fieri contingit. Et cum hæc ſocietas facta ſit vltra valorem officii contra conſtitutionem prohibentem, aliter fieri, nulla videtur. l. non dubium. C. de legibus; nam lex prohibitiua habet decretum irritans & decretum derogatiuum, & annullatiuum actus. Imola in l. cum lex. col. pen. verſ. vndecimo caſu. ff. de fideiuſſ. & dixi in d. 3. parte tract. de cenſibus. num. 40. & in tract. de contractibus minorum & mulierum. gloſſa. 6. num. 110. & 141. Quare ſequitur quod dicta ſocietas facta in illo pluri, in quo non ſunt fructus officii, ſit nulla & vſuraria. Et forſan dici poteſt propter indiuiduitatem quod tota nulla exiſtat ex hoc capite tantum, & ſi eſt nulla, ex ea non debentur fructus. vide etiam infra num. 126.

103 Et in dicta conſtitutione Pii IIII. ponitur iſta clauſula, Ita quod ad requiſitionem ſecum ſocietates contrahentium, teneantur in ipſo contractu ſpecialiter exprimere alias ſocietates ſuper eodem officio contractas ſi quæ ſint. Sed vtinam hæc ſeruarentur, quia ſunt nonnulli, qui ſuper officio Pio valoris 500. ſcut. contrahunt ſocietates cum diuerſis perſonis decem, & quindecim mille ſcut. ſuper quibus Prouidit Pius IIII. Sed non fiat iſta interrogatio, nec iſta expreſſio ſocietatum in inſtrumento ſocietatis, & ſi fieret multis malis remedium daretur.

104 Sequitur in dicta conſtitutione Pii & ſi dicti officiales ea falſo negauerint vel expreſſerint in toto vel in parte, pœnam priuationis officiorum ipſorum ſuper quibus ſocietates huiuſmodi contractæ fuerunt, ſine tamen præiuditio creditorum quatenus illis aliunde ſatisfieri non poſſit, ipſo iure incurrant, & in hoc officiales negando vel aſſerendo illud quod non eſt, incurrunt priuationem officiorum ipſo iure, ex ſententia Papæ in illa conſtitutione lata, præter id quod ſententia hominis requiratur Felyn. in c. Rodulfus. num. 35. & 36. de reſcript. Gabriell.

briell. lib. 7. de criminibus. concluſ. 11. & 12. ponit regulas & fallentias. & dixi in tractatu de pactis & promiſſionibus.num.63.& ſeq.

105 Qui contractus ſocietatum habent effectum ſuum, ſi tamen legiptimè initi, validi, & efficaces exiſtant, & exequutioni demandari debeant licite & libere poſſint & valeant, dicitur in conſtitutione Pii. Et vt dicti contractus poſſint exequutioni mandari, debent eſſe legiptimè initi, validi, & efficaces,quando vere ſunt facti in pecunia numerata, & de numeratione appareat fides,& quod pecunia poſita eſt in periculo mortis ſocii dantis pecunias, vel alterius nominati, vt dictum eſt ſupra.Et facta iuxta valorem officii & non vltra,& ſecundum conſuetudinem vrbis ſupra expreſſam, & facta expreſſione ſocietatum,quę ſunt ſuper officio, vt in conſtitutione Pii, & dictum eſt ſupra proxime.

106 Si vero ſocietates legiptimè factæ non ſint,ſed fictitiæ & ſimulatæ,vt ſupra in multis caſibus eſt expreſſum, nullam habere exequutionem arbitror. Præterea ſunt bene conſiderandæ, & examinandæ ſocietates, tam in foro ſori, quàm in foro poli, quia ſi non ſunt legiptimæ, vſurariæ exiſtunt, ſi ſunt legiptimè factæ, validæ, & exequutioni mandari debent, & licitæ ſunt propter periculum vitæ dantis pecunias.

107 De diſdicta ſocietatis faciendo officiali, dictum eſt ſupra num. 12. & 13. Hodie conueniunt quod diſdicta fieri poſſit, tàm officiali, quàm vnicuique ex fideiuſſoribus infraſcriptis. tàm perſonaliter quàm domi dimiſſa copia, quæ perinde valeat, & arctet, ac ſi perſonaliter facta foret, & propter iſtam conuentionem nouam diſdicta fieri poteſt tàm officiali quàm fideiuſſoribus nominatis,perſonaliter & domi,& valeat & arctat. ac ſi perſonaliter facta foret.

108 Et promiſit dictus officialis facere participem dictum M. ſuper omnibus & ſingulis dicti ſui officii fructibus, tàm ordinariis quàm extraordinariis, proportionabiliter & pro rata vt ſupra in inſtrumento antiquo.nu. 18.dicitur pro rata parte.Hic additur proportionabiliter & pro rata, ideſt pro ea portione,quæ liquidabitur infra ad rationem. 12.ſcut. pro centinario, ex conductione dictorum fructuum facta ab officiali, à dicto M. propter incertitudinem dictorum fructuum.

109 Super periculo autem vitæ etiam conueniſſe aſſeruit, quod moriente perſona,ſeu perſonis nominandis per dictum M. in ratificatione huiuſmodi ſocietatis,in inſtrumento antiquo ſupra num.30. datur facultas nominandi quando voluerit ſocio, qui dat pecunias, hic ſolum in ratificatione ſocietatis faciendæ per ipſum M. ſocium.vide infra num.127.

110 Morte tamen naturali & non violenta illata ab homine, igne,telo,ferro, vel veneno, aut alio quouis modo violenter inflicta,ſupra in inſtrumento antiquo dicitur non vi, ferro, nec veneno,vt ſupra nu.31.& 34. Hic additur & non violenta ad homine, ideſt quod homo armata manu, & cum hominibus armatis hominem violenter occiderit, & ſic excludit occiſum à miniſtro Iuſtitiæ de quo dictum eſt ſupra num. 91. vel ſit occiſus in duello, vt dictum eſt ſupra num. 87. & idem ſi quis ſe ipſum occiderit, vt ſupra num.89. in alio contractu dicitur, vel alias ab homine violenter illata vel inflicta durante ſocietate.

111 De igne nihil dicebatur in inſtrumento antiquo vt ſupra num. 31. Hic additur de occiſo ab igne, & ſic non comprehenditur ſub appellatione mortis naturalis, quia ignis poteſt immitti in domo ab illo qui cœpit pecunias, vt illas lucretur morte illius, ideo fuit bona additio.

112 Telo,Teli appellatione,olim intelligebatur quod arcu mittitur,ſed nûc omne ſignificatur quod mittitur manu,vt lapis,lignum & ferrum,dictum-

que

que ab eo quod in longinquum mittitur. l. ſi calumnietur 132. §. telum.ff. de verb. ſignific. & ibi Rebuff. pag. 1015.late declarat & allegat concordantes, & venit omne inſtrumentum, per quod mors poteſt inferri.Gugliel. Bened. in c. Raynutius verſ. mortuo ita quæ il primo, num.17.Ferro, ideſt ferro proiecto ab homine, vel ab arcu, nam teli appellatione continetur ferrum, vt dicto §. telum, & probat. Rebuff. vbi ſupra.

113 Ac peſte, ſeu cauſa peſtis huiuſmodi ſocietate; & hic excipitur etiam caſus peſtis, & mors quæ ſuccedit durante tempore peſtis, in quo caſu officialis nihil lucratur, & ſic ſunt additi inſtrumento antiquo multi caſus, qui in conſuetudine antiqua non continebantur. Et qui dicit quod fugiens in longinquas partes, poſt aliquod tempus quo diſceſſit à loco vbi erat peſtis, probare debet, quod ex peſte mortuus ſit; quia qui dicit probare debet, aliàs morte naturali mortuus præſumitur.

114 Vel ab Vrbe abſentibus teneatur dare alios fideiuſſores alias, & c.vt ſupra nu.82.Hic additur quando fideiuſſor eſt abſens ab Vrbe, quod teneâtur, dare loco abſentium alios fideiuſſores quia abſentes pro mortuis habentur. Bart. & Bald. in l. 2. C. de tempo. in integ. reſt. Pet. Gemin.& Fran. in c. ſi delegatus, de offic.deleg.lib.6. Caſſaneus ſuper conſuet. Burg. Rub.3.§.1. in gloſſa en eſt abſent. nu.4. pag.101.

115 Neque etiam prægnantia, vel abortu, vel alia morte occaſione prægnantiæ proueniente, & ſic excipitur mors proueniens ex prægnantia mulieris & illius occaſione & ex abortu. Et hæc particula eſt addita inſtrumento veteri quando mulier dat pecunias in ſocietate, & eſt bona additio ad fugiendas lites & controuerſias, quæ deſuper oriri poſſent, vide infra num.120.

116 Ceſſio actionum vni fideiuſſori qui creditum ſoluit, fieri poteſt etiam ex interuallo, quia dum ſoluit, propriam obligationem extinit non aliorum, & conſequenter in hoc caſu ceſſio actionum competentium contra alios eſt vtilis & fieri debet per creditorem. Quia ex illa ſolutione facta per fideiuſſorem, non ſunt liberati alii, & cum illa pecunia recepta creditor quodam modo nomen aliorum debitorum vendidit, & propterea tenetur etiam ex interuallo fideiuſſori ſoluenti actiones cedere, textus eſt in l. cum is. 36. ff. de fideiuſſ. & ibi Bart. Et quia fideiuſſor ſoluere videtur de mandato debitoris, ideo ei à creditore cedendæ ſunt actiones contra debitorem. l. Papinianus 28.ff.mandati. Bart. in l. modeſtinus. num.4.verſ.3. caſu.ff. de ſolut. & ibi Paulus de Caſtro col.fin. & alii Hieronymus Gabriel. conſil. 62. num.10.lib.2.

116 Et ſimili modo eſt addita clauſula quando pecunię ſunt poſitæ ſuper periculo vitæ alicuius mulieris, vel talis viri, aut alterius perſonæ, ſeu perſonarum per eam, vel eum intra quindecim dies proximos, & non vltra nominandarum; ita quod hac declaratione non facta intra dictum tempus amplius fieri non poſſit. Et ſic per iſtam particulam quæ nuper obſeruatur in contractum ſocietatis ſublata eſt particula antiqua tamquam nimis vaga, de qua ſupra nu.31.& facultas nominandi periculum perſonæ in ratificatione ſocietatis, cum potuiſſet in vltimo termino ſex menſium ratificare ſocietatem, eſt ſublata ad tollendum has omnes dilationes & lites, quæ exinde oriri poſſent, ſtatutum eſt quod nominatio perſonæ ſuper qua periculum mortis poni debeat, fiat infra quindecim dies futuros, & immediate ſequentes à die rogitus per notarium ſocietatis huiuſmodi alias, &c. & fuit optima cautela ad vitandas fraudes & lites.

158 Fideiuſſores renouare tenetur officialis ex ſtylo hodierno in infraſcriptis caſibus. Primo in euentum mortis fideiuſſoris teneatur alium dare, vt

ſupra num 81. ſecundo propter abſentiam ab vrbe, vt ſupra num. 114. Nunc autem addunt, aut deteriorationis dictorum fideiuſſorum aut alterius ipſorum, tunc promiſit dare alios eorum loco æque idoneos ſeu idoneum, eiſdem modo & forma quibus prædicti erant obligati intra quindecim dies à quolibet dictorum caſuum computandos. Aliàs eo ipſo teneri voluit ad reſtitutionem dictarum pecuniarum & fructuum dictæ ſocietatis tunc decurſorum & non ſolutorum, proinde ac ſi huiuſmodi ſocietas diſſdicta eſſet, & ad omnia damna, &c. Nam caſus inopiæ contingentes in perſona fideiuſſoris nocere debet debitori, qui tractat de lucro captando, non creditori qui tractat de damno vitando. l. item illa. ff. de conſtit. pecu. l. ſi vno §. item id quidam. ff. locati. Bart. in l. in commodato. §. ſicut, in fine. ff. commodati. Salic. in l. 2. C. commodati. Surd. conſi. 18. num. 5. Et ſic quæ fiunt in Romana curia fundata ſunt iure communi, vt videri poteſt in toto ſupradicto inſtrumento, cum que libet ipſius particula fundata ſit in Iure communi.

119 Supra num. 110. & 115. ponitur clauſula mortis diuerſis modis in alio inſtrumento ſocietatis ſub eodem ſenſu, tamen diuerſis verbis, videlicet morte tamen naturali, non autem aliter inflicta, ſicut telo, ferro, igne, aqua, peſte, ſeu veneno, aut partu & occaſione partus, abortus, & prægnantia mulieris, vel aliàs quomodolibet ab homine violenter illata, vel inflicta, ſocietate durante. In hac clauſula additur aqua, & ſic ſi ille qui dedit pecunias ad ſocietatem moritur in flumine, vel in mari, aut alio loco impetu aquarum, pecuniam non lucratur officialis ex pacto.

120 De prægnantia mulieris dictum eſt ſupra num. 115. de abortu dictum eſt ſupra num. 35. additur in hac clauſula proxime poſita, aut partu mulieris; quę non erat appoſita in aliquo inſtrumento ex ſupradictis, & ſic ſi mulier moriatur in partu, ex pacto officialis non lucratur pecunias, ſed ſunt reſtituendæ hæredibus mulieris, & qui dicit mulierem ex partu mortuam eſſe, probare debet quòd ex partu mortua ſit, quia qui dicit, probare debet. Et ſimiliter, ſi dicatur quòd occaſione prægnantiæ mortua ſit, quia iudicio & relationi peritorum in hoc ſtandum eſt.

121 Vel aliàs quomodolibet ab homine violenter inflicta, & illata, & ſic poſt omnes ſupradictos caſus ſi mors ab homine violenter infligatur ſocietate durante, ex pacto non perditur pecunia. vt ſupra num. 19. Et hæc clauſula valde placet, & videtur formata melius quàm ab alio quę viderim, & addidit ſocietate durante, nam ſi moriatur finita ſocietate, non lucratur officialis pecunias ex pacto, & intelligitur finita ſocietas per diſdictam, vel mortem officialis, vel venditione officii, vt dictum eſt ſupra num. 9.

Et quid ſi moriatur in bello ictu archibuſii, & ſic violenter occiſus ab hęreticis, an perdantur pecuniæ? & credo quòd perdantur, quia iſta mors quę contingit in bello, largo modo dicitur mors naturalis, Gugliel. Bened. in c. Raynutius, in verbo mortuus. num. 19. vide quæ dixi ſupra num. 35. & infra num. proximo.

122 Mortem ſibi inferre nulli licet, nec ad fugiendas moleſtias mundi temporales, nec propter aliquod peccatum, nec deſiderio melioris vitæ, quia reus ſuæ mortis non habet poſt mortem meliorem vitam. c. 9. 23. q. 5. Exemplo Iudæ, qui laqueo ſe ſuſpendit, vt c. 10. eadem q. 5. Ideo mortem atripere non non debemus, ſed illatam ab aliis libenter excipere, vt in c. 11. Et pro mortem voluntariam ſibi inferente ferro, veneno, præcipitatione, vel quolibet modo violentam, nulla fieri debet commemoratio in Eccleſia, nec cum Pſalmis eius cadauer deferendum ad ſepulturam. c. 12. 13. q. 5. Et in d. textu hæc mors vocatur violenta

quia

quia eſt illata ab homine, ideſt à ſeipſo per violentiam. Sed an compræhendatur in illa clauſula poſita ſupra nu. 119. vel aliàs quomodolibet ab homine violenter illata, ideſt ab alio homine cum violentia illata, non dicatur à ſeipſo, ego valde dubito. Quia mors, quam quis ſibi infert, dicitur voluntaria non violenta. & licet in textu dicti cap. 12. dicatur violenta, tamen annotatio ibi dicit, quòd illa dictio, violentam, abeſt ab originali, & ideo nihil poteſt argui ex illo textu, præſertim quia in principio textus dicitur, vt qui ſibi ipſis voluntariè, ſi voluntariè, ergo non violenter ſibi infert mortem. Et propterea quouis modo quis ſibi inferat mortem voluntariam ferro, veneno, aqua, laqueo, vel proiiciat ſe voluntarie ab aliqua turri, feneſtra, vel alio quocumque loco in terra, in mari, in flumine, in igne, vel ſe ſuſpendat in arbore, vel in aliquo loco in domo, & moriatur, quod in omni iſtorum caſuum perduntur pecuniæ & eas lucratur officialis, quia hæc non eſt mors violenta illata ab alio homine, ſed voluntariè à ſeipſo, vt dicitur in textu dicti c. 12. & ex pacto & conuentione in contractu ſocietatis prædictæ non comprehenditur, quia in ea dicitur ab homine violenter illata & ſic ab alio homine præterquam à ſeipſo; vide etiam ſupra & num. 89. & num. 39.

123 Societates officiorum fiunt à Notariis, qui primo capiunt obligationem officialis, qui fatetur habuiſſe pecunias à Petro, poſtea obligantur fideiuſſores vti principales, tamdem qui poſuit pecunias, ratificat ſocietatem, & ſi vult nominare perſonas ſuper quarum periculo intendit pecunias ponere, poteſt hoc facere infra quindecim dies à die factæ obligationis per officialem, & ante ratificationem ſoluere cum effectu pecunias officiali qui de pecuniis receptis, quietationem manu propria facere debet ſocio, qui poſuit pecunias ad hoc vt appareat, quod hæc ſit vera ſocietas. Primo quia ſocietas conſtat ex pecunia numerata data per ſocium officiali. Secundo per communicationem fructuū officii factam per officialem ſocio, & per dationem pecuniarum & ratificationem ſocietatis factam per ſocium, qui dedit pecunias infra quindecim dies, declarando ſuper cuius periculo vitæ & mortis naturalis vult eſſe conſtitutas dictas pecunias poſitas in ſocietate. Et hæc ratificatio & declaratio eſt neceſſaria quia ex ea conſenſus illius qui poſuit pecunias probatur, & ſocietas partim conſenſu, & partim poſitione pecuniarum & ex periculo vitæ illius cum participatione fructuum officii plene perficitur, & hæc omnia probantur ex diſcurſu ſuperius facto.

124 Sed quando non ponitur verè pecūnia, quia non datur in numerata officiali, ſed ſolum ſub illa confeſſione de recepto, non eſt ſocietas, vt dictum eſt ſupra num. 8. & 68. & propterea poteſt cogi ille qui dedit pecunias, vt exhibeat cedulam ſubſcriptam ab officiali ſuper receptione pecuniarum, aliàs videndum declarari ſocietatem fictitiam & ſimulatam. Quia pecunia verè non fuit numerata, quia confeſſio de recepto illo abſente facta fuit, licet illam recipiat Notarius pro eo tamquam publica perſona, dummodo infra quindecim dies ille qui dedit pecunias, ratificet vt ſupra num. 117.

125 Et ſimiliter ſi intra quindecim dies non ratificatur ſocietas per eum, qui dedit pecunias etiam reſpectu periculi vitæ, & mortis naturalis, non eſt ſocietas, quæ ſocietas conſenſu duorum perficitur, vt dictum eſt ſupra num. 4. & num. 109. Vnde ſi non eſt facta ratificatio in tempore quindecim dierum, non eſt facta ſocietas; quia ſine conſenſu illius qui dedit pecunias non poteſt contrahi ſocietas, & præſentia notarii acceptantis pro abſente, operatur dummodo infra quindecim dies ratificet ſocietatem, vt dictum eſt ſupra num. 117.

126 Præterea ſine officio ſocietas officiorum fieri non poteſt, & officium debet eſſe capax pecuniarum poſitarum in ſocietate, vtputa ſuper officio militis Pii, valoris 500. ſcut. quòd reddit in fructu ſolum 50. ſcut. certa, non poteſt fieri ſocietas 600. ſcut. ad rationem 12. pro cẽtinario, quia fructus ſocietatis 600. ſcut. ſimul computati aſcendunt ad ſcut. 72. & ſic in 22. ſcut. plus quàm reddat officium. Et ſimili modo ſocietas ſuper tali officio 500. ſcut. quorum fructus ſunt 60. qui 60. ſcut. ex fructibus dicti officii ſolui non poſſunt, cum non percipiantur niſi 50. Et in ſimili caſu credo totam ſocietatem eſſe nullam, quia vtile per inutile vitiatur, nam vitium non eſt circa perſonam, ſed circa rem, & officialis eſt in ſolidum obligatus pro dictis 60. ſcut. extrahendis de fructibus officii præfati, qui nõ poſſunt percipi, quia ſunt ſolum quinquaginta ſcut. fructus dicti officii. Et propterea in illo pluri eſt ſocietas ſine officio, quæ eſt prohibita à conſuetudine, & à lege. Et quotiens fit aliquid in fraudem legis, ſiue contra legem, vel conſuetudinem vtile vitiatur per inutile. l. ſi libertus. §. pen. ff. de iur. patr. Bald. in l. certi conditio § quoniam num. 3. ff. ſi cert. pet. Ruin. conſ. 109. num. 27. lib. 4. Aym. conſ. 780. num. 7. lib. 5. ad hæc facit quæſt. Io. Andr. de reg. iur. lib. 6. in c. vtile non vitiatur per inutile verſ. huic regulæ conuenit quæſt. Eſuperantii de Cingulo Epiſ. Taruiſienſis, quam ipſe proſequitur examinando & declarando, an reſcriptum impetratum ab excommunicato ſit validum, & ibi vide Bald. in d. §. quando num. 8. ponentem plures caſus, in quibus vtile per inutile vitiatur, & quando non vitiatur vtile per inutile, & in hoc facit conſtitutio Pii IIII. vt dictum eſt ſupra num. 102. in qua conſtitutione prohibentur fieri ſocietates vltra valorem officii, vide etiam quæ dixi in c. 7. num. 5. diſt. 9. & in tract. de acquir. poſſeſſ. c. 15. num. 93.

127 Sed quid ſi ille qui recognouit bonam fidem prætendat ſcire ſocietatem præfatam ſimulate, & fictitie factam ſine aliqua numeratione pecuniarum & ſine aliquo periculo prætenſæ quantitatis 500. ſcut. poſitæ in ſocietate, & quam confeſſus fuit habuiſſe & recepiſſe ab eo, qui dixit non dediſſe aliquas pecunias ei, qui recognouit bonam fidem, nec recepiſſe ab eo qui finxit dare pecunias; an dicta ſocietas ſit mandanda exequtioni ad inſtantiã illius qui finxit dare pecunias, vel eius ceſſionarii. Videtur dicendũ quòd non Primo quia contractus ſocietatis non eſt legiptime factus, quia contra conſtitutionẽ Pii IIII. factus fuit, qui mãdat ſolum quod contractus legiptime initi & facti exequtioni demandentur vt dictum eſt ſupra num. 105. Secundo eſt factus contra conſuetudinem ſeruandam in contractibus ſocietatum ad hoc vt non ſint vſurarii & fictitii, quæ conſuetudo vult, quod pecunia ſit numerata, vt ſupra num. 8. & 68. Hic non eſt numerata. 3. d. pecunia debet eſſe ſub periculo vitę alicuius, hic pecunia cum non ſit numerata nec poſita ſub periculo vitæ alicuius, contractus non eſt licitus ſed vſurarius, vt dictum eſt ſupra num. 31. & 109. Non obſtat ſcientia recognoſcentis bonam fidem, quia ex ſola ſcientia, quod nullum & inualidum eſt validari non poteſt, nec minus illud quod eſt illicitum, ex ſcientia tertii ſit licitum, maxime quia habens ſcientiam non approbat dictum contractum, ſed improbat dicendo illum fictitium & vſurarium.

128 Non obſtat quod ex illa prætenſa ſcientia iſtius cõtractus illiciti, ſciens eſt factus particeps delicti, vel pœnæ facientis contractus illicitos ſuper ſocietatibus officiorum. Quia reſpondetur, quod ille qui recognouit bonam fidem, putabat omnia legiptimo modo facta eſſe, & quia ille ſocius vere numeraſſet pecuniam, quam non numeraſſe poſtea faſſus eſt, dum ceſſit actiones

tes creditori. Et vlterius quando officialis faſſus eſt in iudicio non habuiſſe pecuniam, tunc ſciuit fraudem & illam denunciauit, vnde non eſt particeps delicti, iuxta doctrinam Abbatis in d.c.1.num.9. de reſt.ſpol. & Decii in c.1.de officio delegati. num.33.34. & 35. vbi additiones. Et propterea hæc ſcientia ſibi non nocet poſt decretum, & relaxatum mandatum exequtiuum. Nec obſtat ſibi quod dicit Decius in d.c.1.num.38.de offic.deleg.& in reg. culpa caret. ff. de reg. iur. vbi Decius. Mainet. & alii, tam de iure ciuili, quàm canonico in foro contentioſo, vel penitentiali, dum dicunt quòd de iure Canonico, quis tenetur delicto obuiare.c. ſicut dignum. §.illi etiam de homicid. Quia tempore commiſſi delicti hoc ignotabat, & putabat omnia eſſe vera, ſed ex poſt facto per ipſas ſuppoſitas perſonas omnia ſunt facta manifeſta, & quando de illis habuit notitiam, oppoſuit exceptiones & detulit Curiæ.

129 Si dicatur illud, quòd prodeſt recognoſcenti bonam fidem in nullitate contractus ſic fictitiè facti, prodeſt etiam creditori qui dictum contractum ſic fieri fecit. l. 1. & 2. C. ſi vnus ex pluribus appellan. Quia poteſt reſponderi, quod defenſio non eſt eadem, ſed ſeparata, & contraria, & tunc defenſio vnius, alteri non prodeſt. l. ſi quis ſeparatim. §. fin. ff. de appſtllat. ibi certum ſi diuerſæ cauſæ ſint. Bald. in dicta l. 1. C. ſi vnus ex pluribus. num.2.verſ.ante eſt defenſio. & idem Bald. num. 11. dicit quòd hæc non procedunt quando de nullitate contractus dicitur, prout in caſu præſenti dicitur.

130 Officialis qui contraxit ſocietatem & proteſtatus eſt nolle fideiuſſores per eum nominatos indemnes releuare, qui ſcientes acceſſerunt dictæ ſocietati, non obſtante dicta proteſtatione, qui ſi ſoluant principali ſocio, qui dedit pecuniam, non poteſt habere regreſſum contra officialem, qui proteſtatus eſt nolle illos indemnes releuare, vt dictum eſt ſupra num. 60. & hoc quia iſta pacta ſunt ſeruanda, & non alterant naturam contractus & ipſum contractum. Io. Maria Riminaldus. conſ. 100. num. 29. lib. 1. l. fideiubere, vbi Caſtrenſ. ff. de fideiuſſ.

131 Sed quid ſi is qui dedit pecunias in ſocietatem liberauit officialem, cum pacto de numquam eum moleſtando ratione iſtius ſocietatis inſciis fideiuſſoribus, quos dedit; an propter hoc etiam cenſeantur liberati fideiuſſores per dictum officialem dati. Regula eſt quòd liberato principali debitore cēſentur etiam fideiuſſores illius liberati. l.fin. ff.de pact. ibi ſi reus poſtquam pactus eſt à ſe non peti pecuniam, hoc pactum prodeſt fideiuſſori: nam principali debitore liberato. fideiuſſor eſt liberatus. l.cum principalis. ff.de reg. iug. & l.nouatio. ff.de nouat. Bart. & doctores, in dicta l. fin. Et procedit dicta regula, etiam ſi pro alio principaliter ſe obligauit diuerſis temporibus. Alex. conſi. 31. col. fin. lib. 3. Guido Papæ. quæſt. 570. & deciſ. Toloſana 80. vbi additio. Antonius Gabriel. de fideiuſſoribus concluſ. 1. nu. 90. & ideo ſi poſt hoc pactum qui dedi pecunias egit contra fideiuſſores & officialem, & fideiuſſor ſoluit, poteſt ille fideiuſſor repetere à creditore tamquam indebite ſolutum, vt toto tit. ff. de condit. indebiti. Maxime quia fideiuſſor, quando ſoluit, petit ſibi à creditore cedi actiones contra officialem, quas tenetur cedere de iure, ſtilo, & conſuetudine Vrbis, non obſtante obligatione Camerali: Iſte eſt ſtilus firmatus coram Notariis Auditoris Cameræ pluribus vicibus, & ita etiam ſeruatur, & ſeruari vidi, & tamen noluit cedere actiones contra officialem; ideo tenetur reſtituere quòd recepit à fideiuſſore, quòd exegerat tamquam indebite ſolutum, quia liberato officiali eſt liberatus eius fideiuſſor. d. l.fin. ff. de pact. l. in omnibus ff. de ſolut. Bald. in l. tam manda-

mandatore. num. 12. C. de non num. pecun. Bart. Socin. conſi. 273. lib. 2. num. 1.

132 Sed ille qui recognouit bonam fidem licet ſit fideiuſſor, quia & ipſe acceſſit vt principalis fideiuſſor, tamen fecit aliam obligationem in qua promiſit officialem, & omnes fideiuſſores indemnes releuare, & finita ſocietate pecunias acceptas in ſocietate reſtitueret; ideo propter iſtam duplicem obligationem liberato officiali à creditore non eſt liberatus qui recognouit bonam fidem; quia ſecunda obligatio illius non eſt acceſoria ſed principalis & ſeparata ab aliis. Bald. in l. 1. §. 1. num 6. ff. de iuſt. & iur. Sarnen. in reg. de iure quæſito non toll. q. 3. Bart. in auth. hoc ita, num. 7. & 33. C. de duobus reis.

133 Fructus ad rationem 12. ſcut. pro quolibet centinario conuenti, etiam finita ſocietate ſoluendi ſocio, qui dedit pecunias ex pacto appoſito in inſtrumento ſocietatis, & finita ſocietate ſoluti procuratori ſocii mortui, An repeti poſſint tamquam exacti ex pacto licito, vel illicito. Et quia ſuper hoc vidi votum Theologi, & deciſionem dominorum de Rota, ponam pro deciſione dicti dubii, tã votum Theologi, quàm deciſionem dominorum. Et primo votum tenoris infraſcripti Supradictum pactum videtur illicitum, quia finita ſocietate, capitale nulli periculo ſubeſt; proinde purum mutuum remanet, ex quo ſperari nihil poteſt, neque hic poteſt habere damnum, ſeu intereſſe. Tum quia officialis non eſt in mora ſoluendi, nec fuit requiſitus ſi velit ſoluere capitale, tum etiam quia hic principaliter eſt contractus ſocietatis, cui repugnat exceptio damnorum & intereſſe, non autem contractus mutui niſi implicite, & per accidens, quo caſu locum non habet damnum, & intereſſe niſi palliatum; tertio, quia ſi hoc eſſet licitum, iam vſura non eſſet iniqua. omnes enim poſſent mutuo ad rationem 12 pro centinario ratione damnorum & intereſſe. Eſt ergo inſpicienda natura cõtractus initi, ſcilicet ſocietatis vel mutui, & ceſſante contractu ſocietatis, tunc ex mutuo nihil percipi poteſt. Gaeta. 2. 2. q. 28. art. 2. ad primum & Dominic. Soc. lib. 6. de Iuſt. & Iur q 6. art. 2 circa finem & alii Theologi. Ego Frater Paulinius ſacræ Theologiæ profeſſor teneo & tenendum arbitror. Rota autem die 8. Martii 1570. & die 28. Aprilis 1570. tenuit. Circum ſcripta conſuetudine, pactum eſſe illicitum de iure, quia finita ſocietate ceſſat periculum vitæ, & amiſſionis capitalis, & remanet purum mutuum Et illa taxatio facta ab initio eſt quædam confeſſio futuri intereſſe, quæ videtur facta in fraudem vſurarum, niſi illud aliunde probetur per doctorem. Bald. in l. Rogaſti §. ſi tibi. col. 2. verſ. quid ergo. ff. ſi cert. petat. cum aliis de quibus late per Didacum. lib. 3. variarum reſolutionum c. 4. num. 5. Aymo. conſil. 189. num. 8. Sotus de iuſt. & iur. lib. 6. q. 6. art. 2. circa finem. vide infra num. 178.

134 Nec iſtud pactum ex conſuetudine Romanæ Curiæ apponi ſolitum in ſocietatibus officiorum ſuſtinetur. Nam die 2. Iunii 1570. in Rota fuit concluſum, dictum pactum, quod finita ſocietate, vſque ad reſtitutionem ſortis principalis ſoluantur fructus in eo cõuenti ad rationem 12. ſcut. pro quolibet centinario, eſſe illicitum de iure; quia finita ſocietate ceſſat periculum vitæ & amiſſionis capitalis, & quia conſuetudo nihil operatur in vſuris. c. quia in omnibus iuncta glo. de vſur. Rochus in c. fin. in 3. not. de conſuet. quia vſura Iure diuino & humano eſt prohibita, vt late per Couar. lib. 3. variarum reſolut. c. 1. num. 5. Doctrina vero Bart. in l. quis ſit fugitiuus. §. apud Labeonem. ff. de edilit. edict. procedit, quo ad euitationem pœnæ, non quo ad validitatem actus, vt per Beroum. in c. quia in omnibus, num. 4. cum ſequen. de vſur. Aymo. conſi. 155. num.

nu. 12. In tolerantia autem Pauli IIII. propter ſupplicationes, quæ eius tempore ſignabantur, vigore conſtitutionis editæ ſuper ſocietatibus officiorum, domini non fecerũt aliquod fundamentum; nam omiſſa pro nunc illa diſputatione, an Papa ſuper vſuris poſſit diſpenſare, dixerunt bullam in eius proœmio, & ferè per totum reprobare pacta illicita in huiuſmodi ſocietatibus: & ideo ex ea nõ iuuari poſſe qui exegerunt dictos fructus ad rationem 12. pro centinario finita ſocietate. Et vlterius ſocietas fuit contracta antequam bulla ederetur à dicto Pontifice quę non extenditur ad pręterita, & in præteritis dat formam Datario, quod debeat ei notificare intra trimeſtre ſocietates præteritas, alias annullantur. Pręterea quia in hac ſocietate non reperiatur ſignata ſupplicatio, adhuc exigit ius commune & dicta bulla reprobat pactum hoc vti illicitum, & ſic non poteſt argui aliqua tolerantia quia in odioſis, & concernentibus materiam peccati, non fit extenſio de caſu ad caſum. vide quæ dixi infra num. 174. & 178. & 179.

135 Pręterea iſtud pactum quod fructus diſdicta, vel finita quomodolibet ſocietate, ſoluendi ſint ad rationem 12. pro centinario, eſt illicitum omni iure. Primo iure ciuili. Bart. in l. 1. C. de eo quod intereſt. num. 16. Bald. in l. rogaſti. § ſi tibi. ff. ſi cert. pet. Purpur. num. 39. dicit hanc opinionem communem vſque ad numerum. 56. Rom. conſi. 520. Socin. conſi. 579. Decius conſil. 39. & 322. Aymo. conſil. 189. Petr. Rebuff. in l. 1. C. de ſent. quæ pro eo quod inter num 34. Afflict. deciſ. 20. dicit hanc opinionem communem.

De iure Canonico pariter eſt communis. Io. And. in c. ſalubriter de vſur. vbi Cardin. & Anchar. in c. conqueſtus de vſur. Laurent. de Rodulfis. in c. conſuluit. q. 53. de vſur. Felin. in c. cum venerabilis num. 5. de except.

Diuus Thomas 2. 2. q. 78. art. 2. vbi Gaietan. Gabriel. Biel. ſuper 4. ſententiarum diſtinct. 15. q. 11. verſ. pro ſolutione notandum, ſub titulo de vſur. Summa angelica in verbo vſura. 1 primo. Berous in c. fin. num. 51. de vſur. Sotus de iuſtitia & iure lib. 6. q. 6. artic. 2. circa finem.

136 Præterea diſdicta ſocietate, vigore contractus qui dedit pecunias nihil poteſt accipere; quia ſocietas finitur diſdicta, morte, vel venditione officii. Nec minus vigore pacti; quia pactum non valet, nec poteſt peti vigore intereſſe. Paul. de Caſtr. in l. 3 §. fin. ff. de eo quod certo loco. Quam doctrinam Rota ſemper eſt ſequta. Mohed. deciſ. 208. videlicet, quod intereſſe lucri ceſſantis, verè & non præſumptiuè probetur, & ſi non probetur, nihil debetur. Diuus Thomas 2. 2 q 78. artic 2. verſ. ad primum. vide infra num. 174. dixi in tractat, Vti poſſidetis. c. 18. num. 63. & 153.

137 Sed ſi creditor fecit omnem diligentiam contra moroſum debitorem exigendi, & recuperãdi ſuam pecuniam, tunc poteſt ex quadam æquitate creditor exigere aliquod honeſtum lucrum arbitrio iudicis, ſecundum qualitatem perſonarũ, & hoc dicit Diuus Thomas 2. 2. q. 78. art. 2. ad primum. Quapropter ſi eſt facta diligentia contra debitorem, poteſt intereſſe per iudicem taxari ad rationem quinque ſeu ſex pro centinario. Socin. conſi. 25. col. fin. lib. 4. & tantum ſolent reddere prædia ruſtica & domus in vrbe ad rationem quinque & ſex pro centinario. Si vero non fecit aliquam diligentiam contra moroſum, nihil penitus debet habere, & ſi aliquid exigit, debet in ſortem computare, quia illud quod exigit eſt vſura, cum finita ſocietate pecuniæ remanent in mero mutuo, & mutuum dantes nihil inde ſperantes, vt dictum eſt ſupra num. 133. & 134. Vnde male faciunt qui exigunt à debitore diſdicta ſocietate ad rationem. 12. ſcut. pro quolibet centinario

etiam

etiam ſi ille ſponte ſoluat,quia exigit ex mutuo vſuram, non fructus ſocietatis, ex quo non ſunt in periculo, & ipſe creditor nullam fecit diligẽtiam pro recuperandis dictis pecuniis,quare non debentur ſibi aliqui fructus.declara vt infra num.178.& 179.

138 Sed ſi ſocius qui dedit pecunias obiit,iam ſunt decem anni,& officialis non habuit ſcientiam niſi poſt motam litem de obitu ſocii,per cuius obitum fuit finita ſocietas,vt dictum eſt ſupra num. 40. & ſi non habuit ſcientiam de morte, non tenetur ad fructus decurſos à die obitus & citra vſque ad motam litem;quia à tempore ſcientię & motæ litis fit officialis moroſus, & poſt moram tenetur ad fructus taxandos vt reſoluit Rota die 13. Nouembris 1564.Sed ſecundum ea quæ dicta ſunt ſupra num. proximo nihil ei debetur: quia ex mutuo non debetur vſura niſi poſt moram, & mutuatio vſuraria eſt contra legem diuinam; vt late dixi in tractatu. Vti poſſid. c.18. num. 153. & 154. Quare poſt finitam ſocietatem non debentur fructus ex pacto, & ſi ſoluantur ſcienter vel ignoranter poſſunt repeti,& ſunt cum ſorte computandi,vt dictum eſt ſupra num. 136. vide tamen infra num.174. Nam ſi officialis qui recipit pecunias habet officium & non reſtituit pecuniam in ſocietate captam,retinet rem & precium, & debet vt emptor condemnari ad reſtitutionem, vel ſolunem fructuum, prout ager venditus fructus reddere ſolet.l.2.c.de vſur. & l.ſocius qui. ff.pro ſocio.l.curabit. C. de act.empt.Didacus Couar.lib.3.variarum reſolut.c.4.num. 1.& 2. Secus ſi non habet amplius officium, vt dicetur infra num.179.

139 Fructus loco damnorum & intereſſe ad rationem 12.ſcut.pro centinario vſque ad diem ſolutionis ſortis principalis non debentur,quia finita ſocietate perceptio fructuum non eſt licita,cum ceſſet periculum viæ; & ſors poſita in ſocietate remanet merum mutuũ,& propterea ex pacto in fraudem vſurarum facto non debentur dicti fructus. Bald. in l.rogaſti.§.ſi tibi. ff.ſi cert.pet.& dictum eſt ſupra num. 135.& Plotus in l.ſi quando.num.145. C. vnde vi, teſtatur de communi opinione. Et dicta taxatio ad rationem ſcut.12. pro centinario, loco damnorum,expenſarum,& intereſſe,ſine aliqua probatione damnorum eſt vſuraria & illicita;ſuper qua pactione vſuraria non poteſt diſpenſari.c.ſuper eo de vſuris, Couaruuias in tractatu variarum reſolut.lib.3.c.1.verſ.2 expreſſius Rebuff. in l.1.num.270. verſ. amplia. C. de ſent. quæ pro eo quod intereſt: quia vſuræ ſunt prohibitæ de iure diuino. c. quia in omnibus. &c. ſuper eo de vſur.& dixi in dicto c.18. num.153.in tractatu, Vti poſſ.& Papa non diſpenſat contra ius diuinum, & ſuper pacto ſapiente naturam vſurarum. Diuus Thomas. 1.2.q.94.art.5. per totum, niſi probetur intereſſe lucri ceſſantis & damni emergentis.Decius conſi.322.num.4. vide quæ dicta ſunt ſupra num.proximo in fine,& infra num.178.& 179. vbi diſtinguitur, quæ diſtinctio placet.

140 Sed quid ſi in contractu fuerit factum pactum, quod ſi in principio ſecundi ſemeſtris ſocietatis non fuerint ſoluti fructus ſocietatis pro ſex menſibus futuris,tunc & eo caſu ex pacto inter dictos ſocios inito, ipſo iure ſine aliqua diſdicta, intelligatur diſdicta,& finita ſocietas,vt ſors poſſit ſtatim repeti; & quia officialis non ſoluit, ſocietas, ex pacto fuit finita, qua finita non debentur fructus. Alex. in l. inſulam. fallentia 16.ff. de verb. oblig. Puteus deciſ. 8. de tranſact.Nec in illo caſu dantur quindecim dies,dari ſoliti quando diſdicitur per Curſorem ſocietas ex parte creditoris, & tunc dantur quindecim dies vt debitor poſſit de pecuniis prouidere. Sed hæc diſdicta quæ fit ex pacto reſolutiuo, non pendet a voluntate creditoris, ſed ex negligentia debitoris non

ſoluen-

ſoluentis in tempore. Quare elapſo tempore,ſtatim reſoluitur contractus creditore volente, & ita in actis declarante, & pactum reſolutiuum ſtatim contractum non impletum reſoluit.l.Iulianus.§.offerri.ff.de act.empt. Gozad.conſi.1.num.1.& conſ.3.& ita fuit deciſum coram R. P. D. Seraphino, die 18. Decembris 1574. Neque obſtat deciſ. Put. 68. lib. 3. quia rationes illius deciſionis ſunt omnino diuerſæ, & ceſſant in illo caſu in quo aderat clauſula præcedente diſdicta. Hic vero adeſt pactum expreſſum, quod eo ipſo intelligatur ſocietas diſdicta, & ſimile de emphiteoſi, vt per Clarum de emphiteoſi q.9.

141 Societatis ratificatio,an inducatur ex cedula ſolutionis pecuniarum in qua dicitur, per complimento d'vna compagnia che hò fatta di ſcudi 500. ſopra l'officio di Pietro, comando che ſi paghi,an per iſtam cedulam ſit facta ratificatio dictæ ſocietatis. Domini 30.Martii 1582. dixerunt, per dictum mandatum non eſſe inductam ratificationem ſocietatis de qua partes cōſenſerunt in inſtrumento ſocietatis quæ erat ſeorſum facienda per publicum inſtrumentum, vel per æquipollēs,cum hoc quod ante ratificationem pecuniæ ſtarent periculo vitæ ſocii dantis pecunias,& aliàs pactum quod ſequta ratificatione,&c.interim pecuniæ ſtent periculo vitæ ipſius ſocii,nō poteſt locum habere niſi numeratis pecuniis officiali.Nam dictio interim denotat,quod medio tempore quo ſit ratificatio, pecuniæ ſtent ſub periculo ſocii, non autem de tempore numerationis pecuniarum, ita Alberic. in dictionario in verſ.interim.Non obſtant illa verba poſita in cedula,per complimento d'vna compagnia che hò fatta, quia cum habeant relationem ad ſocietatem factam,intelligitur cum conditionibus contentis in inſtrumento ſocietatis.l.aſſe toto. ff. de hæred. inſtit.& ſatis dicebatur completa ſocietas etiam abſque nominatione perſonæ,ſub cuius periculo pecuniæ manere deberent.Quia hoc ius nominandi erat facultatiuum,non neceſſarium ad perfectionem cōtractus, qui ſatis erat perfectus & cōpletus,cum ante nominationem certa erat perſona, in cuius vitæ periculo ſocietas ſubiacebat. Ex quibus ſequitur,quod officialis & ille qui recognouit bonam fidem non potuit in caſu præſenti lucrari dictas pecunias; quia ſocietas ratificata non erat,pactum circa nominationem perſonæ ſub cuius periculo vitæ pecuniæ poſitæ in ſocietate exiſtunt ſecundum antiquam conſuetudinem,poſitum eſt ſupra num. 39. Quæ conſuetudo fuit mutata & data tantum facultas nominandi in ratificatione inſtrumenti ſocietatis, vt ſupra num.109. Poſtea ad tollendas omnes lites,addita eſt clauſula in ſocietatibus, quod nominatio perſonæ fieri debeat infra quindecim dies, à die rogitus contractus ſocietatis,& non poteſt,vt ſupra num 117. Hæc deciſio reſpicit conſuetudinem antiquam,de qua ſupra num. 39. propterea hodie non debet dicta forma antiqua attendi.

142 Exceptio non numeratæ pecuniæ in inſtrumento ſocietatis nihil operatur non obtenta abſolutione à iuramento licet etiam abſolutio non ſuffragetur ſtante obligatione Camerali. Mohed. deciſ.28.Quia per abſolutionem à iuramento non tollitur dictę obligationis vigor,& executio, vt dixi in c. vt minorum conſtitutionum Egidianarum. gloſſa 2.num. 46. Sed ſi facta eſt probatio non numeratæ pecuniæ in inſtrumento ſocietatis parte non opponente,ſed tacente,per teſtes,vel per confeſſionem partium, tunc non obſtante iuramento & obligatione Camerali, poteſt Iudex pronunciare ſuper ſimulatione contractus. Bald.in l. fin. num. 6. C. de non num. pecun. vbi Salic.in prin. verſ.& ſubdit,Bald. & Alex. in l. nemo poteſt. num. 17. col. 4. verſ. quorum dicta. ff. de legat. 1. Anton.Galles. in tractatu obligat.

gat. Cameralis, parte 4.q.4. pag. 93. Et ad tollendam hanc exceptione non numeratæ pecuniæ ex antiqua conſuetudine fit à Notario rogato de ſocietate quædam fides, in qua officialis in pede ſe ſubſcripſit fatẽdo habuiſſe pecuniam numeratam ſibi ab eo, qui dedit pecuniã. Et ſi creditor perdit hanc memoriam, vel fidem, proceditur ſine ea ad executionem ſocietatis, facta tamen ratificatione ſocietatis per ipſum creditorem ante.

143 Societas facta inter Petrum officialem ex vna cum Mario ex altera ſcut. 200. in forma, & dictus Petrus promiſit dare duos fideiuſſores. P. & M. quando accepit pecunias, de quibus non dedit niſi vnum fideiuſſorem, & accepit fructus primi ſemeſtris. Marius deinde obiit infra ſex menſes, an ex eo quod Petrus officialis non dedit niſi vnum fideiuſſorem de duobus, quos promiſerat dare quando cœpit pecunias, per mortem Marii lucretur pecunias poſitas in ſocietate, vel illas reſtituere teneatur. die 19. Martii 1574. Fuit per dominos reſolutum nemine contradicente, non eſſe locum lucro pecuniarum: quia Petrus non adimpleuit promiſſa. l. Iulianus. §. offerri. ff. de act. empt. Nam ad effectum, vt quis conſequatur actionem, vel exceptionem ex contractu, debet ante omnia docere pro parte ſua de adimplemento. Aymo. conſi. 151. num. 8. & conſi. 190. num. 15 & 20. nam aliàs Marius non erat contracturus. l. in conuentionalibus. ff. de verb. oblig. Et licet Petrus replicet hæc procedere quando ipſe fuiſſet in mora dandi fideiuſſores, vt per Bart. in l. ſi duo. §. hæc verba. ff. de conſtit. pecun. quia non ſumus in caſu, quod requiratur mora, nec regularis nec irregularis, cum non poſſit quis lucrum facere ex eo contractu, quem non impleuit, non obſtante aliqua excuſatione, vt per Decium in l. cum proponas. la 2. num. 4. C. de pact. & ibi alii doctores. Allegata vero ex aduerſo procedunt vbi ageretur de incurrenda pœna, non de lucro captando; tunc enim neceſſaria eſſet mora. Nec quod dicitur de abſentia ab Vrbe, ex his tollitur ſtilus qui allegatur, nam quomodocumque interpretetur pactum reſolutiuum, ſatis eſt, quod ad effectum lucri, ille qui non impleuit pro ſua parte, non poteſt commodum conſequi ex contractu. & vide infra num. 145.

144 Sed quid ſi poſtea etiam non dato fideiuſſore, Petrus officialis ſoluit fructus ſocietatis, an cenſeatur remiſſa datio fideiuſſoris per receptionem fructuum ipſius ſocietatis poſtea factam. Bald. in l. ſi crimen num. 15. C. qui accuſ. non poſſunt. Aret. conſ. 136. num. 1. dicunt, quod vbi de conſenſu ſiue permiſſione alterius fuit omiſſum non implementum, tunc exceptio non implementi amplius allegari non poteſt. Aymo. conſ. 26. num. 3. ad finem. Cephal. conſ. 80. num. 10. lib. 1. ſicut dicitur quod caducitas remittitur per receptionem canonis. Gloſſa in l. 2. vbi Salic. num. 14. de iur. emphit. Iaſ. conſi. 117. in fine lib. 4. Ruin. conſi. 110. num. 3. lib. 1. Grat. conſ. 76 num. 14. lib. 1. Caſſad. deciſ. 2. num. 2. Late. Afflict. deciſ. 129. num 9. Maxime quia hodie amplius non intereſt non fuiſſe datum fideiuſſorem promiſſum, cum hæc exceptio hodie finita ſocietate opponi non poſſit. Bald. conſ. 127. lib. 1. Aymo. conſ. 59. num. 2. verſ. neque teſtator, Cephal. conſ. 80 num. 9. & ſeq. lib. 1.

145 Marius replicabat, quod ſocietas ſtatim vt pars aduerſa ceſſauit præſtare fideiuſſorem, quia propter iuramentum conſtitutus fuit in mora abſque interpellatione, quia iuramentum continue interpellat, ſicut dies. Crem. ſingulari 122. Rip. lib. 3. reſponſo 7. in princ. verſ. non obſtat. Ant. Gab. de iure iur. concluſ 2. per totum. Corn. conſi. 40. num 9. lib. 4 verſ. nec obſtat, vbi dicit quod lex ſi quis maior. C. de tranſact. non ſolum loquitur in tranſactione, ſed in aliis pactis; aliâ

fruſtra pluries dixiſſet aduerſus pacta & tranſactiones, vbi quod licet partem pretii recipere, & agere ad reſolutionem contractus propter periurium, quia iuramentum hoc operatur quod ſit ſeruandum à periurio & nihilominus ipſe periurus teneatur ab obſeruantiam contractus. Quia iuramentum habet vim clauſulæ rato manente pacto, & ipſe non implens, nihilominus perdat omne commodum ex ipſo contractu proueniens, & in terminis declarat idem Corn. conſil. 179. lib. 2. Cagnol. in d. l. ſi quis maior num. 142. & 143. Ant. Gabriel. de tranſact. concluſ. 1. num. 34. Præterea poſtquam quis contrauentione eſt effectus periurus ob non implementum in tempore, non poteſt amplius per partem remitti. Felin. in c. 1. num. 3. de iureiurando Roland. de Valle conſ. 34. num. 2. & 3. lib. 3. Quare ſi periurium non obſeruanti expreſſe remitti non poteſt, minus tacite remittitur recipiendo fructus, aut partem pretii; maxime quia Petrus tenebatur dare duos fideiuſſores copulatiue, non alternatiue, vt declarat Corneus di. conſ. 40. num. 9. lib. 4. & Decius in l. cum perſonas, la 2. num. 4. & in fine C. de pact. dicit iuramentum habere vim clauſulæ rato manente pacto. Et ſi prætendatur per receptionem fructuum remiſſas eſſe caducitates, intelligitur de præteritis temporibus non de futuris. l. ſi vnus § illud. ff. de pactis. Tiraquell. in l. ſi vmquam præfatione num. 155. C. de reu. don. Et remiſſio caducitatis non facit nouum contractum, cum confirmet antiquum. Tiraquell. ibi in verbo reuertatur. num. 12. etiam quo ad iuramentum. Felin. in c. 1. ſub num. 5. verſ. ſed contrariam partem. de iur. iur. Procedunt prædicta tam in vita ſocii, quam poſt eius mortem, quando contractus reſoluitur ob pacta non ſeruata, vel non ſequuto implemento; quia tunc iſta declaratio tranſit ad hæredes. Bald. in l. fin. num. 7. Salic. num. 4. C. de reuocand. don. & ibi Rip. num. 108. Anton. Gabriel. concluſ. 1. num. 42. & lib. 7. de criminali concluſ. 35. num. 14 & pro iſta opinione faciunt quæ dicta ſunt ſupra num. 143.

146 Petrus contraxit ſocietatem 500. ſcut. cum Mario ſuper eius officio, recognouit bonam fidem Horatius. Peregrinus vnus ex fideiuſſoribus fuit coactus illam ſoluere; ſed pro ſolutione contraxit aliam ſocietatem, cum proteſtatione & declaratione, quod iſtam ſocietatem contrahebat ad effectum ſoluendi Petro, dicta ſcut. 500. capta in ſocietatem à Mario, animo illa cum fructibus ab Horatio recuperare, qui promittebat illum indemnem releuare. Et cum Peregrinus qui fecit ſecundam ſocietatem prætendebat morte illius qui dedit pecunias, ſecundo loco ſe lucratum fuiſſe pecunias poſitas in ſecunda ſocietate, horatius contra quem erat facta ſocietas ſecunda, à quo Peregrinus indemnis releuari volebat, dicebat ex morte illius qui dedit pecunias ſe lucratum fuiſſe illas. Fuit ſuper hoc in Rota diſputatum, & reſolutum quod Horatius principalis debitor morte illius qui dedit pecuniam illam, lucratur, non Peregrinus fideiuſſor; ex eo quia fideiuſſor faciendo nouam ſocietatem videtur mandatum habuiſſe ab Horatio principali ad ſoluendum priori creditori in prima ſocietate: quia iſta ſecunda facta pro ſolutione primæ, & non ex alia cauſa. l. indebitum, vbi gloſſa. & Iaſ. in primo not. ff. de cond. & indebit. Et quicquid ſoluit Peregrinus ratione ſortis & fructuum, totum poſtea repetit ab ipſo Horatio. l. ſi mandato. §. ſi fideiuſſor. vbi gloſſa in verbo ſumptibus. ff. mandati. Silueſter in verbo vſura, il primo q. 39. Et tanto magis propter proteſtationem Peregrini factam in ſecunda ſocietate, iuxta conſi. Romani 101. per quam proteſtationem Peregrinus poterat petere ab ipſo Horatio, & ſortem

tem

tem & fructus, propterea paſſas tamde iure Ciuili quam Canonico. Innocent. & Abbas in c. 1. de vſur.

147 In alia Oliuerius ſuper ſuo officio cepit pecunias in ſocietate à Chriſtophoro abſente pro tribus menſibus & deinde ad beneplacitum ſuper periculo vitæ perſonæ nominandæ à Chriſtophoro in ratificatione ſocietatis, & donec ratificet ſuper periculo vitę ſuæ. Poſt xx. dies Chriſtophorus ratificauit ſocietatem, & periculum vitæ poſuit in vita Franciſci, qui cum grauiſſime infirmaretur, diſdixit ſocietatem, & infra quindecim dies diſdictæ obiit Franciſcus, ſed Chriſtophorus qui ſciebat infirmitatem Franciſci, & quam non intimauit Oliuerio, curauit renouare cum dicto Oliuerio dictam ſocietatem prout renouauit. Et cum poſtea Oliuerius ſciuit nominatum eſſe Franciſcum qui obiit intra quindecim dies diſdictæ, fuit dubitatum ſi contractus renouationis ſocietatis eſſet dolosè factus per Chriſtophorum, ad effectum ne Oliuerius lucraretur dictas pecunias ſtantibus præmiſſis, & propterea teneatur illas Oliuerio reſtituere. Fuit reſolutum Chriſtophorum teneri ad reſtitutionem dictarum pecuniarum; quia doloſe verſatus ſit cum Oliuerio, ſuaſio enim ſuadenti vtilis, & ei cui ſuadetur damnoſa, arguit dolum. l. ſeruus tuus. ff. de dolo. l. Iulianus. §. per contrarium ff. de actio. empt. Aym. conſi. 620. num. 4. Idque eo magis ſi ea reticeantur, quæ reſpiciunt commodum retinentis, & damnum ignorantis. Abbas conſi. 68. num. 2. lib. 1. Bart. in l. 1. §. venditor. ff. de act. empt. Quibus accedit inſolita Chriſtophori diligentia, ex qua arguitur etiam dolus. Decius conſ. 48. num. 23. ex quo ſequitur, quod iſte dolus fuit deceptiuus & dedit cauſam huic contractui, & ex eo annullatur contractus. Cagnol. in l. 2. num. 12. C. de reſc. vend. & in regula contractus. 108. ff. de reg. iur. & præſumitur contra eum, qui non fecit quod facere tenebatur. Menoch. præſumpt. 54. num. 10.

148 Non obſtat regula, qui cum alio contrahit. ff. de reg. iur. quia procederet ſi ratificatio contractus remanſiſſet in ſuſpenſo; ſed cum interim contractus ſubſiſteret & pecuniæ ſtarent periculo Chriſtophori, non poteſt negligentia argui Oliuerio, præcipue cum in re propria non liceat eſſe negligentem. l. quod nerua. ff. depoſ. vbi gloſſa. ff. de edilit. edicto, qui dolus præſumitur quotiens fit aliquid de prohibitis. Cephal. conſ. 64. num. 20. lib. 1. Pro vt erat in caſu iſto durante diſdicta facere nouam ſocietatem, exiſtente tunc Franciſco nominato à Chriſtophoro in periculo mortis.

Non obſtat, quod Oliuerius potius renouare voluiſſet, ne teneretur reſtituere ſi Franciſcus conualuiſſet; quia non eſt veriſimile, vt eo tempore quo ſibi lucrum imminebat, voluerit illud remittere, cum nemo præſumatur iactare ſuum. l. cum de indebito. ff. de proba. Ex quibus ſequitur quod detur repetitio Oliuerio pecuniarum ſolutarum ignoranter cum dolo Chriſtophori; quia ignorantia facti alieni præſumitur. Io. Cephal. conſ. 3. num. 101. lib. 1.

149 Et præſertim ex eo, quia contractus ſocietatis conſenſu perficitur. l. ſocietatem. ff. pro ſocio. & nihil magis excludit conſenſum quam error. l. ſi per errorem ff. de iuriſd. omnium iud. De errore Oliuerii manifeſtum eſt, quia ignorauit in ratificatione ſocietatis nominatum eſſe Franciſcum, qui error veriſimilis eſt; quia ex teſtibus & aliis actis probatur ignorantia nominationis factæ per Chriſtophorum de perſona Franciſci per Oliuerium & præſumitur, & in facto alieno eſt probabilis. l. fin. ff. pro ſuo. Alex. conſ. 42. col. 2. lib. 1. Socin. conſ. 263. num. 12. lib. 2. Io. Cephal. conſi. 133. num. 40. lib. 1. Et hæc ignorantia eſt multum probabilis & iuſta, & excuſat. l. ſi quis patrem. ff. ad macedon. Iacob.

Menoch.

Menoch. de præſumpt. lib. 3. præſumpt.82. num.15.

150 Claudius dedit in ſocietatem officii Ripæ ſcut. 100. Tullio ſuper periculo vitæ Horatii nepotis Claudii,eo dem die idem Tullius ceſſit dictum officium in fauorem alterius, obiit Horatius, per cuius obitum Tullius prætendit ſe lucratum fuiſſe dicta ſcu. 100. Claudius habita notitia venditionis prętendebat ex tunc diſſolutam fuiſſe ſocietatem, & cum dubitaretur an Tullius lucratus fuiſſet dicta ſcut. 100.per obitum Horatii,vel potius ſocietas diſſoluta cenſeatur per ceſſionem officii Tullius dicebat quod licet ceſſit officium, tamen ceſſio non fuit expedita iuxta conſtitutionem Pii V.& reſignationes in fauorem habent tacitam conditionem, ſi ius illi acquiratur.Io.Paulus deciſ. 102. Fabius deciſ. 37. Præterea ceſſio non admiſſa per ſuperiorem, nullum ius rribuit. Puteus deciſ. 94.lib. 2. & conſequenter ius ab ipſo Tullio non fuit abdicatum,maxime, quia poſtea exercuit officium præfatum & in conſtitutione adeſt decretum irritans reſignationes officiorum non ſeruata forma eiuſdem conſtitutionis. Caſſad.deciſ.2.& 3.de renunciat.

151 Claudius vero dicebat ſocietatem reſignato officio eſſe finitam.l verum. §.fin l.actiones. §.morte.ff.pro ſocio, vide ſupra num.40. & ceſſio illius officii Ripæ fieri potui, coram notario, & teſtibus, iuxta conſtitutionem Pii, ideo ſine ſuperioris admiſſione tenuiſſe, quia ſatis eſt quod ipſe Tullius ceſſit, & dimiſit officium licet reſignatarius declarauerit ſe nolle dictũ officium exercere. Et eſt maxima differentia inter reſignationem beneficiorum eccleſiaſticorum & officiorũ ſecularium, quia in beneficiis eccleſiaſticis requiritur authoritas ſuperioris, & ſine admiſſione non tenet. In noc. in c. quod in dubiis, & in c. fin. de renunciat. Rota deciſ.4.in nou. de renũciat.Officia vero ſecularia æquiparantur bonis patrimonialibus,adeo vt officium emptum filio per Patrem computatur in legitima; & ideo ſimplex renunciatio tenet in pręiudicium renũciãtis,etiam ſine admiſſione.Hoc videtur introductum ratione intereſſe Principis,cuius intereſt ſcire in cuius perſona reſideat officium, vt ſciatur quando vacat per obitum & ex aliis cauſis,quæ contingere poſſunt.Sed ceſſiones coram notario & teſtibus fieri poſſunt,& factæ tenent diſſimilibus officiis Ripæ, & ideo ceſſat obiectum factum per Tullium,quod ius nõ acquiritur ceſſionario, niſi ſecuta admiſſione,aliàs eſſet eluſoria. Huiuſmodi facultas cedendi coram notario & teſtibus, & alia quæ continentur in conſtitutione Pii, ius exercendi officium reſpiciunt,non autem reſignationes officiorum Ripæ,quæ reſeruantur ipſis officiariis Ripæ, in ipſo decreto irritanti, & ceſſionarius poteſt illud ius ceſſum ante expeditionem literarum Camerarii alteri cedere.

152 Et illud quod dicitur in reſignationibus in fauorem non abdicatur ius à reſignante niſi admittatur à ſuperiore quia illud procedit in beneficialibus ex eo quod ſolet apponi clauſula, & non aliàs,nec alio modo,& non appo. bta ſubintelligitur ex præſumpta mẽte. reſignantis,quia aliàs non erat dimiſſurus beneficium in his terminis loquũtur deciſiones pro Tullio allegatæ. Sed in venditione officiorum vendens, vel dans in ſolutum nihil aliud quærit,quam rei pretium,vel à debito liberari, & non curat an ceſſionarius ſit,vel non ſit admittendus,neque amplius curat de ceſſionario;& ideo magna eſt differentia inter caſum & caſum, & propterea ex ceſſione officii fuit finita ſocietas, & Horatius mortuus poſt finitam ſocietatem non facit quod Tullius lucretur pecunias; quia pecuniæ ſolum cadunt ſub lucro ſi moriatur perſona nominata in ratificatione durante ſocietate, hic mortua eſt poſt finitam ſocietatem,ergo.

153 Sed quid ſi facta eſt ſocietas per Petrum ſuper ſuo officio cum Gaio, qui dedit ſcut. 100. ſuper perſona nominanda per eum, qui nominauit notarium rogatũ de dicta ſocietate, & nominatione in præſentia teſtium officii dicti notarii, poſtea deceſſit Gaius, an ſit credendum notario circa dictam nominationem, ita vt per obitum Gaii Petrus officialis nõ lucretur pecunias. Videtur dicendum, quod non ſit credendum notario in dicta nominatione. Primo, quia ante factam nominationem, periculum vitæ ſtat in perſona Gaii qui dedit pecunias. Berous conſ. 133. num. 8 lib. 1. Et quamuis notarius nominatus ſciebat in ſuo libro rogituum quod ipſe die ſequenti fuit nominatus circa periculum vitæ, tamen illi nõ creditur tam ad ſui quam alterius commodum. l. ex ſententia. ff. de teſtam. tut. & qui ſe ſcribit tutorem non excuſatur. Bart. in l. non putatur §. ſi quis ſua. in princ. ff. de bon. poſſ. contra Tab. l. vxori. 18. ff. ad leg. Cor. de falſ. Bald. in l. iudices. col. 1 in fine. C. de fide inſtr. vbi dicit, quod notarius non poteſt ſe rogare de his, quæ concernunt propriam perſonam. Alex. conſ. 104. num. 6 lib 5. Iaſ. conſ. 115. num. 5. lib. 4. Maxime quia teſtes appoſiti in dicta nominatione ſunt teſtes officii, domeſtici & familiares, & propterea notario in hoc non eſt credendum. l etiam. C. de teſtibus. Pariſ. conſ. 103. num. 15. lib. 1. Sed ſi hæc nominatio fuiſſet intimata per curſorem ſtatim, vel ante obitum Gaii per quindecim dies, & notarius eſſet perſona honeſta, credo ſtandum eſſe huic nominationi, quia per intimationem ceſſat omnis ſuſpicio.

154 Societas poteſt diſdici ſocio etiam extraiudicialiter, dummodo fiat diſdicta coram notario & teſtibus, vel coram teſtibus fide dignis: quia in cõtractu ſocietatis dicitur, cum diſdicta quindecim dierum, quæ eſt ſimilis reuocationi beneplaciti. Decius conſ. 108. num. 4. nam illa diſdicta quandocumq; fieri poteſt, dummodo de ea conſtet Card. in clem. 1. de renunc. nu. 14. verſ. quæro. & quia in actis voluntarię iuriſdictionis ſufficit, quod relatio citantis quandocumq; ſuperueniat Felin. in c. Eccleſia ſanctæ Mariæ. col. 10. circa finem. verſ. limitat eam Bald. de conſtit. maxime cum diſdicens non teneatur ſtatim poſt quindecim dies agere, vt dicimus in præſcriptione interrumpenda. Bald. in auth. matri & auiæ. num. 25. C. quando mulier tutelæ. Verum diſdicta eſt reproducenda apud acta notarii rogati de ſocietate propter fraudes vitãdas; & quia reproductio diſdictæ non eſt actus iudicialis, cum ſuper illa citatione non ſit faciendum decretum per iudicem, ſed ſolum producitur ad probandam & declarandam intentionem ſocii nolentis amplius continuare ſocietatem ſufficit quod apud notarium, quolibet die etiam feriato, producatur extra iudicialiter ad probandum tantum dictam voluntatem ſocii nolentis ſocietatem continuare. Ita declarat Tiraquell. de retractu. parte 1. §. 36. gloſſa 2. num. 54 & 55. & Afflictus in tractat. de iure prothomiſeos, in verbo vt intra triginta dies. col. 3. verſ. item quæro. Quo tempore tenet eam denunciationem quæ debet fieri ex illa conſtitutione, poſſe fieri diebus feriatis in honorem Dei. & idem Tiraquel. in dicta prima parte ad finem. q. 15. num. 78. vide tamen infra num. 190. & ſupra num. 14.

155 Societas cum aliquo inita ſub certo die & tempore ad hoc, vt diſſoluta probetur, debet conſtare de tali diſſolutione ſocietatis illius, quæ liberet ipſos ſocios ab ea, licet tacite & expreſſe, contrahatur & diſſoluatur inter ſocio. l. verum. §. fin. & l. ſocietatem. ff. pro ſocio. Decius conſ. 213. col. pen. Aymon. conſ. 123. num. 7. & actus ex quibus contrahitur, vel ſoluitur ſocietas ſint tales ex quibus omnino inferatur ab coitionem ſocietatis, vel diſſolutionem illius. Paul. de Caſt. conſ.

conſi. 73. lib. 2. & Bart. conſi. 35. ſed ſi pro diſſolutione inducantur actus diuerſi, cum aliis non inferunt ad diſſolutionem ſocietatis prius initæ. vide etiam infra num. 176.

156 Societates officiorum fiunt hoc modo, primo officialis facit inſtrumentum ſocietatis, & fatetur habuiſſe pecunias à Petro abſente, & promittit dare fideiuſſores N. & N. Poſtea fideiuſſores accedunt ſocietati, poſt acceſſiones factas Petrus numerat pecunias retinendo fructus primi ſemeſtris. De quibus pecuniis officialis quietationem facit, & ipſe Petrus vnico contextu ſocietatem præfatam expreſſis verbis ratificat penes notarium, qui rogatur de iſta ratificatione: & quando fit ratificatio, inſtrumentum debet legi ei, qui ratificat dictum inſtrumentum. Paul. de Caſtr. conſi. 465. col. pen. lib. 1. vbi quod ratificatio laudi non nocet etiam iurata niſi ratificanti laudum lectum ſit. idem Paulus conſi. 382. col. 2. lib. 2. & Bald. conſi. 176. lib. 2. Aymon. conſi. 179. num. 14. lib. 1. & Io. Petrus Surdus conſi. 28. num. 118. lib. 1. multis authoritatibus comprobat.

157 Societas regulariter contrahitur ad ſex menſes, vel aliud tempus, & poſtea ad beneplacitum ambarum partium, cum diſdicta quindecim dierum præcedente, & ſi fiat diſdicta, durante dicto primo ſemeſtre, nihil operatur: quia ſi moriatur in tempore qui dedit pecunias, officialis illas lucratur. Primo, quia per totum illud tempus eſt conſenſus vtriuſque partis. Secũdo, quia ſunt ſoluti fructus per officialem dictorum ſex menſium & qui dedit pecunias. Tertio hæc eſt vrbis conſuetudo, quæ pro lege ſeruatur.

158 Sed quid ſi dans pecunias, moriatur in tertio menſe ſex menſium, an tunc finiatur ſocietas, & hæredes fructus anticipate ſolutos reſtituere teneantur pro rata temporis ſex menſium à die obitus ſocii. Videtur, quod teneantur pro rata hęredes reſtituere fructus à die obitus ſocii dantis pecuniam vſque ad finem ſex menſium, videlicet pro tribus menſibus remanentibus poſt ſolutam ſocietatem: quia facta eſt ſuper officio inter officialem ex vna, & alterum ſocium, qui dedit pecuniã ex altera. Quæ ſocietas ſoluta eſt morte ſocii, pecunias lucratus eſt officialis per mortem ſocii, & propterea pro illis tribus menſibus futuris & remanentibus, pecuniæ quæ ſunt officialis non poſſunt reddere ſocio mortuo, vel eius hæredibus lucrum, ſed ipſi officiali cuius ſunt pecuniæ. Ideo fructus anticipate ſoluti pro ſex mẽſibus poſſunt repeti de iure ab hæredibus mortui, ſed tamen ne addatur afflictio afflicto, qui perdidit pecunias & perſonam, numquam vidi dari repetitionem fructuum anticipate ſolutorum per obitum dantis pecuniam infra ſex menſes contra hæredes; quia ſatis eſt ſatisfactum officiali, ſi pro ſex ſcut. lucratus eſt 100. ſcut. Et vlterius facit, quia tempus ſex menſium videtur ad fauorem vtriuſque partis. Nam ſicut per ſocium qui dedit pecunias, non poteſt diſdici ſocietas ex voluntate infra ſex menſes, & ſi diſdicatur nihil operatur niſi poſt ſex menſes, ita dicendum eſt quod nihil operetur mors reſpectu fructuum ſolutorum pro ſex menſibus anticipate, ſi moriatur ſocius officialis infra ſex menſes. Tanto magis, quia ex pacto & conſenſu vtriuſque partis ſocietas ad ſex menſes debebat durare; ſi morte diſſoluta eſt, non nocet voluntati & conuentioni partium, cui conuentioni non derogatur per mortem ſocii, niſi poſt ſex menſes, & tunc finita eſt ſocietas reſpectu fructuum, & per mortem intra ſex menſes, ille lucratus eſt pecunias, quod non eſt parum, vt dixi.

159 Et quia aliquando ſocietates fiunt per procuratores illorum, qui dant pecunias, & tunc talis procurator debet habere mãdatum ſpeciale ab illo, qui dat pecunias in ſocietate, videlicet ad contrahendam ſocietatem cum

Titio. vel quacunque alia perſona ad ſex menſes & ad eius beneplacitum, cum facultate ponendi pecunias datas in ſocietate ſub periculo vitæ, per ſonæ nominandæ per ipſum procuratorem, & aliis clauſulis neceſſariis. l. 4. ff. pro ſocio. ibi per nuncium poſſe dubium non eſt, ideſt de nuncio habente ſpeciale mandatum, vt dictum eſt.

160 Societas diſdicitur ſocio hoc modo, Intimetur. N. officiali & principali, qualiter infraſcriptus inſtans non intendit amplius continuare ſocietatem ſcut. 100. ſub die. 3. Octobris 1587. inita, immo illam diſdicit, beneplacitumque ſuum in ea poſitum reuocat, & fructus & ſortem rehabere intendit, & ad hoc ipſum interpellat omni meliori modo, inſtante Petro. Nicolaus eſt Notarius. Et ſtatim vt eſt facta & executa contra officialem diſdicta, principalis ſocius vel eius procurator ſpecialis dictam diſdictam producit apud acta Notarii, & Notarius in pede cedulæ citationis vel intimationis diſdictę, ſcribit, idem principalis aut N. eius procurator produxit dictam intimationem, & diſdixit ſocietatem, prout in ea continetur Facta & annotata per Notarium diſdicta, & alia ſupra dicta quindecim dies de quibus in inſtrumento ſocietatis à dicta die reproductionis, & citra currere incipiunt, ſecundum aliquos à die intimationis factę per Curſorem, dummodo apud acta producatur intra quindecim dies. vide infra num. 176.

161 Ex iſta intimatione ſic facta, nota infraſcripta, Primo quod intimatur ſocio voluntas alterius ſocii non habentis animum amplius ſocietatem continuare: quia ſicut conſenſu contrahitur ſocietas, ita diſſenſu diſſoluitur. l. verum. 64. §. fin. ff. pro ſocio. ibi ſocietas ſoluitur ex perſonis, ex rebus ex voluntate & ex actione. & l. actione. §. diximus. ff. dicto titulo pro ſocio.

162 Secundo nota, quòd interpellat officialis ex illa Intimatione, pro reſtitutione pecuniarũ, & interpellatus cõſtituitur in mora regulari, ſi nõ reſtituit elapſis quindecim diebus pecunias. l. in hac actione. ff. de condit. triticaria. vbi gloſſa. Bart. & alii Doctores, & mora inducit petitionem fructuum & vſurarum. gloſſa in l. mora. ff. de vſur. Io. Petrus Surdus, conſi. 101. num. 16. lib. 1. Sed non ſufficit iſta ſola interpellatio, vt poſſit exigere fruct⁹ propter moram, cum ſequiratur etiam decretum mandati: quoniam ſi nulla eſt facta diligẽtia, nulli debentur fructus, vt dictum eſt ſupra. præterea iuramentum interpellat, poſt ſcientiam. vide ſupra num. 145.

163 Tertio quindecim dies currere incipiũt à die executæ intimationis per curſorem contra officialem factæ, ſi reproducatur apud acta intra quindecim dies per principalem vel procuratorem ſpecialem: quia ex dicta reproductione apud acta facta per principalem vel procuratorẽ, declaratur quod intimatio facta per curſorem eſt de volũtate principalis, & illa declaratio facta in pede intimationis retrotrahitur ad diem intimationis factæ per Curſorem. Gloſſa, & Doctores in cap. cum tu, de vſuris. Bart. in l. omnes populi. num. 40. vbi Caccial. num. 151. ff. de iuſtitia & iure. Ruin. conſi. 225. num 6. lib. 1. Ioannes Petr. Surdus conſi. 128. num. 13. Si apud acta non reproducitur, non conſtat de conſenſu ſocii nolentis ſocietatem continuare, vt dictum eſt ſupra num. 14. Et ideo Pius Quintus ſanctæ memoriæ ordinauit diſdictas huiuſmodi ſocietatum, non afficere niſi à die illarum productionis apud acta notarii, in cuius officio ſocietatis inſtrumentum vſt rogatum. Et ſancta eſt hæc ordinatio, & hæc hodie obſeruatur, & obſeruari debet ad tollendas fraudes & lites. Intellige tamen prędicta à die vltima ſex menſium, pro quibus ſunt ſoluti fructus, ita vt currere incipiãt.

15.

15.dies à die vltima ſex menſium prçteritorum,vt dictum eſt.

164 Aliquando ſocietas finitur mutuo partium conſenſu, aliquando morte ſocii dantis pecunias,vel officialis,aliquando venditione officii facta ab officiali,vel creditoribus eiuſdem, & ex aliis cauſis numeratis ſupra num.9. & in quolibet ex dictis caſibus quindecim dies (qui dantur ſolum quando fit diſdicta à ſocio,qui dedit pecunias) non expectantur. Quia diſdicta fit ex pacto appoſito in inſtrumento ibi,quã duraræ voluerunt ad beneplacitum ambarum partium: & in diſdicta beneplacitum reuocatur, vt dictum eſt ſupra num.160.In caſu vero mortis & aliis caſibus prędictis non eſt beneplacitum morientis,vel vendentis ex neceſſitate,ſed diſplicentia; & ideo non habet locum pactum diſdictæ ſocietatis,de quo in inſtrumento.

165 Societas ſuper vno officio notariorum Auditoris Cameræ, vel Cameræ Apoſtolicæ,aut Auditorum Rotæ, vel aliorum iudicum, qui habent ex officio, & ex ſcripturis maximos redditos,ſi quis ex dictis notariis vendat officium Notariatus reſeruatis ſibi ſcripturis dicti officii,quæ etiam ſunt fructiferæ de ſui natura,cũ dictæ ſcripturæ locenturemptori officii ad rationẽ ſcutorum nouem pro centinario valoris dictarum ſcripturarũ. Et Notarius antequam venderet officium,ſuper dicto officio & illius ſcripturis fecit ſocietatem 200. ſcut. an ex venditione officii præfati dicta ſocietas ſit finita. Quidam in ſua praxi dicit non eſſe finitam,quia ſocietas ſuper officio notariatus intelligitur facta ſuper officio & illius ſcripturis.& licèt pars aliqua pecuniarum acceptarum in ſocietate reſtituatur, & officium vendatur, tamen remanet ſocietas ſuper reſiduo pecuniarum in ſcripturis. Ego volui facere aliquam diligentiam ſuper hoc & vidi inſtrumenta in quibus fiunt ſocietates ſuper officio notariatus Rotę vel AuditorisCamerę cum ſolitis clauſulis,& nulla mentio ſcripturarum ſit in inſtrumento ſocietatis. Vnde vendito officio reſeruatis ſcripturis notariatus, ſocietas finitur, nec ſuſtinetur ſuper ſcripturis reſeruatis in venditione officii:quia ſuper illis non eſt facta ſocietas, ſed ſuper officio tantum, & officio vendito finitur ſocietas: quia in eius locum alter ſuccedrt,ideo pro mortuo habetur officium vendens.inſtit.de ſociet.§. ſoluitur. verſ. nam cum eius locum. & in l. verum. §.fin.ff. pro ſocio. ibi ſiue res,ſiue homines, ſiue actio interierit, diſtrahi videtur ſocietas,hic eſt diſtractum officium, Si dicatur remanent ſcripturæ, reſpondetur quod ſcripturæ non ſunt officium, & ſuper ſcripturis non eſt facta ſocietas, nec vnquam vidi illas fieri,ſed ſolum ſuper officio,& pro iſto dicto facit.l.ſi idque in principio, verſ. tractatum. ff. pro ſocio. Sed ſi in ſocietate dictum ſit ſuper officio & eius ſcripturis, vendito officio ſuſtinetur ſocietas in ſcripturis vt in d.l.ſi id quod.§.ceterum. & pro iſto vltimo exemplo, vide vnam deciſionem poſitam infra num.199.

166 Societas 200. ſcut. contracta ſuper aliquo officio in forma, demum officialis reſtituit ſocio dante pecunias ſcut. 100. remanentibus aliis. 100. de quibus à neutra partium aliquid fuit dictum, ſed pro illis 100. reſtantibus ſoluti ſint fructus ab officiali & recepti à ſocio, crederem quod pro illis 100.remanentibus duret ſocietas.l.verum.64.§.fin.ff.pro ſocio.Societas ſoluitur ex perſonis, ex rebus, ex voluntate,& ex actione, ideo ſiue homines, ideſt ſocii,ſiue res,ideſt pecuniæ in caſu noſtro,ſiue volũtas interierit,ſocietas diſſoluitur. Homines interierunt, res vero, cum aut nullæ reliquantur aut conditionem mutauerint, hic relinquuntur. 100. & non mutant conditionem, ſeu voluntatem, ideo ſuper iſtis 100. reſtantibus ex voluntate vtriuſque remanet ſocietas,licet iſta vltima voluntas ſcripta non ſit: quia

ita de iure intelligitur, vt in dicto. §. fin. & ſufficit voluntas poſita in primo inſtrumento ſocietatis pro parte remanente, niſi probetur contrarium.

167 Moriens natando in flumine dicitur mortuus morte naturali non violenta, per ea quæ dicta ſunt ſupra nu. 122. & dicit Gugliel. Benedicti in c. Rainutius de teſtam. in verbo mortuo nu. 19. & ſimiliter ſi quis caſu percutiatur in capite à tegula proiecta à vẽto in via publica, dicitur naturaliter mori vt ſupra nu. 122.

168 Sed quid ſi quis lethaliter vulneratus archibuſio, poſt ſex, vel octo dies, proiiciẽdo ſe ex feneſtra domus mortem ſibi ipſi intulerit, an per eius mortem officialis lucretur pecunias. Credo quod ſic, quia cauſa magis proxima morti fuit mors voluntaria à ſe illata. & iſto caſu iſta mors non eſt violenta, ſed voluntaria, & procedunt quæ dicta ſunt ſupra num. 122. Et qui dicit quod mors ſit violẽta, quia prius percuſſus archibuſio, ex quo vulnere mori neceſſe erat, reſpondetur quod poterat & non poterat mori ex illo vulnere illato, vt ſæpe vidimus. Sed ſi probetur, quod per ſe ipſum ſe proiecit ex feneſtra in flumen, vel alio modo, & quod ex vulnere & percuſſione non erat effectus inſanus, ſed quod erat ſanus mente, tunc procedunt quæ dicta ſunt ſupra nu. 122. Sed ſi erat factus ex vulnere inſanus ſecus dicerẽ: quia tũc mors fuiſſet cauſata ab illa percuſſione & vulnere mortali illato cum archibuſio, quod vulnus ſibi ſuos ſenſus ſanos abſtulit, & tunc eſſe ex vulnere mortuum, non ex propria voluntate. Idem dicendum ſi fuit proiectus ab aliis, qui corpus eius cuſtodiebant, ſed inſania & violentia illata ab aliis eſt probanda per eum qui ſe fundat in violentia & inſania, quia qui dicit probare debet. Felin. late in c. ex literis. num. 11. & ſequẽtibus de probat. fere in omni caſu. Innoc. in c. ſuper his. de dol. & contumac. gloſſa in c. ſi forte. in verbo defectum. de elect. in 6. & Rota deciſ. 4. de appell. in nouis.

169 Societas facta in vrbe ſuper vita perſonæ exiſtentis Venetiis, vel in aliqua parte mundi, & diſdicta ſocietate officialis recuſat ſoluere niſi doceat, quod de tempore diſdictæ perſona, ſuper cuius vita & periculo erant poſitę pecuniæ viueret. Iſta oppoſitio reiicitur, quia qui dicit aliquem eſſe mortuũ, probare debet non qui negat; quia quilibet præſumitur viuere vſque ad 100. annos. l. an vſufructu. in fine. 62. ff. de vſur. & l. fin. §. 1. C. de ſacroſ. eccleſ. & & in auth vt Eccleſia Romana. § 1. & Sarnen. q. 9. de infirm. reſig. Mandoſ. in dicta reg. q. 6. n. 5. & propter hanc exceptionem non debet executio contra officialem retardari.

170 Cautela vti poteſt officialis in contractu ſocietatis formandæ, in qua apponat pactum, quod illa perſona forenſis nominata pro periculo vitæ a ſocio dante pecunias probari debeat in fine ſex menſium, vel tempore diſdicendæ ſocietatis per inſtrumentum communitatis loci, in qua degit illa perſona nominata ſuper viuere & ſanam & viuã eſſe probare, & non aliàs & cum iſto pacto ſi ſocius vult exigere, vel diſdicere ſocietatem, tenetur vitam probare, & non officialis.

171 Sed quid ſi facta eſt ſocietas 100. ſcu. inter N. dãtẽ pecuniã ex vna, & Petrum officialem ex altera, qui dedit in fideiuſſorem Donatum, qui recognouit bonam fidem. Poſt ſex menſes obiit Petrus, & ſic fuit finita ſocietas morte officialis. Poſt certum tempus N. fecit pſir apocham priuatam Donato in qua aſſerebat per acta Ioannis notarii eſſe renouatam ſocietatem, & propterea tranſmittat ſibi fructus, prout tranſmiſit & ſoluit non ſolum pro vno ſemeſtre, ſed pro pluribus. Poſtea Donatus fecit diligentiam reperiẽdi apud acta Ioannis notarii intimati an verè eſſet renouata dicta ſocietas, & reperiit, non eſſe renouatam. Dubitatur an pecuniæ ſolutæ ſub illa falſa aſſertione

ſocii

ſocii creditoris ſint ei computandæ in ſortem tamquam ſolutæ ex cauſa non vera,& ſine aliquo periculo præſtatarū pecuniarum. Videtur dicendum quod ſic, quia hic duplex dolus ſocii creditoris probatur. Primo, quia aſſeruit Donato qui recognouit bonam fidem quod erat renouata ſocietas, & propterea ſolueret fructus illius,quos ſub illa aſſertione ſoluit Donatus bona fide & tamē hęc renouatio ſocietatis nō erat facta; vnde N. ex hoc facto doloſo nihil debet lucrari.l. ſi ab hoſtibus. §. ſi vir vxorem. ff. ſolut. matr. vbi Roman. dicit quod nihil maritus debet lucrari,ex quo dedit mortem vxori,& vbi quis propter negligentiam alterius debet conſequi lucrum, cui negligentiæ ipſe cauſam dedit, non conſequitur lucrum. c. poſtulaſti. de conceſſ. præbend. Hic N. doloſe dixit renouatam eſſe ſocietatem, vt lucraretur fructus,quod non erat verum,quia dolus eſt falſa aſſeueratio ſcienter facta. Io. Pet. Surd. conſi. 15. num. 13. & nu. 15. in fine dicit quod dolus proueniens ex falſa aſſeueratione dicitur verus non fictus. Dec. conſi. 106. nu. 11. vnde non debet fructus lucrari, ſed in ſortem computare omnes pecunias receptas tanquam vſura,quia pecuniæ finita ſocietate remanent penes debitorem vti purum mutuum ſecundum aliquos,& ex mutuo non exiguntur vſuræ vt dicit dominus, mutuum dantes nihil inde ſperantes, & propterea nihil conſequi poterat ex pecuniis N. non exiſtentibus ſub periculo vitæ ipſius creditoris vt dictū eſt ſupra pluries,& propter fraudem & dolum verum ipſius creditoris, vt dictum eſt nihil debet lucrari.

172 Præterea ſocietas officiorum non poteſt renouari ſine conſenſu ſocii dātis pecuniam & officialis recipientis illam; quæ pecunia ſtet ſub periculo vitæ ipſius ſocii dantis pecuniam ad hoc vt lucretur fructus ad rationem 12. pro centinario, vt dictum eſt ſupra pluries.Hic nō probatur conſenſus dantis pecuniam,nec officialis,nec minus quod pecunia ſit ſub periculo vitæ alicuius.Menoch.de præſumpt. lib. 1. præſumpt. 24. num. 5. tenet ex non factis non preſumi renouationem ſocietatis,Crotus conſi. 15. num. 15. & idem Menoch.conſi. 121.nu. 83. & 84. lib. 2.hic nihil eſt actum, ergo non eſt renouata ſocietas.

173 Non obſtat quod debitor ſoluens fructus ad rationē 12. pro centinario finita ſocietate pręſumatur donaſſe creditori fructus ſolutos.Quia reſpondetur,quod donatio regulariter nō præſumitur.Menoch.de arbitr.Iudic.caſu 88.in principio,& n.3.verū iſta regula non ſemper procedit;ideo cōſidera infraſcripta: quia aut fructus ſoluuntur iuxta conuentionē ſpōte,aut metu mādati executiui.Si ſponte,præſumuntur ſoluti ex conuentione iurata quā quis propter iuramentū ſeruare tenetur,ne renuēdo ſit periurus,præſertim ſtante obligatione camerali. Et in hoc caſu an detur repetitio,dico quod ſi eſt officialis qui habuit pecunias in ſocietate, ex quo habet officium & pecunias ſocii credo quod non vt dicitur infra nu.178.& nu.191.

Si nō eſt ſocius,vel nō habet officiū, vel ſit fideiuſſor & metu mandati ſoluat, forſan poſſet repetere vſque adſummam taxandam per iudicem vt infra num. 179. & Decius in l. cuius per errorem num.2.ff.de reg. iur. Menoch.de præſumpt.lib.3.præſumpt.31. num. 9. Si vero quis inducitur ad ſoluendum dolo, & fraude creditoris vt ſupra num. 171. credo quod propter fraudem detur repetitio in totum; vel computetur in ſortem, quia dolus & fraus nulli debet vtilitatem afferre. c. poſtulaſtis in fine de conceſ. præben. ſi ſoluitur dolo debitoris,vide infra n. 191.

174 Maior difficultas quam ſit in toto iſto tractatu eſt circa fructus conuentos diſdicta, vel finita ſocietate ad rationem duodecim pro quolibet centinario ſcut. Quia Theologi, vt ſupra oſten-

oſtenſum eſt num. 133. & iuris conſulti tam Canoniſtæ,quam Ciuilis iuriſtæ tenent, dictos fructus etiam loco dannorum & intereſſe non debeṙiſquia diſdicta ſocietate pecuniæ poſitæ in ſocietate remanent tanquam ſimplex mutuum, & non ſunt ſub aliquo periculo per mortem ſocii dantis pecuniam; & propterea non debent ex pacto ſolui dicta ſcut. duodecim pro centinario ipſi creditori, vt dictum eſt ſupra num. 134. 135 & 136. & firmat Decius ex communi opinione doctorum in c. cum venerabilis num. 64. & 65. de except. & in conſi. 116. col. 2. in fine, & conſi. 119. & comprobat Fabius Accorambonus Decanus olim in vna ſua deciſ. ex omni iure. & col. fin. verſ. huic determinationi, reſpondet ad Decium in dicto c. cum venerabilis. num. 65. verſ. putarem, quod etiam certa quantitas licite promitti poſſit habito reſpectu ad intereſſe veriſimile. Vt in eo qui prædium vendidit cum termino ad ſoluendum pretium, ex quo emptor interim lucratur fructus, quod teneatur ad vſuras pretii in recompenſationem fructuum. l. curabit. C. de act. empt. Nam cum de vero intereſſe appateat, quia ex communi contingentia ex fundo venditor tot percipit fructus, qui valent decem & plus & minus ſecundum varietatem temporis, certe dixit ipſe, illa promiſſio facta à principio iuxta illa decem, parum plus vel minus, videtur facta quædam tranſactio inſpecto futuro euentu, vt tollatur difficultas probationis. l. fin. ff. de prætoriis ſtipul. & in c. nauiganti de vſur. vbi quando veriſimiliter dubitatur, non debet contractus vſurarius reputari; & dicit Decius, quod in tali caſu ceſſant ſupradictæ rationes. Cui doctrinæ Decii Fabius præfatus tripliciter reſpondere conatur: Primo quod Dec. tenet contra mentem omnium doctorum, & quod ipſe tenuit in ſupradictis cōſiliis, vt etiam aduertit Purpuratus, qui ipſum probat in l. rogaſti. §. ſi tibi. num. 39. ff. ſi cert. pet. & Flin. in dicto c. cum venerabilis. nu. 5. de except. Secundo quod nulla eſt veriſimilitudo quod quis ponat pecunias ad 12. pro 100. ſine periculo vitæ poſt diſdictam, niſi eſſet manifeſtus vſurarius. Tertio ait, quod Decius loquitur in valde diuerſis terminis, videlicet in fundo vendito, iuxta dictam. l. curabit, quo caſu emptor percipit fructus fundi, & certum eſt quod fundus reddit aliquid quolibet anno, niſi eſſet aliquis fortuitus caſus, qui non habetur in conſideratione. In caſu ſocietatis diſdictæ non habetur certa veriſimilitudo; quia & ſi daret pecunias alteri officiali, poſſet de hoc non lucrari, vel propter mortem, vel decoctionem officialis.

175 Opinione Decii proxime relatam in dicto c. cum venerabilis. num. 65. verſ. putarem, quod ſuper pretio rei venditæ non ſoluto poteſt paciſci de fructibus ad certam rationem, mihi valde placet. Quia quis rem & pretium habere non debet, & ideo bene ſtatuitur in dicta. l. curabit, quod ſuper pretio rei emptæ non ſoluto paciſci poteſt venditor de fructibus ad decem vel aliam rationem. Hanc opinionem in venditione tenet Pariſius conſi. 60. num. 4. & ſeq. lib. 1. Couarruuias lib. 3. variarum reſolutionum c. 4. per totum; vbi facit comentum & declarationem ad dictum legem curabit per 20. argumenta & demonſtrationes & interpretationes, quam legem, tam in foro eccleſiaſtico quam iure Pontificio, habere locum, concludit.

176 Et quod dictum eſt in venditione, idem dicendum in eo qui poſuit pecunias in ſocietate. Iuriſcōſultus. in l. ſocius qui in eo 61. ff. pro ſocio, dicit quod cum ſocius in reddendo pecuniam moram adhibuit, cum ea pecunia vſus ſit, vſuras quoque præſtare debere, ſed non quaſi vſuras, ſed quod ſocii interſit eam non habuiſſe. Sic in ſocio moroſo in reſtitutione pecunia-

rum

rum, habemus textum in terminis quod tenetur ad intereſſe ſocii non habentis pecunias. Plures alii caſus numerantur à gloſſa. in d. ſta. l ſocium. Bart. ibi. §. ſocium num. 1. verſ. nam hęc verba propter ſocietatē, dicit poſſe intelligi duobus modis. Vno modo hoc eſt contemplatione ſocietatis, & tunc damna & lucra veniunt communicanda l. cum duobus. §. quidam. ff. pro ſocio. Alio modo poſſunt intelligi propter ſocietatem, hoc eſt quod ſocietas fuit occaſio remota; verbi gratia propter ſocietatem fuit aliquid donatum ſocio, & hic non eſt caſus noſter. Bald. in d. l. ſocium qui in princ. dicit quod vſuræ quæ petuntur ratione temporis, peti non poſſunt; ſed quæ petuntur, ex adiectis cohęrentiis bene poſſunt peti. allegat notata. in l. 1. C. de ſumma Trin. vbi gloſſa in verbo Petrum Apoſtolorum ad finem. Sed diſtinguit, aut quis petit, vt lucrum, & non poteſt: aut quia obſit ſibi, quia paſſus eſt damnum, & tunc non vt vſura, ſed vt intereſſe petuntur. arg. dictæ. l. ſocium qui in eo. ff. pro ſocio, & dicit ita obſeruari in Curia Romana: adeo quod iſta pacta ſic appoſita in contractu ſocietatis officiorum ex conſuetudine immemorabili apponuntur in iſtis ſocietatibus; & eſt fundata iſta conſuetndo in d. l. ſocium qui in eo, ſic vt ſupra declarata à gloſſa. Bart. & Paul. de Caſtr. in d. l. 1. C. de ſumma Trin. num. 15. dum dicit, quod loco intereſſe, vel damni emergentis, poſſunt peti vſuræ, & hæc videtur communis opinio.

177 Quod autem ſit facta ſocietas ſuper officio, probatur ex inſtrumento ſocietatis, de quo ſupra num. 2. vbi inierunt ſocietatem inter ſe ſuper officio, quā tenere & durare voluerunt ad ſex menſes proximæ futuros, & illa durāte fecere ſocium participem de fructibus officii, quos fructus conduxit ad rationem 12. pro centinario & ſemper currant dicti fructus etiam finita ſocietate, ad eādem rationem vſq; ad integram dictorum 100. ſcut. reſtitutionem loco damnorum, & intereſſe, quæ ad tantundem dicti contrahentes eſtimarunt & taxarunt. vt ſupra num. 18. Et ſic ſumus in caſu dictæ l. ſocium qui in eo. ff. pro ſocio, & in caſu gloſſæ. dictæ. l. 1. C. de ſumma Trinit. & in conſuetudine immemorabili, de qua atteſtatur gloſſa. in dicta. l. 1. C. de ſumma trin. & ex inſtrumentis ſocietatum antiquiſſimis. quę conſuetudo immemorabilis eſt conformis iuri communi, vel eſt interpretatiua dictæ. l. ſocium qui, & eſt maximi effectus. c. cum dilectus. vbi. Ant. de Butr. 10. & alii de conſuet. Soc. conſi. 145. lib. 1. Oradinus. deciſ. 495. Put. deciſ. 1. de præſcript. & deciſ. 283. lib. 1. num. 1. Nec dicatur quod iſta conſuetudo immemorabilis ſit contra ius, quia eſt cōtra communem opinionem doctorum; quia propter hoc non eſt contra ius, ex quo communis opinio doctorum non facit ius. Put. deciſ. 241 num. 4. lib. 1. Et vlterius non eſt verum, quod ſit contra iura, quia eſt conformis dictæ. l. ſocium qui in eo, & gloſſis & doctoribus ſupra allegatis, & conſuetudini immemorabili fundatæ in vtroque iure, vt dicunt. Bald. Salicet. Paul. de Caſtr. Et Alber. ibi num. 15. in fine dicit, quod partes poſſunt taxare intereſſe in contractu, & eorum taxationi ſtatur.

178 Ideo cum de anno 1582. die 23. Iunii præponeretur in Signatura coram fel. rec. Gregorio XIII. an pactum præfatum de ſoluendis ſcut. 12. pro quolibet centinario ſcut. poſt finitam ſocietatem eſſet licitum, fuerunt facti duo caſus. Primus, quod finita ſocietate per diſdictam factam officiali ſocio, quod fructus debeāt adhuc currere ad rationem conuentam in inſtrumento ſocietatis, quando ſocius retinet officium proprium, & pecunias alterius ſocii poſitas in ſocietate dicti officii, & lucratur fructus officii iam promiſſos ſocio loco damnorum & intereſſe, ad rationem decem, vel duodecim

decim pro centinario, ideo cum habeat dictos fructus officii, & pecunias poſitas in ſocietate, quas nō reſtituit, non videtur rationi congruum quod quis habeat officium, illius fructus, & pecunias ſocii & non ſoluat fructus promiſſos ſocio, qui dedit pecunias. Ideo cogi poteſt de iure & conſuetudine præfata ad ſoluendum 12. pro centinario, loco damnorum & intereſſe iuxta pacta & conuentiones præfatas. Signatura fundata eſt. in l. curabit. C. de act. empt. cui reſolutioni adde in terminis in ſocietate textum in l. ſocium qui in eo. ff. pro ſocio. & gloſſ. Bart. Bald. & alios ibi & gloſſ. in l. 1. C. de ſumma Trin. & doctrinam Decii in c. cum venerabilis. num. 65. de except. & Pariſ. conſi. 60. lib. 1. & c. 4. Didac. lib. 3. variarum reſolutionum per totum, & conſuetudinem Vrbis in ſocietatibus officiorum. Quæ habet in ſe maximam rationem cum ſit iuris declaratiua, & officialis qui habet rē & partem pretii officii, & ſumus in contractu bonæ fidei, in quo propter moram debentur vſuræ, ideſt damna & intereſſe conuentum; vide etiam ſupra num. 21. in fine, & infra num. 191.

Non obſtat, quod ſocius non patiatur periculum in ammiſſione ſortis; quia officialis poteſt ſe liberare ab iſto graui intereſſe, reſtituendo ſortem finita ſocietate, ſi non vult ſortem poſitam in ſocietate reſtituere. nā de iure & conſuetudine ſocius, vt ſupra oſtenſum eſt, poteſt dictos fructus conuentos petere ab officiali, quia retinet officium & pecuniam poſitam in ſocietate officii & capit fructus officii.

Nec eſt verum quod diſſdicta ſocietate pecuniæ remaneant in puro mutuo; quia cum ſint poſitæ in ſocietate officii remanent indicta ſocietate ſine periculo donec reſtituantur ab ipſo officiali viuente, facto, culpa, & morte dicti officialis, vt dictum eſt.

179 Si vero officium ſit venditum, aut vacauit per mortem, tunc ſocius, vel eius fideiuſſor, nihil lucratur circa fructus officii cum in alium tranſiuerit, & tunc finita ſocietate currāt fructus ad rationem quinque pro centinario. Quia in vrbe Romæ, vbi eſt copia auri, & ſunt qui quotidie dant & recipiunt pecunias ad honeſtum lucrum, non eſt veriſimile, quod quis velit retinere pecunias ocioſas præſertim ſtante proteſtatione, quod finita vel diſſdicta ſocietate currant fructus ad rationem 12. pro centinario. Per quam proteſtationem apparet, quod non intendit, quod ſua pecunia ſtet ocioſa, ſed quod lucretur, & de iure Canonico in ſolito mercari, debetur aliquod honeſtum lucrum à moroſo creditore & ſocio. Et in hoc caſu ceſſat doctrina. Pauli de Caſtro. in d. l. 3. & deciſiones dominorum de Rota. & ita fuit in dicta ſignatura coram fel. rec. Gregorio XIII. in hoc ſecundo caſu reſolutum, & ita hodie ſeruatur cum taxentur fructus quinque, ſex, & ſeptem pro centinario. Hæc ſecunda pars fundatur, in dicta. l. ſocium qui in eo. in princ. verſ. item poſt mortem ſocii, nullam talem eſtimationem faciendam ex facto hæredis, quia morte ſocii dirimitur ſocietas. ff. pro ſocio. Hanc concluſionem declarat Decius in dicto c. cum venerabilis. num. 65. de except. & Paul. de Caſtro. in dicta. l. 1. C. de ſumma Trin. num. 15. & Couarruuias dicto lib. 3. c. 4. variarum reſoluc. Et hanc declarationem factam in ſignatura ſequor, tam quando eſt ſocio diſſdicta ſocietas, & officialis ſocius retinet officium, vt num. 178. quam quando per obitum, vel reſignationem officii finiatur, vt in hoc num. 179.

IN ALIA CAVSA DECISIO 16 *Martij*. 1579. *coram*. *R.P.D.Blanchetto*.

180 FVit reſolutum ex deductis pro parte Antonii non conſtare de

tali

tali ſolutione quæ liberet ipſū, ex quo eſt debitor ex cauſa ſocietatis initæ cū Horatio 13. Iun. 1597. neceſſe eſt quod doceatur de illius diſſolutione, de qua nō cōſtat, licet enim tacitè cōtrahatur & diſſoluatur ſocietas. l. verum. §. fin. &. l. ſocietatem. ff. pro ſocio. Aymo. conſi. 123. num. 7. Decius conſi. 213: col. pen. poſt principium, tamen requiritur quod actus, ex quibus inducitur, vel diſſoluitur ſocietas, ſint tales, ex quibus omnino inferatur ad contractum ſocietatis irritandum, vel illius diſſolutionem, vt per Caſtrenſem. conſi. 73. lib. 2. & Bart. conſi. 37. Solutiones vero quæ deducuntur per Antonium non ſunt huiuſmodi, nam ſolutio ſocietatis initæ cū Ioanne per Horatium non infert ad diſſolutionem alterius ſocietatis de qua agitur. Quia cum Antonius obtinuerit ceſſionem iurium Ioannis, & poſtea diſdixerit ſocietatem Horatio, conſtat quod ſoluit potius animo acquirendi ſibi obligationem Horatii, quam diſſoluendi ſocietatem prius contractā. Reliquæ duæ partitæ non probant, tum, quia ad hoc vt diſſolutio ſit communis vtriq; parti, quia ſocietas finitur diſſenſu vtriuſque partis. l. verū. §. fin. ff. pro ſocio, vel per partiū renunciationē. Bart. conſi. 96. Aret. in. §. retinendæ. inſtit. de interd. Imol. in c. fin. de præcario. Decius in l. in omnibus. de reg. iur. alias Antonius in euentum, quod obiiſſet Horatius. & ſic in euentū lucri, allegare potuiſſet continuationem ſocietatis aſcribendo ſolutiones alteri cauſæ. Præſertim quia ſoluit eo tempore quo ſocietas durabat in ſecundo ſemeſtri: ex qua ſolutione non poteſt induci diſſolutio ſocietatis. Non obſtat quod ſolutione partis diſſoluitur ſocietas in totum. l. verum. §. fin. & l. ſi id quod. in princ. ff. pro ſocio: quia ſi res interiit in totum, diſſoluitur ſocietas, non autem quando nōn datur periculum interitus rei. facit Put. deciſ. 68. lib. 3. de quo dicto vltimo vide infra num. 187. vbi ex dicta l. ſi id quod in princ. verſ. ceterum probatur contrarium.

181 Ioannes officialis contraxit ſocietatē cū Lazaro 100. ſcut. ſuper ſuo officio iuxta ſolitum: qui Lazarus ſocius tranſtulit & ceſſit vtilitatē dictæ ſocietatis Iacobo remanentibus actionibus dictæ ſocietatis penes Lazarum, & die 29. Iunii 1503. fuit reſolutum per dominos in Rota, quod contractus ſocietatis fuit factus cum Lazaro, & illa ceſſio fructuum dictæ ſocietatis facta Iacobo, reſpicit tantum fructus & vtilitatē ſocietatis ad fauorem Iacobi, non ſubſtantiam dictæ ſocietatis: quia Iacobus nō eſt ſocius Ioannis, ſed Lazari. l. qui admittitur. 19. Quia ſocius mei ſocii, meus ſocius non eſt. & l. 20. & 21. ff. pro ſocio & omnia iura ſocietatis remanent in ipſo Lazaro; & ideo ſi Lazarus moriatur, eius morte finitur ſocietas, nam morte ſocii finitur l. verum. §. fin. ff. pro ſocio. l. 5. C. pro ſocio. & §. ſoluitur inſtit. de ſociet. Ideo ſi Ioannes ſoluit fructus Iacobo, & non habuit ſcientiam mortis Lazari, non tenetur ad fructus ſocietatis loco damnorum expenſarum & intereſſe vſque ad diem ſcientiæ dictæ mortis: quia ignorans, & non interpellatus non eſt in mora. gloſſa. in l. vinum. in verbo cū petitus. in princ. ff. ſi cert. pet. & ibi Iaſ. & Purp. in l. mora. ff. de vſur. & ſtatim vt ſciuit mortem propter iuramentum appoſitum in contractu eſt in mora: quia iuramentum continue interpellat ſicut dies. vide ſupra num. 145.

Mora purgari non poteſt quādo lex aſſignat certum diem ad actum faciendum ſub pœna. c. licet. de ſupplenda negl. prælat. niſi in ea, vel alia lege ſtatuatur quod poſſit purgari. c. quod ſicut de elect. & hæc procedit quando ſtatuitur à lege certa dies ad aliquid agendū; ſed ſi non ſtatuitur certa dies, tūc requiritur monitio ad hoc, vt quis propter moram incidat in pœnam, & moram & hæc in inferioribus: in Papa & ſuperiore ſufficit monitio, quam

facit

facit in Canone. Archid. Dominic. in c. 4. diſt. 18. Bart. in l. ſi poſt. tres ff. ſi quis ca ut. dicit quod vbi eſt dies, & pęna nõ admittitur purgatio moræ, & ſimiliter vbi eſt appoſitum iuramen tum. Præpoſit. in dicto. c. 4. num. 7. diſt. 18. quia iuramentum continue interpellat.

ROM. SOCIETATIS. II. Maij. 1582.

182 DOmini in propoſitione iſtius cauſæ fuerũt concordes quod in nominatione facta per Octauiam de clarice vigore facultatis reſeruatæ Octauiæ nulla interuenit fraus; cũ nõ fuerit articulata nec etiam probata ta lis infirmitas, quæ inducat fraudis præ ſumptionem contra nominantem. c. 1. de renunciat. lib. 6. Anch. conſi. 388. à Rota ſæpius canonizatum. & placuit etiam dominis huiuſmodi cõtractum non ſapere vſurariam prauitatẽ; quia donec Octauia nominaret perſonam in cuius periculo pecuniæ exiſterent in ſocietate, periculum reſidebat in eius vita. Non dubitarunt etiã, quod ſi de ſtilo ad effectum vt transferatur periculũ in perſona nominata, quod nominans debet ſuperuiuere per quindecim dies, prout poſt diſdictã ſuperuſuere debet, vt ſocietatis lucrum cedat commodo officialis, vt declaratum eſt ſupra nu. 39.

183 Difficultas fuit inter Dominos, an conſtet de ratificatione, cum Octauia non de qualicumque, ſed quod in ratificatione ſocietatis poſſet nominare perſonam ſuper cuius periculo ſtarent pec. Et aliquibus ex Dominis videbatur partes intellexiſſe de alia ratificatione, quam de ea quæ conſideratur per aduerſarios Claricis; videlicet per mandatum de ſoluẽdo pecunias, quod dubitari poteſt an præceſſerit, vel ſubſecutum fuerit; Quinimmo conſiderabãt, quod partes ſolutionem pecuniarũ præſuppoſuiſſe intelligantur. dum volunt, quod donec Octauia ratificauerit, pecuniæ ſtent periculo vitæ ipſius, quæ non potuerunt ſtare niſi facta ſolutione. Cũ igitur preſupponant ſolutionem, & conueniant de nominatione faciẽda in ratificatione, vtiq; de alia quam de iſta intellexiſſe videntur. Addebant, quod vigore cædulæ, pecuniç non eſſent ſoluendæ officiali, ſed recognoſcenti bonam fidem. Sed procur. dictæ Octauiæ, non poteſt dici ratificaſſe; & conſiderabant, quod in hoc caſu ſufficeret tacita, quæ videtur colligi ex retentione fructuum primi ſemeſtris. Secundo quod quatenus requiratur expreſſa, illa videtur adeſſe, ponderando verba cedulæ, per complimento di vna compagnia che hò fatto, ex quibus videtur inferri. quod ipſa voluerit integrè ſatisfacere his, quæ in inſtrumento continentur. Alii perfectionem conſiderabant, videlicet per nominationem perſonæ; tunc enim ſocietatis contractũ perfectum eſſe, & præcipuè cum dicant ſe iam feciſſe ſocietatem, & ita præſuponant eam contractam. Vnde data ſcientia, & verbis claris videdatur ſatis conſtare de ratificatione, in qua cum non fuerit nominata perſona, nõ potuit poſtea nominare dictam Claricem. Ideo dixerũt, vt partes ſuper hoc informarent an ex dicta cedula ſit inducta talis ratificatio, per quam ſit cõſumpta facultas nominãdi perſonam, cuius vitæ periculo pecuniæ ſtare deberent. & reſolutio iſtius difficultatis reſeruatæ ſupra num. 141. facta eſſe videtur, quod ex dicta cædula non ſit inducta ratificatio.

DIE XIX. IANVARII, 1583.

184 DOmini dixerunt non conſtare, quod tempore nominationis factæ per Octauiam, ipſa tam graui infirmitate laboraret propter, quam nominatio facta videatur nulla. In huiuſ-

huiuſmodi enim concurſu probationum præferendam eſſe dixerunt probationem medici, qui adhibitu curæ infirmæ non relationibus aliorum medicorum.qui vna cum eo non interuenerunt.ipſe enim medicus de ſtatu illius poteſt teſtari prout etiam fatetur primus teſtis pro Baldo examinatus iuxta duodecimum interrogatorium. Medicus autem qui curauit Octauiam expreſsè deponit iuxta.19.& 28. interrogatorium, quod ipſa ante aſſumptam mannam leuiter laborabat infirmitate,& etiam Alex. alter teſtis ſuper primo art. deponit. Secundo,vterque teſtis pro Baldo examinatus fatetur medicamenta decreta pro Octa: uia conſueuiſſe decerni pro pluribus morbis.Et licet videatur iudicium ſuum fundare in continuatione medicamentorum,tamē non percutiunt tempus præciſum nominationis;ſed comprehendunt tempus,etiam poſt nominationem,videlicet.18. Iulii,& vterque iuxta vndecimum interrogatorium fatetur,quod quādoque morbus ab initio videtur leuis, qui progreſſu temporis apparet grauis.Vnde ad excludendum fraudem ſufficit,quod Octauia, & medicus tempore nominationis die 15.Iulii.opinaretur infirmitatem non eſſe ad mortem; & indicio iſtorum medicorum repugnat non ſolum, quod Octauia carnibus, & vino, ex medici permiſſione veſcebatur ex quo repugnat graui infirmitati;ſed etiam depoſito Alexandri ſuper tertio,qui dicit,& medicinas illas continuatas adhiberi leuioribus infirmitatibus, & de ſtatu infirmi ex ipſis medicinis iudicari non poſſe. Poſtremo dixerunt, quod teſtes Claricis præferendi ſunt; quia deponunt pro parte, quæ agit de damno vitando, & Bald. de lucro captando.

186 Stilus Curiæ & Auditoris Cameræ pro tempore in nominatione facienda in ſocietatibus officiorum per ſocium qui dedit pecunias talis eſt. Primo ſecundum formam antiquam, quod ſocietates officiorum quæ ſub periculo vitæ perſonæ,ſeu perſonarum in ratificatione ſocietatis nominādarum, & interim periculo vitæ ipſius dantis pecuniam contrahantur,nulla habita ratione. quoad exburſationem pecuniarum & fructuum primi ſemeſtris retentionem,ex qua forſan de iure tacita ratificatio,videatur inducta; nihilhominus noua & expreſſa in ſcriptis per inſtrumentum publicum fieri debet ratificatio ſocietatis: quia conſenſu ſociorum contrahitur ſocietas, & ideo requiritur expreſſa ratificatio,vt dictum eſt ſupra num. 4. aliàs non eſt ſocietas,nec pecuniæ sūt in periculo, & vidi multa inſtrumenta non ratificata per dantespecunias & male;ideo eſſet prouidendum vt datis cautionibus per officialem fiat in continenti ratificatio ſocietatis per ſocium, qui dedit pecunias. vide infra num. 212.

186 Periculum vitæ,ſeu nominatio perſonæ,vt plurimum fiebat quandocunque placuerat danti pecunias infra primū ſemeſtre; & quandoque in ſecundo,vel alio vlteriori ſemeſtri, fructibus tamen non perceptis eiuſdem ſecundi, vel vlteriores ſemeſtris,& hoc modo ſocietates firmari & roborari ſolēt.Sed quoties in ipſa ratificatione ſocietatis cōtingerit vigore eius facultatis,periculum vitæ alterius nominari,à nominatis ſuperuiuentia quindecim dies requiritur, vel neceſſaria ſit, vel ne, hoc enim caſu de ſtilo & conſuetudine dictæ Curiæ nihil erat ordinatum ex antiqua conſuetudine,vt dictum eſt ſupra num.39.Hodie vero ſocietates contrahuntur ſub hac clauſula,vel pacto expreſſo,quod liceat ſocio dāti pecunias traſferre periculum vitæ in perſonam nominatam,vel nominandam quandocumque ei videbitur, poſt tamen primum ſemeſtre & non perceptis fructibus ſocietatis ſecūdi,vel alterius ſemeſtris,ac præuia intimatione quindecim dierum præcedentium, & dummodo nominans ſuperuiuat per quindecim dies.Sed hodie

die ponitur alia clauſula, de qua dictum eſt ſupra num. 117. & iſte eſt ſtilus Curiæ. A.C. in ratificatione ſocietatum & nominationis periculi vitæ pecuniarum poſitarum in ſocietate.

187 Vincentius fecit ſocietatem mille ſcut. ſuper officiis militis ſancti Pauli, & Cubicularii Apoſtolici, videlicet ſuper vtroque officio ſimpliciter, non nominando, nec exprimendo tantum ſuper Cubiculario & tantum ſuper officio militis Pauli, ſed ſimpliciter accepit mille ſcut. in ſocietatem ſuper vtroque officio. Euenit, quod vendidit vnum ex dictis officiis, fuit dubitatum an ſocietates factæ ſuper vtroque officio eſſent diſſolutæ. Die 24. Ianuarii 1575. fuit per dominos reſolutum, per venditionem alterius ex officiis à Vincentio factam non eſſe finitam ſocietatem, ſi officium quod Vincentio remanebat, erat capax pecuniarum poſitarum in ſocietate, prout erat officium Cubiculariatus valoris 1500. ſcut. auri & vltra. Moti ſunt domini ex illa vulgata regula, quod ſocietas ſuper re contracta non reſtringitur niſi re ipſa extincta. l. verum. 64. §. fin. ff. pro ſoc. ibi res vero, cum aut nullæ relinquuntur, aut conditionem mutauerint, neque enim eius rei quæ iam nulla ſit, quiſquam ſocius eſt. & l. ſi id quod. eodem tit. in princ. verſ. Ceterum. Vbi ſi eſt actum, vt fiat quadriga, eaque communicetur, & in ea vnus tres partes, & alter quartam haberet, mortuo equo per vnum poſito, ſocietas remanet in reliquis. Conſiderarunt etiam domini, quod in huiuſmodi contractibus per mortem, vel abſentiam vnius ex fideiuſſoribus qui acceſſerunt contractui non reſoluitur ſocietas, ſi hoc in contractu non exprimatur, & tamen dubium eſt, eos qui ſuas pecunias in ſocietate dederunt magis inſpicere fideiuſſores quā officia, quæ ſolum ad colorandum contractum interponuntur.

Non obſtat, quod Leo aliter contracturus non fuiſſet, niſi ſuper vtroque officio, quia iſtud indiuiduum ratione voluntatis non poteſt habere locum in hoc caſu, cum officium quod ſupererat, erat capax harum pecuniarum, & tantos fructus reſpectu ipſarum, iuxta conuentionem factam ſolum dictum officium, afferre poterat, quantos vtrumque officiorum ſimul. Bart. in l. cui vſus fructus. num. 4. verſ. præterea. ff. de vſufr. legat. Et vbicumque ſocio damnum non datur, alter ſocius non impeditur alienare partem rei, ſuper qua eſt inita ſocietas. l. idemque. §. fin. iuncta. l. ſeq. in gloſſa. in verbo communi diuidundo. ff. pro ſocio. Damnum autem dari non poteſt, cum Leo contentus fuerit. 12. ſcut. pro centinario loco fructuum vnius officii, ad quorum ſolutionem fructus vnius officii non venditi ſufficiebant.

IN EADEM DIE. 27. Aprilis, 1576.

188 Domini dixerunt non eſſe recedendum à reſolutis in proxima deciſione. Primo, quia tempore initæ ſocietatis, non poteſt dari incapacitas, eo quia ſocietas erat inita ſuper duobus officiis, & tempore venditionis erat anterior, & prior, attente extinctione facta ſocietatis per Chriſtophorum Pilanum, qui poterat prioritatis iura prætendere. Secundo, quia contentus fuit Leo non attendere fructus officiorum, ſed loco ipſorum percipere 12. pro cētinario; & ſuper hoc fieri per fideiuſſores fuit proſpectum, ex quo tollitur omnis pretenſio incapacitatis officii, ſiue enim plus, ſiue minus ex officio percipiatur, ſeu perceptum fuiſſet, ſemper Leoni 12. pro centinario ſoluebantur, & Vincentio non ſoluente dabatur actio contra fideiuſſores obligatos, ad quod ex communiter accidentibus ſemper principaliter inſpici conſueuit.

Ad

189 Ad fugiendas lites, huiuſmodi ſocietates pro aliqua ſumma ſuper duobus officiis fieri non debent, ſed ſcutorum 100. ſuper vno, & centum ſuper alio, ad hoc vt vno vendito officio videatur quæ ſocietas venditione officii ſit finita, & non diſputetur quod ſocietas facta ſuper duobus officiis, vendito vno officio poſſit ſuper alio ſuſtineri, ideo hęc confuſio ſemper fugienda eſt propter lites, & ſcandala.

CORAM ACHILLE die IX. Maij. 1554.

190 Septem ex nouem dominis tenuerunt, quod diſdicta eſſet nulla & nimis callida. Nam ex quo eam non reproduxit, videbatur velle ea vti, & non vti, prout ſibi videbatur, vnde ei prodeſſe non debet. l. ſi actioni. §. diximus. ff. pro ſocio. Nec erat credendum curſori citanti, ex quo citatio erat incerta, cum eſſet facta ad inſtantiam principalis ſocii, vel ſui procuratoris, & non conſtabat quis eſſet ſuus procurator, neque de alicuius mandato, quod erat inſerendum in intimatione; aliàs non creditur in iſtis extra iudicialibus, in quibus etiam non creditur Curſori. Dicebant tamen domini, quod talis diſdicta poteſt etiam fieri extraiudicialiter, dummodo fiat coram notario, & teſtibus, vel coram teſtibus fide dignis; ſed in caſu iſto erat facta iudicialiter, cum in principio ipſius cedulæ fuiſſet ſcriptum A. C. & ſic apparet fore factam animo eam reproducendi coram A. C. & penes Notarium dimittendam: quod cum non fuerit factum, videtur intimans declaraſſe animum ſuum, nolle ea amplius vti, quemadmodum dicitur de citatione, vt per Anchar. in Clem. 2. circa finem verſ. quæro poſt lapſum, vt lite pend. Felin. in c. illud. col. pen. verſ. ſecunda concluſio de præſumpt. In contrarium conſiderabant verba ipſius obligationis, quæ dicebant cum diſdicta quindecim dierum, & deinde ad beneplacitum ambarum partium declarat Decius conſ. 108. num. 4. verſ. modo in caſu propoſito, quæ reuocatio fieri poteſt quandocunque, dummodo de ea conſtet. Card. in Clem. 1. de renunciat. num. 14. verſ. quinto quærit. Item, quia in actis voluntariæ iuriſdictionis, ſufficit quod relatio citationis quandocunque ſuperueniat. Felin. in c. Eccleſia ſanctæ Mariæ col. x. circa finem verſ. limitat. eam Bald. de conſtitutionibus maxime cum diſdicens non teneatur ſtatim poſt quindecim dies agere, vt dicimus in præſcriptione. Bald. in authent. matri & auiæ num. 35. C. quando mulier tut. offic. tamen curia ſequitur primam partem huius deciſionis, vt dictum eſt ſupra num. 14. & 154 & 163.

191 Dictum eſt ſupra num. 173. quando ſoluens fructus indebite poſſit illos repetere, vel non, remanſit vnus caſus iudicio meo valde vtilis, videlicet. Vincentius ſuper ſuo officio Archiuii accepit ſcut. 300. in ſocietatem à Camillo de anno 1585. poſtea de menſe Iulii dicti anni 1586. idem Vincentius vendidit officium inſcio Camillo, deinde continuauit ſoluere fructus in principio ſemeſtris menſis Decembris dicti anni, & recuſauit in ſemeſtri menſis Iunii anni 1587. illos ſoluere, dicendo vendidiſſe officium, & non teneri ad aliquos fructus; ſed petit ſolutos cum ſorte compenſare. Replicat Camillus quod ipſe recepit fructus, putans ſocietatem durare cum ipſe ignoraſſet venditionem officii, & nihilominus ſibi debentur fructus ad rationem duodecim pro centinario etiam finita ſocietate tam ex natura ſocietatis, quam ex promiſſione iurata, & obligatione Camerali. Et ex alio quia ſoluens ſcienter in debitum, donare præſumitur. Quod teneatur ad fructus conuentos finita ſocietate loco intereſſe, eſt textus in l. ſocium qui in eo. ff. pro ſocio. & ibi Bart. & Bald. & Al-

& Alber. verſ. Item oppono . qui ſocius poteſt petere vſuras, vt intereſſe, quod frequentatur in Regione,& idem tenet ibi Salicetus in principio, eſt gloſſa in l. 1. C. de ſumma Trin. in verbo Petrum, in fine, ibi ſed diſtingue,aut quia obſit ſibi,quia paſſus eſt damnum, & tunc non vt vſuræ, ſed vt intereſſe arg.l. ſocium qui, & ait obſeruari in Curia Romana, & in dicta l.1 Paulus de Caſtro.num 15. & ſimile dicitur in emptore moroſo qui retineret rem & pretium. l. curabit. C. de act. empt. Decius in c.cum venerabilis.num.65. circa medium,de except. & Didacus Couar. lib. 3. variarum reſolutionem.c.4.& ſecundum dictam legem ſocium qui in eo, & l. curabit,vt dictum eſt ſupra num.178. fuit reſolutum in Signatura Gratiæ, cui doctrinæ & reſolutioni non obſtant deciſiones dominorum, de quibus ſupra num. 133. & 135. & 139. quia in illis deciſionibus non fuit allegata dicta lex . Socium qui, ſed ſolum lex curabit,quæ loquitur in venditione, vt dicit Fabius Accorambonus in fine deciſionis ſuper ſocietate. Et ſic ſi aduerſarius ſoluit fructus ſcienter vendito officio, licite ſoluit non illicite, præſertim ſtante iuramento & obligatione Camerali,quod iuramentum interpellat,& conſtituit aduerſarium in mora ſicut dies. Antonius Gabriel. de iureiur.concluſ.2. per totum, & Antonius Galleſ. in tractatu obligationis Cameralis.Tertio iſte officialis eſt doloſus,quia vendidit officium & tacuit & celauit illius venditionem, ſoluit ſcienter fructus poſt venditum officium ne repeteretur forſ.Et ſic in omnem euentum animo donandi, quia ſoluens ſcienter indebitum quod promiſerat, licet ſciret ad id non teneri prout in fructibus ad rationem duodecim pro centinario,finita ſocietate donare videtur. Iaſ. in l.1.num.12.ff.de condit.indeb. l. cuius per errorem, & ibi Decius, Cagnolus, & Maynerius. ff. de reg. iur. Menoch. de arbitr. iud. Caſu 88. num.57.& 58. Ideo petita compenſatio eſt calumnioſa, maxime quia iſti fructus debentur vt intereſſe, vt dictum eſt ſupra num. 178. vide etiam Menoch. de præſumpt. lib. 3. præſumpt. 31. num. 4. vbi quando non deberentur iſti fructus loco intereſſe, ſed ob turpem cauſam, illos ſcienter ſoluens præſumitur donaſſe; & aſſerit hanc eſſe communem opinionem, maximè quia iſti fructus debentur de iure, vt dictum eſt ſupra num.178.

192 Dictum eſt ſupra num. 30. & num. 64. & ſeq. de quadam fictitia ſocietate,inter Petrum officialem, & Io. qui dedit ad effectum ſatisfaciendi per debitorem creditori 500. ſcut. ſed quia ſocietas fictitia fuit,non potuit creditori ex dicta ſocietate ſatisfieri;ſed ex quo creditor ſcripſit in ſuo libro habuiſſe ſcuta 500.à Petro officiali,& illa poſuit ad computum debitoris, qui in dicta fictitia ſocietate recognouit bonam fidem aduerſus officialem, an ex dicta ſcriptura & confeſſione,à creditore in libro ſuo facta, ſit trãſlatum creditum prædicti creditoris in dictam ſocietatem, ita quod ſit ſub periculo vitæ perſonarum nominatarum in ſocietate,& propterea hæc ſocietas licita ſit: quia contractus ſocietatis ſolo conſenſu perficitur, nec rem aliquam certam requirit, vt dicunt Moderni. conſi. 81.num.2.lib.1. Et infertur quod debitum ex cauſa venditionis potuit indiſtinctè verti in contractum ſocietatis: quia liberatio ab eo debito eſt loco pecuniæ, ſicut in dote .l. ſi ſponſalibus. §. 1. ff. de iure. dot. Paul. in l. ſingularia. col. fin. ff. ſi cert. pet. & num. 4. dicit quod quilibet contractus per ſtipulationem transfunditur in alium contractum, ſi ſubſtantialia obligationis non deficiant.

193 Quibus poteſt reſponderi, quod tunc creditum vnũ in alium transfertur, quando creditor dicit 500. ſcut. quæ mihi debes ex cauſa pretii rerum

confi-

confiteris ex cauſa mutui te debere ; vel confiteris ea habuiſſe à me ex cauſa ſocietatis iniendæ inter te & me ſuper tuo officio, & animo nouandi primum creditum,& durante ſocietate ſoluere fructus dictæ ſocietatis ad rationem. 12. pro centinario.& ea finita ſortem reſtituere ſuper periculo vitæ Petri filii mei,& Ioanuis mei nepotis in forma. Et debitor ita promiſit, & animo nouandi faſſus eſt recepiſſe dictas pecunias in ſocietatem,vt ſupra,& priorem obligationem caſſarunt,& annullarunt iuxta gloſſam. in l. ſi ex pretio. C. ſi cert. pet. quia debitum verum,ex vna cauſa poteſt cõuerti in aliam cauſam & non dicitur per hoc inſtrumentum ſimulatũ.Bart. in dicta l. ſi ex pretio. nu.2.& 3.Bald. in ſummario. textus d. l. ſi ex pretio. ait debitum ex cauſa vna poteſt in aliam cauſam mutui,vel aliàs per ſtipulationem transferri non nudo pacto, nec ſimplici confeſsione, ſed per ſtipulationem:quia ſtipulatio eſt efficacior cõtractus quã ſit in iure, & idem tenet in notabilibus. Et Alber.in d.l. dicit, quod vbi interuenit ſtipulatio, quod tollitur primum creditum, cum ſit potens ad tollendum, & perimendum primam obligationẽ. l. cũ Aquiliana. ff.de tranſact. & ita tenent Cinus & alii ibi: quia ſtipulatio eſt maioris virtutis & roboris aliquo alio actu legali, & hęc eſt communis ſententia doctorum,pro qua facit Paulus de Caſt.conſi.170.nu.1.lib.2.Cuman. conſi.160 col.1.circa medium. Corn. conſi.241.lib.3.

194 Sed ex ſola confeſsione de recepto vel pacto nudo non tollitur prima obligatio, nec transfunditur in ſecundam,vt dicitur in textu.d.l. ſi ex pretio. in fine. verſ.ſi vero. citra vinculũ ſtipulationis tantum mutuam pecuniam datam contraſcriptũ eſt, & eius præſtari fænus cõuenit,ſimulatio pro infectis habitis,vbi gloſſa dicit quod ſola pactione ; vel ſcriptura mutuum conſtitui non poteſt,& præcedentem obligationem nouare,& idem in confeſsione, licet interueniat chirographum; & hæc nullam difficultatem habet quod ex confeſsione de recepto,ab eo qui non habeat pecunias, ſcripta,& facta, per creditorem in libro ſuo non transfundit dictum creditum in dictam ſocietatem,ita vt ex illo inſtrumento ſocietatis poſsit fructus ad rationem duodecim pro centinario lucrari dictus creditor.Sed erat opus, vt ſtipulatione dictum creditum poneretur in ſocietate iuxta exemplum gloſſæ. in dicta. l. ſi ex pretio.C.ſi cert. pet. & dictum eſt ſupra num.proximo. 193.num.65. vſque ad num.68.

195 Nec eſt bonum ſimile de dote allegatum à dictis modernis conſi. 81. num.3. lib. 1.quia ceſſant rationes ſupradictæ in dote;nam res aliena,& etiam propria nõ poſſeſſa poteſt in dotem dari.l.ſi fundum.ff. de fundo dot. & etiam nudo pacto dos cõſtituitur. vt C.de dote pręleg.l.ad exactionem. Salicet.in dicta. l. ſi ex pretio.col. 2. verſ. vlterius oppono.Nos nonſumus in dote ſed in ſocietate in qua ex confeſsione de recepto,ab eo qui nihil habebat, non tollitur prima obligatio debitoris,de qua apparebat ſcriptura ſignata manu debitoris;ſed erat opus vt prima ſcriptura,&debitum tolleretur,& trãsfunderetur expreſſe in iſtã ſocietatem per ſtipulationem, vt nu. 193. & vide etiam ſupra num. 65. & ſeq. vbi late articulus iſte diſcutitur, & non per ſimplicem confeſsionem de recepto ab eo, qui nihil habebat, ſcriptum in libro abſente debitore & inſcio.

196 Titius dederat in ſocietatem Mario 100.& recognouit bonam fidem Caius.Poſtea Titius diſdixit ſocietatem Mario, poſt diſdictam conuenit cum Caio, quod ſi ei ſolueret fructus pro ſemeſtri futuro, quod volebat huiuſmodi ſcut. 100. ſtare ſub periculo vitæ ſuæ,ita quod ſi moreretur intra ſex mẽſes lucraretur pecunias.E-

uenit, quod Titius poſt 20. dies obiit, Caius prætêdit fuiſſe lucratum pecunias ex pacto inter eos facto, quæritur quid iuris. Primo videndum, an iſte contractus ſit licitus: ſecundo an ex pacto poſſit lucrari dictas pecunias. Primo caſu videtur prima facie dicendum, quod contractus ſit licitus, propter periculum vitæ; quia contulit centum, & ſi obierit infra ſex menſes. pactus eſt, quod lucretur pecunias. Nam illud periculum vitę, eſt pecunia eſtimabile, ſicut in ludo & aliis fortuitis caſibus fieri conſueuit, iuſte videtur pro illo periculo recipi ſex, pro dictis ſex menſibus tantum, vt dictum eſt ſupra num. 36. & firmat Sotus de iuſtitia, & iure. lib. 6. quæſt. 6. ad finem & nauticum fænus permittitur quam diu nauis ad portum appulerit: & pactum, vt quis non ſentiat periculum in traiectitia, pecunia non reprobatur à iure. l. 2. C. de naut. fen. Adeo quod in caſu, in quo eſt periculum vitę, vſura centeſima permittitur de iure, ita in caſu præſenti dicendum: quia Titius ſe ſubmiſit periculo vitæ, & potuit licitè dictos fructus percipere.

197 Contra, quia hæc non eſt ſocietas, ſed mutuum: quia diſdicta ſocietate pecunia in manibus officialium tamquam purum mutuum remanet, vt dictum eſt ſupra num. 133. & in mutuo non poteſt promitti vſura: quia de iure diuino in mutuo prohibetur in Euangelio ſibi mutuum dantes, nihil in de ſperantes, & ſimiliter omni iure. Couar. lib. 3. variarnm reſolut. c. 1. num. 5. vide ſupra num. 134. & 135. Poteſt reſpôderi, quod iſtud mutuum, conſenſu partium, eſt tranſlatum in ſocietatem, & poſitum ſub periculo mortis Titii infra ſex menſes, pro quibus ipſe ſuſcepit fructus. Sed replicari poteſt, quod ſocietas ſine officio fieri non poteſt: quia pecunia ſine officio nullos fructus reddit, & permittuntur huiuſmodi ſocietates ſuper officiis: quia officia vere tot fructus reddunt, vt dictum eſt ſupra num. 18. & 177. & iſta pecunia ſic pro fructibus ſoluta non ſunt fructus, ſed vſura ex mutuo, & huiuſmodi conuentiones non permittuntur à iure. Dubitari poſſet quod huiuſmodi conuentio ſit licita, quia licet non adſit officium, tamen ſuper pecunia, vel ipſius vſu fieri poteſt ſocietas; vt loco damnorum ſoluantur propter vſum pecuniæ duodecim pro cêtinario, cum periculo mortis ſocii intra ſex menſes. l. ſocium, qui. ff. pro ſocio. vbi Bart. & alii. vide ſupra num. 178. & propterea Caius poteſt lucrari dictas pecunias ex pacto ſtante periculo vitæ Titii, vt dictum eſt ſupra num. proximo. vide infra num. 199. facit Bald. conſi. 210 lib. 3. & Oldrad. conſi. 207. remittens me in omnibus ſaniori iudicio.

198 P. officialis in inſtrumento ſocietatis aſſeruit côtraxiſſe ſocietatem cum Petro, Franciſco, Hieronymo, & Matthæo abſentibus & Notario pro ipſis ſtipulâtibus ſuper officio militis Pauli 500. ſcutorum iuxta ſtilum. Quam ſocietatem ex datione pecuniarum & fructuum receptione ſolum ratificarunt ex illis quatuor abſentibus Petrus, & Franciſcus. Obiit Matthæus qui non ratificauerat, an ſocietas pro rata Matthæi dicatur finita, & officialis lucretur dictam ratam pecuniarum & fructuum. Pro parte officialis allegabatur, quod ex quo dicitur in contractu ſocietatis in ſolidum, quod ſocietas contracta intelligatur pro quarta parte, pro quolibet inſolidum. l. ſi non fuerint, in princ. ff. pro ſocio. l. reos. §. cum in tabulis, & ibi Roncagallus num. 58. verſ. ſocietas coita inter plures ſimpliciter intelligitur partibus virilibus coita. Propter parte Petri, & Franciſci, reſpondetur, quod dictum inſtrumentum fuit factum per ipſum officialem abſentibus perſonis nominatis in dicto inſtrumento, cum quibus omnibus non eſt coita ſocietas, ſed cum illis ſolum, qui dederunt officiali pecunias, & receperunt fructus ſocietatis. ſed ſolum Petrus &

Fran-

Franciſcus dederunt pecunias & receperunt ſoli fructus pecuniarum dictatum,ergo ipſi ſoli qui dederunt pecunias officiali,conſenſerunt non alii qui non dederunt pecunias: & eorum conſenſu ſolum facta eſt ſocietas cum officiali, & ſic officialis cum illis ſolis qui deddrunt pecuniam contraxit ſocietatem, non cum illis qui non dederunt pecuniam. Et iſte actus facti debet attendi, non verba prolata ab officiali in contractu ſocietatis, quæ non præiudicant Petro, & Franciſco qui dederunt pecunias pro ipſis ſolis, non pro aliis, & ipſi ſunt admiſſi ab officiali ex receptione pecuniæ:& qui admittitur ſocius eſt,non qui non admittitur.l.qui admittitur.ff.pro ſocio. Præterea ex facto inducitur conſenſus. Menoch. de præſumpt, parte 3. præſumpt.57.num.11.& 12.vide,quæ dixi in tractatu de cenſib. parte 2.nu, 144.non obſtant. l..ſi non fuerint, & Roncagallus allegati per officialem, quia loquuntur reſpectu portionis ſociorum admiſſorum. Et hic non eſt caſus noſter;quia nos ſumus in perſonis ſociorum non admiſſis ad ſocietatem, qui ſunt Hieronymus & Matthæus;& pecunia ſolum à Petro, & Franciſco ſoluta fuit, & inter Petrum, & Franciſcum habent locum allegata ex aduerſo, non inter ſocios non admiſſos ad ſocietatem per eos, qui dederunt pecunias.

Quibus non obſtat, quod notarius pro abſentibus ſtipulatus ſit; quia dicta ſtipulatio notarii nihil operatur non ſequuta ratificatione abſentium. Anton. Gabriel. in tit. de verb. obligat.concluſ.1,num.109.&c.

Et licet in inſtrumento ſocietatis dicatur, quod Petrus, & Franciſcus poſſent ſoli nominare perſonam, ſuper cuius vitæ periculo ſtaret ſocietas; nihilominus cum perſonam non nominauerint, cenſetur ſocietas remanſiſſe ſuper periculo vitæ ipſorum ſociorum,qui dederunt pecunias, Anton. Gabriel. de verb. oblig. concluſ. 2.num.2. vbi dicit, quod qui ſtipulatur, vel recipit pro nominando non facta declaratione & nominatione, ſibi ſtipulatus eſt; & recepiſſe cenſetur.l. ſecundum. C.de contrahent. & committenda ſtipulat. cum aliis ibi allegatis. Iſtud motiuum facit contra officialem, quia Petrus,& Franciſcus pro ſociis admiſſi alios non nominauerunt in admiſſione ad ſocietatem, remanſit periculum vitæ dictarum pecuniarum in perſonis eorum, & non in perſonis Hieronymi, & Matthæi, non admiſſis in ſocietate,quando fuerunt ſolutæ pecuniæ, & recepti fructus; Præſertim quia adeſt pactum in dicto inſtrumento, quod exactio fructuum, & ſortis principalis, & diſſolutio ſocietatis ſpectet,& pertineat dictis Petro, & Franciſco, qui ſoluerunt pecunias, & ſocietatem ratificauerunt. Ex quo pacto demonſtratur, quod Petrus, & Franciſcus ſunt vere ſocii: nam hæc pertinent ad ſocios tantum, & non ad eos qui non ſunt ſocii,vt fuit pluries dictum eſt.

Dum dicitur,quod officialis voluit facere ſocietatem cum dictis Petro, Franciſco, Hieronymo & Matthæo & non potuit ſine omnium ratificatione fieri ſocietas, etiam pro parte ratificantium. Put. deciſ. 70. lib. 2. Reſpondetur quod dicta deciſio Put. non applicatur caſui noſtro: quia ibi ſocius emit pro ſe & ſociis: hic Petrus & Franciſcus ratificauerunt ſocietatem factam pro ſe ipſis tantum, & non pro aliis.

ROM. SOCIETATIS. VI.Nouembris 1581.

199 CVm præſuppoſito quod ſocietas contrahi poſſit ſuper officiis non vacantibus, videlicet ſuper officio notariatus & ſcripturis eiuſdem,domini dixerunt ſocietatem non fuiſſe diſſolutam per venditionem tituli notariatus remanente dominio

ſcripturarum penes venditorem, cum totum officium non ſit alienatum. ſ. ſoluitur, inſtitut. de ſociet. l. ſi id. quod quis. ſ. 1. & l. verum. §. fin. ff. pro ſoc. Neque obſtat alienatio tituli, quia adhuc remanent ſcripturæ capaces ſocietatis. Nec obſtat indiuiduitas contractus: quia cum pars eadem afferat tantam vtilitatem, quam affert totum: ceſſat ratio Bart. in l. cum vſus fructus num. 4. ff. de vſufr. leg. & fuit reſolutum illa ſocietatis de Luchinis coram Domino meo Blanchetto, de qua ſupra num. 187. Non obſtat, quod locatio ad longum tempus transferat dominium vtile in conductorem; quia ſatis eſt quod dominium directum, remanet, idque non inutile; ſed cum redditu ſufficienti & capaci pro præfata ſocietate. Hæc enim mutatio non habetur in conſideratione niſi per eam non eximatur res ab vſu communi. gloſſa in dicta l. verum. §. fin. in verbo conditionem pro ſocio. Quæ deduci poſſunt ex l. cum eiuſdem de edilit. edict. cum ſimilibus, non faciunt ad rem, cum loquantur in contractu emptionis, à quo differt ſocietas, quæ non eſt eiuſdem naturæ, & ex ea re ſuper qua eſt contracta. Non obſtat quod ſcripturæ notariatus ſint inſeparabiles à titulo: quia vſus interpretatur hoc ratione alienationis in tertiam perſonam: quia habens ſcripturas cogitur eas vendere habenti titulum, nec poteſt alii vendere: poſſunt tamen ſeparari de vtriuſque conſenſu, & quotidie fieri ſolet, & hoc caſu factum eſſe videmus in præſenti ſocietate. Et ex his ſublata ſunt omnia quę in contrarium deducebantur. vide etiam ſupra num. 187. & 165.

200 Ille qui recognouit bonam fidem, facit, quod officialis cenſeatur fideiuſſor recognoſcentis bonam fidem, & fideiuſſor habet mandatum à principali ad ſoluendum, & quia obligatio fideiuſſoris ordinatur ad ſolutionem. l. in debitum. vbi gloſſa. & Iaſ. in pr. not. de condit. indebit. & quicquid ſoluit fideiuſſor, tam ratione ſortis principalis, quam fructuum, totum poſtea repetit & ad reſtitutionem ſortis principalis tenetur. l. 2. §. fideiuſſor. vbi gloſſa. in verſ. rumpentibus. ff. mandati. Silueſter in verbo vſura. lo primo. q. 29. multo magis ſtante proteſtatione fideiuſſoris contra principalem de damnis expenſis, intereſſe & aliis. vide ſupra num. 69. & ſequentibus.

201 Dictum eſt ſupra num. 139. quod finita ſocietate ad rationem duodecim pro centinario, fructus non debentur. & num. 178. quod debentur. Quid ſi acceſſit ſupplicatio facta Papæ, in qua præmiſſa narrantur, & Papa illam narratiuam & ſocietatem confirmat, an ſtante dicta confirmatione, licite exigantur fructus finita ſocietate ad rationem duodecim pro centinario, loco damnorum & intereſſe. Et die III. Iunii 1575. coram Cotta fuit reſolutum dictam taxationem illicitam, nec confirmatio, ſiue diſpenſatio illi robur aliquod tribuit cap. ſuper eo de vſur. Couar. variarum reſolutionum. lib. 3. c. 1. num. 8. verſ. 2. expreſſius in terminis. Petrus Rebuff. in l. 1. num. 270. verſ. amplia. C. de ſent. quod pro eo quod inter. Ea ratione, quia vſuræ ſunt prohibitæ, de iure diuino. c. quia in omnibus. & c. ſuper eo. de vſur. & c. pleriq. 14. quæſt. 4. & Papa non diſpenſat contra ius diuinum, & ſuper pacto, vſurarum naturam ſapiente D. Thom. prima. 2. q. 94. art. 5. per totum.

202 Poſtea domini dixerunt diſpenſationem ſuſtineri poſſe in terminis iuris communis, nempe quando probaretur intereſſe lucri ceſſantis & damni emergentis, non autem ſimpliciter & abſolute; Decius conſi. 323. num. 4. Quod quidem erit probandum, vt ait Mohedan. deciſ. 208. & vlterius: quia in ſocietate veniunt damna & intereſſe, quando quis diſdicta ſocietate retinet officium, & pecunias, & ſic rem & partem pretii rei ex qua ipſa

officia-

officialis percipit fructus. l. ſocium, quod in eo. ff. pro ſocio. & dictum eſt ſupra num. 178. & in illo caſu poſ ſunt fructus taxari ad certam ſummam, & debentur. gloſſa. in l. 1. C. de ſumma Trinit. & fide Cathol. Et iſta opinio videtur habere in ſe maximam æquitatem, & in ea fundata eſt praxis Romanæ Curiæ, cui adhæreo, vt dixi ſupra num. 178.

203 Et ſic hęc veritas ſequenda eſt: quia veritas à quocumque prolata ſemper eſt præferenda. c. 10. diſt. 9. vbi Archid. & ante oculos iudicis ſemper debet eſſe veritas. Bald. conſi. 98. lib. 2. & veritatem occultans, CHRISTVM negat. c. 80. 11. quæſt. 3. & vendens veritatem, DEVM vẽdit. quia CHRISTVS eſt veritas, ſapientia, ſanctitas, & fortitudo. Et quotieſcumque vincimur à vitiis contrariis ſupradictis virtutibus, DEVM negamus: & quotiens bene agimus, DEVM confitemur. c. 83. 84. 10. quæſt. 3.

204 Hippolytus emit officium de pecunia paterna, cum decreto appoſito per patrem in ſupplicatione emptionis officii, quod non poſſet Hippolytus vendere, nec obligare dictum officium & eius fructus patri reſeruatos durante eius vita. Super quo officio Hippolytus fecit vnam ſocietatem cum Ioſepho ſuper periculo eius vitæ duraturam ad ſex menſes, & promiſit dare certos fideiuſſores, quos dedit, & vnus illorum recognouit bonã fidem, & promiſit facere participem dictum Ioſephum de fructibus dicti officii. Quos propter incertitudinem conduxit officialis ab eodem Ioſepho pro mercede duodecim ſcut. pro quolibet centinario: & ille qui recognouit bonam fidem, promiſit omnes indemnes releuare, & declarauit Hippolytum officialem habere nudum nomen. Poſt perfectam & ratificatam ſocietatem, & ſolutis fructibus primi ſemeſtris obiit Ioſeph. Ille fideiuſſor qui recognouit bonam fidem, dicebat ſe lucratum fuiſſe pecunias poſitas in ſocietate. Hæredes Ioſephi dicunt ſocietatem nullam eſſe: quia officialis non poterat facere participem Ioſephum de fructibus, qui erant patri reſeruati, & non poterant obligari, neque vendi, & propterea officialis in ineunda ſocietate doloſe verſatus eſt; & vbi eſt dolus, ſocietas nulla eſt ipſo iure, cum ſit contractus bonæ fidei, qui dolum non admittit. vt dictum eſt ſupra num. 24. & 25.

205 Replicat ille qui recognouit bonã fidem, quod licet Hippolytus ſit prohibitus alienare officium & fructus illius, quod intelligitur iſta prohibitio de illa alienatione, quæ contineret totalem tranſlationem officii in alium, non autem de ſocietate facienda ſuper officio, per quam conſtituitur ius quoddam ſuper officio & fructibus diſtinctum & ſeparatum ab officio, & fructibus, & illorum dominio. Aymo. conſi. 217. num. 4. Didacus lib. 3. variarum reſolutionum c. 7. num. 6. & hypotecatio officii, & fructuum non eſt propiie alienatio. capella Toloſana q. 461. Ruin. conſi. 150. num. 14. lib. 3. Gratus conſi. 54. num. 5. lib. 1. Iulius Clarus in §. emphiteoſis quæſt. 18.

206 Nec videtur eſſe dolus in iſta ſocietate ex parte officialis; nam non fecit Ioſephum qui dedit pecunias, participem in officio, ſed in fructibus ordinariis & extraordinariis, & quos ipſe officialis propter incertitudinem con duxit ad rationem 12. ſcutorum, pro centinario, vt ſupra num. 18 & 204. & promiſit illos quolibet anno ſoluere eidem, & ſic pro dictis fructibus ipſe, & fideiuſſores tenentur ex conducto. l. ſi in lege. §. colonus. verſ. item ex conducto. ff. locati, cum ſimilibus, & locatio & conductio eſt ſimilis emptioni, & venditioni. l. 2. ff. locati, & locatio non mutat, nec transfert dominium. l. non ſolet. ff. locati. vbi gloſſa. Bart. Salicet. Paul. de Caſtro. Si igitur locatio fructuum non mutat

dominium rei locatæ, vel conductæ, ſequitur quod ſocietas facta ſuper officio, & fructibus, cuius proprietas ſpectat ad alium, non eſt facta cum aliquo dolo & fraude, tam Ioſephi, quam patris Hippolyti.

207 Maximè, quia pro conſeruatione indemnitatis officialis ſunt dati fideiuſſores principaliter & inſolidum obligati, & inter eos eſt vnus, qui recognouit bonam fidem, & promiſit omnes indemnes releuare, & declarauit officialem non habere niſi nudum nomen. Vnde ſi officialis fructus officii diſtraxiſſet, tan quam alienans rem alienam, non teneretur niſi ad damna & intereſſe. l. prima. in principio. ff. de actione emptione & venditione & ibi gloſſa, Bart. Salic. & Paul de Caſtro. Sed hic pater non eſt paſſus damnum, nec pati poteſt propter tot fideiuſſores, nec minus Ioſeph, cui ſemper fuerũt ſoluti fructus conducti ab Hippolyto, & propterea non fit facta deterior conditio alicuius ex ſupradictis, merito ex æquitate non poteſt contractus vitiari. Antonius de Butrio conſi. 34. num. 2. verſ. de æquitate, quod cõſiliũ ſemper ſecuta fuit Rota.

208 Pręterea facit, quod licet res aliena non poſſit alienari in pręiudicium veri domini; tamen in præiudicium venditoris & fideiuſſorum datorum ab eo, tam pro euictione, quam pro damnis expenſis & intereſſe vendi poteſt. l. rem alienam. ff. de contrah. emptione. Afflict. deciſ. 369. num. 2. Tiraquel. de retr. part. 1. §. 1. gloſſa. 2. num. 18. etiam ſi alienatio rei alienæ fiat inter ſcientes, vt notatur in l. ſi in emptione. §. item ſi emptor. ff. de contrahen. emptio. Bart. in l. ſi is. qui pro emptore. §. fin. ff. de vſucap. Licet nõ noceat talis venditio vero domino, vt dicta. l. res aliena. ff. de actio. empti, & l. alienum & ibi Bald. C. de fur. & l. 1. C. de vſucapion. Pro emptore tamen vendens rem alienam tenetur ad damna, & intereſſe, vt dicta l. 1. ff. de actione emptione, pro quibus eſt data cautio per recognoſcentem bonam fidem officiali. Vide in tract. de cenſibus par. 2. num. 69. & omnino num. 165. & ſeq.

209 Facit etiam, quia ille qui recognouit bonam fidem & lucratur pecunias ignorabat, officium præfatum non poſſe obligari; & propter ignorantiam excuſatur à pena & à damno. c. 2. de conſtitut. vbi Hoſtienſis, Abbas, Felinus & Decius nu. 22. & quod ignorantia excuſet, eſt textus in l. quicunque. C. de ſeruis fugitiuis, & l. 1. ff. de recepta. Bald. in l. error. q. 2. C. de iur. & facti ignoran. Vbi dicit, quòd excuſat quo ad pœnam euitandam: Anton. Gabriel. in titulo de regulis iuris. concluſ. 7 num. 8. & ibi late declarat, quando ignorantia excuſet, vel non excuſet per regulam, ampliationes & fallentias, & hæc procedunt in ignorantia facti; ſecus eſt in ignorãtia iuris. Anton. Gabriel. ibi concluſ. 6. Et quando i ignorantia præſumatur idem Anton. Gabriel. ibi concluſ. 5. De ignorantia ſecundum Theologos & Canoniſtas quando excuſat, vel non, vide gloſſam, Archidiaconum, Turrecrem. & Præpoſitum diſtinct. 38. in ſumma, & quod ibi dixi. Et in Sacerdotibus DEI ignorantia eſt mater omnium errorum. c. 1. & ibi Turrecrem. & alii. diſt. 38.

210 Sed quid ſi officialis eſt minor, & contraxit ſuper officio ſocietatem ſine ſolemnitatibus requiſitis in contractu minorum, & propterea ſocietas facta ſuper officio minoris nulla ſit minore volente, ſed eo nolente eſt valida. Nam ille qui contrahit cum minore, non poteſt allegare nullitatem contractus facti cum minore; Imola, in c. ſi quis præsbyterorum, col. 5. verſ. nec obſtat. de rebus Eccleſiæ non alien. & l. nec ex dolo. ff. de dolo. per Ruinum conſ. 40. num. 7. lib. 5. Card. conſi. 3. col. 2. verſ. nec pro valido. Et ſimili modo recipiens rem ab Eccleſia nullo modo poteſt allegare nullitatem contractus facti cum Eccleſia ea nolente, ſed bene Eccleſia

poteſt contractum nullum dicere. c. diuerſis. vbi Abbas num. 4. & 5. de clericis coniuga. & dixi in tractatu de contractu min. & mulier. gloſſa 10. num. 18.

211 Præterea minor non poteſt pro alio fideiubere, tam in ſocietate, quam in alio contractu, ex quo eſt prohibitus alienare, & fideiubendo male vtitur ſubſtantia ſua, Angelus in l. in perſonam §. 1. verſ. in textu, ibi non poterit fideiubere pro alio. ff. de pact. Caſſan. ſuper conſuet. Burg. rubr. 4. §. 2. gloſſa vltima, pag. 208. & fideiubere non licet, quia generaliter nullus in homine debet confidere, vt dictum eſt ſupra num. 80. & dixi in tractat. de contractibus minorum in conſtit. Piceni, gloſſa 8. num 30.

212 In alio caſu P. fecit ſocietatem cum H. abſente ſuper eius officio, centum ſcut. ſuper periculo vitæ ipſius. P. officialis, prout ipſe. ita aſſeruit eſſe conuentum inter ipſum & H. qui H. poſtea numerauit per apocham banchariam dicta ſcut 100. dicto. P. & tamen expreſſe ipſe H. numquam ratificauit dictam ſocietatem, neque dictum pactum ſuper periculo vitæ dicti P. Ante quam obiret. P. morte violenta. Poſt cuius obitum, agit. H. pro ſorte, & fructibus contra fideiuſſores, qui excipiebant, quod iſta non erat ſocietas licita: quia ſocietas non fuit expreſſe ratificata, & præſertim pactum ſuper periculo vitæ ipſius. P. officialis, quæ ratificatio expreſſe erat facienda per ipſummet H. vel per alium habentem ſpeciale mandatum ad ratificandum hoc pactum periculi vitæ. l. mandato generali. ff. de procurat. & l. tranſactionis. C. de tranſaction. & pacta ſocietatis debent per principalem, vel nuncium ſpecialem fieri. l. 4 ff. pro ſocio. & dictum eſt ſupra, & glo. in l. 2. ff. de act. & obligatio. in verbo conſentire, ideſt ſimul & præſentialiter ſentire, & ibi Bart. & additio in litera D. & tunc non ſufficit tacita ratificatio; ſed requiritur conſenſus verbis declaratus à principali, vel nuncio ſpeciali. Bart. & Bald. in d. l. 4 ff. pro ſocio. & ibi Alberic. declarat conſenſu, ideſt verbis interuenientibus: adeo quòd ſocietas ſic contracta debet eſſe ratificata verbis expreſſis, & non ſufficit tacita ratificatio, quæ colligitur ex ſolutione ſortis, & fructuum. Et tanto magis, quia ſolutio fructuum non eſt facta H. ſed ſuo exactori, qui non habebat mandatum ad ratificandum dictum periculum vitæ, & vbi non eſt periculum vitæ illius qui dedit pecunias, vel perſonæ nominatæ per eum, non eſt ſocietas, ſed mutuum, de quo exegit centinarias vſuras, quod non licet, vt dictum eſt ſupra num. 133. & duobus ſequent. & num. 197. Ergo H. non poteſt poſt mortem P. agere ad fructus, & ſi quos fatetur percepiſſe ante obitum. P. illi ſunt computandi in ſortem: quia non ſunt fructus, ſed vſuræ, ex eo, quia pecuniæ ex conſenſu expreſſo ipſius H. non erant poſitę ſub periculo vitę dicti P. prout requiritur in ſocietatibus officiorum ad hoc, vt licite exiſtant, vt ſupra pluries dictum eſt, & præſertim, num. 185. & 156. & vide Hironymum Gabriellem. conſil. 78. num. 3. lib. 1.

213 Societas contrahi poteſt ſuper officio emendo per eum, qui accepit pecunias. l. ſi fratres § ſi quis ſocietatem. & l. cum ſocietas. ff. pro ſocio. & ſi emat officium cum illa pecunia accepta in ſocietate, valet ſocietas officii ſic contracta, & fideiuſſores ſic præſtiti tenentur dant pecunias, & diſſdicta, vel diſſoluta ſocietate fideiuſſores dati remanent obligati. Puteus deciſione 67. lib. 3.

214 Sed ſi non ematur officium ex pecunia ſic accepta, & exigantur vel petantur fructus, ſi ſunt exacti poſſunt repeti, ſi exigantur. Soluti pariter repeti poſſunt. c. debitores de iur. iuran. Puteus dicta deciſio 67. lib. 3. in fine.

215 Quidam Horatius dedit pecunias in ſocietate Mario officiali, euenit,

quod durante ſocietate Horatius fuit vulneratus læthaliter,& poſt illatum vulnus ſuperuixit vltra quadraginta dies: dubitatur, an iſte mortuus ſit ex vulnere, vel ex febri ſuperueniente. Antonius de Butrio in capitulo præterea,de clerico percuſſore, dicit quod ſi intra octo menſes mortuus ſit vulneratus, iudex poteſt arbitrari, ex qua cauſa mortuus ſit. Sed Abbas ibi dicit, quod ſi poſt octo menſes moriatur vulneratus, quia ſemper ſtetit infirmus,præſumatur ex vulnere mortuus: ſecus ſi ſanatus ſit, & inde mortuus. Gandin. in tract. de malefic. in rubr.de homicidio,dicit ſtandum eſſe iudicio medicorum, & Alberic. idem tenet in tract. ſtatutorum, in 2. part. quæſt. 36. Maſcardus de probat. concluſ. 1073. num. 4. vol. 2. quam concluſionem declarat. num. 5. & 6. Sed ſi medici dubitant, præſumitur mortuus ex vulnere. Bald. in c. 1. quibus mod. feud. amittatur. Petrus de Ancharano.conſ.285.Socinus Sen.conſil. 178.lib.2.Et quod præſumatur vulneratus lethaliter mortuus ex vulnere, eſt textus in l. ait lex. ff. ad legem Aquil.vbi quod ſi mortifere fuerit vulneratus, & poſtea poſt longum interuallum mortuus fuerit, inde annum numerabimus ex die, quo vulneratus eſt, vbi dicit, quod tunc præſumitur occiſus. l. huic ſcripturæ. §. ſi ſeruus. ff. ad legem Aquil. ibi ſed ſi vulneratus ex vulnere periit de occiſo agi poſſe. Crotus conſil. 132. num. 1. & 2. lib. 2. Maſcardus de probat. concluſ. 1224. num. 12. & concluſio. 1238. num. 7. in volum.tertio & concluſio. 173.num. 7. ſequen. vbi ponit multas coniecturas, quod quis ſit mortuus ex vulnere.

Si vulneratus poſt vulnera obierit infra duos dies à die illatorum vulnerum, mortuus præſumitur ex vulneribus. Maſcardus de probat. volumine ſecundo, concluſio. 107. numero 1.

216 Sed quando vulnus illatum non eſt lethale, tunc percutiens non tenetur de occiſo, licet mors ſequatur ex dicto vulnere: quia dicitur ex negligentia mortuus eſſe non ex vulnere immediate. eſt caſus in l.qui occidit.fin.ff.ad legem. Aquil.ibi ſi vulneratus fuerit ſeruus non mortifere, negligentia autem perierit. Vnde actio erit de vulnerato non de occiſo. Natta conſil. 132. num. 4. ibi 2. quia in qualibet diſpoſitione conſideranda eſt cauſa immediata, quia cauſæ mediatæ nulla eſt habenda ratio. l. ſociũm. qui in eo. ff. pro ſocio. Natta ibi num.5.Maſcardus de probat. concluſ.1073.num.12.

217 Præterea ſi quis mortifere vulneratus ſit, poſtea ruina, naufragio, vel alio actu mortuus ſit, non quaſi de occiſo agi poteſt. eſt caſus in l. huic ſcripturæ. §. ſi ſeruus. ff. ad legem Aquil.

218 Sed ſi poſt vulnus illatum alius eundem vulnerauit, & occidit, vterque tenetur de occiſo. l. ita vulneratus quinquageſimoſecundo. ff. ad legem Aquiliam, ſed prior non tenetur de homicidio, ſed de vulnere. l. item Mela. §. Celſus ſcribit. l. ff. ad legem Aquil.

219 Sed quando ſumus in dubio, an vulnus lethale, vel ne, & non conſtat de aliqua negligentia adhibita in curando vulneratum, tunc vulnus præſumitur lethale, ex quo mors fuit ſubſecuta. l. aut facta. §. euentus. ff. de pen. Bald. in c. 1. in princip. verſic. 6. quæro. in tit. quibus modis feud. amitt. & qui allegat non fuiſſe abhibitam diligentiam probare debet. l. quoties. §. qui dolo. ff. de probat. Crotus conſi.132.num.6.& ſeq.

220 Et quando eſt illatum vulnus alicui debili, quod vulnus in ſano non fuiſſet læthale, & tamen ille debilis mortuus eſt, tunc percutiens tenetur de occiſo.ff. ad legem Aquil.l. qua actione.§.ſed ſi quis ſeruum. Raphael. de Raimund. conſi.134.col.2.& Crotus conſi.132.num.11.

Si

Si vulnus eſt in capite, gula, pectore, & inteſtinis, præſumitur vulneratus mortuus ex vulnere. Maſcardus de probat. volumine 2. concluſ. 1073. num. 13.

221 Sed ſi dubium eſt, an vulnus ſit lethale, & vulneratus poſt vulnus ſibi illatum ſuperuixit aliquibus diebus tandem mortuus eſt, tunc iudex arbitrari debet, an mortuus ſit ex vulnere, vel ex negligentia ſua, adhibito iudicio medicorum quibus in hoc ſtandum. Antonius in capitulo presbyterorum. de homicid. Abbas in c. 2. de cleric. percuſs. Bartolus in l. fin. ff. ad leg. Corn. de Sicar. & eſt textus in l. ſemel. C. de re mil. lib. 10. Crotus conſi. 132. num. 12. & 13.

222 Dixi ſupra num. 169. quod poteſt poni periculum vitæ ſuper perſona exiſtente Venetiis, vel in alia parte mundi, & quod diſdicta ſocietate non probata illius perſonæ vita, poteſt dans pecunias illas recuperare officiali, & num. 170. dedi cautelam. Euenit caſus quod cum eſſet facta ſocietas ſuper periculo vitæ Ioannis exiſtentis in Hiſpaniis apud patrem & pater ſcribit literas matri Ioannis exiſtenti in vrbe, qualiter Ioannes obiit in Hiſpaniis in tali Ciuitate e morte naturali, prout extraiudicialiter fatetur mater Ioannis contineri in literis; ſed mater in eius confeſſione dicebat hoc non credere, quia pater ſæpe ſolet cum ea ludere de vita, & morte Ioannes. Et alius teſtis dicebat Ioannem eſſe mortuum: quia vidit dictas literas, in quibus dabatur notitia de obitu Ioannis in tali loco, tali die, menſis Maii dubitatur, an ex his probetur mors Ioannis. Et videbatur dicendum quod ſic. nam mors quando eſt difficilis probationis, licet eſſet probanda per teſtes de viſu, quia vnuſquiſque præſumiter viuere vſque ad centum annos. l. fin. C. de ſacroſanct. Eccleſ. Maſcardus qui alios allegat concluſione 1069. num. 1. & ſeq. volumine 2. de probat. Ioſeph. Ludouici deciſ. Peruſ. 12. num. 2. tamen quando contingit, in longinquis partibus, tunc probari poteſt per teſtes de publica voce, & fama. Puteus deciſione 519. lib. 2. & deciſione 172. lib. 3. Creſcentius deciſione 166. in fine. nam ſemiplena probatio, eſt probatio plena ſecundum naturam negotii, de quo agitur, dicit Aegid. deciſione 683. verſiculo ad ſecundum. Quinimmo mors in longinquis partibus probatur per vnum teſtem de publica voce, & fama, & per duos teſtes deponentes per literas de partibus, & ſic per ſemiplenam ſemiplene, & tunc recipit ſupplementum iuramenti illius, qui debet omnino ſcire vnum, & quando ſumus in leuibus, & pars non opponat. Aegid. dicto deciſ. 683. in fine, & ita vidi obſeruari ex præmiſſis parte non opponente. Sed ſi pars opponat huic probationi credo quod non probetur mors.

223 Sed ſi pars opponat, & dicat non credere literis de partibns, & onus probandi mortem ſpectet ad officialem, & ageretur de rebus grauioribus, tunc non ſufficeret talis probatio per famam, vel per literas de partibus. Maſcardus de probat. concluſ. 1070. num. 3. vol.

224 Et ſimiliter in probanda morte de recenti, & non antiqua non ſufficit probatio per publicam vocem, & famam: Maſcardus in dicta concluſ. 1070. lib ſecundo. num. quarto, & ibi vide alios caſus.

225 Et ſi mors probaretur per vnum teſtem, vt quia teſtis deponat Ioannem obiiſſe de tali menſe, & vidiſſe eum mortuum licet non plene probet; tamen facit ceſſare præſumptionem illam, quod quis præſumatur viuere vſq; ad centum annos, & tunc ille qui ſe fundat in vita de illo tempore debet vitam probare. Felinus in cap. quoniam frequenter. §. porro. col. fin. vt lite non conteſtata. Ioſeph. Ludouici, deciſ. 11. num. 16. vbi etiam

dicit,

dicit, quod ſi iſta probatio per vnum teſtem de viſu iungatur cum alia probationes famæ mortis facta per duos teſtes deponentes de publica voce, & famæ mortis; tunc iſtæ duæ probationes coniunguntur, & plene probant mortem Ioannis: nam duæ ſemiplenæ probationes coniunguntur, & plene probant. vt in dicta deciſione 13 num. 16.

326 Mors ſufficienter probata dicitur militis, qui ingreſſus eſt cum aliis militibus in bello, vt viderunt eum teſtes ingredi in pugna, & militari conflictu, qui poſt pugnam finitam non fuit amplius viſus, nec ab aliis qui viderunt ingredi, nec ab aliis eum cognoſcentibus: quo caſu facta hac probatione per teſtes, dicitur mors ſufficienter probata. Campegius in tractat. de teſtibus. Regula 350. verſic. 4. ſi in magno exercitu, Ioſeph. Ludouic. in deciſione Peruſina 13. nu. 1. in quibus locis ponuntur multi modi ex quibus probatur mors, quos vide. Et hæc pro nunc ſufficiant ad laudem Sanctiſſimæ TRINITATIS, & Glorioſiſſimæ VIRGINIS MARIAE, DEI Genitricis.

VERGI-

VERGINII DE BOCCATIIS
A CINGVLO I·V·C·
ROMANI
TRACTATVS DE PACTIS,

ET PROMISSIONIBVS FACTIS PER litigantes pro obtinenda gratia, vel iuſtitia apud Sedem Apoſtolicam, & quæcumque Tribunalia Vrbis.

Diuiſus in tres Partes.

In prima declaratur Conſtitutio Bonifacij Octaui in cap. 1. de ſententia excommunic. in Extrauag.
In ſecunda Cōſtitutio Gregorij XIII. innouātis dictam Conſtit.
In tertia declaratur quoddam inſtrumentum pactorum, & promiſſionum in caſu victoriæ litis in Vrbe.

PRIMA PARS.

Bonifacij Octaui in cap. 1. de ſent. excom. in Extrauag. comm.

EXcommunicamus, & anathematizamus, ex parte Dei omnipotentis Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, auctoritate beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli, & noſtra, omnes clericos, religioſos, & laicos vtriuſque ſexus, ſiue ſint familiares curiæ, ſiue alij vndecumque, qui aliquod pactum fecerint, ſeu aliquod paruum, vel magnum promiſerint, vel promiſsionem receperint, aut ex pacto, ſiue promiſsione occul-

occulta, vel manifeſta, facta ſub generalibus, & plenarie non expreſſis, ſiue ſit ſub ſpecialibus, & expreſsis à parte verbis, quicquam dederint, aut receperint, magnum vel paruum, vel promiſsionem de quacumque re, aut vtilitate propter hoc conſeqnenda fecerint, val receperint pro aliqua iuſtitia, ſiue gratia, pro ſe, aut pro alio, in cauſis vel iudicijs, ſeu aliàs per liteeras Apoſtolicas, & quibuſcumque modis, apud Sedem Apoſtolicam obtinenda. Et hanc ſententiam ad promittentes & acceptantes, dantes & recipientes, duximus extendendam. Illos quoque qui aliquem culpabilam in prædictis, & nobis intra dierum trium ſpatium non retulerint, vel alicui, per quem ad nos verbum fideliter proferatur, ſimili decernimus ſententia ſubiacere. Decernimus etiam vt nullus hanc incurrens excommunicationis ſententiam, pro prædictis vel aliquo prædictorum abſque ſpeciali licentia, noſtræ abſolutionis beneficium valeat obtinere, niſi forſan ad nos habere acceſſum non poſſet in mortis articulo conſtitutus, nec etiam ad abſolutionis gratiam admittatur, niſi prius quantum dedit, vel recepit, integraliter pauperibus lagiatur. Iuſtitiam verò ſic obtentam nullius prorſus eſſe momenti, volumus, omnique ſtatuimus carere effectu, & robore firmitatis. Sed etiam ſcienter vtentes ipſis, ſimili ſententia excommunicationis aſtringimus. Et reſeruantes nobis abſolutionem eorum cum præmiſsis, in omnibus ad pœnas ſimiles obligamus.

SVMMARIVM.

1 *Conſtitutionis Bonifacij ſumma notabilia, & propter quid ſit edita.*

1 *Conſtitutionem Bonifacij, qui gloſſarunt.*

1 *Excommunicationis verbum an intelligatur de maiori, vel minori.*

2 *Excommunicatio maior à canone, minor à Deo pro peccato mortalo.*

2 *Anathema eſt ſolemnis excommunicatio, & quid ſignificet.*

4 *Anathema differt ab excommunicatione, & in quibus.*

3 *Excommunicatio minor differt ab anathemate.*

4 *Excommunicatio non eſt inuentum nouum, ſed longe ante Chriſtum.*

2 *Excommunicatio eſt gladius Spiritus ſancti miniſtratus à ſummis Pontificibus.*

5 *Excommunicatione in Eccleſia nulla maior pœna.*

6 *Excommunicatur ipſo iure à Deo quando aliquis exijt à veritate & charitate.*

7 *Canon latæ ſententiæ quando inducatur,*

7 *Latæ ſententiæ quæ dictiones ſint.*

8 *Effectus excomunicationis & anathematis qui ſint.*

9 *Hæreſi ſuſpectus eſt, exiſtens per annum in excommunicatione.*

10 *Forma ſententiæ excommunicationis quæ ſit.*

Anathe-

10 *Anathema qua forma feratur ab Epiſcopo.*
10 *Forma ſententiæ excommunicationis contra violatores Eccleſiæ.*
11 *Excommunicatio & anathema proferuntur à Deo, à Papa, ab Epiſcopo, & à Iudice.*
11 *Papa habet curam eccleſiaſticæ disciplinæ ex poteſtate data à Deo Petro, & ſucceſſoribus, & eſt Dei Vicarius.*
11 *Petro, quæ poteſtas data fuit à Chriſto.*
11 *Romana Eccleſia à D. N. Ieſu Chriſto primatum obtinuit.*
12 *In conſtitutione Boniſacij comprehenduntur omnes etiam laici vtriuſque ſexus, ſiue familiares curiæ, ſiue alij vndecumque.*
12 *Clericorum appellatione, qui contineantur.*
13 *Cardinales an ligentur ex conſtitutione Boniſacij.*
14 *Religioſorum appellatione, qui veniant.*
15 *Laici omnes comprehenduntur in conſtitutione Boniſacij.*
16 *Familiarium appellatione, qui contineantur.*
17 *Vndecumque dictio quid ſignificet.*
18 *Qui relatiuum quos comprehendat.*
19 *Pactum facere quid ſit.*
20 *Pactum pro obtinenda iuſtitia apud Sedem Apoſtolicam dicitur in Conſtitutione.*
21 *Promittere magnum vel paruum.*
22 *In promiſſione ſine ſtipulatione habet locum conſtitutio Boniſacij.*
23 *In pacto & promiſſione occulta procedit conſtitutio.*
23 *Occultum quid ſit.*
24 *Occulta reuelantur.*
25 *Manifeſta pactione & promiſſione & publica quæ.*
26 *Generalis promiſſio quæ ſit.*
26 *Promiſſio generalis in nudo pacto & in ſtipulatione ſolemni.*
27 *Specialibus & expreſſis verbis promiſſio quæ ſit.*
28 *Quidquam dederint, aut receperint, qualiter intelligatur.*
29 *Dederint vel receperint quid ſignificent.*
29 *Alternatiua loquutio quid operetur.*
30 *Dans licet non loquatur, factum loquitur.*
30 *Factum plus operatur, quam loquela.*
31 *Magnum quid, & paruum quid.*
32 *Exculenta, & poculenta non comprehenduntur.*
33 *Promiſſiones de quacumque re, vel vtilitate.*
34 *De quacumque re, vniuerſalis loquutio eſt.*
35 *Vtilitas quid ſignificet.*
36 *Preces porrectæ pro obtinenda iuſtitia vel gratia quæ.*
37 *Fecerint vel receperint alternatiue.*
59 *Iuſtitia vel gratia.*
38 *Iudex quando excutiet manus ab omni munere.*
38 *Iudicium corrumpitur quatuor modis.*
39 *Gatia ideſt ſupplicatio.*
40 *Pro ſe ideſt pro principali.*
41 *Pro alio.*
42 *Cauſa vel iudicium quid.*
43 *In cauſis terminandis per iudicem quid eſt neceſſarium.*
44 *Cauſæ, vt ſubtiliter tractentur, quid agendum.*
45 *Iudicia ad quid ſunt inſtituta.*
44 *Sedes Apoſtolica quæ ſit, & de eius officio.*
46 *Gratiæ obtinentur per litteras Apoſtolicas, vel aliàs.*
47 *Et, quibuſcumque modis, hæc verba qualiter intelligantur.*
48 *Apud Sedem Apoſtolicam, dicto apud, qualiter intelligatur.*
46 *Hanc ſententiam, ad promittentes & acceptantes, extendendam.*
50 *Scienter culpabiles debent referre Papæ intra triduum, & num. 51.*
50 *Quoque dictio, continua eſt.*
52 *Correctio fraterna quando ſit facienda & quando non.*
53 *Correctio fraterna quo ad prælatos eſt de præcepto, quo ad alios de conſilio, & quando poſſit omitti, & quando non.*
53 *Scire quis dicatur, vt teneatur referre.*

Denun-

uenit, quod Titius poſt 20. dies obiit, Caius prætēdit fuiſſe lucratum pecunias ex pacto inter eos facto, quæritur quid iuris. Primo videndum, an iſte contractus ſit licitus: ſecundo an ex pacto poſſit lucrari dictas pecunias. Primo caſu videtur prima facie dicendum, quod contractus ſit licitus, propter periculum vitæ; quia contulit centum, & ſi obierit infra ſex menſes. pactus eſt, quod lucretur pecunias. Nam illud periculum vitę, eſt pecunia eſtimabile, ſicut in ludo & aliis fortuitis caſibus fieri conſueuit, iuſte videtur pro illo periculo recipi ſex, pro dictis ſex menſibus tantum, vt dictum eſt ſupra num. 36. & firmat Sotus de iuſtitia, & iure. lib. 6. quæſt. 6. ad finem & nauticum fænus permittitur quam diu nauis ad portum appulerit: & pactum, vt quis non ſentiat periculum in traiectitia, pecunia non reprobatur à iure. l. 2. C. de naut. fen. Adeo quod in caſu, in quo eſt periculum vitę, vſura centeſima permittitur de iure, ita in caſu præſenti dicendum: quia Titius ſe ſubmiſit periculo vitæ, & potuit licitè dictos fructus percipere.

197 Contra, quia hæc non eſt ſocietas, ſed mutuum: quia diſdicta ſocietate pecunia in manibus officialium tamquam purum mutuum remanet, vt dictum eſt ſupra num. 133. & in mutuo non poteſt promitti vſura: quia de iure diuino in mutuo prohibetur in Euangelio ſibi mutuum dantes, nihil in de ſperantes, & ſimiliter omni iure. Couar. lib. 3. variarnm reſolut. c. 1. num. 5. vide ſupra num. 134. & 135. Poteſt reſpōderi, quod iſtud mutuum, conſenſu partium, eſt tranſlatum in ſocietatem, & poſitum ſub periculo mortis Titii infra ſex menſes, pro quibus ipſe ſuſcepit fructus. Sed replicari poteſt, quod ſocietas ſine officio fieri non poteſt: quia pecunia ſine officio nullos fructus reddit, & permittuntur huiuſmodi ſocietates ſuper officiis: quia officia vere tot fructus reddunt, vt dictum eſt ſupra num. 18. & 177. & iſta pecunia ſic pro fructibus ſoluta non ſunt fructus, ſed vſura ex mutuo, & huiuſmodi conuentiones non permittuntur à iure. Dubitari poſſet quod huiuſmodi conuentio ſit licita, quia licet non adſit officium, tamen ſuper pecunia, vel ipſius vſu fieri poteſt ſocietas; vt loco damnorum ſoluantur propter vſum pecuniæ duodecim pro cētinario, cum periculo mortis ſocii intra ſex menſes. l. ſocium, qui. ff. pro ſocio. vbi Bart. & alii. vide ſupra num. 178. & propterea Caius poteſt lucrari dictas pecunias ex pacto ſtante periculo vitæ Titii, vt dictum eſt ſupra num. proximo. vide infra num. 199. facit Bald. conſi. 210 lib. 3. & Oldrad. conſi. 207. remittens me in omnibus ſaniori iudicio.

198 P. officialis in inſtrumento ſocietatis aſſeruit cōtraxiſſe ſocietatem cum Petro, Franciſco, Hieronymo, & Mathæo abſentibus & Notario pro ipſis ſtipulātibus ſuper officio militis Pauli 500. ſcutorum iuxta ſtilum. Quam ſocietatem ex datione pecuniarum & fructuum receptione ſolum ratificarunt ex illis quatuor abſentibus Petrus, & Franciſcus. Obiit Matthæus qui non ratificauerat, an ſocietas pro rata Matthæi dicatur finita, & officialis lucretur dictam ratam pecuniarum & fructuum. Pro parte officialis allegabatur, quod ex quo dicitur in contractu ſocietatis in ſolidum, quod ſocietas contracta intelligatur pro quarta parte, pro quolibet inſolidum. l. ſi non fuerint, in princ. ff. pro ſocio. l. reos. §. cum in tabulis, & ibi Roncagallus num. 58. verſ. ſocietas coita inter plures ſimpliciter intelligitur partibus virilibus coita. Propter parte Petri, & Franciſci, reſpondetur, quod dictum inſtrumentum fuit factum per ipſum officialem abſentibus perſonis nominatis in dicto inſtrumento, cum quibus omnibus non eſt coita ſocietas, ſed cum illis ſolum, qui dederunt officiali pecunias, & receperunt fructus ſocietatis. ſed ſolum Petrus &

Franciſcus dederunt pecunias & receperunt ſoli fructus pecuniarum dictarum, ergo ipſi ſoli qui dederunt pecunias officiali, conſenſerunt non alii qui non dederunt pecunias: & eorum conſenſu ſolum facta eſt ſocietas cum officiali, & ſic officialis cum illis ſolis qui deddrunt pecuniam contraxit ſocietatem, non cum illis qui non dederunt pecuniam. Et iſte actus facti debet attendi, non verba prolata ab officiali in contractu ſocietatis, quæ non præiudicant Petro, & Franciſco qui dederunt pecunias pro ipſis ſolis, non pro aliis, & ipſi ſunt admiſſi ab officiali ex receptione pecuniæ: & qui admittitur ſocius eſt, non qui non admittitur. l. qui admittitur. ff. pro ſocio. Præterea ex facto inducitur conſenſus. Menoch. de præſumpt. parte 3. præſumpt. 57. num. 11. & 12. vide, quæ dixi in tractatu de cenſib. parte 2. nu. 144. non obſtant. l. ſi non fuerint, & Roncagallus allegati per officialem, quia loquuntur reſpectu portionis ſociorum admiſſorum. Et hic non eſt caſus noſter; quia nos ſumus in perſonis ſociorum non admiſſis ad ſocietatem, qui ſunt Hieronymus & Matthæus; & pecunia ſolum a Petro, & Franciſco ſoluta fuit, & inter Petrum, & Franciſcum habent locum allegata ex aduerſo, non inter ſocios non admiſſos ad ſocietatem per eos, qui dederunt pecunias.

Quibus non obſtat, quod notarius pro abſentibus ſtipulatus ſit; quia dicta ſtipulatio notarii nihil operatur non ſequuta ratificatione abſentium. Anton. Gabriel. in tit. de verb. obligat. concluſ. 1. num. 100. & c.

Et licet in inſtrumento ſocietatis dicatur, quod Petrus, & Franciſcus poſſent ſoli nominare perſonam, ſuper cuius vitæ periculo ſtaret ſocietas; nihilominus cum perſonam non nominauerint, cenſetur ſocietas remanſiſſe ſuper periculo vitæ ipſorum ſociorum, qui dederunt pecunias, Anton. Gabriel. de verb. oblig. concluſ. 2. num. 2. vbi dicit, quod qui ſtipulatur, vel recipit pro nominando non facta declaratione & nominatione, ſibi ſtipulatus eſt; & recep. ſſe cenſetur. l. ſecundum. C. de contrahent. & committenda ſtipulat. cum aliis ibi allegatis. Iſtud motiuum facit contra officialem, quia Petrus, & Franciſcus pro ſociis admiſſi alios non nominauerunt in admiſſione ad ſocietatem, remanſit periculum vitæ dictarum pecuniarum in perſonis eorum, & non in perſonis Hieronymi, & Matthæi, non admiſſis in ſocietate, quando fuerunt ſolutæ pecuniæ, & recepti fructus: Præſertim quia adeſt pactum in dicto inſtrumento, quod exactio fructuum, & ſortis principalis, & diſſidictio ſocietatis ſpectet, & pertineat dictis Petro, & Franciſco, qui ſoluerunt pecunias, & ſocietatem ratificauerunt. Ex quo pacto demonſtratur, quod Petrus, & Franciſcus ſunt vere ſocii: nam hæc pertinent ad ſocios tantum, & non ad eos qui non ſunt ſocii, vt fuit pluries dictum eſt.

Dum dicitur, quod officialis voluit facere ſocietatem cum dictis Petro, Franciſco, Hieronymo & Matthæo & non potuit ſine omnium ratificatione fieri ſocietas, etiam pro parte ratificantium. Put. deciſ. 70. lib. 2. Reſpondetur quod dicta deciſio Put. non applicatur caſui noſtro: quia ibi ſocius emit pro ſe & ſociis: hic Petrus & Franciſcus ratificauerunt ſocietatem factam pro ſe ipſis tantum, & non pro aliis.

ROM. SOCIETATIS, VI. Nouembris 1581.

199 CVm præſuppoſito quod ſocietas contrahi poſſit ſuper officiis non vacantibus, videlicet ſuper officio notariatus & ſic pturis eiuſdem, domini dixerunt ſocietatem non fuiſſe diſſolutam per venditionem tituli notariatus remanente dominio

ſcripturarum penes venditorem, cum totum officium non ſit alienatum. §. ſoluitur, inſtitut. de ſociet. l. ſi id. quod quis. § 1. & l. verum. §. fin. ff. pro ſoc. Neque obſtat alienatio tituli, quia adhuc remanent ſcripturæ capaces ſocietatis. Nec obſtat indiuiduitas contractus: quia cum pars eadem afferat tantam vtilitatem, quam affert totum: ceſſat ratio Bart. in l. cum vſus fructus num. 4 ff. de vſufr. leg. & fuit reſolutum illa ſocietatis de Luchinis coram Domino meo Blanchetto, de qua ſupra num. 187. Non obſtat, quod locatio ad longum tempus transferat dominium vtile in conductorem: quia ſatis eſt quod dominium directum, remanet, idque non inutile; ſed cum reditu ſufficienti & capaci pro præfata ſocietate. Hæc enim mutatio non habetur in conſideratione niſi per eam non eximatur res ab vſu communi. gloſſa in dicta l. verum. §. fin. in verbo conditionem pro ſocio. Quæ deduci poſſunt ex l. cum eiuſdem de edilit. edict. cum ſimilibus, non faciunt ad rem, cum loquantur in contractu emptionis, à quo differt ſocietas, quæ non eſt eiuſdem naturæ, & ex ea re ſuper qua eſt contracta. Non obſtat quod ſcripturæ notariatus ſint inſeparabiles à titulo: quia vſus interpretatur hoc ratione alienationis in tertiam perſonam: quia habens ſcripturas cogitur eas vendere habenti titulum, nec poteſt alii vendere: poſſunt tamen ſeparari de vtriuſque conſenſu, & quotidie fieri ſolet, & hoc caſu factum eſſe videmus in præſenti ſocietate. Et ex his ſublata ſunt omnia quę in contrarium deducebantur. vide etiam ſupra num. 187. & 165.

200 Ille qui recognouit bonam fidem, facit, quod officialis cenſeatur fideiuſſor recognoſcentis bonam fidem, & fideiuſſor habet mandatum à principali ad ſoluendum, & quia obligatio fideiuſſoris ordinatur ad ſolutionem. l. in debitum. vbi gloſſa. & Iaſ. in prænot. de condit. indebit. & quicquid ſoluit fideiuſſor, tam ratione ſortis principalis, quam fructuum, totum poſtea repetit & ad reſtitutionem ſortis principalis tenetur. l. 2. §. fideiuſſor. vbi gloſſa. in verſ. rumpentibus. ff. mandati. Silueſter in verbo vſura. lo primo. q. 29. multo magis ſtante proteſtatione fideiuſſoris contra principalem de damnis expenſis, intereſſe & aliis. vide ſupra num. 69. & ſequentibus.

201 Dictum eſt ſupra num. 139. quod finita ſocietate ad rationem duodecim pro centinario, fructus non debentur. & num. 178. quod debentur. Quid ſi acceſſit ſupplicatio facta Papæ, in qua præmiſſa narrantur, & Papa illam narratiuam & ſocietatem confirmat, an ſtante dicta confirmatione, licite exigantur fructus finita ſocietate ad rationem duodecim pro centinario, loco damnorum & intereſſe. Et die III. Iunii 1575. coram Cotta fuit reſolutum dictam taxationem illicitam, nec confirmatio, ſiue diſpenſatio illi robur aliquod tribuit cap. ſuper eo de vſur. Couar. variarum reſolutionum. lib. 3. c. 1. num. 8. verſ. 2. expreſſius in terminis. Petrus Rebuff. in l. 1. num. 270. verſ. amplia. C. de ſent. quod pro eo quod inter. Ea ratione, quia vſuræ ſunt prohibitæ, de iure diuino. c. quia in omnibus. & c. ſuper eo. de vſur. & c. pleriq. 14. quæſt. 4. & Papa non diſpenſat contra ius diuinum, & ſuper pacto, vſurarum naturam ſapiente D. Thom. prima. 2. q. 94. art. 5. per totum.

202 Poſtea domini dixerunt diſpenſationem ſuſtineri poſſe in terminis iuris communis, nempe quando probaretur intereſſe lucri ceſſantis & damni emergentis, non autem ſimpliciter & abſolute; Decius conſi. 323. num. 4. Quod quidem erit probandum, vt ait Mohedan. deciſ. 208. & vlterius quia in ſocietate veniunt damna & intereſſe, quando quis diſdicta ſocietate retinet officium, & pecunias, & ſic rem & partem pretii rei ex qua ipſæ officia-

officialis percipit fructus. l. ſocium, quod in eo. ff. pro ſocio. & dictum eſt ſupra num. 178. & in illo caſu poſ ſunt fructus taxari ad certam ſummam, & debentur. gloſſa. in l. 1. C. de ſumma Trinit. & fide Cathol. Et iſta opinio videtur habere in ſe maximam æquitatem, & in ea fundata eſt praxis Romanæ Curiæ, cui adhæreo, vt dixi ſupra num. 178.

203 Et ſic hęc veritas ſequenda eſt: quia veritas à quocumque prolata ſemper eſt præferenda. c. 10. diſt. 9. vbi Archid. & ante oculos iudicis ſemper debet eſſe veritas. Bald. conſi. 98. lib. 2. & veritatem occultans, CHRISTVM negat. c. 80. 11. quæſt. 3. & vendens veritatem, DEVM vēdit. quia CHRISTVS eſt veritas, ſapientia, ſanctitas, & fortuitudo. Et quotieſcumque vincimur à vitiis contrariis ſupradictis virtutibus, DEVM negamus: & quotiens bene agimus, DEVM confitemur. c. 83. 84. 10. quæſt. 3.

204 Hippolytus emit officium de pecunia paterna, cum decreto appoſito per patrem in ſupplicatione emptionis officii, quod non poſſet Hippolytus vendere, nec obligare dictum officium & eius fructus patri reſeruatos durante eius vita. Super quo officio Hippolytus fecit vnam ſocietatem cum Ioſepho ſuper periculo eius vitæ duraturam ad ſex menſes, & promiſit dare certos fideiuſſores, quos dedit, & vnus illorum recognouit bonā fidem, & promiſit facere participem dictum Ioſephum de fructibus dicti officii. Quos propter incertitudinem conduxit officialis ab eodem Ioſepho pro mercede duodecim ſcut. pro quolibet centinario: & ille qui recognouit bonam fidem, promiſit omnes indemnes releuare, & declarauit Hippolytum officialem habere nudum nomen. Poſt perfectam & ratificatam ſocietatem, & ſolutis fructibus primi ſemeſtris obiit Ioſeph. Ille fideiuſſor qui recognouit bonam fidem, dicebat ſe lucratum fuiſſe pecunias poſitas in ſocietate. Heredes Ioſephi dicunt ſocietatem nullam eſſe: quia officialis non poterat facere participem Ioſephum de fructibus, qui erant patri reſeruati, & non poterant obligari, neque vendi, & propterea officialis in ineunda ſocietate doloſe verſatus eſt; & vbi eſt dolus, ſocietas nulla eſt ipſo iure, cum ſit contractus bonæ fidei, qui dolum non admittit. vt dictum eſt ſupra num. 24. & 25.

205 Replicat ille qui recognouit bonā fidem, quod licet Hippolytus ſit prohibitus alienare officium & fructus illius, quod intelligitur iſta prohibitio de illa alienatione, quæ contineret totalem tranſlationem officii in alium, non autem de ſocietate facienda ſuper officio, per quam conſtituitur ius quoddam ſuper officio & fructibus diſtinctum & ſeparatum ab officio, & fructibus, & illorum dominio. Aymo. conſi. 217. num. 4. Didacus lib. 3. variarum reſolutionum c. 7. num. 6. & hypotecatio officii, & fructuum non eſt proprie alienatio. capella Toloſana q. 462. Ruin. conſi. 150. num. 14. lib. 3. Gratus conſi. 54. num. 5. lib. 1. Iulius Clarus in §. emphiteoſis quæſt. 18.

206 Nec videtur eſſe dolus in iſta ſocietate ex parte officialis; nam non fecit Ioſephum qui dedit pecunias, participem in officio, ſed in fructibus ordinariis & extraordinariis, & quos ipſe officialis propter incertitudinem conduxit ad rationem 12. ſcutorum, pro centinario, vt ſupra num. 18. & 204. & promiſit illos quolibet anno ſoluere eidem, & ſic pro dictis fruct. bus ipſe, & fideiuſſores tenentur ex conducto. l. ſi in lege. §. colonus. verſ. item ex conducto. ff. locati, cum ſimilibus, & locatio & conductio eſt ſimilis emptioni, & venditioni. l. 2. ff. locati, & locatio non mutat, nec transfert dominium. l. non ſolet. ff. locati. vbi gloſſa. Bart. Salicet. Paul. de Caſtro. Si igitur locatio fructuum non mutat

dominium rei locatæ, vel conductæ, ſequitur quod ſocietas facta ſuper officio, & fructibus, cuius proprietas ſpectat ad alium, non eſt facta cum aliquo dolo & fraude, tam Ioſephi, quam patris Hippolyti.

207 Maximè, quia pro conſeruatione indemnitatis officialis ſunt dati fideiuſſores principaliter & inſolidum obligati, & inter eos eſt vnus, qui recognouit bonam fidem, & promiſit omnes indemnes releuare, & declarauit officialem non habere niſi nudum nomen. Vnde ſi officialis fructus officii diſtraxiſſet, tanquam alienans rem alienam, non teneretur niſi ad damna & intereſſe. l. prima. in principio. ff. de actione emptione & venditione & ibi gloſſa, Bart. Salic. & Paul de Caſtro. Sed hic pater non eſt paſſus damnum, nec pati poteſt propter tot fideiuſſores, nec minus Ioſeph, cui ſemper fuerunt ſoluti fructus conducti ab Hippolyto, & propterea non fit facta deterior conditio alicuius ex ſupradictis, merito ex æquitate non poteſt contractus vitiari. Antonius de Butrio conſi. 34. num. 2. verſ. de æquitate, quod cōſiliū ſemper ſecuta fuit Rota.

208 Præterea facit, quod licet res aliena non poſſit alienari in præiudicium veri domini; tamen in præiudicium venditoris & fideiuſſorum datorum ab eo, tam pro euictione, quam pro damnis expenſis & intereſſe vendi poteſt. l. rem alienam. ff. de contrah. emptione. Afflict. deciſ. 369. num. 2. Tiraquel. de retr. part. 1. §. 1. gloſſa. 2. num. 18. etiam ſi alienatio rei alienæ fiat inter ſcientes, vt notatur in l. ſi in emptione §. item ſi emptor. ff. de contrahen. emptio. Bart. in l. ſi is. qui pro emptore. § fin. ff. de vſucap. Licet non noceat talis venditio vero domino, vt dicta l. res aliena. ff. de actio. empti, & l. alienum & ibi Bald. C. de fur. & l. 1. C. de vſucapion. Pro emptore tamen vendens rem alienam tenetur ad damna, & intereſſe, vt dicta l. 1. ff. de actione emptione, pro quibus eſt data cautio per recognoſcentem bonam fidem officiali. Vide in tract. de cenſibus par. 2. num. 69. & omnino num. 165. & ſeq.

209 Facit etiam, quia ille qui recognouit bonam fidem & lucratur pecunias ignorabat, officium præfatum non poſſe obligari; & propter ignorantiam excuſatur à pena & à damno. c. 2. de conſtitut. vbi Hoſtienſis, Abbas, Felinus & Decius nu. 22. & quod ignorantia excuſet, eſt textus in l. quicunque. C. de ſeruis fugitiuis, & l. 1. ff. de recepta. Bald. in l. error. q. 2. C. de iur. & facti ignoran. Vbi dicit, quòd excuſat quo ad pœnam euitandam: Anton. Gabriel. in titulo de regulis iuris. concluſ. 7 num. 8. & ibi late declarat, quando ignorantia excuſet, vel non excuſet per regulam, ampliationes & fallentias, & hæc procedunt in ignorantia facti; ſecus eſt in ignorātia iuris. Anton. Gabriel. ibi concluſ. 6. Et quando ignorantia præſumatur idem Anton. Gabriel. ibi concluſ. 5. De ignorantia ſecundum Theologos & Canoniſtas quando excuſat, vel non, vide gloſſam, Archidiaconum, Turrecrem. & Præpoſitum diſtinct. 38. in ſumma, & quod ibi dixi. Et in Sacerdotibus DEI ignorantia eſt mater omnium errorum. c. 1. & ibi Turrecrem. & alii. diſt. 38.

210 Sed quid ſi officialis eſt minor, & contraxit ſuper officio ſocietatem ſine ſolemnitatibus requiſitis in contractu minorum, & propterea ſocietas facta ſuper officio minoris nulla ſit minore volente, ſed eo nolente eſt valida. Nam ille qui contrahit cum minore, non poteſt allegare nullitatem contractus facti cum minore, Imola, in c. ſi quis præsbyterorum, col. 5. verſ. nec obſtat. de rebus Eccleſiæ non alien. & l. nec ex dolo. ff. de dolo. per Ruinum conſ. 40. num. 7. lib. 5. Card. conſi. 3. col. 2. verſ. nec pro valido. Et ſimili modo recipiens rem ab Eccleſia nullo modo poteſt allegare nullitatem contractus facti cum Eccleſia ea nolente, ſed bene Eccleſia

poteſt

poteſt contractum nullum dicere. c. diuerſis. vbi Abbas num. 4. & 5. de clericis coniuga. & dixi in tractatu de contractu min. & mulier. gloſſa 10. num. 18.

211 Præterea minor non poteſt pro alio fideiubere, tam in ſocietate, quam in alio contractu, ex quo eſt prohibitus alienare, & fideiubendo male vtitur ſubſtantia ſua, Angelus in l. in perſonam §. 1. verſ. in textu, ibi non poterit fideiubere pro alio. ff. de pact. Caſſan. ſuper conſuet. Burg. rubr. 4. §. 2. gloſſa vltima, pag. 208. & fideiubere non licet, quia generaliter nullus in homine debet confidere, vt dictum eſt ſupra num. 80. & dixi in tractat. de contractibus minorum in conſtit. Piceni, gloſſa 8. num 30.

212 In alio caſu P. fecit ſocietatem cum H. abſente ſuper eius officio, centum ſcut. ſuper periculo vitæ ipſius. P. officialis, prout ipſe. ita aſſeruit eſſe conuentum inter ipſum & H. qui H. poſtea numerauit per apocham banchariam dicta ſcut 100. dicto. P. & tamen expreſſe ipſe H. numquam ratificauit dictam ſocietatem, neque dictum pactum ſuper periculo vitæ dicti P. Ante quam obiret. P. morte violenta. Poſt cuius obitum, agit. H. pro ſorte, & fructibus contra fideiuſſores, qui excipiebant, quod iſta non erat ſocietas licita: quia ſocietas non fuit expreſſe ratificata, & præſertim pactum ſuper periculo vitæ ipſius. P. officialis, quæ ratificatio expreſſe erat facienda per ipſummet H. vel per alium habentem ſpeciale mandatum ad ratificandum hoc pactum periculi vitæ. l. mandato generali. ff. de procurat. & l. tranſactionis. C. de tranſaction. & pacta ſocietatis debent per principalem, vel nuncium ſpecialem fieri. l. 4 ff. pro ſocio. & dictum eſt ſupra, & glo. in l. 2. ff. de act. & obligatio. in verbo conſentire, ideſt ſimul & præſentialiter ſentire, & ibi Bart. & additio in litera D. & tunc non ſufficit tacita ratificatio; ſed requiritur conſenſus verbis declaratus à principali, vel nuncio ſpeciali. Bart. & Bald. in d. l 4 ff. pro ſocio. & ibi Alberic. declarat conſenſu, ideſt verbis interuenientibus: adeo quòd ſocietas ſic contracta debet eſſe ratificata verbis expreſſis, & non ſufficit tacita ratificatio, quæ colligitur ex ſolutione ſortis, & fructuum. Et tanto magis, quia ſolutio fructuum non eſt facta H. ſed ſuo exactori, qui non habebat mandatum ad ratificandum dictum periculum vitæ, & vbi non eſt periculum vitæ illius qui dedit pecunias, vel perſonæ nominatæ per eum, non eſt ſocietas, ſed mutuum, de quo exegit centinarias vſuras, quod non licet, vt dictum eſt ſupra num. 133. & duobus ſequent. & num. 197. Ergo H. non poteſt poſt mortem P. agere ad fructus, & ſi quos fatetur percepiſſe ante obitum. P. illi ſunt computandi in ſortem: quia non ſunt fructus, ſed vſuræ, ex eo, quia pecuniæ ex conſenſu expreſſo ipſius H. non erant poſitę ſub periculo vitę dicti P. prout requiritur in ſocietatibus officiorum ad hoc, vt licite exiſtant, vt ſupra pluries dictum eſt, & præſertim, num. 185. & 156. & vide Hironymum Gabriellem. conſil. 78. num. 3. lib. 1.

213 Societas contrahi poteſt ſuper officio emendo per eum, qui accepit pecunias. l. ſi fratres § ſi quis ſocietatem. & l. cum ſocietas. ff. pro ſocio. & ſi emat officium cum illa pecunia accepta in ſocietate, valet ſocietas officii ſic contracta, & fideiuſſores ſic præſtiti tenentur danti pecunias, & diſdicta, vel diſſoluta ſocietate fideiuſſores dati remanent obligati. Puteus deciſione 67. lib. 3.

214 Sed ſi non ematur officium ex pecunia ſic accepta, & exigantur vel petantur fructus, ſi ſunt exacti poſſunt repeti, ſi exigantur. Soluti pariter repeti poſſunt. c. debitores de iur. iuran. Puteus dicta deciſio 67. lib. 3. in fine.

215 Quidam Horatius dedit pecunias in ſocietate Mario officiali, euenit,

quod durante ſocietate Horatius fuit vulneratus læthaliter, & poſt illatum vulnus ſuperuixit vltra quadraginta dies: dubitatur, an iſte mortuus ſit ex vulnere, vel ex febri ſuperueniente. Antonius de Butrio in capitulo præterea, de clerico percuſſore, dicit quod ſi intra octo menſes mortuus ſit vulneratus, iudex poteſt arbitrari, ex qua cauſa mortuus ſit. Sed Abbas ibi dicit, quod ſi poſt octo menſes moriatur vulneratus, quia ſemper ſtetit infirmus, præſumatur ex vulnere mortuus: ſecus ſi ſanatus ſit, & inde mortuus. Gandin. in tract. de malefic. in rubr. de homicidio, dicit ſtandum eſſe iudicio medicorum, & Alberic. idem tenet in tract. ſtatutorum, in 2. part. quæſt. 36. Maſcardus de probat. concluſ. 1073. num. 4. vol. 2. quam concluſionem declarat. num. 5. & 6. Sed ſi medici dubitant, præſumitur mortuus ex vulnere.. Bald. in c. 1. quibus mod. feud. amittatur. Petrus de Ancharano. conſ. 285. Socinus Sen. conſil. 178. lib. 2. Et quod præſumatur vulneratus lethaliter mortuus ex vulnere, eſt textus in l. ait lex. ff. ad legem Aquil. vbi quod ſi mortifere fuerit vulneratus, & poſtea poſt longum interuallum mortuus fuerit, inde annum numerabimus ex die, quo vulneratus eſt, vbi dicit, quod tunc præſumitur occiſus. l. huic ſcripturæ. §. ſi ſeruus. ff. ad legem Aquil. ibi ſed ſi vulneratus ex vulnere periit de occiſo agi poſſe. Crotus conſil. 132. num. 1. & 2. lib. 2. Maſcardus de probat. concluſ. 1224. num. 12. & concluſio. 1238. num. 7. in volum. tertio & concluſio. 173. num. 7. ſequen. vbi ponit multas coniecturas, quod quis ſit mortuus ex vulnere.

Si vulneratus poſt vulnera obierit infra duos dies à die illatorum vulnerum, mortuus præſumitur ex vulneribus. Maſcardus de probat. volumine ſecundo, concluſio. 107. numero 1.

216 Sed quando vulnus illatum non eſt lethale, tunc percutiens non tenetur de occiſo, licet mors ſequatur ex dicto vulnere: quia dicitur ex negligentia mortuus eſſe non ex vulnere immediate. eſt caſus in l. qui occidit. fin. ff. ad legem. Aquil. ibi ſi vulneratus fuerit ſeruus non mortifere, negligentia autem perierit. Vnde actio erit de vulnerato non de occiſo. Natta conſil. 132. num. 4. ibi 2. quia in qualibet diſpoſitione conſideranda eſt cauſa immediata, quia cauſæ mediatæ nulla eſt habenda ratio. l. ſocium. qui in eo. ff. pro ſocio. Natta ibi num. 5. Maſcardus de probat. concluſ. 1073. num. 12.

217 Præterea ſi quis mortifere vulneratus ſit, poſtea ruina, naufragio, vel alio actu mortuus ſit, non quaſi de occiſo agi poteſt. eſt caſus in l. huic ſcripturæ. §. ſi ſeruus. ff. ad legem Aquil.

218 Sed ſi poſt vulnus illatum alius eundem vulnerauit, & occidit, vterque tenetur de occiſo. l. ita vulneratus quinquageſimoſecundo. ff. ad legem Aquiliam, ſed prior non tenetur de homicidio, ſed de vulnere. l. item Mela. §. Celſus ſcribit. l. ff. ad legem Aquil.

219 Sed quando ſumus in dubio, an vulnus lethale, vel ne, & non conſtat de aliqua negligentia adhibita in curando vulneratum, tunc vulnus præſumitur lethale, ex quo mors fuit ſubſecuta. l. aut facta. §. euentus. ff. de pen. Bald. in c. 1. in princip. verſic. 6. quæro. in tit. quibus modis feud. amitt. & qui allegat non fuiſſe abhibitam diligentiam probare debet. l. quoties. §. qui dolo. ff. de probat. Crotus conſi. 132. num. 6. & ſeq.

220 Et quando eſt illatum vulnus alicui debili, quod vulnus in ſano non fuiſſet læthale, & tamen ille debilis mortuus eſt, tunc percutiens tenetur de occiſo. ff. ad legem Aquil. l. qua actione. §. ſed ſi quis ſeruum. Raphael. de Raimund. conſi. 134. col. 2. & Crotus conſi. 132. num. 11.

Si

Si vulnus eſt in capite, gula, pectore, & inteſtinis, præſumitur vulneratus mortuus ex vulnere. Maſcardus de probat. volumine 2. concluſ. 1073. num. 13.

221 Sed ſi dubium eſt, an vulnus ſit lethale, & vulneratus poſt vulnus ſibi illatum ſuperuixit aliquibus diebus tandem mortuus eſt, tunc iudex arbitrari debet, an mortuus ſit ex vulnere, vel ex negligentia ſua, adhibito iudicio medicorum quibus in hoc ſtandum. Antonius in capitulo presbyterorum. de homicid. Abbas in c. 2. de cleric. percuſs. Bartolus in l. fin. ff. ad leg. Corn. de Sicar. & eſt textus in l. ſemel. C. de re mil. lib. 10. Crotus conſi. 132. num. 12. & 13.

222 Dixi ſupra num. 169. quod poteſt poni periculum vitæ ſuper perſona exiſtente Venetiis, vel in alia parte mundi, & quod diſdicta ſocietate non probata illius perſonæ vita, poteſt dans pecunias illas recuperare officiali, & num. 170. dedi cautelam. Euenit caſus quod cum eſſet facta ſocietas ſuper periculo vitæ Ioannis exiſtentis in Hiſpaniis apud patrem & pater ſcribit literas matri Ioannis exiſtenti in vrbe, qualiter Ioannes obiit in Hiſpaniis in tali Ciuitate e morte naturali, prout extraiudicialiter fatetur mater Ioannis contineri in literis; ſed mater in eius confeſſione dicebat hoc non credere, quia pater ſæpe ſolet cum ea ludere de vita, & morte Ioannes. Et alius teſtis dicebat Ioannem eſſe mortuum: quia vidit dictas literas, in quibus dabatur notitia de obitu Ioannis in tali loco, tali die, menſis Maii dubitatur, an ex his probetur mors Ioannis. Et videbatur dicendum quod ſic. nam mors quando eſt difficilis probationis, licet eſſet probanda per teſtes de viſu, quia vnuſquiſque præſumiter viuere vſque ad centum annos. l. fin. C. de ſacroſanct. Eccleſ. Maſcardus qui alios allegat concluſione 1069. num. 1. & ſeq. volumine 2. de probat. Ioſeph. Ludouici deciſ. Peruſ. 12. num. 2. tamen quando contingit, in longinquis partibus, tunc probari poteſt per teſtes de publica voce, & fama. Puteus deciſione 519. lib. 2. & deciſione 172. lib. 3. Creſcentius deciſione 166. in fine. nam ſemiplena probatio, eſt probatio plena ſecundum naturam negotii, de quo agitur, dicit Aegid. deciſione 683. verſiculo ad ſecundum. Quinimmo mors in longinquis partibus probatur per vnum teſtem de publica voce, & fama, & per duos teſtes deponentes per literas de partibus, & ſic per ſemiplenam ſemiplene, & tunc recipit ſupplementum iuramenti illius, qui debet omnino ſcire vnum, & quando ſumus in leuibus, & pars non opponat. Aegid. dicto deciſ. 683. in fine, & ita vidi obſeruari ex præmiſſis parte non opponente. Sed ſi pars opponat huic probationi credo quod non probetur mors.

223 Sed ſi pars opponat, & dicat non credere literis de partibus, & onus probandi mortem ſpectet ad officialem, & ageretur de rebus grauioribus, tunc non ſufficeret talis probatio per famam, vel per literas de partibus. Maſcardus de probat. concluſ. 1070. num. 3. vol.

224 Et ſimiliter in probanda morte de recenti, & non antiqua non ſufficit probatio per publicam vocem, & famam: Maſcardus in dicta concluſ. 1070. lib ſecundo. num. quarto, & ibi vide alios caſus.

225 Et ſi mors probaretur per vnum teſtem, vt quia teſtis deponat Ioannem obiiſſe de tali menſe, & vidiſſe eum mortuum licet non plene probet; tamen facit ceſſare præſumptionem illam, quod quis præſumatur viuere vſq; ad centum annos, & tunc ille qui ſe fundat in vita de illo tempore debet vitam probare. Felinus in cap. quoniam frequenter. §. porro. col. fin. vt lite non conteſtata. Ioſeph. Ludouici, deciſ. 11. num. 16. vbi etiam

dicit,

dicit, quod ſi iſta probatio per vnum teſtem de viſu iungatur cum alia probationes famæ mortis facta per duos teſtes deponentes de publica voce, & famæ mortis; tunc iſtæ duæ probationes coniunguntur, & plene probant mortem Ioannis: nam duæ ſemiplenæ probationes coniunguntur, & plene probant. vt in dicta deciſione 13 num. 16.

326 Mors ſufficienter probata dicitur militis, qui ingreſſus eſt cum aliis militibus in bello, vt viderunt eum teſtes ingredi in pugna, & militari conflictu, qui poſt pugnam finitam non fuit amplius viſus, nec ab aliis qui viderunt ingredi, nec ab aliis eum cognoſcentibus: quo caſu facta hac probatione per teſtes, dicitur mors ſufficienter probata. Campegius in tractat. de teſtibus. Regula 310. verſic. 4. ſi in magno exercitu, Ioſeph, Ludouic. in deciſione Peruſina 13. nu. 1. in quibus locis ponuntur multi modi ex quibus probatur mors, quos vide. Et hæc pro nunc ſufficiant ad laudem Sanctiſſimæ TRINITATIS, & Glorioſiſſimæ VIRGINIS MARIAE, DEI Genitricis.

VERGI-

VERGINII DE BOCCATIIS A CINGVLO I.V.C. ROMANI

TRACTATVS DE PACTIS, ET PROMISSIONIBVS FACTIS PER litigantes pro obtinenda gratia, vel iuſtitia apud Sedem Apoſtolicam, & quæcumque Tribunalia Vrbis.

Diuiſus in tres Partes.

In prima declaratur Conſtitutio Bonifacij Octaui in cap. 1. de ſententia excommunic. in Extrauag.
In ſecunda Cóſtitutio Gregorij XIII. innouátis dictam Conſtit.
In tertia declaratur quoddam inſtrumentum pactorum, & promiſſionum in caſu victoriæ litis in Vrbe.

PRIMA PARS.

Bonifacij Octaui in cap. 1. de ſent. excom. in Extrauag. comm.

EXcommunicamus, & anathematizamus, ex parte Dei omnipotentis Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, auctoritate beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli, & noſtra, omnes clericos, religioſos, & laicos vtriuſque ſexus, ſiue ſint familiares curiæ, ſiue alij vndecumque, qui aliquod pactum fecerint, ſeu aliquod paruum, vel magnum promiſerint, vel promiſsionem receperint, aut ex pacto, ſiue promiſsione occul-

10 *Anathema qua forma feratur ab Epiſcopo.*
10 *Forma ſententiæ excommunicationis contra violatores Eccleſiæ.*
11 *Excommunicatio & anathema proferuntur à Deo, à Papa, ab Epiſcopo, & à Iudice.*
11 *Papa habet curam eccleſiaſticæ diſciplinæ ex poteſtate data à Deo Petro, & ſucceſſoribus, & eſt Dei Vicarius.*
11 *Petro, quæ poteſtas data fuit à Chriſto.*
11 *Romana Eccleſia à D. N. Ieſu Chriſto primatum obtinuit.*
12 *In conſtitutione Bonifacij comprehenduntur omnes etiam laici vtriuſque ſexus, ſiue familiares curiæ, ſiue alij vndecumque.*
12 *Clericorum appellatione, qui contineantur.*
13 *Cardinales an ligentur ex conſtitutione Bonifacij.*
14 *Religioſorum appellatione, qui veniant.*
15 *Laici omnes comprehenduntur in conſtitutione Bonifacij.*
16 *Familiarium appellatione, qui contineantur.*
17 *Vndecumque dictio quid ſignificet.*
18 *Qui relatiuum quos comprehendat.*
19 *Pactum facere quid ſit.*
20 *Pactum pro obtinenda iuſtitia apud Sedem Apoſtolicam dicitur in Conſtitutione.*
21 *Promittere magnum vel paruum.*
22 *In promiſſione ſine ſtipulatione habet locum conſtitutio Bonifacij.*
23 *In pacto & promiſſione occulta procedit conſtitutio.*
23 *Occultum quid ſit.*
24 *Occulta reuelantur.*
25 *Manifeſta pactione & promiſſione & publica quæ.*
26 *Generalis promiſſio quæ ſit.*
26 *Promiſſio generalis in nudo pacto & in ſtipulatione ſolemni.*
27 *Specialibus & expreſſis verbis promiſſio quæ ſit.*
28 *Quidquam dederint, aut receperint, qualiter intelligatur.*
29 *Dederint vel receperint quid ſignificent.*
29 *Alternatiua loquutio quid operetur.*
30 *Dans licet non loquatur, factum loquitur.*
30 *Factum plus operatur, quam loquela.*
31 *Magnum quid, & paruum quid.*
32 *Exculenta, & poculenta non comprehenduntur.*
33 *Promiſſiones de quacumque re, vel vtilitate.*
34 *De quacumque re, vniuerſalis loquutio eſt.*
35 *Vtilitas quid ſignificet.*
36 *Preces porrectæ pro obtinenda iuſtitia vel gratia quæ.*
37 *Fecerint vel receperint alternatiue.*
59 *Iuſtitia vel gratia.*
38 *Iudex quando excutet manus ab omni munere.*
38 *Iudicium corrumpitur quatuor modis.*
39 *Gatia ideſt ſupplicatio.*
40 *Pro ſe ideſt pro principali.*
41 *Pro alio.*
42 *Cauſa vel iudicium quid.*
43 *In cauſis terminandis per iudicem quid eſt neceſſarium.*
44 *Cauſæ, vt ſubtiliter tractentur, quid agendum.*
45 *Iudicia ad quid ſunt inſtituta.*
44 *Sedes Apoſtolica quæ ſit, & de eius officio.*
46 *Gratiæ obtinentur per litteras Apoſtolicas, vel aliàs.*
47 *Et quibuſcumque modis, hæc verba qualiter intelligantur.*
48 *Apud Sedem Apoſtolicam, dicto apud, qualiter intelligatur.*
46 *Hanc ſententiam, ad promittentes & acceptantes, extendendam.*
50 *Scienter culpabiles debent referre Paſ intra triduum, & num. 51.*
50 *Quoque dictio, continua eſt.*
51 *Correctio fraterna quando ſit facienda & quando non.*
53 *Correctio fraterna quo ad prælatos eſt de præcepto, quo ad alios de conſilio, & quando poſſit omitti, & quando non.*
53 *Scire quis dicatur, vt teneatur referre.*

Denun-

54 Denunciatio canonica, quæ ſit, & quis eam facere teneatur.
54 Relatio mandatur in conſtitutione Bonifacij, quæ differt à denunciatione.
56 Referre, & denunciare differunt, & relatio eſt facienda principi.
57 Relatio poteſt per alium fieri Papæ.
58 Abſolutio ab iſta excommunicatione reſeruatur Papæ, & quid operetur.
56 Abſolutio à dicta ſententia excommunicationis poteſt dari ab alijs de mandato ſpeciali Papæ.
60 Abſolui poteſt ab iſta excommunicatione ab alijs in mortis articulo.
61 Abſolui non poteſt, niſi quantum accepit vel recepit det pauperibus.
62 Reſtituere rem cum fructibus an teneatur, qui rem aliquam accepit.
63 Reſtituere non debet dantis rem acceptam, & cui.
64 Irregularis efficitur ſuſpenſus à canone propter crimen, ſi celebrat vel interſit diuinis.
65 Excommunicatus in vim iſtarum conſtitutionum, licet non ſit publicatus, non poteſt eſſe in iudicio.
66 Sententia declaratoria an requiratur in excommunicatione, quæ incurritur ipſo iure à canone & quando.
67 Citatio partis non requiritur in ſententia lata à canone.
68 Nullius eſt momenti iuſtitia & gratia ſic obtenta.
69 Nullam facit ſententiam vitium partis, vel delictum.
69 Nullum eſt quicquid eſt obtentum in rebus eccleſiaſticis data pecunia, vel promiſſa.
70 Effectu omni carere ſtatuimus, importat ipſo iure.
71 Robore firmitatis careat, & ſic ipſo iure.
72 Vtentes ſcienter ſimilibus pactis, ſunt excommunicati.
73 Vtentes ſcienter ſunt in eadem pœna, quàm facientes.
74 Honores eccleſiaſtici non ſunt dandi gratia & fauoribus.
75 Pacta de quota litis pendentis in curia comprehenduntur in conſtitutione Bonifacij.
76 In conſtitutionibus Bonifacij & Gregorij, qui comprehendantur.
77 Pœnas conſtitutionis Bonifacij, & Gregorij, qui eui tent.
78 Pœnæ, quæ imponuntur ex conſtitutione Bonifacij, & Gregorij quæ ſint.
79 Mediatores in conſtitutione Bonifacij comprehenduntur.
80 Condemnari an quis poſſit pro crimine dubio, & occulto.
81 Sordes quæ ſint.
81 Auaritia, idolorum ſeruitus.
82 Auaritia punitur in iſtis conſtitutionibus.
83 Sordes id eſt auaritia.
83 Cauſa finalis faciendi has conſtitutiones, quæ fuit, & vnde colligatur.
84 Sententia lata per ſordes, an teneat.

1 HAEC conſtitutio ſic ſummari poteſt, quod omnes clerici, religioſi, laici vtriuſq. ſexus, ſiue curiales, vel de quacumque parte mundi exiſtant, excommunicantur facientes pacta, aut promiſſiones, etiam per ſtipulationem de quacumque re, aut vtilitate conſequenda pro aliqua iuſtitia vel gratia obtinenda, ſub quibuſcumque modis penes Sedem Apoſtolicam, & extenditur ad non reuelantes culpabiles Papæ, & abſolutio ab excommunicatione, ſoli Papæ reſeruatur, præter quam in mortis articulo. Dummodo dent pauperibus, quod receperint, & iuſtitia vel gratia ſic obtenta eſt nulla ipſo iure, & caret omni effectu, & ſcienter vtentes ſunt in ſimili excommunicatione.

Nota primo, quòd omnes homines de mundo non debent facere pacta, promiſſiones, & dationes de quacumque re, vel vtilitate, alicui perſonæ

pro

pro obtinenda iuſtitia, vel gratia in curia Romana.

Nota ſecundo, quòd abſolutio excommunicationis reſeruata Papæ, declarat quòd facientes contra hanc cõſtitutionem, ſunt excommunicati ipſo iure.

Nota tertio, quòd non datur abſolutio, niſi reſtituatur quod receptum fuerit.

Nota quarto, quòd iuſtitia, vel gratia ſic obtenta eſt nulla ipſo iure.

Nota quinto, quòd vtentes ſunt in ſimili excommunicatione.

Cauſa, propter quam facta eſt iſta conſtitutio, fuit vt curia ab omni ſorde & labe munda remaneret, vt dicitur in principio cõſtitutionis Gregorii, cum bone leges ex malis moribus procreentur.

Hanc conſtitutionem gloſſauit Ioannes Monachus Cardinalis vir iuriſconſultiſſimus: & in gloſſa excommunicamus, dubitat, an intelligatur de excommunicatione maiori, vel minori, & opponit de cap. 1. de except. lib. 6. §. ſi quis igitur, videlicet vt quis declaret an de maiori vel minori excommunicatione excõmunicatus exiſtat. Sed hanc oppoſitionem ſoluit ex c. pen. ex. de ſent. excommunic. dicens, quod excommunicatus à iudice intelligitur excommuuicatus maiori, & minori excommunicatione, & reſpondet contrariis. Sed quando verbum, excommunicamus, profertur à iudice, vel à canone per viã ſententiæ, tunc intelligitur de maiori, ad hoc, vt excommunicatio aliquid operetur. Et Nauarrus ſuper conſtitutione Gregorii num. 8. in fine, idem tenet poſt varias oppoſitiones factas, & ait. Sententiam excommunicationis dupliciter incurrimus. Primo dum ſententia notamur à iudice, vel à iure. Secundo, dum peccatum mortale committimus, ex quo excommunicamur a Deo, & tradimur Sathanæ. c. 20. §. verum. & c. 21. 11. q. 3. & declarat optime gloſſa in cap. 15. 11. q. 3. dum excommunicatio profertur à canone ipſo iure, quæ dicitur maior excommunicatio, cum imponatur pro maiori crimine. Minor vero imponitur à Deo pro quolibet peccato mortali, vt in dicta gloſſa. Decius in l. in obſcuris. num. 14. ff. de reg. iur. Et de excommunictione maiori, & minori, & qualiter maior à communione fidelium excludit, minor à ſacrorum participatione, ſiue excommunicatio ſit lata à iure, vel ab homine. Rebuff. in praxi beneficiali in declaratione nouæ prouiſionis. in verſ. teq. abſoluentes. num. 3. & 4. Iulius Clarus q. 77. in principio, in practica crimin.

2 Et anathematizamus, & ſic ex ſuperna maledictione eſt excommunicatus, vt dicit Abbas in rubr. de ſent. excom & in cap. cum non ab homine. num. 23. de iudic. & ibi Decius num. 60. dicit, quòd anathema eſt ſolemnis excommunicatio, & ibi additio dicit, quòd ſecundum Hebreos ſignificat extremam deteſtationem, & ferri ſolet contra eos, qui ſunt deteſtabiles ex aliquo delicto, & præſertim de quibus non eſt ſpes, vt reducantur ad pœnitentiam, & ſic tamquam quid extremum infligitur, & non eſt dandum anathema, niſi pro crimine mortali, & contra incorrigibilem, quia eſt æternæ mortis damnatio. c. 41. & ibi gloſſa 11. q. 3. & anathemate quis ſeparatur à conſortio fidelium. c. 14. 5. eſt & alia. 81. q. 3. Et Papa Siluerius miſſus in exilium fraudulenter à Beliſario duce exercitus, anathematizauit eum, & omnes qui decipient in futurum Epiſcopos pariter anathema Marantha fierent in conſpectu Dei & angelorum. c. 30. 23. q 4. vbi gloſſ. exponens anathema marantha, declarat vſque ad aduentum Domini, niſi pœniteat. De anathema marantha Paulus ad Corint. 1. c. 16. in fine. & anathema ſignificat ſeparationem a Deo. c. 9. in fine. 24. q. 3. & in c. 12. 3. q 4. dicitur, qnod anathema ſeparat a corpore Chriſti, quod eſt Eccleſia, & quiſ

quis

quis excommunicatione ſeparatur à conſortio fidelium, quia anathema ſignificat ſubiacere ſeparationi.c.24. §.eſt & alia. 11. q. 3. Et in d.c.9,24.q. 3.dicitur,nihil aliud anathema ſignificat, niſi a Deo ſeparationem, & eſt ſuperna maledictio. Berous in cap. ſi quis præsbyterorum num. 7. de reb. eccl.non alien.Ioann.Monach.in hoc c. 1.declarat quid ſit anathema,& vnde dicatur.Felin.in c.Rodulfus. num. 33. de reſcript.

4 Differt anathema ab excommunicatione.c.11.§.notandum.& c. 12. 3. q.4.ibi, Egeldrudam vxorem Boſonis non excommunicatione, quæ à fraterna ſocietate ſeparat, ſed etiam anathemate, quod ab ipſo Chriſti corpore (quod eſt Eccleſia) recidit, & anathematizati ſunt ſeparati ab eccleſia.Et ibi gloſſa dicit,quòd anathema eſt maior excõmunicatio,& Præpoſit.in d.§.notãdum dicit,quòd anathema eſt ſolennis excommunicatio cum aſſiſtentia Epiſcoporum & candelis accenſis lata. Excommunicatio non fertur candelis accenſis,&maior excommunicatio eſt idem quòd anathema, minor vero excommunicatio differt ab anathemate, vt dictum eſt ſupra. Additio ac Decium in c. cum non ab homine.nu. 60. de iudic. ait, excommunicatio fertur in eum, de quo ſpes eſt,quod peniteat,& corrigatur,& eiicit ſimpliciter extra communionem fidelium, ſed anathema addit deteſtationem,& ita debere intelligi d.c.12.3.q.4.& in d.c.cum non ab homine Decius nu. 62.dicit, quòd anathema differt ab excommunicatione maiori in ſolemnitate nõ in effectu; quia anathema competit ſolis Epiſcopis,& non inferioribus,vel quòd anathema ſit maior excommunicatio,minor vero ipſa excommunicatio, & Berous in c. ſi quis presbyterorum numi 6. de reb. eccl.non alien. & tandem omnes conueniunt, quòd anathema ſit maior, quam excommunicatio.

4 Excommunicatio non eſt inuentum nouum, ſed longe ante Chriſtum natum erat in vſu apud Græcos, Romanos, Gallos, & alias nationes vt dicit Tiraquel. de retract. proximitatis.§.gloſſ.1.9.num.271.& nu.275.Verum excommunicatio apud fideles eſt gladius,quo percutiuntur à ſanctiſsimis Epiſcopis,publici, & occulti peccatores, & arcentur & ſeparantur à liminibus Eccleſiæ, vt dicitur in vita ſancti Dũſtani Archiepiſcopi Cantaurenſis, in to. 3. vitarum ſanctorum Patrum Surii. Et propterea S. Babila martyr. Patriarcha Antiochenus eiecit ab eccleſia Anthiochena Imperatorem orbis homicidam, vt in eius vita per Surium tomo 1. Ioannes etiam Chriſoſtomus Eudoxiam Imperatricem prohibuit eccleſiam intrare:nam cum eſſet in foribus eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, illi in ingreſſu ſe oppoſuit, & ipſa vidit Angelum ſpecie admirabilem, forma terribilem, qui ſtrinxerat Rompheam, & horribiliter arcebat eum ab ingreſſu Eccleſiæ vt patet in vita S. Io. Chryſoſtomi tomo 1. Surii. Sanctus quoque. Baſilius Iuliano Apoſtatæ, & Valenti Imperatoribus ſe oppoſuit.vt in vita Baſilii tomo 1. Surii. Beatus Ambroſius ſe oppoſuit in eccleſia Mediolanenſi Theodoſio Imperatori, vt in eius vita tomo 2.Surii,& cap.41.§. idem cum Dauid. 2. q. 7. & vide quæ dixi in c. 10. num. 2. diſt. 96. Quare dicendum eſt, quòd excommunicatio eſt gladius Spiritus ſancti miniſtratus à Summis Pontificibus Romanis, & Epiſcopis totius orbis, contra peccatores, & contemnentes mandata Apoſtolica, & numquam ſub hac forma & poteſtate ab aliquibus ante Chriſtum miniſtrata fuit, & afficit animas hominum excommunicatio non ſolum in vita, ſed etiam poſt mortem, quia excommunicati mortui non poſſunt in eccleſia permanere, vt in vita ſancti benedicti tomo 2. Surii. Licet aliquando animę mortuorum

rum

rus ab excõmunicatione abſolui poſſit, vt in dicta vita ſancti Benedicti. Et ſententia excommunicationis fertur à Deo principaliter, & à canone miniſterialiter: quia non eſt homo qui ligat ſed Christus. Ioan. de Lignano in tractatu de cenſura eccleſiaſtica. §. 4. nu. 19. & 20. allegat c. nemo. 11. q. 3. Vide etiam infra num. 9. & ſacerdotes portant claues, cum quibus excludunt excommunicatos ab Eccleſia. c. 41. §. ſicut enim. 2. q. 7.

5 Excommunicatione, in eccleſia nulla maior eſt pœna cap. 17. ibi, qua pœna in Eccleſia nulla maior eſt. 24. q. 3 & ibi gloſſa. Et Archid. dicit, quod excommunicatio quo ad effectum eſt maior omnibus aliis pœnis, quia tollit animam. cap. 41. 11. q. 3. ibi, quia anathema eſt æternæ mortis damnatio, & nõ niſi pro mortali debet imponi crimine, & niſi contra illos, qui aliter corrigi nõ potuerint. Et quòd nõ ſit maior pœna in Eccleſia Dei, Rota dec. 10. num. 1. in fine. de ſent. excomm. in nou. Iulius Clarus in practica criminali. q. 77. in princ. Berous in c. ſi quis presbyterorum. poſt num. 7. de reb. eccleſ. non alien. verſ. Preterea communiter dici ſolet, quòd excommunicatio eſt maior pœna, quam Eccleſia imponere poſſit, & intelligi debet de anathemate, vt declarat gloſſ. in c. fi. 3. q. 4. Nã excõicatus Chriſtianus à ſacerdotibus, ſathanæ traditur, cum excommunicatus fit extra Eccleſiam, extra quam eſt diabolus, & quos tradidit Apoſtolus ſathanæ, excommunicauit: Chriſtus vero eſt in Eccleſia. cap. 32. 11. q. 3. quia excommunicari eſt ſeparari à corpore Chriſti. c. 33. per totum. 11. q. 3.

6 Excommunicatur ipſo iure à Deo, cum aliquis exiit à veritate, & à charitate de caſtris Eccleſiæ, etiam ſi per Epiſcopi vocem, minime ſubiiciatur. c. 7. 24. q. 3. Si quis percuſſerit clericũ vel monachum, anathematis vinculo ſubiacet, & nullus Epiſcoporum ipſum præſumat abſoluere, niſi mortis vrgente periculo, cap. 29. 17. q. 4. vbi gloſſa dicit, quòd iſte canon non eſt latæ ſententiæ Sed quotiens Papa mãdat non poſſe excommunicatum abſolui ab alio, quam à ſe, cenſetur excommunicatus ipſo iure, vt dicit Reb. in praxi benef. in declaratione nouæ prouiſionis, in verſ. teq. abſoluentes. num. 11. in fi. Iulius Clarus in pract. crimi. q. 77. verſ. percutiens, vel in caſu in quo ipſo facto incidit in ſententiam excommunicationis, vt in c. ad falſariorum. de crimine falſi, ibi, nos enim omnes falſarios noſtrarum literarum, cum fautoribus, & defenſoribus anathematis vinculo decernimus innodatos. Vbi gloſſa dicit, quòd ſunt ipſo iure excommunicati. c. 1. 2. & 3. 24. q. 1. Innoc. in d. ca. ad falſariorum. propter verbum, innodatos, dicit, quòd illud eſt canon latę ſententiæ, & excõmunicatio incurritur ipſo iure. Ant. de Butr. in 2. not. Hoſt. col. 1. & propter verbum innodatos, dicit quod illud eſt canon latæ ſententiæ in §. nos enim. in princ. & Io. And. ibi. de excommunicatis ipſo iure ponuntur multi caſus à Iulio Claro in d. q. 77. in practica criminali. & Summiſtæ omnes in verbo excommunicatio. Ioan. de Lignano in tractatu de cenſura eccleſiaſtica §. 3. nu. 9. dicit, quidam ſunt caſus, quibus per iura quis incidit in excommunicationẽ ipſo iure, & ibi numerantur 32. caſus, poſt Hoſt. in ſumma de ſent. excommun. & dicit quod fertur etiam à canone ſententia excommunicationis, ſed requirit miſterium hominis. & in §. 7. num. 15. & 16. numerat 102. caſus, in quibus fertur ſententia excommunicationis à Deo mediante lege mortua, vel canone ipſo iure. vide Fel. in c. Rodulphus. nu. 28. de reſcr. & dicetur infra in declaratione huius cap. 1. in verſic. ipſo iure.

7 Nam canon latę ſententiæ inducitur quando canon loquitur per verba pręſentis temporis. Dominic. in cap. quidam. in 4. notab. 5. q. 1. Præpoſit.

ibi notab. 5. Felinus in c. Rodulfus, num. 28. de reſcript. ibi eſt præſentis temporis. Et erit ac ſi diceret ex nunc prout ex tunc te, ſi non obedieris, excommunico. & doctores in c. præterea il 2. de appellat. & verba, ſit anathema marantha eſt latæ ſententiæ. Felin. in dicto c. Rodulfus num. 33. & dictiones mox, ipſo iure, ipſo facto, & ſimilia ſunt latæ ſententiæ. Tiraq. in l. ſi vnquam. C. de reuoc. donat. in verbo reuertatur. num. 12. dicit, quòd verbum, ſeu participium præſentis temporis in dubio eſt latæ ſententiæ, etiam ſine dictionibus, eo ipſo, ipſo iure, & ſimilibus, vt ibi num. 16. vſque ad num. 31. De verbis præteriti temporis, an importent canonem latæ ſententiæ. Tiraq. in d. gloſſa reuertatur. num. 32. vſque ad num. 38. De verbis & participiis futuri temporis idem vbi ſupra num. 29. vſque ad nu. 41. & ibi vide declarationes & fallentias.

8 Effectus vero excommunicationis & anathematis varii ſunt. Primo anathema ſeparat à communione fidelium, & Deus ſeparat animum ſuum à cuſtodia, & gratia anathematizati, c. ſi quis. de rebus eccleſ. non alienand. Excommunicatio animam percutit, & excpmmunicatus traditur ſathanæ, & ſub eius cuſtodia conſtituitur, quia priuatur gratia diuina. c. 6. 24. quæſtion. 1. Et ibi gloſſa dicit, quòd Papa ligat excommunicatione aliquem quo ad eccleſiam militantem. Berous in dicto c. ſi quis. de rebus eccleſ. non alienand. num. 11. & 59 & alios effectus ſententiæ excommunicationis ponit Ioan. de Lignano in tract. de ſent. excomm. §. 13. & 24. per totum.

9 Alius effectus eſt, quòd qui per annum ſtat in excommunicatione maiori, ſiue lata ſit à canone, ſiue ab homine, propter perſeuerantiam & contemptum abſolutionis eſt ſuſpectus de hæreſi. c. graue de pœnis. Nam qui Deum non timet, & ſeparat ſe ab Eccleſia, eſt ſuſpectus de hæreſi. cap. ad abolendam. primò reſponſo. de hæretic. Ioan. de Lignano in tract. de cenſura eccleſiaſtica §. 14. num. 1. & 2. & expreſſe cauetur in concilio Tridentino ſeſſione 25. c. 3. in fine de reformatione.

10 Forma ſententiæ excommunicationis latæ ab homine quæ ſit, Dic quod quando fertur à canone, non requiritur forma, cum incidens in canonem. ſine actis formæ præambulæ ſit excommunicatus. Ioan. de Lignano in dicto tractatu de cenſura eccleſia. §. 17. num. 1. Sed in ſententia ferenda ab homine in excommunicatione, ſecus eſt. Primo ferenda eſt in ſcriptis, & continere debet cauſam expreſſam, ex qua fertur dicta ſententia: & excommunicato exemplum huius ſententiæ dandum eſt infra menſem; ſi iudex qui tulit ſententiam, requiſitus fuerit ab excommunicato. capitulo. primo. de ſententia excommunicatio. libro. ſexto. & capitulo. Sacro. eodem titulo extra. Anathema verò quando profertur, debent duodecim ſacerdotes epiſcopum circunſtare, & candelas accenſas, & ardentes in manibus tenere, quas in concluſione anathematis, vel excommunicationis proiicere debent in terram, & conculcare pedibus. Deinde epiſtolas per diœceſim, vel parochiam mittant, continentes excommunicatorum nomina, & cauſas excommunicationis. cap. 106 1. quæſtion. 3. Forma verò ſententiæ fereudæ contra violatores Eccleſiæ, eſt Auctoritate Dei, & iudicio ſancti Spiritus à gremio Sanctæ Matris Eccleſiæ, & à conſortio totius Chriſtianitatis eliminamus quoadusque reſipiſcant, & Eccleſiæ Dei ſatisfaciant capit. 107. vndecima quæſtio. tertia. vbi gloſſa dicit, quòd violatores eccleſiarum ſunt ipſo iure excommunicati.

11 Et quia excommunicatio, & anathema profertur à Deo, à Papa, ab Epiſcopo, & à iudice; ideo dicitur

in

in textu dicti capituli. primi. Bonifacii, ex parte Dei omnipotentis Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, & auctoritate beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli; & noſtra. Ex parte Dei dicitur, quia quis excommunicatur iudicio ſancti Spiritus. capitul. 107. 11. quæſtion. 3. & capitulo ſexto diſtinctione. 32. Dicitur ex parte Dei omnipotentis, & beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli, & in capitul. 15. diſtinctio. 81. dicitur ex parte Dei omnipotentis, & ſancti Petri auctoritate. Vbi Archid. Dominic. Præpoſit. & Turrecrem. & illa verba, auctoritate Petri, & Pauli, & noſtra, quia Papæ eſt cura eccleſiaſticæ diſciplinæ, cum paſtoris officium ſit, nè per plura ſerpant dira contagio; ideo ſeparanda eſt ab ouibus ſanis morbida. cap. 17. 24. quæſt. 3. Et Petrus ex poteſtate ſibi tradita, tradidit Ananiam & Zaphiram mentientes, morti. cap. 16. 23. quæſt. 8. & accepit Principatum à Domino, & Romana Eccleſia remanet in eius inſtitutis. capitul. 16. 24. quæſtio. 1. quia Dominus dixit, Ego tibi dico, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & ſic ſuper Petro ſolo ædificauit Eccleſiam ſuam Dominus. capitul. 18. 24. quæſtion. 1. Quem elegit in ſummum ſacerdotem, dum ei præ omnibus, & pro omnibus claues regni cœlorum tribuit. Gratianus in ſumma. §. inter eos diſtinct. 21. Et primus accepit à Domino poteſtatem ligandi, & ſoluendi, & primus ad fidem populum vigore ſuæ prædicationis adduxit. cap. 2. diſtinct. 21. Cui Petro data fuit ſocietas Pauli Apoſtolis, vaſis electionis, qui ſub Nerone cum Petro, vno & eodem die agonizatus eſt. cap. tertio, diſtinctio. 21. Et Romana Eccleſia non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo ſaluatore Noſtro Ieſu Chriſto primatum obtinuit, & eminentiam poteſtatis ſuper vniuerſas eccleſias mundi, & totum Chriſti gregem aſſequuta eſt. cap. ſecundo. diſtinct. 22. Et Pontifex Romanus eſt Dei Vicarius in terris. vt in concilio Tridentino ſeſſione 6. cap. primo. de reformatione. & in ſeſſione 10. ibi, maxime Pontificibus Chriſti Redemptoris Noſtri in terra Vicariis, & eis ſuprema poteſtas in Eccleſia tradita eſt. in eodem concilio ſeſſione 14. capit. ſeptimo. de reformatione. Et ad Romanum Pontificem vniuerſalis Eccleſiæ adminiſtratio ſpectat. vt in dicto concilio Tridentino ſeſſione 25. cap. primo. de reformatione. ad finem. Vnde Bonifacius bene dixit, Ex parte omnipotentis Dei Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, & beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli auctoritate, & noſtra, excommunicamus. Quare maxime timenda eſt excommunicatio, quæ procedit à Deo per mediam perſonam Pontificis ſui vicarii in terris.

12 Omnes clericos, religioſos, & laicos vtriuſque ſexus, ſiue ſint familiares curiæ, ſiue alii vndecumque, Ioannes Monachus hic in gloſſa dubitat, an clericorum appellatione comprehendantur Epiſcopi. Et arguit primo contra quòd non, per capitulum inquiſitores de hæreticis libro 6. vbi quòd inquiſitores non poſſunt contra Epiſcopos procedere, niſi in ſpecie nominati exiſtant; hic non ſunt nominati, quod argumentum ſoluit propter generalitatem textus, qui dicit, Omnes clericos, religioſos, & alios vndecumque. Nam qui omne dicit, nihil excludit. Nauarrus ſuper conſtitutione Gregorii de datis & promiſſis, ſub numero decimo. verſ. ſexto noto, dicit eſſe veram opinionem Ioannis Monachi, quòd clerici appellatione comprehenduntur Epiſcopi, quia & ipſi ſunt vere clerici, & clericorum appellatione presbyteri, & diaconi continentur. capit. 38. in fine. 11. quæſtione prima. & presbyteri idem ſunt quod Epi-

ſcopi cap. 14. diſtin. 94. & cap. quinto & ſexto diſtinctio. 95. Et ibi hoc tenent Archidiaconus, Dominicus, & Præpoſitus. Præterea appellatione clericorum canonici continentur. cap. cum tibi. 18. extra de verborum ſignificationib. immo appellatione clericorum Cardinales comprehenduntur. Præpoſitus in capit. Anaſtaſius. numero primo, diſtinct. 19. & latius in cap. 1. diſtin. 21. numero primo. & ibi eſt textus optimus in principio.

13 Et propter hoc Ioannes Monachus hic infert ligari ex hac conſtitione Bonifacii Cardinales; quia factum contra hanc conſtitutionem eſt malum in ſe, & committens in illud quanto eſt maior, tanto grauius peccat. capit. quinto. diſtinct. 40. Vnde homo Chriſtianus grauius peccat propter magnitudinem peccati, aut altitudinem dignitatis, & plus peccat clericus, quam laicus in eodem genere delicti. Nauarrus vero in conſtitutione Gregorii. not. 6. arguit ad partes, & pro affirmatiua quod comprehendantur, facit ſex argumenta, & pro negatiua tria, tandem tenet, quod non comprehendantur. Primo, quia ſunt ſpeciali nota digni. Secundo, quia Cardinales priuarentur officio Cardinalatus: nam in conſtitutione Gregorii priuantur officio, & beneficio, & fierent infames. Tandem dicit videri probabile, quod Cardinales comprehendantur vt alii, quatenus prohibita in his conſtitutionibus ſint contra ius naturale, diuinum, aut Concialiare, vel Papale, quo ipſi ligantur, & quo ad pœnam intrinſecam nullitatis obtentorum, & pœnam excõicationis, & quo ad pœnam ordinariam extraordinariam inferendam, & reſtitutionem rei ſic iniuſte acceptæ. Non autẽ quo ad pœnas rigidas, priuationis ipſo iure beneficiorum, officiorum, & inhabilitatis ad ea. Quia hæc conſtitutio eſt facta à Papa ſine collegio Cardinalium, & eſt ſimilis regulis Cancellariæ odioſis, quæ de ſtylo & conſuetudine non ligant Cardinales. Ego non credo, quod in Cardinalibus ſimilis cogitatio paciſcendi, promittendi, dandi, vel recipiendi pro iuſtitia, vel gratia obtinenda cadere poſſit, cum ſint pars corporis Papæ, & poſſint quæcumque voluerint, pro ſe obtinere à Papa. Sed ſi quid acceperint pro obtinenda iuſtitia, vel gratia pro alio: quia acceptum eſt turpe lucrum ſecunda. ff. de conditio. appoſit. ob id aliquid facere videtur contra præceptum Decalogi, id eſt, improborum quæſtuum, qui quæſtus improbi furto ſimiles ſint, quia furti nomine omnis improba & illicita vſurpatio rei alienæ continetur. capit. 13. §. furti. 14 quæſt. 5. capit. vndecimo. § furti. 32. quæſt. 4. De hoc infra latius dicam. Et in hoc licet plus peccet maior, quam minor, nihilominus in omnibus me remitto interpretationi Santiſſimi Domini Noſtri Papæ, & alterius melius ſeutentiis. Et appellatione clericorum comprehendantur Cardinales, tenet Bellamera in capit. Anaſtaſius. diſtinct. decimanona. Vide quæ dixi in capit. 1. diſtinctione 11. numero octauo. & in capit. 1. diſtinctio. 23. vbi in textu dicitur, clericos Cardinales adhibeant.

74 Religioſos. Et religioſorum appellatione veniunt omnes religioſi profeſsi. quia dictio, religioſus, eſt generalis, & comprehendit religioſos cuiuſcumque ordinis religioſorum, & monachorum quorumcumque. gloſſa in clement. tertia, de procuratobrius. Abbas in capitulo ex parte. num. primo. de poſtulando. & Caſſan. in cathalogo gloriæ mundi parte quarta. conſideratione 52. & multis ſequentibus. & Rodulfus ſuper concordatis de nominatione facienda. §. primo. in verbo religioſis. carta 97. vbi qnod omnis

nis Chriſtianus poteſt vocari Religioſus.

15 Omnes laicos vtriuſque ſexus. Et ſic comprehendit omnes. Nauarrus in conſtitutione Gregorii num. 10. verſic. 6. noto. dicit, quòd hæc conſtitutio eſt generalis quo ad omnes perſonas eccleſiaſticas, & laicas mares & fœminas, plebeias & nobiles, dignitate præditas, vel non præditas, & ſic comprehendit omne genus hominum facientium ſimilia pacta, & promiſſiones, & omnia hic prohibita. Et quia verba ſunt clara, non egent probatione. gloſſa in l. a procuratore. C. mandati. c. ſolitæ. de maior. & obed.

16 Siue ſint familiares Curiæ. Familiarium appellatione, veniunt omnes cohabitantes in domo alicuius, expenſis domini domus, dato quòd ſit liber homo, & in aliquo non obligatus; ſed largo modo dicuntur familiares omnes exiſtentes ſub alicuius imperio de iure. Felinus in c. in literis, num. 1. de teſtibus. In Curia primo ſunt familiares Papæ, qui numerantur à Gomeſio in prooemio regularum, quæſt. 6. col. fin. Sunt etiam alii actu deſeruientes Papæ, & Cardinalibus, qui numerantur per Gomeſium ſuper regula de impetrant. benefic. vacant. per obitum famil. Cardinalium. quæſt. 14. & ſequent. & per Mandoſium in dicta regula, quæſtio. 10. Et ſunt familiares etiam ſi aliquando abeſſe contingat. cap. finali de verborum ſignificat. lib. 6. & ibi gloſſa Ioan. Monach. Ioannes Andr. Philipp. Franc. Anchar. & alii. vide Nauarrum in conſtitut. Grego. num. 6. & 45.

17. Siue alii vndecumque, ideſt quicumque alii de quolibet loco, vel Curiæ. Alber. in repertorio in verbo, vndecumque. c. ad decorem in gloſſa vndecumque. de inſtitut. & ſic comprehenduntur quicumque alii talia delicta perpetrantes vbicumque locorum Nauarrus in conſtitutione Gregorii numero duodecimo. dicit, quòd hæc conſtitutio eſt generalis quo ad loca originis; vel domicilii, & includit omnes homines de mundo facientes prohibita in dictis conſtitutionibus pro obtinenda iuſtitia, vel gratia apud Sedem Apoſtolicam per ſe vel per alios: maxime quia Gregorius extendit eam ad conſulentes, auxiliantes, & fauentes. Nauarrus in dicto num. 12.

18 Qui aliquod pactum fecerint. Qui ideſt, omnes ſupra nominati, quia relatiuum, qui repetit præcedentia cum omnibus qualitatibus ſuis Bart. in l. ſi quis ſeruum. §. final. ff. de legatis 2. num. 5. & de iſto relatiuo, an reſtringat vel ampliet præcedentia, vide Iaſonem in l. cunctos populos, num 1. & 3. C. de ſumma Trinitate, & fide catholica. vbi ponit regulam, ampliapliationes, & fallentias.

19 Aliquod pactum fecerint. id eſt, aliquam pactionem duorum, plurium vè in idem placitum, & conſenſum. l. 1. ff. de pactis. quia pactum eſt duorum conſenſus, atque conuentio. l. 3. princ. ff. de pollic. videlicet, vt alter alteri aliquid det vel præſtet, vel non det, nec præſtet. l. 3. in princ ff. de actio. & obligat. Et ſic pactum eſt duorum pluriumvè conſenſus in idem ad dandum aliquid, vel faciendum, vel præſtandum, alteri ab altero. Et hoc modo eſt intelligendum in præſenti conſtitutione, id eſt, vt fiat pactum inter litigantem apud Sedem Apoſtolicam, & aliam perſonam de ſupra nominatis de dando aliquam rem, ſiue pecuniam non litiganti ad effectum obtinendi iuſtitiam de illa lite ſic pendente in Curia coram iudice delegato vel deputato, vel exiſtente penes Sedem Apoſtolicam.

20 Pactum pro obtinenda iuſtitia apud Sedem Apoſtolicam quod dicitur in hac conſtitutione, & improbatur cum tantis pœnis, videtur ſimile illi, quod fit à litigantibus de dando procuratori, vel aduocato certam

partem rei deductæ in iudicium & de qua litigatur, in caſu victoriæ litis, vt in l. ſi qui aduocatorum C. de poſtulando. vbi Bart. Bald. Salic. Paulus de Caſtro Angel Aret. Romanus notant, quòd aduocatus qui de quota litis paciſcitur, debet officio aduocationis priuari, quia eſt deprædator. & ſic iſta lex videtur eſſe ſimilis conſtitutioni Bonifacii.

21 Seu aliquod paruum vel magnum promiſerint, vel promiſſionem receperint, & ſic per ſtipulationem, quia verbum promiſſio in inſtrumento vel ſcriptura prolatum importat ſtipulationem. Nam notarius numquam conficit inſtrumentum niſi inter præſentes §. nos autem, in auth. de tabellion. nam quando in ſcriptura tabellionis præſentia partium ponitur, ſtipulatio præſumitur. l. 1. C. de contrah. & comm. ſt. ſtipul. Caccialup. in tractat. de pactis q. 4. num. 4. Adeo quòd ſi fiat promiſſio de dando per litigantem aduocato vel procuratori ſcut. duo mill. de re, quæ litigatur in præſentia aduocati, vel procuratoris acceptantis promiſſionem: cenſetur facta promiſſio per ſtipulationem, & illa verba vel promiſſionem receperint, id eſt acceptauerint promiſſionem.

22 Sed etiam habebit locum hæc conſtitutio in ſola promiſſione ſine ſtipulatione, propter illa verba aliquod paruum vel magnum promiſerint, vel promiſſionem receperint, & ſic loquitur alternatiue, & in primo capite de ſimplici promiſſione, & ſic de pollicitatione; quia ſimplex promiſſio eſt pollicitatio quæ eſt ſolius promittentis ſponſio, quæ abſenti fieri poteſt per nuntium, vel epiſtolam, ſed cum dirigitur, acceptatur. l. pactum. ff. de pollicit. Caccialup. in dicto tractat. de pactis. q. 5. num. 5. Et in iſta pollicitatione & promiſſione procedit hæc conſtitutio ſecundum Nauarrum in conſtit. Gregor. num. 13. verſ. tertio etiam quòd nihil ſit datum, ſed ſolum promiſſum.

23 Aut ex pacto & promiſſione occulta, & ſic etiam in promiſſione occulta, id eſt quæ nulla ratione probari poteſt. Nam de occulto negotio nullus loquitur, & talia occulta crimina non habent vindictam in hoc ſæculo, vel occultum eſt illud quòd ſcitur à duobus vel tribus, Alberic. in Dictionario, in verbo, occultum. Ant. de Butrio in tract. ne notario, artic. 1. num. 3. Amadaus in tractatu ſyndicatus num. 60. Antonius Corſett. in ſingularibus, in verbo occulte, & occultum dicitur quòd impoſſibile eſt probari Decianus conſ. 93. num. 65. lib. 2. Occulta etiam ſunt ea, quæ fiunt de nocte, & eſt difficilis probationis. Decianus in dicto conſ. 93. num. 14. lib. 2. Licet Deus velit, quòd nihil occultum ſit, quòd non reueletur, Decianus in dicto conſ. 93. num. 115. & occultatio ſubtractioni comparatur, & dolum indicat. Aymon. conſ. 36. num. 18. 19. & 34. lib. 3. & facit indicium fraudis, contra minorem mulierem & ruſticum. Aymon. conſ. 376. num. 10 lib. 3. Et licet hominibus occultetur peccatum, tamen Deo non occultatur; quia videt mentem occultantis, & animam vitiis & paſſionibus ſeruientem, & in corde eius non ſe diligi, ſed aut auaritiam aut libidinem, vel ſimilia diligere. Et iſtum dominus tradidit ſathanæ: nam Deus diſcedit à mente eius, & fugit à cogitationibus malis, & deſideriis eius indignis c. 21. 11. quæſt. 3. & ibi gloſſa dicit, quòd diabolus habet in eo poteſtatem, & ideo faciens pacta & promiſſiones huiuſmodi occulte per excommunicationem & anathema latum in dictis conſtitutionibus, ipſo iure traditur ſathanæ, alienatur a corpore Chriſti, id eſt Eccleſia & communione fidelium. Prout etiam Simoniacus occultus excommunicatus eſt. gloſſa in c. 7. q. 1. cum de peccatis occultis non iudicet eccleſia, ſed ſolus Deus. c. erubeſcant impii, vbi etiam gloſſa. diſt. 32.

Quod

24 Quod enim ea quæ occulta ſunt reuelentur, dixit Saluator noſter, Math. cap. 10. & Marc. cap. 4. ipſe enim Deus reuelat veſtigia occultorum, vt in Eccleſiaſt. cap. 4. & ſic iudicio Dei pacta huiuſmodi occulta reuelantur. Nam quidam produxit inſtrumentum in quo aderant ſimiles promiſſiones illicite & prohibite à iure ciuili & Canonico, & petebat illorum pactorum exequutionem, fuit oppoſitum de dictis cõſtitutionibus, vnde de illa productione fuerũt certi facti pupilli & innocentes, quos promittentes, & recipientes opprimere nitebantur, & oppreſſi ab omnibus iuuandi, & ſubueniendi ſunt c. 5. in fine 2. q. 1. & vbi gloſſa prout Deus operatus eſt, vt occulta manifeſtarentur ab ipſo delinquente pro liberatione innocentium. homo enim videt quæ in facie, Deus intuetur cor; & de occultis cordis ſolus Deus iudicat, cum Deus ſit teſtis, accuſator, & iudex. Turrecr. in c. 11. in fine diſt. 32.

25 Vel manifeſta, ſcilicet pactione & promiſſione manifeſta & publice; quia manifeſtum dicitur illud quòd ſecretum non eſt, & poteſt probari, & non intelligitur manifeſtum pro notorio. c. manifeſta. 2. q. 1. & c. 11. diſt. 32. vbi Dominic. & Præpoſit. num. 1. & Turrecr. ibi in verſ. de manifeſtis exponit, id eſt ipſius rei euidentia aut propria confeſſione ſponte ſua facta, aut legitima probatione per teſtes, vel inſtrumenta & ibi etiam dixi, nu. 2. & manifeſtus actus quando dicatur declaraui c. 33. num. 2. diſt. 50.

26 Facta ſub generalibus & plenarie non expreſſis, ſcilicet verbis, & quæ ſit promiſſio generalis & quando noceat, quia confeſſio generaliter facta non nocet vſurario cum in ſpecie fieri debeat. Bald. conſ. 98. lib. 1. num. 4. Nam illud quòd eſt incertum re, & in genere, non dicitur promiſſum nec pollicitum. l. ſalarium. C. mandat. l. triticum. ff. de verb. oblig. Aymon. conſ. 913. num. 8. lib. 5. Verum in hoc textu generalis promiſſio facta cuicumque pro iuſtitia, vel gratia obtinenda, facit vt quis incurrat pœnas harum conſtitutionum; vt ex generali promiſſione facta alicui, videlicet iudici procuratori vel aduocato, & curiali, propter fauores conſequendos, vt poſſit quis gratiam vel iuſtitiam obtinere. Et promiſſio generalis poteſt eſſe hæc, adiuua me penes. N. iudicem, vel alium ad obtinendam iuſtitiam vel gratiam, & ego recognoſcã labores tuos: vel vt dicit Ioan. Monachus hic in quarta gloſſa, ponens exemplum in eo, qui dicit alicui, non ero tibi ingratus; quia honeſtum eſt vt laborans pro alio recognoſcatur, & multa tacita tenent, quæ expreſſa viciant. Et idem ſi verbo nihil dicit, ſed facto deponit, vel rogat non ſolitum rogare & ſimilia. Nauarrus in conſtitutione Gregor. num. 21. not. 10. ad oſtendendum, quòd non omnis generalis promiſſio comprehenditur in dictis conſtitutionibus. ſed ſolum illa promiſſio generalis facta pro iuſtitia vel gratia obtinenda, illicita tamen, iure naturali vel humano antiquto re iſta conſtitutione, & impugnat ea quæ dicit Io. Monachus ſub num. 23. & declarat verba huius textus, id eſt quod verbotenus dixit promittendo aliquid in genere ratione litis, quàm habet in curia. arg. l. ſciendum §. dictum ff. de edilit. ædict. & ibi gloſſa & Angel. Eo quia promiſſio promittentem obligat, & verificatur iſta promiſſio in nudo pacto, in ſimplici pollicitatione, & in ſtipulatione ſolemni; & ea dicta vel promiſſa ſola admittenda ſunt, quę ſic dicuntur vt præſtentur, non vt iactentur. d. l. ſciedum §. ea tamen ff. de edilit. edicto. Et ideo attenditur dicta generalis promiſſio, licet plene expreſſa non ſit. Pro quibus facit Archid. in c. 1. de re iud. lib. 6. nu. 1. & 2. Ioan. And. nu. 1. & 2. Anchar. num. 2. Dominic. num. 2. verſ. quæro, dum dicunt de expectatione tacita vel expreſſa, vel conuentio-

uentionali, quæ moueat iudicem ad iudicandum, & curialem vel alium ad procurandam victoriam litis, vel gratiam obtinendam, vel quia tacito con ſenſu conueniunt vt l. 2. ff. de pact. Ibi etiam tacito conſenſu conuenire intelliguntur, & præſumitur aliquid eſſe inter partes conuentum, & ſpecies tacitæ conuentionis ponuntur in dicta l. 1. & in l. 4. ff. de pact.

27 Siue ſit ſpecialibus & expreſſis à parte verbis: vt puta promitto dare duo millia Petro in caſu victoriæ litis, vel gratiæ obtinendæ, & ille operando conſentit apud iudicem vel alios. Vel ponas exemplum, quòd verbis expreſſis contrahatur ſtipulatio ex interrogatione & reſpõſione, cum quid dari fieriuè nobis ſtipulatur. l. 1. §. verbis ff. de actio. & oblig. & inſtit. de verb. oblig. in princip. & ſic ſpecialibus & expreſſis verbis pactum vel promiſſio ex interrogatione & reſponſione fuit.

28 Quidquam dederint aut receperint, magnum vel paruum, ideſt quicquid dederint vel receperint, & dictio quidquam eſt dictio geminata, & vniuerſalis Alex. poſt Imolam in l. Baliſtam num. 6. verſ. tamen Imola ff. ad Trebell. & comprælendit rem & fructus rei. l. 3. §. cum Pollidius ff. de vſuris, ibi quicquid ex bonis eius ad ſe perueniſſet, ſuaſi fructus perceptos à Pollidio bona fide reſtituendos, & Florianus in l. item ſi fundi ff. de vſuris, & eſt dictio diſtributiua & vniuerſalis. Corn. conſ. 289. num. 5. lib. 4. & eſt præciſa, & omnia comprælendit, Menoch. de arbitr. iudic. lib. 1. quæſt. 8. num. 13.

29 Dederint vel receperint, & ſic datio ſola, & receptio ſola prohibetur, ex quo textus, loquitur alternatiue, & in alternatiuis electio illius eſt, cuius gratia alternatiua poſita eſt. Aymo. conſ. 899. num. 7. lib. 5. & in alternatiuis electio eſt debitoris. l. 3. ff. de eo quòd certo loco, & Rebuff. ſuper concord. in rubr. de regia ad prælat. nomin. facienda §. 1. in gloſſa ſeu licentiatum. Et tunc in alternatiuis electio eſt debitoris, cum quælibet partium eſt in obligatione, vt in caſu noſtro. Nam litigans promittit ad hoc, vt recipiens obligetur ad faciendum cum iudice vel alio, vt dans conſequatur iuſtitiam. Secus quando vna pars tantum eſt obligata, vt declarat Tiraquell. de retract. parte. 1. §. 3. gloſ. 3. num. 16. ideo qui dat, vel qui recipit pro iuſtitia vel gratia conſequenda, incidit in pœnas huius conſtitutionis.

30 Ioan. Monachus hic interpretatur textum dans aliquid, licet non loquatur, tamen factum loquitur, quia in ſimulatis operibus mendacium eſt factum, ſicut loquutio, nam dicens ſe Chriſtianum, & non faciens opera Chriſti, mendacium eſt. c. 20. 22. q. 5. vbi gloſſa dicit, quòd factis mentimur ſicut verbis, & plus eſt facere quàm dicere. l. ſi tamen. §. ei qui ſeruum ff. de edilit. edicto. Nauarrus in conſtitut. Greg. num. 25. verſic. 13. not. & not. 14. dicit, quòd omnis datio vel receptio proueniens ex dictis malis promiſſionibus pro obtinenda gratia vel iuſtitia comprehenditur in dicta conſtitutione: quia factum plus operatur quàm dictum ſiue paruum vel magnum ſit illud quod datur: quia ita diſponitur in hac conſtitutione Bonifacii, & offerens aliquid pro obtinendo beneficio, detectus, eò ipſo eſt excommunicatus. c. 1. §. diuerſis penis 1. q. 1. Nauarrus in dicta conſtitut. Gregor. num. 46. Et vt quis Chriſtianus vere vocari poſſit, faciat quæ dicit Paulus ad Pphilipp. c. 4. De cætero fratres, quæcumque ſunt bona, quæcumque pudica, quæcumque iuſta, quæcumque ſancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, ſi qua virtus eſt, ſi qua laus diſciplinæ, hæc cogitate, quia in his factum non loquitur malum, prout loquitur in ſimulatis operibus.

31 Magnum vel paruum, magnum erit ſi quis promittat alicui pro obtinen-

tinen-

tinenda victoria in lite, ſcut. duo millia, & alteri ſimiliter duo millia & alteri mille & quingenta, quia modus pecuniæ qui venit in contractu eſt eſtimandus, vtputà quantitas transactionis vel litis eſtimabitur. l. cum 11. ſ. modus quoque ff. de transact. & ibi gloſſa, modus ſcilicet magnus vel paruus. Paruum vel modicum dicitur vſque ad viginti ſolidos c. 57. 12. q. 2. & in l. id eſt. ff. de dolo, interpræetatur modicum vſque ad duos aureos, tamen relinquitur arbitrio iudicis, dicit gloſſa in auth. vt ii qui oblig. ſ. ſed & ſi quis, & Menoch. de arbitrar. iudicum lib. 2. centuria 2. caſu 145. num. 4. Nihilominus iſta ſumma magna vel parua data pro iuſtitia obtinenda, facit vt quis incidat in pœnam harum conſtitutionum. Et ſicut ſimoniaci non excuſantur à conſuetudine, vt dicit gloſſa in c. 15. 1. q. 3. ita non excuſantur in caſu iſto, dando magnam vel paruam quantitatem. Vide etiam Nauarrum ſuper conſtitutione Gregor. num. 20. & 21.

32 De exculentis & poculentis quæ à partibus dantur iudicibus in Natali Domini, vel aliis feſtiuitatibus principalibus ſecundum Vrbis conſuetudinem, dubitat Nauarrus in conſtitutione Gregorii & num. 35. & 36. & tenet, quòd iſta datio exculentorum & poculentorum non compræhendatur: quia non dantur mala intentione & animo, ſed ex quadam conſuetudine, & quia eſculenta & poculenta quę triduo conſumi poſſunt de iure in certis locis & à certis perſonis poſſunt recipi. l. ſolet §. non vero ff. de offic. proconſ. In regno Neapolitano prohibentur Xenia, Iudices & Officiales accipere, & alii Auditores, vt per Afflictum in conſtitutione apud conſiliarios, in conſt. reg. Siciliæ per totum Boer. deciſ. 155. num. 25. in Prouincia Marchiæ in lib. 2. conſtit. c. 4. In hac conſtitutione non prohibentur Xenia ſed res magna vel parua pro iuſtitia obtinenda, & ſic munera, vtputà veſtes & ſimilia; ideo in his me remitto ſaniori iudicio.

33 Vel promiſſiones de quacumque re, aut vtilitate propter hoc conſequenda fecerint vel receperint, & ſic prohibetur ſola promiſſio, vel receptio de quacumque re, aut vtilitate vt per Nauarrum in conſtitutione Gregor. num. 25. Nam ſi vnus ſolus promittat, vel alius ſolus ſine promiſſione recipiat, videlicet ſi vnus promittit & alter non recipit, vel ſi recipit & alter non promittit, incidit in pœnam, propter dictionem vel, quę eſt alternatiua, & ponitur inter diuerſa, Abbas, Fel. Dec. & Ripa in c. inter cæteras. de reſcri. Alex. conſ. 193. vbi additio lib. 2. Barbat. conſ 33. num. 13. lib. 2. vide etiam Nauarrum in conſti. Gregor. not. 8. num 13.

34 De quacumque re, & ſic vniuerſaliter de omni re, nam dictio quicumque, eſt vniuerſalis. Probus in additione ad Ioannem Monach. in c. quicumque de hæret. lib. 6. Pariſ. conſ. 33. num. 18. lib. 4. dicit quòd comprehendit omnem rem. Corn. conſ. 237. num. 26. lib. 4. dicit, quòd eſt dictio vniuerſalis, & plus importat quàm generalis diſpoſitio: & rei appellatione iura corporalia & incorporalia continentur, & ad omnem obligationem & contractum pertinet. Alber. in Dictionario, in verbo rei appellatione. Rebuff. in praxi beneficiali, de permutatione. num. 3. & dictio, quicumque, comprehendit maſculum & fæminam. Rebuff. in l. 1. ff. de verb. ſign pag. 10 verſ. 6. extende.

35 Aut quacumque vtilitate propter hoc conſequenda, ideſt quocumque commodo, fructu, vel emolumento neceſſario, vel delectabili, quia ſeruit vtilitati qui recipit commodum, ſiue in re, ſiue in vſu rei, pro ſe, vel ſuis animalibus, vel familia, vel in nobilitate; nam vtilitatem recipit, qui dignitates, vel officia recipit. Sicut dicimus in ſimonia, in qua ſi Epiſcopus dat decimas, vel oblationes

laicis

laicis perſonis id eſt, militibus, ſeruitoribus,& conſanguineis, eſt ſimoniacus, & connumerandus inter hæreticos. c.13. & 1 ſ.1.q.1.& pro conſequenda vtilitate in futurum, & ſic non pro vtilitate præſenti,ſed pro futura conſequenda.

36 Præces porrigens pro indigno,pro obtinenda iuſtitia vel gratia, credo quòd incidat in pænas iſtarum conſtitutionum; quia preces ſimoniam inducunt pro indigno porrectæ. gloſſa in cap. 6.8. q.1. & gloſſa in ſumma 8. quæſt. 1. dicit, quòd patrocinia aut conſiſtunt in pecunia, aut in obſequio,aut in precibus, & preces carnales porrectæ pro indigno inducunt ſimoniam, & fauores vendentes antiquitus puniebantur. Nauarr. hic nu.45.& qui corrumpunt iudicem,vel emũt gratiam, ſunt ſimoniaci,quia pecunia & fauoribus emunt iuſtitiam, vel gratiam. gloſſa in cap. venientes. 1.quæſt.3. Rebuff. in tract. de pacific. poſſeſſor. num.198. vide infra part.2. num.6.& 25.

37 Fecerint,vel receperint,adeo quòd ex iſto modo procedendi alternatiue tenetur tam faciens, quam recipiens promiſſionem de quacumque re, vel vtilitate in iudicium deducta,vel non deducta propter dictionem, quacumque, quæ eſt dictio vniuerſalis, vt dictum.eſt ſupra num.34.& propter alternatiuam, vel, de qua dictum eſt ſupra num.28.

38 Pro aliqua iuſtitia, vel gratia. id eſt, pro quacumque iuſtitia, vel gratia, nam dictio, aliqua, eſt vniuerſalis. l.creditorum.11.ff.de verb.ſignif. vbi Rebuff.pag.103.& facit l. fideiuſſo.2.ff.mand.ibi, quodlibet,triticum. & in cap.ſolitæ.de maior.& obedien. quia pro iuſtitia adminiſtranda iudex nihil debet recipere, immo gratis eſt miniſtranda. Nam iuſtus excutit manus ſuas ab omni munere.& habitat in excelſis. cap.66. 11. quæſt 3. & tunc excutit manus ſuas ab omni munere, quando alteri non obſequitur, non accipit pecuniam, non recipit fauorem, non vincitur odio, vel amore cap. 14. 1. quæſt. 1. Iudicans odio vel gratia,non poteſt de ſubditis digne iudicare. cap. 61.11.quæſt.3.& qui mouetur ex motu ſuæ voluntatis non ex meritis cauſarum condemnans innocentem odio, vel gratia,priuatur officio iudicandi. cap. 8. 11. quæſt.3. Nam iudex bonus nihil debet facere ex ſuo arbitrio, vel propoſito domeſticæ voluntatis,ſed iuxta leges & iura pronunciet; & ſicut ſe habet negotii natura decernat, & examinet cauſæ merita, non mutet. cap.4.§. bonus iudex.& §.qui iudicat.3.q.7.vbi gloſſa dicit,quòd debet iudicare ſecũdum allegata,& in actis probata,& fauendo accuſatori non probanti,condemnat innocentem. cap. 33.§. deinde, 23. quæſt. 4. & Chriſtiani qui iudicis officium exercent, ſunt Dei miniſtri. cap. 45. 23. quæſt. 4. Nam humanum iudicium quatuor modis corrumpitur,timore,cupiditate, odio, & amore, dum amico vel propinquo iudex complacere vult. cap.78. 11. quæſt.3. nec ex receptione,vel promiſſione factum cauſę mutare,exinde ſperãs premium remunerationis, fraudem in Deum committit; quia iuſtus ex fide viuit, & vbi non eſt iuſtitia, ibi non eſt ſana fides, & vbi charitas & dilectio proximi non eſt, non pôteſt eſſe iuſtitia. cap.29.24.q.1. & qui iuſtum damnat, mortificat innocentem. cap. 88. 11. q. 3. & innocens iniuſte à ſuo miniſterio non eſt deiiciendus.cap.2. vbi num.3.dixi. diſt.74.

39 Vel gratia id eſt pro ſupplicatione gratię obtinenda à Summo Pontifice vel eius miniſtris tam ſuper beneficiis eccleſiaſticis, quàm aliis cauſis. Nam datio pecuniæ eſt ſacrilegium, & ſimoniacum: nam qui largitur munera pro ambitu eccleſiæ,domum Dei emere præſumit, & ſacrilegium committit.c.1.2. & 8 1.q.3. & per totam dictam quæſtionem 3. & Ioan. Monach. in prima, & aliis gloſſis coſtit. Bonifacii.

facii.& Nauarr.in conſtitut.Gregorii num. 29. & num.51. verſ.2. infertur, dicit quòd ſi aliquid detur, vel promittatur pro obtinenda ſola ſupplicatione vel ſignatura gratiæ, vel quomodocumque obtineatur, incurruntur pœnæ ſupradictæ, & ſic ante obtentam gratiam,non poſt, ſit iſta prohibitio,vt declaratur infra.

40 Pro ſe. & ſic in principali, qui pro ſe iuſtitiam vel gratiam obtinere vult & promittit vel dat,vt ſupra,clericis laicis,familiaribus, magnum vel paruum incurrit pœnas dictarum conſtitutionum. Nauarrus in conſtitutione Gregorii in 11.not.num.21. & nu.29. & 45. qui per ſe, aut ſubmiſſam perſonam ſimonia omnis prohibetur. c. 3.in princ.1.q.7.

41 Aut pro alio. Vtputà procurator, proxeneta,curialis,& quæcumq. alia perſona promittat, aut det pro alio pro conſequenda gratia, vel iuſtitia incurrit dictas pœnas. Ioan.Monach. hic. & Nauarrus num.45. Quia in ſimonia prohibetur datio & promiſſio per ſe vel per aliam ſubmiſſam perſonam. c.3.1.q.7. vbi prohibetur Regibus & quibuſcumque perſonis.nè per ſimoniam vel fauorem fieri faciant promotiones. & ibi Archid. & Præpoſitus.

42 In cauſis vel iudiciis. Cauſa enim eſt materia, & origo negotii, & dicitur à caſu quo venit, necdum patefacta examine diſcuſſionis, quæ dum proponitur cauſa eſt, dum diſcutitur iudicium, dum finitur iuſtitia. Iudicium vocatur quaſi iuriſdictio, & iuſtitia quaſi iuris ſtatus: Iudicium autem prius inquiſitio vocabatur, vnde & auctores iudiciorum vocabantur præpoſiti quæſtores, vel quæſitores.c. forus. & verb. ſignific. & ibi gloſſæ,& doctores declarant quid ſit cauſa, vel iudicium, & ex quibus conſtet, & quid ſit cauſa declarat Rebuff. ſuper concordatis in rubrica de cauſis. & in l. rei appellatione. ff. de verb. ſignific. vbi latiſſime. Et cauſæ aliæ ſunt eccleſiaſticæ,aliæ ſęculares, aliæ ſpiritnales, aliæ criminales,aliæ ciuiles, & quæ ſint declarantur in gl. in ſumma 11.q.1.Specul.in c.1.de poſtul.lib.6.num.35.&.ſeq.

43 In cauſis terminandis per iudices non ſolum eſt neceſſaria ſcientia, ſed poteſtas. Scientia requirit vt iudex diſcernat inter lepram & lepram, vt negotia quælibet finem accipiant,vel in abſolutione innocentium, & condemnatione delinquentium, quæ abſolutio, vel condemnatio poteſtatem requirit. Grat. in Summa diſt. 20. & cauſæ eccleſiaſticæ ſunt terminandæ ſecũdum canones cõciliorum,& conſtitutiones Pontificum Romanorum, & ſi præmiſſa non adſunt, tunc dicta Hieronymi, Auguſtini, Iſidori, & aliorum ſanctorum ſunt retinenda, & ad Apoſtolicam Sedem referenda. c. 1.diſt.20 & ibi dixi num.2,& 3.

44 Et cauſæ vt ſubtiliter tractentur, quærendum eſt genus cauſæ, id eſt, quæ actio ſit intentata, & an ciuilis, & criminalis, & modus probationis, videlicet an per teſtes vel inſtrumenta, & an agendo vel excipiendo, vel directe de crimine actum ſit. c.7.2. q. 1. Et aduocatus bonus primo quærat, quæ competat actio, quæ ſit natura actionis competentis,& illius circumſtantias tam in agendo,quàm in excipiendo,aliàs nihil boni facere poteſt. cap.7. 2. q. 1. & in omni negotio ea, quæ ſunt neceſſaria tam in actione, quam in exceptione proponere debet. Vt de exceptione ingratitudinis docet Ioannes de Garronibus doctor Gallus in authent. ex teſtamento. C. de ſecun. nupt. & dixi in tractatu de remiſſoriis.c.5.per totum.& num.33.

45 Iudicia inſtituta ſunt, nè quis ſibi vltionem ſumere præſumat, gloſſa in c.1.23.q.1. Et quatuor modis peruertitur iudicium, timore, cupiditate, odio.& amore.c. 78.11.q.3.& ideo ab iſtis ſummis Pontificibus in iſtis conſtitutionibus prohibentur pactiones, promiſſiones,dationes,& alia ſub gra-

uiſſi-

uiſſimis pœnis,nè ſubuertatur iudicium apud Sedem Apoſtolicam ideſt iuxta Sedem Apoſtolicam,& ſic in curia Romana , quæ poſita eſt iux ta Sedem Apoſtolicam. Nam conſtitutiones eccleſiæ ſunt factæ à Petro, & Paulo, & ſucceſſoribus;& ideo ab omnibus obſeruandæ ſunt. c.10. diſt. 11. vbi dixi num. 2. poſt Turrecrem. & Præpoſit. num. 1. quia Eccleſia Romana eſt caput omnium eccleſiarum mundi , & ea ſola ſequenda eſt, & dicitur Sedes Apoſtolica ſummus Pontifex , qui ſedet in ſede Petri. c. 2.diſtin. 12. & ibi dixi , num. 2. & 3. ſeq. & quæ iubet Romana Eccleſia ſalutifere, debet impleri,& qui non obſeruat præcepta illius,inimicus & hoſtis eius eſt.c 2.diſtinct.12. vbi dixi num.2.& ſeq. quia eſt fundata à Chriſto Ieſu,& Papa illius auctoritate vtitur,quia Dominus dixit Petro, Tu es Petrus, & ſuper hanc fidei petram fundabo Eccleſiam meam. c.1. & 2. diſt. 22. & Romanæ Eccleſiæ iudicium à nullo inferiore poteſt retractari. c. 10.9.q.3. & ſemper immaculata manſit,& manebit.c. 14.§.ſancta.24. q.1. & eſt poſita magiſtra totius orbis terrarum. & quicquid dubitatur vbiq;ab ea ratio eiuſdem dubitationis requiritur.c.18.17. queſt. 2. & ius & auctoritatem ſacris canonibus impartitur, & non ligatur eis , & habet ius condendi canones , quia caput eſt & cardo eccleſiarum. c. 16. §. is ita . 25. q. 1. Ideo iudicia Rom. eccleſiæ ſunt ab omni labis ſuſpitione purganda,maxime de contentis in iſtis conſtitut. Bonif.& Greg.Et in Leuitico c.19.dicitur,Nolite facere iniquum aliquod in iudicio, in regula,pondere, & menſura, ſtatera iuſta , & æqua ſint pondera , iuſtus modius, æquus ſextarius. Et tandem Dominus iubet , vt cuſtodiant præcepta ſua,& vniuerſa iudicia ſua;& ideo dixit Bonifacius apud Sedem Apoſtolicam, in qua reſidet Papa.

46 Seu aliàs per literas Apoſtolicas , & quibuſcumque modis obtinenda , vt ſit ſenſus pro gratia obtinenda per literas Apoſtolicas. & quibuſcumque modis gratiæ obtinentur per literas , quæ expediuntur in Cancellaria Apoſtolica ſub plumbo,obtinentur per literas Sacræ Pænitentiariæ,per Breue Apoſtolicum , per ſupplicationes ſignatas manu Papę,vel Præfecti ſignaturæ gratiæ. Et ſi quis pro obtinendis iſtis gratiis,quia ſumus in caſu difficili ad eas obtinendū à ſupradictis præpoſitis ſignaturæ gratiæ,vult gratiam obtinere per ſe , vel per alios , & vt ſuperet has difficultates dat , vel promittit, vel paſciſcitur cum aliquo tacitè, vel expreſſe pro obtinenda dicta gratia in magna , vel parua quantitate;incurrit pœnas dictarum conſtitutionum.Vide etiam Nauarrum in conſtitutione Gregorii,num.29.

47 Et quibuſcumque modis.& ſic vniuerſaliter quomodocumque apud Sedem Apoſtolicam iuſtitia obtineatur, nam dictio,quibuſcumque,eſt vniuerſalis.c.quia plerique.de offic.ord.lib. 6. vide ſupra num. 34. & ſic pro quocumque caſu vel cauſa. Rebuff. in l. maiore.156.verſ.modus pro caſu pag. 754 ff.de verb.ſignifi.

48 Apud Sedem Apoſtolicam , id eſt , coram Sede Apoſtolica,& in eius præſentia , quia dictio , apud, aliquando pro coram accipitur . l. de iure. ff. ad municipales.ibi, apud præſidem prouinciæ agere debet.Rebuff.ſuper concord. de Regia nominatione ad prælaturas.§.1.in gloſ.apud.& in l penes 63.ff.de verb.ſign.verſ.interdum. Alber. in Dictionario in verb. apud . Et quod fit coram iudicibus delegatis à Papa,dicitur fieri apud Sedem Apoſtolicam , vel coram Sede Apoſtolica in iudiciis ſiue cauſis , quia iudicia ſiue cauſæ non fiunt coram Papa , ſed coram iudicib. delegatis à Papa : & coram fieri dicitur , quod fit coram aliquo , etiam ſi non intelligat illud quod fit. l.corā 209. vbi Alciat.& Rebuf.ff.de verā.ſign.Aliquando pro penes, ponitur apud,vtputà ea quę ſunt

apud

apud Sedem Apoſtolicam, non ſunt in ſede Apoſtolica, nam quod eſt apud ri pam fluminis, non poteſt dici eſſe in mari vel flumine. Corn. conſ. 196. nu. 5. lib. 4 Ideo cauſæ, quæ ſunt delegatæ à Papa iudicibus Rom. Cur. non ſunt in ſede Apoſtolica, ſed apud ſedem. Et ideo credo, quod in cauſis delegatis à Papa iudicialibus Romanæ Curiæ, ſiue ſint Auditores Rotæ: ſiue Auditor Cameræ, vel alter iudex ordinarius Vrbis, vel Referendarius, vel Clericus Cameræ, vel Prælatus, ſiue ſint cauſe ſpirituales, profane, criminales, vel mixte. Si aliqui promittunt, paciſcuntur, vel dant pro obtinenda iuſtitia apud ſedem Apoſtolicam, id eſt, apud illos iudices delegatos à Papa, incurrunt dantes, promittentes, paciſcentes, & recipientes omnes illas pœnas contentas in dictis conſtitutionibus: & hoc quando dictio, apud, ad perſonas, vel locum refertur. l. penes 63. ff. de verborum ſignif. & tunc ſignificat iuxta, vt apud ignem, id eſt, iuxta ignem, & ſic apud ſedem Apoſtolicam, id eſt iuxta ſedem Apoſtolicam, vt dicunt Humauiſtæ, & Grammatici. Et hæc vltima interpretatio valde placet, vide etiam Nauarrum num. 29. qui multa dicit ſuper conſtitutione Gregorii, & beneficia vacare apud ſedem Apoſtolicam qualiter dicantur in c. præſenti. de præbend. lib. 6. Rota deciſ. 17. de præbend. in antiquis declarat, quæ declaratio magis placet, quàm illa Nauar. in dicto num. 29.

49 Et hanc ſententiam ad promittentes, & acceptantes, dantes & recipientes diximus extendendam. Et hanc ſententiam, ſcilicet excommunicationis & anathematis extendit Bonifacius ad promittentes, & acceptantes promiſſiones: nam promittentes ſunt excommunicati, & ſimili modo acceptantes promiſſiones, & vlterius dantes & recipientes. Ioannes Monach. in ſua gloſſa dicit, quòd hæc clauſula loquitur in proxeneta, qui dedit parabolam, & commodum ad alium deuenit, & quòd ſupra damnantur contractus, hic ſequela contractus prouueniens ad alios ſcienter. Nauarrus in conſtitutione Gregorii num. 30. notab. 20. tenet idem. Mihi autem videtur, quòd ſupra Bonifacius non loquatur de acceptatione promiſſionis & pacti, nec de dante & recipiente datum, ſed de promiſſione ſimplici, vel de receptione ſimplici; ibi magnum vel paruum promiſerint; & poſtea ſequitur, vel promiſſionem receperint, & quicquam dederint, & ſemper loquitur alternatiue. Sed in iſta clauſula loquitur de promittente, & acceptante, & de dante & recipiente, & ſic extenſio fit ad caſum ſuperius non expreſſum: quia ſupra de promiſſione, vel receptione ſemper cum alternatiua, hic cum dictione, & coniunctura. Et ſuperius numquam dixit de acceptatione promiſſionis, ſed receptione, & recipere non eſt acceptare promiſſionem, nam recipio, & accipio differunt. l. cum quis. §. dotem. ff. de dote prælegata, ibi, dotem tam magis recepiſſe, quam accepiſſe: nam recipere, eſt quod datum eſt recuperare, & ſignificat iterum capere, vt dicunt Humaniſtæ. Ideo in textu huius conſtitutionis pro acceptatione capi non poteſt, vel quatenus capiatur fuit expreſſum per verba alternatiua, non coniunctiua; ideo extenſio ad caſus ſuperius non expreſſos eſt optima.

50 Illos quoque, qui aliquem ſciuerint culpabilem in prædictis, & nobis intra dierum trium ſpacium non retulerint. Continuat extenſionem pœnarum præfatarum per illam dictionem, quoque, ad alios non reuelantes, & ſequentes caſus: nam dictio quoque eſt continuatiua præcedentium. Albericus in dictionario in dictione, quoque. & Rebuffus ſuper concordatis, in titulo de collationibus. §. ſtatuimus in 2. pag. 241. vbi

vbi multa ponit de dictione quoque.

51 Qui aliquem ſciuerint. Ioan. Monachus hic in gloſſa, dicit quod ſciens tenetur referre & denunciare Papæ illud quòd ſcit, & probare poteſt. c. 8. 22. q. 5. Nauarrus in conſtitutione Gregor. num. 37. dicit, quod tres dies currunt ad denũciandum poſt factam fraternam correctionem, & ante non currunt, quia dicta conſtitut. eſt facta circa relationes delictorum occultorum contra præceptum domini, & in hoc non eſt obediendum Prælato. Sed mihi videtur, primo circa ea, quę dicit Ioan. Monachus in gloſſa, quòd relatio ſit faciẽda per eum qui poteſt probare, quod non quadrat intelligentiæ huius textus, qui non loquitur ſimpliciter de facto, quod poteſt probare ſcripto vel teſtibus, ſed etiam de facto penitus occulto & noto vni ſoli, vt dictum eſt ſupra num. 23. & propterea gloſſa Ioan. Monachi reprehenditur ibi ab additione, & allegat cõcil. Trid. ſeſſ. 14. c. 7. dum loquitur de caſibus reſeruatis, & ſic de eo, qui occultum homicidium commiſerit, qui non poteſt ad ſacros ordines promoueri, nec illi aliqua beneficia conferenda ſunt. Secundo non ſit iſta relatio ad hoc, vt procedi poſſit contra promittentem, vel acceptantem ad pœnas in dicta conſtitutione expreſſas, ſed nè ipſe ſciens, & non referens incidat in pœnas dictæ conſtitutionis, & propterea tenetur referre Pontifici per ſe, vel alium, illud quod ſcit de dicta promiſſione, & acceptione facta pro iuſtitia vel gratia obtinenda. Et idem dicitur in affigente libellum famoſum, ſi non publicetur affigens ab eo, qui vidit eũ affigere, eſt ipſo iure excommunicatus. c. 2. 5. q. 1. vide omnino c. 8. 22. q. 1. & c. 19. 2. q. 1. in quibus declaratur qualiter reuelatio ſit facienda Papæ.

52 Quantum ad illud Nauarri dę correctione fraterna, ego volui videre B. Thomam 2. 2. quæſt. 33. ad 7. verſ. ad quintum allegatum per Nauar. in conſtitutione Gregorii num. 37. dum dicit, quòd Prælato non eſt obediẽdum, quia prius obediendum eſt Deo quàm homini. Sed ad aduertendum, quòd illud dictum D. Thomæ non facit in præſenti caſu, ſed tertium dictum D. Thomæ ibi, quod quando imminet periculum multitudinis non habent locũ verba Domini, quia frater peccans non peccat in te tantum, ſed eſt in nocumentum corporale proximorum, vel ſpirituale: & ponit exemplum in eo, qui vult tradere hoſtibus ciuitatem occulte, & in hæretico, qui auertit homines à fide, & ſic non ſolum peccat in ſe, ſed in alios, tunc oportet ſtatim procedere ad denunciationem, vt huiuſmodi nocumentum impediatur. Et infert, quòd in iſto caſu non eſt facienda fraterna denunciatio, niſi exiſtimet per huiuſmodi ſecretam admonitionem poſſe Papã talia mala impedire. hæc D. Thomas. Aegidius autem Bellamera in c. 4. num. 16. & 19. extra de teſtibus. allegans D. Thomam dicit, quòd duplex eſt correctio fraterna; vna quæ eſt actus charitatis tendens ad emendationem delinquentis & hæc pertinet ad omnes; alia vero eſt actus iuſtitiæ, tendens ad bonum commune, quod non ſolum per admonitionem, ſed per punitionem procuratur, vt alii timentes pœnas, à peccato deſiſtant. Et talis fraterna correctio pertinet ad ſolos Pręlatos, qui nõ ſolum debent admonere, ſed puniendo corrigere, & in delicto committendo correctio fraterna eſt de pręcepto, non autem in commiſſo. Decius in c. cum non ab homine, num. 38. de iud. Præpoſit. in c. peccauerit. num. 8. 2. q. 1. dicit, quòd communis opinio eſt, quòd ad impediendum peccatum committendum quilibet tenetur ſub peccato mortali ad denunciandum proximo nè peccet; in peccato commiſſo ex triplici capite poteſt omitti, vt ibi num. 9 Hic circa paciſcentes, promittentes, & dantes, & recipientes ſumus in peccato, & delicto commiſſo contra legem Pontificis prolatam pro bono pu-

no publico, vnde non eſt opus denunciatione Euangelica, vel correctione fraterna, ſed eſt locus delationi ad Pontificem, vt faciat quicquid ſibi videbitur. Maxime quia huiuſmodi delinquentes excommunicati non poſſunt ab aliquo abſolui, niſi à Summo Pontifice, quæ eſt ei reſeruata in dictis conſtitutionibus. Abbas in c. fin. col. 3. verſ. aut habemus. de tempor. ordin. Nam iſtud delictum inducit priuationem beneficiorum ipſo iure vltra infamiæ notam. Abbas in d. c. fin. col. 5. verſ. cauſa autem quare, & dictum D. Thomæ Alfonſus in practica criminali canonica in tit. de denunciatione Euangelica, concluſ. 3. ſequitur, & allegat alios tenentes eandem opinionem. Præterea nos non ſumus in denunciatione Euangelica, & ſic circa ea quæ proueniunt ex præcepto Domini: ſed circa ea, quæ proueniunt ex iure poſitiuo Pontificis, & iſta non vocatur denunciatio Euangelica, ſed iudicialis. Alfonſ. in dicta pract. crimin. de denunciatione iudiciali c. 1. Quare videtur, quòd dicta per Nauarrum non applicentur.

53 Aegid. Bellamera in d. c. 4. num. 5. de tempor. ordin. declarans c. 15. Matt. Si peccauerit in te frater tuus, dicit illud dictum quo ad Prælatos eſſe de præcepto: quo vero ad alios de conſilio; & nullus tenetur ad eam, niſi ſicut ad alia opera charitatis, vel niſi ſit talis ad quem ratione officii, vel curæ ſpectet correctio fraterna. Quantum vero ad alios multa concurrere debent, vt teneatur ad correctionem fraternam. de qua vide gloſſam in c. 19. 2. q. 1. & ibi Archi. examina hanc materiam per nouem columnas, Domin. Præpoſit. & Turrecr. quos vide. Præterea correctio fraterna tripliciter omitti poteſt, vno modo abſque peccato, quando ex charitate correctionem omittit. Secundo cum peccato mortali omitti poteſt, vt puta quando quis peccanti adulatur. Tertio cum peccato veniali, quando timore vel cupiditate omittit peccantem corrigere. Turrecr. in c. 3. num. 3. diſtinct. 83.

54 Sciuerint, intra triduum nobis non retulerint. Scire dicitur, qui rei de qua agitur teſtis fuit, aut vidit, aut conſcius aliquo modo cognouit, aut ille, de cuius delicto agitur ſibi indicauit, vel ſit notarius, quia pacta ſcripſit de mandato paciſcentium. c. 8. 22. q. 5. vbi gloſſa dicit, quòd illud c. loquitur in cauſa denunciationis, vbi modica ſcientia aliquam fidem facit. & ibi Archid. verſ. in eadem gloſſa col. 2. dicit de denunciatione Euangelica, canonica, & regulari, & quis teneatur facere has denunciationes, & de alia iudiciali publica, quæ competit iudici ex mero & puro eius officio, & ſit per eius officiales, & in factis notoriis tantum; & de alia iudiciali priuata, quæ competit læſo ratione ſui intereſſe. Et quid competat in eis, vide Abbatem late in c. nouit. num. 48. & ſeq. & num. 59. & num. 61. de iudic. quas denunciationes reaſſumit Alfonſus in practica canonica, lib. 2. per totum fere.

55 Sed videtur, quòd hic non tractetur de denunciatione, ſed de relatione facienda Pontifici: nam dicitur in conſtitutione Bonifacii, ſi non retulerit Papæ, & qui indicat crimen alterius bono zelo illi, qui prodeſſe poteſt, non dicitur maleuolus: nã qui vult ex charitate crimen alterius probare, auditur, & non peccat. c. 1. 5. q. 5. & ibi gl. & amicus non eſt omnis qui parcit, nec inimicus omnis qui verberat, & meliora ſunt vulnera amici, quã oſcula inimici, & melius eſt cum ſeueritate diligere, quam lenitate decipere. c. 2. & ſeq. 5. q. 5. Ideo delatio de qua in conſtitutione Bonifacii, quæ habet in punitatem delicti, non eſt pernicioſa, ſed facienda tam pro ſalute deferentis, cui eſt promiſſa impunitas, quàm pro ſalute delati vt reſipiſcat, & liberetur à peccato & ab excõmunicatione, in qua detinetur, maxime quia referre non eſt accuſare. Archid.

in c.

in c. fin. diſt. 11. in futuro occulto Præpoſ. in c. 2. num. 10. diſtin. 13. & Turrec. num. 3. & ibi dixi num. 9.

66 Præterea verbum referre differt à verbo denunciare; nam referre, ſignificat ad conſultationem principis ferre, & ipſum conſulere, vt iudicet vel conſtituat, quid iudicandum ſit. l. moris §. ſed enim ff. de pœnis, ibi verum referre ad principem debet, vt ex authoritate eius pœna, aut permutetur, aut liberetur. l. verum §. ex facto ff. de minor. ibi ad imperatorem retulit. Et in Deuteronomio c. 1. dicitur referre ad me & ego audiam. num. 17. Rebuff. in l. deteſtatio 40. verſic. ad principem referre col. 4. ff. de verb. ſignific. & ſic Papæ facienda eſt relatio per ſcientem dicta pacta, & non dicit propter quid ſit facienda iſta relatio. Et forſan vt conſulat animæ delinquentis, non ad effectum ferendi nouam ſententiam; quia iam lata eſt ipſo iure in hac conſtitutione. Nec minus cauſa faciendi nouum, proceſſum pro aliqua alia pœna imponenda; quia hoc non dicitur in hac conſtitutione. In conſtitutione Gregorii dicitur, quòd detegenti huiuſmodi ſceleris complices, fautores & ſocios, impunitas conceditur. Ita dicendum quòd Bonifacius facere volebat, quòd referenti concedit immunitatem, & non erit excommunicatus, prout ſi non vult referre, iam condemnatus eſt, ideo debet fieri relatio Pontifici, vt euitet pœnas & excommunicationem.

57 Vel alicui per quem ad nos verbum fideliter proferatur, ſimili decernimus ſententia ſubiacere. Dat etiam alium modum euitandi excommunicationis ſententiam latam contra non referentes, & eſt vt hoc factum proferatur, id eſt dicatur alicui ſcilicet officiali Papæ, etiam ſi ſit iudex ordinarius Almæ Vrbis aut Fiſcalis procurator, vel alius Papæ officialis, & facta iſta propalatione miniſtris Papæ erit à pœna ſecurus; aliàs non, cum decernatur huiuſmodi ſententia exco mmunicationis ſubiacere. Et nota, quò & ſupradicta omnia fieri debent intra triduum, à die ſcientiæ, & elapſis tribus diebus iſte remanet excommunicatus, & credo quod requiratur Papæ abſolutio, etiam ſi poſt triduum referat.

58 Decernimus etiam vt nullus hanc incurrens excommunicationis ſententiam pro prædictis, vel aliquo prædictorum abſque ſpeciali mandato, noſtræ abſolutionis beneficium valeat obtinere. Nauarrus in conſtitutione Gregorii. num. 38. ait, quòd quotiens abſolutio excommunicationis eſt Papæ reſeruata, iam ipſo Iure excommunicatio in conſtitutione Papę lata eſt: nam ſi Papa non reſeruaſſet ſibi abſolutionem, alii inferiores abſoluere poſſent. Io. Monachus hic in gloſſa nam & in c. nuper. §. in 2 extra ſententia excommun. dicit, quòd quando conditor Canonis eius abſolutionem ſpecialiter ſibi non retinuit, eo ipſo aliis facultatem relaxandi conceſſiſſe videtur. Hic Papa ſpecialiter retinuit ſibi facultatem abſoluendi, ergo aliis prohibuit abſoluere, vt declarat Io. Monach. hic in gloſſa 9. Nauarrus in conſtitutione Gregorii. num. 38.

59 Ea propter ille, qui vult obtinere abſolutionem à ſententia excommunicationis incurſ p ro prædictis, vel aliquo prædictorum, debet ſpeciale mandatum Papæ obtinere pro abſolutione facienda: cum narratiua totius negotii, & cui, & quibus, & quando, & pro qua re, & quantum datum ſit. Et tunc cum ſpeciali mandato poteſt fieri abſolutio & non aliàs. Oldradus conſil. 145. additio ad Felin. in c. Rodulphus. num. 39. in fine littera A. de reſcript. & quando quis poſſit abſoluere ab excommunicatione in omni caſu, dicitur per Ioan. de Lignano in tract. de cenſura Eccleſiaſtica. §. 26. per totum.

60 Niſi forſan ad nos habere acceſſum non poſſit in mortis articulo conſtitu-

ſtitutus; & ſic videtur quòd hic ſit data licentia aliis abſoluendi excommunicatos in vim iſtarum conſtitutionum in mortis articulo tantum: quia conſtituti in mortis articulo ad Papam accedere non poſſunt, & ſolum iſte caſus excipitur in iſta conſtitutione.

61 Nec etiam ad abſolutionis gratiam admittatur, niſi prius quantum dedit, vel recepit integraliter pauperibus largiatur; & conſtitutus in mortis articulo abſolui ab aliis non poteſt niſi quantum dedit, vel recepit, det pauperibus. Et ſic tam dans quàm recipiens quantum dedit, vel quantum recepit pauperibus dare tenetur, vt poſſit abſolui. Et Ioannes Monachus in gloſſa hic dicit, quòd ſi non habet quid reſtituat dans vel accipiens, tunc luat in corpore: quia in pœnis pecuniariis prouenientibus ex delicto, quòd non poteſt in burſa male agens facere, luat in corpore lege finali ff. de in ius voc. lege prima in fine. ff. de pœnis, capitulo finem, paragrapho finali de dolo & contumacia. Et ſi ſoluendo non ſit, arbitrio iudicis puniatur. capitulo ſi res decimaquarta, quæſtione prima & vbi certa pœna ſtatuta non eſt, iudicis arbitrium locum habet. Sed quia in mortis articulo conſtitutus ſi non habet facultatem reſtituendi, vel dandi pauperibus quòd habuit, vel recepit, non poteſt abſolui, quia Papa dedit certum modum, qui ſeruandus eſt, & credo quòd ſine ſpeciali ordine papæ abſolui non poſſit; nihilominus me remitto ſaniori conſilio.

62 Sed quid ſi accepit rem, an teneatur reſtituere rem cum fructibus pauperibus. Nauarrus in conſtitutione Gregorii, numero quadrageſimoquinto multa adducit in beneficio quæſito per ſymoniam, & tenet quòd non. Sed in textu hic dicitur, quantum recepit, integraliter pauperibus largiatur, reſpectu illius quantitatis vel rei receptæ vel datæ pro obtinenda gratia vel iuſtitia, & non in maiori ſumma aucta reſpectu fructuum, vel aliarum acceſſionum, & ita credo in caſu iſto dicendum eſſe.

63 Et non debet recipiens rem acceptam danti reſtituere, nec ſi recepiſſet poteſt vti commodo retentionis, quia in vtroque caſu turpitudo verſatur, & vterque incidit in factum damnatum, lege prima. ff. de conditionibus ob turpem cauſam, in fine, & capitulo cum ab omni, extra de vita, & honeſtate clericorum. Quia quòd gratis fieri debuit, in pactum lucroſum non debuit conuerti lege ſi veſtimenta ff. de conditionibus ob turpem cauſam, & capitulo nemo de ſimonia, & turpe lucrum à poſſeſſore extorquebit, & dabit pauperibus, lege Lucius ff. de iure fiſci. & per remedium datum in conſtitutione non tolluntur remedia antiqua. Nauarrus hic numero quadrageſimoquarto dicit, quòd in conſtitutione Bonifacii ponuntur tres pœnæ. Prima excommunicationis, ſecunda nullitatis obtentæ iuſtitiæ vel gratiæ, tertia reſtitutio male acceptorum. Didacus in regula, Peccatum libro ſeptimo parte ſecunda paragrapho tertio numero primo & per totum.

64 Suſpenſus à Canone propter crimen ſi celebrat vel diuinis ſe ingeſſerit, irregularitatis laqueo ſe inuoluit capitulo primo & ibi additio de ſententia & re iudicata libro ſexto ad finem, vbi Archidiaconus numero ſexto dicit, quòd non poterit abſolui ab iſta irregularitate niſi à ſolo Papa quam ibi Papa

ſibi reſeruauit. Et Ioannes Andreas numero ſexto dicit, quòd ſuſpenſus à Canone etiam propter crimen, tunc irregularitatem incurrit, quando canon hoc exprimit prout exprimitur in dicto capitulo primo, in fine, & numero octauo declarat quid ſit irregularitas. Dominicus in dicto capitulo primo paragrapho ſcituris, numero primo dicit, quòd ſuſpenſus à iure ſuſpenſione officii, ſi celebret poſtea, incurrit irregularitatem, & ibi multa de ſuſpenſo à iure vſque ad num. 6. & Ancharanus numero quarto & quinto & Philippus in dicto paragrapho ſcituris declarat circa eos, qui ſuſpenſi ſunt à canone, & à Deo: nam à Canone ſuſpenduntur propter crimen notorium: à Deo propter crimen occultum. Et quando propterea incurratur irregularitas, ibi declaratur, & facit capitulũ vigeſimumprimum decimaprima quæſtione tertio & hæc ſecunda dicitur excommunicationi minor. Decius in lege in obſcuris. ff. de regulis iuris numero decimotertio & decimoquarto.

65 Excommunicatus in vim iſtarum conſtitutionem licet non ſit publicatus, non poteſt eſſe in iudicio, nec poteſt eſſe teſtis nec contrahere, & nihil facere de prohibitis excommunicato. Felinus in capitulo Rodulphus, numero duodecimonono in fine, de reſcriptis & ibi additio. Et eſt ratio, quia excommunicatio ſeparat hominem à communione hominum & ſacramentorum, & à gratia & cuſtodia Dei. Rota. deciſi. duodecimaſexta de ſententia & re iudicat. in antiqu. Natta. conſil'o 580. numero duodecimo Antonius Gabriellus concluſi. prima de reſtitution. ſpoliat. numero quinquageſimoquarto & ſequentibus Rebuff. ſuper concordat. de excommunicat. vitan. in, gloſſa verſiculo vigeſimoquinto.

66 Et an in ſententia quæ incurritur ipſo iure ex canone, quando requiratur ſententia declaratoria & quando non, dicunt Doctores quòd non: ſed ſatis eſt ſi declarat delictum eſſe commiſſum, quia pœna ſequitur à iure. Felinus in capitulo Rodulphus de reſcript. numero trigeſimoquinto & trigeſimoſexto quando delictum non eſt notorium. Sed ſi eſt notorium non requiritur alia declaratio, vt per eundem Felinum ibi numero trigeſimoſeptimo. Antonius Gabriellus libro ſeptimo de criminibus, concluſ. vndecima ponit regulas & fallentias, & Hypolitus de Marſiliis in rubrica ad legem Corneliam de falſis, numero trigeſimoſecundo & ſequen.

67 Nec requiritur partis citatio in ſententia lata à canone ipſo iure, ſi factum non eſt diſcutiendum, ſecus ſi factum eſt diſcutiendum. Felinus in dicto capitulo Rodulphus de reſcriptis, numero quadrageſimoprimo. Et in hoc caſu factum non eſt diſcutiendum, quia dicitur in conſtitutione Bonifacii iuſtitiam ſic obtentam nullius prorſus eſſe momenti, nam vitium partis facit ſententiam nullam ipſo iure vt dicetur infra numero ſexageſimonono Ioannes Monachus in gloſſa Momenti hic.

68 Iuſtitiam ſiue gratiam ſic obtentam, nullius prorſus eſſe momenti volumus. Iſta verba nullius eſſe momenti volumus, cunt ſint præſentis temporis, important canonem latæ ſententiæ ipſo iure. Felinus in capitulo Rodulphus, numero vigeſimo octauo de reſcript. Dominic. in capitulo quidam in 4. not. 5. quæſtione primo & ibi præ-

Præpoſ.not.5. Et erit ac ſi diceret, ex nunc prout ex tunc ſententiam ſic latam annullamus. Doctores omnes in c. præterea il 2. de appellat. extra, & dictiones mox, ipſo iure, ipſo facto, ſunt latæ ſententiæ. Felin. in c. Rodulphus.num.33. Tiraquell.in l.ſi vnquam in verbo reuertantur. num. 21. C.de reuocand.don.& num.26. vſque ad num.31.verba ipſo iure important totaliter actum nullum. Socin. conſ. 76.num. 1.lib.1.

69 Ioan. Monach. in gloſſa, momenti hic dicit, quòd vitium partis vel defectus facit ſententiam vel gratiam nullam, cap. 1. de reſcript. lib. 6. ibi ipſo iure reſcriptum vel proceſſus per ipſum habitus non valeat:& ibi gloſſa dicit, quòd ſine partis exceptione & oppoſitione eſt nulla ſententia, quam Ioan. And. Philippus Franc. & Probus in additione ad Io.Monach.ſequuntur. Et quicquid eſt acquiſitum pecunia, irritum & inane exiſtit cap. 5. 1. quæſt. 3. & Nauarrus in conſtit. Gregorii num. 38. ideo quilibet tam pro iuſtitia quàm gratia obtinenda debet manus excutere ab omni munere.c. 114.1.q.1. quia ſententiæ irritantur & inanes habentur. c.7.§.quia de immunit. eccleſia. Et quicquid eſt obtentum in eccleſiaſticis rebus data vel promiſſa pecunia, nullum eſt c.5.1.q.3. & in c. 3. de offic. ord. lib. 6. dicitur nullius penitus ſit momenti, vbi Arch. exponit penitus, id eſt prorſus ex toto ſit, id eſt conſtat, ſiue conſiſtentiam habeat, momenti, id eſt vigoris. Alber. in Dictionario in verbo momenti. Et ita exponenda conſtitutio Bonifacii, quòd ſententia ſit ipſo iure nulla ſine aliqua partis inſtantia, quia Papa tulit ſententiam. Felin.in c. Rodulphus. num.28.& 30. cum loquatur Papa in tempore præſenti & intendat omnia ipſo iure irritare.

70 Omnique ſtatuimus carere effectu. & ſic ipſo iure,nam iſta verba important ipſo iure actus nullitatem. c. ad aures de reſcript. ibi vires nolumus obtinere. Abbas in c. quòd ſuper his de fid.inſtrum. & c. nihil eſt col.5.de elect. Felin. in dicto c. Rodulphus. num. 27. de reſcript. & ſtatutum eſt, ſententiam præfatam carere omni effectu, & ſic omni exequutione; effectus enim ſententiæ eſt ipſa exequutio, ergo ſi caret effectu, caret exequutione. Et effectus ſententiæ eſt ipſa exequutio, & ſententiæ cauſa ceſſante,ceſſat ſententia. Tiraq.in tract. ceſſante cauſa. num. 232. Decianus conſ.74.num.39.lib.3.

71 Et robore firmitatis, & iſta verba pariter important actus nullitatem ipſo iure.Domi in c.cæterum col.1.de reſcript.lib.6. facit.c. nè captandæ de præbend. etiam in 6. Felin. in d. cap. Rodulphus,num.30. de reſcript. Adeo quòd priuati poſſeſſione in vim talis ſententiæ ſpolio agere poſſunt vt dicetur infra.

72 Sed & ſcienter vtentes ipſis ſimili ſententia excommunicationis aſtringimus.vbi Io.Monach.in gloſſa penultima dicit, quòd vtens ſcienter malefactis ſimilia pœna irretitur, & Nauarr.nu.38.verſ.25.noto. Nam fautores eorum ſunt excommunicati, & hi ſunt ſcienter vtentes dictis ſententiis & gratiis. c. 7. de immunit. eccleſ. in principio, & falſarii literarum Apoſtolicarum cum fautoribus & defenſoribus ſuis, ſunt anathematizati. Et vtentes falſis literis, ſi clerici, officiis & beneficiis ſpolientur;ſi laici,ſubiaceant tandiu excommunicationi donec competenter ſatisfaciant. cap. 7. extra de falſis, & l.8.C. ad leg. Corn. de falſis ibi non poſſunt defenſores crimen falſi euitare,& in l.4.dicto titulo de falſis. C.ibi qui falſis reſcriptionibus vtuntur digna coerceantur pœna. Ita hic vtentes ſunt ſimili ſententia excommunicationis innodati; adeo quòd pœna impoſita facientibus vtentibus eſt impoſita, & vide etiam infra parte tertia num. 50. & Hypolit.Marſ.conſ.70.num. 19. & ſeq Caſ-

ſan. ſuper conſuet. Burg. rub. 2. §. 1. num. 23.

73 Et reſeruantes nobis abſolutionem eorum cum præmiſſis in omnibus ad pœnas ſimiles obligamus. Et ſic vtentes ſcienter ſunt in eadem pœna in qua facientes exiſtunt, & propterea Bonifacius eorum abſolutionem ſibi reſeruat, ex qua reſeruatione ſunt ligatæ manus inferiorum, vt abſoluere non poſſint tales excommunicatos. Dominic. in c. ſi abbatem col. 2. verſ. ex quo infert de elect. lib. 6. & dictum eſt ſupra num. 58. Nam ſi Papa ſibi abſolutionem ſupradictorum non reſeruaſſet, epiſcopi & pęnitentiarij Papæ poſſent ſic excommunicatos abſoluere. Cald. conſ. 12. de ſententia excommun. Gundiſal. Villadiego in tractatu de legato. quæſt. 9. num. 8.

74 Præterea gratia & fauoribus non ſunt dandi honores eccleſiaſtici, ſed meritis, & bonis operibus, & qui aliter facit, contra Chriſtum facit. c. 14. 8. quæſt. 1. Nam ad honores, & dignitates quis vocari à Deo debet, ſicut Petrus, cui Dominus dixit; Petre amas me, paſce oues meas. cap. 9. 8. quæſt. 1. & Petrus teſtimonium vitæ clementis fecit, quem elegit in ſucceſſorem, dicens quod Deum colebat, homines diligebat, erat caſtus, ſtudiis diſcendi deditus, ſobrius, benignus, iuſtus, patiens, ſciens ferre iniurias nonnullorum, qui in verbo Dei inſtruuntur. cap. 2. & 7. 8. quæſt. 1. Et tales debent eſſe qui appetunt honores eccleſiaſticos, & bona, vt ſint vocati à Deo vel Spiritu ſancto; non gratia, pecunia, & fauore, ea conſequi, quæ cum orationibus, & bonis operibus quærenda ſunt. cap. 16. §. prop inquis 8. quæſt. 1.

75 Videndum eſt an in hac conſtitutione Bonifacii comprehendantur pacta de quota litis, de quibus dictum eſt infra parte tertia num. 19. & ſeq: & num. 65. & ſeq. Et videtur quod ſic. Primo, quia impugnatur pactio vt ſupra num. 19. Secundo, promiſſio in parua vel magna quantitate, vt ſupra num. 21. & ſequentibus. Tertio, datio & receptio pro iuſtitia obtinenda, etiamſi non ſint de bonis litigioſis, vt ſupra num. 29. & ſeq. cùm dicatur in hac conſtitutione de quacumque re aut vtilitate, vt ſupra numero 34. & 45. Quarto, dicit de quacumque re, aut vtilitate conſequenda propter hoc; & ſic comprehendit tempus præſens & futurum, ideſt poſt victoriam de re conſequenda, & in iudicium deducta, vt dictum eſt infra parte tertia num. 19. & ſeq. Et propterea videtur, quod contra paciſcentes de quota litis ſit locus conſtitutioni Bonifacii in tribus pœnis. Primo in excommunicatione. Secundo in reſtitutione acceptorum. Tertio in nullitate ſententię obtentę per paciſcentem de quota litis, de quibus pœnis dictum eſt ſupra. vide infra parte. 3. num. 65.

76 Et in iſtis conſtitutionibus Bonifacii, & Gregorii, primo comprehenduntur omnes paciſcentes. Secundo, promittentes. Tertio, accipientes. Quarto, dantes. Quinto, recipientes. Sexto, non referentes Pontifici infra triduum. Septimo, audentes facere ea quæ prohibentur in conſtitutione Gregorii. Octauo, dantes & recipientes. Nono, dantes conſilium. Decimo, dantes auxilium. Vndecimo, complices. Duodecimo, fautores. Decimotertio, ſocii. Decimoquarto vtentes, & producentes. Decimoquinto, mediatores, & notarii vel iudices, vt infra parte 3. num. 57. & 58. Decimoſexto, omnes clerici, religioſi, laici vtriuſque ſexus. curiales, & alii vndecumque. Nauarr. in conſtit. Gregor. not. 8. num. 13.

77 Illi vero euitant pœnas conſtitutionum Gregorii, & Bonifacii. Primo qui referunt Pontifici infra triduum huiuſmodi pactiones, promiſſiones & alia ſupradicta, num. 50. Secundo in conſtitutione Gregorii conceditur impunitas his, qui rem adhuc incognitam

gnitam detexerint, vt in ſecunda parte infra num.53.

78 Pœnæ quæ imponuntur contra paciſcentes & promittentes pro iuſtitia obtinenda apud Sedem Apoſtolicam ex conſtitutione Bonifacii ſunt tres. Primo in excommunicatione & anathemate incurſo ſtatim poſt factum, pactum, promiſſio, datio, vel receptio. Secundo in nullitate iuſtitiæ obtentę. etiã ipſo iure & ſine partis oppoſitione. Tertio in pœna reſtitutionis acceptorum, de quibus dictum eſt ſupra in princ. & num.68. & ſeq. & num.61.

79 Mediatores in conſtitutione Bonifacii comprehenduntur, vt dicit Ioan. Monach. in conſt. Bonifac. in 3. gloſ. in fin. propter illa verba dictę conſt. illos quoque, qui aliquem ſciuerint culpabilem in prædictis, & mediator huius ſceleris, ex quo participans in crimine, criminoſus eſt. c. nuper. & c. ſi concubinæ, de ſent. excom. Et mediator in ſimoniaca prauitate patitur pęnas ordinarias ſimoniacorum. c. cum ſuper de confeſ. & ibi Abb. & omnes. & in c. 1. de teſtib. lib. 6. & vocantur iſti mediatores, Proxenetæ. c. pen. diſt. 91. & mediator poteſt eſſe teſtis ſi vult c. 1. vbi Probus in additione Io. Monac de teſt. nu. 1. lib. 6. & quibus caſibus poſſit mediator teſtificari Alex. conſ. 13. nu. 14. lib. 1. & in caſu ſimoniæ poteſt, & in caſu huius conſtitutionis, quia admittuntur complices & ſocii.

80 Dicitur in textu conſtitutionis Bonifacii, Aut ex pacto, vel promiſſione occulta, de qua dictum eſt ſupra. Hic incidenter quæri poteſt, an quis poſſit condemnari pro crimine dubio & occulto à iudice, & videtur dicendum quod non, quia occulta ſoli Deo cognita, & reſeruata ſunt. c. 12. 2. q. 1. vbi Arch. & Domin. in 1. not. & Præpoſ. num. 1. aiunt, quod donec cauſa non poteſt liquidari iudiciali probatione, dicitur eſſe ſub Dei iudicio, & non iudicio huius ſæculi, quod de occultis non iudicat. Et iudex qui iudicat de occultis, facit Deo iniuriam, cui ſunt omnia aperta; & ideo ei omnia ſunt reſeruanda. & quando iudex in occultis iudicat, vult Deum præuenire, cum iudicet quod ignorat, & ſic probatur, quod iudicans in occultis eſt ſuperbus, arrogans, & indoctus. c. conſuluiſti. 20. §. occulta. 2. q. 5. Et in re dubia non poteſt certa ſententia ferri, c. gratiæ. 74. & c. quamuis. 75. 11. q. 3. & ideo iudex accuſatori non ſtatim credere debet. c. non ſolum. 77. vbi gl. 11. q. 3. ſed in dubio in hoc ſęculo ſemper reus eſt abſoluendus; quia dubia in meliorem partem ſunt interpretanda, & in manifeſtis hominibus ſolùm permittitur iudicare. c. 2. de re. iur. extra. & ibi gloſ. vbi dicit, quòd in dubiis abſoluitur reus, quia eſt benignius. c. 3. de probat. & quando obſcura ſunt iura partium, contra actorem iudicatur. c. 5 in fin. de fide inſtrum.

81 In conſtitut. Greg. in princ. dicitur. Vt domus & curia noſtra à ſordibus expurgetur. Videndum eſt quid ſint ſordes, & ſunt auaritia vel pretium, ait Nauarrus hic num. 4. verſ. 2. vbi dicit, quòd auaritia prohibita fuit ante leges humanas, & eſt idolorum ſeruitutus. c. 20. 1. q. 1. & auarus idolorum cultor nominatur ab Apoſtolo, quia cultum Deo debitum dat, nummo. Gratianus in ſumma 26. q. 5. Et auaritia eſt idololatria, & idololatria infidelitas & fornicatio. gloſſa in c. 5. 28. q. 1. æquiparatur etiam hæretico auarus ſciens; quia auarus cum ſcientia vincit in ſcelere hæreticum; nam hæreticus neſciens auaro ſcienti coequatur. c. 21. 6. q. 1. & ibi Grat. in §. verum. & gloſſæ, & additiones. vide infra parte 2. num. 2.

82 In conſtit. Bonif. innouata à Greg. paciſcentes, promittentes, & recipientes puniuntur. Nam paciſcitur cupidus pecunia, vt faciat habere victoriam litis promittenti. Et Nauarrus hic d. num. 4. reducit omnia contenta in iſtis conſtitutionibus ad dationem, promiſſionem, receptionem, & pactiones, quæ omnia tendunt ad cupidita-

rem, & auaritiam, merito ſordes à Gregorio nuncupantur,

83 Et à ſordibus, id eſt, ab auaritia, domum, ideſt, familiam noſtram, & curiam, ideſt, omnes, qui curiam ſequuntur, expurgetur, id eſt, munda exiſtat. Primo innouamus conſtitutionem Bonifacii, de qua dictum eſt ſupra. Secundo circa ters caſus de nouo occurrentes, quos caſus vocat maxima ſcelera, vt infra in 2. part. à num. 6. vſque ad decimum, & committentes dicta noua ſcelera punit variis pœnis, vt infr. d. part. 2. per tot. Ea propter tranſeundum ad ſecundam huius tract. partem & interpretationem conſtitut. Gregor. cum Dei auxilio. & ad tollendum auaritiam, ſordes, & ſcelera à domo Papæ, & à curia, fuit cauſa finalis mouendi Papam ad faciendum hanc conſtitutionem. Quæ cauſa finalis ex prooemio colligitur, vt dixi alibi, & cauſa finalis præſumitur fons cauſarum, & eſt illa, quæ ſecundum iuris rationem debet eſſe finalis. Bald. in l. eam quam. num. 1. C. de fideico. & Tiraquell. in tract. cauſa ceſſant. limit. 1. num. 64. & ſequent.

84 Sententia lata per ſordes, ideſt, prece, timore, odio, vel fauoribus, aut per dolum, vel ambitionem iudicis tenet mero iure. Sed iudex eſt puniendus ſecundum Vantium de nullitate, in titulo ex defectu proceſſus num. 2. & num. 136. ſecundum conſtitutionem Gregor. eſt nulla ipſo iure, vt dicetur infra in 2. part.

VERGI-

VERGINII DE BOCCATIIS A CINGVLO I.V.C. ROMANI

TRACTATVS DE PACTIS, ET PROMISSIONIBVS SVPER Conſtitutione Gregorij.

SECVNDA PARS.

Tenor Conſt. Greg.

AB ipſo Pontificatus noſtri principio quam maxime poſſumus, enitimur atque contendimus, vt domus, & curia noſtra à ſordibus expurgetur. Cui rei ſalubri conſilio incumbens fel.record. Bonifacius Papa VIII. excommunicauit, & anathematizauit omnes clericos, religioſos, & laicos vtriuſque ſexus, ſiue familiares curiæ, ſiue vndecumque alios, qui aliquod pactum facerent, ſeu quid paruum vel magnum promitterent, vel promiſsionem reciperent, aut ex pacto, vel promiſsione occulta, vel manifeſta, ſiue ſub verbis generalibus, & plene non expreſsis, ſiue ſpecialibus, & aperte expreſsis facta, quicquam darent, aut reciperent, pro iuſtitia, ſiue gratia, ſiue pro ſe, ſiue pro alio, in cauſis, vel iudicijs, ſeu aliàs per literas Apoſtoli-

cas, & quibuſcumque alijs modis apud Sedem Apoſtolicam obtinenda. Et eam ſententiam ad promittentes, & acceptantes, danteſque, & recipientes duxit extendendam. Illos etiam, qui ſibi intra triduum non denunciarent eum, quem in culpa eſſe ſcirent, vel alicui per quem ad ſe fideliter referretur, ſimili voluit ſententiæ ſubiacere, Ac decreuit, vt nullus hanc incurrens excommunicationis ſententiam, abſque ſpeciali mandato ſuo abſolutionis beneficium valeret obtinere, niſi in mortis articulo conſtitutus: ſed nec quiſquam admitteretur ad abſolutionis gratiam, niſi prius erogatum eſſet pauperibus quantum ille dediſſet, vel etiam recepiſſet. Iuſtitiæ verò, ſiue gratiæ expeditiones ſic obtentæ, nullius prorſus eſſent roboris, vel momenti: & ſcienter illis vtentes ſimili ſententia innodauit, ac reſeruans ſibi abſolutionem eorum cum prædictis ad pœnas ſimiles in omnibus obligauit. Sed hoc ſcelus ita hodie in mores inductum eſt, vt plerique cupiditate improbi quæſtus potentioribus ſuffragationibus adnixi, huiuſmodi negotiorum expeditiones hùc illùc conquirentes, turpiſſime nundinentur. Alij alios, quos gratia præſtare arbitrantur, donis, pollicitationibuſque ambiant. Quidam etiam ſe talium operam, atq. induſtriam pretio & muneribus quæſiſſe affingant, quæ cum peſſima ſint, & curiæ prædictæ exiſtimationem grauiſſime offendant, in eos, qui talia agunt animaduertendum fore arbitrati, conſtitutionem prædictam cum ſuis cenſuris & pœnis omnibus innouamus; eaſque omnes extendimus ad audentes qualecumque horum facinorum, quæ adſcripſimus, danteſque illis, & alijs ſupradictis auxilium, conſilium, vel fauorem. Quin etiam eos omnes, omni beneficio & officio eccleſiaſtico, & ſeculari, ſiue temporali, ſiue perpetuo, ipſo iure priuamus, ac priuatos eſſe declaramus. Et præterea infamiæ ſubiectos perpetuo, ac inhabiles ad illa, & alia eſſe declaramus. A quibus etiam prout quæque res erit, tales pœnæ exigantur, quæ cæteris ſint exemplo. Illis tamen, qni rem adhuc incognitam, compliceſque ac fautores, & ſocios detexerint, impunitas concedatur. Datum Romæ apud ſanctum Petrum, anno incanationis Dominicæ 1574. Nonis Nouembris. Pontificatus Noſtri Anno Tertio.

Publicatæ per Curſores die 8. Nouemb. 1574. & affixæ ad valuas Baſilicarum S. Ioannis Lateranenſis, & Principis Apoſtolorum de Vrbe, necnon Cancellariæ Apoſtolicæ, & in acie Campi Floræ.

SVMMARIVM.

1 COnſtitutionis Gregorij tenor.
2 Papæ officium quòd ſit circa curiam & familiā ſuam.
3 In conſtitutione Bonifacij qui excommunicentur.
4 Scelus dandi & promittendi pro obtinenda iuſtitia, vel gratia, quod ſit. & num. 5.
4 Mos & conſuetudo idem ſunt.
6 Conſtitutio Gregorij vltra conſtitutionem Bonifacij ponit tres caſus nouos.
6 Caſus noui in conſtitutione Gregorij qui ſint.
6 Fumos vendere quid ſit.
6 Fauores vendentes committunt ſimoniam.
7 Conſtitutionis Gregorij ſecundus caſus, & quos reſpiciat. & num. 8.
9 Animam perdit, qui dat aurum pro obtinenda gratia.
10 Conſtitutionis Gregorij tertius caſus qui ſit.
10 Mendaces qui ſint.
11 Curiam quæ grauiſsime offendant.
11 Cauſa finalis quæ eſt.
12 Curiæ qui nocent, Papæ nocent, & ipſe ſui gregis adiutor eſſe debet.
12 Principis officium quod ſit.
14 Puniendi qui ſint iuxta conſtitutionem Gregorij.
15 Papa non debet pati ſuos ſubditos opprimi machinationibus malorum.
16 Conſtitutio Bonifacij innouatur à Gregorio.
17 Conſtitutio Bonifacij pro indubitata haberi debet & propter quid.
18 Conſtitutiones Bonifacij, & Greg. propter quid facta.
18 Furti nomine quid comprehendatur.
19 Audentes facere ſimilia facinora puniuntur ſimilibus pœnis.
19 Extenſio conſtitutionis Bonifacij quid operatur.
20 Audaces qui ſint.
21 Audentes facinora contenta in conſtitutione Gregorij, puniuntur.
22 Auxilium dantes ſimilibus pœnis puniuntur, & qui dant auxilium.
24 Conſilium dantes puniuntur dictis pœnis & quare & qui ſint.
25 Fauores vendere qui dicantur.
26 Fauor reſpectu iuſtitiæ peruertit iudicium.
27 Premijs & patrocinijs nullus eligi debet ad epiſcopatum.
28 Præmium offerens pro obtinenda dignitate plecti debet.
29 Iuſtitiam ementes pecunia vel munere ſimoniam committunt.
29 Simoniam committit dans pecuniam pro iuſtitia obtinenda.
30 Sententiæ venales latæ à corruptis iudicibus, nullæ ſunt.
31 Sententia iniuſta nulla eſt, & apud Deum, & eius eccleſiam non grauat.
32 Fauor conſilium, & auxilium, quæ præſtantur ſine datione, & promiſſione licita ſunt.
33 Pactio, datio, vel promiſſio etiam non ſecuto effectu operatur, vt quis incurrat pœnas conſtitutionum, & quare.
34 Fauere in arte magica qui dicantur.
34 Fauor debet aliquid delicto adijcere.
35 Conſilio & perſuaſione infertur iniuria, & quando.
36 Quin, dicti, o quid ſignificet.
37 Is, ea, id pronomen quid operetur.
38 Beneficij appellatione quid comprehendatur.
39 Officia eccleſiaſtica quæ ſint.
40 Officium boni ſerui quod ſit.
40 Serui quales eſſe debent, & qui fugiendi, & qui amandi ſint.
41 Officia eccleſiaſtica cum iuriſdictione, & ſine quæ ſint.
42 Officia ſecularia, & temporalia, quæ ſint.

33 Ipſo iure quid operetur.
44 Dictiones latæ ſententiæ quæ ſint. & num.44.
44 Careat viribus importat ipſo iure.
45 Infames, qui ſint.
46 Infamia facti, & iuris.
47 Inhabiles ad officia, & alia præmiſſa, qui efficiantur.
47 Volo, & nolo, verbum ſit conſtitutio.
48 Pœnæ qualiter & quomodo ſint imponendæ.
48 Pœnæ arbitrariæ, & extraordinariæ, quæ ſint.
49 Exemplum alijs præbet pœna delinquentis.
50 Impunitas conceditur his qui reuelauerint rem incognitam.
51 Complices qui dicantur.
52 Socius contra ſocium criminis quando teſtimonium ferre poſſit.
53 Fautores publicandi.
54 Impunitas quid ſignificat:
55 Datum conſtitutionis Papæ.
56 Pœnæ impoſitæ in Conſtitutione Gregorij quæ ſint.
57 In dubio nullus condemnandus.
57 Probationes in criminalibus quales eſſe debent.
58 Calumniator quis ſit, & qualiter puniatur.
59 Detractores, & calumniatores ſunt ſimiles inimicis.
59 Homicidæ ſunt accuſatores & detractores.
60 Mala proſunt bonis, & ſancta nocent malis ad iudicium.
60 Perſequentes Chriſtianum ſunt Chriſti inimici.
71 Innocens aduerſus ſententiam iniuſtam ab omnibus ſubueniri debet.
61 Sententia iniuſta ab inimico lata præſumitur.
61 Iuſtitia vbi non eſt, non eſt fides.
62 Iniuſtitiam faciens veritatem occultat, & iram Dei ſuper ſe prouocat.
62 Veritatem vendens Chriſtum vendit ſicut Iudas.
63 Iuſtum & verum quærere debent lites tractantes.
63 Lites tractandæ cum veritate, & non cum falſitate.
64 Peccato conſentiens eſt maledictus apud Deum.
65 Libellus & ſententia qualiter formandi in hac conſtitutione.

1 AB ipſo Pontificatus noſtri exordio quã maxime poſſumus enitimur atq; contendimus, vt domus, & curia noſtra à ſordibus expurgetur Hoc principium huius conſtitutionis oſtendit, quòd officium ſummi Pontificis eſt, inuigilare, impigro affectu pro ſtatu omnium eccleſiarum, incitat idiuinis præceptis, & Apoſtolicis monitis: nam ſi quid dignum reprehenſione inueniat ex igno rantia, vel præſumptione, celeriter reuocare debet, vt ſeruet mandatum Domini datum Petro, cui dixit amas me: & Petrus dixit ex ei, Tu ſcis Domine, & Dominus ait, Paſce oues meas: quia qui negligenter paſcit oues, non amat dominum c.2.25.q.1.

Sed Gregorius volens oſtendere quòd amabat Dominum dicit, quòd ipſe omni conatu, & intẽtione, nititur domum ſuam, & curiam à ſordibus, id eſt actionibus ſceleſtis expurgare, & mundare. Nam qui ſeruum vel filium non corrigit, eos non amat; quia charitas feruet ad corrigendum & emendandum malos mores. c. 36. 23. q. 5. & qui parcit vitiis non eſt miſericors, nec innocens qui parcit peccato, cum ad innocentem pertineat, non ſolum non facere malum, ſed punire peccantem ad hoc vt corrigatur, & alii eius exemplo terreantur. c.37. & 38.23.q.5.& Hoc intendit facere Gregorius in hac conſtitutione. vide ſupra par. 1.num.81.& ſeq.

3 Poſtea inferit totum tenorem conſtitutionis Bonifacii Octaui, vſq. ad verſ. Sed hoc ſcelus, ſuper qua conſtitutione

tutione Bonifacii dictum eſt ſupra vſque ad num. 83. Cum omnia verba dictæ conſtitutionis ſint particulariter declarata, & in qua excommunicantur omnes in quacumque parte mundi exiſtentes clerici, laici vtriuſque ſexus, & curiales paciſcentes, promittentes, dantes, & recipientes magnum, vel paruum, pro iuſtitia, vel gratia obtinenda apud Sedem Apoſtolicam, annullando gratiam, vel iuſtitiam ipſo iure, mandans quòd dantes aut recipientes non abſoluantur, niſi reſtitutis receptis.

4 Gregorius verò in ſua conſtitutione dicit. Sed hoc ſcelus, id eſt, pactionis, dationis, & promiſſionis pro iuſtitia vel gratia obtinenda, ita hodie in mores inductum eſt, id eſt, in conſuetudinem, quia mos & conſuetudo idẽ ſunt, vt in l. de quibus. ff. de legibus. vbi gloſſ. Bart. & doctores, & Rebuff. in l. pronũtiatum. §. matrem familias. & in l. probrum. ff. de verb. ſig. & l. more. ff. de acquir. poſſeſſ. qui mores illiciti ſunt, quia contra conſtitutionem Bonifacii, & iura: & quæ ſunt contra legem, licita fieri non poſſunt. l. pacta quæ contra. C. de pactis. vbi pacta quæ turpem cauſam continẽt, non eſſe obſeruanda. l. ſi vnus. §. pacta. ff. de pactis. & turpes ſtipulationes nullæ ſunt. l. generaliter. cum l. ſeq. ff de verborum oblig. nec valet iuramentum ſuper eo quòd natura turpe eſt preſtitum. c. nõ eſt obligatorium. de reg. iur. in 6. c. cum contingat. de iure iur. quia lex reſiſtit iuranti. Corn. conſil. 78. num. 9. lib. 1. dixi in tract. de contract. min. gloſſ. 2. num. 56.

5 Nota, quod hæc datio pro iuſtitia vel gratia obtinenda hic vocatur ſcelus, & in ſimonia vocatur deteſtabile ſcelus. in c. 2 de ſimo. in extrauag.

6 Quæ conſtitutio Greg. ponit vltra conſtitutionem Bonif. tres caſus nouos. Quorum primus eſt, quod pleriq. cupiditate improbi quæſtus, potentiorum ſuffragationibus adnixi huiuſmodi negotiorum expeditiones hàc illàc conquirentes turpiſſime nundinentur. Ideſt, multi auiditate lucrandi adiuti auxilio potentiorum expeditiones gratię & iuſtitię, in quacumque parte ſint, quærentes vt illas turpiſſime emant, vel vendant. Et Nauar. hic num. 45. ait, quòd tales vendentes fauores circa ſpiritualia, etiam quod ſint principes, & Monarchæ eccleſiaſtici vel ſeculares committunt ſimoniam, & incurrunt pænas, & cenſuras, & actus nullus eſt, ſi ſimonia fuerit realis in ordine, vel beneficio. c. 2. in extrauag. de ſimon. & tenentur reſtituere ea, quæ acceperunt. c. de hoc. de ſimon. Rom. conſi. 317. & Dec. conſi. 118. in princ. dicunt, quòd qui promittit alicui voces patronorum in beneficio iuris patronatus, ſimoniam committit. Et vlterius ille, qui facit pactum cum eligentibus, ad dignitatem eligi non poteſt. gloſſa pragmat. ſanct. in cap. ſicut. §. ego enim. in gloſſa temporalis. vbi additio. & c. 1. & 2. & per totum 1 quæſt. 3. Et ſic iſte primus caſus loquitur de his, qui turpiter emunt, & vendunt expeditiones faciendas apud Sedem Apoſtolicam, propter fauores quos dicunt habere, qui quærunt tales expeditiones. Contra quos inuehit Rebuff. in l. 42. ff. de verborum ſignific. pag. 318. verſ. improbe, & Nauar. & hic num. 40.

7 Secundus caſus eſt, Alii alios, quos gratia præſtare arbitrantur, donis, pollicitationibuſque ambiunt. Id eſt, alii quærunt eos, quos multum poſſe apud Papam iudicant, vt cum donis & promiſsionibus faciant eis obtinere gratiam & iuſtitiam apud quoſcũque miniſtros iuſtitiæ vel gratiæ. Et ſic auaritiæ cęcitas, & damnatæ ambitionis improbitas, homines inducunt ad faciendum quæ à iure interdicta ſunt exquiſitis fraudibus. cap. auaritiæ. de electione lib. 6. Vt Ioannes Monachus dicit, quòd auaritiæ cæcitas, & ambitionis improbitas attribuitur. Et ibi Probus num. 4. ait, quòd qui pecunię obediunt, faciũt venalia

nalia

nalia iuſtitiam, & gratiam. & Alber. in Dictionario, multa pulchra de ambitione dicit in verbo, ambitio. Et auarus hæretico æquiparatur. capit. quæ ergo. 6. quæſtion. prima. & ambitioſus quærens aliam eccleſiam, ab vtraque eſt repellendus. capit. ſi quis. 7. quæſtion. prima. Ambitioſi natura quæ ſit, deſcribit Archidiaconus in c. 3. diſtinct. 47. & Præpoſit. & Turrecrem. cap. 5. numero. 7. diſtinctione 161. & ambitionem in terra deſiderans, confuſionem in cælo deſiderat. cap. 12. diſt. 40.

8 Et iſte ſecundus caſus reſpicit certos ſollicitatores, vel curiales, qui vt aliquid lucrentur, promittunt exiſtentibus, & venientibus ad curiam pro expeditione cauſarum, vel gratiarum obtinendarum à miniſtris Sedis Apoſtolicæ, vel à Papa, & dicunt, quòd ipſi, mediante N. qui multum poteſt cum expeditoribus iuſtitiæ, & gratiæ, obtinebunt omnia; ſed oportet illi dare aliqua munera, & iſti incidunt in pœnas conſtitutionis Gregorii, quæ ſunt quinque, vt infra dicetur: & in pœnis conſtitutionis Bonifacii, quę ſunt tres, & incidunt in pœnas l. 1. ad leg. Iul. de ambitu, de quibus Nauar. hic num 41.

9 Et nota, quòd qui dat aurum pro obtinenda gratia, perdit animam, & gratiam non ſuſcipit, quæ gratis datur. c. 14. & 15. 1. q. 1. & pecunia male quæſita corpus & animam maculat. c. 16. & damnatur hæc datio in tertiam, & quartam generationem. d. c. 16. §. quia ergo. 1. q. 1.

10 Tertius caſus eſt ibi, Quidam etiam ſe talium operam, atq. induſtriam, precio, & muneribus quæſiſſe aſſignant. Id eſt, alii ſunt, qui ſimulant quæſiuiſſe illos homines ita potentes apud omnes Romanæ curiæ iudices, & præpoſitos ſignaturæ gratiæ pecunia, & muneribus, vt inducant egentes ad exburſandum illas pecunias, quas ipſi lucrari intendunt. Et iſti homines in pœnas harum conſtitutionum incurrunt, & vlterius ſunt mẽdaces, & ſic in peccato mortali. c. 12. 22. quæſt. 2. & mendacium non ſolum conſiſtit in falſis verbis, ſed in ſimulatis operibus. c. 19. 1. vt ita. 22. q. 5. prout in hoc caſu cum illi fingant feciſſe aliquid, quod non fecerunt. Nauarrus hic num. 42. Et in vita Alexandri Seueri Imperatoris quidam Turinus multa fingendo vendebat infamando Imperium Alexandri; quem poſtea Alexander accuſari iuſſit, & probatis omnibus per teſtes, in foro palo ligari, & fumo necari iuſſit, dicente pręcone, qui fumum vendidit, fumo punitur. & Manutius in Adagiis fumos vendere, & Nauarrus hic num 45. & infra nu. 23.

11 Quæ cum peſſima ſint, & curiæ prædictæ exiſtimationem grauiſſime offendant. hæc tria noua ſcelera, cum ſint peſſima, quia grauiſſime offendunt curiæ exiſtimationem; ideo ſuper illis optimus Pontifex prouidere intendit Et hæc eſt cauſa finalis, propter quam Papa fecit iſtam conſtitutionem: quia cauſa finalis eſt illa, quæ principaliter in agendo actu, ab agente conſideratur, quæ ipſum præcipue mouet, & in quam ipſius mens dirigitur. Et finalis vere eſt hæc, quia vltima ad exequutionem, licet prima ſit quo ad intentionem. Bart. in l. ambitioſa. num. 19. ff. de decret. ab ord. faciend. Couarruuias in c. 10. num. 2. lib 1. variarum reſolut. Tiraquell. in tract. ceſſante cauſa, limitatione 1. nu. 52. Aymon. conſil. 192. num. 21. ait quòd cauſa finalis eſt illa, quæ tendit ad commodum concedentis, vel alterius tertii, qui multos allegat. Hæc cauſa tendit ad commodum concedentis, & curiæ, cum eius finis ſit purgare curiam à malis hominibus ſimilia delicta facientibus, quia Papa pro omnium eccleſiarum ſtatu impigro affectu inuigilare debet. c. 2. 25. quæſtion. 1.

12 Et Principis officium eſt, liberare ui oppreſſos de manu calumniatorum, ac peregrinis, pupillis, & viduis auxi-

auxilium præbere, cum facillime à potentibus opprimantur; & non pati per eorum conniuentiam, vt eorum bona à malis tollantur, vt Deus cuſtodiat regna eorum. c. 23. & 24. vbi gloſſa 23.quæſt.5. Nam reges ſunt conſtituti ad tuitionem eccleſiarum, pupillorum, & viduarum, & refrenationem rapacium. c. 26. dicta quæſt. 6. & principes ſint vltores iræ Dei contra eos, qui male operantur. c.27. & 29.23.quæſt.5.

13 Præterea qui curiæ nocent, Papæ nocent, & ipſe ſui gregis vltor & adiutor eſſe debet. c.8.23.q.8. ideo datur impunitas reuelantibus has pactiones, & non reuelantes puniuntur. Quia ſciens fit particeps delicti. Abb. in c.1.num.9. de reſtit.ſpo. & Dec.in c.1.num.33.de offic.del. & Felin.in c. quantæ.col.2.de ſent.excom. & additio ad Decium d.num.33.

14 Sequitur in conſtitutione Gregorii, In eos qui talia agunt animaduertendum fore arbitrati: ideſt eos qui talia agunt puniendos fore iudicauimus. Nam animaduerſio pro punitione ponitur.l.ſi quis in hoc. C. de Epiſcopis & clericis, vbi gloſſa animaduertatur, ideſt, puniatur. Primo expeditores qui quærunt expeditiones: Secundo illi, qui dicunt, quod cum donis & promiſſionibus omnia obtinebunt. Tertio illos, qui dicunt omnia obtinuiſſe donis, & promiſſionibus.

15 Et hæc animaduerſio fit, quia optimus Princeps non debet permittere fraudibus, & machinationibus ſuos ſubditos à ſimilibus hominibus opprimi; & contra eos ſeuera vindicta procedere, cum ſui gregis vltor & adiutor eſſe debeat. c.8.23.quæſt. 8. & c.2. 25.quæſt.1. Et maxime, quia hæc grauant curiæ exiſtimationem: quæ grauamina tollenda ſunt pœnis & mulctationibus grauiſſimis, quia ſummi ſacerdotes iniuſtitias remouere debent, præſumptiones abſcindere, opprobriis & calamitatibus locum non præbere. cap. 6. 3. quæſt. 1.

16 Sequitur in conſtitutione Gregorii, conſtitutionem prædictam cum ſuis cenſuris & pœnis omnibus innouamus, ideſt conſtitutionem Bonifacii nouam facimus cum ſuis cenſuris & pœnis. Nam innouare ſignificat nouam facere dictam conſtitutionem, & propterea tenor dictæ conſtitutionis fuit inſertus, vt de certa ſcientia dicta innouatio facta videatur. Cardin. in Clem. dudum de ſepul. in primo & ſecundo notabili, & ibi additio. Et qui innouat, renouat, reparat & confirmat canones qui in deſuetudinem abierunt, dicit Nauarrus hic. num.42.verſ. tertio, & Paulus 2. innouat conſtitutiones contra ſymoniacos æditas per alios Pontifices in Extrauag. 2. de ſimonia. Et iſta innouatio cum ſuis cenſuris facta eſt, vt timore ſupplicii quis abſtineat à malo. c. 1. & 2. diſt. 4. ideo videtur hæc conſtitutio vtilis, vt dicit Nauarrus not.26.num.39.hic.

17 Sed quia conſtitutio Bonifacii erat inſerta in volumine Extrauagantium commu.in c.1.de ſententia excom. & gloſſata à Ioan. Monacho clariſſimo Doctore, & Cardinali, pro indubitata haberi debet. Hieronymus Clarus in procemio Extrauagantium commun. col. 2.verſ. dicuntur indubitatæ. Vide quæ dixi in tractatu de cenſibus, part. 2.num. 136. & nihilominus ad cautelam fuit innouata à Gregorio, cum prætenderetur reuocata à Clemente V. authore Palud. diſt. 18.q.3. & Nauarrus hic num.1.

18 Iſtæ conſtitutiones factæ ſunt à Summis Pontificibus ad reprimendum cupiditates improborum quæſtuum fieri ſolitorum ab hominibus quærentibus ex pactione promiſſione & receptione pecuniarum iuſtitiam, vel gratiam obtinere apud Sedem Apoſtolicam nè incidant in furtum. Et ſic nè aliquid faciant contra præceptum Decalogi; nam furti nomine omnis illicita vſurpatio rei alienæ intelligi-

telligitur, non enim rapinam permiſit, qui furtum prohibuit. c. 13. ℘. furti 14. quæſt. 5. & c. 11. ℘. furti. 32. q. 4. & gloſſa in dicto c. 13. dicit, quòd aliquo prohibito ſunt prohibita omnia ſimilia & quæ ſequuntur ex illo, nam omnis raptor eſt fur, & furtum eſt frauduloſa rei alinæ contrectatio inuito domino. l. 1. ℘. 1. & l. qui ius ℘. vetare. ff. de furt. Archid. in c. dicto c. pœnale col. 2. verſ. in gloſſa 14. q. 5. dicit, cum in Decalogo dicatur non furaberis, nomine furti extenditur & comprehenditur omnis illicita vſurpatio rei alienæ, attenta diffinitione furti facta à legiſtis. prout fur & latro eſt qui occupat locum epiſcopi viuentis. c. 107. quæſt. 1. Vbi Præpoſitus & Dominic. not. 1. dicunt, quòd furtum committitur etiam in re immobili; & ſic qui occupat bona aliena cum dationibus & promiſſionibus, furtum committit, vltra quòd occupet bona aliena. Ideo dicta pacta & promiſſiones in conſtitutionibus pręfatis vocantur ſcelera peſſima. Nauarrus hic. num. 39. verſ. 26.

19 Eaſque omnes extendimus ad audentes qualecumque horum facinorum quæ adſcripſimus; id eſt pœnas in conſtitutione Bonifacii poſitas, extendimus ad illos qui audent facere, aliquod ex dictis factis ſceleſtis in conſtitutione noſtra poſitis. Et in c. fin. in fine nè clerici vel mon. dicitur, hoc extendi volumus & mandamus, & ibi gloſſa dicit, ſcilicet præmiſſas pœnas de quibus ſuperius facta eſt mentio. & in c. fin. de ſimon. dicitur mandatum Apoſtolicum etiam ad Abbatem extendi. & ibi Innoc. dicit quod extenſio fit, quod conſulatur ſaluti animarum dantis & recipientis. & Hoſtienſis, ibi in ℘. conſultationi. verſ. hic ergo, fuit intentio, vt tam Monachi quàm Abbates corrigerentur; & ideo fit extenſio, quia per hoc prouidetur animabus vt nulli pręiudicium præparetur, etiam ſi ſit pœnalis conſtitutio. Ant. de But. ibi col. 1. verſ. videte, ait, quod hoc mandatum Papæ eſt exequutiuum iuris interpretati, & Abbas. num. 12. atteſtatur quod hæc eſt interpretatio communis. Vnde extenditur hæc conſtitutio Bonifacii ad audentes & alios in conſtitutione Gregorii expreſſos principaliter ab eodem, & non acceſſorie, vt dicit Nauar. hic. num. 43. quia verba Gregorii ſunt clara quod extendit contra audentes, & alios dictas pœnas poſitas in conſtitutione Bonifacii, & ſic principaliter non acceſſorie: quia vna lex non eſt acceſſoria alteri legi. Sed lex vtilis reipublicæ, prout erat conſtitutio Bonifacii, erat adiuuanda extenſione ad alios caſus non expreſſos. l. hoc modo. 63. ff. de condit. & demonſtr. vbi gloſſa, videlicet ad caſus expreſſos in dicta conſtitutione Gregorii.

20 Et ideo extendit ad Audentes talia facinora, quia facientes ſimilia delicta ſunt temerarii. Card. in Clem. 1. de baptiſmo. num. 4. & audacia ſemper accipitur in malam partem. Et dicuntur audaces illi qui faciunt contra ius. Card. in clem. 1. num. 2. & ibi additio. de offic. iud. ord. & eſt text. in c. eum qui de præbend. in 6. ibi pœnæ ſaltim formidine à ſuę temeritatis audacia refrenetur, & Nauarr. in not. 23. num. 38. verſ. audentes. & audacia ſonat in malum auth. habita. C. Ne fil. pro parte ibi, vt nullus de cætero tam audax. vbi gloſſa dicit, quod audacia in malam partem accipitur. & l. ſi quis decurio. C. de decur. lib. 10. & in l. quantæ audaciæ, & quantæ temeritatis ſit publicanorum factiones. ff. de public.

21 Qualecumque horum facinorum quæ adſcripſimus; ſcilicet conquirentium expeditiones hàc illàc, vt ſupra num. 6. & ambientium donis & pollicitationibus præſtare gratiam vel iuſtitiam vt ſupra. num. 7. & fingentes opera potentium acquiſiuiſſe gratiam vel iuſtitiam vt ſupra. num. 10. Vnde qui audet aliquod horum facinorum

in

in pœnas conſtitutionis Bonifacii incidit; videlicet in in cenſuris & pœnis, vt ſupra conſtitutione Bonifacii. num. 1. & ſeq. item in nullitate gratiæ vel iuſtitiæ, vt ſupra dicta parte 1. num. 68. & ſeq. Tertio in reſtitutione acceptorum, vt ſupra parte 1. num. 61.

22 Danteſq. illis & aliis ſupradictis auxilium, id eſt aſſocians aliquem ex ſupradictis ad actum maleficii vel ſcelerum prædictorum, dicitur præſtare auxilium. Bald. in l. 1. not. 12. C. de rapt. virg. & qui cum delinquente ſtat armatus, dicitur, ex propoſito eum aſſociaſſe. Bald in l. 1. C. de ſeru. fugit. & pro auxilio præſtito in actu ipſo delicti imponendo, venit eadem pœna qua tenetur principalis. Bart. in l. is qui opem. ff. de furt. Surdus conſi. 40. num. 44. & 45. lib. 1. & fautores & auxilium præſtantes, pœna ſimili qua principales puniri debent c. 1. de offic. deleg. Et qui opem furi dat furti tenetur. l. is qui opem. ff. de furt. & c. quāto de ſententia excom. & ibi gloſſa, quòd hi fouere etiam dicuntur qui cum poſſint, manifeſto facinori deſinunt obuiare. Et error cui non reſiſtitur, approbatur; & veritas ſi non defendatur opprimitur; & cum poſſis perturbare peruerſos, & negligis, nihil aliud eſt quàm fouere; & qui conſentit errori alieno, polluitur. r. 1. 3. 4. & 5. diſt. 83. & ſic qui dat auxilium ſupradictis, incurrit dictas pœnas. vide etiam Maſcard. concluſ. 159. num. 20. & ſeq. vbi declarat vol. 1.

23 Nam auxilium & fauorem præſtare videtur bannito Aduocatus vel procurator præſtans ei patrocinium. Bart. in l. poſt legatum §. ſunt qui putant. num. 1. ff. de his quibus vt indigni. Angel. Aret. in tractat. malefic. verſ. & Andream auxiliatorem. num. 6. verſ. Sed aduerte & ibi additio. Guido Papæ ſing. 640. & quibus pœnis puniantur auxiliatores Menoch. de arbitrariis iudicum lib. 2. Centuria. 4. pag. 346. per totum. Aegid. Boſſius in titulo de mandato ad homicidia. num. 66. & Maſcard concluſ. 159. in principio vol. 1. Hypol. Riminald. conſ. 310. num. 2. & ſeq lib. 3.

24 Conſilium dantes ſupradicis ſimilibus pœnis puniuntur, vt hic; quia conſulens plus peccat quàm faciens, quia cauſam mali præbet. c. 19. 23. q. 5. gloſſa in c. 31. & 32. 24. q 3 & conſulere dicitur quicumque monet, perſuadet, aut precatur vt illud faciat. Bart. in l. non ſolum §. mandato. ff. de iniuriis. Nauarrus hic. not. 7. num. 12. & conſulens raptum cum committente excommunicatur. c. 4. 37. q. 2. & ex conſilio quis tenetur ſicut ex facto c. 22. ex conſilio diſt. 1. de pœnit. Et in magia ex ſolo conſilio quis punitur, c. 6. & 9. 26. q. 5. conſulens delictum fieri in perſona alicuius, tenetur pari pœna ſicut faciens; etiam ſi ille erat facturus illud delictum ſine vllo conſilio. Sed tūc conſulens mitius punitur, & hoc niſi reuocaſſet dictum conſilium, & intimaſſet illi contra quem datum fuit dictum conſilium, & illi cui dedit. Felin. in c. ſicut dignū col. 3. & in c. 1. de homicid. Aegid. Boſſus in titulo de mandato ad homicidium. nu. 59. & ſeq. Decius in l. conſilii. ff. de reg. iur. vbi late. & etiā Cagn. Et aduocati qui vincunt cauſas per falſas allegationes, tenentur in conſcientia. Abbas in c. 1. not. 3. de iur. calumn. & in c. paſtoralis de re iudic. & ex quibus actibus probe:ur, vel præſumatur datum conſilium alicui in aliquo facto. Maſcard. concluſ. 419. vol. 1. & conſiliarius præbet alteri auxilium & ſuadere poteſt ad bonum vel ad malum. Hypdolit. Rimin. conſ. 410. num. 11. & ſeq. lib. 3.

25 Vel fauorem, id eſt principum beneuolentiam, ſimulato commendationis officio per occaſionem familiaritatis pretio vendere. vnde Martialis, Vendere nec vanos circum palatia fumos. Et quidam Zoticus, ſub Eliogabalo imperatore tātum valuit, vt ab omnibus officiorum principibus

bus ſic haberetur quaſi domini maritus eſſet; & omnia Eliogabali dicta, & facta vendebat, fumis quàm maximas diuitias ſperans & multis multa pollicebatur, vt omnes falleret & egrediens ab illo ſingulos audiret, dicens hoc de te audiui, hoc de te locutus ſum, hoc de te futurum eſt. Vt ſunt homines huiuſmodi, qui ſi admiſſi fuerint ad nimiam familiaritatem principum, famam non ſolum malorum, ſed & bonorum principum vendunt. Et qui ſtultitia, vel innocentia imperatorum, qui hoc non perſpiciunt, infami rumigeratione paſcuntur. hæc Lampridius in vita Eliogabali. Et in vita Alexandri Seueri Imperatoris, narrat multa de quodam Turino familiari dicti Imperatoris, qui omnia vendebat ſic fingendo; & quem tandem punire fecit, dicente in foro præcone, fumo perit qui fumum vendidit. De his qui fumos vel fauores vendiderunt vide Manutium in Adagiis, Fumos vendere. vide ſupra num. 10.

26 Fauorem dantes pro iuſtitia, vel gratia alicui ex ſupradictis. num. 19. incidunt in pœnas harum conſtitutionum, quia reſpectu iuſtitiæ fauor peruertit iudicium. Ioan. Monach. in c. 1. nu. 6. de re iudic. lib. 6. vti Probus nu. 13. dicit, quòd propter fauores vnius partis alteri in iuſtitiam facere nõ debemus. c. 1. §. illud vero 14. q. 1. vbi gloſſa ait, quòd in illicitis neminem iuuare debemus c. 93. 11. q. 3. vbi quòd ſeruus in malo non debet domino temporali obedire, ſed Deo. Archid. in c. quicumque de hæretic. lib. 6. & ibi Ioan. And. num. 5. Anchara. num. 5. Ioan. And. in c. propoſuit col. 2. verſ. ſi vero de clerico excom. vel inter. & ibi Abbas. nu. 6. Et vlterius alicui non eſt fauendum, ſi alteri fiat in iuſtitia c. ex tenore de foro compet. quia non debet vnius conditio per alterum fieri deterior. & vide in cap. ad falſariorum de crimin. falſi. Et electus in epiſcopum ſuffragiis potentum, quibus pecuniam dedit, ſymoniã committit. c. 1. 1. q. 6. nec præmia, nec patrocinia in dignitatibus quærendis interuenire debent. c. 1. & 2. 8. q. 2. & Ioannes Cirier. de primogenitura. q. 10. num. 6. lib. 1.

27 Nam eligi ad epiſcopatum quibuſcumque præmiis aut patrociniis quarumcumque perſonarum nullus debet; nam electus per patrocinia, obedire tenetur præſtantibus patrocinia. & ſic minuitur dignitas epiſcopalis & eccleſiaſtica, nec ſeruatur illius ordo. c. 1. 8. q. 2. nec minus epiſcopus eligi debet lucro proprio ab eligentibus, qui dum in lucro cogitant, merita perſonæ eligendæ non examinant. c. 2. 8. q. 2 Et ideo ſymonia prohibetur omnibus electoribus per ſe, aut ſubmiſſam perſonam. c. 3. in princip. 1. q. 7. & ſymoniam committunt qui ex cauſa retributionis humanæ, ſpiritualem gratiam accipiunt. cap. 11. 1. quæſt. 3.

28 Et quicumque pro accipienda ſacerdotii dignitate quodlibet præmiũ fuerit detectus obtuliſſe, eo ipſo eſt excommunicatus: & plectuntur tam dantes quàm recipientes diuerſis pœnis. c. 7. 1. q. 1. & in iſtis conſtitutionibus dantes & accipientes excommunicantur ipſo iure pro iuſtitia, vel gratia obtinenda. Et ſic eſt ſimilis diſpoſitio in vtraque conſtitutione tam in ſymonia, in ordinibus, quam gratia, vel iuſtitia obtinenda.

29 Ementes pecunia vel munere iuſtitiam, ſymoniam committunt. nam fuerunt eiecti vendentes & ementes de templo a Domino. Et illi ſunt vendentes, qui illud quòd debent, pecunia vendere intendunt; & iſtud eſt iuſtitiam vendere, id eſt pecuniarum largitione defendi, qui cum nolint debitum proximo ſoluere quòd iuſtum eſt, emunt peccatum dato præmio patronis. c. 10. 1. q. 3. vbi gloſſa dicit qui emit iuſtitiam committit ſymoniam. cap. fin. 14. quæſt. 5. & cap. 66. 11. quæſt. 3. ait quod acceptio nummorũ pro iuſtitia præuaricatio veritatis eſt.

eſt.Et in c.37.2.q.6.dicitur,quòd ſententia pecunia data nulla eſt: quia dans pecuniam ſymoniam committit, ſi cauſa eccleſiaſtica.& gloſſa.in c.10. 1. quæſt.3. & ibi Præpoſit. num.7. & D.Thomas in 4.diſt.25.

30 Sententiæ venales latæ à corruptis iudicibus nullæ ſunt, etiam ſi ab eis non ſit appellatum. c.41.§. venales 2. q.6. quæ eſt l.7. C. quando prouocare non eſt neceſſe,vbi Paul.de Caſt. ait quòd ſententia lata a iudice corrupto pecunia, eſt ipſo iure nulla, & non eſt opus appellatione; & ſic iſte textus eſt conformis huic conſtitutioni quò ad iuſtitiam obtentam ex corruptione, & ibi etiam gloſſa. & Bart & alii Sed ſi ſententia ex gratia, vel fauoribus lata ſit, valet dicunt gl. & Bart. in dicta l.7. quando prouoc. non eſt neceſſ. Sed contra eorum dicta faciunt conſtitutiones Bonifacii, & Gregorii,vt dictum eſt ſupra parte prima,num.69. & ſequentibus. & Salic. in l.1. col.4.& fin.verſ. quia aut pecunia interuenit. C.de aduocat. diuer.iud.

31 Et ſententia iniuſta nulla eſt. cap. 35.11.quæſt.3. & apud deum & eius eccleſiam iniqua ſententia neminem grauare poteſt,& ab ea abſolutio non eſt petenda. c.46.11.q.1. & iniuſtum iuſtum dicens abhominabilis eſt apud Deum.c.57.11.quæſt.3.Ratio eſt, quia qui dicit malum bonum, mortaliter peccat,cum quilibet ſcire teneatur hoc eſſe bonum, & illud eſſe malum. c.58.11.quæſt.3. & ideo iniuſta ſententia apud Deum curanda non eſt quia non grauat.

32 Et Nauarrus in conſtitut. Gregorii, num.43. verſ. aduertendum tamen,quòd aliquando datur cõſilium, auxilium,vel fauor ſolum ad obtinendum gratiam, vel iuſtitiam, ſine datione, promiſſione & pacto: aliquando cum pactione, promiſſione & pacto. Et dicit, quòd in priori caſu non incurritur aliqua pœna; quia non fuit datum, auxilium, conſilium, vel fauor datione, promiſſione, & pacto, ſed pro celeriori expeditione illius negotii. & tunc non incurruntur pœnæ conſtitutionis Gregorii.

33 Sed ſi fauor,conſilium,vel auxilium præſtatur vt faciat promiſſionem, pactionem, dationem, & receptionem, quæ promiſſio,pactio,datio, vel receptio ex dicto conſilio non eſt ſequuta, non incurritur pœna harum conſtitutionum.Sed ſi facta eſt promiſſio, pactio,datio,vel acceptatio,& non ſequuta gratiæ vel iuſtitiæ victoria vel obtentio, tenet Nauarrus quod ſic: quia conſtitutio Bonifacii alternatiue loquitur in octauo not.num.13. verſ.3. quò ad incurrendas pœnas. Et dicit quòd ſufficit vnum illorum nominatorum in conſtitutione Gregorii interueniſſe, & non requiri obtentionem iuſtitiæ vel gratiæ; quia ſufficit vt incurratur in dictis pœnis quòd vtatur modis prædictis pro obtinenda gratia vel iuſtitia; & quòd ſufficit pactum de dando, licet non detur quod promiſſum eſt. Et ſicut conatus facit quem incidere in crimen læſæ maieſtatis.l.quiſquis. C. ad leg. Iul maieſt. ita in caſu iſtarum conſtitutionum, ſolus conatus corrumpendi iudicem punitur, etiam ſi non ſequatur corruptio. Bald. in auth. nouo iure, C. de pen.iud.l.imperator Seuerus. ff.de iur.fiſc. & l. ſi quis non dicam rapere.C.de epiſ.& cler.& Felin. in tractatu quando conatus. num. 3. Et licet num.14. alleget Nauarrus aliqua in contrarium,tamen illis reſpondet num.15. quem vide. & Maſcardus concluſ.138. volumine primo, numero quinto. Anton. Gabriell. in titulo de crimine concluſ. 1.num.9.

34 Fauere dicitur alicui in arte magica per eum qui ſcribit alicui, vt faciat quòd habeat librum ad artem magicam exercendam. Et tales fautores reprobantur in cap.2. in princ. & § hæretici de hæret. in 6.eo quia ille, qui recipit literas, non accuſa-

uit ſcribentem ſancto officio inquiſitionis, vt per Carrerium in tract. de hæret. num. 106. & ſeq. Hypolit. Rimin. conſi.414. num.13.lib.4. Et conſilium & fauor debent aliquid delicto adiicere ad hoc, vt quis puniatur vt principalis committens; aliàs eſſet nudum conſilium,& nudus fauor, qui nihil adiiceret.

35 Lcuius punitur. Berouſ. conſil. 192.num.9. lib. 3. & conſilio, & perſuaſione infertur iniuria,quando perſuaſit illi qui nolebat iniuriam facere.Berous conſil. 202. num. 10.lib.3. & quando actualiter caſus eſt ſequutus, & iniuria actualiter facta. Berous ibi num. 11. Dinus in cap. nullus, de reg. iur. in 6. Bart. in l. ſæpe in fine. ff. de verb. ſignific. & offenſio propter conſilium facta in re, vel in perſona punitur.Berous dicto conſil.202.num. 14. Et qui mandat interficere aliquem per aſſaſſinos, etiam non ſequuta morte, eſt excommunicatus c. 1.de homicid.in 6. quia æque principaliter excommunicat mandantem ſicut occidentem. Et in decimis, ſi aliquis religioſus retrahit aliquos à ſolutione decimarum, eſt excommunicatus religioſus & adiutores. clement. cupientes ✠. 1. de pœnis,& qualiter opem auxiliumque ferat.l.ſæpe 53.§. item dubitatum ff. de verb. ſign. & ibi Rebuff. pag. 389. & ſeq. & ibi Alciat. quòd ſi conſilium præſtatur pro doloſa intentione coniunctim intelligitur, & placet iſte intellectus.

36 Quin etiam eos omnes omni beneficio ipſo iure priuamus, quin ideſt potius vel immo, & plus operatur iuncta cum dictione, etiam. Decius conſil.466.num.17. quia implicat caſum magis dubitabilem, & quomodo. Berous conſil. 57. num.49. & 50. lib. 3. Et implicat, & includit maiora, diuerſa ab expreſſis, & auget addendo & implicando. Pariſ. conſil. 46. num. 30. & 31. & conſil. 143. num. 15. & 16. lib. 4. & implicat ad iura non ceſſa. Corn. conſil. 14. num. 3. lib. 3. Alexand. conſil. 116. num. decimoquarto, libro ſecundo, & dicit quòd eius natura eſt implicare rem,de qua ſit maior, vel par dubitatio.

37 Eos, & per iſtud pronomen eos,intelligo omnes ſupradictos operantes ea quæ dicta ſunt ſupra num. 19. nam pronomen is, ea, id, omnes compræhendit. Archid.in c. ſi is ad quem de inſtitut. lib. 6 & ſtantibus dictionibus quin etiam,forſan paciſcentes, promittentes,& alios compræhenſos in conſtitutione Bonifacii, & numeratos per Nauarrum hic num. 14. intelliguntur;quia clauſula quin etiam, eſt ampliatiua, vt dictum eſt ſupra num.33.

38 Omni beneficio eccleſiaſtico, ideſt omni eccleſia collata clerico à Papa, vel Epiſcopo, cum eccleſia dicatur beneficium ſpirituale vel eccleſiaſticum c.Felicis. ✠.quòd ſi quis, de pœnis, in 6. Rebuff. in praxi beneficiali. c. 1. num.8.pag.4. vide Iul. Clar.in pract. crim.quæſt.73.

Beneficia ſæcularia vel feudalia, quæ ſint,dicitur in c. Obertus in fine, in tit. quib. mod. feud. amitt. & in c.1.extra commod. & in l.in commodato §.ſicut.ff.commod. præterea benef.eſt donum.Io.à. Lignano in tract. de amicitia in c. de retributione. nu. 2.& ſic omnis donatio compræhenditur in hac conſtitutione.

39 Officio eccleſiaſtico, & officia eccleſiaſtica ſunt adminiſtrationes rerum eccleſiaſticarum ſine iuriſdictione, vt ſacriſtia. c. 1. de conſuet. in 6. Io. de Silua in tractatu de beneficio in prima parte q.2. Iaſ. in rubrica de officio eius, cui mandata eſt iuriſdictio, num. 2. connumerat multa officia eccleſiaſtica. Io. Franc. Pauin. in tract.de offic. & poteſt. capituli ſede vac.præludio.2.num.6. & ſeq.Rebuff. ſuper concordat. de collat. §. præfat. in gloſſa officia eccleſiaſtica, pag. 176. & pro officialibus eccleſiaſticis

bene

bene geſſiſſe eorum officia præſumitur. Menochius in tractatu de præſumpt. lib.2. præſumpt.85.num.5. & quando pro officialibus ſit pręſumendum. Maſcard. concluſ. 1132. vol. 3. Iul.Clar.in practica crim.q.73.

40 Officium boni ſerui ſecundum Paulum in 2.ad Titum.Primo eſt eſſe ſubditum Domino.Secundo vt placeat illi in iuſtis honeſtis & licitis, & non contradicat. Tertio quòd eum non fraudet;ſed illi ex bona fide ſeruiat ſit fidelis,& humilis,nā ſeruum alti cordis fuge,vt futurum inimicum;& ſimiliter ſeruum adulantem fuge.Sed ſi eſt verecundus ama, vt filium. & ſeruus debet dominum ſuum amare tamquā patrem, & honore afficere, & debet eſſe ſeruus lætus obſequendo domino ſuo, & ſi ſunt inobedientes ſerui poſſunt ante tempus repelli, & perdunt ſalarium. Vide Rebuff. ſuper conſtit. regiis,tomo ſecundo in tractat.de famulorum ſalariis,gloſſa.2 pag.238.

41 Officia vero eccleſiaſtica cum iuriſdictione, & ſine, numerantur per Gratianum in 21. & 25. diſtinctio. & ſunt epiſcopus, ſacerdos, vel preſbyter, diaconus, ſubdiaconus, accolitus, exorciſta, oſtiarius, & cantor, & aliæ dignitates quæ ſunt in eccleſia, & forſan alii Romanæ Curiæ iudices, qui ſunt officiales eccleſiaſtici, & totius orbis vicarii epiſcoporum, & officia eccleſiaſtica ſunt adminiſtratio vel iuriſdictio.

42 Et ſequitur, in textu, & officio ſæculari vel temporali aut perpetuo. Sæcularia officia in cancellaria apoſtolica & in vrbe ſunt multa,& variis nominibus nuncupantur;quorum nomina referre eſſet laborioſum. Et officia ſunt perpetua, id eſt ad vitam obtinentis, aliqua ſunt temporalia, vt omnes magiſtratus laicorum vrbis & ſic omnes iudices ſæculares,& omnia officia aduocatorū,procuratorum & notariorum omnium, tam Cameræ Apoſtolicæ & Rotæ, Auditoris Cameræ, Vicarii, Gubernatoris, Curiæ, Capitolii Archiuii, & omnium iudicum, & tribunalium vrbis & hæc ſunt officia ſæcularia temporalia, & perpetua vib s. Iul. Clar. in practica crim.quæſt.73.

43 Et deinde dicitur ipſo iure priuamus, & priuatos eſſe declaramus. & ſic ipſo iure priuantur ſupradicti committentes talia delicta, officiis, beneficiis, & aliis ſupra expreſſis Nam quando canon, vel lex hoc ſtatuit, ob aliquod crimen, vel aliam iuſtam cauſam, tunc ipſo iure amittuntur ſupradicta omnia, ſine alia ſententia declaratoria, probato delicto. Felin. in cap. Rodulphus num. 24. de reſcript. & ibi ponit omnia verba importantia ſententiam ipſo iure. Barbat. in cap. Si diligenti, num. 89. & ſequent. de foro compet. & Alexand.in l.1. in additione ad Bartol.ff. de his qui not. in famia. & iſta clauſula ponitur in l. finali. ff. locati. & dictiones mox, ipſo iure, ipſo facto, & quæ ſunt latæ ſententiæ ponit Felin.in d.c. Rodulphus.num.34 de reſcrip.& late per Tiraquell. in l. ſi vmquam. C. de reuoc. don. in verbo reuertatur.num.21.vſque in fi. declarat quæ verba ſint latæ ſententiæ, & quæ ferendæ.ibi vide.

44 Verbum, careat viribus, importat ipſo iure.Felin.in c.Rodulphus nu.27. & Tiraq.in d.verbo,reuertatur. num. 161.& clauſula, excommunico te,eſt latę ſententię.Felin.ibi nu.28 & clauſula nullam obtineat firmitatem, importat ipſo iure irritum eſſe.Felin.ibi num. 30. & proſequere in aliis verbis vt per Felin & Tiraq.vbi ſupra.

45 Sequitur,& præterea infam ac ſubiectos perpetuo, id eſt, vltra ſupradictas pœnas ſint infames perpetuo, & infames ſunt omnes, quos leges ſeculi infames appellant.c.2. & 5.§. infames.6.q.1. Secūdum canones infames ſunt omnes quibus eſt irrogata infamia ipſo facto gloſſa.in d.c.2.6.q.1.in hac conſtit.declarantur infames poſiti ſupr.num.19. vel numerati per Na-

uarr.nu.13.in 8.not.infames ſunt omnes contemnentes ſtatuta eccleſiaſtica,qui numerantur in c. 2. & in c.17. 6.q. 1. & omnes excommunicati ſunt infames. c. 2. 6.q.1. Qui & accuſant, & non probāt contenta in accuſatione, vel calumniantur contra aliquem ſunt infames.c.17.6.q.1. & melius eſt fama bona, quam diuitiæ multæ. Alb. in l. ſi qui aduocatorum num. 1. C. de poſt. & paciſcens de quota litis eſt in famis. Paul. de Caſtro in dicta l.ſi qui aduocatorum.num.1.Alber.nu.1.Roman.in princ. & qualiter infamia probetur Maſcard.concluſ.895.vol.2.

46 Infamia facti repellit promouendum ad ordines, niſi ſe purget: quia per purgationem demonſtratur infamiam præcedentem fuiſſe falſam, & quæ neminem grauat poſtquam per purgationem eſt deleta. c.habet. 2. q. 5.c.6.diſt.33. vbi Domin.& Præp.nu. 6.Turrec.poſt. Archi.nu.2.& ibi dixi num.2. & doctores in c.infamibus.de iure. iur. in 6. Infamia iuris repellit promouendum, vt dixi in d.c.6.nu.2.

47 Sequitur, Ac inhabiles ad illa, & alia eſſe volumus, id eſt, cum effectu eos inhabiles ad illa officia.& alia ſimilia ipſo iure volumus. Et ſic etiam ſuper inhabilitate ad officia,&alia eſt data ſententia à canone contra committentes talia delicta & ſcelera. & quòd ſit inhabilis ad illa officia, & alia tam quo ad effectum, quàm etiā per viam exceptionis, Berous in c. ad aures.nu.3.de reſcrip. qui loquitur in verbo nolumus. Et per volumus, vel nolumus fit conſtitutio, l.voluit de in ter.act.l.nolumus. C.de teſtam. Abb. in c.perſonas. de teſtib. Rebuff.ſuper concord. in tit. de collat. §.volumus. pag.225. & de verbo, volo.vide eundem Rebuff.ibi §.1.de collat.in gloſſa ſubire voluerit.col.3.pag.160.& ſeq.

48 A quibus etiam prout quæque res erit,tales pœnę exigantur,id eſt,ab ipſis delinquentibus pœnę exigantur.i. puniantur iuxta qualitatem delicti. Nam pœnæ de iure ſunt imponendæ ſecundum grauitatem criminis,& ſecundum quòd cauſa depoſcit, ſed bene cognito iudicio, prout quæque res poſtulat ſtatuendum. l.reſpiciendum. in prin.& l.aut facta.in prin. & verſ. ſed hæc quatuor genera conſideranda ſeptem modis.ff.de pęnis,ex perſonarum conditione, ex rerum qualitate, pœnæ conſtituendæ ſunt.& ſic aut durius,aut remiſſius, prout cauſa poſtulat.l.4.§.pen.ff.de incend.ruin.& nau fr. Sed ſecurius eſt omnia referre ad Principem, vt ipſe declaret, qua pœna delinquens puniri debeat, vel permutetur.l.moris.§.ſed enim.ff.de pœnis. Sed ſi crimini à iure certa pœna ſtatuta eſt, illa imponenda eſt à iudice, vbi pœna certa à iure non eſt impoſita, arbitrio iudicis imponi debet. c.de cauſis.§.illis etiam.de offi.deleg. & gloſſa & doctores. & c.fin.§.ſi quid tamen culpæ.16.q.6. ibi. pro qualitate perſonarum, vel regula præcedentium canonum in perſona habeatur, non in facultate delictum. Et ſic vbi pœna certa impoſita eſt à iure, illa delinquenti imponatur; vbi incerta, iudici arbitraria eſt. In hac conſtitutione habemus certam pęnam in committentibus delicta in ea expreſſa: ſi vero committantur alia delicta,quam expreſſa, illa arbitraria ſunt, & non ſimpliciter, vt dicit Nauarrus hic nu. 44. Et de pœnis delictorum vide Iulium Clarum in pract. crim. q.67.68. & multis ſeq. quæſt. Pœnæ quæ imponuntur arbitrio iudicis & extraordinariæ quæ ſint,vide eundem Iulium Clarum q.83.ibi.

49 Quæ cæteris ſint exemplo,in c.3.§. deterius.11.quęſt.3.dicit textus quòd Prælati populis grauius delinquunt, & cæteris grauius puniuntur: quia exempla perditionis præbent ſubditis ſuis. Vnde neceſſe eſt, vt tanto cautius à culpa cuſtodiantur, quanto per praua quæ faciunt non ſoli moriuntur. & ibi Archidiac.& Præpoſit. num. 4. Domin. col. final. verſ. item nota. Ideo quilibet debet ſe à malo abſti-

abſtinere, nè pœna quam patitur propter delictum ſit aliorum exemplum: nam pœnas exequuntur vt alii formidine earum à malo deſiſtant, ideo dicitur hic; quæ cæteris ſint exemplo.

50 Illis tamen, qui rem adhuc incognitam, complicesque, ac fautores & ſocios retexerint, impunitas concedatur, id eſt impunitas illis conceditur, qui publicauerint curiæ & Papæ complices, fautores, & ſocios. Et in ſimili dicitur in c. 2. diſt. 79. §. propter occultas, quòd reuelans & qui ad notitiam accleſiaſticam pertulit conſilia coniurantium contra Papam, & particeps qui retulerit non ſolum eſt purgatus ab omni culpa, ſed remunerationem habebit, & ibi Turrecr. num. 7. 8. & 9. & particeps facientis libellum famoſum ſi fateatur feciſſe, vel vt teſtis alium accuſet, abſoluitur ab excommunicatione. c. 2. §. fi. 8. q. 1. & ibi vide Præpoſitum, Domin. & Archid. qui dicunt, quòd reuelantes euitant pœnam ordinariam, non autem extraordinariam.

51 Complices dicuntur domeſtici, propinqui, familiares, filii, nepotes, & conſiliarii. Bart. in l. 1. num. 2. C. ſi rector prouinc. & ibi additio. Fel. in rubrica de tregua & pace declarat qui dicantur adhærentes, & complices dicuntur ſocii ad malum, & non ad bonum. Felin. vbi ſupra nu. 11. verſ. complices. & per complices delicti poteſt probari delictū. Aegid. Boſſius de pluribus violentiis num. 66. & vide ſupra par. 1. num. 76.

62 Socius huius criminis poteſt ferre teſtimonium contra alium ſocium. De quibus ſociis criminum vide Iul. Cla. in practica. crimin. q. 21. verſ. dictum ſocii. cum pluribus. ſeq. & ſocius poteſt de ſociis criminis interrogari, & eſſe teſtis. Alex. conſ. 69. num. 7. lib. 2. Decius conſ. 224. Grammaticus conſ. 21. & conſ. 38. & conſ. 76. & conſ. 79. hic ſocius habilitatur, vt poſſit teſtimonium contra ſocium huius criminis ferre, & paciſcentes de quota litis vocantur ſocii futuri emolumenti. l. 1. §. & quidem. ff. de variis & extra. cogn. Secus in crimine falſi, quia ſocius criminis contra ſocium non admittitur. Petrus Surdus conſ. 132. nu. 27. & 67. lib. 1. & præſertim ſi eſt periurus. Surdus ibi num. 31. 32. & 68.

53 Ac fautores, vnde impunitas conceditur etiam publicantibus fautores cōplices, & ſocios, & ſic qui publicāt Pontifici, eos qui præſtant fauores in gratia, vel iuſtitia alicui. Et quia ſint fautores dictum eſt ſup. nu. 23. & ſeq.

54 Impunitas conceditur, id eſt quòd iudex liberet eos ſine aliqua pœna, qui retulerint hæc Papæ. l. qui ſeruum 96. ff. de verb. oblig. vbi Bald. additio ad Alber. in dictionario, in verb. impune. Et faciunt, quæ dicit Turrecre. in c. 2. num. 10. diſt. 79. quòd conceditur impunitas his, qui conſpirant in Papam, ſi reuelant conſpirationem, & ipſos conſpiratos, & propter præmium quis inuitatur ad accuſandum & reuelandum delictum in alium commictendum.

55 Datum Romæ apud ſanctum Petrum anno incarnationis Dominicæ 1574. Nonis Nouembr. Pontif. noſtri anno tertio. De data conſtitutionum & illarum publicatione dixi in tract. de cenſib. par. 3. num. 48. & gloſſ. in c. fin. de reg. iur. lib. 6. Rebuff. ſuper concord. in tit. de forma mandati in gloſ. Datum. pag. 344.

57 Pœnæ impoſitæ in iſta cōſtitutione Gregorii contra facientes ſcelera de quibus in ea. Primo ſunt amiſſio beneficiorum eccleſiaſticorum & ſecularium. Secundo priuatio officiorum. Tertio incurſio infamiæ. Quarto inhabilitas ad officia & beneficia. Quinto pęna extraordinaria, vt ſup. nu. 45. & vlterius omnes pænæ contentæ in conſtitutione Bonif. de quibus in 1. part. num. 75. quæ ſunt tres, & ſic in totum ſunt octo pęnæ, quas etiam Nauarrus collegit ſuper conſtit. Gregor. num. 44. Et iſtæ pęnæ ſtatim committuntur facto pacto, vel promiſſione pro

ne pro iuſtitia obtinenda apud Sedem Apoſtolicam, & committentes ſcelera tria, de quibus in hac conſtitutione Gregorii. Abbas in c. ad falſariorum.num.3 de crimine falſi.

57 Dictum eſt ſupr.part.1.nu.77.quòd in dubio nullus eſt condemnandus, ſed prius cum iuſtitia, & veritate inquirendum eſt delictum, & nullus condemnandus antequam ſit probatum verum & iuſtum delictum. c. 1. ſemper. 13.2. q. 1. Quia iudex ſecundum allegata, & probata debet iudicare, vt dicunt Arch.Dom.& Præpoſ.in d.c.1. ſemper. quia ſuſpicio nõ eſt ſufficiens probatio ad condemnationem faciendam. Et iudex debet iudicare ſecundum probata, & atſtitata, & non ſecundum ſupicionem & cõſcientiam ſuam licet ſuſpicio triplex ſit, temeraria, probabilis, & violenta. gloſſa in d.c. 13. & ibi Dominic. & Præpoſ. latius declarant. Quinimmo de iure probationes in criminalibus debent eſſe luce meridiana clariores.l.fi. C.de probat. immo ſi accuſator non probat, condemnari debet. c.7.§. quia. 2 q.1. & incurrit in iudicium concuſſionis. c.concuſſionis 128.1.q.1.

58 Calumniator eſt ille, qui accuſat aliquem, & non probat contenta in accuſatione. Ang.in l.athletas.§.caluniator.ff. de his qui not.infam. & calumniator pœna talionis punitur. c. 3.2.q.8. & c.2.2.q. 3. & calumniator quando in ſententia condemnatus vel abſolutus dicatur.c.8.§. calumniatoribus. 2. q. 3. & facientes calumnias Principes punire deberent. c.6.3.q.1. & qua pœna ſit puniendus calumnians clericum, vel eccleſiam.c 8.5.q. 6. & quando accuſator nihil probat, accuſatus præſumitur innocens.l.quotiens.§.qui dolo.ff.de probat. & contra accuſantem tunc inſurgit præſumptio calumniæ. Iulius Clarus in practica crimin.q.62.verſ.dixi, & Alfonſus in practica crimin.in canon.in in prima concluſ. col. 2. Et puniendi ſunt pœnis canonicis priuatione ſacramentorum, & communione fidelium.c.4.& 5.5.q.6.

59 Et detractores, & calumniatores ſunt ſimiles inimicis. c. 24. diſt. 1. de pœnit. Immo detractores ſunt homicidæ: quia quantum in eis eſt, priuant anima & vita hominem: nam detrahere eſt negare bona à Deo alicui collata vel inuertere.gloſſa in d.c.24. Et iniquitas oppreſſionis, & iniuſtitia, iudicium ſanguinis eſt. Et licet gladio non occidat, voluntate tamen occidit. c. 25. vbi etiam gloſſa diſt. 1. de pænit. Et appellatione homicidii omnis iniquus modus ad nocendum fratri, & proximo continetur. c.18.diſt. 1.de pænit. Ergo detractores, & falſi accuſatores quærentes per vias iniuſtas opprimere accuſatum innocentem, homicidæ ſunt tam apud Deum, quàm apud homines, & peccant mortaliter. Turrec. in c.4.num.4. diſt.46. & ibi dixi num.3.

60 Nihilominus per malum fit bonum cum bene accipitur afflictio, & ſuſtinetur; cum mala proſint bonis, & ſancta nocent malis ad iudicium, vt in Iuda. c.66. diſt.2. de conſecrat. Et ideo beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam c.92.in fin.diſt.2. de conſec. & Chriſtiani perſequentes Chriſtianum ſunt Chriſti inimici. c. 52. 23. q. 4. Perſequentes, & amouere nitentes Chriſtianum aliquem, perpetua infamia notantur, & mortui ſunt actibus diuinis, licet non humanis. c. 9.3. q.4. nam mali ſemper perſequuntur bonos, & in malis ſunt miniſtri diaboli, & boni familiares Dei. c. 3. 3.q.1. Et in perſequutione bonus clamare debet, Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me feſtina. cap. 48. §. eſt ergo. 7.q.1. & Pſalm. Domine Deus meus in te ſperaui, ſaluum me fac ab omnibus perſequentibus me.

61 Et ſi feratur ſententia iniuſta notorie ex actis contra innocẽtem oppreſſum, ab omnibus in cunctis cauſis ſubueniri debet. c. 11.3.q. 6. & c.89. 11. q.3.

q.3. Quia ſentētia iniuſta à iudice inimico lata præſumitur. c. 1. & 2. 5. q. 5. nec ſententia iniuſte lata ſecundum fidem catholicam alicui nocet. c. 47. & 48. 11. q. 3. Et iudicium & definitio regio metu, vel iuſſu iudicis ordinata, non valet. c. 8. 25. q. 1. Ratio eſt, quia ſana fides non eſt, vbi non eſt iuſtitia; & iuſtus ex fide viuit, & vbi charitas & dilectio proximi non eſt, non poteſt eſſe iuſtitia. c. 29. 24. q. 1. & qui iuſtum iniuſtum facit, abhominabilis eſt apud Deum. c. 57. & ſeq. 11. q. 3. & qui iuſtum damnat, mortificat innocentem. c. 88. 11. q. 3. & qui conſentit peccantibus, apud Deum maledicitur. c. 100. 11. q. 3.

63 Veritatem occultat, qui iniuſtitiam facit, & iram Dei ſuper ſe prouocat quia magis timet hominem, quàm Deum, & tam eſt reus qui occultat veritatem, quàm qui mendacium dicit, quia occultando prodeſſe non vult, & nocere deſiderat. c. 80. 11. q. 3. Et ideo iniuſte & ſine delicto nullus perſequi, iudicari, vel puniri debet, nè Ieſus perſequatur, iudicet, & puniat perſequentem, vel talia facientem. c. 82. 11. q. 3. Sicut qui veritatem vendit, Chriſtum vendit, ſicut Iudas, quia Deus veritas eſt. c. 83. 11. q. 3. nam Chriſtus eſt ſapientia, iuſtitia, ſanctitas, & fortitudo, & quotieſcumque vincimur à vitiis contrariis virtutibus, Deum negamus, & quotiens bene agimus, Deum confitemur. c. 84. per totum. 11. q. 3. veritatem negans pecunia, vel falſum teſtimonium dicens, Deum negat, & vendit. c. 82. §. hic quoque. 11. quæſt. 3.

63 Lites tractantes quicumque ſint ſecundum facti veritatem & vias iuris iuſtum & verum quærere debent. l. ſi poſt diuiſionem. C. de iuris, & facti ignoran. Specul. in cap. 1. num. 41. de poſtul lib. 6. non autem cauſas tractare cum arte, machinando multa falſa, & mendacia inueniendo. §. illud quoque. in auth. de exhiben. reis. Specul. in d. c. 1. num. 5. de poſt. lib. 6. vbi dicit, quòd homo malitia deditus, omnem malitiam adinuenit, quod aduocati, procuratores, & iudices facere non debent.

64 Nam peccato conſentiens & defendens peccatorem, maledictus erit apud Deum & homines: nam qui peccatorem defendit, acrius puniri debet, quam qui peccat. Et ſimiliter qui dedit conſilium, & conſenſit peccato, culpabilis iudicatur. c. 100. 11 q. 1.

65 Libellus & ſententia in hac conſtitutione qualiter formandi ſint. vide infra in 3. part. num. 114. & 115.

VERGINII DE BOCCATIIS A CINGVLO I.V.C. ROMANI

TRACTATVS DE PACTIS, ET PROMISSIONIBVS FACTIS PER litigantes vel impetrantes pro obtinenda gratia, vel iuſtitia apud Sedem Apoſtolicam.

TERTIA PARS.

CONTINENS DECLARATIONEM CVIVSDAM inſtrumenti pactorum,& promiſſionum de re litigioſa in Romana Curia, quod fuit productum à quodam procuratore paciſcentium petente illius exequutionem coram iudice Eccleſiaſtico. Quare ſuper eo voluit omnes partes diſcutere, & pro clariori diſcuſſione diuiſit illud in treſdecim partes, ad hoc vt veritas magis eluceſcat. Tenor vero inſtrumenti eſt tenoris infraſcripti.

SVMMARIVM.

1 INſtrumenti pactorum tenor vſque ad num. 13.

13 Inſtrumenti productio per procuratorem in Rota ſuper pacti de quota litis.

14 Inſtrumentum præfatum quare factum ſit per D.

15 Litigioſa res poteſt ex cauſa dotis alienari lite pendente in certis caſibus, & quibus.

Aliena-

16 Alienatio litigioſæ rei ex cauſa dotis, cum pactis & conuentionibus infraſcriptis qualiter intelligenda.
17 Fraus præſumitur quando fit inſtrumentum dotis mulieri maritatæ, & quæ diu ſtetit cum marito.
17 Dolo quando quid actum cenſeatur.
18 Conditionem important illa verba, cum iſtis tamen pactis & conditionibus.
19 Clauſula, in euentum victoriæ ſupradictæ litis in primis & ante omnia de corpore dictæ hæreditatis ſoluantur debita facta & facienda pro dicta lite, & ſi non vincant, nihil volunt habere, eſt pactum de quota litis.
19 Pactum de quota litis qualiter formetur.
20 Promittens facere ſumptus in lite de ſuo, vt recuperes in caſu victoriæ, & non aliàs in parte rei litigioſæ, prohibetur de iure.
21 Promittens aduocato vel procuratori mille pro ſalario in caſu victoriæ litis, dummodo faciat ſumptus de ſuo, non valet talis promiſſio.
21 Mandati actionem perdit qui promittit facere litem periculo ſuo.
21 Procurator, vel aduocatus non poteſt paciſci de mercede in caſu victoriæ litis in fine.
22 Iuramento erogantis pecunias ſtare promittens in ſumma, an liceat.
23 Pactum de quota litis dicitur depredatio contra clientulum litigantem facta.
24 Pactum de quota litis habet locum cum procuratore vel aduocato litterato vel illitterato.
24 Salarium aduocato, vel procuratori vltra taxatum à iure promitti non poteſt.
25 Pactum de quota litis quare prohibeatur.
26 Salarium taxatum à iure, vel à ſtatuto poteſt ab omnibus peti, non taxatum non poteſt peti.
27 Paciſci de certa re deducta in iudicio, procurator vel aduocatus non poteſt.
27 Pactum factum vt detur res non deducta in iudicium in caſu victoriæ litis eſt prohibitum.
28 Promiſſio omnis facta in caſu victoriæ litis eſt prohibita.
29 Pactum de quota litis vt detur vxori procuratoris, vel aduocati in caſu victoriæ eſt probatum. & num. 44.
30 Pactum de quota litis non valeat de iure ciuili non ſolum ratione finis, ſed forma.
31 Paciſcens de quota litis dicitur redemptor litis.
32 Conſpiratores vocandi ſunt dantes & recipientes pro iuſtitia obtinenda.
33 Pactum de quota litis fieri non poteſt inter conſortes eiuſdem litis pro vna parte. & nnm. 34.
34 Conſors litis quis dicatur.
35 Conſors litis ex pacto huiuſmodi de iure nihil poteſt recipere.
36 Pactum vel promiſſio rei litigioſæ propter merita, vel propter expenſas factas an valeat.
36 Merita ſunt probanda æquiualentia rei donatæ.
37 Litigioſa res non debet ante finem litis in aliquem transferri, & quare.
38 Ceſſio de re litigioſa in fauorem cuiuſcumque eſt prohibita.
39 Paciſcentes de quota litis ſunt in dolo.
40 Promiſſio 2000. ſcut. de re litigioſa in caſu victoriæ eſt prohibita.
41 Promiſſio pro mercede vel ſalario facta de re litigioſa vltra 100. non valet.
42 Litigioſa res non poteſt dari etiam coniunctis perſonis.
43 Promiſſio 2000. & 1500. vt ſoluantur M. & B de bonis litigioſis, an valeat.
44 Peccans pluries in eodem delicto ſeuerius punitur. num. 45.
46 Pœnæ quibus puniuntur paciſcentes de quota litis ſunt nouem, & numerantur. num. 47.
48 Paciſcens de quota litis, eſt fur.
49 Pactum factum de dando aliquid aduocato nomine Palmarij poſt finitam litem, valet.
50 Promiſſio rei litigioſæ facta pluribus per D. præſentibus & acceptantibus

bus quid operetur.

51 *Conſti tuit D. dictos paciſcentes de quota litis procuratores irreuocabiles.*

52 *Dotes filiarum D. ſunt reſiduum quod remanebit detractis ſupradictis promiſſionibus.*

53 *Promittentes reſeruant ſibi tertiam partem fructuum in dotibus.*

54 *Paciſcentes in caſu victoriæ repromittunt D. nihil velle habere in caſu ſuccumbentiæ. & vlterius debita per ipſos facta de ſuo ſoluere. & num. 55.*

56 *Clauſula quæ omnia, refertur ad omnes nominatos in contractu.*

57 *Notarius rogatus de ſimili contractu, an poſſit puniri, & quare.*

58 *Iudex qui interpoſuit decretum in dicto contractu, an poſſit puniri.*

59 *Producens & vtens tali inſtrumento puniri debet.*

60 *Pactum de quota litis an valeat propter deciſionem Guid. Papæ.*

61 *Ciuitates & regna ſunt purganda prauis moribus & propter quid.*

62 *Fiſcus non poteſt paciſci de quota litis.*

63 *Salarium à notario vel procuratore vltra taxam exactum ante vel poſt ſententiam, quando liceat.*

64 *Conſtitutio Bonif. an habeat locum in pacto de quota litis.*

65 *Conſtitutio Bonif. in pacto de quota litis habet locum. & num. 66.*

67 *Dotis datio cum pactis & conditionibus non tollit conſtitut. Bonif.*

68 *Promiſſio rei litigioſæ non poteſt fieri pro laboribus.*

69 *Nauarrus ex aduerſo allegatus facit contra allegantem.*

70 *Pactum de quota litis facit quod habeat locum conſtitut. Bonif. etiam ſi nihil ſit datum curialibus pro fauoribus obtinendis, ex eo quia nihil dicitur in ea de fauoribus.*

71 *Danti pro conſequenda iuſtitia quam habet non obſt. conſtitut. Bonif. an ſit verum & 72.*

73 *Pactum de quota litis eſt nullum ipſo iure, propterea non poteſt exequi.*

74 *Iudicis officium quod ſit, quando quis accuſatur falſis capitulis.*

75 *Iuſtitia venditur, & impeditur cum premij acceptione.*

76 *Iudex ordinarius pro iuſto iudicio nihil accipere debet.*

77 *Iudici ſi quid datur pro iuſtitia differenda, aut auferenda, an incidat in pœnas conſtitutionis Bonifacij.*

78 *Promotori an aliquid poſſit dari negotio completo.*

79 *Iudex vel pars ſi nihil exprimit in datione, verbo, vel facto, ſed mente, an teneatur.*

80 *Iudiciarium ordinem quatuor ſunt, quæ peruertunt, & quæ.*

82 *Timor peruertit iudicium, & quando.*

84 *Præmium remunerationis peruertit iudicium.*

84 *Stateram iudex portare debet.*

85 *Conſcientiam humanam iudex ſequi non debet, ſed iudiciariam.*

86 *Ignorans ſemper errat, & quid ſit proprium erroris.*

87 *Negligens nō debet eſſe iudex, et quare.*

88 *Pro iuſtitia acquirenda nihil eſt dandum, etiam ſi dans habeat iuſtitiam.*

89 *Munera data mala intentione ſunt prohibita in iudicio.*

90 *Intentio Bonif. & Greg. quæ fuit in iſtis conſtitutionibus.*

91 *Pœnæ impoſitæ in iſtis conſtit. quando & in quos habeant locum.*

92 *Dans iudici aliquid vt contra iuſtitiam puniat aliquem, peccat.*

93 *Pactio facta in re ſpirituali de dando 100. pro vera iuſtitia obtinenda, eſt ſimonia.*

94 *Pactione quando iudex inducatur ad vendendam iuſtitiam.*

95 *Dans pecuniam iudici, vt faciat aliquid arbitrio ſuo, an liceat.*

96 *Pactio ad redimendas vexationes quando valeat.*

97 *Conſtitutiones Bonif. & Greg. an habeant locum coram Gubernatoribus ſtatus Eccleſiaſtici. & 98.*

99 *Beneficia quando dicantur vacare apud Sedem Apoſtolicam idest penes ipſum Papam.*

Papæ

100 *Papæ poteſtas in temporalibus per totum orbem quæ ſit & vice Dei gubernat patrimonium eccleſiæ in temporalibus mediantibus officialibus ab eo deputatis.*

100 *Conſtitutiones præfatæ an procedant in iudicibus deputatis à Papa in ſtatu temporali eccleſiæ.*

101 *Exculenta, & poculenta non dantur pro iuſtitia obtinenda ſed pro laboribus.*

102 *Exequutio ſententiæ latæ in fauorem paciſcentium de quota litis tamquam ſpoliatiua, eſt reuocanda.*

103 *Bannitus ex falſa cauſa non eſt bannitus.*

104 *Banni cancellatio tollit effectum prouenientem ex banno, niſi cancellatio facta ſit pecunia.*

105 *Sententia in criminalibus ſi reus non eſt confeſſus nec conuictus, eſt nulla.*

106 *Sententia lata pro aduocato prodeſt clientulo & quando.*

107 *Probatio delicti facta contra aduocatum non nocet principali.*

108 *Iudex nihil debet accipere, vt ferat ſententiam pro dante pecuniam.*

109 *Teſtis in proferendo teſtimonio nihil debet recipere.*

110 *Sententia iniuſta dicitur pluribus modis & quibus.*

111 *Libellus in caſu huius tractatus qualiter formandus ſit.*

112 *Libellus ſecundum conſtitutionem Bonifacij qualiter formandus.*

113 *Libellus ſecundum conſtitutionem Gregorij qualiter formandus.*

114 *Sententia qualiter, in pacto de quota litis, in conſtitutione Bonifacij, & in conſtitutione Gregorij formanda.*

115 *Sententiam notorie iniquam & iniuſtam exeiſdem actis nõ debet exequi.*

116 *Clauſula appellatione remota nihil operatur, quando ſententia eſt notorie iniqua.*

117 *Sententia referens ſe ad acta in quibus eſt error, eſt ac ſi in ſententia error exprimeretur.*

118 *Sententia vt reddatur nulla per relationem ad acta, quid probandum.*

119 *Sententia per errorem lata eſt nulla etiam ſi non ſit expreſſus error in ea.*

120 *Sententia ex cauſa notorie falſa, eſt nulla.*

121 *Sentẽtia quæ habet cauſam expreſſam nullam vel impoſſibilem, eſt nulla.*

122 *Sententia notorie iniuſta ex actis ſemper eſt nulla.*

123 *Sententia nulla eſt data contra ſtatutum redactum in volumine ſtatutorum.*

124 *Nullitas reſultans ex viſione actorum numquam cenſetur excluſa.*

125 *S. Domus Lauretana eſt vulgariter ſubſtituta M. hæredi Baldaſſaris, & num. 126.*

126 *Portio nouercæ quando applicatur filię primi matrimonij, & portio dictæ filiæ nouercæ.*

126 *Nouercæ relicta hæra excluſa filia primi matrimonij, habetur pro non ſcripta.*

127 *Subſtitutioni factæ Lutio & Margaritæ ſi non ſint hæredes ad fauorem domus Lauretanæ eſt locus, data ſententia contra hæredes eo modo quo data eſt.*

128 *Lege hac edictali. C. de ſecund. nupt. applicante bona relicta nouercæ filiæ primi matrimonij, & bonis relictis filiæ nouercæ hæredi, an nouerca ſit hæres teſtatoris, vt non ſit locus ſubſtitutioni Lauretanæ. & num. 129.*

130 *Inſtitutus in re certa quando ſit loco legatarij. & num. 131.*

132 *Portio nouercæ applicatur filiæ, & portio filiæ nouercæ in pœnam.*

133 *Filia primi matrimonij non ſuccedit in bonis relictis nouercæ ex voluntate patris, ſed in pœnam.*

134 *Bona nouercæ relicta applicantur Dianæ, & bona relicta Dianæ, nouercę applicantur & ſic in pœnam non ex voluntate teſtatoris.*

135 *Nouerca non fuit hęres Baldaſſaris, & propterea intrat ſubſtitutio domus Lauretanę.*

136 *Filius primi matrimonij quando poſſit ſupplementum legitime petere reſtituta nouerca.*

1 IN Dei nomine amen, anno domini noſtri Ieſu Chriſti 1574. die vero 15. Decembris, perſonaliter conſtituta coram iudice Maceratenſis ciuitatis D. filia B. & vxor. q. F. expoſuit Poteſtati, quòd annis retroactis ferè viginti & vltra, ipſa. D. tranſiuit ad ſecunda vota, & cum præfato. F. matrimonio ſe coniunxit. & inſuper filiam ſuſceptam ex. A. primo viro, in vxorem tradidit. M. filio dicti. F. Et hoc ideo dicta. D. vt ipſa aſſerit, quia manifeſte præuidebat, & cognoſcebat quod M. tunc ipſius D. nouerca appetebat hæreditatem B. patris ipſius D. dolo occupare prout occupauit. & ipſa D. nemini alteri quàm præfato F. & ſucceſſiue eidem M. defenſionem ſuorum iurium melius committere arbitrabatur. Et cum dictus M. præter onera matrimonii ſuſtinuerit litem per 11. annos & vltra pro recuperanda dicta hæreditate cum maximo ipſius M. damno & intereſſe; & inſuper ipſa D. P. in vxorem deſtinauit E. alteram eius filiam, qui quidem P. tam ante matrimonium, cum dicta E. contractum quàm poſt multos labores incommoda, damna, & intereſſe paſſus eſt, tam in vrbe, quàm in prouincia pro defenſione præfatę litis vertentis ſuper dicta hæreditate ſine præfatorum M. & P. auxilio, ſolicitudine, & impendio, fore perituram attenta magna potentia aduerſariorum, qui vt ipſa D. dicta hæreditate omnino priuaretur, eamdem (vt ipſa dixit) de ingratitudine erga præfatum ſuum patrem turpiter calumniauerint. Cumque præfati M. & P. vltra pecunias proprias erogatas multa debita cum diuerſis perſonis eorum, & cuiuſque ipſorum propriis nominibus, & tam inſimul quàm viciſſim pro dicta lite contraxerint, prout ipſa D. medio iuramento, tactis ſcripturis dixit, & aſſeruit, & præfata D. nihil aliud præfatis eius generis promiſerit, & dare, & obligare potuerit in dotem ſuarum vxorum ac in eorum recognitionem, remunerationem, & ſatisfactionem, quam dictam hæreditatem, & iura & actiones eidem D. ſuper dicta hæreditate competentes & ſpectantes, & propterea ad præfata matrimonia contrahenda, & litem ſuſtinendam proprias pecunias erogare, ac debita facienda præfati M. & P. inducti fuerunt, idcirco dicta D. volens recognoſcere bonam fidem præfatorum, & pro eius parte adimplere promiſſa, & vitio ingratitudinis non ſe ſubiicere; ſponte & ex eius certa ſcientia per ſe ſuoſque hęredes, cum præſentia A. P. & M. eius proximiorum conſanguineorum conſentientium, dicta omnia & ſingula vera fuiſſe & eſſe affirmando, & iurando renuntians, in primis & ante omnia præfata D. beneficio Velleiani ſenatuſconſulti, legi Iuliæ epiſtolæ diui Adriani. auth. ſi qua mulier, & omnibus aliis legibus ſtatutis, reformationibus, conſtitutionibus & decretis in fauorem mulierum introductis, certiorata prius de importantia dictarum legum, & iurium per præfatum Poteſtatem, quibus omnibus expreſſe renunciauit, omni meliori modo dedit, tradidit, ceſſit, & conceſſit præfatis V. & E. ac M. & ſuis filiabus & generis præſentibus omnibus ſtipulantibus, acceptantibus, & recipientibus omni meliori modo pro ſe ipſis, in dote, & nomine dotium totam hæreditatem & bona dicti q. B. per dictam M. occupatam, & nunc per filium eiuſdem indebitè poſſeſſam; nec non omnia iura & actiones, ipſi D. ſuper dicta hæreditate & bonis competentia, & competitura, & competituras, &c.

2 Cum his tamen pactis & conditionibus infraſcriptis, videlicet quòd in euentum victoriæ ſupradictæ litis, in primis, & ante omnia de corpore ſupra-

ſupradictæ hæreditatis ſoluantur, & ſatisfiant omnia & ſingula debita prodicta lite facta,& facienda per ſupradictos M. & P. eius generos vſque ad finemlitis,& reſtituantur pecunie per ipſos erogate, de quibus debitis & pecuniis,ipſa D. ſtare voluit, & vult iuramento præfatorum M.& P.

3 Item quòd recuperata tota hæreditate & finita lite tam ſuper præfata hęreditate,& illius fructibus,quam expenſis damnis & intereſſe, præfatus M.habeat,& habere poſſit de corpore dictæ hæreditatis pro mercede, & remuneratione omnium damnorum & intereſſe per ipſum paſſorum, tam in lite, quam in alimentis præſtitis dictæ D. & E.ſcut. duo millia monetæ.

4 Item P. habere & conſequi poſſit omne id & totum, & quicquid recuperabitur à L. & eius procuratore, & fideiuſſoribus ratione fructuum perceptorum ex dicta hæreditate & bonis; necnon ratione damnorum & intereſſe & expenſas propter dictam litem, & occupatam hæreditatem, ac impintam calumniam quomodolibet in iudicio, & extra paſſorum & patiendorum. Et hoc pro remuneratione & ſatisfactione omnium damnorum,expenſarum, & intereſſe,periculorum, & laborum per ipſum P. patiendorum.

5 Item quòd B. patruus D. præfata hæreditate recuperata,& dicta lite vt ſupra finita habeat, & conſequi poſſit ſcut. 100. tam pro reſtitutione pecuniarum per ipſum errogatarum in principio litis, quàm remuneratione laborum A.& L. filiorum;ac pro omni eo, quòd ipſe B. prætendere poſſit occaſione dictæ litis, & hæreditatis, quomodocumque & qualitercumque. Et ſi dicta ſcut.1500. conſequi voluerit, renunciet in primis, quatenus non renunciauerit, omni conuentioni aliàs inter ipſum B.& D.initæ & omnibus iuribus & actionibus ſibi de, & ſuper dicta hæreditate quomodocumque & qualitercumque nunc competentibus, & in futurum quouis modo cauſa & occaſione cognita, vel incognita, tacita, vel expreſſa vigore alicuius chirographi vel contractus,ſeu teſtamenti forſan in futurum competituris,aliàs pręſens promiſſio ſit nullius valoris efficaciæ vel momenti.

6 Quæ ſcut. 2000. obligata præfato M. 1500. ſcut. obligata B. ſoluantur poſt finitam litem, vt ſupra in tot bonis ſtabilibus,vel in pecuniis arbitrio præfatarum V.& E.

7 Pro quibus debitis ſatisfaciendis necnon pro ſcut.2000.M. & pro conſequutione, reſtitutione, & refectione omnium fructuum, expenſarum, damnorum, & intereſſe P. ac 1500.B. vt ſupra reſpectiue obligatis & promiſſis eiſdem M.& P.præſentibus ſtipulantibus, & acceptantibus pro ſe ipſis eorum hæredibus & ſucceſſoribus, & ſupradicto A. præſenti & nomine præfati B. ſui patris eiuſque hæredum ſtipulantibus, & acceptantibus,& mihi notario &c.cum ſupradictis omnibus & ſingulis pactis conditionibus & renunciationibus, reſpectiue dicta D. obligauit, & hypothecauit dictam hæreditatem dicti B. ſui patris, & omnia iura, nomina & actiones ipſis D.competentes & competituras.

8 Conſtituitque inſuper præfatos M. & P. & eorum quemlibet procuratores irreuocabiles,etiam in rem ſuam, omnibus & ſingulis ſupradictis obligationibus ſatisfactis.

9 Reſiduum dictæ hæreditatis ſit, & eſſe intelligatur pro æquali portione pro dotibus & dotium nomine præfatarum V. & E. præſentium, ſtipulantium, & acceptantium, & recipientium pro ſeipſis & hæredibus.

10 Reſeruata tamen ipſi D.tertia parte fructuum, donec ipſa vixerit ſuper reſiduo dictæ hæreditatis in dotibus aſſignatis.

11 Et quoniam dubius eſt litis euentus,in caſu ſuccumbentiæ præfatæ litis,

tis,&c. dicti M. & P. ſponte &c. pro ſe, &c. præſentibus ſtipulantibus, & acceptantibus promiſerunt, & quiſque ipſorum promiſit bene tractare, & coniugali amore proſequi præfatas V. & E. eorum vxores, illaſque alimentare veluti fuiſſent competenter dotatæ.

12 Ac debita per ipſos & eorum quemlibet contracta pro dicta lite de eorum, & cuiuſque ipſorum bonis propriis pro æquali portione ſatisfacere, & vlterius ipſam D. alimentare, & veſtire donec vixerit.

13 Quæ omnia ſupradicti omnes promiſerunt attendere,& obſeruare cum iuramento, cum clauſulis ampliſſimis cum decreto Poteſtatis, qui mandauit inſinuari,&c.

Ego Simeon notarius ſcripſi & ſubſcripſi

Iſtud inſtrumentum fuit productum in Rota per procuratorem P.& petita illius exequutio, fuit oppoſitum de conſtitutione Bonifacii. Nunc videndum an contractus ſit licitus, & ſupradictæ conſtitutioni locus.

14 Quæ dicuntur in proœmio iſtius contractus poſſent impugnari cum veritate facti, quæ eſt alio modo quàm hic narratur; quia pater exhæredauit filiam propter ingratitudinem, & inſtituit M. cui ſubſtituit domum Lauretanam ſi non eſſet hæres M. nihilominus vt excluderet, M. & domum Lauretanam, ſupradictum contractum fecit.

15 Et licet res litigioſa ex cauſa dotis alienari lite pendente poſſit, vt in l. fin. C. de litigioſa in fine, ibi qui vel dotis nomine vel ante nuptias donationis, vel tranſactionis, aut diuiſionis rerum hæreditariarum factæ, vel per legati, vel per fideicommiſſi cauſam tales res, vel actiones dederint vel acceperint, vbi gloſſa & doctores omnes, tamen iſta alienatio lite pendente eſt fraudulenter facta vt infra patebit,num.17.

16 Quoniam non fuit ſimpliciter facta ex cauſa dotis, ſed cum pactis & conditionibus infraſcriptis. Videlicet quod in euentum victoriæ litis præfatæ,in primis & ante omnia ſoluantur debita,vt ſupra num. 2. Et quando ſuper ſupradictis ſtipulantur inter ſe D.M.P. & A. præſentes, & acceptantes, dicitur cum omnibus ſupradictis pactis conditionibus, & renunciationibus reſpectiue, vt ſupra num. 7. Et in num. 9. dicitur, quod reſiduum dictæ hæreditatis ſit, & eſſe intelligatur pro æquali portione pro dotibus, & dotium nomine præfatarum filiarum ſtipulantium, & acceptantium. Et ſic dos non eſt in tota hæreditate litigioſa,ſed in reſiduo,quod ſolutis promiſſionibus ſupradictis remanebit de dicta re litigioſa, adeo quòd nomen dotis fuit poſitum pro colore,non pro veritate: quia detractis debitis & aliis præmiſſis ſummis nihil aut parum remanet pro dote; & res litigioſa non poteſt alienari.dicta l.fin.C.de litigioſa.

17 Secundo E. & V. erant antea maritatæ, & diu permanſerant cum maritis; & fraus præſumitur, quando fit inſtrumentum dotis mulieri quæ diu habitauit cum marito poſt contractum matrimonium, Calcan. conſil. 36. num. 2. Maxime quando fit alienatio, vel contractus mente doloſa, & abſcondita machinatione, vt dicit textus in dicta l. fin. C. de litig. verſ. iuſtum eſt enim. & ibi Bald. num. 3. Nam dolus malus eſt quædam machinatio alterius decipiendi cauſa, cum aliud agitur,& aliud ſimulatur, vt alter fallatur & decipiatur. l. 1. §. dolum. ff. de dolo malo, & ex qualitate facti dolus probatur. l.1. §.fin. ff. doli, & mali, & met.except. & ibi gloſſa, & l. Iulianus §. ſi venditor. ff. de act. ibi dolo fecit qui de artificio mentitus,aut de peculio Prout in præſenti caſu mentita eſt D. quia hæreditas litigioſa nõ fuit data filiabus ex cauſa dotis, ſed ſub falſa dotis aſſertione, cum pactis & promiſſionibus illicitis, & vſa

& vſa eſt nimia cautela, propterea eſt in dolo. Bald. in l. in teſtamento. num. 3. C. de teſtam. & conſ. 75. num. 2 lib. 2. quia inſolita cautela reddit actum ſuſpectum. Curt. Iun. conſ. 178. num. 13. lib. 2. Maſcard. de probat. concluſ. 531. num. 103. vol. 1. & falſa aſſeuera- tio dicitur dolus, quando ſcienter facta eſt. l. 1. & ſi quis affirmauerit. ff. de dolo. Aymo. conſ. 282. num. 8. lib. 2. & infra num. 39.

18 Illa verba cum iſtis tamen pactis, & conditionibus infraſcriptis, vt ſupra num. 2. important conditionem. Alex. conſ. 119. num. 1. lib. 1. in caſu præſenti conditionem importat huius contractus. Io. Petr. Surdus conſ. 143. num. 1. lib. 1. Maxime quia num. 7. repetitur cum ſupradictis omnibus & ſingulis pactis, & conditionibus reſpectiue dicta D. obligauit dictam hæreditatem B. litigioſam ſupradictis M. & aliis præſentibus & acceptantibus, & ſtipulantibus, promiſſiones, pactiones, & alia præmiſſa. Decius conſ. 401. num. 1. & ſic illa datio in dotem eſt facta ſub conditione, vt detractis prius promiſſionibus, reſiduum ſit filiarum, quòd reſiduum dictæ mulieres acceptarunt, vt ſupra num. 9.

19 Quod in euentum victoriæ ſupradictæ litis in primis, & ante omnia de corpore ſupradictæ hæreditatis ſoluantur debita facta & facienda, pro dicta lite, vt ſupra num. 2. & ſic de corpore hæreditatis litigioſæ in primis ſoluenda ſunt debita facta in hac lite per ſupradictos, in caſu victoriæ litis præfatæ pendentis in Rota. Et ſi non vincunt nihil volunt habere, ſed debita per ipſos, & eorum quemlibet contracta, perdita lite de eorum, & cuiuſque eorum bonis propriis pro æquali portione ſatisfacere, vt ſupra num. 11. & 12. Nam D. promittit ſoluere debita in caſu victoriæ litis ſupradictis, & illi promittunt quod ſi non vincunt, volunt ſoluere de ſuo debita. Quæ promiſſio eſt pactum de quota litis & reprobatum: quia qui ponunt labores & pecunias, vt vincant vtentur omni calumnia, & conabuntur per fas & nefas vincere. l. ſi qui aduocatorum. C. de poſtul. vbi Bart. Bald. Franc. Aret. num. 1. Paul. de Caſtr. & Romanus. num. 3. Iaſ. in l. ſumptus. in princip. ff. de pactis. & c. c. 2 §. arcentur. 3. q. 7. Roland. à Valle. conſ. 36. num. 20. & 21. lib. 3. vbi concludit, quòd pactum de quota litis tunc eſt, quando fit reſpectu rei in iudicio deductæ infra num. 54.

20 Et quia M. & P. procuratores promiſerunt facere ſumptus in lite de ſuo, vt dictos ſumptus recuperent in caſu victoriæ & non aliàs in parte rei litigioſæ, quòd à iure prohibetur in l. ſumptus. ff. de pactis, vbi quòd ſumptus facti in lite ſi promittantur ſolui de re litigioſa non licet. Et ſic in caſu victoriæ non ſolum recuperabunt ſumptus factos in lite, ſed euitabunt damnum. Salic. in l. ſi remunerandi. §. Marius col. 2. verſ. iuxta quæro. ff. mandati. Roman. in d. l. ſi qui aduocatorum. num. 8. vbi dicit, quòd præſumitur contra facientes ſumptus quia in caſu victoriæ non ſolum conſequuntur lucrum, ſed euitant damnum. & Salicet. in dicto §. Marius dicit, quòd paſſurus maiora damna in caſu ſuccumbentiæ. Per quas rationes reprobatur gloſſa in dicto §. Marius tàm à Saliceto ibi verſ. iuxta quod, quàm à Romano in dicta l ſi qui aduocatorum. num. 7. verſ. ſed hæc communis, & bene, quia tale pactum non valet. Paulus de Caſtro in l. ſumptus. num. 2. ff. de pactis.

21 Et ſi promittantur aduocato vel procuratori mille pro ſalario in caſu victoriæ litis, dummodo faciat ſumptus litis de ſuo, non valet talis promiſſio, nam in l. ſi remunerandi §. Marcellus. ff. mandati, dicitur quòd ille qui promittit agere ſuo periculo, perdit actionem mandati; ſi nihil promiſit de periculo, & expoſuit de ſuo, repetere poteſt. vbi gloſſa Salice. & alii.

prout

prout fecerunt ſupradicti, num. 2. & 11. & 12. propterea perdiderunt actionem mandati ad pecunias expenſas in lite. Bart. in d.l.ſi remunerandi ℣.Marius.num.1. & ibi Salic. in poſitione caſus, & non ſolum circa expenſas factas in lite, ſed pro eo quod condemnatus fuit vt fideiuſſor. & idem dicit Fulgoſ. & Alber. quòd tale pactum eſt improbatum, & obligationem non parit. Paulus de Caſtro in l. ſumptus num.2.ff. de pactis. ait quòd procurator paciſcens perdit actionem mandati ad id quòd ſoluit pro clientulo. Aret. & Bald.in d.℣.Marius. & hæc videtur communis opinio.

Et non poteſt procurator vel aduocatus paciſci de mercede, vel ſalario in caſu victoriæ litis, ſiue vicerit cauſam ſiue non, & de aliqua quantitate pecuniæ paruula vltra mercedem ſibi dandam ſi vicerit cauſam. Alphonſus in practica crim. canonic.lib.9. concluſ.14.in tit.de aduocatis.

22 Et D. ſtare voluit circa pecunias erogatas iuramento M.& P. vt ſupra num.2.in fin.iuxta text.in l.admonendi §.fin.ff.de iure iur. vbi Bart.Iaſ. & cæteri ſcribentes, & Maſcard.de probat.concluſ.952 num.17. & ſeq. vol. 2. & ibi de materia huius iuramenti, & Plotus in l. ſi quando. num. 56. & ſeq. C.de in litem iur. Et ex facultate data ſupradictis liquidandi eorum expenſas proprio iuramento ipſorum, videtur data facultas, vt poſſint illa liquidare vſque ad quamcumque ſummam, & ſic hoc iuramento abſordere totam dictam hæreditatem ex cauſa dictarum expenſarum.

23 Et ideo pactum de quota litis dicitur deprædatio contra clientulum litigantem facta. Aret. in l.ſi qui aduocatorum. num 3. verſ. noto ſecundo. C. de poſtul. & paciſcentes dicuntur deprædatores, vt dicitur in textu dictæ.l.ſi qui aduocatorum vbi Bald. id notat. Alber. col. 1. verſ. nota, dicit prædam eſſe, cum aduocatus paciſcitur de quota litis, & Roman.ibi num. 1.notat quod paciſcentes de quota litis dicuntur derobatores, & tales paciſcentes de quota litis poſſent puniri vti derobatores, & deprædatores. Tiraquell. de nobilitate.c.29.num.49.& Præpoſit.in c.2.℣.arcentur.3.q 7. notat quod ſi aduocatus paciſcitur de quota litis, dicitur deprædari clientulum, & redemptor litium. Sicardus in l.1.num.1. C.de procur. & Fulgoſ. in d.l. ſi qui aduocatorum, nu.1.verſ. nota 2.& vide infra num.31.

24 Et habet locum in aduocato literato vel illiterato. Roman. in d. l. ſi qui aduocatorum num. 1. verſ. & habet locum. C.de poſtul.quia non licet ei paciſci cum clientulo vltra ſalarium taxatum à iure, & quatenus paciſcatur vltra, Iudex non debet iudicare iuxta ſtipulationem: ſed ſecundum quod in conſtitutione vel lege continetur: quia illud plus habetur ac ſi non fuiſſet promiſſum, tamquam factum contra legem. l. non dubium. C.de legib.l.ſi non ſortem.ff. de condit.indebiti, in ſecundo reſponſo, & l. contra ius.ff. de pact. nec valet acceſſio fideiuſſoris.l.cum lex ff.de fideiuſſ. nec valet promiſſio pœnæ. Afflict.ſuper conſtit. reg. Siciliæ in conſtitutione hac edictali. num. 9. propterea dubito de deciſ. Guid. Papæ 102. & 190.& de eius conſ.206.num.25.quia eſt contra l. 1. §. in honorariis. ff. de var. & extra. cog. & eſt contra com. opin. doct. licet ſit in caſu iurato in quo poteſt peti abſolutio à iuramento, vide infra num. 60.

25 Et prohibetur hoc pactum de quota litis. Primo quia eſt damnum clientuli; ſecundo quia paciſcens facit propriam alienam cauſam, vt per omnem modum etiam calumnioſum victoriam, quærat. Roman.in d.l.ſi qui aduocatorum num. 5. verſ. & tenendo hanc opinionem, quia aduocatus fit nimium ſolicitus, & lex præſumit contra eum quòd excogitat omnia mala mundi.l. ab Anaſtaſio.C.mandati, vbi Bald.hoc tenet, maxime quando promit-

promittitur res litigioſa; ideo Angel.in l.ſumptus ff.de pact. dicit quod omnis qui paciſcitur de quota litis, efficitur litis redemptor. Alexand. in l.item num.2. C.de pactis dicit, quòd faciet per fas & nefas quicquid poteſt vt veniat ad victoriam. Fulgoſ. in d. l. ſi qui aduocatorum num. 3. dicit, quod paciſcentes ſunt qui perſeuerant in pacto vſque ad finem litis, & tunc propriè eſt pactum de quota litis, quando habet reſpectum ad rem in iudicio deductam. Roland.conſ.36. num.20.& 21.lib.3. Et aduocati paciſcentes de quota litis in vrbe apud degeneres numerabantur. c.2.§.apud vrbem. 3. q. 7. & ideo in multis caſibus aduocatus excedit officium ſuum quos numerat Pariſ. de Puteo in tractatu ſyndicatus in tit. de exceſſu aduocatorum per totum.

26 Præterea aduocatus procurator & tabellio petentes ſalaria quæ taxata ſunt à conſtitutionibus, vel à iure non incurrunt aliquas pœnas. l. ſalarium Vbi gloſſa ff. mandati dicit, quòd ſalarium procuratoris non excedit ſcut 100.l.1.§. aduocatos, & §.licita.ff.de variis & extr. cognit.& Salic.in dicta l.ſalarium not. 1. Specul. in c.1.num. 24.de poſtul.lib.6. Aegid. Bellamera. deciſ.437. Tiraquell. de nobilit.c.29. num.25.& ſeq. Et ſi plus iuſto ſalario exigunt ſunt deprædatores, & poſſunt cogi, ſi exigunt plus debito illud plus exactum reſtituere. Tiraquel. in dicto cap.29. num.52. de nobilitate. Io. Monachus in quarta gloſſa, in cap.1. de ſententia excom. in extrau. Nauarius in conſtitutione Gregorii. num.34.

27 Et procurator & aduocatus non poſſunt conuenire & paciſci de certa re deducta in iud. vel non deducta, licet Bald.in l. ſi qui aduocatorum. nu. 1.C.de poſtul.dicat, quòd poteſt paciſci ſuper re non deducta in lite per l. 1.C.de ſuffragiis, quem Salic. ibi col. 2.verſ.extra igitur, ſequitur per l.1.§. & ſi nomine ff. de variis & extraord. cognit.qui eſt verſ. §. & quidam, vbi in textu dicitur litis cauſa 1. malo more pecuniam petis, & ſocietatem futuri emolumenti, ita quòd non excedat licitam quantitatem ſalarii dari ſolitam pro ſingulis. Paul.de Caſtr.in d. l. ſi qui aduocatorum reprehendit Bald.& Salic.in eo quòd dicunt valere pactum factum ſuper alia re non deducta iudicio, & ſuper qua non erat controuerſia, ratione tamen victoriæ obtinendæ rei deductæ in iudicium. quia eſt eadem ratio prohibitionis qua inducitur aduocatus ad calumniandum. Nam vbicumque pactum confertur in euentum victoriæ litis, vt putà ſi vincam volo habere tãtum, ſi non vincam, nihil volo habere, ſed volo te iuuiſſe gratis; ſemper pactum eſt reprobatum: quoniam vt vincat, omni calumnia, & falſitate, quibus poterit, vtetur, etiam per fas & nefas. Et hanc opinionem probat per dictam l.ſi remunerandi §. Maurus & l. ſalarium ff.mandati. Aret.ibid.num.1.Alber.verſ. in gloſſa dicit, quòd hæc eſt communis opinio. Roman.ibi num.3. & 4.Alex.in l.litem.C.de procur.Fulgoſ.in §.Maurus num.2.

28 Et ſic omnis promiſſio facta aduocato & procuratori in caſu victoriæ litis, de certa quantitate bonorum in lite poſitorum ſemper eſt reprobata. Quia vt vincat faciet quicquid poterit, per fas & nefas; ſecus ſi non dicit in caſu victoriæ. Roman. in d.l.ſi qui aduocatorum. num.4. & 5. Alex.in l. licet.C.de procur.num.2.& ibi etiam Fulgoſ. & in his terminis procedunt conſtitutiones Bonifacii, & Gregorii pro obtinenda iuſtitia apud Sedem Apoſtolicam.Rebuff.in l.litis nomen. 36. ff. de verb.ſign. Franciſ. Mar. deciſ.19.part.1.num.2.

29 Pactum de quota litis factum, vt non detur in caſu victoriç procuratori, vel aduocato, ſed vxori ſuæ eſt reprobatum.gloſſa in l. ſi remunerandi. §.Maurus,in verbo pactus ff.mandati ibi datis dominæ meæ, quòd perinde habe-

habetur, ac ſi daret procuratori marito, & Salic. col. 2. verſ. quæro nunc. & Alber. verſ. ſub nomine alterius, & facit. l. ſi per impreſſionem. C. quòd met. cauſa. Et hęc faciunt pro declaratione pacti appoſiti in d. inſtrum. num. 5. vt dicetur infra num. 44. & hæc fiunt in fraudem legis gloſſa in c. plerique 14. q. 3. vbi Archidiaconus.

30 Et iſta pacta de quota litis non valent de iure ciuili, cum ſint improbata non ſolum ratione finis, ſed formæ Salic. in d. l. 6. §. Maurus. verſ. pacta autem ff. mand. Iacob. de Aren. in l. ſumptus. ff. de pact. dicit, quòd non debet quæri an aliquis paciſcatur de quota litis, ſed ſolum an excedat ſalarium à lege taxatum; licet contrarium teneant omnes doctores. Sed opinio Iacobi de Arena poteſt adaptari ad conſtitutionem Bonifacii 3 in qua prohibetur nihil paciſci, promitti vel dari pro obtinenda victoria apud Sedem Apoſtolicam. Et quòd non valeat pactum de quota litis, tenet Petrus de Vnzola in pract. notariatus, in c. de diuiſionibus pactorum. num. 7. & 8. Nec etiam valet de iure canonico. c. 2 §. arceantur. 3. q. 7. vbi Archidiac. Domin. Præpoſit. & Aegid. Et ratio propter quam non valet pactum huiuſmodi, eſt quia adducitur aduocatus ad delinquendum, vt vincat, & omnia faciat per fas & nefas. Bart. in l. ſi qui aduocatorum. verſ. contrarium, quem communiter ſequuntur doctores ibi.

31 Redemptor litis dicitur ille, qui paciſcitur de quota litis in caſu victoriæ. Angel. in l. ſumptus. ff. de pact. ad finem, quia quocumque modo conueniat in tertia, quarta, vel alia parte litis in caſu victoriæ eſt litis redemptor. dicit Sicard. in l. litem. num. 1. C. de procur. & dicit textus in d. §. Maurus ibi, & quaſi redemptor litis extitiſſe, quia mercede pacta acceſſerat ad talem redemptionem. & vide ſupra num. 23.

32 Et illi dantes & recipientes pro iuſtitia obtinenda, conſpiratores proprie vocandi ſunt, ex quo faciunt conſpirationes ad deſtructionem ſtatus vnius perſonæ. cap. coniurationum. vbi Archidiac. Domin. & Præpoſit. 11. quæſt. 1. & conſpirantes ſunt infames & puniuntur variis pœnis, vt in cap. conſpirationum. 22. & ſeq. 11. & 1. Et officium conſpiratoris eſt opponere falſa crimina, & facere falſas probationes, vt fiant falſa iudicia. l. 1. §. 1. & l. 6. §. fin. ff. ad ſenat. conſult. Turpill. & l. athletas. §. calumniator. ff. de his qui not. infamia. & l. noſtris. C. de calumniat. quia paciſcentes de quota litis, vt vincant per fas & nefas faciunt omne malum.

33 Quid ſi fiat pactum de quota litis inter collitigantes ex vna parte, inter quos vnus venit ad curiam, & vti procurator, vel aduocatus agit pro omnibus collitigantibus illius partis, cui omnes collitigantes dare promiſerunt in caſu victoriæ litis præfatæ ſcut. 3000. de bonis litigioſis; an talis collitigās pro portionibus aliorum & ſua comprehendatur in pœnis iuris, & conſtitutionis Bonifacii. Videbatur dicendum quòd non, ex quo habet intereſſe in cauſa ratione ſuæ portionis, & ei pro laboribus aliquid promitti poteſt, maxime quia eſt conſanguineus, & conſors litis. Sed contra

34 dicendum eſt ex pluribus quia conſors litis gratis pro conſorte ex debito charitatis agere debet, & non pro dicta actione & procuratione recipere ſcut. 3000. ex bonis litigioſis, & accipiendo turpiter facit. l. fin. C. de condit. ob turp. cauſam. immo officio priuandus eſt. l. ſi qui aduocatorum. C. de poſtul. & c. 2. §. arceantur. & §. pręterea. 3 q. 7. & ille cui eſt promiſſa certa quantitas, ex euentu litis priuatur de iure officio aduocationis. l. ſi remunerandi. §. Maurus. ff. mand. & paciſci non poteſt quòd certa pars rei deductæ in iudicium detur procuratori vel aduocato. l. ſumptus. 53. ff. de pact. & recipiens aliquid propter hoc digni

digni ſunt, reprehenſione. l.litem.C. de procurat. vbi Iaſon num. 2. dicit, quòd officium procuratoris debet eſſe gratuitum, & Sicardus ibi num. 1. & 5.& Fulgoſ.num.2.

Nota quòd conſors litis dicitur ille qui participat in dominio. Bald. in l.dudum in fine C. de contrahen. empt. Alex. conſi.154.num.8.lib.2. & in toto titulo C.de conſ.eiuſdem litis.

35 Non obſtat quòd habet intereſſe in cauſa,& propterea illi aliquid promitti poſſit de re litigioſa propter ſuos labores, præſertim quia eſt conſanguineus. Quia reſpondetur, quòd iſta promiſſio vltra quòd fit de re litigioſa, eſt turpis: quia adducit conſortem ad faciendum calumniam. Bart.in d.l.ſiqui aduocatorum,& quia procuratio ſumpta à conſanguineo debet eſſe gratuita, & non illicita. l. licet. C. de procur. & in terminis eſt conſil. Anchar. 175. in primo dubio. & Boer. in aduocato, qui habet cauſam communem cum aliquo,an poſſit petere expenſas & quando in deciſ. 210. Ergo talis conſors ex vna parte ex pacto fit conſors litis, ſiue aduocatus nihil poteſt de iure accipere, ſiue ex promiſſione, ſiue ex pacto, vel quocumque modo, & ſubiacet pœnis iuris communis,de quibus infra. Maxime quia eſt conſors litis in omnibus partibus, quòd prohibetur. Bald. in dicta l.ſi qui aduocatorum.& Fran. Marci deciſ.19 num.1.parte 1.& Alexand.in l.litem.C.de procur.Fran.Becius conſ.49.col.2.

36 Nec dicatur, quòd poſſunt recipere quotam partem rei litigioſæ pro laboribus & periculis paſſis in ſuſtentatione litis in perſona ſua,& pro impenſis in lite factis. Nam reſpondetur quòd labores,pericula,& impenſæ debent eſſe licite, & non ſufficit illa allegare, ſed oportet ea probare, nam merita, quæ aſſeruntur in contractu, niſi probentur non ſunt remuneranda,quando ſumus inter perſonas prohibitas,prout in caſu paciſcentium de quota litis. Soc. conſ.66.num.14.vol. 3.Hypolit. Riminald. conſi.569.num. 18.lib.5. Aymo.conſi.851.num.8.lib. 5.Immo merita & beneficia ſunt probanda,& illa concurrere debent cum pretio bonorum donatorum. Maſcar. concluſ.560.num.2.& 6. & 7.allegat. Tiraquell.in l. ſi vnquam.in verb.donatione largitus,num.70.C.de reuoc. donat.Et quòd in prohibitis non ſufficiat aſſertio ſingularis meritorum, eſt communis ſententia doctorum, vt dicit Ruin. conſil.44.num.9.lib.5. Tiraquel.vbi ſupra num.89.quia vnicuique licet legem fraudare cum iuramento contra. l. ſi quis inquilinos. §.fin.ff.de leg. 1. Tiraquell. vbi ſupra num. 91. Paciſcentes de quota litis ſunt perſonæ prohibitæ à iure, vt dictum eſt ſupra num.30.& ſeq.Maſcardus late concluſ.560.per totum vol.1. dicit, quòd merita debent eſſe æquiualentia rei donatæ.

37 Præterea res litigioſa ante finem litis non debet in aliquam perſonam transferri, quia debet permanere in eodem ſtatu vſque ad finem litis.l.fin. C.de litigioſ. & Bart. in l.1.ad finem. ff.de litigioſ.c.fi.11.quæſt.1.nec etiam actionem poteſt quis alteri cedere poſtquam eſt in iudicium deducta. l. 2. C. de litigioſ. & vide gloſſam in d. cap.fin. 11. q. 1. ponentem plures caſus fieri prohibitos poſt litem motam & ibi Archid.Domin.& Præpoſ. quia res & actio litigioſa debet vſque ad finem litis permanere. Natta conſil. 401.num. 1. Aymo. conſil. 481. num. 20.lib.3.& Robert. Lancell. in tract. de attent.par.2 c.4.num.451.& quia alienatio lite pendente facta præſumitur doloſe facta.Pariſ.conſ.138,num. 28.lib.4.Berous conſ.120.num.33,lib. 1.Burtati.conſ.100. num.23.lib.1.nec alienari poteſt lite pendente in fauorem piæ cauſæ. l.fin.ff.de litigioſ. nec etiam donari.l.fin.C.de litigioſ.Boer. deciſ.33 num.2.nec etiam pignorari. Alciat.conſ.61.num.3.lib.8.

38 Quinimmo ceſſio facta procuratori

aduocato, aut cuicumque perſonæ de re litigioſa eſt prohibita, & procurator, vel aduocatus condemnatur in pœnis legum. Franciſ. Marci deciſ. 470. num. 4. part. 2. Quia aduocatus & procurator ſunt prohibiti contrahere cum clientulis. l. ſi qui aduocatorum. C. de poſtulan. l. litem. C. de pactis. l. ſumptus. ff. de pactis. & l. ſi quis remunerandi. §. Maurus. ff. mand. & in dictis locis doctores omnes. Et ceſſio iurium ſimulata præſumitur non præcedente iuſto pretio. l. per diuerſas. & l. ab Anaſtaſio. C. mand. & Plot. in l. ſi quando. num. 538. C. vnde vi.

39 Et quia paciſcentes de quota litis ſunt in dolo, Salic. & Paul. de Caſtro num. 2. in l. per diuerſas. C. mand. & Plotus in l. ſi quando. num. 534. C. vnde vi tenet, quòd contra hos paciſcentes tamquam doloſos poſſit in litem iurari propter damna, expenſas, & intereſſe. l. nummis. vbi gloſſa fin. in fin. & l. in actionibus. ff. de in litem iurando, quia tales paciſcentes ſemper quærunt obtinere per fas & nefas. & ſemper vtuntur calumnia. l. litem. C. de procur. vbi Cyn. Iaſ. & alii, & dolus alienautis rem litigioſam ex ipſa alienatione rei litigioſæ probatur. Barr. in l. qui petitorio in fine. ff. de rei vẽd. Cephal. conſil. 64. num. 19. Burſatt. conſil. 100. num. 23. lib. 1. Hypolit. Rimin. conſil. 100. num. 21. lib. 1. vide etiam ſupra num. 17. in fine.

40 Et quia in dicto inſtrumento ſupra num. 3. & 4. promittitur M. & P. præſentibus, quòd recuperata tota hæreditate, & finita lite pro expenſis, damnis, & intereſſe M. habeat ſcut. 2000. de corpore ſupradictę hęreditatis pro mercede, & remuneratione omnium damnorum, & intereſſe, hoc pactũ, vel promiſſio de re litigioſa facta ex dictis cauſis de iure non valet: quia promiſſio eſt in caſu victoriæ litis. Nam verba, recuperata hæreditate, & finita lite pro expenſis, &c. habeat ſcut. 2000. ſonant pactum de quota litis. dicta l. ſi qui aduocatorum, & dictum eſt ſupra num. 19. & 20. & ex effectu malo ſubſequuto arguitur. Bald. in l. 1. ad finem. C. ſi quis omiſſa cauſa teſtament. Aymon. conſil. 282. num. 8. verſic. 3. lib. 2. & verſ. 9. Dolus in eo arguitur, qui id facit, quod iure non licet. Bartol. in l. propter veneni. ff. ad Sillania. hic facta eſt dicta promiſſio 2000. ſcut. doloſe de re litigioſa, habita victoria litis quæ promiſſio non valet, quia actio & res litigioſa non poteſt alienari, cedi, vel alium transferri, Calcan. conſil. 36. num. 2. & qui facit rem prohibitam eſt in dolo. Alexandr. conſil. 74. num. 1. lib. 7. Corn. conſil. 93. & 360. lib. 3. Maſcardus concluſ. 531. num. 10. 50. & 51. vol. 1. & ille qui recipit pactum de quota litis multa illcita facit. Alexandr. in l. litem. num. 2. ff. de pact.

41 Et licet promiſſio dicatur pro mercede, ideſt ſalario, non valet iſta promiſſio in tanta ſumma, quia ſalarium non excedit ſummam 100. ſcut vt dictum eſt ſupra num. 26. & pro remuneratione omnium damnorum. Nam remuneratio dicitur illud, quòd cõceditur occaſione beneficii, antea facti. l. ſi remunerandi. ff. mand. vbi gloſ. dicit, quòd honor eſt ei cui datur remuneratio. Bar. in l. ſed ſi l. §. fi. de petit. hęred. & paciſcens de quota litis non poteſt pro remuneratione aliquid recipere de re litigioſa, vt dictum eſt ſupra num. 17. & 28. Nec valet pro damnis, expenſis, & intereſſe pecuniarum expoſitarum: quia ſi non poteſt ſumptus in lite factos repetere, vt dictum eſt ſupra num. 20. minus poteſt damna, expenſas, & intereſſe, quia ſi non valet principalis actio, nec acceſſoria valet Romanus conſil. 42. num. 3. & conſil. 171. num. 4. Ripa in l. 1. §. ſi quis ita col. penul. ff. de verb. obligat. Tiraquell. de conſtituto part. 3. limitat. 7. num. 27. Maſcardus late concluſ. 14. num. 12. lib. 1. Nec minus debentur pro periculis & laboribus paſſis ratione dictæ litis: nam vltra quòd iſta pericu-

pericula & labores non probantur, tamen non debentur paciſcenti de quota litis: quia vt vincat facit omnia per fas & nefas, vt dictum eſt ſupra num. 19. & ſeq. præſertim quia res litigioſa ex quacumque cauſa donari, cedi, & transferri in alium non poteſt, vt ſupra num. 37. & 38.

42 Et ſi dicatur quòd promiſſio valet quia facta fuit generis & coniunctis perſonis. Reſpondetur, quòd res litigioſa per actorem dari, donari, promitti, aut transferri non poteſt in coniunctam perſonam, vel extraneam, etiam per viam venditionis, vel cuiuſlibet alterius contractus. l. 2. C. de litig. vbi gloſſ. Bald. Salic. & alii. & vendens punitur, quia priuatur eius precio, & applicatur fiſco; & omnia contenta in inſtrumento ſunt nulla. l. 4. C. de litigioſ. & ibi gloſſ. quam ſequitur Salic. ibi. Puteus deciſ. 362. lib. 2.

43 Et mandat vt iſta 2000. ſcut. M. & 1500. B. ſoluantur poſt finitam litem in bonis ſtabilibus, vel in pecuniis, vt ſupra num. 6. & ſic ante finitam litem bona litigioſa dantur in ſolutū contra diſpoſitionē iuris, vt l. 2. & 4. C. de litig. & faciunt quæ dicta ſunt ſupr. nu. prox. & hæc non ſimpliciter, ſed ſemper in caſu victoriæ, poſt finitam litem, & de bonis ſtabilibus litigioſis.

44 Et in dicto contractu ſupra num. 5. vult quòd B. eius patruus hæreditate recuperata & finita lite, vt ſupra, & ſic in caſu victoriæ, conſequi poſſit ſcut. 1500. Primo, pro reſtitutione pecuniarum expoſitarum in principio litis, & pro remuneratione L. & A. filiorum B. quia datur patri propter filiorum labores, qui fuerunt procuratores D. in iſta cauſa, cum non liceat dare patri propter labores filiorum, ſicut non licet dare vxori propter labores mariti, vt dictum eſt ſupra num. 29.

45 Ac pro omni eo quod prætendere poſſet B. occaſione dictæ litis, & hæreditatis, & ſi dicta ſcut. 1500. conſequi voluerit, renunciet in primis omni conuentioni, aliàs inter ipſam D. & B. initæ. Et ſic B. non ſolum fecit vnam conuentionem, cum D. ſed aliam, in qua promittebātur eidem medietates bonorum in caſu victoriæ, & ſic fecit duo inſtrumenta pactorum de quota litis D. cum B. cui inſtrumento & apocis vel chirographis B. ſi vult conſequi ſcut. 1500. renūciare tenetur Et ideo non ſemel, ſed pluries in eodē delicto peccauit. & committens plura delicta in eodem genere pluribus pœnis puniendus eſt. l. 2. ff. de priuat. delictis. Iulius Clarus in pract. crim. quæſt. verſ. ſcias etiam.

46 Et paciſcentes de quota litis pluribus pœnis puniuntur. Primo, pœna falſi condemnari poſſunt, lege Iulia de vi priuata. l. ex ſenatus conſulto, vbi gloſſa. ff. ad leg. Iul. de vi priuata. & l. 1. §. 1. ff. ad leg. Corn. de falſis. Roland. conſi. 36. num. 21. lib. 3. & gloſſa in l. 1. de calumniat. Marcus Antonius Peregrinus de iure fiſci lib. 4. tit. 7. num. 16. pag. 341. & gloſſa in l. 1. §. ff. de falſis.

47 Secundo priuatur aduocationis, & procurationis officio paciſcens de quota litis. l. ſi quis aduocatorum. C. de poſtul. Et Paulus de Caſtro numero 1. Aret. num. 3. dicit, quòd ex ſolo pacto pœna priuationis irrogatur ipſo iure, & Roman. num. 8. dicit, quod dicta pœna ipſo iure irrogatur propter verbum, penitus, quòd eſt verbum præciſum poſitum in dicta l. ſi qui aduocatorum. Marc. Anton. Peregrini de iure fiſci. lib. 4. tit. 7. num. 16. pag. 341.

Tertio paciſcentes de quota litis vocantur deprædatores, & rubatores & vti tales puniendi. Roman. in d. l. ſi qui aduocatorum. num. 1. & dictum eſt ſupra num 23.

Quarto puniuntur in duplum, & quadruplum ſecundùm Aret. in dicta l. ſi qui aduocatorum, num. 3. & duabus libris auri. Franc. Marc. deciſ. 19. num. 3. parte. 1. & deciſ. 479. num. 3. parte. 2.

Quinto priuantur patrocinio aduocationis & procurationis facientes pacta de quota litis. Franc. Marc. deciſ.470 num.3. parte 2. & procurator priuatur actione mandati. Bart. in l. ſi remunerandi. §. Marius. nu.1. ff. mandati. & dictum eſt ſupra num. 21. & priuantur officio aduocationis, & procurationis. l. ſi qui aduocatorum. in fin. C. de poſtul.

Sexto pacta de quota litis non valent, quia ſunt improbata ratione finis & formæ. Salicet. in dicto §. Marius. col. 2. verſic. pacta autem. ff. manda. vt dictum eſt ſupra num. 30. & infra num. 50.

Septimo ſunt doloſi paciſcentes de quota litis, & contra eos poteſt iurari in litem Plotus in l. ſi quando. C. vnde vi num.539. & dictum eſt ſupra num.38.

Octauo ſunt de iure reprehenſibiles, & ab agendo ſunt remouendi, & repellendi, vt tollatur materia delinquendi, cum per fas & nefas quærant ad victoriam cauſæ peruenire. l. litem vbi Alexand. num.1. & 2. C. de procurator.

48 Nono pactum de quota litis, cum ſit illicitum, dicitur derobatio bonorum alterius, & incidunt facientes talia pacta in crimen furti, ex quo illicitis pactionibus furari quærunt bona clienculi & aliorum per fas & nefas, vt dictum eſt ſupra parte 2. num.18.

49 Pactum factum poſt finitam litem de aliquid dando aduocato nomine Palmarii valet; ſed poſt ceptam & ante finitam litem non valet. Paulus de Caſtro in dicta l. ſi qui aduocatorum. C. de poſtul. & omnes doctores ibi, & præſertim Roman. num.4. verſ. nec obſtat. Et eſt ratio, quia tunc ceſſat ſuſpicio calumniæ, & prohibitionis. nam poſt finitam litem non præſumitur quis velle calumniari in lite iam terminata, & finita. Alex. in l. litem. verſ. ſed prædictis obſta. C. de procur. & dicit hoc eſſe ex mente Fulgoſi, & Pauli de Caſtro. Præterea iſtud pactum de modico fieri poteſt, non de magna ſumma, quia tunc non valeret. l. ſalarium. ff. mandati. & dicetur infra num.78. Et quòd pactum poſt finitam litem valet in quantitate honeſta, tenet Nauarrus in conſtitutione Gregorii num. 19.21. & 31. verſ. ſed iis non obſtantibus.

50 Præterea D. præſentibus & acceptantibus M. P. & A. pro omnibus, & ſingulis ſupradictis pactis, promiſſionibus, conditionibus, & renunciationibus reſpectiue obligauit, & hypothecauit dictam hæreditatem B. ſui patris, & omnia iura, nomina, & actiones ipſi competentes, vt ſupra numero 7. Hæc obligatio rei litigioſæ facta ſupradictis nominatis præſentibus, & acceptantibus, cum pactis conditionibus, & promiſſionibus ſupradictis confirmat ſupradictum pactum de quota litis factum cum ſupradictis omnibus. Secundo obligat & alienat pro præmiſſis promiſſionibus & pactis bona litigioſa, quod fieri non poteſt. l. 2. C. de litig. Afflict. deciſ.396. num.10. Milius in verbo litigioſa res. Alexandr. conſi. 45. num. 5. lib.3. Pariſ. conſil.108. num.4. lib.1. Menoch. conſil. 2. num. 96. & num. 291 lib. 1. Quia talis alienatio præſumitur dolo facta. Pariſ. conſil. 138. num. 28. lib. 4. Cephalus conſil. 64. num.19 cum aliis allegatis ſupra num. 17. Tertio, quia iſta promiſſio & alienatio eſt facta præſentibus, & acceptantibus illis, in quibus eſt facta alienatio, & ſic per ſtipulationem. §. ſi ſcriptum inſtitut. de inut. ſtipul. Bart. in l.1. C. de vſur.

51 Conſtituitque ipſa D. inſuper præfatos M. & P. & eorum quemlibet inſolidum procuratores irreuocabiles, etiam in rem ſuam, & iſta conſtitutio procuratoris facit quòd ſupradicti nominati pro hæreditate B. nomine proprio vtili actione, & directa nomine conſtituentis agere poſſit. Bart. & doctores in l. qui ſtipendia. C. de procur. Et conſtituere procuratorem vt in

in rem ſuam, nihil aliud eſt niſi quòd principalis ponat illum in locum ſuum. Bart. Alex. & Iaſon in l. 2. §. fin. ff. de operis noui nunc. & eſt text. in l. illum ſubtilem. C. de donat. vt declarat gloſſ. in c. 1. de procur. in 6. verſ. in rem ſuam vbi Ioan. And. & Franc. Felin. in c. licet vndique. num. 3. de offic. deleg. & vlterius apud acta in iſta cauſa fuerunt procuratores conſtituti P. & L. qui fecerunt cauſa criminales & ciuiles, & tamquam paciſcentes de quota litis eſſent puniendi, vt ſupra num. 45. & ſequen.

52 Sequitur in dicto contractu, & ſupradictis omnibus & ſingulis obligationibus ſatiſfactis reſiduum dictæ hæreditatis ſit & eſſe intelligatur pro æquali portione pro dotibus, & dotium nomine præfatorum V. & F. præſentium, ſtipulantium, & acceptantium, & recipientium, vt ſupra num. 4 Et ſic ex iſta clauſula reſtringitur dos filiarum ad reſiduum eius quòd remaneb t ſatiſfactis omnibus obligationibus præfatis; & tunc parum aut nihil remanebit. Et circa dotem iſta clauſula eſt attendenda, quæ eſt facta per D. præſentibus filiabus & acceptantibus, & demonſtrat quòd ea, quæ dixit in principio ibi, dedit, ceſſit in dotem, & dotis nomine, ſunt fraudulenter poſita pro colore huius contractus, vt dictum eſt ſupra num. 15. & 16.

53 Poſtea ſequitur in dicto inſtrumento, reſeruata tertia parte fructuum ipſi D. donec vixerit ſuper reſiduo dictæ hæreditatis in dotibus aſſignatæ, vt ſupra num. 10. & ſic ſuper reſiduo dictę hęreditatis reſeruatur vſus fructus D. non ſuper bonis aſſignatis ſupradictis M. P. & B. & ex his mala intentio D. contra B. demonſtratur. Quia ipſa non curabat habere dicta bona, dummodo quouis modo auferantur a dictis hæredibus, qui ſunt M. & I. & domus Lauretana, quia ex euentu malo ſubſequuto eius mala intentio cognoſcitur. Bald. in l. 1. circa finem. C. ſi quis omiſſa cauſa teſt. Aymon. conſil. 282. num. 8. verſic. 3. & 9. dolus arguitur, quia id facit quod iure non licet, & dictum eſt ſupra num. 17.

54 Sequitur in dicto contractu num. 11. quoniam dubius eſt litis euentus, ſupradicti M. & P. promittunt nolle aliquid ex promiſſis habere in caſu ſuccumbenciæ, & hæc particula promiſſionibus, de quibus ſupra nu. 2. 3. 4. & 5. reſpondet, quia paciſcens de quota litis promittit paciſcentibus in caſu victoriæ, & in caſu ſuccumbentiæ ipſi nihil, volunt habere, vt dictum eſt ſupra num. 19. & ad hoc vt vincant, facient quæcumque poſſunt per fas & nefas. Et tale pactum eſt prohibitum de iure, & priuat eum, qui expoſuit pecunias actione mandati. l. ſi remunerandi. §. Mauius. & §. Marcellus. ff. mand. vbi Salic. col. fin verſ. iuxta quod quæro, & facit hæc clauſula ſolenne pactum de quota litis, vt ſupra num. 19. in hac tertia parte.

55 Sequitur in dicto contractu, ac debita per ipſos M. & P. facta pro dicta lite de eorum propriis pecuniis ſatisfacere, & dictam D. alimentare, & veſtire donec vixerit, vt ſupra nu. 12. & non præſumitur quòd ſupradicti ſint in hoc caſu liberales; quia in neceſſitatibus nemo liberalis præſumitur. l. rem legatam in fine. ff. de admin. leg. Ioan. Petr. Surd. conſil. 112. num. 7. & Maſcard. concluſ. 979. lib. 2. num. 1. & concluſ. 554 num. 1. & ſeq.

56 Quæ omnia ſupradicti omnes attēdere & obſeruare promiſerunt cum iuramento: & iſta clauſula in contractu excludit omnem exceptionem, Bald. in additione ad Specul. de emp. & vendit. verſ. quæ omnia. & refertur ad ſingula pacta & capitula. Aret. in l. Titia. §. aliquid il 2. ff. de verborum obligationibus.

57 Ego S. notarius rogatus in forma. Poteſt incidenter quæri, an notarius rogatus de hoc inſtrumento, & de huiuſmodi pactis illicitis, & à iure pro-

hibitis ſit puniendus de iure, & videtur quòd poſſit puniri: quia potuit contrahentes prohibere,& dicere eis nolo rogari de iſtis pactis illicitis factis contra iura ciuilia & canonica: tamen nihil dixit vnde puniri debet. Matth. de Afflict. ſuper conſtitutionibus Regni Siciliæ in conſtitutione incipiente, Baiulos, quæſtione 7. in vndecimo not.& notarius faciens inſtrumentum de iure prohibitum punitur. Guido Pap. quæſt.433. nec excuſatur dicendo quòd ignorauit illud inſtrumentum eſſe prohibitum de iure. Caſſan. ſuper conſuet. Burg.Rub. 2.§.1.num.23.& ſeq. & notarii rogati de inſtrumentis vſurariis ſunt periuri, & eis fides non adhibetur. c. fin. diſtin.46.vbi Archid. Domin. & Præpoſit.& Turrecrema.& ibi etiam dixi num.4.Romanus ſingul.385.vide quæ dixi in tractatu de acquir. poſſeſ. c.9. num.44.& 45.

58 Et non ſolum notarius puniri debet, ſed iudex qui interpoſuit ſuper huiuſmodi contractu illicito & de iure prohibito decretum,cum debuiſſet prohibere partes nè contraherent ſub dictis pactis illicitis,& faciunt omnia iura allegata ſupra num.57.proximo. Et vlterius iudex non debet eſſe negligens, quia negligenti iudici aufertur iuriſdictio, vt infra num.87. Non debet eſſe ignorãs,quia ignorans ſem per errat, & erroris proprium eſt approbare falſum pro vero. cap. 11. diſtin.38. & vide infra num.87. Ex quibus poteſt conſiderari, quòd iſta approbatio facta à iudice de hoc contractu eſt punibilis, cum approbet contractum à iure reprobatum, & punibilem:immo iudex eſt excommunicatus tamquam præſtans conſilium, & auxilium, vt dictum eſt in 2. parte, num.13.& 14.

59 Et non ſolum notarius puniri debet conficiens tale inſtrumentum, & iudex approbans,ſed vtẽs ſcienter illo in iudicio, cum contractus ſit prohibitus a iure, ſiue vtens ſit procurator vel hæres. Nam vtens falſo inſtrumento vel teſtibus ſcienter, punitur ſicut committens.l.ſi falſos.C.de falſ. & ibi omnes ſcriben. Hyppol. Marſ. conſ.70.num.19.& ſeq. Caſſan. ſuper conſ. Burg Rub.2.§.1.num.23.in additione, & faciunt quæ dicta ſunt ſupra in conſtitutione Bonifacii, num. 69.& hoc quia proueniunt à lege,quę punit vtentem,ſicut facientem, & lex eſt illa quæ monet nè vtantur, & tamen contra legis prohibitionem vult vti ſimili inſtrumento. Et in ſimili dicitur de vtentibus literis falſis ſiue laicis,ſiue clericis ſint excommunicati ipſo facto. Abbas in cap. ad falſariorum. num.6.de crim. falſ. vbi Ancharan. num.6. & in dubio præſumitur ſcire falſitates vtens falſo inſtrumento,vel literis. Anton.de But.in d. c.ad falſariorum.col.2. verſ.venio ad gloſſam. Et quid debeat facere vtens falſo inſtrumento prohibito, docet Ioan. de Ana. in d. c. ad falſariorum. num.2.& 12.de cri. falſi.

60 Supra cõcluſum eſt pactum de quota litis non valere,tamen Guido Papa decif.102.& 90. & conſ.205.num.25. tenet, quòd cum iuramento etiam vltra ſummam petitam valet,& moderni Senẽles in tract.de priuileg.iur.priuilegio 170. ſequuntur Guidonem in dictis decif. & dicunt, quòd propter iuramentum ſuſtinetur pactum præfatum, & competit actio pro contentis in eo, tam iure ciuili, quàm canonico.Quia huiuſmodi pacta non ſunt ſecundùm ipſos ad vtilitatem publicam ſed ad vtilitatem priuatam, quorum dicta non ſunt approbanda aliquo pacto. Primo quia dicta pacta improbantur à iure ciuili.l.ſi qui aduocatorum. C.de poſtul. & dictum eſt ſupra num. 30. & à iure canonico. c. 2 .§. arceantur.3.q.7.& ipſo iure annullantur pacta de quota litis in l.ſi qui aduocatorum,ibi penitus arceantur, vbi gloſſa dicit, quòd ipſo iure, & allegat multas concordantes leges.& Roman.ibi in fine poſt Fulgoſ. & alios, & ſimilia

pacta

pacta reprobantur in conſtitutione Bonifacii, vt dictum eſt ſupra in hoc tractatu parte prima, qua vltra pœnas annullantur ſimilia pacta ipſo iure; ideo non poſſunt dicta pacta firmari iuramento quod eſt ſuper re illicita interpoſitum, & iuramentum ſuper illicito interpoſitum non valet. cap. 23. §. illicitum. 22. quæſt. 4. & cap. 13. §. fin. 1. quæſt. 4. Alciat. in cap. cum contingat, num. 31. de iure iuran. Tertio, quia prohibita ſunt dicta pacta fauore publico; quia quando lex annullat contractum factum in præiudicium tertii, dicitur talem legem continere fauorem publicum, & non firmatur talis contractus iuramento, vt dicit Alciat. poſt alios in cap. cum contingat. num. 31. de iure iurand. Et in omnem euentum poteſt peti ad cautelam abſolutio à iuramento ad effectum agendi, vel excipiendi contra dictum contractum, & illa obtenta, contractus nullam habebit exequutionem tamquam celebratus contra iura. Et ex his tolluntur omnia ſupradicta, & quia pactum de quota eſt furtum, & falſitas, vt l. ex ſenatus conſulto, ad legem Iuliam de vi priua. eſt deprædatio & derobatio, vt ſupra num. 24. & dixi in tractatu de contract. minorum gloſſa 2. num. 13. & vide in c. 23 22. q. 4. vbi gloſſa.

61 Præterea ciuitates & regna tunc florida ſunt, cum illa prauis moribus purgantur, & purgari non poſſunt, niſi bonis legibus: nam leges factæ ſunt, vt humana coerceatur audacia, tutaque ſit inter improbos innocentia, & in ipſos improbos formidato ſupplicio, refrenetur nocendi facultas. cap. 1. diſtinct. 4. Nam prohibendo malum, tacite mandat quòd fiat bonum; & metu ſupplicii improbi non faciunt quæ à lege prohibentur; & quilibet debet bonum eligere cap. 33. 23. quæſt. 5. & propter metum pœnæ, quis deſiſtit facere malum. Turrecr. in cap. 1. num. 1. 2. & 3. diſt. 4. Et leges prohibentes malum ſunt neceſſariæ, quia homines per pœnas retrahuntur à malis operibus, & fit habitus in virtutibus; ideo tam iuſti quàm iniuſti indigent lege. Turrecr. in dicto cap. 1. num. 4. 5. & 6. diſtinct. 4. Nauarrus in conſtitutione Gregorii. num. 3.

62 Et adeo prohibetur omnibus pactum de quota litis, quòd nec fiſcus poteſt de quota litis paciſci, videlicet vt detur illi de re litigioſa aliqua quantitas & accipiat defenſionem dantis qui habet litem contra alium. l. 2. C. nè fiſc. vel reſpublica. Nec reſpublica poteſt rem litigioſam cauſa donationis recipere, nec fiſcus debet aliquem litigantem iuuare. l. fin. C. nè fiſc. vel reſpublica, vbi gloſſa. Immo quando fiſcus aliquid de lite recipit pro obtinenda victoria in cauſa, ex promiſſione, datione, vel pacto, incidit in pœnas conſtitutionum Bonifacii, propter eius generalitatem. Marcus Antonius peregr. de iur. & priuil. fiſci lib. 4. titulo 7. num. 16. & 17.

63 Quid ſi notarius plus debito ſui ſalarii acceperit, & idem in procuratore & aduocato, ante ſententiam vel poſt, numquid teneantur conſtitutione Bonifacii; & dicit Ioa. Monach. in quarta gloſſa, quòd non, ex eo quòd non recepit pro iuſtitia obtinenda, ſed pro ſalario eorum; quia aduocato iuſtum patrocinium vendere licet. cap. 71. 11. q. 3. Nauarrus in conſtitutione Gregorii. num. 34. dicit, quod datur aduocato & notario, non datur pro obtinenda iuſtitia pro qua nihil dari vel promitti poteſt. c. fin. 14. q. 5. niſi detur plus iuſto ſalario, ex eo quia erat amicus iudicis, vel potens apud eum; & tunc Nauarrus dicit quòd dans illa intentione in foro conſcientiæ ligatur pœnis huius conſtitutionis; quia magis eſt attendendum quòd agitur, quàm quòd ſimulate concipitur ſub nomine ſalarii; quia finis dationis eſt attendendus, qui eſt vt iudicem trahat in ſuam voluntatem, & faciat ſibi fauorabilem

iuſti-

iuſtitiam obtinere. Et tunc ego credo quòd ſit locus conſtitutionibus in quibus dicitur per ſe, vel per alium, hic facit per alium, vel quia forſan eſt factum pactum de quota litis cum aduocato, procuratore, vel notario, vel quia conuentum eſt in maiori ſumma ſalarii, & finis malus facit quòd præcedentia ſint mala. l. ſi quis adulterium. C. de adulter.

64 Sed quia dictum eſt ſupra parte 1. num. 72. quòd conſtitutio Bonifacii comprehendat pacta de quota litis, nihilominus dicunt aliqui quòd ſolum habet locum contra illos tantum qui pro iuſtitia, vel gratia obtinenda, ab ipſomet Papa, vel ab officialibus, & delegatis eius in curia, vel vbi Papa reſidet, aliquid ſoluunt vel promittunt, vt obtineant promiſſa ſuffragationibus potentiorum. Quę res mul tum differt à caſu de quo in ſupradicto inſtrumento num. 1. huius tertiæ partis, ex quo promiſſio facta eſt in prouincia Marchiæ, & pro dotibus filiarum, & pro labore, & expenſis factis per generos D. quo caſu non eſt locus conſtitutioni Bonifacii, vt per Nauarrum in conſtitutione Gregorii. num. 26. verſic. 10. Hic nihil datum eſt, vel promiſſum curialibus, vel aliis exercentibus iuſtitiam, pro obtinendis fauoribus ab iis qui ab antiquis dicebantur fumos venditare, & ſic huiuſmodi corruptela hoc caſu non poteſt conſiderari.

65 Huic obiectioni facillime reſpondetur, quia conſtitutio Bonifacii Primo, comprehendit pacta quæcumque facta inter quoſcumque homines vtriuſque ſexus, pro obtinenda victoria apud Sedem Apoſtolicam, vt dictum eſt ſupra parte 1. num. 15. & 20. Secundo comprehendit familiares curiæ, & alii vndecumque, id eſt de quacumque parte mundi, vt dictum eſt ſupra, num. 16. & 17. parte 1. Tertio prohibetur quælibet promiſſio in parua vel magna quantitate, vt dictum eſt in dicta parte 1. num. 21. & ſeq. Quarto prohibetur pactio, & promiſſio occulta & manifeſta, vt ſupra num. 23. & ſeq. Quinto prohibetur datio, & receptio, vt ſupra parte 1. num. 28. & 29. Sexto magnum, vel paruum, datum, & receptum, vt ſupra num. 31. Septimo promiſſiones de quacumque re, aut vtilitate, propter hoc conſequenda fecerint, vel receperint, vt num. 33. Octauo pro aliqua iuſtitia obtinenda, & ſic vniuerſaliter: quia dictio aliqua eſt vniuerſalis, vt ſupra parte prima num. 38. Nono pro ſe, aut pro alio, vt dictum eſt ſupra num. 40. & 41. Decimo in cauſis, vel iudiciis, vt ſupra num. 42. Vndecimo, in promittentes, & acceptantes, vt ſupra parte 1. num. 47. Duodecimo, ſcientes, & non reuelantes intra triduum Papæ, vt num. 48. Decimotertio, nihil dicitur in conſtitutione Bonifacii de inſtrumentis factis in curia. ſed generaliter loquitur de clericis, & laicis, vndecumque exiſtentibus, vt num. 16.

66 Iſta omnia in inſtrumento de quo ſupra num. 1. in hac tertia parte concurrunt. Primo pactum, & conditio de dando in euentum victoriæ litis. M. P. B. vt in hac parte 3. num. 2. 3. 4. & 5. Secundo in magna quantitate promittit de re litigioſa in caſu victoriæ in vrbe, vt num. 3. & quia ſumptus facti in lite ſunt liquidandi iuramento. M. & P. Tertio in caſu victoriæ dantur M. ſcut. 2000. de bonis litigioſis, vt num. 3. P. pluſquam 2000. vt num. 4, B. ſcut. 1500. vt num. 5. Quarto iſtæ ſummæ ſunt ſoluendæ poſt finitam litem in caſu victoriæ in tot bonis ſtabilibus litigioſis, vt ſupra nu. 6. Quinto, ſupradicta pacta & promiſſiones fiunt in præſentia ſupradictorum M. P. B. per D. qui dictas promiſſiones vt ſupra factas acceptarunt vt num. 7. Sexto D. conſtituit P. & M. procuratores, vt in rem propriam, vt ſupra num. 8. Septimo declarauit dotem eſſe reſiduum quòd remanebit ex dicta hæreditate detractis ſupradictis pro-

promiſſionibus, vt num. 9. Octauo in euentum ſuccumbentiæ litis. M. & P. promiſerunt. D. præſenti ſoluere de ſuo debita facta occaſione litis, vt nu. 21. & 12 & ſic omnes iſtæ promiſſiones factæ per D. & è contra ſunt factæ ratione bonorum litigioſorum, & pro victoria dictæ litis pendentis in Rota. Et promiſſiones, & pacta comprahenduntur in conſtitutione Bonifacii, quæ prohibet pacta & promiſſiones ſimplices, & correſpectiuas in parua, vel magna quantitate pro obtinenda iuſtitia apud Sedem Apoſtolicam ſ

67 Nec facit, quòd primo dicat quòd dat filiabus D. dicta bona ex cauſa dotis, quia non eſt datio ſimplex, ſed cum pactis & conditionibus infraſcriptis, quæ pacta & conditiones reſtringunt dotem ad reſiduum, vt ſupra num. 9. & 52.

68 Nec facit, quòd promiſſiones de re litigioſa ſint factæ pro laboribus, & expenſis factis per generos in lite. quia huiuſmodi promiſſiones ſunt prohibitæ de iure fieri in re litigioſa. vt dictum eſt ſupra num. 20. hac 3. parte, & 36. & 41. Quia res litigioſa non poteſt alienari, nec in alium tanſferri lite pendente ex iſtis cauſis, vt num. 42. & per totam iſtam partem tertiam.

69 Nec facit quòd dicitur per Nauarrum ſuper conſtitutione Gregorii. nu. 26. verſ. 11. quia Nauarrus dicit, quòd poteſt alteri dari quando non datur pro iuſtitia, vel gratia; ſecus quando datur pro iuſtitia, vel gratia obtinenda. In præſenti caſu datur, pro iuſtitia obtinenda M. P. & B. quia iſtæ promiſſiones ſunt factæ in caſu victoriæ litis pendentis ſuper hęreditate B. quę hæreditas promittitur ſupradictis præſentibus, & acceptantibus per ipſam D. vt ſupra num. 7. & 50. & hoc in caſu victoriæ tantùm, vt ſupra nu. 2. & 19. Vnde dicentes contrarium num. 64. apparet quòd non viderunt, vel noluerunt videre dictum inſtrumentum & conſtitutionem Bonifacii.

70 Non obſtat quòd in dicto contractu nihil eſt datum; vel promiſſum curialibus, vel aliis iuſtitiam exercentibus pro obtinendis fauoribus ab iis qui dicebantur fumos venditare; & ſic huiuſmodi corruptela hodie non poteſt conſiderari. Quia parcant mihi iſti oppoſitores, hæc oppoſitio non adaptatur conſtitutioni Bonifacii, in qua ſolum ſe fundant hæredes: Seu conſtitutioni Gregorii, quæ facta eſt propter tres caſus nouos. Primus eſt, quòd plerique cupiditate improbi quæſtus potentiorum ſuffragationibus adnixi. huiuſmodi negociorum expeditiones hâc illâc conquirunt. & hic non eſt caſus noſter, & non applicatur caſui noſtro, vt ſupra in 2. parte huius tractatus dictum eſt. num. 6. Secundus caſus eſt, alii quos gratia præſtare arbitrantur, donis pollicitationibuſque ambiunt, nec minus iſte eſt caſus noſter. & dictum eſt ſupra in dicta 2. parte num. 7. Tertius caſus eſt, quòd quidam etiam ſe talium operam, atque induſtriam precio & muneribus quæſiſſe fingunt, vt poſſint omnio obtinere, vt in dicta 2. parte. num. 10. nec iſte eſt caſus noſter. Sed iſti tres caſus contingebant tempore Gregorii, & propter hos caſus innouat conſtitutionem Bonifacii, quia hæc ſunt peſſima curiæ, & in eos qui talia agunt animaduertendum fore arbitrati, ideo ſequitur. conſtitutionem Bonifacii innouamus, cum ſuis cenſuris & pœnis, eaſque pœnas extendimus ad qualecunque eorum facinorum quæ adſcripſimus, & ſic ad dictos tres caſus, & extendit conſtitutionem Bonifacii ad audentes quæcumque eorum facinorum, & ad dantes illis auxilium, conſilium, vel fauorem, & auget pœnas contra eos vltra pœnas conſtitutionis Bonifacii. In quibus caſibus non ſumus, ſed in caſu conſtitut. Bonifacii ſatis diuerſo ab iſtis, & in omnibus ſimilis contractui præfato, propterea

pterea oppoſitio non tollit quin pro-
cedat conſtitutio Bonifacii,vt dictum
eſt ſupra num. 65. & illi qui hæc op-
ponunt contra veritatem facti,negant
Chriſtum, qui eſt veritas, & iſti ne-
gantes Chriſtum non ſunt in eccleſia
c.exiſtimant.84.11.q 3.

71 Opponebatur etiam quòd conſtitu-
tio Bonifacii non habet locum quan-
do aliquid datur pro conſequenda iu-
ſtitia,ſi ille qui dedit vere fouebat iu
ſtitiam,& in iſto caſu ex litis exitu li
quet.vt per Nauarr.nu.16.verſ.pacto
vero. Vbi ſi aliquid datur ſuper iure
iam quæſito vere nõ eſt contra ius na-
turale,nec contra præceptum decalo-
gi, quia conſeruatio iuris ſui eſt li-
cita iure naturali.l.vt vim ff.de iuſt.&
iure, & Abbas in c.cum ab omni, nu.
8.de vita & honeſtate clericorum.

72 Sed Nauarrus ibi verſ.per cuius Pa
normitanti dicta, tenet contrarium,
quando datum eſt animo & intentio-
ne obtinendę victoriæ in lite tantum,
quia tunc recipiens illicite accipit &
fiſco applicatur. l. Lucius. ff. de iure
fiſci. In caſu præſenti, datum eſt pro
obtinenda victoria tantum in hac cau
ſa, vt ſupra num.2.ibi in euentum vi-
ctoriæ dictæ litis, & ſic ſumus in caſu
Nauarri.Præterea tempore facti pacti
D. erat excluſa ab hæreditate patris,
Primo per teſtamentum patris in quo
exhæredatur,Secundo propter ingra-
titudinem probatam per teſtes exa-
minatos ſuper ſuis interrogatoriis,
& erat in Rota reſolutum de menſe
Februarii Anni 1573. & propterea e-
rat excluſa ab hæreditate paterna, &
de iſta ingratitudine fit mentio in in-
ſtrumento,de quo ſupra num. 1.& nu.
4. Et propter iſtam excluſionem ad
vindictam D. fecit hoc inſtrumentum
pactorum, & promiſſionum cum tri-
bus. quibus promiſit totam hæredita-
tem,& pro ſe & filiabus nihil reſerua-
uit. Quòd fecerit ad vindictam dicta
D. hoc dicitur in duobus locis in di-
cto inſtrumento,vt num.1.M.dixit D.
fuiſſe ingratam patri, turpiter illam
calumniando;& num.4.quando donat
P. propter litem, occupatam hæredi-
tatem & impintam calumniam, &
ſupradicti M. P. & L. vti procurato-
res D. perſequuti ſunt cum falſis te-
ſtibus,& falſis cauſis L.& eius procu-
ratorem qui non potuerunt ſe defen-
dere tunc temporis, nec ciuiliter, nec
criminaliter Sed poſtea, tempore S.
D.N.Siſti Quinti,procurator fecit re-
uocare quatuor ſententias, tamquam
latas ex falſis, & erroneis cauſis, &
ſententiæ ciuiles ſunt fundatæ in di-
ctis falſis cauſis, & ſententia fundata
in falſis cauſis eſt nulla,&iniuſta,ipſo
iure. Io. Cephalus conſ.241.num.49.
lib.2. Aymo.conſ.656. num.15.lib.3.
Decianus conſ. 43.num.43. lib.3.c. ſi
duobus, vbi Philip. Franc. col.4.verſ.
ex prædictis de appell. Ideo iſtæ pro-
miſſiones, & pactiones de quota litis
principaliter factæ ſunt per D. animo
& intentione obtinendi victoriam li-
tis, vt oſtenſum eſt ſupra num.16.17.
& 18.Et euentus docuit,quia vt obti-
neret cauſas falſas, propoſuit iudici-
bus, & cum cauſis falſis obtinuit ſen-
tentias ciuiles & criminales. Vnde ſi
diſcutiatur cauſa, demonſtrabitur
quòd nullum habet ius D. in cauſa ci-
uili,nec in cauſa criminali, vt iam eſt
oſtenſum & qui proponit falſitatem,
vt vincat,Chriſtum negat.c.82.11.q.3.

73 Nec facit quòd dicitur, quòd pa-
ctum de quota litis ex l. ſi qui aduo-
catorum. C. de poſtul. non pertinet
ad præſentem inſpectionem, neque
continet quæ ſint impedimento exe-
quutioni dicti inſtrumenti quæ nunc
petitur. Quia reſpondetur. Primo
quòd pactum de quota litis eſt nullum
ipſo iure,vt dictum eſt ſupra,num.30.
& num. 60. Secundo faciens pactum
de quota litis punitur pęna falſi,vt di-
ctum eſt ſupra,num 46 & multis aliis
pœnis punitur, vt num.47. & ſequen.
& propterea non eſt exequendum,
vt dictum eſt ſupra num. 60. Præterea
res litigioſa non poteſt alienari, &
alienans & recipiens punitur.l.fin.C.
de

de litigioſa & dictum eſt ſupra num. 37. & 38. Vltimo huiuſmodi pactiones reiiciuntur à conſtitutione Bonifacii: quia paciſcentes ſunt excommunicari, & propterea non audiendi in iudicio, vt dictum eſt ſupra parte 1. in principio. Tenentur & ad reſtitutionem rerum acceptarum, vt in dicta 1. parte, num. 58. & ſeq. & iuſtitia ſic obtenta eſt nullius roboris, & momenti, vt in prima part, num. 65. & ſeq. & ſcienter vtentes ſententiis ſic obtentis & pactis, ſunt excommunicati, vt in dicta prima parte, num. 69. ideo quo pacto poſſit de iure exequi inſtrumentum pactorum de quota litis, penitus ignoramus.

Sed iudex exequens pactum de quota litis facit contra iuſtitiam; & Chriſtus eſt iuſtitia, ergo facit contra Chriſtum. cap. exiſtimant. 84. 11. quæſt. 3.

74 Et propterea iudicis officium eſt quando pius eſt falſis capitulis accuſatus, vel iniuſte condemnatus, Primo inquirere, ſi iudicium ſecundum ordinem iuris factum eſt. Secundo ſi alii fuerunt accuſatores, alii teſtes. Tertio, qualitas cauſæ examinanda eſt, ſi exilio vel depoſitione digna eſt. Nam ſi feratur ſententia præmiſſis non diſcuſſis, condemnatus in ſuum locum reponi debet; & iudex qui contra Dei timorem illum condemnauit puniatur. c. in primis ſ. quia ergo 2. q. 1. quia iniuſte condemnati dicuntur oppreſſi. c. ideo. § cum ergo. 2. q. 6. Et ideo inſtruitur bonus iudex in eo quod debet facere in iudicando in c. 4 §. bonus iudex. & ſ. qui iudicat. & §. in iudicando. 3 q. 7.

75 Iuſtitia venditur, & impeditur cum præmii acceptione, & qui hoc faciunt dato pretio emunt peccatum. c. vendentes. 10. ſ. vendentes. 1. q. 3. nam qui iudicat præmio recedit à veritate: quia iudex ab omni munere manus ſuas excutere debet. c. qui recte. 66. 11. q. 3. Iudicia enim & teſtimonia non ſunt vendenda, quia iuſtum iudicium non eſt venale, licet dans iudici poſſit iniuſte datum repetere. c. fin. §. cum autem iudicia. 14. q. 5. & datio pecuniarum vltra ſolitum in iudice eſt graue peccatum, & ſententia non valet. c. 4 §. venales. 2. q. 6. & l. 1. C. de pœn. iud. qui male iudic. Et gloſſa. in c. vendentes. 10. 1. quæſt. 3. declarat hoc procedere in iudice laico; ſed in iudice eccleſiaſtico ſuper re eccleſiaſtica committitur ſimonia, & ideo iniuſte condemnatus non eſt reus apud Deum. Immo iudex qui aliquid fecit per ſordes ſuſpenditur per annum ab officio, & in damnis condemnatur parti. c. eum æterni. de re iud. lib. 6. Nauarrus in conſtitutione Gregorii. num. 5. verſ. ad quartum reſpondeo, dicit, quòd dare pro acquirenda iuſtitia, eſt furtum. Vant. de nullitate. in titulo ex defectu proceſſus. num. 136.

76 Iudex ordinarius pro iuſto iudicio nihil accipere debet, iudex verò delegatus ſic propter labores & aliàs impenſas, dummodo non recipiant aliquid vltra ſtipendia taxata à principe: quia nullus militare debet propriis ſumptibus. §. ſit tibi, & ſ. illud. in authen. de mandat. princip. & in vrbe adſunt conſtitutiones Pii Quarti quæ ſeruantur. Et iudex ordinarius moderata encenia ſponte oblata percipere poteſt. Præpoſit. in c. vendentes num. 5. & 6. 1. quæſt. 3. Sed ſupradicta intelligenda ſunt, quòd recipere poſſint propinas poſt ſententiam; ſed ante nihil poſſunt recipere, & conſtitutiones Bonifacii prohibent aliquid dari, vel promitti ante ſententiam, id eſt pro obtinenda iuſtitia. Sed poſt ſententiam propinas conſuetas dari non prohibetur. quòd tenet Præpoſit. in dicto c. vendentes, num. 6. quia ceſſante cauſa ceſſat effectus. Nauarrus in conſtitutione Gregorii num 5. verſ. 6 num. 32.

77 Quid ſi datur iudici aliquid pro iuſtitia differenda, aut auferenda, an dans incidat in pœnas harum conſti-

tutio-

ſtutionum, & Io. Monach. in gloſſa 4. in conſtitutione Bonifacii vltra medium verſ. vnde dato, quòd iudici daretur, vel alius det pecuniam pro iuſtitia auferenda, vel differenda hac conſtitutione Bonifacii non ligatur, quæ in alio caſu loquitur, arg. l. commodiſſime ff. de lib. & poſt. & c. ſuſceptum de reſcript. in 6. & cum hæc conſtitutio ſit pœnalis non eſt extendenda. c. pœnæ. diſt. 1. de pœnit. Hæc opinio. Io. Monaci videtur mihi contra leges & canones; nam datio pecuniæ pro obtinenda iuſtitia non ſolum eſt ſi obtineatur ſententia fauorabilis, ſed ſi impediatur proceſſus vel cauſæ expeditio: nam qui impedit nè iuſtitia habeat finem ſuum in fauorem habentis illam, impedit nè iuſtitia fiat illi, & facit proceſſum cauſæ venalem, quod prohibetur ab vtroque iure. c. iubemus. 126. 1. q. 1. & l. 4. C. ad leg. Iul. repet. & recepta pecunia, vt calumniæ cauſa negotium fieret, vel non fieret, eſt vtroque iure punibile. c. in eum. 127. 1. q. 1. & l. in eum ff. de calumn. & concuſſionem committit qui accipit pecuniam vt aliquid fiat, vel non fiat in iudicio. cap. concuſſionis. 128. 1. q. 1. & l. 3. ff. ad leg. Iul. repet. & qui accipit pecuniam vt dicat, vel non dicat ſententiam extra ordinem punitur vtroque iure. c. lege Iulia 129. & 130. 1. q. 1. & l. 3. & 6. ff. ad leg. Iul. repet. Vnde videtur mihi, quòd accipiens pecuniam pro ſententiando, vel non ſententiando, cum qua impeditur iuſtitia; quòd idem ſit in effectu, licet differant in verbis. & præmiſſa vera ſunt ex extenſione, & ex identitate rationis, quia eadem ratio eſt in vno caſu quæ in alio, vide Nauarrum in conſtitutione Gregorii num. 19.

78 Sed numquid ſine parabola præcedente poteſt dari aliquid promotori negotio completo. Ioannes Monach. in dicta quarta gloſſa arguit primo, quod ſic: allegat. l. Attilius Regulus. ff. de donat. & l. 1. §. ſi vero. ff. de variis, & extr. cognit. & c. dilectus il 2. de ſimonia in fine, ibi illud tamen gratanter recipi poterit, quod fuerit ſine taxatione gratis oblatum, & in c. 8. in fine, diſtinct. 18. & c. 4. 1. q. 2. allegat. Ioan. Monach. c. fin. 1. q. 1. & quæ dicta ſunt ſupra num. proximo 77. Sed ea non loquuntur in datione facta poſt finitum negotium, ſed in calumniando, & differendo negotium non finitum, & ſequitur Nauarrus. Ioan. Monach. ſuper conſtitutione Gregorii, num. 31. vbi multa allegat contra: quibus reſpondet, & confirmat dicta per Ioan. Monachum verſ. ſed his non obſtantibus, dummodo quæ dantur ſint moderata, vt dictum eſt ſupra num. 49.

79 Sed quid ſi nec iudex, nec pars, nec verbo, nec facto exprimit, & tamen mente vterque gerit, ſeu alter ſe daturum, an ligetur pœnis conſtitutionis Bonifacii, Ioan. Monach. in dicta conſtitutione gloſſa 4. in fine dubitat. numquid ſit excommunicatus, & tenet quòd non: ex quo hæc conſtitutio factum requirit. c. ſi quis ſuadente. 17. q. 4. Et mihi placet hæc opinio, quia propoſitum in mente retentum nihil operatur. l. ſi repetend. C. de condit. ob cauſam.

80 Vnde quatuor ſunt, quæ peruertunt ordinem iudiciarium, odium, fauor, timor & præmium. gloſſa in c. 1. de re iud. lib. 6. & hoc notant ibi Ioa. And. Dominic. & Philipp. Franc. qui addunt quintum, quòd eſt ignorantia, & ſextum, quòd eſt negligentia, vt dicit Ioan. Andr. in additione dictæ gloſſæ. Nam qui liuore odii ſententiam dat, iuſtitiam Dei non imitatur, cum iudicet odio priuato contra certam perſonam, nam qui iudicat odio, vel gratia, non poteſt digne iudicare de ſubditis, c. 61. 11. q. 3. quia iudicium humanum odio corrumpitur. c. 68. 79. & ſeq. 11. quæſt. 3. Quia quando iudicium humanum, odio, conſanguinitate, aut amicitia ducitur ad iudicandum, peruertit iudicium Chriſti, qui eſt

eſt iuſtitia & fructus illius vertit in amaritudinem, dicto c.79.11.q.3.

81 Fauor malus qui peruertit iudicium eſt, ſi quis facit aliquid pro gratia humana, quærens ſolum laudem de huiuſmodi facto. c. ſunt nonnulli. 114. 1. q. 1. & qui ex fauore aliquid conſequitur, Deum offendit. c. pueri. 120. 1. q. 1. Quia quilibet meritis promoueri debet non gratia. c. ſicut. §. admonemus. 2. q. 7. Archid. in c. 1. de re iud. lib. 6. num. 2. & Dominic. etiam num. 2. & c. 8. 25. quæſt. 2.

82 Timor peruertit iudicium, dum metu poteſtatis alicuius veritatem loqui pertimeſcimus. cap. quatuor. 78. 11. q. 3. & regio metu factum iniuſtum iudicium non valet. cap. inſtrument. 89. 11. quæſt. 3. & timor peruertit intellectum iudicis. Archidiac. in dicto cap. 1. num. 1. de ſententia & re iud. lib. 6. & Ioan. Andr. num 1. Anchar. num. 2. Dominic. num. 2. & qui incutit timorem in aliquem, incidit in graue peccatum. cap. 1. 1. quæſt. 6. Timor domini noſtri eſt ipſa ſapientia, & recedere à malo eſt intelligentia. Iob. cap. 28. in fine.

83 Præmium remunerationis expectans iudex, fraudem in Deum committit: quia iuſtitiam, quam gratis debuit impertiri acceptione pecuniæ vendit. Et bonis male vtuntur, qui iuſte, pro temporali lucro incidunt. cap. qui recte. 66. 11. quæſt. 3. quia iuſtitia cito auro violatur, nullamquè reus pertimeſcit culpam, quam redimere nummis exiſtimat. cap. pauper. 72. 11. quæſt. 4. in fine. Archidiac. in cap. 1. num. 2. de ſententia & re iudic. in 6. vbi Ioa. Andr. Ancharan. & Dominic. omnes num. 2. & Exodo in cap. 18. admonemur quid agere debeamus.

84 Stateram iudex portare debet, id eſt æqualitatem iudicii, & examen. Nam omnis qui iuſte iudicat, ſtateram in manu geſtat, & in vtroque penſo iuſtitiam, & miſericordiam portat, nam per iuſtitiam reddit peccanti ſententiam, ſed per miſericordiam peccatis temperat pœnam. cap. 10 diſtinct. 46. & cap. 21. 24. quæſt. 1. Vbi quòd non eſt ferenda ſtatera doloſa, & ibi declaratur quando eſt doloſa, ſed diuina ſtatera de ſcripturis ſanctis eſt ferenda. cap. 10. in Prouerbiorum & Leuitico. cap. 19. vbi dominus mandat cuſtodiri omnia præcepta ſua, & iudicia vniuerſa eiuſdem, & ea iudicia fieri, non autem iniqua & doloſa.

85 Conſcientiam humanam iudex ſequi non debet, ſed iudicialem, in qua ex allegatis & probatis, & ſcriptis iuribus poteſt ſe informare. Archidiac. cap. 1. col. 2. verſic. & contra iuſtitiam, & ibi Ioan. Andr. num. 10. Ancharan. num. 3. Dominic. num. 4. lib. 6 & cap. ſummopere. 70. 11. quæſt. 3. & ibi gloſſa. Archaran. Dominic. & Præpoſit. & quid ſit conſcientia, & quotuplex, & an conſcientia ſine ſcientia valeat, vide Probum in additione ad Ioannum Monachum in dicto cap. 1. num. 6. & ſequen. de re iudic. lib 6.

86 Ignorans ſemper errat, & erroris proprium eſt approbare falſum pro vero, cap. 11. diſtinct. 38. & ignoratio ſcripturarum, ignoratio Chriſti eſt, quia Chriſtus eſt Dei virtus & ſapientia. cap. 9. diſtinct. 38. & ignorans non eſt compos ſui, & videtur à ſe ſcientiam repuliſſe, qui puerum treſdecim annorum ordinat ad ſacros ordines. cap. 14. tempor. ordin. Ignorantia duplex alia facti; alia iuris. facti ignorantia duplex. Prima in eo quod oportuit eum ſcire & ignorat. Secunda in eo, quod non oportuit eum ſcire. cap. 12. §. notandum. 1. quæſt. 4. Ignorantia iuris duplex eſt, alia naturalis, alias ciuilis. ignorantia naturalis omnibus adultis damnabilis eſt: ciuilis, aliis ignorari permittitur, aliis non. cap. 12. §. item ignorantia. 1. quæſt. 4. Ignorantia iuris, vel facti ſupina non excuſat ea, quæ ex voluntate proceſſerunt, quia grauiora ſunt. gloſſa. in cap. 10. 32. quæſt.

quæſt.7.Ideo Ioan.Monach.Ioan. Andr. in dicto cap. 1. de ſententia & re. iud. lib. 6. addideruut ignorantiam peruerſioni iudicii.

87 Sexto addiderunt peruerſioni iudicii, quòd iudex non debet eſſe negligens, quia negligenti iudici poſt monitionem aufertur iuriſdictio. glo. in cap 21.§ aliud 9.quæſt.3. & negligentes ſunt corripiendi, quia deſidia prælatorum multa mala perpetrantur. cap. 1. & 2. diſtinct.84. vbi dixi. Et epiſcopus qui negligit corrigere peccantes, magis canis impudicus, quàm epiſcopus dicendus eſt. cap. 2. diſtinct.83. quia nullus paſtor placere lupis, & gregibus ouium poteſt. cap. 6.diſtinct. 83. & culpæ inferiorum ad deſides, & negligentes rectores ſunt deferendæ. cap. 1.diſtinct. 86. Et non corrigere deruerſos nihil aliud eſt, quàm fouere.nec caret ſcrupulo conceſſionis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obuiari. cap. 3. diſtinct. 86. negligentia ſuperbiam, & ſuperbia offenſam parit. cap.75. diſtinct. 1. de pœnit.

88 Pro iuſtitia acquirenda nihil eſt dandum iudici etiam ſi dans iuſtitiam habeat: nam quicquid acquiritur datione pecuniarum illicitum eſt, & omnis illicita vſurpatio rei alienæ furtum eſt. Nam non permiſit rapinam qui furtum prohibuit; & quicquid illicite acquiritur de re proximi furtum eſt, etiam ex lege veteris teſtamenti. cap.pœnale eſt. 14.quæſt. 5. & eſt prohibita acquiſitio iuſtitiæ per contractum non gratuitum ex l.2. ff. de condit. ob turpem cauſam. Nauarrus ſuper conſtitutione Gregorii. num. 5. verſ. ad quartum vide etiam infra num.108.& Bald. in l.in l num. 3. C. de conditione ob turpem cauſam. & 32. quæſt. 4. cap. meretrices. §.finale.

89 Non ſolum pecuniarum datio prohibita eſt pro iuſtitia acquirenda, ſed munera data mala intentione iudici, & ſimili intentione recepta.Nam accipiens ordines ſacros munere in æternum peribit: quia auaritia fultus inanis gloriꝫ dignitatem accepit,non lucro animarum. cap.115.quæſt.1. & promoti fauore alicuius dicuntur mu nere promoti. cap. 114. vbi gloſſa. 1. quæſt. 1. Ideo qui cum munere & fauoribus acquirunt iuſtitiam, vel gratiam, contra diſpoſitionem harum conſtitutionum Bonifacii, & Gregorii acquirunt: nam munus ab obſequio propter ſeruitutem, munus à ma nu, ideſt pecunia. munus à lingua,ideſt fauore, dicto cap. 114.1. quæſt.1. & in cap. 115. & ſequentibus. Nauarrus in conſtitutione Gregorii. nu. 5.verſ.ad quintum.

90 Intentio Bonifacii, & Gregorii in iſtis conſtitutionibus fuit prohibere dationem, receptionem, promiſſionem & pacta, in parua, vel magnæ quantitate impedientia adminiſtrationem iuſtitiæ, eo modo quo miniſtrari debet de iure, ſine partis offenſione: & ſimiliter, quòd gratia concedi ſolita concedatur, & non ea, quæ non ſolet concedi, niſi ex certa ſcientia Papæ, vel ex cauſa; quæ cauſæ ſunt multæ in iure. Sed ſi concedatur pecunia, vel muneribus contra Papæ intentionem per ſuos miniſtros, tunc concedentes incidunt in pœnas harum conſtitutionum: quia nulli licet violare ſtatuta Sedis Apoſtolicæ. Nam malæ operationes talium tranſgreſſorum Pontificem reſpiciunt, & Deus cominatur negligentiæ ſacerdotum.cap.4 25.quæſt. 1.aliqua etiam dicit Nauarrus in conſtitutione Gregorii.num.7.

91 Pœnæ impoſitæ in iſtis conſtitutionibus habent locum non ſolum in dante,promittente, & paciſcente pro iuſtitia, vel gratia obtinenda, id eſt ſi obtineatur, & vere expedita ſit: ſed etiam ſi non obtineatur iuſtitia vel gratia, ſed ſi quis attentet cum ſupradictis promiſſionibus, dationibus,& pactis,nam non ſolum faciens ſed conatus punitur,arg.l. ſi quis non

dicam

dicam rapere. C. de epiſcopis & cler. & ibi doct. & l. quiſquis. C. ad leg. Iul. maieſt. & probat Nauarrus hic num. 15. Et ex textu conſtitutionis Bonifacii probatur hæc opinio, ibi pro iuſtitia vel gratia obtinenda; & non dicit textus pro obtenta. Et ſic etiam non ſequuto effectu incurritur pœna harum conſtitutionum, & quibus caſibus puniatur conatus, ponit Maſcardus concluſ. 138. num 8. & 9. vol. 1.

92 Promittens aliquid iudici, vt faciat aliquem punire per viam iuſtitiæ, vel aliquo alio modo iniuſto, peccat contra præceptum Decalogi, Non occides. Nam ille facit contra dictum pręceptum, qui ob vindictam vel aliquem alium reſpectum iniuſtum, publicum, vel priuatum, aut procurat, aut operatur aliquod detrimentum perſonale, aut corporale notabile proximi, ſiue faciat hoc, vt nocens & malefactor iniuſte abſoluatur, aut iniuſte condemnetur; & ſimiliter corrumpens aliquem vt contra alium falſum teſtimonium dicat. Nam iudex abſoluendo quem condemnare debebat, debet a ſuo loco deponi, & ſeueriſſime caſtigari. cap 10. 11. quæſt. 3. quia quotiens iudex dat ſententiam contra iuſtitiam, priuatur officio, cum moueatur odio, fauore, vel aliàs. cap. 88. 11. quæſt. 3. nec illud quod definitum eſt valet. cap. 89. dicta quæſt. 3. & nihilominus recipiens aliquid vt faciat iniuſtitiam, facit furtum. Et qui corrumpit iudicem, vt noceat proximo innocenti contra præceptum Decalogi, facit homicidium. Nauarrus in conſtitutione Gregorii notab. 9. num. 16.

93 Pactio vero facta cum aliquo de dando 100. ei pro vera iuſtitia obtinenda, ſuper rebus ſpiritualibus, eſt ſimonia: quia dans pecunias pro decreto electionis obtinendæ, vel vt ſubſcriptione firmetur, vel vt electioni non reſiſtat eſt ſimoniacus; quia per electionem venitur ad conſecrationem. Gratianus in ſumma, & cap. 1. 1. quæſt. 6. & per totam illam ſextam quæſtionem. Et fur & latro eſt, qui per ſimoniam aliquid quærit. cap. fin. de pact. & dare aliquid iudici pro iuſtitia in beneficialibus, committit ſimoniam. Nauarrus in conſtitutione Gregorii num. 16. verſic. pactio vero facta ob cauſam. & vltra pœnas harum conſtitutionum tenentur dantes ex l. 2. §. ſed ſi dedi. ff. de condit. ob turpem cauſam. Bart. in l. ſi is qui pro emptore, num. 5. ff. de vſucap.

94 Pactio facta ad perſuadendum iudici vel alteri, vt adiudicet paciſcenti bona alterius, eſt contra ius diuinum, & humanum: quia ex pactione inducitur iudex ad vendendum iuſtitiam, quam gratis facere debet, & ad dandum ſententiam iniuſtam, quæ nullum ligat apud Deum & eccleſiam, cum nullus iniqua ſententia grauari poſſit. cap. 64. 11. quæſt. 3. Quia iudex ſuaſionibus moueri non debet, ſed omnia facere cum ratione & cauſa, quia ſine cauſa vera, lata ſententia eſt iniuſta. cap. 65. §. cum autem. 11. quæſt. 3. & non ſolum ex cauſa iniuſta ſententia, ſed ex animo, quando non amore iuſtitiæ profertur. dicto cap. 65. §. ex animo. 11. quæſt. 3. Nauarrus in conſtitutione Gregorii, nu. 16. verſic. pactio facta ex tertia cauſa, allegat alias rationes, & extendit pœnas harum conſtitutionum ad tertios, cum quibus eſt factum pactum de dando eis aliquid, ſi operatur quòd iudex applicet bona alterius paciſcenti, & idem ſi dat aliquid alteri vt procuret certam gratiam obtinere a præpoſitis ſignaturæ gratiæ, vel alio iudice eccleſiaſtico vrbis; cap 57. 11. quæſt. 3. cum iniuſtitiam faciens ſit abhominabilis apud Deum, & excommunicetur. cap. 6. §. hinc ſanctus. 23 quæſt. 3.

95 Et ſimiliter ſi quis facit pactum dare 100. iudici ad hoc, vt in cauſa vtatur arbitrio ſuo in dando dilationes paciſcenti, vt differat cauſæ expeditionem ad longum tempus, vel in

gratificando in eo, quod poteſt paciſcenti, in pœnis harum conſtitutionum incurrit, dicit Nauarrus hic num 17. Quia iudex bonus nihil arbitrio ſuo facere debet, ſed ſecundum leges & iura procedere debet. cap. 4. §. bonus iudex. 3. quæſt. 7. vbi gloſſa. & ſequi conſcientiam quam habet ex actis, & non aliunde, vt in dicto cap. 4. §. in iudicando. Et non debet eſſe facilis ad credendum in præiudicium alterius. quia nimia facilitas ad credendum in iudice damnatur. gloſſa. in cap. 23. 22. quæſt. 4. & non debet vti arbitrio; ſed iuſtitia, & veritate.

96 Pactio ad redimendum vexationes, quas quis patitur facta cum iudice, vel alio ſuper iure iam vere quæſito valet. dicit Nauarrus ſuper conſtitutione Gregorii num. 16. verſic. pactio vero, quæ non eſt contra præceptum Decalogi vel leges antiquas, vt in cap. dilectus il 1. de ſimonia. & ibi Abbas num. 4. & Ioan. de Anathaſio. num. 8 Sed in caſu iſtarum conſtitutionum ſunt tales pactiones prohibitæ, & facientes incidunt in pœnas harum conſtitutionum. Ratio eſt, quia in iſtis conſtitutionibus prohibetur aliquid dari vel promitti, & licet iudex recte iudicet, tamen quia iudicat ſub præmio remunerationis, committit fraudem in Deum, qui iuſtitiam quam gratis debuit facere, vendidit pacto vel acceptione pecuniæ ante datam ſententiam. cap. 66. 11. quæſt. 3. cum non liceat iudici iuſtum iudicium vendere. cap. 71. 11. quæſt. 3. & cap. 13. 14. quæſt. 5. & facit etiam l. ſcienter. C. de excuſat. tut.

97 Et quia cum malis artibus coram iudicibus Apoſtolicis, vt puta legatis & vicelegatis, gubernatoribus, & aliis officialibus habentibus in prouinciis ſtatus Eccleſiaſtici vtramque poteſtatem & iuriſdictionem cognoſcendi cauſas ciuiles & criminales, profanas & eccleſiaſticas, dubitatur an conſtitutiones præfatæ extendantur ad dicta loca, caſu quo fiant pactiones, promiſſiones, & dationes pro conſequenda iuſtitia, vel gratia coram ſupradictis legatis, & gubernatoribus. Nauarrus tenet quòd non, ſuper conſtitutione Gregorii not. 18. num. 29. Et forſan bene, cum textus conſtitutionis Bonifacii dicat, apud Sedem Apoſtolicam, & ſic penes Sedem Papæ, maxime quia iſtæ conſtitutiones ſunt pœnales. tamen poſſet tentari, quòd etiam coram dictis legatis, & gubernatoribus haberent locum, & apud quoſcunque iudices Sedis Apoſtolicæ.

98 Quoniam iſtæ conſtitutiones licet ſint pœnales, tamen ſunt fauorabiles reſpectu iuſtitiæ adminiſtrandæ, & gratiæ obtinendæ ſine labe & peccato, & propterea forſan extendendæ ad omnes iudices Papæ in ſtatu eccleſiaſtico deputatos, & forſan nuntios delegatos per orbem, & vrbem, ad hoc vt metu pœnæ abſtineant tam ipſi, quàm alii talia committere: quia lex prohibitiua peccati eſt extendenda & amplianda. cap. 1. diſtinct. 4. & ibi Archidiac Turrecrem. Dominic. & Præpoſit. & ibi dixi num. 2. Nam lex mandat, vt fiat bonum, vt tuta ſit innocentia inter improbos & malos. cap. 33. 23. quæſt. 5. Et per iſtas rationes videtur reſponſum Nauarro, maxime quia non ſumus in caſu odioſo, ſed fauorabili; & illa verba apud Sedem Apoſtolicam poſſunt interpretari apud iudices, & officiales deputatos à Sede Apoſtolica vbique locorum.

99 Et verba cap. præſenti de præben. in 6. vbi declaratur quando beneficia apud Sedem Apoſtolicam vacare dicantur, id eſt, penes ipſum Papam, qui ſedet in ſede Petri Apoſtoli, vti Chriſti vicarius; & ideo quicquid fit penes ipſum Papam, vel eius officiales pro obtinenda gratia vel iuſtitia, ſiue in curia Romana, ſiue extra, quando Papa equitat, cum ſemper

Papa

Papa penes ſe officiales retineat adminiſtrantes gratiam vel iuſtitiam, tam in temporalibus quàm in ſpiritualibus, tam in vrbe, quam toto ſtatu eccleſiaſtico & in omnibus partibus mundi, cauſaliter exercet iuriſdictionem temporalem. cap. per venerabilem, qui filii ſint legitimi. Et in cap. nouit §. cum enim. de iudiciis, dicitur non humanę conſtitutioni, ſed diuinæ potius innitamur, quia poteſtas noſtra non eſt ex homine, ſed ex Deo, quinimo ad officium noſtrum ſpectat de quocumque mortali peccato corripere Chriſtianos. & dixi in cap. 5. num. 2. diſt. 89.

100 Et poteſtas Papæ in temporalibus per totum orbem quæ ſit. in cap. duo ſunt diſtinct. 96. dicitur, quòd principaliter mundus regitur auctoritate ſacra Pontificum, & regali poteſtate. Pontificia autem poteſtas eſt maior regali poteſtate & ibi Turrecrem. num. 3. verſic. reſpondeo dicendum, dicit, quòd imperium & omnia alia regna, tàm in ſpiritualibus, quàm temporalibus, & plenitudo poteſtatis cauſaliter eſt à Papa: ita quòd poteſt de plenitudine poteſtatis Imperatorem & alium quemcumque regem inſtituere, & deſtituere, & alium ponere in ſui locum. Et hoc ideo quia licet poteſtas ſecularis non dependeat materialiter à poteſtate ſpirituali, ſed à Deo mediante naturali inclinatione hominum, nihilominus ſecundum ſuum eſſe perfectum dependet à ſpirituali, quia reges Deo ſeruiunt in quantum reges ſunt, ſi in regno ſuo bona iubent, & mala prohibent, non ſolum in his, quæ pertinent ad humanam ſocietatem, ſed & in his, quæ ſpectat ad diuinam religionem. cap. ſi eccleſia. 42. 23. quæſt. 4. §. fin. Nam ſine iuſtitia non poteſt regi reſpublica, & vera iuſtitia non eſt in republica, cuius Chriſtus non eſt rector. Auguſtinus de ciuitate Dei. cap. 21. & ideo Imperator filius eſt Eccleſiæ non præſul, & conſtitutiones contra canones Papæ non valent. cap. conſtitutiones. diſtinct. 10. Ideo Papa non eſt proprie Rex, vt dicit Nauarrus, ſed loco, & vice Dei gubernat patrimonium Eccleſiæ in rebus temporalibus, vnde Gubernator, Senator, iudices laici vrbis, deputati ab ipſo Papa tamquam adminiſtratores patrimonii eccleſiaſtici, cum ſint apud Sedem Apoſtolicam, ſi corrumpantur pactionibus, promiſſioribus & dationibus, comprehenduntur in iſtis conſtitutionibus Bonifacii, & Gregorii: quia iſti iudices ſunt deputati à Sede Apoſtolica pro adminiſtranda iuſtitia in temporalibus apud ipſum Papam, quicquid dicat Nauarrus.

101 Eſculenta & poculenta, quæ dantur iudicibus in Natiuitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, vel in alia parte anni non dantur pro iuſtitia obtinenda; ſed in recognitione laborum, quos ſuſtinent iudices per totum annum, videlicet in viſione regiſtrorum, ſi iudex eſt ponens cauſæ, in viſione informationum ſi eſt votans, & propterea ponens non poteſt pecunia corrumpi; quia non habet votum deciſiuum cauſæ. Votans minus, quia ſi vnus corrumpatur, non corrumpuntur cæteri, vnde corruptio vnius nihil eſt. Et quòd omnes corrumpantur in Rota eſt impoſſibile; ideo credo, quòd hæc conſtitutio reſpectu iudicum Rotæ non poſſit pro obtinenda iuſtitia, in cauſis in Rota pendentibus accommodari; maxime cum eſculentis & poculentis, quæ dantur pro laboribus non pro iuſtitia obtinenda. Circa alios iudices idem dicendum eſſe arbitror: quia Auditor Cameræ habet iudices ciuiles, nobiles, & notos vrbi & orbi, iuſtitia, ſcientia, & integritate, & quibus præeminet ipſe Auditor, & his omnibus S. D. N. Papa. Et idem dicendum de Gubernatore & Vicario Papæ, qui ſunt viri Illuſtriſſimi, & Reuerendiſſimi, & idem de Senatore. Quare videtur

vana cogitatio, quòd exculentis & poculentis iudices in curia corrumpantur, & idem dicit Nauarrus hic ſatis copioſe num.35.& 36.

102 Sed quid dicendum eſt ſi executioni mandetur ſententia lata in fauorem paciſcentium de quota litis, vel ex pacto, promiſſione, datione, & receptione, vt in conſtitutione Bonifacii, quæ ſic lata eſt nulla ipſo iure, vt dictum eſt ſupra parte 1. num. 65. & caret talis ſententia omni effectu, id-eſt, executione, vt dictum eſt in dicta 1. parte num. 67. & iudex ad executionem ſententiæ nullæ ipſo iure, & nullius effectus procedendo, ſpoliat poſſeſſorem, & ſpoliatus debet reſtitui. cap. conquæiente. de reſtitutio. ſpoliat. Vbi gloſſa, & Bald. num. 3. dicunt, quòd iniuſte factum à iudice debet reuocari, & in hoc caſu non præſumitur pro iudice. Abbas ibi num.6.& Bero.num.2.4.& 5. Aymon. conſil. 104.col.1. prout ſunt reſtituendi ſpoliati in vim falſarum literarum. dicit Hoſt. in cap. ad falſariorum.§. qui vero.in verſ.ſpolientur de crim.fal. Maxime quia ſpoliatores ſunt inhabiles ad retinendum & recuperandum bona & poſſeſſionem ſic acquiſitam, & ſunt excommunicati, infames, inhabiles, & ſunt priuati ipſo iure omni commodo, officio, beneficio, & facti inhabiles ad illa, & alia. Vnde iniuſte deiectus debet reſtitui ad poſſeſſionem, de qua fuit deiectus in vim ſententiæ nullæ, & quæ carebat omni effectu.cap.7.§.ipſe autem & cap.10.2. quæſt. 1. Vantius de nullitat. verſ. quotiens, & intra quod num.40.& ſeq.

103 Et ſimili modo dici poteſt, ſi quis ſit bannitus ſine cauſa legitima ab vrbe, vel ex falſa cauſa, tunc ſententia banni nulla eſt. Aymon. conſil. 941. num.24.& 25.Et 28.lib.5. dicit, quòd vbi de iure ex inſpectione actorum apparet bannum eſſe delendum, quia vitioſum, aut reſcindibile, pro abolito haberi oportet. l. ſi non defendatur.ff de pœnis quia vbi ſententia fertur ex falſa cauſa, non præſumitur pro ea. cap. ſicut. de re iudic. Socin. Iun. conſil.37.num.28. lib. 2. & bannitus inualide non venit in diſpoſitione loquente de bannito, additio Silueſtri ad Decium in cap. ex tenore. num. 21. de reſcript. Et ſimiliter quando quis in ſententia banni legitime citatus non eſt, ſententia eſt nulla. Iacob. Arena in tract. bannitorum.num.5. & 11. & non rite bannitus non poteſt impune offendi. Viuius in tract. commun.opin. op. 290. limitat. 4. Suares de commun. opin. litera B num.9 & 14.

104 Et cancellatio banni tollit effectum infamiæ prouenientis ex banno, quia cancellatio tollit effectum eius quod cancellatur. Bart. in l. non ſolum. §. item ait.num.4.ff. de procurat. & ibi Bald.num.4.& Bart.in l.fin.C.de ſent. paſſis. num. 11. & 12. & ibi additiones. Alexandr. conſil. 112. lib. 2. dicit, aut cancellatio ſit propter pecuniam, & tunc pecunia eſt cauſa cancellationis banni, & remittitur infamia propter pecuniam: aut cancellatio banni ſit de mandato S. D. N. Siſti Papæ V. ex mera gratia, & tunc per cancellationem banni ſit cancellatio infamiæ. Alexandr. conſil. 114.lib.2. Hypolit.de Marſil.in pract.crimin.§. aggredior.num.96.

105 Sententia in criminali cauſa ſine probationibus, ſeu ſine confeſſione delicti ipſius accuſati eſt nulla.Socin. Iun. conſil 39.num.73.lib.2. nam datur pro forma à lege l.qui ſententiam C.de pœn. vbi Imperator mandat, vt non detur ſententia capitalis in quem libet, niſi probato crimine confeſſione rei.vel teſtibus conuictus ſit;& ſic procedit Imperator per verba negatiua, quo caſu cenſetur data forma, & illa non ſeruata.ſententia nulla eſt Felin.in cap.cum dilecta. col.10.verſ. geſſit contra formam. de reſcript. Et ſic in cauſa criminali probationes pro forma requirũtur ſubſtantiali, &

illis

illis ceſſantibus ſententia redditur nulla & notorie iniuſta. Socin.conſil. 39.num.74.lib.2.

106 Sed quid ſi vna ſententia duo ſint condemnati, quæ habet quinque cauſas falſas, & vnus ſit perſecutus cauſas nullitatis, & notoriæ iniuſtitiæ. non autem alter qui erat minor; an illa ſententia profit minori etiam ſi non venerit ad cauſam Dicitur, l. 1. & 2. C. ſi vnus ex pluribus appellat. & cap.4.1.ſ.quandoque & §. ſi autem vnus. 2. quæſt. 6. quòd defenſio communis quæ competit vni; & competit etiam alteri, qui non venit ad cauſam, & quòd ſententia reuocatoria lata pro vno profit alteri. Et tenent etiam hoc ibi gloſſa. Bart. & Paulus de Caſtro & alii doctores omnes, qui declarant, quando defenſio quæ prodeſt vni, proſit alteri, vel non profit. Et Cynus & Bald.num.11. dicunt, quòd exceptio nullitatis ſententiæ, quæ prodeſt vni, prodeſt alteri; ſed non in nullitate contractus. Et quando pro aduocato accuſato ſententia lata eſt, quæ reuocat ſententiam latam contra ipſum aduocatum, dicta ſententia prodeſt clientutulo ſecundum Cynum in l. prima ad finem. verſic. ſed quid èconcra. C. de aduocat. diuer. iudic. quem ſequitur Alber. ibi col. 1. verſic. quid ſi aduocatus fuit abſolutus. & Bart. num.2. verſic. vltimo tu dices prout in gloſſa in l. athletas. ſ. calumniator. ff. de his qui notantur infamia. & Romanus in l 1.num.15.dicit, quòd ſi excipitur contra principalem de ſententia lata contra aduocatum, tunc poteſt replicari de dolo.per l.cum a te.ff.de dolo.

107 Quid ſi eſt facta probatio præuaricationis contra aduocatum, an illæ probationes ſufficiant in cauſa contra principalem. Bart. in l. 1 num. 3. C. de aduocat. diuerſ. iudic. tenet, quòd non, & ibi Bald. num. 9. idem etiam comprobat. Roman. ibi num. 21. contra Iacobum de Aretio. Et quatenus propter hoc ſit data ſententia contra principalem, in iſto caſu debet concedi reſtitutio in integrum principali: quia probatio non eſt facta contra principalem, ſed contra aduocatum. gloſſa in dicta l. 1. quæ incipit apud eundem iudicem, quam ſequitur Bart. Bald. Et Roman. num. 6. verſic. in gloſſa, dicit, quòd hæc eſt communis opinio, quòd concedatur reſtitutio in integrum minoribus ex primo edicto, & maioribus ex clauſula generali; quia reſpectu probationis eſt res inter alios acta, quæ aliis præiudicare non ſolet.

108 Dictum eſt ſupra hac parte num. 88. quòd nihil dandum eſt iudici pro obtinenda ſententia. Nunc dicendum, quòd iudex nihil debet accipere vt ferat iuſtam ſententiam. nam in l.2.ff.de condit.ob turpem cauſam. ibi, & ſi dedi vt ſecundum me in bona cauſa iudex pronunciaret, eſt quidem relatum conditioni locum eſſe, ſed hic quoque crimen contrahit, iudicem enim corrumpere videtur, & eum litem perdere. Vbi gloſſa declarat, dedi iudici vt ſecundum me pronunciatet, id eſt, pro me. & qui dat pecuniam propter hoc, perdit litem conditione ob turpem cauſam, vel quia ſimoniace vincere voluit, dicit gloſſa, ibi, & in hoc eſt turpitudo dantis & recipientis, vt declaratur in l. 3. dicto tit. ff. de condit. ob turpem cauſam. Quam gloſſam communiter ſequuntur doctores, vt declarat Didacus in regula præceptum parte 2. §. 3. in princip. & Nauarrus hic in conſtitutione Gregorii num. 4. & hæc concluſio facit optime pro declaratione conſtitutionum præfatarum Gregorii, & Bonifacii.

109 Teſtis pro ferendo teſtimonio nihil recipere poteſt, quia teſtimonium veritatis gratis recipi & dari debet. cap. 2 4.quæſt. 2. & 3. licet poſſit expenſas & mercedem recipere. cap 3. ſ. venturis. dicta quæſt. 2. & 3. cap. ſtatutum. ſ. penult. de reſcript. in 6. Didacus in regula peccatum parte 2.

§. 3. verſic. 1. hic deducitur. lib. 6. Boſſius in titulo de oppoſ. contra teſtes num. 131. & ſeq.

110 Sententia iniuſta dicitur pluribus modis. Primo ex ordine, id eſt, quando non ſeruato ordine quis damnatur. cap. 73. §. item ſententia. 11. quæſt. 3. Secundo ex cauſa, id eſt, cum certa cauſa ſubeſt, vel non ſubeſt. Tertio ex animo, id eſt, cum iudex malo vel bono zelo ſententiam profert. gloſſa in ſumma 11. quæſt. 3. & cap. 65. §. ad hoc reſpondendum. 11. quæſt. 3. Ex cauſa eſt etiam nulla ſententia, quando fertur in accuſatum, contra quem nullum delictum commiſſum probatur. dicto cap. 65 §. cum autem. Ex animo eſt etiam iniuſta ſententia cum aliquis ſeruata integritate ordinis iudiciarii in adulterum vel criminoſum non amore iuſtitiæ, ſed liuore odii, vel precio, aut fauore aduerſariorum iudex inductus ſententiam profert, & tunc ira iuſtitiam Dei non operatur nec imitatur. cap. 65. §. ex animo. 11. quæſt. 3. Et iudex, qui odio, conſanguinitate, aut amicitia inducitur ad iudicandum, peruertit iudicium Chriſti, qui eſt iuſtitia. cap. 79. 11. quæſt. 3. & Pſalmo 18. dicitur, Lex Domini immaculata. Teſtimonium domini fidele. Iuſtitiæ domini rectæ, Timor Domini ſanctus. Iudicia Domini vera. Deſiderabilia ſuper aurum & lapidem precioſum multum. Etenim ſeruus tuus cuſtodit ea, & ei dabitur multa retributio; ideo iudex hæc ſeruet, iuriſconſultus non vendat iudicium iniuſtum, vt dicit gloſſa in cap. 71. 11. quæſt. 3. Sed omnia iuſta ſint apud Deum & homines, quia iniuſtum iudicium apud Deum, & homines non valet. cap. 89. 11. quæſt. 3.

111 Libellus in caſu huius tractatus formari poteſt B. hæres L. & B. habens notitiam de quodam inſtrumento pactorum, promiſſionum, donationum, hæreditatis B. litigioſæ in Rota, facto de anno 1573. die 25. Decembris rogato per S. notarium factum per D. filiam B. in fauorem M. P. ac B. multis ſummis pecuniarum excedentium ſummam ſeptem mill. ſcut. & vltra conſequendis in caſu victoriæ litis pendentis in Rota ex corpore dictæ hæreditatis litigioſæ, caſu quo vincant, & caſu quo non vincant, remittunt. D. pecunias expenſas in lite, ac labores & omnia. Quæ pacta & promiſſiones reciprocæ ſunt de quota litis prohibita à iure ciuili, & canonico, & inciderunt in pœnas iuris ciuilis, & canonici, quæ expreſſæ ſunt ſupra num. 46. & ſequentibus in hac tertia parte; videlicet falſi, priuationis officii aduocationis, & procurationis, & patrocinio eis debito de iure, & omni actione mandati, & annullatione contractus, & aliis pœnis iuris ad quę inſtat eos condemnari, & pro verificatione repetit inſtrumentum, & omnia acta facta per ſupradictos nomine D. & proprio, tam in cauſa ciuili, quàm criminali, ſine præiudicio, petens ſuper illis ius, & iuſtitiam miniſtrari omni meliori modo.

112 Vel ſecundum conſtitutionem Bonifaci, de qua ſupra in prima parte, dixit D. feciſſe cum ſupradictis pacta conuentiones, promiſſiones, dationes, & receptiones, pro obtinenda victoria cauſæ præfatæ, apud Sedem Apoſtolicam, id eſt in ſacro Tribunali Rotæ, prohibita in dicta conſtitutione: & propterea inciderunt in pœnas excommunicationis, & anathematis ipſo iure, à die pactionis & circa. Et ſententiæ per eos obtentæ ſunt nullius roboris momenti & effectus; & propterea petit illas declarari nullas, & ſupradictos incidiſſe in dictas pœnas, & teneri ad reſtitutionem acceptorum. Et pro verificatione repetit dictum inſtrumentum promiſſionum, & alia acta, & petit ſibi ius, & iuſtitiam miniſtrari omni meliori modo.

113 In conſtitutioue Gregorii libellus

alio

alio modo formandus. Primo ſupradicti cupiditate improbi quæſtus adnixi precibus & auxiliis potentiorum, quæſiuerunt facere pacta, & promiſſiones cum D. ad hoc, vt cum fauoribus victoriam cauſæ, vel iuſtitiam obtinerent. Vel & ſecundo quæſiuerunt ſupradicti donis & promiſſionibus fauores acquirere, vt iuſtitiam conſequantur. Vel & tertio, finxerunt dediſſe pecunias aliquibus potentibus, pro faciliori cauſæ expeditione, & inciderunt propter hoc in octo pœnas, de quibus in ſecunda parte num. 53. Et pro verificatione induxerunt tales teſtes, quos petit recipi, & admitti, & ſibi ius & iuſtitiam miniſtrari omni meliori modo.

114 Sententia in primo caſu formanda eſt prout in petitione ſupra num. 111. in ſecundo, prout num. 112. in tertio caſu, prout num. 113. & in ſententia debet declarari eſſe commiſſum illud delictum quod intentatur, ſiue in primo, vel ſecundo, aut tertio capite libelli, ad hoc vt fiſcus pœnas præfatas exequi poſſit. Bart. & Angel. in authentica de inceſtis nuptiis col. 2. cum aliis per Marcum Antonium Peregrinum in tract. de priuilegio & iure fiſci lib. 5. tit. 1. num. 172. verſic. notandum.

De ſententia notorie iniqua ex actis.

115 SEntentiam notorie iniquam, & iniuſtam ex eiſdem actis non debet exequi, & opponens de notoria iniquitate auditur etiam non refectis expenſis: quia notoria & euidens iniuſtitia æquiparatur nullitati. cap. inter cæteras. de re iudicata, vbi gloſſa fin. ponit exemplum in ſententia lata contra ius ſcriptum. cap. 1. de de re iudic. Vel ſi in ſententia continetur error, vt puta ſi feratur ſententia contra ius, videlicet quòd minor xiii. annorum potuit facere teſtamentum, hæc ſententia contra ius nullam habet vim, nec tunc eſt neceſſe appellare. l. 2. C. quando pro ocare non eſt neceſſe, & iſto caſu ſententia eſt ipſo iure nulla, & euidens, & notoria iniuſtitia æquiparatur nullitati, & impedit exequutionem etiam trium conformium. Alexand. in l. 4. §. condemnatum. num. 7. ff. de re iud. vbi Ripa num. 16. & ſeq & Iaſon nu. 4. Caputaquen. lib. 2. deciſ. 85. in non impreſſis. Abbas in dicto cap. inter cæteras. num. 8. Felin. num. 5. Oldrad. conſi. 106. Pariſ. conſi. 98. num. 23. in 3. & conſi. 107. num. 9. volum. 4. Afflict. deciſ. 28. num. 6. Marſ. ſingul. 473. & quando ſententia continet manifeſtam iniquitatem, non poteſt per partes ratificari. Bald. in l. ſi diuerſa. C. de tranſ. Pariſ. conſil. 24. num. 258. lib. 2. nec exequenda etiam ſi ſint tres conformes, non obſtante clem. vt calumniis. Oldrad. conſil. 106. Vitalin. in clem. vt calumniis num. 109. de re iudic. Alexandr. conſil. 33. num. 8. lib. 1. & qualis debeat eſſe notoria iniuſtitia poteſt Franc. in cap. dilecto quæſt. 8. de appellat.

116 Et hoc procedit etiam ſi adſit clauſula quacumque appellatione remota, in commiſſione ſignata manu Papæ: quia dicta clauſula nihil operatur quando ſententia eſt notorie iniuſta. cap. inter cæteras. de re iudic. in fine, & clauſula remouens appellationem numquam tollit manifeſtam iniquitatem ſententiæ. gloſſa in cap. ex conquæſtione. verſic. poſt appellationem. de reſtitutio. ſpoliat. Alexandr. conſil. 91. volum. 6. Abbas in cap. paſtoralis. num. 14. de appellat. Caputaquen. deciſ. 85. lib. 2. in non impreſſis.

117 Sententia referens ſe ad acta, in quibus eſt error, perinde eſt, ac ſi in ſententia error exprimeretur. Et eſt ratio: quia ex quo iudex mentitur in fundamentis probationum, ad quæ ſe

refert, non eſt pro eo præſumendum. Bald. in cap. 1. de lege Corrad. Butrius in cap. ab excommunicato. col. 7. verſic. quandoque fertur ſententia de reſcript. Franc. in cap. dilecto. quæſt. 52. & 55. de appellat. Felin. in cap. inter cæteras. num. 2. de re iud. Alexand. conſil. 123. volum. 7 Vant. de nullitate ex defectu proceſſus num. 129.

118 Sed vt ſententia reddatur nulla per relationem ad acta, oportet probetur iudicem erraſſe in facto & in iure, & multa exempla ponit Felin. in cap. inter cæteras. num. 3. de re iudic. Poteſt poni etiam exemplum in iudice, qui declarauit teſtamentum factum à minore xiiii. annorum validum eſſe, l. 2. C. quando prouocare non eſt neceſſe. Vel quando declarat donationem inter viuos factam à minore xx. annorum ſine ſolemnitatibus validam eſſe; vel quando iudex declarat pactum de quota litis exequendum eſſe, quod eſt nullum ipſo iure, vt dictum eſt ſupra nu. 73. & Franc. in cap. dilecto. quæſt. 55. verſic. 2. limitatur: aliud exemplum ponitur in deciſ. Verallii 120. parte 3. Vantius de nullita. in cap. ex defectu. proceſſus. num. 118. & 122.

119 Sed quid ſi conſtat de errore ſententiæ, licet in ea non ſit expreſſus, nec etiam per relationem ad acta, tamen dicta ſententia nulla eſt, quia notorietas æquipollet expreſſioni. Abbas in cap. inter cæteras. de re iudic. nam nullitas, quæ conſtat ex actis dicitur euidens, Angel. in l. ſi pars. ff. de inoff. teſtament. Franc. in cap. dilecto. quæſt. 52. & quæſt. 55. verſic. 4. limita. de appellat. ad finem, Felin. & ibi additio in dicto cap. inter cæteras de re iudic. col. 5. verſic. Sexta declaratio de re iudic. Vantius in tit. de nullitate ex defectu proceſſus. num. 123.

120 Præterea ſententia ex cauſa notorie falſa, eſt nulla. Abbas, Butr. & Imola in cap. inter cæteras de re iudic. vbi Felin. num. 5. & ibi additio etiam ſi notoria iniuſtitia in ſententia expreſſa non ſit. Felin. ibi num. 10. Ampliatur hæc concluſio ſi iſta notoria iniuſtitia ſuperueniat poſt ſententiam, vt declarat idem Felin. ibi num. 11. Franc. in dicto cap. dilecto. quæſt. 55. verſic. 4. limita. & in quæſt. 53. & ibi & ſimiliter ſi lata eſt contra notorium iuris, eſt nulla ipſo iure. Vant. in tit. de nullitate ex defectu proceſſus, num. 126. & ſeq. & 128.

121 Cauſa vero expreſſa in ſententia quæ eſſet turpis, vel impoſſibilis, tunc ſententia redditur nulla. cap. per tuas. cap. ſolet, & c. venerabilibus de ſententia excommun. in 6. & Archidiac. in cap. nemo. 11. quæſt. 3. Franc. in cap. dilecto quæſt. 55. verſic. 3. limita.

122 Et ſententia ſiue abſolutoria, ſiue condemnatoria ſi eſt notorie iniuſta ex actis, ſemper notoria iniuſtitia reddit ſententiam nullam, & iniuſtitia debet eſſe notoria, non autem ſufficit quòd ſit manifeſta. Franc. in cap. dilecto. quæſt. 55. verſic. 2. aduerte, & verſic. ex quibus omnibus de appellat. Et nullitas notoria ex inſpectione actorum non tollitur per ſtatutum, in quo prohibetur vt de nullitate ſententiæ poſt tantum tempus dici non poſſit. Franc. in dicto cap. dilecto. quæſt. 52. verſic. quædam vero ſunt acta vſque in finem dictæ quæſt.

123 Nulla eſt ſententia lata contra ſtatutum redactum in volumine ſtatutorum. Alexand. conſil. 81. num. 1. lib. 2. Verallius. deciſ. 265. in 2. parte, & deciſ. 135. parte 3.

124 Nullitas reſultans ex viſione actorum numquam cenſetur excluia, quia dicitur euidens & notoria. Alexand. conſil. 59. num. 17. lib. 4. & cap. veniens il 2. de teſtibus, & cap. inter cæteras de re iudic. Corſett. ſingulari 90. in verbo exceptio verſic. ſi ſtatutum. Vantius de nullitate, in verbo

quis

quis poſſit dicere de nullitate. num. 52. etiam ſi nullitas à ſtatuto excludatur, cum talis nullitas notorie reſultans ex actis non indiget aliqua probatione, ſeu allegatione. Felin. in cap. cum ordinem. colum. 8. verſic. 1. declaratio de reſcript. Gomeſ. in regula de Annali. quæſt. 4. in fine. Vant. vbi ſupra num. 52. & 53.

De Subſtitutione vulgari pro domo Lauretana.

125 Hic poteſt poni vnus caſus. B. in ſuo teſtamento reliquit D. eius filiæ iure inſtitutionis pro florenis 300. datis & ſolutis pro dote ab ipſo B. Item dicto iure inſtitutionis reliquit dictæ D. florenos mille monetæ, & hoc pro eius parte legitima, falcidia, trebellianica, & pro omni eo, & toto quod petere poſſet in bonis, & hæreditate dicti teſtatoris. & in dictis pecuniarum ſummis ſuam hæredem inſtituit & fecit volens, & mandans quod plus de ſuis bonis petere non poſſit.

126 In omnibus autem aliis ſuis bonis mobilibus, & immobilibus, iuribus, & actionibus tacitis & expreſſis præſentibus vel futuris, vbicumque ſint, & reperiri poſſint dictam M. eius vxorem, & L. eius priuignum ſuos hæredes vniuerſales inſtituit, & fecit & eos adinuicem ſubſtituit, & ſi ſupradicti M. & L. hæredes non eſſent, ſubſtituit eccleſiam Sanctæ Mariæ Lauretanæ. Et hæc eſt ſua vltima voluntas, quæ ſi non valet iure teſtamenti, valeat iure codicillorum. vel donationis cauſa mortis, vel quouis alio iure vltimæ voluntatis. Caſſans. 2.

Defuncto B. ſtatim D. mouit contra M. lite intentando remedium. l. hac edictali. C. de ſecund. nupt. quæ diſponit ſi plus relinquatur nouercæ, & priuigno, quam filiæ primi matrimonii cum prohibitione quòd nihil amplius petere poſſit de ſuis bonis, quia tunc ſupplementum legitimæ petere non poteſt ex voluntate teſtatoris, nec eo iure ſeu titulo, quo ſibi aliquid relictum eſt, ex quo pater expreſſæ prohibuit. & tunc filius habet ſupplementum contra voluntatem teſtatoris. Franc. Curt. conſil. fin. col. penult. & iſto caſu nouerca non poteſt ſupplementum legitimę habere; ſed tantum quantum taxatiue relictum eſt filio primi matrimonii in pœnam. Bertrand. in l. hac ędictali ſuper verſic. ita tamen col. 9. verſic primus eſt. & die 28. Ianuarii 1572. Fuit tantum quòd portio nouercæ applicetur D. & portio D. nouercæ, per conſilium Aymon. 193. num. 12. & 13. lib. 1. & Bertrand. vbi ſupra, num. 15. verſic. Tertius caſus eſt. Et iudex cauſæ huiuſmodi in ſententia dixit hæreditatem B. & omnia, & ſingula bona, iura, & actiones in dicta hæreditate. quæſt. B. quomodolibet reperta, ſpectaſſe, & pertinuiſſe, ac ſpectare, & pertinere ad præfatam. quæſt. D. vnà cum fructibus perceptis à die motæ litis demptis florenis mille D. in teſtamento legatis: quos florenos mille dumtaxat M. & L applicamus. Et ſic ex deciſione & ſententia præfata demonſtratur quòd M. & L. non ſunt hæredes in bonis eis relictis à B. in aliqua parte etiam minima: quia omnia ſunt ei ablata & data D. & eis portio D. applicata, ideſt floreni mille. & in dictis mille florenis non ſunt inſtituti hæredes à B. Nec ipſi dictos mille florenos acceptarunt, nec acceptant, & pro non ſcripto habetur relictum nouercæ & priuigno. l. hac ędictali. §. ſi vero plus. C. de ſecund. nupt.

127 Poſt iſtam ſententiam, domus Lauretana venit ad cauſam pro ſuo intereſſe, & petiit hæreditatem B. ex ſubſtitutione vulgari, videlicet quia M. & L. non fuerunt hæredes, ideſt non potuerunt eſſe hęredes B. & propterea ex ſubſtitutione iſta hæreditas ſpectat domum

domum Lauretanæ,quæ eſt ſubſtituta L. & M. ſi non erunt, vel non potuerunt eſſe hæredes B. in aliqua parte bonorum eis relictorum; & propterea eſt locus de iure dictæ ſubſtitutioni vulgari. l. cum proponas. C. de hæred. inſtitut. vbi Bald. & alii. Alexand. conſil. 202. num. 7. lib. 6. Vbi dicit, quòd quando hæres eſt ipſo iure non capax, tunc inſtitutio habetur pro non ſcripta. l.3.ff. de his quæ pro non ſcript. hab. & iſta ſubſtitutio valet, quia cuilibet non capaci poteſt capax directo ſubſtitui. l.2. C. de hæred. inſtitut. Bald. conſil. 401. lib. 2. & Aymo. conſil.898. num. 25. lib. 5. & conſil. 440. num. 8. lib. 3. Hypolit. Riminald. conſil. 567. num. 28. lib 5. dicit, quòd ſubſtitutio vulgaris comprahendit generaliter omnes caſus, qui poſſunt impotentiæ adaptari.

Deciſio coram R. P. D. Cantucio.

128 TAmen dubio dato, domini tenuerunt 20. Decembris 1581. & iterum 31. Ianuarii 1582. non eſſe locum ſubſtitutioni factæ de eccleſia Lauretana ex eo præcipue capite, quòd conditio ſi nouerca & priuignus hæredes non erunt, ſub qua eccleſia Lauretana eſt ſubſtituta, non fuit purificata, quia fuerunt & ſunt hæredes, hæreditatemque adiuerunt: ideo ceſſat ſubſtitutio. Nam l. hac ædictali. C. de ſecund. nupt. non mutat titulum inſtitutionis nouercæ, & priuigni,nec etiam mutat portionem, ſiue bona eis relicta. Quod non mutet titulum inſtitutionis patet, quia in principio permittit relinqui nouercæ & priuigno iure hæreditatis, & ſu titulo inſtitutionis illud minus quòd eſſet relictum vni ex filiis primi matrimonii.Deinde in §.ſin vero plus vbi diſponit in caſu contrauentionis, ſtatuit vt illud, quod nouercæ & priuigno relictum eſt, habeatur pro non ſcripto, & pro non relicto, & deferatur filiis primi matrimonii, non immutat titulum, cum de eo nullum verbum, ſed ſolum illud plus aufert nouercæ, & applicat filiis primi matrimonii. Quòd autem non mutet portionem ſiue bona relicta nouercæ, & priuigno, oſtenditur ex eo, quòd relictum filio primi matrimonii non applicat nouercæ & priuigno: & conuerſo relictum nouercæ & priuigno, non applicat filio prioris matrimonii; ſed ſolum reuocat, tamquam non ſcriptum, illud plus, quod eſt relictum nouercæ & priuigno, quòd eſt vltra illud minus quod filio prioris matrimonii relictum eſt. Et ſic nouerca, & priuignus retinent eandem portionem, ſiue eadem bona ſibi relicta vſque ad illud minus quod eſt relictum filio primi matrimonii, & non ècontra. Et in eo quòd eorum portio & bona excedunt, diminuuntur, & augentur portioni & bonis relictis filio primi matrimonii, prout ſunt clara verba d. l. hac ædictali. §. ſin vero. ibi, ſin vero pluſquam ſtatutum eſt nouercæ, vel vitrico relictum fuerit, id quod plus relictum fuerit tamquam non ſcriptum nec relictum ad perſonas deferri liberorum, & inter eas diuidi iubemus. Et in §. optime. in authent. de nupt. ibi, quia quod plus eſt, in eo quod relictum eſt nouercæ, vel vitrico, ac ſi neque ſcriptum, neque relictum competit filiis & in §. quia vero. ex dicta authent. ibi, & ſecundum eam id quod plus eſt contemplantes auferre quod tranſcendit oportet & filiis abdicare.

129 Idque vltra iura præfata expreſſe tenet Angelus in authent. de non elig. ſecundo nuben.in principio num. 13. vbi inquit, quòd ſi mulier ſecundo viro plus relinquat quam habeat vnus ex filiis primi viri, non fit irritum id totum quod mulier ſecundo viro reliquit, ſed illud ſolum quod relin-

relinquit vltra illud quod habet vnus ex filiis qui minus habet. Et hoc idem voluit idem Angelus in dicto §. optime, dicens quando parens reliquerit coniug: pluſquam reliquerit vni filiorum, quorum illud plus ſolummodo reuocatur, & non aliud. & latius hanc eandem opinionem firmat, eamque veram, & communem aſſerit Bertrandus in dicto §. ſin vero plus. num. 2. Vnde nouerca, & priuignus in caſu noſtro remanent hæredes vniuerſales, & retinent eum titulum inſtitutionis vniuerſalis, ac eandem portionem, & eadem bona vſque ad quantitatem 1000. florenorum D. filiæ prioris matrimonii, iure inſtitutionis relictorum, & illud plus applicatur eidem D.

130 Non obſtat, quòd inſtitutus in re certa dato cohęrede vniuerſali eſt loco legatarii. l. quotiens. C. de hæred. inſtitut. Quia vltra quòd communis opinio eſt in contrarium, quòd inſtitutus in re certa ſimpliciter, & abſolute loquendo, non eſt hæres vniuerſalis, neque legatarius, ſed tertia ſpecies participans de natura vtriuſque. Bart. Bald. & Imola in l. ex facto la 2. ff. de hæred. inſtitut. Bart. Angel. Salic. Caſtren. Fulg. Aretin. Corn. & Iaſon in dicta l. quotiens, cum aliis citatis per Tiraquellum in tract. Le mort ſaiſit le viff. part. 2. declaratione 4. num. 3. & hanc eſſe communem teſtatur Iaſon in dicta l. quotiens. num. 6. in fine. Emmanuel Coſta in rep. cap. ſi pater: in verbo, in re certa. num. 12. in fine fol. 294. de teſtamen. lib. 6. Accedit. quòd non applicatur caſui noſtro, in quo non fit mutatio tituli, neque portionis.

131 Non obſtant tradita per Bald. in l. hac ædictali, num. 22. quia in eo quod dicit ante numerum 22. quòd nouerca remanet hæres teſtamenti, facit pro hac parte, reliqua non faciunt ad propoſitum. Non obſtat ſententia, quia poterit declarari.

Coram R. P. D. Gropperio.

132 Videtur facere contra ſupradictam deciſionem alia deciſio facta die 28 Ianuarii 1572. in qua fuit tentum, quòd portio nouercæ applicetur nouercæ, per ea, quæ dicit Bertrand. in l. hac ædictali. §. Ita tamen. C. de ſecund. nupt. quem ſequitur Aymon. conſil. 193. num. 12. in principio. vbi allegat Bertrand. vbi ſupra, & dicit limitando quòd ſi teſtator relinquens minus legitima filio primi matrimonii, prohibendo plus eum petere de bonis teſtatoris, vel vſus ſit teſtator dictione taxatiua, quòd tunc tale ſupplementum legitimæ capitur contra voluntatem teſtatoris, & ex legis diſpoſitione. §. aliud quoque capitulum. verſic: cæterum. in authent. vt cum de appellat. cognoſ. Et quotiens ſupplementum debetur contra voluntatem teſtatoris, non debetur eo iure quo relictum eſt, nec poteſt competere actio ex teſtamento, cum non debeatur ex teſtamento. Ioannes Nicol. Arelaten. reſponſo 2. num. 11. Anton. Gabriel. lib. 3. de ſecundis nuptiis concluſ. 4. num. 32. Additio ad Alexand. conſil. 158. in litera D. lib. 5.

133 Iſta deciſio vltima in caſu iſtius ſubſtitutionis domus & eccleſiæ Lauretanæ declarat, quòd deciſio facta coram bon. memor. Cantucio non applicatur caſui. Primo quia D. habet bona relicta nouercę & priuigno non ex voluntate B. & ſic ex teſtamento, ſed contra voluntatem B. & ex iuris diſpoſitione, & ſic non eo iure, quo relictum eſt. & iſto caſu non poteſt competere aliqua actio ex teſtamento, cum non debeatur ex teſtamento. Ioannes Nicol. Arelaten. in dicto reſponſo 2. num. 11. & alii in dicta deciſ. allegati. Sed ex diſpoſitione iuris portio D. id eſt, floreni 1000. relicti D. eſt applicata Lucio & nouercæ in pœnam. Bertrandus in d. l.

hac

hac ędictali. §. ita tamen. ſub num.3. verſic. 1. eſt quando pater inſtituit filium primi matrimonii in 1000. tantum, & non plus cum prohibitione prout in caſu noſtro, & illo primo caſu filius non habet ſupplementum legitimæ, & alia ex voluntate teſtatoris, nec titulo teſtamenti Franc. Curt. conſil. fin. in pen. col. & Io.de Anania conſil. 67. Et veritas eſt quòd legitima habetur per filium contra expreſſam mentem teſtatoris, ex quo prohibuit plus petere, vt eſt textus in §. aliud quoque capitulum. verſ. cæterum in authent. vt cum de appellat. cog. & tale ſupplementum non poteſt peti ex teſtamento, ſed ſolum conditione, ex lege omnimodo. C. de inoffic. teſtamento. Et nouerca non debet habere in caſu iſto, niſi quantum taxatiue relictum ſit filio primi matrimonii, & totum reſiduum pro non ſcripto reuocat, ſeu habet filius primi matrimonii. Corn. conſil. 51. in ſecundo dubio vol. 4. Bertrandus vbi ſupra.

134 Confirmatur hæc opinio, ex ſententia lata a R. P. D. Robuſterio contra nouercam & pronuignum, dum declarat hæreditatem B.& omnia & ſingula iura, & actiones in dicta hæreditate. quæſit. B quomodolibet reperta ſpectaſſe, & pertinuiſſe ſpectare, & pertinere ad præfatam, quæſt. D. cum fructibus perceptis a die motæ litis, demptis florenis mille D. in teſtamento legatis, quos mille florenos dumtaxat præfatis M. & L. & ſucceſſiue eius hæredibus applicamus, & adiudicamus. Reliqua bona omnia præfatæ D. & filiabus ſuis hæredibus adiudicanda fore & eſſe, prout adiudicamus. Et ſic abſtulit omnia bona & iura L. & M. & adiudicat ea hęredibus D. florenos mille legatos D. eiſdem M. & L. applicat ex legis diſpoſitione, ex teſtamento, prout applicauit Cantucius, & male.

135 Stantibus his in facto, & in iure, clare probatur quòd M.& L. non fuerunt, nec erant hæredes B. in hæreditate relicta eis in teſtamento; ſi non erant, vel non poterant eſſe hæredes illius. ergo ſubſtitutio vulgaris facta eccleſiæ Lauretanæ per B. habet locum, vt dictum eſt ſupra num. 126. in hac tertia parte, non obſtante deciſione de qua ſupra num. 128. Quia non applicatur caſui noſtro, in quo relictum factum D. cum prohibitione, vt nihil amplius petere poſſit de bonis ſuis, operatur quòd omnia auferantur à M. & L. ex iuris diſpoſitione, & nihil eis ex bonis relictis à B. relinquatur, & mille floreni relicti D. eis applicantur non iure inſtitutionis, & ex voluntate teſtatoris, ſed contra eius voluntatem. Vnde quo iure ſint hæredes B L.& M etiam in dictis mille florenis applicatis contra voluntatem teſtatoris eiſdem, penitus ignoramus.

136 Poſſet dicta deciſio ſaluari, quando teſtator relinquit filio primi matrimonii iure inſtitutionis mille, nihil aliter adiecto, & tunc filius petit ſupplementum vel æqualitatem relictam nouercæ, & tale ſupplementum dicitur habere tacite ab ipſo teſtatore. Et in his terminis loquitur lex hac ędictali. Ioan. de Anania dicto conſil. 67. Franc de Curte conſil. fin. col. 2. in fine & Bertrand. in dicta l. hac ędictali §. ita ſub num. 3. verſic. 3. caſus eſt. C. de ſecund. nupt. & iſte non eſt caſus noſter.

Quare videtur, quòd ſit omnino ſequenda cauſa pro domo Lauretana, & poteſt pro annullanda ſententia iuuari conſtitutione Bonifacii & aliis de quibus ſupra.

De clauſula appellatione remota.

Clauſula, appellatione remota in aliquo reſcripto, vel facultate non comprehendit perſonas non nominatas in facultate vel reſcripto, ſed

ſed tantum nominatas in facultate, cap. ſuper eo, de offic. delegati. vbi Felin. num. 1. in fine. Decius num. 3. Bart. in l. 1. §. interdum. ff. a quibus appellat. non licet. Ant. de Pretis in tractat. de iur. epiſc. cap. 1. num. 12. Hypolit. de Marſ. ſing. 295. num. 4. & 289. Rebuff. in compendio alien. rerum eccleſ. num. 48. Et iſta clauſula appellatione remota directa Cardinali tollit omnem appellationem. Gomeſ. in compendio ſignaturæ. numero. 48.

De clauſula, appellatione remota, & illius effectu, vide Late Francum in cap. paſtoralis de appellat. vbi ſupra ae multos effectus, & multas quæſtiones, ad quem remitto lectorem, & ad Decium ibi. & Hypolit. ſing. 295. per totum. De iſta clauſula vide etiam ſupra num. 116. & Celſum Vgon tractatu clauſularum. num. 50. & ſeq.

Delegatus cum clauſula appellatione remota, cum non poſſit cum dicta clauſula ſubdelegare alium iudicem. c. ſuper quæſtionum. §. ſi vero. de offic. delegat. & ibi omnes. & Felin. num. 16. vbi ponit regulam & fallentias, ſit quod ex ſimplici delegatione facta per Reuerendiſs. Archipresbyterum Sancti Petri, in perſonam in R. P. D. Vicarii in cauſis cognoſcendis per dictum Vicarium, non cenſeatur facta delegatio cum clauſula, appellatione remota, ſed ſine dicta clauſula regulariter, vt in dicto §. ſi vero.

FINIS.

INDEX

INDEX RERVM NOTABILIVM

QVAE IN PRIMA, SECVNDA, ET tertia parte de pactis, continentur.

A

ABSOLVTIO excommunicationis reſeruata papæ et quid operetur. p. 1. num. 58.
Abſolui poteſt ab excommunicatione in mortis articulo p.1. num.60.
Abſolui non poteſt niſi quantum accepit vel recepit det pauperibus. p. 1. num. 61.
Accuſatores & detractores ſunt homicidæ. p.2. num.59.
Aduocato vel procuratori ſi quis promittat mille pro ſalario in caſu victoriæ litis dummodo faciat ſumptus de ſuo, non valet talis promiſſio. p.3. num.21.
Alienatio litigioſæ rei ex cauſa dotis cum pactis & conuentionibus infraſcriptis qualiter intelligenda. p.3. num.16.
Anathema eſt ſolemnis excommunicatio & quid ſignificet. p.1. num.2.
Anathema differt ab excommunicatione & in quibus. p.1. num.4.
Anathema qua forma feratur ab epiſcopo. p.1. num.10.
Anathema & excommunicatio proferuntur a deo a Papa ab epiſcopo & a iudice. p.1. num.11.
Audaces qui ſint. p.2. num.20.
Audentes facinora contenta in conſtitutione Gregorij puniuntur. p.2. num.21.
Auxilium dantes ſimilibus pœnis puniuntur vt ij qui dant auxilium. p.2. nu.22.
Auxilium fauor & conſilium quæ preſtantur ſine datione & promiſſione licita ſunt. p.2. num.32.
Auaritia idolorum ſeruitus. p.1. num.81.
Auaritia punitur in iſtis conſtitutionibus. p.1. num.82.

B

BANNITVS ex falſa cauſa non eſt bannitus. p.3. num.103.
Banni cancellatio tollit effectum prouenientem ex banno niſi cancellatio facta ſit pecunia. p 3. num.104.
Beneficij appellatione quid comprehendatur. p.2. num.38.
Beneficia quando dicantur vacare apud Sedem Apoſtolicam ideſt penes ipſum Papam. p.3. num.99.
Bona nouercæ relicta applicantur Dianæ, & bona relicta Dianæ, nouercæ applicantur, & ſic in pœnam non ex voluntate teſtatoris. p.3. num.134.

C

CALVMNIATOR quis ſit & qualiter puniatur. p.2. num.58.
Calumniatores & detractatores ſunt ſimiles inimicis p 2. num.59.
Canon latæ ſententiæ quando inducatur. p.1. num.7.
Cardinales non ligantur ex conſtitutione Boniſacij. p.1. num.13.

Cauſa

Cauſa vel iudicium quid p. 1. num. 42.
Cauſis terminandis per iudicem quid neceſſarium p. 1. num. 43.
Cauſæ vt ſubtiliter tractentur, quid agendum. p. 1. num. 44.
Cauſa finalis quæ p. 2. num. 11.
Citatio partis non requiritur in ſententia lata a ratione. p. 1. num. 67.
Caſus noui in conſtitutione Gregorij qui ſint. p. 2. num. 6.
Chriſtianum perſequentes ſunt inimici Chriſti p. 2. num 60.
Clauſula ipſo iure quid operetur. p. 2. num. 43.
Clauſula in euentum victoriæ ſupradictæ litis p. 3. num. 19.
Clauſula quæ omnia, refertur ad omnes nominatos in contractu p. 3. num. 56.
Clauſa appellatione remota, nihil operatur quando ſententia eſt notoriæ iniuſta p. 3. num. 116.
Clericorum appellatione qui contineantur. p. 1. num. 12.
Condemnari an quis poſſit, pro crimine dubio & occulto. p. 1. num. 80.
In dubio nullus eſt condemnandus. p. 2. num. 57.
Complices qui dicantur p. 2. num. 51.
Conſtitutione Bonifacij comprehenduntur omnes etiam laicij vtriuſque ſexus, ſiue familiares curiæ, ſiue omnes vndecumque. p. 1. num. 12.
Conſtitutionibus Bonifacij & Gregorij qui comprehendantur. p. 1. num. 76.
Conſtitutiones iſtas faciendi cauſa finalis quæ fuerit. p. 1. num 83.
Conſtitutiones Bonifacij ſumma notabilia, & propter quid ſit edita. p. 1. num. 1.
Conſtitutionem Bonifacij qui gloſſarunt. p. 1. num. 1.
Conſtitutionis Gregorij tenor. p. 2. num. 1.
Conſtitutione Bonifacij qui excommunicentur. p. 2. num 3.
Conſtitutio Gregorij vltra conſtitutionem Bonifacij ponit tres caſus nouos. p. 2. num. 7.
Conſtitutionis Gregorij tertius caſus quis ſit. p. 2. num 10.
Conſtitutio Bonifacij innouatur à Gregorio p. 2 num. 16.
Conſtitutio Bonifacij pro innouata haberi debet & propter quid p. 2. num. 17.
Conſtitutio Bonifacij & Gregorij propter quid facta. p. 2. num. 18.
Conſtitutionis Bonifacij quid operetur. p. 2. num. 19.
Conſtitutione Gregorij facinora contenta, audientes puniuntur. p. 2. num 21.
Conſtitutionis Papæ Datum. p. 2. num 55.
Conſtitutio Bonifacij an habeat locum in pacto de quota litis. p. 3. num. 64.
Conſtitutio Bonifacij habet locum in pacto de quota litis p. 3 num. 65.
Conſtitutionibus ſuis quæ fuit intentio Bonifacij & Gregorij. p. 3. num 90.
Conſtitutiones Bonifacij & Gregorij an habeant locum coram Gubernatoribus ſtatus eccleſiaſtici. p. 3 num 97.
Conſtitutiones præfatæ an procedant in iudicibus deputatis a Papa in ſtatu temporali eccleſiæ p. 3. num. 100.
Conſtitutio Bonifacij an ob ſtat danti pro conſequenda iuſtitia quam habet. p. 3. num. 71.
Conſilium dantes quibus pœnis puniantur. p. 2. num. 24.
Conſilium, fauor & auxilium quæ preſtantur ſine datione & promiſſione, an licita ſint. p. 2. num. 32.
Conſors litis quis dicatur. p. 2. num. 34.
Conſors litis ex pacto huiuſmodi de iure nihil poteſt recipere. p. 2 num 35.
Correctio fraterna quando ſit facienda & quando non p. 1. num 52.
Correctio fraterna quo ad prælatos eſt de præcepto, quo ad alios de conſilio, & quando poſſit omitti & quando non. p. 1. num. 53.
Conſuetudo & mos idem ſunt. p. 2 num. 42
Curiam quæ grauiſſime offendant. p. 2. num. 11.
Curie, nocens papæ nocet, & ipſe ſui gregis adiutor eſſe debet. p. 2. num. 12.

D

DATIO, pactio vel promiſſio etiam non ſecuto effectu; operatur vt quis incurrat pœnas conſtitutionum & quare. p. 2. num. 33.

Data

Data pecunia vel promiſſa nullum eſt quicquid eſt obtentum in rebus eccleſiaſticis. p. 1. num. 69.
Denunciatio canonica quę ſit & quis illam facere teneatur. p. 1. num. 54.
Dictio vndecunque quid ſignificet. p. 1. num. 17.
Dictio quicquā dederint aut receperint, qualiter intelligatur. p. 1. num. 28.
Dictio dederint vel receperint quid ſignificet. p. 1. num. 29.
Dictio pro ſe. p. 1 num. 40.
Dictio pro alio. p. 1. num. 41.
Dictio apud quomodo intelligenda, quando dicitur apud Sedem Apoſtolicam. p. 1. num. 48.
Dictio quoque contraira eſt. p. 1. num. 50.
Dictio quin quid ſignificet. p. 2. num. 36.
Dictiones illę careat viribus, importanę ipſo iure. p 1. num. 44.
Denunciatio canonia quæ ſit, & quis eam facere teneatur. p. 1. num. 54.
Detractores & calumniatores ſunt ſimiles inimicis. p. 2. num. 59.
Detractores & accuſatores ſunt homicidę p. 2. num. 59.
Dignitate pro obtinenda offerens pręmium electi debet. p. 2. num. 28.
Dolos quando quid actum cenſeatur. p. 3 num 17.
Domus laureta eſt vulgariter ſubſtituta M. hæredi Baldaſarris. p. 3. num. 125. & 126.

E

ECCLESIA Romana obtinuit primatum à D. N. Ieſu Chriſto. p. 1. num. 11.
Epiſcopatum ad nemo debet eligi pręmys & patro inys. p. 2. num 27.
Eſculenta & poculenta an comprehendantur. p. 1. num. 32.
Eſculenta & poculenta non dantur pro iuſtitia obtinenda, ſed pro laboribus. p. 3. num. 101.
Executio ſententiæ late in fauorem paſciſcentium de quota litis, tanquam ſpoliatiua eſt reuocanda. p. 3. num. 102.
Excomunicationis verbum an intelligatur de maiori vel de minor. p. 1. num. 1.
Excomunicatio maior à canone, minor à deo pro peccato mortali. p. 1. num. 2.
Excomunicatio minor differt ab anathemate p. 1. num. 3.
Excomunicatio non eſt inuentum nouum, ſed longe ante Chriſtum. p. 1. num. 4.
Excomunicatio eſt gladius Spiritus ſancti miniſtratus à Summis Pontificibus p. 1. num. 4.
Excomunicatione in eccleſia nulla eſt maior pœna. p. 1. num. 5.
Excomunicatur ipſo iure a deo quando aliquis exijt à veritate & charitate. p. 1, num. 6.
Excomunicationis & anathematis effectus qui ſint. p. 1. num. 8.
Excomunicationis forma contra violatores eccleſiæ. p. 1. num. 10.
Excomunicatio & anathema proferuntur à deo, Papa, epiſcopo, & a iudice. p. 1. num. 11.
Excomunicatus in vim iſtarum conſtitutionum licet non ſit publicatus non poteſt eſſe in iudicio. p. 1. num. 65.

F

FACTVM plus operatur quam loquela. p. 1. num 30.
Familiarium appellatione qui contineantur. p. 1. num. 16.
Fauores vendentes committunt ſimoniam. p. 2. num. 6.
Fauore arte magica qui dicantur. p. 2. num 34.
Fauor debet aliquid delictis adycere. p. 2. num. 34.
Fauores vendere qui dicantur. p. 2. p. 2. num 25.
Fauor reſpectu iuſtitiæ peruertit iudicium. p. 2. num. 26.
Fauor conſilium & auxilium quæ præſtantur ſine datione & promiſſione licita ſunt. p. 2. num. 32.
Fautores publicandi. p. 2. num. 53.
Filia primi matrimonij non ſuccedit in

bonis

bonis relictis nouerca ex voluntate patris, ſed in pœnam. p. 1. num. 133.

Filius primi matrimonij quando poſſit ſupplementum legitimæ petere reſtituta nouerca. p. 1. num. 36.

Forma ſententiæ excomunicationis quæ ſit. p. 1. num. 10.

Forma ſententiæ excomunicationis contra violatores eccleſiæ. p 1. num. 11.

Fraus præſumitur quando ſit inſtrumentum dotis mulieri maritate & quæ diu ſtetit cum marito. p. 3. num. 17.

Fumos vendere quid ſit. p. 2. num. 6.

Furti nomine quid comprehendatur. p. 2. num. 18.

G

GRATIA *ideſt ſupplicatio. p. 2. nu. 39.*

Gratiæ obtinentur per literas Apoſtolicas vel aliàs. p. 1. num. 46.

Gratia & iuſtitia quando nullius eſt momenti. p. 1. num. 68.

Gratia pro obtinenda quidat aurum, perdit animam. p. 2. num. 9.

I

IGNORANS *ſemper errat & quid ſit proprium erroris. p. 3. num. 86.*

Impunitas quid ſignificet p. 2. num. 50.

Impunitas conceditur his qui reuelauerint rem incognitam. p. 2. num. 54.

Inſtitutus in re certa quando ſit loco legatarij. p. 3. num. 130.

Inhabiles ad officia & alia præmiſſa qui efficiantur. p. 2. num. 47.

Infames qui. p. 2. num. 45.

Infamia facti & iuris. p 2. num. 46.

Iniuria infertur conſilio & perſuaſione & quando. p 2. num. 35.

Inſtrumentum producens & vtens quando puniendus. p. 3. num 59.

Inſtrumenti productio per procuratorem in Rota ſuper pacto de quota litis. p. 3. num. 13.

Inſtrumenti pactorum tenor vſque ad numerum 13. p. 3. num. 1.

Irregularis efficitur ſuſpenſus à canone propter crimen, ſi celebrat vel interſit diuinis. p. 1. num 64.

Iudex quando excutit manus ab omni munere. p. 1. num. 38.

Iudex qui interpoſuit decretum in d. contractu quando poſſit puniri. p. 2. num. 58.

Iudex cui aliquid datur pro iuſtitia differenda aut auferēda, an incidat in pœnas conſtitutionis Bonifacij. p. 3. num. 77.

Iudicis officium quod ſit, quando quis accuſatur falſis capitulis. p. 3. num. 74.

Iudex ordinarius pro iuſto iudicio nihil accipere debet. p. 3. num. 76.

Iudex vel pars ſi nihil exprimit in datione, verbo vel facto, ſed mente an teneatur. p. 3. num. 39

Iudex ſtateram portare debet. p. 3. num. 84.

Iudex non debet ſequi conſcientiam humanam, ſed iudiciariam. p. 3. num. 85.

Iudex non debet eſſe negligens & quare. p. 3. num. 87.

Iudex nihil debet accipere vt ferat ſententiam pro dante pecuniam. p. 3. num. 108.

Iudiciarium ordinem quatuor ſunt quæ peruertunt, & quæ p. 3. num. 84.

Iudicium peruertit timor & quando. p. 3. num. 83.

Iudicio ſunt prohibita munera data mala intentione. p. 3. num. 89.

Iudicium corrumpitur quatuor modis. p. 1. num. 38.

Iudicium vel cauſa quid ſit. p 1. num. 42.

Iudicia ad quid ſint inſtituta. p. 1. num. 45.

Iuramento erogantis pecunias ſtare promittens in ſumma, an liceat. p. 3. num. 22.

Iuſtitia vel gratia. p. 1. num. 38.

Iuſtitia vel gratia obtenta quando ſit nullius momenti. p. 1. num. 68.

Iuſtitiam ementes pecunia vel munere, ſimoniam committunt. p. 2. num. 29.

Iuſtitia pro obtinenda dans pecuniam committit ſimoniam. p. 2. num. 29.

Iuſtitia pro obtinenda dantes & recipientes vocandi ſunt conſpiratores p. 3. n. 32

Iniuſtitiam faciens veritatem occultat & iram dei ſuper ſe prouocat. p. 2. nu. 62.

L

LAICI omnes comprehenduntur in conſtitutione Bonifacij.p.1. num.15.
Lege hac ædictali. C. de ſecund. nupt. applicante bona relicta nouercę filię primi matrimonij, & bonis relictis filiæ nouercę hæredi, an nouerca ſit hæres teſtatoris, vt non ſit locus ſubſtitutioni Lauretanæ. p.3. num.128. & 129.
Libellus & ſententia qualiter formantur in conſtitutione Gregorij. p.2. num. 65.
Libellus in caſu tractatus de cenſibus quomodo formandus. p.3. num. 111.
Libellus ſecundum conſtitutionem Bonifacij quomodo formandus. p. 3. num 112.
Libellus ſecundum conſtitutionem Gregorij qualiter formandus ſit. p.3. num.113.
Litigioſa res non debet ante finem litis in aliquem transferri & quare. p. 3. num 37.
Lites tractande cum veritate & non cum falſitate. p. 2. num 63.
Lites tractantes debent querere iuſtum & verbum p 2. num.63.
Loquutio alternatiua quid operetur. p. 1. num.28.
Loquutio vniuerſalis eſt concepta per verba hac, ſcilicet de quacunqua re. p. 1. num.34.
Loquitur factum, licet dans non loquatur. p.1. num.30.

M

MALA proſunt bonis & ſancta nocent amalis ad iudicium.p.2.nu.60.
Mandati actionem perdit, qui promittit facere litem periculo ſuo. p.3. num.21.
Mediatores in conſtitutione Bonifacij comprehenduntur. p. 1. num.79.
Mendaces quid ſint. p.2 num.10.
Merita ſunt probanda æquiualentia rei donatę. p.3. num.36.
Mores & conſuetudo idem ſunt.p.2 nu.4.
Munera data mala intentione ſunt prohibita in iudicio. p.3. num.89.
Dans iudici aliquid vt contra iuſtitiam puniat aliquem, peccat. p.3. num.92.

N

NOTARIVS rogatus de quota litis an puniri poſſit & quare. p. 3. num.57.
Nouerca non fuit hæres Baldaſſarris, & propterea intrat ſubſtitutio domus lauretana p.3. num.135.
Nouerca reſtituta filius primi matrimonij quando poſſit ſupplementum legitimæ petere. p 3. num 136.
Nullitas reſultans ex viſione actorum nunquam cenſetur excluſa. p. 3. num. 124.

O

OCCVLTVM quid. p. 1. num. 23.
Occulta reuelantur. p.1. num.24.
Officia eccleſiaſtica quæ ſint. p.2. num. 39.
Officia eccleſiaſtica cum iuriſdictione & ſine quæ ſint. p.2. num 41.
Officia ſecularia & temporalia quæ ſint. p.2. num.42.
Officium boni ſerui quid ſit. p.2. num. 40.

P

PACTVM facere quid ſit. p.1. num.19.
Pactum pro obtinenda iuſtitia apud Sedem Apoſtolicam dicitur in conſtitutione. p.1. num 20.
Pacto & promiſſione occulta procedit conſtitutio. p.1. num.23.
Pactione manifeſta & promiſſione publica quæ. p.1. num.25.
Pactis ſimilibus ſcienter vtentes ſunt excomunicati. p.1. num.72.
Pactis ſimilibus ſcienter vtentes ſunt in eadem pæna, qua facientes. p. 1. num. 73.
Pacta de quota litis pendentis in curia comprehenduntur in conſtitutione Bonifacij. p.1. num.75.
Pactio, datio vel promiſſio etiam non ſecuto effectu operatur, vt quis incurrat pænas conſtitutionum, & quare. p 2. nu. 33

Pactum de quota litis qualiter formetur. p.3. num.19.
Pactum de quota litis dicitur depredatio contra clientulum litigantem facta. p.3. num.23.
Pactum de quota litis habet locum cum procuratore vel aduocato literato vel illiterato. p.3. num.24.
Pactum de quota litis quare prohibeatur. p.3. num.25.
Pactum factum vt detur res non deducta in iudicium in caſu victoriæ litis, eſt prohibitum. p.3. num.27.
Paciſci de certa re deducta in iudicio procurator vel aduocatus non poteſt. p.1. num.27.
Pactum de quota litis vt detur vxori procuratoris vel aduocati in caſu victoriæ eſt reprobatum. p 3. num.29.
Pactum de quota litis an valeat de iure ciuili non ſolum ratione finis ſed formæ. p.3. num.30.
Paciſcens de quota litis, dicitur redemptor litis p.3. num.31.
Pactum de quota litis fieri non poteſt inter conſortes eiuſdem litis pro vna parte. p 3. num.33.
Pactum vel promiſſio rei litigioſæ propter merita vel propter expenſas factas an valeat. p.3. num.36.
Paciſcentes de quota litis ſunt in dolo. p.3. num.39.
Paſcicens de quota litis eſt fur. p. 3. num. 48.
Pactum factum de dando aliquid aduocato. p 3. num.49.
Pactum de quota litis an valeat propter deciſionem Guido papæ. p.3. num.60.
Pacto de quota litis an habeat locum conſtitutio Bonifacij. p.3. num.64.
Pacto de quota litis habet locum conſtitutio Bonifacij p.3. num.65. & 66.
Pactum de quota litis facit quod habeat locum conſtitutio Bonifacij, etiamſi nihil ſit datum curialibus pro fauoribus obtinendis ex eo quia nihil dicitur in ea de fauoribus. p.3. num 70.
Pactum de quota litis eſt nullum ipſo iure, propterea non poteſt executioni mandari. p.3. num.73.
Pactio facta in re ſpirituali de dando tantum pro vera iuſtitia obtinenda, eſt nullum. p.3. num.93.
Pactione quando iudex inducatur ad vendendam iuſtitiam. p.3. num.94.
Pactio ad redimendas vexationes quando valeat. p.3. num.96.
Papa habet curam eccleſiaſticæ diſciplinæ ex poteſtate data à Deo Petro & ſucceſſoribus, & eſt Dei vicarius. p.1. nu.11.
Papæ officium quod ſit circa curiam & familiam ſuam. p.2. num.2.
Papa non debet pati ſuos ſubditos opprimi machinationibus malorum. p.2. num. 15.
Papæ poteſtas in temporalibus per totum orbem quæ ſit, & vice Dei gubernat patrimonium eccleſiæ in temporalibus mediantibus officialibus ab eo deputatis. p.3. num.100.
Pænas conſtitutionis Bonifacij & Gregorij qui euitent. p.1. num.77.
Pænæ quæ imponuntur ex conſtitutione Bonifacij & Gregorij, quæ ſint. p. 1. num. 78.
Pænæ qualiter & quomodo ſint imponendæ p.2. num.48.
Pænæ quibus puniuntur paſciſcentes de quota litis, & numerantur. p. 3. num. 48.
Pænæ arbitrariæ & extraordinariæ quæ ſint. p.2. num.48.
Pænæ impoſitæ in conſtitutione Gregorij quæ ſint. p.2 num.56.
Peccato conſentiens eſt maledictus apud Deum. p.2. num.64.
Peccans pluries in eodem delicto ſeuerius punitur. p 3. num.44.
Pecuniam dans iudici vt faciat aliquid arbitrio ſuo, an peccet. p.3. num.95.
Poculenta & eſculenta non dantur pro iuſtitia obtinenda ſed pro laboribus. p. 3. num.101.
Portio nouercæ quando applicatur filio primi matrimonij, & portio filiæ nouercæ. p.3. num.126.
Portio nouercæ applicatur filiæ, & portio filiæ nouercæ in pænam. p. 3. num. 132.
Poteſtas data Petro à Chriſto quæ? p.1. n.11.

Preces porrectę pro obtinenda iuſtitia vel gratia quæ? p.1. num.36.
Principis officium quod ſit. p.2. num.12.
Probationes in criminalibus quales eſſe debent p.2. num.57.
Procurator vel aduocatus non poteſt paciſci de mercede in caſu victoriæ litis in fine. p.3. num.21.
Promiſſio pactio, vel datio etiam non ſecuto effectu operatur, vt quis incurrat pœnas conſtitutionum, & quare? p. 2. num.3.
Promittens facere ſumptus litis de ſuo, vt recuperet in caſu victoriæ & non alias, in parte rei litigioſæ prohibetur & quare; p. 3. num.20.
Promitti non poſſunt aduocato vel procuratori mille pro ſalario in caſu victoriæ litis, dummodo faciat ſumptus de ſuo, nec valet talis promiſſio. p.3. num.21.
Promiſſio omnis facta in caſu victoriæ litis, eſt prohibita. p.3. num.28.
Paciſcentes de quota litis ſunt in dolo. p.3. num.39.
Promiſſio 2000. ſcutorum de re litigioſa in caſu victorię, eſt prohibita. p.3. num 40.
Promiſſio pro mercede vel ſalario facta de re litigioſa vltra 100. non valet. p. 3. num.41.
Promiſſio 2000. & 1500. vt ſoluantur M. & B. de bonis litigioſis, an valeat. p.3. num.43.
Promiſſio rei litigioſæ facta pluribus per D. præſentibus, & acceptantibus, quid operetur. p.3. num.50.
Promittentes reſeruatam ſibi tertiam partem fructuum in dotibus. p.3. num.53.
Promotori an aliquid poſſit dari negocio completo. p.3. num.28.
Promiſſum, ſa, ſum, quid operetur. p.2. num.57
Puniendi qui ſint iuxta conſtitutionem Gregorij. p.2. num.14.
Puniuntur ſimilibus pœnis audentes facere ſimilia facinora ſcilicet dare vel promittere pro obtinenda iuſtitia vel gratia. p.2. num 19.

R

RELATIO, ſcienter culpabiles debent referri Papæ infra triduum. p.3. num.50.
Relatio mandatur in conſtitutione Bonifacij, quę differt à denuntiatione. p. 1. num.54.
Referre & denunciare differunt, & relatio eſt facienda Principi. p.1. num.56.
Relatio poteſt per alium fieri Papæ. p. 1. num.57.

S

SALARIVM aduocato vel procuratori vltra taxatum à iure, promitti non poteſt. p.3. num.24.
Salarium taxatum à iure vel ſtatuto poteſt ab omnibus peti, non taxatum non poteſt peti. p.3. num.26.
Salarium à notario vel procuratore vltra taxam exactum, ante vel poſt ſententiam, quando liceat. p.3. num.63.
Scelus dandi vel promittendi pro iuſtitia vel gratia quod ſit. p.2. num.4. & 5.
Scire quis dicatur, vt teneatur referre. p.1. num.53.
Sedes Apoſtolica quæ ſit, & de eius officio. p.1. num.44.
Sententia excommunicationis ad promittentes & acceptantes extendenda eſt. p.1. num.46.
Sententia declaratoria an requiratur in excommunicatione, quæ in curritur ipſo iure à canone, & quæ. p.1. num.66.
Sententiam nullam facit vitium partis vel delictum p.1. num 69.
Sententia lata per ſordes an teneat. p. 1. num.84.
Sententiæ venales late à corruptis iudicibus, nullę ſunt. p.2. num.30.
Sententia iniuſta nulla eſt, & apud deum & eius eccleſiam non grauat. p. 2. num.31.
Sententia iniuſta ab inimico lata præſumitur. p.2. num 61.
Sententiam iniuſtam reportans innocens, ab omnibus ſubueniri debet. p.2. nu.71.

Sen-

Sententia in criminalibus, ſi reus non eſt confeſſus nec conuictus, eſt nulla. p. 3. num. 105.
Sententia lata pro aduocato, prodeſt clientulo, & quando. p. 3. num 106.
Sententia iniuſta dicitur pluribus modis & quibus. p. 3 num. 110.
Sententia qualiter in pacto de quota litis in conſtitutione Bonifacij & Gregorij formanda. p 3. num 114.
Sententiam notorie iniquam & iniuſtam ex eiſdem actis iudex non debet exequi. p. 3. num. 115.
Sententia referens ſe ad acta in quibus eſt error, eſt ac ſi in ſententia error exprimeretur. p. 3. num. 117.
Sententia vt reddatur nulla per relaiionem ad acta, quid probandum p. 3. num. 118.
Sententia per errorem lata eſt nullā, etiamſi non ſit expreſſus error in eā. p. 3 num. 110.
Sententia ex cauſa notorie falſa, eſt nulla. p. 3. num. 120.
Sententia quæ habet cauſam expreſſam nullam vel impoſſibilem, eſt nulla. p. 3. num. 121.
Sententia notorie iniuſta ex actis, ſemper eſt nulla p. 3 num 122.
Sententia nulla eſt lata contra ſtatutum redactum in volumine ſtatutorum. p. 3. num. 123.
Sententia nullitans reſultas ex viſionē actorum, nunquam cenſetur excluſa. p. 3. num. 124.
Sordes, ideſt auaritia. p. 1. num 83.
Subſtitutioni factæ Lucio & Margaritæ ſi non ſint hæredes ad fauorem eccleſiæ Lauretanæ eſt locus, data ſententia contra hæredes eo modo quo data eſt. p. 3. num. 137.

T

TESTIS, ſocius contra ſocium criminis quando teſtimonium ferre poſſit. p. 2. num. 52.
Teſtis in proferendo teſtimonio nihil debet recipere. p. 3. num. 109.

V

VENDENS veritatem, Chriſtum vendit ſicut fecit Iudas. p. 2. nu. 62.
Verba fecerint vel receperint alternatiue. p. 1. num. 37.
Verba, & quibuſcunq; modis qualiter intelligantur. p. 1. num. 47.
Verba, effectu omni carere ſtatuimus, important ipſo iure. p. 1. num. 70.
Verba, robore firmitatis careat, & ſic ipſo iure. p. 1. num. 71.
Verbis volo, & nolo, ſit conſtitutio. p. 2. num. 47.
Vtilitas quid ſignificet. p. 1. num. 1.

FINIS.

IN ROMA

Regeſtum.

De Cenſibus & Societatibus officiorum.

✠ A B C D E F G H I.

De Pactis & promiſsionibus.

AA BB CC DD EE FF GG HH
II KK LL.

Omnes ſunt Quaterniones præter I, & L L, quæ ſunt Duerniones.

R O M AE,

Ex Bibliotheca Io. Angeli Ruffinelli. M D C X.

Typis Gulielmi Facciotti.

SVPERIORVM PERMISSV.

FESTINA LENTE.

